

HEGYI IMRE

Egy élet a népi mozgalomban

**Budapest – Miskolc
Nagy Imre Alapítvány**

2004

Sajtó alá rendezte:
Fazekas Csaba

Közreműködők:
Berki Mariann
Göndös Gáborné
Kiss József

Kiadja a Nagy Imre Alapítvány (1023 – Budapest, Orsó u. 43.)

Felelős kiadó: Némethné Dr. Dikán Nóra.

Címlapfotó: Fazekas Csaba (2000).

Megjelent B/5 formátumban, 300 példányban.

ISBN 963 217 777 0

A mű elektronikus változatára a Creative Commons - Attribution-NonCommercial-NoDerivs (Jelöld meg!-Ne add el!-Ne változtasd!) licenc feltételei érvényesek: a művet a felhasználó másolhatja, többszörözheti, amennyiben feltünteti a szerző nevét és a mű címét, de nem módosíthatja, nem dolgozhatja át és kereskedelmi célra sem használhatja fel. A műre vonatkozó felhasználási feltételek részletes szövege az alábbi címen tekinthető meg: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/hu/>

TARTALOM

Előszó

HEGYI IMRE: ÉLETEM

Családom

Tanulmányok

Katonaság

Parasztpárti emlékek, nemzeti bizottság

Az ötvenes évek

A Hazafias Népfrontban

1956.

Perek

A településpolitika, tanácsi munka

A művelődésről

Népi írói hagyományok, tokaji írótábor

Bogács

HEGYI IMRE ÍRÁSAIBÓL

A) Cikk, publicisztikák, 1939-1961.

A szövetkezetről

Paraszt-szövetkezeteket!

Körhinta

(Gondolatok egy magyar film bemutatója után)

Nemzeti összefogást!

Vezetők Borsodban

Falusi gondok

Eleven falusi társadalmi szerveket!

Hozzászólás a „Milyenek legyenek a falusi termelési bizottságok” című cikkhez

Gazdagabban termő földekért

A társadalmi munka megbecsülése

A tájtermelésről

Lendítsük fel a községfejlesztési munkát

Minél több embert vonjunk be a közéletbe

B) Visszaemlékezések, 1970-2005.

Visszaemlékezés a bogácsi földosztásra és a földműves szövetkezet megalakítására

Iván Szalimon emlékére

A földosztás. Új honfoglalás volt

A földosztók. A történelem hősei

Népfrontos emlékeimből

Sej, a mi lobogónkat fényes szelek fűjják!

Találkozásaim Erdei Ferencével

Újgazdák a belterjes gazdálkodás és szövetkezés útján
Szövetkezeti emlékeimből

Somogyi Imre, a Kert-Magyarország biciklis apostola

Tavaszi szél vizet áraszt

Népfrontos emlékeimből

Találkozások Veres Péterrel

Népfrontos emlékeimből

„Itt engem egy embererdő védett”

Népfrontos emlékeimből

Gömöri tájakon

Nem a pártállamot – a hazájukat szolgálták

Egy mozgalom dicsérete

Igazi parasztpolitikus volt

Emlékeim Kovács Imréről

Darvas József 80. születésnapjára

Falusi gondok

Átalakultak – együttmaradtak

1992. október 30-tól „Hórvölgye” Mezőgazdasági Szövetkezet

Október

Szülőföldünk, Bogács

Nemzeti és agrárpolitikus volt

A Tokaji Írotábor zarándok útjai

Történelmi évforduló

Hogyan is történt 1945-ben a földosztás?

Egy másik történelmi évforduló

Egy kormányprogram évfordulójára

Kenyér és torta

Az író, akinek műfaja az antifasizmus

Találkozások Fábry Zoltánnal, a stószai remetével

Lángelmét temettünk

Törvénybe iktatni Nagy Imre emlékét

Földvári Rudolf 75 éves

Nemzeti politikus volt

Emlékezés Nagy Imre születésének 100. évfordulójára

A magyar kultúra kiemelkedő és sokoldalú ápolója volt Béres Ferenc

Történelemhamisítás

Ötvenkét év a falu élén

Hatvan éve alakult meg a Nemzeti Parasztpárt

Mohás Sándor, a közéleti ember

Szabó Zoltán, „A tardi helyzet” írója

Cserépfalvi Imre, a bátor könyvkiadó

Nagy Imre személyisége jelképpé emelkedett

Veres Péter emlékére
Találkozásaim Gulyás Mihállyal
Gondolataim Szeberin Vendel halála kapcsán
60 év történelem

„Nagy idők nagy tanúi”
Könyvnap emlékeit idézi fel a 86 éves Hegyi Imre

Búcsú Verhóczki Lászlótól

HEGYI IMRE BESZÉDEIBŐL

Beszéd a Miskolci Írócsoportban
(1956. május 14.)

A szabálysértési bizottságokról
(1956. augusztus 1.)

A volt népfrontos pártok baráti találkozóján
(1956. október 14.)

A hősök napján
(1989. november 11.)

Az 1956-os forradalom 40. évfordulóján
(1996. október 22.)

Emlékezés Somogyi Imrére
(1997. augusztus 14.)

Beszéd A Tokaji Írótáborban
Például Tiszaladány

A díszpolgárság okán.
Móricz Zsigmond születésének 125. évfordulóján
(2004. augusztus 11.)

INTERJÚK, MÉLTATÁSOK

Újjáalakul a Nemzeti Parasztpárt

Minden az emberen múlik
Beszélgetés Hegyi Imrével, a Hazafias Népfront megyei alelnökével

A mozgalom közkatona

A hét embere
Hegyi Imre, a Tokaji Írótábor alapítója

Miskolc kulturális életéről az ötvenes években és az 1956. október 23-i Szabó Lőrinc-estről

DOKUMENTUMOK

Hegyi Imre lakásügyével kapcsolatos iratok
(1956. október 11. – október 22.)

Hegyi Imre nyilatkozata a földosztás végrehajtásáról
(1978)

Hegyi Imre beadványa a Megyei Tanácshoz
(1982)

FÉNYKÉPEK

Előszó

A bogácsi születésű Hegyi Imre élete átfogja majdnem az egész 20. századot. Kétségtelen: nem tartozik az országosan legismertebb közéleti személyiségek közé, szűkebb régiójában, illetve az általa oly sokszor képviselt népi mozgalomban azonban jól ismerik nevét. Életútjának megörökítését, néhány írásának, beszédének közreadását épp ez a körülmény indokolja leginkább: bántóan keveset tudunk a 20. századi magyar történelem „második vonalához” tartozó, ugyanakkor elkötelezett nemzeti politikusairól. Pedig sokszor nekik voltak köszönhető a kisebb-nagyobb helyi, regionális vagy akár országos ügyek méltányos elintézése, bizonyos értékek átmentése, képviselése.

Hegyi Imre életét a népi mozgalom határozta meg. Népi értelmiségiként, parasztpárti fiatalként kapcsolódott a közéletbe, mellyel a második világháborút követő években is elkötelezte magát. Az 1930-as évek végén, 1940-es évek elején a népi mozgalom nagyjával való személyes kapcsolata jelentette az élményanyagot a későbbi évek számára. Az 1945-ös generáció meghatározó eseménye, a parasztság évszázados álmát megvalósító földosztás számára is a régi, úri Magyarország megszűnésének és demokratikus kibontakozásának ígéretét hordozta. Az Észak-Magyarországon is újjászerveződő, megerősödő Nemzeti Parasztpárt helyi vezetőjeként ígéretes karrier előtt állt, amelyet a kommunista diktatúra kiépülése tört ketté. Nem véletlen, hogy az egykori „földosztó miniszter”, a kommunista párt egyetlen igazi agrárpolitikusa, Nagy Imre miniszterelnöki reformjai magával ragadják, politikájának, a szocialista rendszer demokratikus reformjának elkötelezett híve lesz. A pártállam által a közéletben való érvényesülésre kínált legjobb terep számára is ekkor – az épp Nagy Imre által „feltámasztott” – Hazafias Népfront lett. A földművelő emberek érdekeinek védelme, képviselése hajtotta előre, míg 1956 tavaszától a forradalomba torkolló folyamat helyi értelmiségének egyik meghatározó alakja. A törvényesség helyreállítását, a parasztság érdekeinek védelmét tette első helyre írásaiban, országgyűlési képviselőként mondott beszédeiben is. A forradalmat megelőző napokban a helyi reformer pártvezetéssel együtt akarva-akaratlanul előkészítője lesz az október 23-án kirobbanó eseményeknek. Hazatérve első dolga a Nemzeti Parasztpárt újjászervezése, az 1949-ben kényszerűségből abbahagyott munka folytatása lett.

Mint ő maga is mondja, nem volt forradalmár alkat. Demokratikus elkötelezettsége azonban a forradalommal való azonosulást hozott számára is. A kisebb-nagyobb túlkapások, majd a szovjet invázió őt is a reálpolitika útkeresésére készítette. Ezért vállalt tagságot a Kádár-kormányt elismerő megyei Forradalmi Munkás-Paraszt Bizottságban, elsősorban a vidéki tanácsok újjászervezésén munkálkodott. E szerepvállalás többek között később nemcsak számára, hanem – tanúvallomásai révén – barátai számára is a megtorlástól való megmenekülést jelentette. Jellemző azonban, hogy a konszolidálódó Kádár-rendszerben nem pártpolitikai szerepet vállalt, hanem visszatért a Hazafias Népfronthoz, illetve a tanácsai munkához. A választókerületében, illetve annak tágabb vonzáskörzetében élők ügyes-bajos dolgaival, elsősorban a mezőgazdaságból élők sorsának javításával foglalkozott.

1972-ben elérkezettnek látta az időt arra, hogy a népfront kereteinek felhasználásával életre keltse a népi írók szellemi örökségéből táplálkozó tokaji írótáborokat. Az évről évre megrendezett, tartalmas tanácskozások nemcsak „túléltek” a rendszerváltás alapvetően más közeget hozó fordulatait, de új tartalommal teltek meg, és változatlanul az értelmiség egyik legnagyobb visszhangot kiváltó rendezvénye. Antall István írja róla az *Európai utas* 2002. évi 3. számában: „Hegyi Imre, aki 84 évesen ma is aktív résztvevője a vitáknak, minden évi szerzője az írótábor lapjának, s a kuratórium tagjaként esztendőről esztendőre egyik elfogadója és támogatója a kijelölt vitatémáknak.”

A rendszerváltás más vonatkozásban is újat hozott számára. A rövid pártpolitikai kísérletezés mellett a társadalmi egyesületek biztosítottak újra teret közéleti tevékenysége számára. A Tokaji Íróklub Egyesület Kuratóriumának tagsága mellett a Nagy Imre Társaság elnökségének tiszteletbeli tagjaként a mártír miniszterelnök szellemi örökségének ápolásáért tett sokat, és igen jellemző a szülőföldhöz való kötődésében a Bogácsi Kör elnökeként kifejtett tevékenysége. (Hegyi Imre bár miskolci lakos, gyakran hazajár Bogácsra.)

Hegyi Imre soha nem tagadta származását, azt a politikai felfogást, mely az 1930-as évek végén magával ragadta őt. Pedig többször megfordult körülötte a magyar történelem. De mindig megmaradt a népi baloldal következetes képviselőjének, a mérsékelt, népi baloldaliság – közéletünkben egyre kevésbé kimutatható – rokonszenves zászlóvivőjének.

E kötet első fejezetében ő maga mesél életéről. (Beszámolóit Kiss József levéltáros jegyezte le, e sorok írója szerkesztette, gondozta az életút-interjú szövegét.) Emlékezete – egy-egy periódust nem számítva – a legkisebb részletekben is pontos, személyes élményei, felidézett beszélgetései forrásértékű adalékai az általa megélt eseményeknek. Kötetünk második részében írásaiból válogattunk. Saját korának közéletét megszólító publicisztikai írásai közül az elsők a népi írók harmincas évek végi felfogását tükrözve szálltak síkra a paraszti szövetkezetek megteremtéséért. Legtermékenyebb periódusában, a Nagy Imre-i reformok ígézetében több, a demokratikus politikai kibontakozást és az igazságtételt, a korrumpált pártfunkcionáriusok eltávolítását szorgalmazó írását is közöljük. A forradalom leverését követően is többször ragadt tollat, a helyi napilapban a mezőgazdaság konszolidációját, a parasztság életkörülményeinek javítását fejtegette nagy szakértelemmel és politikai tapintattal.

Termékeny munkássága ellenére Hegyi Imre kevés irodalmi-publicisztikai művet alkotott munkás éveiben. Lekötötte a szervezés, a tanácskozás feladata. Nyugdíjas éveiben, illetve ahhoz közeledve viszont annál nagyobb kedvvel látott hozzá, hogy különböző lélegzetvételű cikkekben, tanulmányokban felidézze a földosztás, a népi mozgalom, a forradalom eseményeit, vagy éppen eszme- és pályatársainak alakját. Személyes hangvételű visszaemlékezéseiből is a teljesség igénye nélkül válogattunk, de írásait nem akartuk kivonatossá tenni, még ha így bizonyos átfedések kockázatát is vállaltuk.

Az említett kettősség jellemző beszédeinek közreadására is. 1956-ból három fontos beszédét is közölni kívántuk, míg beszédeinek következő része a rendszerváltáskor vagy az után keletkezett szövegekből áll. Fontosnak véltünk néhány Hegyi Imrével készült interjút is újraközölni, a dokumentumok között pedig publikálni Hegyi Imrének a tanácstagként, képviselőként kifejtett tevékenységét dokumentáló iratot. Közreadjuk továbbá a Hegyi Imre lakásügyével kapcsolatos dokumentumokat is, a szerző érintettsége mellett ezen iratok az 1956 október 23. előtti napok hangulatát, szóhasználatát is híven adják vissza az utókorunk. Kötetünket néhány Hegyi Imre életének állomásait megörökítő fotó közlésével zárjuk.

Kiss József levéltáros mellett köszönettel tartozunk Göndös Gábornénak és Berki Mariannak a gépelésben nyújtott segítségükért.

Hegyi Imre e sorok írásakor 87. életévében jár. Sokunk nevében kívánok neki további jó egészséget, sok-sok köszönettel:

Miskolc, 2004 karácsonyán

Fazekas Csaba

Hegyi Imre: Életem

Családom

Én, Hegyi Imre 1918. október 1-én születtem Bogácson, Borsod vármegye mezőkövesdi járásban. Közelebbről Dél-Borsodban, Nyugat-Bükkalján.

Dél-borsodi vagyok. Amikor családunk Budapesten élt, felkeresett bennünket Derda Dezső, aki Édesapámmal egy utcában, az Andornak falurészen élt. Kovács Sándornak – egy házban laktunk – volt a sógora. Ki mit halott otthonról, kölcsönösen kicserélték a híreket. Majd Édesapám kérdésére, hogy éltek: Dezső bátyám dicsekedve mondta, hogy öröm érte a csapatakat. A gazda megdicsérte őket, a jó munkájukat. A „Hová valók maguk, emberek” kérdésre büszkén mondták, hogy „dél-borsodiak” vagyunk. Ott mindenki ilyen jól dolgozik? – kérdésre a bogácsi csapat „gazdája” (mert a summásoknál is summás gazda van) ezt válaszolta: „Nagyságos úr, mi mindig ‘beszegjük’ a munkánkat.”

A „dél-borsodiság”, meg a „beszegjük” ma is a fejemben van. Számomra mérce lett, példakép. Nem adhatom alább. Sok helyen elmondtam ezt.

Sajószentpétertől délre a Pity-palaty völgyben is dicsérték a bogácsi cséplő munkacsapatot. Ott is beszegették a munkát. Veres Péter a „Pályamunkásokban” írja: Minket, kétkezieket, az állam is, mint gazda, meg a magángazda is kizsákmányol. Nekünk a tisztességes munka a becsületünk.

Én dupla Hegyi vagyok. Édesapám Hegyi József (ragadványneve *sidrik*), édesanyám Hegyi Magdolna (*csáter*). Az ifjabbik Kis Miklós kisbírótól kaptam egy könyvet, amelyben családnevek voltak 1848-tól. Hét Hegyi család élt a faluban, a szüleimén kívül: *magyar, sereg, csuhai, domó*. A 7. családnak nem volt ragadvány neve. Semmi fajta rokoni kapcsolat nem volt köztük.

Apai ágon kezdem a családom ismertetését. Édesapámék az Andornak falu részen laktak. Nagyapám is József. Testvére nem volt. Nagyanyám Farmosi Julianna. Édesapám 1894-ben született. Lajos bátyám 1900-ban. Juli néném 1912-ben. A Béla nevű gyermek meghalt. 1-2 hold földjük volt és egy kicsi szőlőjük meg két házhelyük. Summásnak jártak. Nagyapám és Édesapám télen a Bükkben jártak „ölfát” vágni.

Édesapám 1923-ban Pestre ment rendőrnek negyedmagával. Lajos bátyám a fényképészetet tanulta ki. Ő is elment Pestre. Már fiatalon cukorbeteg volt. Amikor a családunk Pestre került, nyaranta hazajöttünk és vasárnaponként meglátogattuk az apai nagyszülőket. Elmondtuk, milyen iskolába járunk, mit tanulunk. Nagyapám szűkszávú volt. Ő a jó tanulásra biztatott. Nagymama már büszkélkedett velünk, hogy az unokái magasabb iskolában tanulnak.

Az ő édesbátyja Miska bátyám – Duszusza Miska néven volt ismert – az 1930-as évek közepén „fellépett” képviselőnek Zsóri Lajos és vitéz Oláh mellett. Mai szóval függetlenként, valójában a Várkonyi-Mezőfi agrárszocialista vonalon. Nem kapott elég ajánlást. Pedig hívei is voltak. Egyszer hallottam, valaki panaszkodott az adóra. Egy Köteles nevű bácsi azt mondta „Miért nem szavaztál Duszusza Miskára?”

Miska bátyám a mennyekben biztos jó érzéssel fogadta, hogy Imre nevű unokája, mint a mezőkövesdi ÁFÉSZ elnöke Eötvös-díjat kapott. Hegyi Imre nevű unokaöccse pedig 1953. július 3-án, amikor felfelé ment a parlamentben a piros bársonyszőnyegen, öreá is gondolt.

Farmosi nagymamám nénje, Tera néném, mint jó testvér minden vasárnap ellátogatott a hűgához. Csendes, halk szávú asszony volt.

Amikor a zsidótörvény okán árja múltunkat kellett igazolni, nagyapám édesanyja miatt Felnémetre kellett mennem. A római katolikus plébános nagyon lekezelően beszélt velem,

pedig bemutatkoztam, hogy Hangya tisztviselő vagyok. Dédanyám Petrák Nyeste kereszt-
anyja földesúri családból került ki – mondta jótékonyaságból a pap, hiszen nagyon szegények
voltak. Nagypám nem beszélt róla. A bogácsi malomban édesapám látta, hogy Bory úr a
tulajdonos vámot vett és a levegőbe merítette a mérőeszközt. Nagypám itt is szűkszávú volt.
Édesapám mesélte, hogy tiszteletből nem vett vámot – luft-ot, levegőt vett – mert egy őünk
48-49-ben vitézül viselkedett.

Anyai ágon Hegyi István volt a nagypám, nagymamám pedig Király Erzsébet. Mindkét ág
módosabb az apainál. Dédapám Hegyi Pál volt. A helyi közéletben képviselői tag volt.
Nagypámék négyen voltak testvérek, István, Mária, Kálmán, Anna. Egymás mellett volt a
telkük a mai Erzsébet utcában. Gyerekkoromból, a nagyobb családból Panni nénémről vannak
emlékeim. Férje, Kerékgyártó Gábor sógor bőbeszédű ember volt, olyan ezermester-féle. Az ő
rég házukba a legidősebb fiú, Gábor költözött. Ott nevelt fel három gyereket. A legfiatalabb
építkezett. Józsi bátyám magas ember volt. Gábor bátyám és Pesta bátyám – csáter-fajta –
voltak, alacsonyabbak. Józsi bátyám a felesége szüleihez költözött. Pesta bátyám, a leg-
fiatalabb, maradt a szülőknél. Nagymamámnak és Jani bátyámnak ő segített a legtöbbet.

Szüleim 1913 novemberében kötöttek házasságot. Summások voltak. A háborúban édesapám
a frontra került. 1923-ban Kozma Mihállyal, Kovács Sándorral és (a később Várnaira
magyarosított) Verhóczi Józseffel Pestre mentek rendőrnek. Később csatlakozott Farkas
Ferenc. László öcsém 1920 szeptemberében született. Ő a szüleimmel élt, én pedig Király
nagymamával és Jani bátyámmal. 1925 márciusában születtek József és István öcsém. Hét
hónapra születtek, István néhány napos korában meghalt. Jóska öcsém, majd Laci öcsém is
követték édesapámat Pestre, én 9 éves koromban csatlakoztam hozzájuk.

Gyerekkoromban sokat hallgattam az idős emberek katonai, háborús élményeit. Az asszonyok
arról beszéltek, hogy hol volt jó summásnak lenni, falubeli híreket mondtak, pletykáltak,
kinek volt a lagzija stb. Nyáron hallgattam az ablak alatti eperfánál a felnőttek beszélgetését,
politizálását. Az iskolai nyári szünetben édesanyámmal Bogácson, nagymamámnál dolgoz-
tunk, mezőgazdasági munkát végeztünk. Amikor esett az eső, nagy szabad idő szakadt ránk,
Jani bátyám elővetette velünk a tankönyvet, nehogy elfeledjünk olvasni. A Szent István-napi
vásáron a nagymama egy öltöny ruhát és egy pár cipőt vett mindhármunknak. Hazahoztuk a
gramafont is. Vasárnap délutánként az udvarunkba mindig sok gyerek jött, futballoztunk,
sőt a patak elrekesztett vizében a vízilabdával kísérleteztünk. A cséplés után a cserépfalvi
malomban örlettünk. Nemcsak innen, de a földekről is olykor futva jöttem haza. Készültem az
október 6-i kegyeleti stafétámra. A karácsonyi és a húsvéti szünetekben, amikor Jani bátyám
boltos volt, megismerkedtem azokkal, akik nyáron summásnak mentek, s újra találkoztam az
iskolatársaimmal is.

Az 1930-as évek második felében az életük 40-es éveiben járó ifjú gazdaemberek, mint anyai
nagybátyám, Hegyi János vagy rokonunk, Hilóczki János – *butel* – és mások kezdték egymást
„rendes” nevükön szólítani. Nyári iskolai szünet alatt észrevettem a „változást”. Én egy
kisebb fajta „reformnak” tartottam. Erőteljesebb volt az a mozgás, amelyik a Hangya
szövetkezetben folyt. Mohás Sándor kántortanító, iskolaigazgató leventeparancsnok és
Hangya szövetkezet igazgató volt. A kántori illetmény földjén gazdálkodott – eredményesen
és példamutatóan.

Hegyi János anyai nagybátyám a Hangya szövetkezet fő boltosaként dolgozott, előtte pedig
pénztárnoka. Középiskolás voltam ebben az időben. Pesten a Mester utcai Szent István
Felsőkereskedelmibe jártam. Nemcsak nyáron, karácsonykor is otthon voltam. A közgyűlések
mindig nyáron voltak. Nagybátyám nekem és Laci öcsémnek üzletrészt vett. Tehát tagok
voltunk. Egy közgyűlésen a „reformerek”-et a „maradiak” le akarták váltani. Nem sikerült.
Máig emlékezetemben van: Hilóczki János, Hegyi József (nagycsáter) veje, édesanyámnak

rokona, mellét verve kísérte ki az iskolai teremből Szívós László nyugalmazott csendőr őrsparancsnokot, közben azt mondta „Szívós Laci bácsi én, Butel Jani mondom magának, hogy maga nekünk ártani akar.” A fiának, ifj. János nyugalmazott tsz-elnöknek többször elmeséltem ezt.

1934 vagy 35 karácsonya után, két egymást követő este két politikai párt jeles képviselőjét volt alkalmam hallgatni. Hajdu István – *hajdupesta* – Eckhardt Tibor lelkes híve lett. Többször találkozott is vele. Amikor 2-3 percig beszélt, megnyálazta az ujját és a levegőben olyan mozdulatot tett, mintha egy könyvet lapozna. Nagybátyjával, a községi bíróval, Hajdu Jánossal nem álltak jó családi kapcsolatban. A szomszédjával, Farkas Lajossal azok szesz-főzdéje miatt már beszélő viszony sem volt. Előfordult, hogy a felesége ebédet vitt neki a szőlőbe és alig volt néhány tőke megkapálva. Szidalmazást kapott a nagy politikus. A másik este Farkas Sándor bátyám a Szociáldemokrata Párt helyi szervezetének megalakulásáról tájékoztatót. Érdeklődéssel hallgattam. A Magyalos nevű dűlőben arattunk. Szomszédunk a verencei Kovács (*bader*) András volt.

– Öcsém, azt mondják, hogy Te nagy politikus vagy – mondta, majd megkérdezte:

– Igaz-e, hogy az Eckhardt Tibor olyan igazságos, mint Mátyás király volt?

– Nem olyan – feleltem – mert összefogott az 5000 holdas Hunyady gróffal. Drózdny Kálmán bátyámtól hallottam.

Az öreg erre a kalapját a földhöz vágta nagy szentséggel.

– Hát bennünket, parasztokat, már mindenki becsap?

Néhány év múlva elmeséltem ezt a történetet Kovács Imrének, a Szabad Szó szerkesztőjének.

– Az öreg földidnek igaza volt – mondta. – Eckhardt nem mert élére állni a radikálisabban megnyilvánulóknak. Ezért kellett 1939-ben, Péter-Pál napján Makón, a Maroson egy dereglyén megalakítani a Nemzeti Parasztpártot.

A háború alatt a jelszó az volt: a háború után találkozunk Bogácsra. Én 1944 tavaszán már másodszor voltam a fronton. Nem jutottunk el Kolomeáig sem. Onnan mindig csak hátráltunk, visszavonultunk, rugalmasan elszakadtunk. Ötször elkerültem a hadifogságba vezető utat. Nagyon akartam otthon lenni a földosztáskor. Segítettem is a földijeimet. A családban én kerültem először haza, mint szabadságos katona 1944. november 11-én. Úgy ítélt meg a helyzetet, amikor a szovjetek belőttek a faluba, hogy tovább kell mennem. El is jutottam Pestig. Úgy gondoltam, ahogy én Pestre mentem, a két testvérem is a fővárosnak veszik az irányt. Laci öcsém csapatteste a Dunántúlon volt. Elmentem Somogyba, egy Kéthely nevű faluba, de Laci öcsém nem mert velem tartani.

Édesanyám 1945 februárjában önállósította magát és szerencsésen hazajutott Bogácsra. Ezt a hírt a Bogácsról Pestre jutottaktól tudtam meg. Február végén édesapámmal szerencsésen haza tudtunk utazni Bogácsra. A családból most már hárman voltunk otthon. Édesanyám betegeskedett, a három katonafiáért való aggodás okán, meg amiatt is, hogy a pesti lakásunkból egy élet munkásságát a csöcselék ellopta. Üres lett az Ecseri úti lakás. Nyáron Jóska öcsém tért haza egy rokonunkkal a Kecskemét környéki hadifogolytáborból. Mint levante került oda.

1947 augusztusában, a választás előtt Laci öcsém is hazaért az orosz hadifogságból, nagyon lesóványodva. Ausztriában az amerikaiak elengedték őket, a szovjetek meg összeszedték a csoportot és elvitték hadifogságba. Ilyenformán újra együtt lett a családunk. A bogácsi lakásunk üres volt, csak édesapám lakott benne. A szüleim között fellángolt a verencei ház tulajdonjogaért való küzdelem. Mi, fiúk édesanyámmal, Király nagymamánál és Jani

nagybátyámnál laktunk és dolgoztunk. Jóska öcsénk udvarolt egy Mag Rozi nevű lánynak, akit el is vett. A család betelepültnek számított Bogácson, más Mag nevű család nem is élt a faluban. A fiúk kiváló szakmunkások lettek, az egyik Pesten, a másik Diósgyőrben. Gyerekük nem volt, mondták is, ők a magtalan Magok. A három lány közül kettő Bogácson ment férjhez. Rozi sógornőnk Jóskával Diósgyőrbe jött, mert Rozi bátyja a vasgyári tisztító műhelyben kerített neki egy villanyszerelői állást. Néhány év múlva szilikózist állapítottak meg nála, leszálalékolták. Sokat volt kórházban. A családommal hol édesanyámhoz jártunk kórházba, hol Jóskához. Jóskát később otthagya a felesége, egy tanárral kirámolták az egyik szobát. Testvérem életét a bogácsi jó levegő hosszabbította meg.

Laci öcsém visszament Pestre, a Hubert és Sigmund Gyárba. A Hangya szomszédságában volt. 1949-ben megbetegedett, Egerben hosszú időre kórházba került, valószínűleg a hadifogságban szerzett betegségben halt meg. Bogácson a nagymama házából temették el. Halálos ágyán fiúi áldását adta különélő szüleinknek. Ők összeköltöztek a verencei házba. Jóska öcsémrel Bogácson immár két helyre jártunk.

Király nagymama 87 éves korában hagyott itt bennünket. Öregségi hályog volt a szemén. Elesett és egy évig ágyban feküdt. Édesanyám és a nagybátyám gondozta. Hegyi János, anyai nagybátyám későn nősült. Egy hadiözvegy asszonyt kommandáltak neki. Valamin össze-szólalkoztak és Balázs ánya haláláig külön éltek. Jani bátyám magukhoz vette Albin nevű fiát. Mi úgy üdvözlöttük abban a házban, ahol születtünk, mintha mindig közénk tartozott volna. Ott volt a lagzija. Később az anyai telken építkezett. Jani bátyám sok építési anyagot és pénzt adott neki. Ahol ő lakott, azt a házat elbontották. Jani bátyám az új házban kapott egy szobát. Később úgy alakult a helyzet, hogy Jani bátyám édesanyámhoz és a beteg öcsémhez költözött az én házrészembe. Eltartási szerződést kötöttünk vele. Egy alkalommal, őszi-téli időben, már fűtöttek, Jóska öcsém az első szobában lakott, jó meleg volt, televízió is működött. Jóska hűtőgépet is vetetett velem, az utcában ez volt az első hűtőgép. Amikor a családnak erről számot adtam, elsírtam magam, de boldogságomban.

Jóska öcsém szilikózisban halt meg Miskolcon. A szülői házból temették el Laci öcsém mellé. 1978-ban nagyszombatkor Jani bátyám halt meg, húsvét hétfőn temették. Ősszel pedig (novemberben) édesanyám hagyott el minket. Az volt a kérése, hogy ne a fiúkra temessem, hanem az édesapjához. Ő is Miskolcon halt meg a kórházban. Akkor már volt halottas ház, de én úgy tartottam illőnek, hogy az ő házából temessük el. A 80-as években a feleségemnek többen mondták, hogy itt „egyesek most okoskodnak, és nagyon idős asszonyokat nem pap temet. Hegyi Imre meg képviselő volt és a családjából mindenkit pap temetett.”

Magamra maradtam. A verencei házat, a pincét én örököltem, amit később a gyerekeimre írtam. Ahol születtem, azt a házat Jani bátyám lebontatta, és a telket eladta. Jóska öcsém lakását, egy panellakást Magda lányom kapta meg.

Apai ágon Famosi nagymama 1945-ben halt meg. Őt 1953-ban Lajos bátyám követte. Mint képviselőt, meglátogatott Miskolcon és elmondta, hogy segítek visszaszerezni a szüleik által neki ajándékozott házat, amelynek helyén ő új házat épített, amit félkész állapotban államosítottak. Csak a kamrában volt egy szeszfőzde. Mivel Lajos bátyámnak Pesten kifőzdéje is volt, a helyiek kuláknak minősítették, és ezért államosították. A helyi vezetőket megkérdeztem, hogy mit fognak csinálni egy félkész házzal. Gógösen azt mondták, majd az állam felépíti. Közöltem velük, hogy az állam a városokban munkáslakásokat fog építeni először. Amikor a minisztériumban egy főosztályvezetőnek ezt elmondtam és megmutattam a fényképet, elszörnyedt. Visszaadták a lakást. Lajos bátyám ezt már nem érte meg. A sógornővel kellett vitatkozni. Lajos bátyám ügyvédjét sikerült megnyerni, hogy az özvegy, édesapám és nőtestvérük részesüljön az eladásból befolyt összegből. Így történt.

A Nemzeti Parasztpárt irodája Miskolcon a Szemere út 9. sz. alatt működött. Gém Ferenc országgyűlési képviselő (Veres Péter földije Balmazújvárosból) látogatást tett, és amikor lekísértem az ajtóhoz, megláttunk egy leánycsapatot. Népi kollégisták voltak. Feri kérdi:

– Hát ez a hajdúsági lány hogy került ide?

Kérdem, melyik és mutatja. Egy fél perc múlva azt mondtam neki:

– Tudod mit, Feri, ő lesz a feleségem.

Egy évig udvaroltam neki, míg igent mondott. Én harminc, ő huszonhét éves volt, amikor összeházasodtunk.

Simon Magda tanítónővel Hajdúdorogon, a görög katolikus kápolnában kötöttem házasságot 1948. október 2-án. Ők öten voltak testvérek. Antónia a harmadik házassága idején halt meg, súlyos betegségben. Hajdúdorogon temették el, gyermek nem maradt utána. Erzszi, Jobbágy Gáborné, tanárnő volt. Jobbágy Gábor nekem földim, bogácsi földim. Erzsók Pesten halt meg, egy gyermekük van, Pesten él a családjával. Teréz, feleségem legidősebb húga, Hajdúdorogon él a tanítónő lányával és unokájával, aki most joghallgató. Gyuri Miskolcon él, három lánya közül egy Amerikába ment férjhez. Ővele alig van kapcsolatunk. Erzsókot és Gyurit segítettük a legjobban.

Feleségem Hajdúdorogon végezte a polgári iskolát, utána Ungváron, a görög katolikus apácáknál pedig a tanítóképzőt. Amikor a front odaért, hazament Hajdúdorogra és civil lett. A községi iskolában tanított, majd ahogy az elmenekült módosabbak hazajöttek, őt, mint faluszéli származásút, tanyai iskolába nevezték ki. Ott lakás volt, illetményföld, ami a család számára nagyon hasznosnak bizonyult. A tanyán élők nagyon megszerették. A rendfőnöknő egyre fenyegetőbb leveleket küldött Máriapócsról. A pártok közül a Parasztpárt tetszett neki a legjobban, mert ott írók lettek a hangadók. Debrecenben ajánlották neki, hogy 1947 nyarán menjen el a Balatonnál rendezett népi kollégiumi igazgatói tanfolyamra. Ez után került Miskolcra, a Karacs Teréz Népi Kollégiumba igazgatónak.

1948 tavaszán Táborfalvára akarták helyezni, mert a népi kollégiumban több leány vasárnaponként templomba járt. Sikerült Miskolcon tartanom. Átmenetileg a Parasztpártban volt irodavezető, majd egy általános iskolában tanított. Házasságkötésünk után a tanfelügyelőségben, majd a tankerületi főigazgatóságon, 1950-56-ig pedig a Megyei Tanács Oktatási Osztályán, mint tanfelügyelő tevékenykedett. 1966-tól 79-ig Percesen iskolaigazgató lett. Nyugdíjasként Görömbölyön és a belvárosban helyettesített, történelmet tanított. Feleségemnek és nekem is lehetőségem lett volna Pestre menni a minisztériumba, de szerencsére úgy alakult, hogy nem mentünk. Magda lányunk 1950. október 15-én, László fiunk 1955. október 7-én született.

1948-tól hol albérletben, hol a Parasztpártban laktunk. 1949. május 1-én a mai Szent István utca 2-ben kaptunk egy szoba-konyhás lakást. 1956-ban pedig a Hoffman Ottó utca 6-ban (ez lett Szent István utca) két szoba komfortost. Ezt a lakást a fiamnak vettük meg. A lányom eladta a panellakását és a Tízeshonvéd utcában vett egy földszinti nagy lakást. A feleségemmel ide költöztünk. Ő itt halt meg 1997. augusztus 18-án 75 éves korában.

Magda lányunk főiskolát végzett népművelő és egyetemet végzett könyvtáros. Középfokú nyelvvizsgát tett angolból. Miskolcon a Megyei Könyvtárban dolgozott, a helytörténet területén. Több könyv összeállításában részt vett. A megyeházán ő szervezte a könyvtárat. Mindkét helyen kitűnt sikeres közösségi tevékenységével, elismert volt a szakmában. A megyeházán többször helyettesítette a megyei elnök titkárnőjét. Olykor angol tolmácsként is tevékenykedett. Mindkét helyen bekapcsolódott az ifjúsági munkába. 1999-2000-ben egy év alatt kétszer műtötték. 100%-os rokkant, súlyos beteg. Nagy akaraterővel él. Nem ment

férjhez. Nemcsak a mi családukban, hanem az édesanyja testvéreinek a családjával is igen jó kapcsolatban van, sokat segített nekik. Londonban élő barátnője, Husz Magdi szinte hetenként hívja telefonon. Könyvtáros társai és barátnői gyakran felkeresik. Ő a családban az ajándékozás nagymestere, mindig hasznos dolgot vett mindenkinek, az operatőr öccsének sok szakkönyvet, szinte a megjelenés másnapján.

László fiunk eleven gyerek. Nem volt kitűnő a bizonyítványa, de nagyon sokat tud a világról. A középiskolában az igazgató behívatott bennünket, hogy fegyelmezzük meg a fiunkat. Mondtuk, nem fegyelmezzük és otthagytuk. Az egyetemi felvételhez az iskola is adott ajánlást. A fiamnak a lehető legrosszabbat írták. Később az igazgató bocsánatot kért tőlünk. Az osztályfőnöke egy festőművész tanár volt, gyakran találkozom vele kiállításokon, mindig lelkemre köti, hogy mondjam meg a fiamnak, hogy láttam az alkotásait a tévében, gratulálok neki. Nagy mondása volt a fiamnak: „Apu, a Földes – mármint a gimnázium – meg én nem találkoztunk.” Először építésznek jelentkezett az egyetemre, majd háromszor a Színház- és Filmművészeti Főiskola operatőr szakára. Egyszer sem vették fel, mert ott már eleve el volt döntve, hogy melyik nagy rendezőnek a fia kerül felvételre. Végül Miskolcon a városi televíziónál először csak a kamerát és a kábeleket hordozta, majd folyamatosan előrehaladt és operatőr lett. Mondtam neki, az inaséveket ki kell tölteni. A parlamentben összehoztam Novákovics Andrással, de Laci fiam nem volt hajlandó Pestre menni. A lányom sem szereti Pestet. Novákovics természetfilmes volt. Erdőbényén, a szülőfalujában temettük el. Laci nagyon sokat ellesett tőle. Laciék megtudták, hogy Miskolcon él egy szerencsétlenül járt artista fű és filmet készítettek róla. Nyíregyházán díjat nyertek, 40 ezer forintot. Laci azt mondta: „Fiúk fejenként jut 10 ezer forint, nem vág sárba bennünket, ha televíziót veszünk ennek a fiúnak.” Így történt. Erről is készült film, és a kettőt utána többször együtt sugározták. Utána sokan mondták, „látszik, hogy a ti fiatok.”

Mindkét gyerek volt Londonban, Bécsben, Gdyniában. Laci fiam Bulgáriában, 2002-ben a családjával Szerbia-Montenegróban. Ő még hivatalosan járt Vologdában is. Magdi mindig jól vásárolt. Laci is, de ő, ahogy Magdi is, múzeumokba látogatott. Laci azonban Bécsben polgárként élt. Nagyon sok pénz volt a napidíja. A filmet a Magyar Televízió bemutatta. Amíg a kollegái szaladgáltak az üzletekbe, ő elment egy vendéglőbe Bécsben, és igazi bécsi szeletet evett, sörözött, szivarozott, utána pedig taxiba ült és nagy borraival adott a sofőrnek, aki kipattant a kocsiból, sietett ajtót nyitni és mélyen meghajolt. 49 év alatt a feleségemmel és a gyerekeimmel úgy gondolom, hogy hasznosan viselkedtünk és éltünk. Gyerekeink is patronálják az unokatestvéreiket, mint ahogy mi tettük a testvéreinkkel. Jászai Teri, a keresztlányuk Miskolcon joghallgató. Albin unokaöcsém lányaival is jó a kapcsolatunk.

Az utóbbi öt évben a Mindszenti temetőbe minden hónap 18-án és 25-én – a feleségem halálának és temetésének napján – ellátogatunk. Ugyancsak a születésnapján is, én a házassági évfordulókon mindig hét szál kálát viszek, mert a menyasszonyi csokorban is ennyi szál volt. 2004. március 10-én reggel súlyos betegségben elhalálozott Magda lányom. Március 18-án temettük, az édesanyja mellé. Szeberin Piroska barátnője Bogácson csendítettett érte, Hajdúdorogon pedig a keresztanyja. A nagyszülők kertjéből hozott földet a koporsójára hintették.

Bogácson én négy sírt gondoztam, most már csak gondoztatok, Hajdúdorogon most már csak Laci fiammal látogatunk el halottak napján, a feleségem szüleinek, testvéreinek a sírjához. Pestre pedig csak Laci jár, a nagynénje sírjára virágot visz. Bogácson egy amatőr statisztikus azt mondta, Imre bátyám a 18-as fiúk között már csak maga él. Bogácsra is ritkábban járok már, a kertet már nem művelem, csak kaszáltatom. Sokszor elkeseredve jövök el onnan, ahol nyaranként, mint gazdák nagyon boldogan éltünk. Laci fiam felleltározta, hogy miben hogyan gyarapodott. A leltárban nincsenek hivalkodó dolgok, de a kemény munka eredményeként –

ez már mindhármunk munkája – nagyon sok könyv van, tisztas berendezés, magnószalagok, fényképek.

A Tokaji Író táborban a kolozsvári Gálfalvi György költő barátom, amikor gratulált, azt mondta:

– Bátyám, 85 évet csak így volt érdemes élni, ahogy te tetted, Hubay Miklós és Lengyel Balázs.

Tanulmányok

Iskolai tanulmányaimat a bogácsi római katolikus elemi iskolában kezdtem. Fedor Erzsébet tanított az ABC-re. A második osztályban – az egyébként *göndör, kistanító* melléknevű – Kis Árpád tanárom szigoráról lett ismert. Nádpálcával ütött, a tenyeresek helye sokáig sajgott még utána. A harmadik osztályban Blamár Sándor tanított bennünket. Kántortanítóként szolgált a falut, vitézzé is avatták. Tartalékos hadnagyként, sebesüléssel szerelt le az első világháborúban, később leventeparancsnok lett. Nagyon szigorú, igazi katonás embernek ismertük meg, nagybátyja Mohás György volt. Családja Rózsaszentmártonba való szabók közül került ki. Tanítónk a kántorságot és a Hangya szövetkezeti ügyvezető igazgatói tisztelet is tőle örökölte. Mindketten nagyszerűen gazdálkodtak az egyházi javadalmi földön.

A negyedik osztályt már Budapesten, a Gyáli úti elemiben végeztem. Az ottani tanítóm korpulens, jókedélyű ember volt, Stocker Balázsnak hívták. Emlékszem, a térképeket különösen szerettem, Nagy-Magyarország megyéit és székhelyeiket kívülről fűjtam. A tanfelügyelő előtt földrajzból engem szerepeltetett. A polgári iskola a szomszédban, szintén a Gyáli úton volt. Osztályfőnököm a jó szívű, zsidó hadirokkant Stern Gyula lett. Drózdny Kálmán tanár úr a verseket kedvelte meg velünk, vele irodalmi estekre jártunk, például egy alkalommal Szabó Dezső előadására. Később olyan összejövetelekre is elvitt, ahol a földreformról volt szó, például dr. Dénes István ügyvédtől sokat tanultam, aki kisgazdapárti vezető is lett. Testvéreim közül a Gyáli úti elemibe jártak Laci és Jóska öcsém, előbbi ugyanabban a polgárban folytatta, ahol én. Jóska ipariskolába került, villanyszerelőnek tanult.

A polgári iskola elvégzése után a családban arról beszélgettünk, hogy tanítóképzőbe szeretnék járni. Pesten Drozdny Kálmán tanár úr édesapja, Gyula volt a budai tanítóképző főigazgatója. A másik lehetőség Bogácshoz közel van: Eger – ott érseki tanítóképző volt. Csak hogy sem én, sem Laci öcsém nem tudtunk jól énekelni. Kántorizálni kellett abban az időben. A felsőkereskedelmi választottuk. A gimnazisták felvágós gyerekek voltak, ezért a gimnáziumot úri iskolának tartottuk. A Mester utcai Szent István Felsőkereskedelmi Iskolában 1933-ban kezdtem a középiskolai tanulmányaimat, az I. c. osztályban. Osztályfőnökünk Pejtsik Árpád volt. A német mellett a francia nyelvet tanultam, az osztály másik fele angolt tanult. A francia nyelvet kedveltem, ebben az irodalomnak és a filmeknek nagy szerepe volt. Harmadikosként megértettem a francia filmeket. Ha nem is olyan jól, mint a németet, de értettem. Ha valamelyik nyelvtanár beteg volt, akkor félórát franciát, félórán át angolt tanultunk. Ragadt rám valami az angolból, de az amerikai filmeket nem értettük eléggé, a feliratra szorultunk. Laci öcsém is itt érettségizett.

Kiváló tanáraink voltak. Némelyik tudós volt. Dr. Boer Jenő jogász, jogi észjárásra tanított. Nagyon kedves ember volt. Dr. Ottinger Gyula bácsi, paptanár, Nógrádban kezdte a pályafutását. Ízesen – palócosan – adta elő az atyafiakkal való beszélgetését. Szabó tanár úr a németet tanította. A térdé fájt, nehezen járt. Sima, rövidre nyírt haja volt. Száraz Pepinek hívtuk. Eredeti egyéniség volt. Szerette az italt Fáy tanár úr. Ha azt mondta, *izéojóság*, tudtuk, beszívott. Nekem azt mondta:

– Az öcséd jobban érti a matematikát.

Ez persze igaz is volt. Kmetty tanár úr sokat járt Olaszországban, a történelemkönyveket vizsgálta, nincs-e bennük magyarellenesség. Az október 6-i kegyeleti stafétára készülve az órájáról mentünk el. Hármunkat egy óráig faggatott Én voltam a végállomás. A kérdések 90 %-ra tudtam válaszolni. Három négyest adott mindegyikünknek. Ez akkor rossz osztályzatnak

számított. Másnap a tanáriban a liberális kispolgári szelleműek kiütötték a tüzet. Félévkor minden kérdésre tudtam válaszolni.

– Miért kaptál három négyest?

– Mert tréningen voltam.

Dermedt csend az osztályban. A fiúk azt várták, hogy mikor vágja hozzám a széket.

– Látom, szereted a történelmet. Kettezt adok.

Katonakoromban Körösmezőn, mint tartalékos zászlós találkoztam vele.

– A fasizmus elveszti a háborút, tanár úr!

– Látjátok, milyen jól megtanítottam vele a történelmet.

1945-ben Miskolcon olvastam az újságban, hogy Pesten Népbíróság elé állítják Kmetty István középiskolai tanárt. Ennél is kellemetlenebb volt számomra a harmadik osztályban, a hírhedt Klement Adolf tanár úrral való találkozás. Megdöbbentünk, hogy ez a vaddisznó fogja tanítani a könyvvitelt. Tintát, tollat kért. A dermedtségtől nem mozdult senki. Ordítva rohant ki a tanteremből. A szomszéd osztályból átjött az osztályfőnökünk, Pejtsik Árpád.

– Mi baj történt, fiúk?

Antoniewicz Florián lengyel származású kiváló tanuló elmondta.

– Sajnálom fiúk, nehéz évek lesz, küzdök értetek.

A 34-es létszámú osztályból félévkor 27-en, év végén 10-en buktunk meg. A javítóvizsgán ötünket elvágott. Hárman tanultunk tovább. A 40 éves érettségi találkozón Pejtsik osztályfőnökünk elővette a tanári noteszét és elmondta, hogy küzdött értünk, de „ezzel a sváb”-bal, vagyis Klementtel nem lehetett beszélni.

– Köszönjük, de nem haltunk bele – feleltük. – Lettünk valakik.

Én például a Hangya Főkönyvelőségen dolgoztam két évig. Dr. Lutter Tibor osztályából a – 34 fiúból – már csak heten élünk. Öten özvegyen.

A Mester sportiskola volt október 6-án a kegyeleti stafétán, az első 6-8 közt végeztünk. 1936-ban tagja voltam a győztes csapatnak. A kézilabda bajnokságot is mi nyertük. Én voltam 1936-37-ben a csapatkapitány. Labdarúgásban a Fradi állandó edzőpartnernek választott minket. A KISOK országos futball bajnokságot is mi nyertük. Az iskolaigazgató dr. Darnay László vezető szerepet játszott a Fradiban is. 1945-ben emiatt baja lett. Nehéz körülmények közt élt. A Pen Club pályázatán osztálytársunk, Arató József kitűnően szerepelt. Kerestem a nevét az irodalmi lapokban. Azt mondta egy érettségi találkozón: bankfiú lettem.

– Illyés Gyula a Nemzeti Bankban dolgozott – válaszoltam neki.

Mivel Kmetty tanár úr sokat volt távol, állandóan Laczkó Miklós tanár úr helyettesítette. Ő a városnál volt valamilyen állományban. Egy Szabó Dezső-esten találkoztam vele.

– Te hogy kerülsz ide?

– Drózdya Kálmán bátyámmal jöttem.

– Az más.

Kálmán bátyám közölte: Miklós, polgáriban én tanítottam Imrét.

– Akkor természetes, hogy Imre itt van.

Egy történelem óra után a folyosón sétáltunk.

– Imre azért vigyázz, mert itt nem Szabó Dezső-esten vagyunk.

– Értem, tanár úr.

Egy érettségi találkozón lakásügyben kért segítséget, mint képviselőtől. Nagy utánajárással sikerült a kérés megoldásában részt vennem. Nagyon köszönte.

Dr. Landa Vilmos tanár úrról is kell szólnom. Fél lába a háborúban veszett el, mankóval járt, hadirokkant volt. Kiváló úrvezető és a Tatra-val több autóversenyt nyert, olyan rally-félét. Ügyvitelt (könyvelést) és közgazdaságtant tanított. Egyszer azt mondta:

– Az újságot hátulról kezdjék olvasni, mert ott van a tőzsde rovat, és utána megtudják, mi van a vezércikkben.

Lovrek Pistának mosolygós arca volt.

– Mondja, maga miért nevet?

– Tanár úr kérem, ilyen az arcom.

– Marha, ne egyen annyi kenyeret!

Először csak kuncogtunk, utána kitört a röhögés, de mindenki lehúzta a fejét, a kezünket a fejünk elé tettünk. A szomszéd osztályból átjött az osztályfőnökük Pejtsik Árpád, megtudni, miért nevetünk. Amikor meglátta a mosolygós Landa tanár urat, elámult:

– Vili bácsi, a mi időnkben ilyen esetben röpült a mankó.

– Árpád, ez akkor volt.

Vili bácsi zsidó ember volt, ahogy polgári iskolai osztályfőnököm, Stern Gyula is. A feje és a keze remegett. Ő is hadirokkantként szerelt le. Némely mai zsidózónak elmondom ezeket a történeteket.

Végig futva iskolai éveimet, érdekes társadalmi jelenséget tudok összeállítani Bogácson a harmadik elemibe több idősebb ember jött Mohás Sándor igazgatóhoz. A hat elemi osztály elvégzését igazoló bizonyítványt kértek. Évek múlva mondta el Sanyi bácsi, hogy némelyiknél kellett egy kis jó akarat. No, hadd boldoguljon. A Hangya boltban azt mondtam el, hogy a felsőkereskedelmi első osztályában mellettem egy 23 éves jutasi szakaszvezető ült, Török Béla. Beregszászi Nagy Géza 19 évesen egy katonazenekarból jött az iskolapadba. Juhász Lacika – mert így hívtuk – édesapja rendőrtiszt volt. Gondolom, ez motiválta, hogy középiskolába kell járnia. Lovrek Pista munkásként dolgozott és 26 évesen érettségizett. Én 14 évesen bátyámnak szólítottam őket. Kiröhögtek. Na, akkor rendben van, tegeződjünk. Bogácson az ilyen korúakat bátyámoztam. Beregszászi és Lovrek Pestszentlőrincről tandem biciklin jártak iskolába. Ausztriába készültek. Weiner tanár úr tudomására jutott, és segítette őket az intenzív nyelvtanulásban. Elmondták az útvonalat és a tájnyelvre is okította őket, ingyen. A tanár sok nyarat töltött Ausztria különböző tájain.

Bogácson Mohás Sanyi bátyámnak azt is elmondtam, hogy a polgárit magánúton végzők között fiatal vasutasok, postások voltak, főképp a jó szakmunkások. Később, amikor a népfőiskolákat megismertem, úgy értékeltem, hogy a falusi néptanítók, papok, lelkészek biztassák tanulásra tehetséges fiatalokat. Az év elején egy hétig ideiglenes tanulás volt. A tanárok aziránt érdeklődtek, hogy telt el a nyár. Kérdezték, jártál-e erre-arra. Jövőre menj el. Én paraszti munkát végeztem. – Milyen termés volt? Elújságoltam, hogy Laci öcsémmel jártunk Miskolcon, Lillafüreden, Egerben. Nehéz munka után szép jutalom. A Lutter osztályban – 3.-4. osztályban – is voltak idősebbek. Pusztai és Péczeli – ők a Balaton mellett üdültek – olykor az eperfán reggeliztek. Később a népi írókat olvasva jöttem rá, hogy a mi tanáraink egy szociológiai szempontú felmérést végeztek.

Bogácson Hegyi János anyai nagybátyám sok Petőfi verset tanított meg velem. A Gyáli úti polgárban Drozdy Kálmán tanár úr pedig az Ady versek felé irányította a figyelmünket. A felsőkereskedelmiben pedig Balassi Bálint, Csokonai Vitéz Mihály és mások verseit is nagyon megszerettem. Felhősi Ferivel – Drozdy tanár úr révén – gyakran találkoztunk. Fiatalabb volt tőlem. A Bihari úton lakott. Fock Jenő pedig a Ceglédi úton. Ő a baloldali ifjúsági mozgalomban vezetőségi tag volt. Ők József Attila felé irányították a figyelmem, Felhősszel elmentünk a Zeneakadémiára, ahol József Attila-est volt. Kovács Imre beszélt volna, de a rendőrök kihallgatták valamilyen ügyben, így Darvas József író a Kis Újság munkatársa tartott előadást. Baksa Soós László „Nem én kiáltok, a föld dübörög” kezdetű verset szavalta. Óriási taps fogadta. Sok munkás volt jelen. A városi színházban is, ahol „Az Ember tragédiájá”-t néztük meg. Amikor a párizsi jelenetnél vörös zászlót lengettek, a nézőtéren dübörgött a taps.

1936. október 2-án Drozdy Kálmán tanár úrral és Felhősi Ferencsel a Szabó Dezső-esten vettem részt. Túrós csusza, kis fröccs. Kálmán bátyánk bemutatott a Mesternek.

– Diák létükre el mertek jönni. Szép.

– Olvastuk az Elsodort falut.

Drozdy mondta, máskor is eljövünk.

– Köszönöm, hogy olvasták a könyveimet – felelte Szabó.

Megköszöntük, hogy rövid ideig beszélgethettünk. Találkoztam Lackó Miklós tanárral is. Sok érdekes ember volt. Erdélyből átjöttek, Felvidékről. Néhány sok szeszt fogyasztott bús magyar. Egyik ostobán viselkedett a közbeszólásaival. Szabó Dezső húga Kálmán bátyámat kérdezte, hogy nem provokátor-e.

– Nem. Csak kicsit részeg.

Ahogy tudtunk, elmentünk máskor is, később a húsosokhoz is, amikor a Rákóczi térhez közel tartotta az előadását. Néhány Ludas Mátvás füzetet megvettem. Például „Hungarizmus, a magyar halál”, vagy „Milyen szegfű nyílt Schittenhelm Ede sírján”. Pénzimádó volt. Sok szóvirágot használt az írásaiban. Lelkesen olvastam, 1945 után már kritikával. 1956 után már elmélyültebben.

1937. március 15-én, az iskolai ünnepély után egyesek a Gellért-hegyre mentek. Én úgy döntöttem a Nemzeti Múzeumhoz megyek, ahol Petőfiék szerepeltek. Odaközeledve velem egykorúak, valamivel idősebbek irányítottak a Múzeum kertbe. Megtudtam, hogy a Márciusi Front alakuló ülése lesz. Zilahy Lajos emelkedett gondolatokat mondott. Féja Géza harcosan beszélt. Kovács Imre pedig az akkori idők márciusi ifjaként olvasta fel a 12 pontot. Ez nagyon megtetszett, fellelkesülve mentem haza az Ecseri útra. Drozdy Kálmán bátyám is ott volt. Tőle kaptam meg Kovács Imre „Néma forradalom” c. könyvét. E könyv végén olvasható dátum 1937. március 15. Szabó Zoltán „A tardi helyzet” c. könyvét meg Féja Géza „Viharsarok”-ját is tőle kaptam olvasásra. Ezek és más népi írók könyvei tettek igazán éretté.

1937. június 15-én érettségiztem. Pesti Müller (a keresztnévem nem emlékszem) volt az elnök. Nem volt rosszindulatú. A gyülekezésen Pejtsik tanár úr Harmati Jánostól kérdezi:

– Tudod ki volt Cziegler Géza?

– Nem.

– Gárdonyi Géza – súgom neki.

Pejtsik tanár úr: „Imre, neked azért nem mondom a tételed, mert Ti a Népligetben alaposan felkészültetek.” Petőfi volt a tételem. Mondom, hol járt iskolába, de érettségi vizsgát soha sem tett. Az elnök kérdezi:

– Maga ezt honnan tudja?

– Egy előadáson hallottam.

Kettest kaptam. Hármas volt a bizonyítványom. Édesapám egy töltőtollal ajándékozott meg – 1937. június 15. volt bevésve. Bogácsi paraszt származásuként 1920 után én voltam az első érettségizett.

Az érettségi bizonyítvány átvétele után jött a hagyományos bankett. Mi, az osztálytársak Hunya János édesapja vendéglőjébe tartottuk. Már beszélgetés közben Pejtsik tanár úr – kémiát, majd áruismeretet tanított – mondja, hogy – fiuk most beléptek a középosztályba.

– Melyikbe tanár úr?

– A keresztény nemzeti középosztályba.

Ez jelszó volt abban az időben. Én azidőben már hallottam a polgárságról. Azt is, hogy Magyarországon a svábság és a zsidóság köréből kerültek ki.

– Tanár úr, a polgári azért tetszik nekem, mert nem tesz az emberek közt különbséget. Valaki más kezdett énekelni, így a vita nem folytatódott.

Nem sokkal a bankett után Landa Vilmos tanár úr temetésére jöttünk össze a Kerepesi temetőben. Érdeklődéssel hallgattam az órán az előadásait. Ő nem ragaszkodott a következő óra anyagához, mint Becsei tanár úr, akit Pocsolának hívtunk, mert azt mondta, hogy II. Lajos egy pocsolóba fulladt bele. Mert mindig felolvasta a feladandó leckét. Landa tanár úrral nem mentünk végig a közgazdaságtan könyvön, de én szorgalomból megtanultam. Az újságok közgazdasági rovatait figyelmesebben olvastam. Ezek a gondolatok jöttek a fejembe és ezzel búcsúztam Landa tanár úrtól.

A tanév második felében nemcsak a fokozottabb és intenzívebb tanulás munkált bennünk, hanem az is, amit gyermekkorunkban kérdeztek: Mi leszel, ha nagy leszel? Édesapám Pesten, a X. kerületben, Kőbányán a Ceglédi úton lévő 40. számú rendőr őrszobában szolgált. 1936-os szám volt a derékszíján. Ma igazolványt mutatnak fel a rendőrök. Az őrszoba a Hangya Központ Tárháza területén volt. A Tárház igazgatóját Rostásnak hívták. Őt minden rendőr ismerte, ő is ismerte a rendőröket. Esti sétáin a Tárház körül találkozott és elbeszélgetett velük. Egy alkalommal Édesapám felkereste, azzal hogy érettségizem és tisztelettel kéri a felvételemet. Amikor időszerű lesz, jelentkezzen. Édesapám kioktatott, hogy – az igazgató katonás ember – érthetően és tömören válaszolj.

Elérkezett a jelentkezés napja.

– Milyen iskolai érettségim van, meg milyen a bizonyítványom? Honnan ismerem a Hangyát?

– Én Bogácson születtem, Mezőkövesdtől északra. A község Borsodbogács néven szerepel, mert Nagy-Magyarországon Bács megyében és Erdélyben is volt Bogács nevű falu. Nagybátyám 50 %-os hadirokkant volt, őt nevezték ki a Hangya pénztárnokává. Derék emberek a vezetők, úgy látom. (A pénztárnok a boltosoktól, meg a korcsmárostól átvette a bevételt hetenként kétszer és feladta a postán). Négy évig volt a főbolt vezetője. Iskolai szünetekben mindig hazamentem segíteni. Fel nem szabadított boltos inas vagyok.

– Szóval a nagybácsi nem adott segédlevelet? – kérdezte humorosan.

– Megszakításokkal töltöttem az inaséveket – mondtam. Ismerem az áruk cikkszámát, C 5000-től 5005-ig volt a Hangya cipőpaszta.

- A Hangya újságot ismeri?
- Gyerekkoromban, ha a nagybátyám a cipőjét javította, én olvastam fel hangosan.
- Ki az elnök? – kérdezi az igazgató.
- Almási Balogh Elemér – válaszoltam.

Tordas a szövetkezeti mintafalu felől is érdeklődött.

- Ön a legjobban tájékozottak egyike. Felvesszük, jó munkát.

Hálásan megköszöntem a bizalmat. Most már a másik szobában jelentkezzen. Kezet nyújtott, elköszöntem. Molnár főkönyvelő halk beszédű ember volt. Kiállított egy igazolványt, a raktárfőnöknél kellett jelentkeznem. Az ő nevére nem emlékszem. Tóth úrnak, a festékosztály vezetőjének bemutatott. Mellém állított egy fiatal segédet. Ismerkedjem a pincével. Délután 4 órakor ért véget a munkaidő, zuhanyozni is lehetett. Tóth úr hangosan beszélő, nem barátságos ember volt. Gyakornok úrnak szólított, ez volt a beosztásunk napi két pengőért. Volt családos segédember, aki hetente 18 pengőt, volt, aki 28 pengőt vitt haza, de ehhez nagyon hajtott. Volt egy nagyképű segéd, aki macerált, azt akarta, hogy az ő inasa legyen. Ide figyeljen, én egy falusi Hangya boltban voltam nyaranta. Ismerem a festék árukat, például a lángkormot, amit falun az asszonyok a fal alsó részének a festéséhez használnak. Leszállt rólam. Amikor sok munka volt – nyáron mi gyakornokok is beálltunk komissiózni, azaz a megrendeléseket állítottuk össze.

Egy hónap után a papírosztályra kerültem. A főnök Némethy úr, a helyettese Jankó úr volt. Mindketten felsőkereskedelmet végeztek. A bemutatkozásnál Fekete úr kérde, hol érettségiztél?

- A Mester utcában.
- Én is ott.

Ő már családos volt, Háber színészként kereste a kenyerét. Befogadtak. Sok szakmai fogásra megtanítottak. Öt hónapig voltam ott. Már segédlevelet is adtak volna, ha hatalmukban lett volna. Az irodába is küldözték. Találkoztam más gyakornokokkal. Mondták: „Neked úri helyed van”. Jó barátságban voltam Szűcs kollegával és Hunya Zoltánnal, akinek a nagybátyja 19-es mozgalmi ember volt. Ők idősebbek voltak, elhívtak sörözni, ami nekem új volt, és politizáltunk. Ők is ismerték a népi írókat.

A Tárházban híre ment, hogy van itt egy gyakornok, aki nagyon ismeri a cikkszámokat. Molnár főkönyvelő úr fel is rendelt a kopogóba, ahol a falusi Hangya szövetkezetektől érkezett megrendeléseket Lajtaival mi átnéztük, szakmailag kijavítottuk, a cikkszámot leadtuk, szétszortottuk a gépiró lányok között. Őket sorra fizették. Némelyik nagyon keresett. Volt, akinek segítettem, mert mi gépírást és gyorsírást is tanultunk. Lajtai vitorlázó repülő volt. Hétfőn mindig megkérdeztem:

- A csontjaid épek?
- Azok.

Minket már tisztviselőknek számítottak, és ezért az étterembe járhattunk, ahol a dolgozók köréből alakult zenekar játszott. Laci öcsém a szomszéd utcában dolgozott, a Hubert és Sigmund cégnél, ott is így volt. A korábbi időkhöz képest ez változás volt. A vasraktár volt a következő állomás. Másabb emberek voltak, mint a festékesek, de nem voltak olyanok, mint a papírosztálybeliek. A festékesben meg kellett szoknom a zárt munkahelyet. Édesapám mindig biztatott. A vasasok kemény emberek voltak. A főnök mindig ott járkált közöttünk. Ott is újabb ismereteket szereztem.

Egy napon a gyakornokokat Molnár úrhoz rendelték. Vizsgázni fognak. A Központi Főkönyvelőségbe az itteni gyakornokok közül kérnek új erőket. Las Torres Aladár főnök vizsgáztatott. Engem felvettek. Las Torres Aladár véleményt írt rólam, és egy idősebb kollega megtalálta az indigó papírt. Meghívtam egy sörre. Faggatott.

– No, ilyen Hangya ismerettel természetes, hogy Magát itt tartották.

Az ebédszünetben – egy Bosch-párthoz tartozó idősebb kollega vitte a prímét. A dunántúli svábok elnyomásáról beszélt. A népi írótól idéztem.

– Ne beszéljen magyar elnyomásról. Biciklivel kirándultunk Buda környékére, és az ottani svábok elzavartak bennünket.

Ez már 39-ben volt. Kovács Imrét említettem a vitában. Egy kolléga megkérdezte:

– Ismered Imrét?

– Nem.

– Bemutatlak neki.

Együtt jártak az egyetemre. A Centralban találkoztunk. Bemutakoztam.

– A dél-borsodi Bogácsról való vagyok. A Hangya Központban dolgozom.

Utána többször kerestem telefonon, de nem találtam. Később elmondta, hogy a rendőrség vendégszeretettel élvezte. Bemutatott Szabó Pál főszerkesztőnek. Mondtam, hogy Bogácson nyaranta olvastam a Szabad Szó-t. 1939-ben Makón megalakult a Nemzeti Parasztpárt – ők mondták el, Szabó Pál az elnök, Kovács Imre a főtítkár. Kovács Imre biztatott, írjak a szövetkezetről. Egy kicsit bírálólág érintettem a Hangyát is. Szabó Pali bácsi azt mondja: No öcsém a neved: Árpád Géza. Okos szerkesztői fogás volt. Megismerkedtem Féja Gézával, Darvas Józseffel is.

A Hangyának voltak Értékesítő Szövetségei. Például baromfi, tojás, méz stb. Elmentem egyik szövetséghez érdeklődni. Minőséget vásároltak, exportra ment. Ez rendjén van, csak hogy a kisparaszt nem tud nagy mennyiségben termelni. Ezt az észrevételt tettem. Ez időben olvastam Boldizsár Iván „Dánia a gazdag parasztok országa” c. könyvét. 1940. virágvasárnapján „Parasztszövetkezeteket” címen vezércikkem jelent meg a Szabad Szóban – Árpád Géza álnéven.

1939 augusztusában Bogácson voltam szabadságon. A postás mondja, hogy csomagom van, Kovács Imre küldte. A Nemzeti Parasztpárt programja volt benne. A kísérő levélben Imre a Nemzeti Parasztpárt tagja sorába fogad. A programot Nyugat-Bükkalján, Bogácson, Cserépfaluban, Bükkzsércen, Noszvajon, Cserépváralján, Tardon és Mezőkövesden terjesztettem. 1945-ben volt, aki ezzel jelentkezett a tagfelvételnél. A következő időben a Centrálban találkoztam Féja Gézával, a Szabad Szónál Darvas Józseffel, Jankovich Ferencel, Bisztrai Farkas Ferencel. Ő szerezte a pénzt. Kovács Imre egy szövetkezeti csapatot is összeverbuvált, Dávid Gyulával az élen. Néhányszor összejöttünk, aztán elmaradt. Nagyon sajnáltam, mert én ott sokat tanultam volna.

Amikor Püski Sándor és felesége a Szerb utcában megnyitották a könyvesboltjukat, nemsokára rendszeresen odajártam vásárolni. A kisebb formájú, és olcsóbb könyveket vásároltam. Édesanyám nem nagyon szerette, ha könyvvel mentem haza. Amikor Püski Sándor Németh László „Kisebbségben” és a „Minőség forradalma” c. könyvét kiadta, azt mondtam, hogy sajnálom, most nem tudom hazavinni ill. megvenni. Édesapám is könyvvásárló volt. Kívívtuk a családban, hogy egy kis könyvállványt csináltattunk. Elújságoltam Sándornak, most már viszem a könyvet. Iluskával jól derültek. A katonaidőm alatt is odajártam könyvet venni. Az 1943-as szárszói találkozóról értesülve Sándor azzal biztatott,

hogy karácsonyra kiadja könyvben az ott elhangzottakat. Meg is vettem. Az 1942-ben kiadott Somogyi Imre „Kert-Magyarország felé” c. könyvét is megvettem. Benne van, hogy Móricz Zsigmond és társai 1940. pünkösdjén Tiszaladányban jártak. (Püski Sándor és felesége 1985. szeptember 15-én a tokaji írótábor megnyitóján ott volt. Az általa kiadott könyvet dedikálta részemre.)

A másik könyvvásárló helyem a Váci utcában Cserépfalvinál volt. Az általa kiadott kék könyvekből – Kovács Imre: „Szovjet-Oroszország mezőgazdasága” c. könyvét is megvettem. Amikor először megláttam egy vasárnap délutáni városnézésen: Cserépfalvi – vajon milyen köze van a Bogács melletti Cserépfaluhoz. Kovács Imrével beszélgetve meg is kérdeztem. Megadta, hogy őt mikor kereshetem, mert ő ott szaklektor. Fel is kerestem. Beszélgetésünk idején először Kovács György erdélyi író jött be. Majd egy tőle idősebb alacsony ember, Kovács Imre így mutatott be neki: Hegyi Imre a dél-borsodi Bogácsról. Akkor földiek vagyunk, mert én meg Cserépfalván születtem. Megkérdeztem, hogy szólíthatom-e Imre bátyámnak, ahogy felénk szokás.

– Kedves földim, természetesen.

Szóba került Szabó Zoltán „A tardi helyzet” c. könyve is. Ő adta ki, ahogy Kovács Imre a „Néma forradalom” c. könyvét is. Majdnem minden könyvét ő jelentette meg. A második találkozásunkra, 1984-ben az Államigazgatási Főiskolán került sor, ahol a Nemzeti Bizottságok megalakulásának 40. évfordulójára jöttünk össze. A rendezők egymás mellé ültettek bennünket. Nekem szerepet is adtak. A Nemzeti Parasztpártnak a Nemzeti Bizottságokban való szerepéről kellett beszélnem. Visszaülve az asztalhoz, a karomat megszorította: „jó volt, földi”. Halála előtt magas állami kitüntetést kapott. Köszöntő levelet küldtem neki. Matuzsálemi kort, 91 évet élt meg. Dr. Nagy Károly szikszói jogász a Pestre szakadt borsodiak, gömöriek, abaújiak, zempléniek körének vezetőjeként egy alkalommal Dél-Borsodba látogatott. Bogácsot is megtisztelték. Nagy ott adta át Imre bátyám ajándékát, József Attila „Nagyon fáj” c. kötetének új kiadását. Imre bátyám is, mint Püski Sándor is, újra kezdte a könyvkiadást.

1938-ban a világpolitikai helyzet úgy alakult, hogy Anglia és Franciaország engedett Hitlernek. A németek hat év alatt olyan hatalmas katonai erőt fejlesztettek ki, hogy a Saar-vidék, majd a Szudéta-vidék Csehszlovákia felosztásával Németországhoz került. A Felvidék egy része Magyarországhoz csatoltatott. József Tisó és Sanyo Mach vezetésével létrejött a szlovák állam. Kárpátalját a magyar csapatok 1939-ben elfoglalták. 1939 augusztusában a náci Németország és a kommunista Szovjetunió megneemtámadási szerződést kötött. Előtte az angolok előszobáztak Moszkvában. 1939. szeptember 1-én a németek hadüzenet nélkül megtámadták Lengyelországot. Sok lengyel menekült Magyarországra. A Szovjetunió megszállta Lengyelország másik részét. Ezidőtájt találkoztam Kovács Imrével a Central kávéház környékén.

– Világháború lesz.

– Igen. Akkor mi belekerülünk.

– Mivel foglalkozol mostanában?

– Ki kellene menni Franciaországba.

– Ki vezeti a Nemzeti Parasztpártot?

– Kiket olvasol mostanában?

– Az Andrássyakat.

– Mondd – kérdeztem – nem külügyminiszternek készülsz, mert hogy ők azok voltak, nem is akármilyenek, ahogy mondják.

Mosolyogva oldalba vágott:

– No, szervusz, a Szabad Szónál találkozunk.

1940-ben, a második bécsi döntés alapján bevonultunk Erdélybe. Zengtek az országban Somogyvári Gyula – Gyula diák – megzenésített versei. „Édes Erdély, itt vagyunk...”

Az 1918-1919-es születésűek nem októberben vonultak be újoncnak, hanem 1940. december 2-án. Nekem Rahóra szólt a behívóm, Kárpátaljára. Édesapám telefonon közölte a hírt.

– Apuka, valaki játszott a nevünkkel. Hegyi menjen a hegyekbe.

– Örülök, hogy így fogod fel.

680 km Pesttől 19 óra gyorsvonattal. 1940. június 4-én, a könyvnapon az Uránia mozi előtt állt Móricz Zsigmond könyves asztala. A Magvető c. irodalomtörténeti összeállítását megvettem, dedikálta. Szabó Pállal, Szabó Dezsővel beszélgetett. Pali bácsi a Szabad Szóhoz igyekezett, elkísértem. A Múzeum kert – Rákóczi út – Kossuth út sarkán Veres Péterrel találkoztunk. Pali bácsi, mint a Szabad Szó cikkíróját és parasztpártit mutatott be. Péter bácsi Zsiga bátyámtól vett „Gyepsor” c. könyvét dedikálta. Péter bácsi Tiszaladányról is beszélt. Pali bácsi, mondja, Kovács Imre írt róla a Szabad Szóban – Imre – mármint Hegyi is olvasta. Nekem ez a nap igen nevezetes nap, mert e könyvet Doroginé Molnár Éva, az idősek klubjának vezetője és Varga Sándor volt népi kollégista iskolaigazgató adta át. Ezt a Stavinyacs család hagyatékában találta. Édesapám 1944-ben sok könyvet hátizsákban szállított haza. Közte ezt is. Elmondtam a dedikálás történetét. Nagyon megköszöntem a könyvet. Nekem ez a könyv egy nagyon fontos dokumentum.

Katonaság

1940. december 2-án, a katonai bevonulás napján, Budapesten, a IX. kerületi Ferencváros Ecseri út 2. VI. épület 15. számú ajtó alatti lakásban elbúcsúztam László és József öcséimtől. Édesanyám az Üllői úti villamosmegállóhoz kísért ki. Nagyon sírt. Édesapámmal a Keleti-pályaudvarra mentünk. Mi, fiatalok nézegettük egymást. Egy magas, magabiztos fiú odalép hozzánk és bemutatkozik.

– Dr. Székely Sándor jogász vagyok. Rahóra a 3. határvadász zászlóaljhoz kell bevonulnom.

Édesapámmal mi is bemutatkoztunk.

– Hegyi Imre vagyok.

– Ha Hegyi, akkor szolgáljon a hegyekben.

Édesapámtól elköszöntem. Sándorral hosszú utazásra rendezkedtünk be. Ismerkedés, újság-olvasás, beszélgetés, szundítás. A jegykezelő egy embert a jegye miatt meg akart büntetni – Sándor mondja az embernek, adjon két fillért. Ő csak nagyot néz.

– Ide figyeljen, szólok az emberhez, az úr jogász, ha ad neki 2 fillért, ő az ügyvédje, elrendeződik az ügy.

Szinte az egész kocsi ránk figyelt már.

– Sándor, Te érted a mesterséged – mondtam elismerőleg, mások is helyeseltek. No, ezután a kis intermezzo után már az új utasokra figyeltünk, mert jöttek már idevalók is – ruszinok. Érdekes viseletük volt. Nyelvük zenéjét figyeltük, mert most már az is hozzátartozik majd az életünkhöz.

Éjfél után értünk Rahóra – holdvilágos, csillagos éjszaka. A hó csikorog. Kemény katonás parancsszavak. „Sándor, no ezt nem kedvelem” Jártál leventébe? Nem. Akkor nehéz lesz. Ruhástul elaludtunk. A falusi gyerekek, különösen, akik otthon állattal bajlódtak, korán keltek. Egyikük azt mondja – Komám, itt idősebbek is vannak. Másik: tudod, miért vagyunk oly sokan 19-esek? Mert 18-ban véget ért a háború és az öregek hazajöttek. Jóízű nevetés fogadta a megszólalást. Megtudtuk Sanyival, hogy bennünket, karpaszományosokat a géppuskás század egy szakaszaként kezelnek. Léven a géppuskás század parancsnoka Csikós József főhadnagy, egyúttal a karpos szakasz parancsnoka is. Én azt is megtudtam, hogy a karp.-ok közül, Váradi Lajos Beregszászból, Sztinics Vilmos Körösmezőről, Pap Andor Miskolcra, Sárosi Arisztid Nyíregyházáról, Fülöp József és én Budapestről a Havasalján állomásozó 2. századnál szolgálunk. A századparancsnok Nagygergelyffy főhadnagy volt.

A karposokhoz Boros Lajos budapesti jutasi kiképzésű őrmestert osztották be. Pesti franzstadt-i vagány volt. Az elszállásolásnál nekem jobbról Váradi Lajos a beregszászi FTC futballistája, balról Gittinger Alfréd, bajszos pesti fiú. Érettségizett és fegyvermester lett. Jó viszonyban éltünk. Fülöppel a KISOK bajnokságot hoztuk fel, meg az október 6-i kegyeleti stafétát, amelyet mi, Mester utcaiak nyertünk meg. Ő Szabó Miklósnak a MAC-ban klubtársa volt. A 800 métert Szabó 1.53, Fülöp 1.58 alatt futotta. Kutattam, ki paraszt származású. Először Tildy Bélát találtam meg. A kisalföldi Kismányára való tanító volt, Csehszlovákiában nevelkedett. Távoli rokonságban volt Tildy Zoltánnal. Én Pestről kaptam a „Szabad Szót”, ő pedig a Galántán megjelent Hanza újságot. A felvidéki magyarság szövetkezetének a lapja volt. Nagy Ferenc volt az igazgató. A harmadik cimbora Rácz János Geszterédre való és ott szociális titkári teendőket ellátó fiú volt. Nos, mi hárman hamar összebarátkoztunk.

A Nemzeti Parasztpártról nem nagyon tudtak. A népi írókról hallottak, egy-két könyv címét mondták. A Hangyáról is beszéltem, cikkeimről is. Faggattak, kit ismerek személyesen. Béla a Hanza újságban egyszer olvasta, hogy mi nem vagyunk parasztok, hanem polgárok. Misa előtt ez új volt. Pintér Jóska, a postás nevezte el Misának. Elöttem nem, mert én Erdeitől a Parasztkban olvastam – nem szabad parasztnak maradni. Kovács Imre pedig „A paraszti életforma csödjéről” egy kis könyvet is írt. Püski adta ki. Volt még egy negyedik paraszt származású is, a Pócspetribe való Királyházi. Misa együtt járt vele gimnáziumba, nem ajánlotta – de amikor a cimbora látta, hogy mi a népi írók vonalán haladunk, elmaradt a beszélgetéseinkről. 1945 után a két cimborámat a Nemzeti Parasztpártba bevontam Borsod-Zemplén megyébe, Béla elment Pestre tanítónak. A kapcsolat megszakadt. Misa Taktaharkányban lett állami gazdasági igazgató, majd a Hajdúságban, Tedejen lett főagronómus. Büszkén mondta, hogy egy középparaszt lányát vette el. A tsz-ben volt főagronómus. Igazságot kereső, makacs ember volt. A Hajdú megyei Kisgazda párt elnökét, aki megyei tanácselnök-helyettes volt, akivel 53-58 közt együtt voltam képviselő – kértem meg, hogy védje már meg. Elsimultak a dolgok. Amikor Hajdúdorogra hazamentünk a feleségem családjához, akkor mindig találkoztam vele. Lemaradt, nem keresett. Ha ivott, makacskodott. Ritkultak a találkozások.

Mindazok ellenére, hogy 1940. december 2-án vonultunk be, a hónap közepén már arról beszélgettünk, hogy karácsonykor hazaengednek-e szabadságra az erőltetett kiképzésből, az alaki kiképzésből, hogy sarkos, katonás legyen, lássék, hogy nem katonaruhába bújtatott civilek vagyunk, hanem katonák. Figyelmesen kellett közlekedni, a feljebbvalónak, határozott mozdulattal, feszesen, katonásan tisztelegni. Ezek alapján reménykedtünk. Csikós sűgva mondta, „büdösek”. Kedvenc szavajárása volt: hazamentek. A vonatindulásig volt időnk, beszélgettünk. Háború van. A Tatár hágónál szovjet katonák vannak. Belépünk-e? Német-szovjet egyezmény. Nyugatiak. Franciaország fele – Párizs is – megszállva. Hitler megtámadja-e a Szovjetuniót. Mi lesz belőle? Elmondtam 1939. szeptember vége felé Kovács Imrével folytatott rövid beszélgetésem. Belépünk. Uraink megteszik, csak területgyarapodás legyen. Puskás Lajos és dr. Válóczy Lajos középiskolában földrajzot tanítottak. Tudós emberek voltak. Puskás kiváló tanár, Válóczy tudományos kutató volt. Ha Hitler neki megy a Szovjetuniónak, veszít. Mindketten Szibéria természeti kincseit olaj, fa stb. Ukrajna gazdagon termő földjeit ismertették. Csehszlovákiában nevelkedtek, sok szovjet filmet láttak. Megerősítették a tanárokat. Én Kovács Imre Cserépfalvi kék könyvek sorozatában megjelent „Szovjet-Oroszország agrárpolitikája” c. könyvét ismertettem. Senki sem a németeknek drukolt.

1941 januárjában a rahói karpaszományos iskolába jöttek a 2. határvadász zászlóalj karpaszományosai. A tartalékos tiszti tanfolyam („karpiskola”) parancsnoka Csikós József főhadnagy volt. Bátyja zászlóaljsegédtiszt. Ismerkedtünk. Másfajta társaság volt. A hangadók „budai úri gyerekek” voltak. Mi, hármások plebejus népség voltunk. Váradai Hámori az édesapjuk hentes üzletét vezette, Gittinger fegyvermester volt. Dr. Székely jogász, Pestre került. Volt egy bokszó, Csöpinek becéztük, nem bírta a hegymászást, Pestre helyezték, leszerelték. Szorgalmasan tanultuk a haditudományokat. Megtanultunk síelni. Fülöppel, Váradival hárman – mint aktív sportolók mindig élen voltunk. Megismerkedtünk Rahóval, ahol most is 1200 magyar él. Engem földosztónak becéztek, mert sokszor beszéltem a földreformról. A zászlóaljparancsnok vitéz vattai és szentmártonkátai Batta Andor alezredes nagyon ügyelt arra, hogy a honvédség és a ruszinok kapcsolata jó legyen.

A húsvéti szabadságolást veszély fenyegette, mert a németek a Balkán felé törekedtek, Jugoszlávia megtámadására készültek. Csikós József ismét azt mondta: „hazamehettek; ha táviratot kaptak, azonnal gyertek”. Nem volt időnk a lányokat meglocsolni. A Pestről indulók, mindannyian ott voltunk a Keletiben. Másnap Csikós magyarázta a helyzetet. Teleki Pál

miniszterelnök öngyilkos lett. „Főméltóságú uram, hullarablók lettünk.” Ugyanis néhány hónapja barátsági szerződést kötöttünk Jugoszláviával. Délvidék harcok árán újra Magyarországhoz tartozott. Puskás Lajos szerint a délkelet felé terjeszkedés a németek olajigényét jelezte. Mindenki ott volt a kérdés: Szovjetunió? Lehet-e villámháborúval lejutni a Kaukázushoz?

Június elején Ungvár felett a 2. határvadász dandár karpaszományosai hadgyakorlatot tartottak. Rácz János geszterédi parasztfiú a községházán szociális ügyeket intézett. Együtt „laktunk” egy sátorban. Hajnalban ő volt szolgálatban. Rángatta a lábam:

– Imre, a föld dübörög.

– Misa – így becéztük – erre nem szokott földrengés lenni.

A fülem a földre tettem – az öregek így csinálták az első világháborúban.

– Misa! A németek.

Perceken belül mindenki felébredt. Jött a jelentésre jelzés. Igen a németek megtámadták a Szovjetuniót. Kovács Imrét idéztem. „Fiúk, belépünk.” Jött is a hír: Bárdossy Magyarországot hadban állónak tekintette a Szovjetunióval. A rendszer kommunistaellenes volta alapján kötelességének tartja a belépést. A felvidékiek ország gyarapodásának ára.

Havasalján vasútállomás volt. A 3. határvadász zászlóalj 2. százada ott állomásozott, Nagy-Gergelyffy főhadnagy volt a parancsnok. Fülöp József, Váradi Lajos, Papp Andor, Sztinics Vilmos, Sárossy Arisztid és én hadifelszerelésbe öltöztünk. Kolomeánál értük utol a századot. Harcban nem voltunk. Megismerkedtünk a zömében szabolcsi, beregi, szatmári fiúkkal. Sokat gyalogoltunk. Hajnalban indultunk és így nem melegben értünk az új helyünkre. A Dnyeszternél egy kis városkában hosszabb ideig tanyáztunk. Obertinben egy idős ukrán tanító házaspárnál voltunk elszállásolva. A lengyeleket nem szerették. Szovjetellenesek voltak. Falun az ukránok a lengyeleket, a parasztokat utálták. Az idős hölgy Tarasz Sevcenko és Ivan Franko verseit mondta nagy átéléssel. Mi tapsoltunk. A szovjet időről nem nagyon beszéltek, mert tartottak attól, hogy az oroszok visszajönnek. Az ukrán nacionalizmus jelen volt. A policájok kék-sárga szalaggal ellátott sapkában szolgáltak. Egy kis városkában, egy mezőgazdasági laboratóriumban voltunk elszállásolva. A falon Darvazsin professzor képe volt látható. Kovács Imre „Szovjet-Orország agrárpolitikája” c. könyvében is láttam. Hazajöve mondtam is Imrének. Jót derültünk.

– Látod, igazat írtam.

A Dnyeszteren hullák úsztak – megtudtuk: zsidók – később itthon hallottuk, magyarok voltak. A valamikori orosz-lengyel határon egy temetőben szállásoltak el. Az őrsgben lévőket maceráltuk, nehogy lövöldözzenek a szellemekre. Tehergépkocsin vidáman énekeltek a szlovákok. Váradi Lajos megjegyezte: Hitler önálló szlovák államot hozott létre Jozef Tisóval az élen. Vidámak lehettek. No, meg azért is jöttek, hogy a Felvidék az övék maradjon. Derazsnija és Volkovinci között a vasutat ellenőrizték. E vidéken mintakolhozokat láttunk. Egységes szarvasmarhaállomány, már termő almások. Búza, gabona már kazalban – csépeltek. A németek az általuk kiadott pénzzel vásároltak. Beljebb haladva a kazalokból vettek ki kényeket, csépeltek. Fegyelmезetten beosztották, hogy legyen télire is. Házi őrléssel lisztet nyertek, és kenyeret sütöttek. Winizán rövid ideig voltunk. A városban már a szovjetek által épített házakban laktunk. Nem voltak remekművek, de jobb volt, mint a falusi lakás.

Nimirov városkában egy hónapig tanyáztunk. A lakossággal jó kapcsolatunk volt. Honvéd cigarettát mindenki kapott. Én a bazárban – piacon – vaját vettem érte. Járőrözés közben egy faluban szálltunk meg. A katonák valahol mézre akadtak. Én a kulacsomat este vízzel töltöttem meg. Reggel emelem, ebben nem víz van. Méz volt. Aznap mézes-vajas kenyeret

ettem. Egy fogam kitört. Pesten a Hangyában, a munkahelyemen megkérdezte egy idősebb kolléga, milyen a szovjet paradicsom. „Olyan, hogy a mézes-vajas kenyérben kitört a fogam.” Az elszállásolási körlet melletti házban egy művelt, idősebb hölgy élt. A férje a helyi kis gyárnak volt az igazgatója. Egy pesti fiú nagyon szolid tartalékos zászlós volt, ő lakott nála. Esténként mi is ott tanyáztunk. Sztinics volt a tolmács, irodalomról, zenéről beszélgettünk, nem politizáltunk, Puskás Lajossal látogatást tettünk a könyvtárban. Ő Moszkváról egy színes könyvet hozott el, én pedig egy katonai testgyakorló könyvet. Katonai nyelven csuklógyakorlatok voltak benne. Hazajöve a karpiskolán, meg a századnál hasznosítottam. Ennyi volt a hadizsákmány.

Egy szabolcsi fiú egy lányt meg akart erőszakolni. Leszidták, hogy nem tud udvarolni. Egy tartalékos főhadnagy tisztí legénye volt. A főhadnagy a hazamenetelre, saját élelmezésre készült fel. Vett egy kis disznót, kolbásznak dolgozta fel. A legénye füstölte. Jól alágyújtott, egyharmada megégett. A tisztek a főhadnagyot macerálták hideg reggeleken: kínálj már meg abból a tüzes kolbászból. Tehergépkocsin vittek október vége felé Umányba. Orosz hadifoglyokat kellett kísérni. Elcsigázott emberek voltak. Én a faluház előtt tömörítettem a társaságot. A betegetek élre állítottam. A tolmács a falu népének megmondta, az élelmet ne dobálják a foglyok közé, adják a szélen lévőeknek, majd azok továbbítják. Aki képtelen volt jönni, azt ott hagytuk a faluban. Nem engedtem a lövöldözést. A németek embertelenek voltak. Nehéz feladat, szomorú látvány volt. Hazafelé indultunk. A szabolcsi fiúk a lovaiknak éjjel mindig szereztek takarmányt. Volt, ahol a bakancsaikat összeszedték. Képesek voltak mezítláb takarmányért menni, „felvételezni”.

Kolomea vidékén már tisztességesen esett a hó, meg a Kárpátokban is. Tatárhágóhoz mi voltunk legközelebb, tehát mi értünk haza legelsőknek. Egy hét múlva díszszemle volt Munkácson. Utána haza, szabadságra. Éjfél után értem haza. Kopogtattam az ablakon. Édesanyám kérdezte:

– Imre, te vagy?

Megörültünk egymásnak. Újra együtt volt a család.

1942 januárjában – már mint frontot járt hadapród őrmesterek – a tartalékos tiszt tanfolyamon második növendékeiként tanultunk tovább. Mindenki hozott valamilyen hátszági élményt. Vegyes volt. Főképpen azért, mert itt nem volt villámháború. Hírlett, ami meg is történt, hogy a németek újabb csapatokat követeltek. Lelkesítő beszédekkel indították útnak őket. Egy idős százados volt a karpiskola (karpaszományos) parancsnoka. Kérte, hogy kapitány úrnak szólítsuk. Szívesen tettünk eleget a régi vágású öregúrnak. A Dumenen egy gyakorlat alkalmával azt mondta: „Ide figyeljenek, amikor a feladatot megkapják, okvetlenül gondoljanak arra, hogy a szembenálló parancsnok, miképp akar magukkal kitolni.” Mit tesz Isten! A 60-as években látok egy szovjet filmet, Sztálingrádról szól. Új parancsnok érkezik a frontra. A parancsnokságot hátrább viszi, mert ott csend van. Odaáll a térkép elé. Vajon mit csinál Paulus? Egyik kocka Paulus, másik a szovjet parancsnok. A végeredményt ismerjük. Öreg kapitány, jó tanácsot mondtál. A fronton nem kerültem ilyen helyzetbe. Majd, ha odaérek, elmondom. A közéletben azonban figyelembe vettem. Nem ellenségnek tartom a velem szemben ülőt, még csak nem is ellenfélnek, inkább más véleményen lévőnek. Nem legyőzni akarom, meggyőzni sem, mert abban benne van a legyőzés veszedelme. Megnyerni akarom – egy közös ügyre, amiben a megválasztásnál az ő hasznos véleményét, javaslatát figyelembe veszem. Így lesz közös ügyünk, amelyet együtt valósíthatunk meg.

Jött egyszer egy ellenőr a dandártól, az öregét áthelyezték valahová. A második zászlóaljtól jött egy Ludovikát végzett százados. Még mást is végzett, tehát képzett katonás katona volt. A Dumenen gyakoroltunk. A százados elment földre, dolgát intézni. Egy fiú mondja:

- Fiúk! Nagyon kigondolt feladatot kapunk.
- Miből gondolod?
- Szarás közben jönnek a jó gondolatok.

A feladat a rohamról szólt. Az első évfolyam volt védelemben. Kisebb köveket gyűjtöttünk, erre volt a rohamnál szükség kézigránátként. A hegyi alakulatoknál nem volt rohamsisak. Senkinek sem tört be a feje. Egy másik alkalommal kisebb előadást tartott, kellemes tavaszi napsütésben. A politikában akkor a románok megtámadásán gondolkodtak. Dél-Erdélyért! A keleti fronton meg szövetségesek voltunk. Mellébeszéltünk. Én azt mondtam „hogy Magyarországon egyke van”. Szabó Pali bácsiék (Szabad Szó főszerkesztője) egyszer voltak Horthynál és felvetették a súlyos nemzeti problémát. Horthy azt mondta, hogy a Baltikumból hozunk a rokonainktól kancákat, tehát nőket. Ezt nem mondtam ott el, csak este a takarodó után. Nem jelentett fel senki.

Erőteljes konfliktusaink voltak, valahogy emberileg nem tetszett nekünk a parancsnok.

1942 húsvétja előtt mi, hármask közül néhányan megbeszéltük, hogy az ünnep után odavágódunk a kihallgatásra, és kérjük a századhoz való vezénylest. Magyarul, nem akarunk zászlósok lenni. A délelőtti gyakorlat után megjelent a zászlóaljparancsnok és közölte velünk:

- Hadapród urak! Háború van! Tisztekre szükség van. Végeztem!

Tisztelgett és elment. „Oszolj!” után csendben voltunk. A fegyvertant Sebor hadnagy oktatta. Tanító volt, majd hivatásos lett („bezuپált”), a 2. században szolgált. Nem volt egy észkombáj. Késett az óráról. Valaki megjegyezte:

- Gyerekek, most tanulja, mit ad elő.

Ugyanis előzőleg előttünk gondjai voltak a puska szétszedésével. 1941-ben a fronton együtt voltunk. Nem csíptük egymást. Egy délelőtti gyakorlaton dühösek voltunk. Rossz volt minden. Ruttkai dühös volt, de visszatartotta magát. A tanárok után Sebor és Varsányi hadnagyok vezényletével kemény csukló volt egy óráig. Fülöp a Hunfalvy felsőkereskedelmibe járt, a Magyar Atlétikai Clubban atletizált. 800 métert 1 perc 58 másodperc alatt futott, én 2 perc alatt. Váradi Lajos a Beregszászi FTC-ben futballozott, de Hornyik Karcsi is kemény fiú volt. Horányi meg lelkileg jól viselte ezeket a kitolásokat. A végén mi röhögtünk, a tisztjeink dühösek voltak. Folytatás nem volt. Hogy miért nem, ahhoz el kell mondanom Hollai Frici esetét. Beleszeretett az állomásfőnök feleségébe. Nem talált viszonzásra. Frici az oldalán felhúzta a bőrt és azt átlőtte. Major hozta a hírt a tanterembe. A kettesek majdnem sírtak. Ugyanis Frici volt köztük a hangadó. Pesti fiú volt. Búcsúlevelet is írt, egy fiatal ludovikás hadnagy felbontotta. A zászlóaljparancsnok úgy lekapta, mint a pengös malacot. Jegyzőkönyvben azt írták, fegyvertisztogatás közben baleset érte. Védte a zászlóalj jó hírét. Az ügyet mi is elfelejtettük.

A társaság Banghát – Bangha páter unokaöccsét (a páter prédikációit éppúgy, mint Tóth Tihamér püspököt, a rádió közvetítette) – és engem megbízott, hogy kérjünk Csikóstól lehetőséget beszélgetésre. Csikós ekkor zászlóalj-segéd tiszt volt. Míg valami harapni valót készített, Burlovitscsal beszélgetett, ő volt a harmadik. Én a könyvszekrényt nézegettem.

- Imsi! Leltárt készítesz?
- Főhadnagy úr, örömmel állapítom meg, hogy egy boltban vásárolunk könyvet.
- Igen, Püskiéknél.
- Te mióta?
- Indulástól kezdve.

– Csodálkozol, hogy egy magyar királyi főhadnagy a népi írókat olvassa?

– Nem. Egyre többen vannak. Mintha többen lennének a szélsőjobbhoz csatlakozók. 1939-ben 49 nyilas képviselő jutott be a Parlamentbe. Én 1939 augusztusa óta a Nemzeti Parasztpárt tagja vagyok. Szövetkezeti cikkeim jelentek meg a Szabad Szóban. A Centrál kávéházba járok. 1936-ban diákként Szabó Dezső-estékkal kezdtem.

– Szép előélet. Banghával azért küldtek Téged.

– Valószínű.

Rátértünk a tárgyra. Nem jól érezzük magunkat. Tudok róla. Utána Ruttkai százados csendesebb lett. Mindenkiel külön-külön elbeszélgetett. Ahogy Csikósnak, úgy neki is őszintén elmondtam. Akit ide vezényelnek beosztott tisztnek, az tudjon többet, mint mi. Én is tudok annyit, mint a századból idevezényelt Sebor hadnagy. Nálunk nincs olyan megveszekedett rossz helyzet, mint a gyalogezrednél, vagy Nyíregyházán. A parasztyerekeket nem veszik emberszámba. Azt mondta, hogy ilyen őszintén eddig nem beszélt senki, kezét fogott velem. A vizsga után azt mondta:

– Önök kemény katonák és van civil kurázsi magukban.

Akkor ritkán használták ezt a szót.

– Százados úr! Mindegyikünk érti a civil foglalkozását. Én a Hangyánál a Főkönyvelőségben dolgozom. Boldizsár Iván Dániáról szóló, „A gazdag parasztok országa” c. könyve alapján nemzetközi ismereteim is vannak. A Magyar Nemzetben pedig jó katonapolitikai ismereteket olvasok. Most már a katonai dolgokhoz is értünk.

A tartalékos tiszti tanfolyam után visszamentünk a századunkhoz. Mi, 2. századbeliek Havasaljára, ruszinul Zimir. Kicsi falu volt, néhány magyarral. A ruszinok közül sokan értettek, kevesebben beszéltek jól magyarul. Vasútállomás is volt. A Tatárhágó 5 km-re volt. Páncélház – ahol a vasútvonal Lengyelországba, majd Szovjetunióba – áthaladt, szintén 5 km-re volt. Itt alagút is volt. Ma Ukrajnához tartozik. Akik idevonultak be, azok jó barátságban éltek a helyi lakossággal. Időközönként meglátogattuk az őrsöket, hadapród barátaink voltak. Én főleg Tildy Bélát látogattam. Kisalföldi volt. Olvastam a Galántán megjelenő Hanza szövetkezeti újságot. Mindegyik őrsnek megvolt az ételspecialitása, őz, vaddisznóhús. Mi borjúhússal éltünk. Rahón a zászlóaljnál gyakran volt szárított káposzta is. Nekünk is küldtek, de mi odaadtuk a ruszinoknak borjúért. Juh gomolya túrót itt ettem először életemben. Sok szabolcsi meg ruszin és román fű a katonaságnál evett életében először makarónit. Az ebédosztás nem érkezési sorrendben történt, hanem a szakaszon belül a rajok sorrendje is hetenként változott. A repetát érdem szerint adtuk ki. Áfonyapálinkát havonta egyszer mindig más rajjal fogyasztottunk.

A kiképzés nagyon kemény volt. Megmáztuk a Hoverlát, 2028 méter magas. Laktunk hókunyhóban. A viharlámpa nemcsak világosított, de meleget is adott. Volt, amikor sátorlappal, falevéllal takaróztunk, a dér vagy vékony hó takart be bennünket. Erőltetett országúti és hegymenet menetgyakorlatok voltak nappal, de éjjel is.

1943 nyarán állandó készültségben voltunk. A ruszinoktól ismertük a titkos határátjárókat. Kovpak partizántábornok csapatával közeledett a határ felé. Már lengyel területen voltunk, amikor egy pesterzsébeti munkásmozgalmi fiú megkérdezte: „Zászlós úr, mit csinálunk, ha találkozunk velük? Én otthon akarok lenni a földosztásnál.” Sejtettem, hogy ez lesz a válasz. Közismert volt az álláspontom. Nem találkoztunk Kovpakkal. Miatta lekéstem a Püski Sándor által rendezett 1943-es szárszói konferenciát. Két hét múlva Püski Sándor azzal vigasztalt: „Imre, karácsonykor elolvashatod.” Elolvastam.

A fővárosban voltam, amikor a szovjetek bombázták Pestet. Zilahy Lajos neves író házáat is találat érte. Édesanyám nagyon megijedt, félt. Édesapámmal úgy értékeltük a helyzetet, hogy a bombázás folytatódik.

A században is gyakori beszédtema volt a frontvonalak és vele az egész háború mozgása. 1943 karácsonyára hazaengedtek bennünket, de 1944 februárjában visszahívtak. Nemcsak a pestiekben, de a falun élőkben is bennük volt, hogy a németek elvesztik a háborút. Délvidékiek kevesen voltak a századnál. Egy szerb fiú megszökött a századtól. Papp százados századparancsnoknak a liblingje volt. A románok közt is volt néhány. Ezek Máramarossziget környékiek voltak. Gyakran kaptak eltávozást. Ilyenkor, mint később kiderült, 2-3 lepedővel mentek haza. Visszajöve gomolyával kedveskedtek a századparancsnoknak. Nagyon az elején jelentettem, hogy tűnnek el a lepedők. Nem hitte. Amikor a csendőrségi házkutatások jegyzőkönyvei bizonyították, elképedt. Jogot tanult. Nem figyelt oda. Korábban egy hadapród őrmester – a spiclije volt – a másik hadapródot feljelentette. Mi a hadbírószágon a vádlott mellé álltunk. A százados felmentett bennünket a tisztelgés alól. Százados úr ezt nem teheti, mert ez előírás. Amíg néhány hónapig otthon voltunk, a százados urat áthelyezték. A felvidéki fiúk a csehszlovák republikaiban jártak iskolába. Tudták, mi a demokrácia. Egyikük – a talán gömöri – Minárik Dezső ki is nyilvánította:

– Zászlós úr, maga a népi írókkal tart. Mi meg ismerjük a Sarló-mozgalmat. Magának meg merjük mondani: Nekünk jobb volt a republikaiban, mint Horthy kormányzósága alatt.

– Dezső, elhiszem. Azok közt vagyok, akik a 3 millió nincstelenről beszélnek. Más világot akarunk.

Visszatérve a délvidékiekhez, volt köztük egy sváb fiú. Váradi Lajos – beregszászi – apja is, de ő is tanult hentes volt, maga mellé vette csicskásnak. Gyakran járt haza, mindig hozott sváb hurkát. Grassy és társai újvidéki vérengzése után ebben a sváb faluban egyre nagyobb volt a félelem. Az újvidéki vérengzésről Pesten a Szabad Szónál Kopré József költőtől hallottam. Ránézett Bisztrai Farkas Ferencre, a lap kiadójára, mondhatja-e, mert én katonaruhában voltam.

– Mondhatod: köztünk van.

– No ennek nem lesz jó vége.

Cseres Tibor meg is írta a „Hideg napok”-at.

A századnál megörültünk egymásnak, mint akik három év alatt jóban-rosszban együtt voltunk. Mindenki elmondta a panaszát. A Donnál kinek a testvére, a rokona, de valakije biztosan odaveszett. Rosszabbodott az anyagi helyzet. Pesten Zilahy darabjai, Márai Kassai polgárokja, Kodolányi Földindulás c. drámája, Darvas Szakadék c. drámája. Hej, csak egy nap a világ c. dal. Kazal telefonkönyv kupléja. A századunknál Papp százados urat elhelyezték – kérelmére. Kiss László főhadnagy volt a századparancsnok. Amikor mi bevonultunk, vitéz Tallér János főhadnagynál jelentkeztünk. Ludovikás tisztt volt, vezérkari iskolán járt. Az édesanyja Münchenben született, németül leveleztek. Germán barát. Vaskeresztje volt, tehát járt a Donnál. Kiss László néptanító volt a Jászságban, odavaló volt. Kölcsönösen tiszteltük egymást. Ő tájékoztatót és óvatosságra intett. Mondtam, hogy Pesten is erre hívták fel a figyelmemet. Berkesi László életútját is ismertette. Tartalékos zászlós, büntetésből helyezték ide, mert Munkácsan az utcai harcot a zsidók lakta negyedben gyakorolták. Néhány zsidót megvertek. A bíróság elítélte, büntetésből idehelyezték. Alkoholista. Nagyon kell tartani tőle. A kiképzés idején durva volt, gyalogezredbeli kitolásokat kezdett alkalmazni. Figyelmeztettem: mi nem szeretjük ezt. Váradi Lajos leszerelt, Sárossy Arisztid is. Papp Andort más-hová helyezték. Fülöp Jóskaival – a két pesti aktív sportoló – maradtunk az 1940-ben bevonul-

takból. Kukoró Ferenc korengedményes volt, tiszt akart lenni. A 3. századból helyezték a 2. századhoz. Berkesi is az elmentek, a leszereltek pótlására jött.

Feltűnt Kiss Lászlónak és nekem is, hogy Tallér mindig jó kedvűen járkal. A tiszti étkezdét is rendbe tette. 1944. március 19-én megoldódott a rejtély. A németek megszállták Magyarországot. Én voltam a század ügyeletes tiszt. Az őrparancsnok jelenti, hogy Rahóról Zakócs őrmester távmondatot akar közölni.

– Zászlós úr, az alezredes úr ismeri a politikai nézeteit, arra kéri, hogy nagyon higgadtan fogadja a hírt. A német hadsereg megszállta Magyarországot.

– Őrmester úr! Jelentse az alezredes úrnak, Hegyi Imre tartalékos határvadász zászlós nem fog ostobaságot elkövetni.

Szomorúan tudomásul veszem. Itt nehéz helyzetünk van. Fejjel nem megyek a falnak. Lementem a tiszti lakásokhoz. Tallér nem volt otthon. Berkesihez is bementem. „No, Laci, a barátaid megszálltak bennünket.” Részegen valahogy felállt és tapsolt. Erre vártam, kimentem. Rázártam az ajtót, és a kulcsot eldobtam a hóba. Dühből fakadó, gyerekes eljárás volt, de rajta töltöttem ki a mérgem. Hernádnémetibe való volt. Az édesapja ott volt jegyző, unokabátyám, Hegyi Kálmán pedig Hangya szövetkezeti boltos. Kiss Lászlóval megállapodtunk – a két németbarát jelenléte miatt – hogy ügyesen kell dolgoznunk.

Húsvét előtt már nem voltunk a laktanyánkban. Kárpátalján, de más zászlóalj területén húsvétoltunk. Később onnan vonaton, majd gyalogmenetben mentünk Kolomea alá. Velünk szemben jöttek a szétvert csapatmaradványok. Rungurinál egy félkarú német hadnagy irányította a vonatról kiszálló magyar csapatokat. A 2. hegyi-határvadász dandár parancsnokának nem sok szava volt ott. Előttünk egy szétvert gyalogezred maradványai voltak. Az első szakasz Kiss László főhadnaggal az élen – aki a karján megsebesült – esett át az itteni tűzkeresztségen. Láttuk a tőlünk balra felvonuló szovjet tankok lámpafényeit. Az idősebb tisztek – majd később az egész tisztikar – azt javasolták Jeszenszky alezredes zászlóalj parancsnoknak, hogy a bekerítést elkerülendő, vonuljunk vissza egy fenyves erdőbe. Mögötte út volt, amelyik Runguriba vezetett. A fenyvesbe beástuk magunkat. Másnap szovjet idő szerint 10 órakor óriási pergőtűz zúdult ránk. Tallér századparancsnok a karján megsebesült. Én nehézfegyver szakaszparancsnok voltam – a századparancsnok mellett kellett tartózkodnom. A gránátvető raj és a nehézpuskás raj más szakaszokhoz volt beosztva. Intézkedtem, – mivel szanitécek nem voltak a közelben – hogy négy katona kísérje a századparancsnokot a mentőhelyre. Berkesi László zászlósnak, mint rangidős tisztnek jelentettem a századparancsnok megsebesülését és a tett intézkedésemet. Egyetértett, és nyomban bejelentette, hogy átveszi a századparancsnokságot. Én az ő szakaszának a parancsnoka lettem. Egy horhosba vonultunk vissza, ahol nem ért a pergőtűz. Oldalról a partizánok tüzeltek ránk. Szerencsére nem volt veszteségünk. Az első vonalban lévők, látva a túlerőt lassan, majd menekülésszerűen visszavonultak. Az országúton egy bundába öltözött katona pisztollyal a kezében ordított: Vissza az erdőbe. Egy katona kérdezi: magyar ez? Úgy néz ki, mint egy kozák. Megkérdeztem mi a rangja? Hadapród őrmester, válaszolt. Megmutattam a zászlósi rangomat. Leszállt a lóról és jelentkezett.

– Ki a parancsnok mögötted?

– A félkarú német.

A front e szakaszán, a hegyoldalon új védelmi vonalat foglaltunk el. Csend volt. Aludtunk. Éjfél körül megszólal egy golyószóró. Oda ugrottam, kezemet a golyószóró irányzékára tettem. A katona felébredt. Mit álmódott? A laktanyában volt egy plakát, a szovjet katonának véres volt a keze. Megijedtem, lőttem. Szerencsére az oroszok messze voltak.

Másnap a vonalon végigmentem, és kerestem a 2. századbelieket. Szerencsére nem volt nagy veszteségünk. Mi voltunk a legtöbben. Találkoztam Berkesivel. Teljesen összetörten, elkeseredve mondta:

– Imre ez nem a mi háborúnk.

– Berkesi testvér, felébredtél. Laci menj kórházba, és ha van protekciód, szereltesd le magad.

1945-ben rátaláltak. Népbírószág elé állították. A további sorsát nem tudom.

Innen a korábbi lengyel-román határ mentén, Fereskulára mentünk pihenőre. Fornády Béla lett a századparancsnok, aki az aknavető parancsnok is volt. Ludovikás, kitűnően képzett, emberséges katona volt. Édesapja a budafoki állami pincészet vezetője volt, nemzetközileg ismert borász. Voltunk a pincében néhányan. Én a Hangya révén ismertem ezt a pincészetet. Béla Miskolcon felkeresett. Nehéz helyzetben volt. Akkor én is. Próbáltam segíteni rajta. Nem jelentkezett. Fereskulán a román görögkeleti pápa azt közölte a zászlóaljparancsnokkal, hogy katonái kommunisták. Valóban sok szegény ember volt a században – Szabolcsból. Már terhükre volt a háború. A pestiek, pesterzsébetiek nem tagadták, hogy munkásmozgalmiak. Rólam tudták, hogy a népi írókat ismerem, és a Nemzeti Parasztpárt tagja vagyok. Tiszteltük egymást.

Fereskuláról egy tanfolyamra vezényeltek. A zászlóaljtól egy idősebb tartalékos százados is részt vett. Nem volt képzett katona. Élt azzal a lehetőséggel, hogy próbaszolgálatos, majd továbbszolgáló volt, és hivatásos lett. A Ludovikások nem kedvelték őket. Engem a Ludovikások próbáltak megnyerni, legyen hivatásos. Nem vállaltam. Engem már az foglalkoztatott, hogy mi lesz a háború után. Ez a tanfolyam nem adott semmi újat. Számomra a Kosowtól való menekülést jelentette. A zászlóaljat, mint aránylag ütőképes erőt Kosowhoz vezényelték. Új beosztott tisztetek voltak. A századot mindig a legnehezebb helyre küldték. Odaveszett Kukoró Ferenc tartalékos zászlós. Sehol nem találták. Azt kérdeztem, hogy a szovjet tisztí nadrág volt rajta? „Igen.” „Kukac (mert így becéztük), hogy lehejtél ilyen hülye”. Abaújba, Felsődobszára való volt. Módosabb parasztfiú volt, Sárospatakon járt iskolába. Jó humorú fiú volt, Váradi Lajos örömkatonának nevezte. Amikor újra találkoztam a századdal, a katonák örömmel fogadtak, hogy van egy régi századbeli tisztük is.

A zászlóaljat a mai Kelet-Szlovákia illetve a mai Ukrajna területére vezényelték. Bekerítették bennünket. Fornády Béla és az ügyes felderítők kihoztak ebből a nehéz helyzetből. A hadifogságba vezető útról az első megszabadulásom volt. Baskovce (Felsőbaskóc) – emlékezetes hely. A Sirava-tó környékén van. A 70-es években a kelet-szlovákiai kollégám kocsit adott, és elmentem oda.

– Imre, csak nem katonai emlék?

– Az! Nem kerültem hadifogságba.

– Nagy szerencséd volt.

Két órás pergőtűz után csend volt. Kiküldtem egy katonát, nézze meg, mi van a szomszédban.

– Zászlós úr, senki sincs itt.

– Fiúk, szemben velünk, az erdőben találkozunk.

Szerencsénk van, a fasor mellett mehetünk. Jobbra tőlünk már az oroszok szedik össze a magyar katonákat. Az erdő szélén utamat állta egy csapat csendőr: menjünk az alezredes úrhoz. Gorzó alezredes úr rám fogja a pisztolyát:

– Miért hagyta ott a századát?

– Alezredes úr, alázatosan jelentem, ők hagytak ott engem.

Az oroszok ide 200 méterre szedik össze a mieinket. Az alezredes úr kiküldte Gergelyffy ludovikás hadnagyot, ellenőrizze, amit mondtam. Egy percen belül jelenti:

– Alezredes úr, Hegyi zászlós igazat mondott.

Az öreg felkapta a vadászszékét; irány nyugat. Egy kis faluban gyülekeztünk. Rendezkedtünk. A mi századunk volt ismét a legnagyobb létszámú. Pedig októberben egy szakasz elhitte Zsukov marsall üzenetét és átmentek. Hült helyüket látni: sírva fakadtam. A szentségit, nem értették meg, hogy minden nappal közeledünk Szabolcshoz.

1948-ban Leveleken találkoztam Lengyel nevű katonacimborámmal. A gépkocsivezetőnek mondtam, álljon meg. Kiszálltam. Ő is leszállt a lovas kocsiról és azt mondja:

– Zászlós úr nem volt hadifogságban?

– Nem. Ezért vagyok tartalékos hadnagy.

Amikor rossz soruk volt, emlegettek. Bánják, hogy nem hallgattak rám. A többség hazajött. Az 50-es évek első felében Miskolcon találkoztam vele, mint „faluról gyárba menekült paraszttal”. Hosszan elbeszélgettünk. Jó szívvel gondoltunk egymásra. Elmondtam, hogy Kisvárdán felkerestem Borkó őrmestert, Papon Szaniszló Károly őrmestert, Sényőn Pataki őrmesterrel nem találkoztam. Ők mind 1940 decemberében vonultak be. „Együtt húztunk bakancsot”. Voltam Kéken, ahol Nyíri Sándorral találkoztam. Hiába kértem, hogy ne menjen csendőrnék – egy darabig piszkálták. A községházán elmondtam, ne piszkálják nagyon jó katona, rendes ember volt. Daskó szakaszvezetőt is fel akartam keresni, de lebeszél róla. Egy Csitári nevű tizedes Fereskulán, amikor onnan eljöttünk, belelőtt rejtélyes körülmények között. Életben maradt, de nyomorék lett. Hallgattam Nyírire. Ahogy Felsődobozán Németh Andrásra is, hogy ne látogassam meg Kukoró Ferenc édesanyját. Találkozásaik után Kukoró édesanyja mindig rosszul lett. Amikor 1953-ban képviselő lettem, egy századbelim gratuláló levelet küldött.

Nagymihályi (Mihalovce) Kelet-Szlovákiában – ma már város – községben tiszti gyűlés volt. Gorzó alezredes parancsot hirdetett, mely szerint 1944. júniusi keltezéssel őt Horthy Miklós kormányzó ezredessé nevezte ki, az 1940. december 2-án bevonult karpaszományosokat, akik a tartalékos tiszti tanfolyam mindkét évfolyamát sikeresen elvégezték, tartalékos hadnaggyá nevezte ki. Így engem is. A zászlóalj-parancsnok szabadságot kapott. Ő pedig nekem a következőkkel:

– Ezt a napot köszönjük Hegyi Imrének is, mert felhívta a figyelmem, hogy az oroszok 200 m-re ide szedik össze az embereket. Én marha, kis híján majdnem agyonlőttem.

Elbúcsúztam a századtól:

– Vízszontlátásra.

– Hadnagy úr, maga már nem jön vissza. De visszamentem.

A Kisalföldön Pintér Jóskával megtaláltuk az úgynevezett vonatrészleget. Volt, amit magammal vittem, volt, amit elégettem. Abban az időben sokan kerestük a csapatunkat. Én Pintér Jóskával, aki postás volt civilben. Ő a postai járatokat, én a Hangya vagonjáratokat kívülről fűjtam. A zászlóalj-parancsnokot elkísértük Rajkáig és ott elköszöntünk. 1956 karácsonyán a családommal Bogácson voltam. Gorzó legénye, Verhóczki János – utcabelim – mondja, hogy az öreg a Bükkben van, mert márciusban újra kezdjük.

– Mondd meg az öregnek, hogy nem lesz rá alkalom, mert Amerika a mi érdekünkben nem mozdul. Amilyen gyorsan tudja, hagyja el az országot. Még egyszer nem megyek vele Rajkáig, ahol annak idején lehúztam a szállodában a csizmáját.

Kassán is kerestük a csapatunkat. Amikor szabadságra mentem, az Európa Szállóban másnap délig aludtam. Szétnéztem Kassán. Elmentem oda, ahol bombáztak, ami miatt Bárdossy László miniszterelnök Magyarországot hadban lévőnek tekintette a Szovjetunióval. Kassáról sokan már visszamentek az anyaországba. A helyiek, akik szerintem túl magyarkodtak, nyugtalankodtak. Azok, akik Kassát egy s-el mondják, mint a szlovákok, ők az igazi kassai polgárok, a békés egymás mellett élők. Hallottam, hogy a Londonban székelő Benes Moszkvában Sztálinnál is járt. Na, és mi lesz a Hitler kreálta Jozef Tisó vezette Szlovákiával? Benes Kassán hirdetett programot. Csehszlovákia együtt maradt.

Az járt az eszemben, hogy vajon mikor jövök újra Kassára. Egyáltalán módomban lesz-e? Lett, és a kassaiak szívesen fogadtak, mert 1968-ban megértettem őket. 1944. december elején voltam a kassai színházban. Találkoztam Török Bélával, a Mester utcai Szent István Felsőkereskedelmi Iskola I. osztályában padszomszédommal. Ő akkor 23, én 15 éves voltam. Meghívott egy vendéglőbe. Tele volt pénzzel. Jól elbeszélgettünk. Elmentem Somogyba is, egy Kéthely nevű faluba, mert Laci öcsém a berettyóújfalui gyalogezreddel ott állomásozott. Pestre akartam hívni, hogy együtt legyen a család. Nem tudott eljönni, mert én találkoztam azokkal a tisztekkel, akiknek 44-ben átadtam a frontvonalat Tatárhágónál. Ők onnan hátráltak. Ezek pizsamában aludtak, mi hadi öltözetben, de a reggeli csukló után hóban mosakodtunk. A bunkereket még az első világháború idején építették apáink, nagyapáink. Rajkáról jövet Érsekújváron egy ottani nyilas alvezér rá akart beszélni bennünket, hogy menjünk tovább, mert a németek bevetik a csodafegyvert. Nem hatott az agitáció. Siettünk Pestre, mert Fülöp Jóska, a postatiszt fülest kapott valamelyik postán, hogy siessünk Pestre, mert az oroszok bekerítik.

Karácsonyra hazaértünk. Rengeteg ember összejött Pesten. Az újságokban benne volt, hogy az erdélyiek hol találkoznak. Sőt, még azt is olvastam, hogy a mezőkövesdiek is hirdettek találkozást. A nyilasok egyre vadultak, egyre több embertelenséget követtek el nemcsak a zsidók ellen, hanem a Hitler-ellenes magyarok ellen is. Meglátogattam a földijeimet, kerestem barátaimat, iskolatársaimat. Kovács Imrét, a Szabad Szót nem is próbáltam keresni. Felhősít és Drozdy tanár urat sem találtam. Régi újságolvasóként egyik nap ezt, másik nap másikat vettem meg, vagy olvastam. Néhány példány megmaradt.

Egy alkalommal Lajos bátyámékhoz mentem haza. A kapuban a csapatcsendőrök feltartóztattak, menjek velük a Mária Terézia laktanyába. Nem a Körúton, hanem a Belváros felé vittek. Ott átadtak az ügyeletesnek, egy gazdasági hadnagynak. Rám meredt.

– Kérlek, légy szíves aláírni, hogy jelentkeztem, mint szabadságon lévő katona.

Aláírta. A Continentál Szállóba mentem, ahol Sárossy Arisztid, meg Álmos Andor tanyázott. Nyíregyháziak voltak. Február 10-e után nem nagyon mozogtam. Amikor az oroszok a Körútra értek, a már összeszedett katonaruhámat a Röck Szilárd utcában egy telefonfülkében letettem. A pisztolyomat is otthagytam.

Az oroszok nagy hanggal jöttek.

– Nyemci?

– Nyet.

– Nyilas?

– Nyet.

Továbbmentek. Néhány nap múlva bátrabban közlekedtünk. Egy alkalommal egy bogácsi családtól jöttem, amikor a Röck Szilárd utcában a járdán kettesével ment egy csoport. Egy gumibotos civil kísérté őket. Szólt nekem, hogy álljak a sorba.

– Miért?

– Ne pofázzon.

Sorba álltam, de mindig jobbra néztem, mert tudtam, hogy van egy átjáróház, a József körútra. A „kapdováló” (kapdova volt az összeszedés, összekapkodták az embereket) mással volt elfoglalva, és én beléptem a nyitott kapun, és átmentem a József körútra. Ismét a Continentalba vezetett az utam. A cimborák: „te hülye, mért nem ülsz a fenekeden”? Később tudtam meg, Gödöllőre a hadifogolytáborba vitték az összegyűjtötteket. A malenkij robotot falun gyakorolták. Édesanyám önállósította magát, és gyalog elindult Bogácsra. Baj nélkül hazaért. Pesti sétámon összetalálkoztam Felhősi Ferencsel. Ővele Drózdny Kálmán tanár úrhoz mentünk. Ő pedig:

– Fiúk, elmegyünk egy helyre.

Az a hely pedig nem volt más, mint Weissshaus Aladár bűvőhelye. Ahogy Demény Pál, úgy Weissshaus is frakciót hozott létre a kommunista mozgalomban. Ez másfajta volt, mint a sztálini és a rákosista csoportosulások. Hazaibb volt. 45-ben le is tartóztatták őket. A Valóság c. folyóiratban a 70-es vagy 80-as években egy hölgy, ha jól emlékszem Pécsről írt Weissshaus Aladárrol egy tanulmányt. Ebben olvastam, hogy Drózdny Kálmán polgári iskolai tanár volt a szervezője. Kálmán bátyámtól előtte nem hallottam róla beszélni. Ali bácsi csendes, nyugodt, higgadt ember benyomását keltette. Drózdny Kálmánnal vagy kétszer találkoztam még. A Paraszt pártról beszélgettünk. Jó helyen vagy. Felhősiivel véletlenül egy moziban találkoztunk. Ő Fock Jenőekkel volt kapcsolatban. Nem különösen volt lelkes. Már Miskolcon éltem, és a Parasztpártban dolgoztam, amikor Ausztriából levelet kaptam Kálmán bátyámtól. Ez a Magyar Közösség ügy ideje után volt. A Képes Újságban egy velem készült beszélgetésben is szóltam Drózdny Kálmánról. Orsolya nevű lánya megörült az apja nevének olvastán – mondta az újságíró. Nem tudtam felkutatni Orsolyát.

A 70-es években a feleségemmel sétáltunk Pesten. A Blahánál mondtam, menjünk délfelé. Láttam, hogy én a házszám táblákat nézem.

– Hová viszel engem?

Átláttam a túlsó oldalra.

– Sétáljunk át. Az udvaron elmondtam a történeteket. Azért hívnak Téged Hegyi Imrénének, mert itt szöktem meg negyedszer a hadifogságba vezető útról. Ehhez nagy személyes bátorság kellett. A harmadik a Mária Terézia laktanyából való eljövetelem volt. Onnan villamossal vitettek volna a frontra, és gyalog Vecsésig. Ott csak hősi halott vagy hadifogoly lehettem volna.

1944 karácsonya előtt repülőrről ledobott röpcédula tudatta velünk, hogy Debrecenben megalakult a Nemzeti Kormány. A belügyminiszter Erdei Ferenc lett. Február közepétől figyeltem, érdeklődtem a Parasztpárt felől. Talán a Szabadságban olvastam – a Blahán jelent meg – hogy az Andrássy út 25-ben, az Operával szemben van a központja. Elmentem. Molnár Jóskaival és Sebestyén Lászlóval beszéltem. Egykorúak lehettünk. Elmondtam az életutamat. 1939. – Central kávéház, Kovács Imrével való találkozás, előtte 1937. március 15. – Márciusi Front alakulása, Szabad Szó – Szabó Pál, szövetkezeti cikkeim. A Hangya Főkönyvelőségében dolgoztam. Elmondtam, hol lakom. Darvas meghallotta:

– Nem hoznád el a Szabadságot a részünkre?

Darvas a szerkesztőbizottság tagja volt.

– Légy szíves megbízólevelet adni. A közlekedés biztonsága kívánja.

Darvas kérdezte:

– Átestél a kapdován?

– Igen.

Amikor másodszor hoztam, többet kértem, mert útközben eladtam néhányat. Elszámoltam vele. A negyedik nap a fiúk örömmel fogadtak. „Itt van Kovács Imre.” A szívélyes üdvözlétből látták, hogy igazat mondtam. Amikor kettesben beszélgettünk, a kopasz fejére néztem. „Onnan?” „Igen.” Mármint Gödöllőről. És kértem. Majd máskor.

1990 után volt, amikor megvettem „Magyarország megszállása” c. könyvét. Bokor Péter „Századunk” c. TV műsorából ismerve az 1944. nyarán folytatott tevékenységét, Rajk Lászlóval együtt tárgyaltak Horthy egy főemberével. Kovács Imre úgy gondolta, ennek alapján elindulhat Malinovszkijhoz. Gödöllőről elvitték Hevesre, de Malinovszkijjal nem találkozhatott. Vissza Gödöllőre, onnan meglépett. Kiállította a kétnyelvű Nemzeti Parasztpárti igazolványomat. Jó munkát kívánt.

– Gondolom, hazamész Bogácsra.

– Igen! Dél-Borsodba, Bükkaljára!

Utána csak a parasztpárti összejöveteleken találkoztunk. Még később szólok róla.

Elkészöntem a pestiektől. Édesapámmal elindultunk Bogácsra, Hatvanig vonattal. Onnan Szolnok felé. Az orosz katonák csaszi (óra) után érdeklődtek. Mutatom a karom. „Nyet.” A melegítő nadrágom szárában volt. 23-án, a Vörös Hadsereg születésnapján Jászberényben egy részeg kozák kapitány a szovjet parancsnokságra vitt bennünket. Apámat, mint idős embert elengedték. Én átadtam a Dálnoki Miklós Béla gárdaigazolványomat. Pintér Jóska katonacimborám vitt az alakuló összejövételre, ott kaptam az igazolványt. Máskor nem találkoztam velük. Ha faggat a szovjet tiszt, semmit nem tudtam volna mondani. Megnézte a Nemzeti Parasztpárti igazolványomat is. Az orosz nyelvű szövegben benne volt: kéri a szovjet katonai hatóságok segítségét a pártszervező munkánkhoz. Visszaadta mindkét igazolványt. Elmentek Szapasziba. Megköszöntem, és édesapámmal boldogan mentünk a vasútállomásra. Szerencsém volt, jóindulatú tiszt volt. Ha kemény bolsi, akkor gyanús lehetett volna a két igazolvány. Bevágott volna a hadifogolytáborba. Ott aztán faggattak volna.

24-én, szombaton Mezőkövesdre értünk. Bogács 14 km. Többen neki vágunk az útnak. Estére hazaértünk nagymamám házához. Édesanyám ott volt. Vasárnap szép idő volt, elmentünk a templomba. Sokan érdeklődtek, hogy 1944. november 11-e óta mi történt velem. Rokonokat látogattunk. Édesapám édesanyja, Farmosi Julianna nagymamám meghalt. Elmentünk a temetőbe, leróttuk kegyeletünket. A mi családi házunk üres volt. Szilánkok ütöttek sebet az ablakon, a vasrácsos kökerítésben. Két testvéremről nem tudtunk semmit.

Parasztpárti emlékek, nemzeti bizottság

1945 júniusában egy kezembe került újságból megtudtam Bogácson, hogy a Nemzeti Parasztpárt Borsod megyei szervezete Miskolcon megnyitotta az irodáját. Felkerekedtem és a Tiszai pályaudvaron a villamosmegállónál úgy igazítottak el, hogy menjek a Szemere utcáig, és majd ott megtalálom. Ezt a helyet ma villanyrendőrnek hívják. Elindultam a Pest felé vezető úton és megtaláltam a Szemere utca 9-es számú házat. A közelében van a Mindszenti templom és a MÁV igazgatóság is meg egy hajdan volt katonai parancsnokság épülete.

Az irodában egy fiatalember ünneplőbe öltözött állt. Beköszöntem és bemutatkoztam. „Hegyi Imre Bogácsról.” Ő pedig Fekete Gyula Mezőkeresztesről. Mondja, hogy az esküvőjére készül, mire én azt mondtam, bátor fiú vagy. Igaz, hogy mindegyikünk előbb-utóbb erre az útra lép. Röviden bemutatkoztam: Győrffy-kollégista volt, földosztó kormánybiztos Borsod-Gömör megyében, a Nemzeti Parasztpárt megyei titkára, kiváló író, a Miskolci Szabad Szó főszerkesztője. Most készítik az első számát.

Fekete Gyulától tudtam meg, hogy Mezőkeresztes fölött egy repülőgép röpcédulákat dobott ki és az egyikén az állt, hogy a Győrffy-kollégisták jelentkezzenek Debrecenben. Gyula sárospataki diák is volt. Háromnapig hideg étellel, mint ahogy Magyarországon általában így szokás, felszerelve, ahogy ő mondta, toronyirány elindult Debrecenbe, ahol Nagy Imre földosztó kormánybiztossá nevezte ki Borsod-Gömör vármegye területére. (Később sok író-olvasó találkozik, amikor a múltból esett szó, mindig elmondtuk, hogy Nagy Imre volt a földosztó miniszter és 1953-tól két évig miniszterelnök. Olykor hozzátettük, hogy 1956-ban is miniszterelnök volt.) A sors érdekessége, hogy Zemplén megyében a dunántúli Hegedűs András, a későbbi miniszterelnök volt a földosztó kormánybiztos. Néhány percnyi beszélgetés után bejött egy szemüveges fiatalember, bemutatkoztunk. Ő Szeberényi Lehel, Losoncon született, majd Bánrévén élt, a Miskolci Szabad Szó szerkesztője. A beszélgetést vele folytattam tovább. Nagyon röviden elmondtam az életutamat. A bogácsiakat már részletesebben, parasztpártok szervezése a környéken, amelynek előzménye, hogy 1939 augusztusában Kovács Imrétől kaptam egy csomagot, amelyben a Nemzeti Parasztpárt programja volt. Ezt terjesztettem a környéken. Elmondtam, hogy az elmúlt hetekben két-három ember ezzel jelentkezett a Parasztpártba való belépésnél. Lehel, mint újságíró ezen elmosolyodott. Beszéltem a húsvéti katonatemetésről, a MADISZ pünkösdi bemutatkozásáról és a földosztás segítéséről. Ő is elmonda, hogy Csehszlovákiában nevelkedett, beszélt a Sarló-mozgalomról, Fábry Zoltánról. Felvidéki katonacimboráimtól hallottam róluk.

Megállapodtunk abban, hogy most már rendszeresen jövök Miskolcra tájékoztatni és tájékozódni. Lehel mondta, hogy nagyon jó lesz, mert ősszel országgyűlési képviselőválasztás lesz. Elmondtam neki, hogy 1939-ben és 40-ben a Szabad Szóban szövetkezeti tárgyú cikkeim jelentek meg Árpád Géza néven. Akkor ide is hozz írásokat! Erre sor is került, mert a szülőfalumban két hadirokkantat ajánlottam a községi vezetőknek a legeltetési bizottságnál való foglalkoztatásra. Nem nagyon akaróztak ezzel foglalkozni, ezért tollat ragadtam és megírtam a cikket. Csakhogy a nyomdászok legeltetési bizottság helyett legelő bizottságként szedték ki, emiatt az otthoniak morogtak. A nyomdászok helyett bocsánatot kértem.

Minden feljövetelem alkalmából újabb és újabb emberekkel ismerkedtem meg. Mind többet beszéltünk a választásról. Megtudtam, hogy Borsod-Gömör-Abaúj és Zemplén megye alkot egy választókerületet. Fontosnak tartottuk a Miskolci Szabad Szó rendszeres megjelenését, amelyet az egyre gyarapodó helyi szervezetek terjesztettek.

A megyei titkárságon találkoztam helyi vezetőkkel és szervezőkkel, itt is és később, amikor a dél-borsodi ismeretségem szélesült a mezőkeresztesi és a mezőcsáti járással, majd Abaújban

is, és nagy ritkán Zemplénbe is eljutva, érdekes és értékes tapasztalatokat szereztem. A Szabó Pál szerkesztette Szabadó Szó sok helyütt nagyon olvasott lap volt. Ennek előzményeként meg kell említeni, hogy a Mezőfi Vilmos szerkesztette újságot is sokan járták már. A legfőbb szervezők olvasóik voltak. Utánuk következtek a főleg paraszti származású néptanítók, akik hallottak a népi írókról is, sőt olvasták műveiket. Sárospatakon az Újszászy Kálmán vezette népfőiskolán ismeretem szerint Veres Péter is tartott előadást. Az itteni népfőiskolások közül É. Kovács László gömörszöllősi fiatal gazdával ismerkedtem meg először. Ő a dunántúli népfőiskolások körében is ismert volt már. Miskolcon, de nagyobb községekben is a parasztságból jött első nemzedékes értelmiségiek a parasztpártba léptek be. Az idősebb értelmiségiek között én úgy mondom, hogy népi romantikusok, Szabó Dezső hatása alatt a makulátlan faluról, paraszti őserőről beszélgettek. A parasztemberek körében voltak, akik azt hangoztatták, hogy mi parasztok nagyon sokan vagyunk, azoknak a parasztpártban helyük és csak mi győzhetünk. Elfeledkeztek arról, hogy a Független Kisgazda Párt főleg a második világháború idején nagyon haladó szellemű párttá lett, az persze más lapra tartozik, hogy 45-ben tömegpárttá lett és nagyon az Egységes Párt mintájára kezdett alakulni. Na meg azt is figyelembe kellett venni, hogy a kommunista párt azt hirdette, hogy a földet ők adták. Némelyik buzgó kommunista azt mondta, hogy Rákosi elvtárs adta. Tehát a földhöz jutottaknak jórésze a kommunista pártba ment. Jóleső érzéssel tapasztaltuk, hogy az olvasott és jól gazdálkodó parasztemberek – főleg akik a Hangyában vezetőségi tagok voltak, vagy képviselőtestületi tagok voltak – közül is sokan a sorainkba kerültek. Közülük a több hold földdel rendelkezők kiválóan gazdálkodtak az akkori mezőgazdaság szinte minden területén. Zemplénben azt tapasztaltam, hogy Bajcsy-Zsilinszky Endrének több híve került a sorainkba. Később tudtam meg, hogy miért. Taktaszadán Budai Barna bácsi volt a parasztpárt elnöke. Ő Bajcsy-Zsilinszky Endre híve volt, még a Nemzeti Radikális Párt idejéből. Dr. Vigh Károly történész könyvéből tudtam meg, hogy Megyaszón Bajcsy-Zsilinszky Endre pártjának, a Nemzeti Radikális Pártnak erős szervezete működött. Monokon, Kossuth falujában is akadtak követők.

A Bodroghözben pedig gyökere az – 1890-es évek második felében, főleg Karcsán, Cigándon és Révleányváron tevékenykedett – agrárszocialista mozgalomnak egy csoportja volt. A karcsai vezetőjük, Szabó János még élt. Radikális gondolkodású emberek voltak. A felsorolt községek mellett Karosban, Nagyrozvágyon, Semjénben, Ricsén és Tiszakarádon, meg Bodroghalomban alakultak jó parasztpárti szervezetek. Abaújba csak később jutottam el. Itt Szikszót említeném, egy Müller nevű bácsi volt a lelkes szervezőnk, Aszalón Lengyel István, Kázmárkon Kurek József, Rásonysápberencsen Farkas Ferenc, Encsen pedig Koscsó Ferenc. A Nemzeti Parasztpárt nagyon szegény párt volt. Mi megyeiek is gyalog, biciklin és vonaton közlekedtünk.

Miskolcra külön kell beszélni. Az Északi Szabad Szót, mint szervező erőt teszem az első helyre. Említettem Fekete Gyula és Szeberényi Lehel nevét. Győri Miska és Győri Gáspár Karcagról jutottak Miskolcra, Miska volt a lapkiadó, Gazsi pedig munkatárs. Ő ősszel visszament az egyetemre, Debrecenbe. Miska gazdasági ügyekkel is foglalkozott. Hát pénzt valami módon kellett keríteni. Az általunk szervezett népszövetkezet jó háttérrel biztosított. A Szabad Szónál kialakult valami fajta szellemi műhely. Nagyon ritkán jöttünk össze teljes létszámban, hárman-négyen azért mindig összejöttünk, minden előzetes megbeszélés nélkül. A kötetlen beszélgetéseket Fekete Gyula terelte mederbe. Kovács Tibor – a megyeházán szociális ügyekkel foglalkozott – a népi kollégiumok ügyét hozta elő. E témáról rendszeres beszélgetés folyt. Említettem, hogy Fekete Gyula Győrffy-kollégista volt. Meszticzky András – egy diósgyőri paraszt gyereke – pedig a Petőfi Sándor népi kollégiumnak volt a tagja. Később csatlakozott hozzá Béres Ferenc, az abaúji Gagybátorról, az előbbi jogász, Feri pedig néprajzos lett, Ortutay Gyula tanítványa volt. Az Abaújdevecserről származó Tóth Béla

szintén Györffy-kollégista volt, ő közgazdásznak tanult. Kovács Brinzárd Ferenc pedig a bodrogi Semjénről szintén Györffy-kollégista volt. Ők hazalátogatva mindig hoztak új gondolatokat a népi kollégiumok szervezéséhez. Miskolcon Kovács Tibor mellett Papp Lászlót kell először említenem, a népi kollégiumok szervezése ügyében. Papp Laci 1943-ban ott volt Szárszón és nagyon sok fényképet készített. Seres János az abaúji Selyebről jött, ő festőművész volt. Nekem is voltak ismereteim még a pesti Szabad Szó idejéből és a Szárszóról megjelent könyv alapján, ahol, Kardos László nevét olvastam. Miskolcon is elindult a népi kollégiumok szervezése, először egy ilyen alkalmi összeállítás volt és csak később alakultak a kollégiumok. Miskolc Pest után a második kollégiumi város lett.

Az Északi Szabad Szó Miskolci Szabad Szóvá lett. Mivel a választásoknál gyengén szerepeltünk, Fekete Gyula, aki nagy szervező volt és közgazdász, nagyszerű ötlettel ált elő. A pengő romlik, a Szabad Szóra természetbeni előfizetés rendszerét vezette be. Egy fél évre én most már pontosan nem emlékszem, hogy mennyi krumplit, babot, tojást kértünk. Csakhamar tízezerre emelkedett a példányszám. Olyan helyeken is előfizettek, ahol nem volt parasztpárti szervezet. Híre ment ugyanis, hogy krumpliért kapnak újságot. Abban az időben az újság nagy szó volt. Voltak lelkes fiatalok, Bogácsról Jóska öcsém, Jobbágy Gábor, Kiss Ernő, akik elmentek a Bodrogközbe és faluról falura járva gyűjtötték az előfizetőket. A helyi vezetők vendégei voltak, hozzájuk csatlakoztak új szervezők is. Rájuk várt az „előfizetési díjak” összegyűjtése is. Nagyon szervezeten kellett csinálnunk, hogy semmi ne vesszen el. Tudtuk, hogy mennyi a nyomdászamlá és Fekete Gyula annak megfelelően gyűjtette össze egy községben, vagy területen az „előfizetési díjakat”. Az említett fiatal emberek kiutaztak oda, és hátizsákban behozták Miskolcra, és vittük a Hunyadi utca 2. szám alatt működő Steiner-féle Kultúra nyomdába. Amikor a nyomdászok megláttak bennünket, nagyon megörültek, és azt mondták: Megvan vasárnapra a családnak az ebéd. Akkor kezdték a politikusok hangoztatni a munkás-paraszt szövetséget, ez a leggyakorlatibb példája volt.

Hát beszélni kell a Szabad Szó tartalmáról is. Egy alkalommal Aszalóra látogattam el. A beszélgetés során valaki mondja, illetve kérdezi, hallottam-e már valamit az aszalói szelekről. Mondom nem. Hát itt pedig különös szelek fújnak Aszalón. Arról volt ugyanis szó, hogy a tanya épületéről eltűnt a cserép és valaki kitalálta, hogy a szél elfújta. Na de hát annak nyoma kellene lenni a földben. Hát ez az, hogy nincs nyoma. Tehát azt valaki elvitte. Kórusban szóltak, hogy ellopták. Nos, hát ez újságcikkre Szeberényi Lehel szerint nagyon alkalmas volt. Évek múltán a Taktaszadáról idekerült iskolaigazgató helytörténeti munkát végzett és megtalálta ezt az írást. Megkérdezte, felhasználhatja-e. Mondom, természetesen.

Szeberényi Lehel jótollú újságíró volt. Amint mondtam, a csehszlovák köztársaságban nevelkedett, meg is látszott rajta. Ő demokratikusabban tudott gondolkodni, mint mi, a Horthy-világban nevelkedtek. Ő már tudott a szocializmusról is beszélni. Sok szennyes dolgot hozott felszínre. Bánrévén felfedte egy korrupt határőrszolgálat tevékenységét. Lehelt behozták Miskolcra a helyőrséghez. Útjuk a Szemere út 9. előtt vezetett el. Lehel is a kísérők figyelmetlenségét kihasználva egy kis cédulára felírta: „Gyula! Visznek a helyőrséghez kihallgatásra.” És sikerült ezt bedobnia a Szemere utca 9. földszinti ablakán. Fekete Gyula mindjárt mozgósított minden ismeretséget, Szeret Lászlót, aki a rendőrségen volt meg másokat. Lehel két óra múlva szabad volt, nagy ovációval fogadtuk. Egy másik eset a Nemzeti Segéllyel történt. Ott a vezető – a kommunista párt tagja – megint korrupt volt és a sorban állók közül ketten-hárman Lehelnek elmondták a disznóságokat. A külföldi csomagokat ugyanis a rokonságnak, meg a közeli barátoknak juttatta. Ezt is közzétettük. A nyomdászok nem akarták kinyomni szolidaritásból. A kommunista párt megyei vezetői is kénytelenek voltak a tényeket tudomásul venni. A harmadik eset a kórházban történt. Ezt a Független Ifjúság, a Kiszgazda Párt ifjúsági szervezete volt titkára hozta el hozzánk. Lehel mellett Gyula is bekapcsolódott. Az ügy a főispán, alispán és még néhány megyei vezető elé került, ott

olyasmi is elhangzott, ha magukat megkaparjuk, alatta biztos zöld lesz. Na Fekete Gyula kirukkolt, hogy ő közgazdasági egyetemre járt, Györffy-kollégista, földosztó kormánybiztos, a Nemzeti Parasztpárt megyei titkára, nagyon határozott hangon kérte ki magának és keményen visszautasította ezt. Lehel pedig azzal, hogy a csehszlovák respublikában megismerkedett a demokráciával, ezért a jelenlévők mindegyikénél többet tud arról, még Oszip István főispán elvtársnál is, aki ráadásul ellenálló is volt. A Szabad Szónak nem kellett helyreigazítást tenni, a kórházban a felelősségre vonás megtörtént.

Darvas József, az észak-magyarországi választókerület egyetlen parasztpárti képviselője ellátogatott a megye gömöri részére. Lehel kíserte el. Darvas a pesti Szabad Szóban Zádorfalva-Kelemér címen írt a látogatásról. Elszomorító kép volt, itt még földet se mertek nagyon igényelni, olyan megfélemlítettség uralkodott. Nemsokára Szeberényi Lehel a Nemzeti Parasztpárt központi lapjának, a Szabad Szónak a munkatársa lett, Fekete Gyula pedig a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége lapjának, a Március 15-ének a főszerkesztője. A személyi változások következtében én lettem a Nemzeti Parasztpárt megyei titkára. A Szabad Szót folyton megjelentettük. Volt már jó forint, az újság többbe került, pénzt már nem igen adtak, így lassan megszűntettük. Más megyékben is így volt ez. A párt központi lapjának, a Szabad Szónak szereztünk előfizetőket.

A szellemi műhelyhez tartozott még Gergely Sándor, ő később az édesapja nevét, a Mihály nevet vette fel. Ugyanis Gergely Sándor hazajött a Szovjetunióból és azt mondta, hogy ő továbbra ezen a néven kíván megjelenni. Így lett Sándorból Miska. Varbórol indult el, az apja régi munkásmozgalmi ember volt, ő is a vasgyárban dolgozott. Tokajban utász volt, a katonaságnál meg a gyárban valami betegséget szerzett. Jó írói vénája volt, az Új Úton szerkesztője volt a sajkazinczi Czövek Istvánnal együtt. Ide tartozott még Fekete Sándor is, akinek Miskolcon már középiskolás korában jelent meg verses kötete. Édesapjával és keresztanyjával, Barla Annával a partizánmozgalomban, illetve az ellenállási mozgalomban részt vettek. Az édesapja Borsod-Gömör vármegye főispánja lett később. Fekete Sándor ismereteim szerint 1945-ben már Pesten tevékenykedett.

Amikor a parasztpárt szervezését folytattuk, mellette a Szabad Szó terjesztését is végeztük, segítettük a földosztást, és kutattuk a tehetséges parasztfiatalokat, a népi kollégiumokba. Országosan ismert volt, hogy a népi írók a legfőbb szószólói voltak a földreformnak. 1937. március 15-én a Nemzeti Múzeumnál a Márciusi Front alakulásakor Kovács Imre ismertette az akkori fiatalság 12 pontját. Ebben nagyon határozottan kiemelte a földreformot. Kovács Imre „Néma forradalom” című könyvével egy időben jelent meg Szabó Zoltán szintén világhírű könyve „A tardi helyzet”. 1945 tavaszán, amikor a szülőfalumba, Bogácsra hazakerültem, első utam Tardra vezetett, hogy megnézzem milyen a tardi helyzet ma. A nagy majorban már eligazítottak, mert a földosztó bizottság egy kiváló tagja Petrik Vilmos bácsi ott lakott a családjával. Elvezetett Gál Ignáchoz és Orosz Sándorhoz, ugyanis ők voltak azok a bátor emberek, akik 1944 decemberében ellátogattak Debrecenbe és megkérdezték, mi lesz a földdel, mert már most is késésben vagyunk.

Mi, parasztpártiak a földreform követelői voltunk. A Moszkvából hazajöttek között volt Nagy Imre. Sipos József történésztől – aki ma a Nagy Imre Társaság elnökségének tagja – tudtam meg, hogy Nagy Imre egy kész földreformtervezettel tért haza. Itthon Debrecenben Erdei Ferenc és a Györffy-kollégisták is készültek egy tervezettel. A Párizsban megjelent Irodalmi Szemle 1958-as számában olvastam Szabó Zoltán „Batthyánysors” című írását, benne a következőket: benyitott hozzá Nagy Imre földművelésügyi miniszter és az ő ismert kedves mosolyával átnyújtotta neki a híressé vált hatszázas rendeletet, amely a földreformról szólt. Szabó Zoltán volt ugyanis ebben az időben a Magyar Közlöny kiadója. A földreform ügyének legfőbb szintén való intézése Nagy Imre földosztó miniszter és Veres Péter, az Országos Földbirtokrendező Tanács elnökének a kezében volt. Sipos Józseftől tudom, hogy Nagy

Imrének a két világháború közötti időben Bécsben megjelent egy, a hazai mezőgazdasággal foglalkozó írása. Ugyanebben az időben jelent meg a Századunk című folyóiratban Veres Péternek is egy írása. Veres Péternek ez volt az első nyomtatásban megjelent cikke. Ez a két írás nagyon összecsengett, a két ember szellemileg már ott találkozott. Nagy Imrét 1945-ben földosztó miniszternek hívták, Veres Péter pedig az Országos Földbirtokrendező Tanács elnöke volt. Ekkor lett az ország Péter bácsija. 1956. október 23-án Veres Péter is felkérte Nagy Imrét lakásán, hogy legyen újra az ország miniszterelnöke.

A 90-es évek elején Boross Péter volt miniszterelnöktől olvastam egy írást, amelyben kifogásolta, hogy a földreform nem törvény formájában jelent meg, hanem csak rendeletként. Debreczeni József közírótól a Magyar Nemzetben pedig azt olvastam, hogy a magyar földreformot egy szovjet marsall, Vorosilov hajtotta végre. Én a Magyar Nemzetnek egy korábbi számában olvastam egy Nagy Imrével folytatott beszélgetést, amelyben elmondta, hogy Vorosilov száz vagy kétszáz tolmácsot kért tőle, mire Nagy Imre megkérdezte, minek az magának. A szovjet hadsereg végre akarja hajtani a földreformot. Nagy Imre azt mondta, küldje maga a katonáit Berlin felszabadítására, a földreform pedig a magyar nép ügye. Valóban a magyar nép dicséretes módon végrehajtotta a földreformot. Nem valami katonai és hadászati cél követelte a földreform végrehajtását, ahogy egyesek még ma is mondják, hanem a magyar nép évtizedeken keresztül várt már erre. Kovács Imre a magyar parasztság polgárosodását várta tőle. A földosztókban nagy felelősség érzet volt. El kellett látni az országot kenyérrel és ez megtörtént.

Nemrégiben a Magyar Nemzetben olvastam egy írást, amelyben egy hölgy, aki egyetemi tanár, ugyancsak kifogásolja, hogy nem törvény rendelkezett a földreformról. Ezek elfeledkeznek arról, hogy az akkori agrárszegénység kapával, ásóval ásta fel, művelte meg a földet, hogy legyen kenyér. Már beszéltem a Györffy-kollégisták földosztó kormánybiztosi tevékenységéről, melléjük teszem, hogy én Bogácson segítettem a földosztást. Ott egy kőművesekből álló csoport vette a kezébe a földosztást, és én azt mondtam, hogy nem szeretném, ha a hadiözvegyek harmadában náluk művelnék a földet. Másik földosztó bizottság ahogy lehetett, nagyon igazságosan osztotta el a földet. Az idő sürgetett, a megmaradt traktort, aki addig is vezette, munkába állítottuk, egybeszántottuk, egybevetettük és utána osztottuk szét a földet.

Két éve kezembe került Kárász Artúrnak „80 év a föld körül” című könyve. Kárász Artúr a Nemzeti Parasztpárt tagja volt 45-ben és ő lett a Nemzeti Bank elnöke. Emigrálni kényszerült, bejárta az amerikai kontinenst. A kilencvenes években Amerikában egy Nagy Imrére emlékező összejöveten a következőket mondta: 45-ben sok közéleti embert nem ismertem, volt közöttük egy nagyon becsületes ember, nevéhez fűződik a legigazságosabb magyar földreform végrehajtása. A neve Nagy Imre volt.

Már nem emlékszem arra, ki volt előttem a megyei nemzeti bizottság tagja a Nemzeti Parasztpárt részéről, de üresedés után a helyébe Gyula engem delegált. A nemzeti bizottságban én voltam a legfiatalabb. Hosszú ideig csendben is voltam, figyeltem és tanultam. A nemzeti bizottság elnöke Fülöp Józsi bácsi volt, mestersége nyomdász, olvasott, művelt ember, a kommunista párt képviselőjében. Mintha skatulyából húzták volna ki, mindig úgy jelent meg, okosan, észérvekkel érvelt. Pártay Tivadar a kisgazdapárt megyei elnöke, ő szervezte 1943. szeptember 12-én a kisgazdapárt felső-magyarországi összejövetelét, ahol Bajcsy-Zsilinszky Endre a háborúból való kilépést követelte. Az összejövételre a miskolci Korona Szálló (Kossuth, majd Avas) úgynevezett fehér termében került sor. Az illegális kommunista párt tagjai közül is néhányan részt vettek. Utánanéztem az újságokban, hogy mit írtak erről. Érdekes módon a háborúból való kilépés követelése kimaradt. Ezt Pártay Tivadar bemutatására is mondom el, aki néha heveskedő, ingerült megnyilvánulást tett, de Fülöp Józsi bácsi nyugodt elnöklő tevékenysége Pártayt is ebbe az irányba mozdította el. Én több helyütt

elmondtam, hogy tőle is tanultam vitakultúrát, főképpen olyan tekintetben, hogy ha az embernek más véleménye van, hogyan kell azt jól és szépen érvelve elmondani. A mai heveskedő vitatkozók elé példának állítom Fülöp Józsi bácsit és Pártay Tivadar kulturált vitatkozását. A szociáldemokratákat Juhász Sándor – foglalkozására nézve szabómester – képviselte. Öltözködés dolgában nem maradt el Fülöp Józsi mellett. Mráz Feri bácsi azt hiszem Megyaszóról jött a vasgyárba. Feri bácsi a 90 évet is megélte, halála előtt jó hosszan elbeszélgettünk. Azt OTP – ha jól emlékszem – október 31-én rendezi a világtakarékossági napot. Legtöbbször én beszéltem, de Feri bácsi mindig ott volt. Mondtam is, Feri bácsi, mi tartjuk a koalíciót, meg a nemzeti bizottságot. A polgári demokratákat Országgh Józsi bácsi képviselte, aki a Fráter Gimnáziumban latin és olasz nyelvet tanított. A harmadik ember a nemzeti bizottságból, akire mindig hivatkozom a kulturált politizálás tekintetében, ő volt. Egy alkalommal a Széchenyi utcán találkoztunk és mondta nekem:

– Imre, átlépek hozzátok a Parasztpártba.

Nem akartam hinni a szavának, ezért én azt mondtam:

– Józsi bácsi átmehetünk a Parasztpártba, a Szemere utca 9. itt van a közelben.

Erre ő azt mondta:

– Imre én be akarok lépni a Parasztpártba.

– Örömmel és szívesen fogadjuk, de azoknak, akik a Polgári Demokrata Pártban vannak, hol van biztosíték arra, hogy ilyen elnökük lesz, mint Józsi bácsi.

Hosszasan sétálgattunk, rengeteg tanítványa köszöntötte ez idő alatt. Józsi bácsi megnyugodott, és azt mondta:

– Imre, jó, akkor maradok a Polgári Demokrata Pártban.

Amikor 1946-ban Miskolcon volt egy igen komoly konfliktus, Rákosi Mátyás a Népkert melletti futballpályán tartott gyűlést. Különvonatok hozták a népet még Hajdúból is. Hát ő ott a jó forint védelmére biztatta a jelenlévőket. És néhány nap múlva valahol egy gyáros kofferjából kiborult a – munkások által régen látott, vagy nem látott – Pick-szalámi és agyonverték. A városban elterjedt, hogy a letartóztatott munkások egyikének a nyakán a cigarettáját oltotta el egy nyomozó. A rendőrtisztek közül valakit elkaptak a munkások, meglincselték. A gyáros is, meg a nyomozó is zsidó ember volt. Nos, hát utána az újságok mindjárt pogromról beszéltek.

Fekete Mihály Oszip Istvánt váltotta fel a főispáni székben. Fekete Mihály helyére pedig úgy tudom Csepelről jött Mihala Gyula, a miskolci városi pártbizottság titkárának. Szerencséjére Miskolcnak, egy nyugodt, kiegyensúlyozott, művelt melós volt. A hetvenes-nyolcvanas években Demény Pál írását olvastam az Olvasó Népből Mihala halála után, amelyben leírja, hogy az ő illegális pártszervezetükben Mihala Gyula milyen kiváló könyvtáros volt. Mihala tényleg egy műveltebb ember volt és tegyem még hozzá, hogy jó népfront politikus volt. Őt is megvádolták valamivel, ilyen korrupciószerű dologgal és Pestre helyezték valamelyik minisztériumba. Vele kapcsolatban el kell mondanom, hogy 1956 októberében, amikor Nagy Imre bejelentette a többpártrendszer, pártközi értekezletet tartottunk a Széchenyi u. 16-ban, ahol a TIT működik. Ott volt Pártay Tivadar, Pusztai László a szociáldemokratáktól és Grósz Károly a Magyar Szocialista Munkáspárttól, mert ugye az akkor már megalakult. Grósz adta át a helyiséget meg a bútorokat Pusztai Lászlónak, ezért ő később kikapott. Én azon csodálkoztam, hogy Pártay és Mihala ott van. Pártayról gondoltam, hogy ő már sejtett valamit és hazajött Miskolcra. Mihala Gyulát én viszont a Művelt Népből Borsodban című írásomban nagyon megdicsértem. Amikor Mihálával találkoztunk a TIT-ben, addig mi magázódtunk, és egyszerre futott ki a szánkon, hogy szervusz. Utána jót nevettünk, meg azon

is, hogy Gyula elmondta, – Imre, te nagyon megdicsértél engem és azért küldtek Miskolcra. Tehát a kommunista párt is kereste, hogy kik azok a jó emberek, akiket Miskolcon elfogadnak.

Fekete Mihályhoz térek vissza. Ő idősebb volt tőlem, talán Mezőkeresztesre való a családja. A fiáról, Sándorról már korábban szoltam. Miskolcon gimnazistaként jelent meg verseskötete, majd Györffy-kollégista lett. Úgy emlékszem, a 80-as években Sándornak rendeztek egyik kötete megjelenése kapcsán író-olvasó találkozót. Az édesapja is vele jött. Miska félrehívott engem – őt is dicsértem a Művelt Népbeli cikkemben – és azt mondta:

– Imre, elköszönök tőled.

– Miska, úgy tudom, hogy a fiadnak holnap még van programja.

– Nem úgy gondoltam, nem valószínű, hogy találkozunk az életben.

– Miska bátyám, hagyjuk ezt későbbre.

Mit tesz Isten, néhány év múlva a Kossuth szobornál az ünnepi könyvhéten találkoztunk, ahol közös könyvük a fiával – „Ellenállók az Avas alján” – bemutatója is volt. Én tréfásan megjegyeztem, kicsit morbid volt talán:

– Miska, kitriblizted a halált?

Mosolyogtunk és azt kívántuk, hogy újfent találkozzunk, sajnos erre már nem került sor.

Fekete Mihállyal és Mihala Gyulával, akik a kommunista párt tagjai, vezetői voltak, jó, barátságos és szívélyes volt a kapcsolat. Sok mindenben egyetértettünk, bár volt, hogy más véleményt képviseltem. Előttük én ezt nyugodtan elmerem mondani. Nem lett következménye. Gattyán János káderes volt a megyei pártbizottságon. Ő már egy kicsit rámenősebb volt, többet is vitatkoztam vele. Például amikor az első 3 éves tervben célul tűzték ki, hogy Miskolc 300 ezer lakosú város lesz, azt kérdeztem a közműves Gattyán Jánostól: „Ki építi azt fel?” Mire ő, feddőleg megjegyezte, hát már én sem hiszek a tervben? Mondom János, én reálisan gondolkodom. Később megbékélt, ő is Pestre ment. Gyopár János nevét kell még említenem, ő is Pestről jött a megyei pártbizottságra. Könyvszerető ember volt, volt miről beszélgetnünk, nem tartozott az agresszív emberek közé. Káli Lajosról kell még szólnom, mert Gattyán után ő lett a káderes a megyei pártbizottságon. Az olvasottabb munkások közé tartozott, vele is sok mindenről lehetett beszélni. Előtte is nyugodtam beszélhettem. Érdekes, ő a gyárban lett igazgató, majd a népfront Miskolc városi elnöke. A fia, Sándor most polgármester Miskolcon. Előfordul, hogy bocsánatot kérek tőle, ha Lajosnak szólítom, mert mindig az apja jut eszembe. Sándor már kötetes író, miután verses kötetet jelent meg. Tagja a tokaji íróklub kuratóriumának is. Fülöp Józsi bácsit Abaújba nevezték ki főispánnak. Majd utána Andrásy Gyula, egy Pestről jött párttag lett a főispán. Sokszor jót derültünk, hogy Andrásy nevű Abaújban főispán. Fülöp Józsi bácsi helyett Mihala Gyula lett a megyei nemzeti bizottság elnöke. Megadtuk a módját a felkérésnek. Ország Józsi bácsit, meg Juhász Sándort bíztuk meg azzal, hogy kérjék fel a másik szobában tartózkodó Mihala Gyulát és közöljék vele, hogy őt választottuk meg a nemzeti bizottság elnökének. Olvastam már ilyesmit, ez gyakorlat volt, kulturált módja a közéleti tisztség betöltésével kapcsolatban.

Titkár nem volt a nemzeti bizottságban, s miután én az inaséveket már letöltöttem, engem választottak meg titkárnak. 1949-ben megszüntették a nemzeti bizottságokat. Amikor 1957-58-ban a miskolci nemzeti bizottság tagjainak perében Papp László idézése alapján, illetve a felesége jelentett be a védelem tanújának, a népbíróság előtt elmondtam, hogy a nemzeti bizottságoknak 45-49-ig nagy tekintélye volt, sok helyütt ők teremtettek rendet, velük indult meg a normális élet. Most, itt Miskolcon, meg másutt is ők kezdték meg a rendteremtést. Az ügyész kételkedett, és én elmondtam, hogy a megyei nemzeti bizottság titkára voltam. A

népbíróságban a parasztpártot egy olyan bácsi képviselte, akire a kommunisták azt mondták, a nyilas párt tagja volt. A bácsival én beszélgettem:

– Imre, tagja én nem voltam, csak eljártam a gyűlésekre.

Szépen megegyeztünk, hogy lemond, Fekete Gyula meg azt mondta:

– Imre, akkor menj te a népbíróságra.

Igen ám, de jött egy rendelkezés, hogy a népbíróságban 30 éven aluliak nem lehetnek tagok. Nos, már én pontosan nem emlékszem, hogy ki, de mintha Fadgyasnak hívták volna, került a népbíróságra. Igaz, hogy előtte utánam valaki más következett, de annak a nevére én már nem emlékszem. Ellene pedig a kommunisták valami szélsőjobboldali magatartást, megnyilvánulást hoztak fel. No, ekkor léphetett elő, illetve porondra ez a Fadgyas. Később vettem észre, mert régi parasztpárti tagok jelezték, hogy a kommunista pártból nem ismert emberek lépnek be a parasztpártba. Ez a Fadgyas is ilyesfajta lehetett. Ez már úgy 49 felé lehetett, tehát abban az időben, amikor már a parasztpárti fiatalok is elmentek katonának és ott beléptek a kommunista pártba, vagy pedig otthon maradtak és a földművesszövetkezethöz lettek ügyvezetők, vagy tanácselnökök 50 után. Szóval ebben az időben történhetett ilyesmi, nem volt nagy mértékű, hogy hozzánk léptek be. Mint az előbbieken egyes személyekkel kapcsolatban, magatartásukról és emberi helyzetükről is szóltam, közvetlen, direkt, agresszív módon nem kaptunk utasítást, hogy miképpen fogadjuk a kommunisták által előterjesztett ügyeket.

Az 1947-es választásnál elítélendő példának hozom fel, amit Juhász Sándor „a kékfestő” tett. Ő talán már az illegális kommunista pártban is ott volt, majd ő volt a kommunista párt mezőkövesdi járási titkára. Juhász sok becsületes parasztpártit, néhány helyen vezetőt is kihasznált a választási névjegyzékből. Másutt is tették egy-két helyen, de ez volt a legkirívóbb. A földosztó bizottság tagjai nagy részben átléptek a parasztpártba, mert velük szemben igen agresszíven viselkedett. Bogácson Hócza Vendelnek a földosztó bizottság elnökének, meg Molnár Józsefnek a földosztó bizottság titkárának évek múltán folytonos zaklatás volt az osztályrésze, mert kiléptek a kommunista pártból. Szóval ilyen és ehhez hasonló helyzetek voltak. A kékcédulásnál a csalás mindenütt érezhető volt és a választópolgárok részéről úgy még később is többször felhozták. Hallottam olyan ostobaságot is, hogy a parasztpárt 1947-ben, ha nem is jelentősen, de mégis több szavazatot kapott, mint 45-ben. A kisgazdák ránk fogták, hogy mi is kékcédulából gyarapodtunk.

A szovjet városparancsnok időközönként meghívott bennünket beszélgetésre. Gyulával ketten mentünk, amikor ő Pestre ment, akkor egyedül mentem. Jobbágy Gábor földimmel akartam menni, de aztán meggondoltam magam, mert tíz évvel fiatalabb volt tőlem. Hát én se voltam 30, és ez egy jóra való ember volt, nem tudom már a nevét. Az előző valami Szinicin nevű volt, az utána lévővel el tudtunk beszélgetni. Én például felhoztam ezeket a választási dolgokat és személy szerint Juhász Sándor nevét is elmondtam. Csak annyit jegyzett meg, hogy túlzások mindig előfordulnak. Mondtam neki, hogy ezt én a kommunista párt vezetőivel megbeszéltem és kifogásoltam ezt a magatartást. Ezzel a városparancsnokkal ismertettem a parasztpárt közigazgatási rendezési tervét. Ez Erdei Ferenc nevéhez fűződik, amivel évek múltán Bibó István is egyetértett. Erdei és Bibó együtt jártak Szegeden egyetemre. Erdei Ferencnek korán meghalt az édesanyja és Bibó István édesanyja mindig szeretettel fogadta Erdei Ferencet. Amikor Bibó Istvánnak a könyvei megjelentek, abban olvastam, hogy Bibó egyetértett az Erdei Ferenc készítette tervvel. Erdei Ferenc nevét ma ritkán mondják a közéletben, meg a tudományos életben is. De olvastam már azt, hogy Erdei-Bibó-féle terv. Bibó ugyanis tovább folytatta ezt a gondolatot. Erdei a „Város és vidéke” című könyvében – a halála előtt néhány nappal jelent meg – Szeged példáján mutatta be ezt a város-megye rendszert. Tehát én úgy fogalmaztam, hogy a városnak vidék kell, a vidéknek városa van, tehát a 19 megye helyett olyan 70-80 városvármegye lett volna. Most, amikor a régiókról

olyan sok szó van, meg a városok szerepének a növekedéséről, akkor ezek gyakran eszembe jutnak. (Erdei Ferenc könyvet írt a Magyar Tanyákról, a Magyar Faluról és a Magyar Városról. Halála előtt írta meg a Város és vidéke című könyvét. Állítólag néhány példányt még dedikált. 1946-ban ő és munkatársai írták a Nemzeti Parasztpárt programjaként a város-vármegyékről szóló elképzeléseket. A régi vármegyék megszűntek volna, helyükbe a város és vidéke rendszer alakult volna ki. Ehhez kapcsolódóan én úgy fogalmaztam, a városnak vidéke, a vidéknek városa van. Úgy gondoltam, hogy az első város létrejötte óta a környező falvak odajártak termékeket eladni és ipari cikket vásárolni. A városi fórum egy jó találkozóhely volt, beszélgetésre, eszmecsere.)

A szovjet parancsnoknak nem ezt az egészet, csak a kezdetét, embrionális állapotát a témakörnek, elmondtam. Ő azt mondta, hogy nagyon érdekes. Egyébként is egy szüksézáru ember volt ez a parancsnok. Sok ceruzája volt az asztalon, arra emlékszem. Amikor máshova vezényelték, európai módon bejött a Szemere utca 9-be és elköszönt. Nekem tehát ők sem adtak parancsot, elbeszélgettünk.

1948-ban a fiatalok egy része folyamatosan lépett be a Magyar Kommunista Pártba, illetve a Magyar Dolgozók Pártjába. Közülük többen párt-tisztségviselők lettek, szép számmal mentek katonának, tisztek lettek. A megyét járva a tanácsoknál, a földműves-szövetkezeteknél is szép számmal találtam idősebb, parasztpárti embereket is. Voltak, akik azt mondták, tanulmányaik alapján, meggyőződve a marxizmus igazságairól léptek be a kommunista pártba. A Tiszai pályaudvaron találkoztam a mezőnagymihályi parasztpárti elnökkel, aki szemembe nevetve mutatta fel kommunista párti igazolványát és dicsekedett azzal, hogy ő milyen jó állásban van. Másnap felhívtam a megyei pártbizottságot és azt hiszem, Gattyán Jánosnak, aki személyzetis volt, gratuláltam, hogy ilyen tagokkal gyarapodnak.

1949-ben választás volt. A parasztpárti tisztségviselők egy része, mint említettem katonának ment. Miután én tartalékos hadnagy voltam, már Veres Péter minisztersége idején kiszemelték nekem a parancsörtiszi beosztást. Sikertelenül elhárítanom, mondván, hogy hogy nézne ki, ha a miniszter mellett ilyen görbe lábú parancsörtiszt menetelne.

Amikor „sorozásra” kellett menni, előtte való nap megbetegedtem. Velőt kentem pirítósra és ez az én májamnak sok volt. Egyébként is egy epés családból származom. Anyai dédanyám volt a forrás, ahogy nagybátyám elmondta. Nagymamám is, édesanyám is sokat panaszkodott. Jóska öcsém mutatta gyerekeimnek a veseköveit, végül az epekövét vették ki. 1975-ben én is erre a sorsa jutottam. Nos, a bizottság faggatott, hogy miért vagyok ilyen rossz állapotban. Elmondtam nekik. Egymásra néztek. Igen ám, de valamelyik faggatott Bajcsy-Zsilinszky Endre felől is, ugyanis az életrajzomban benne volt, hogy pártjával, a Nemzeti Radikális Párttal szimpatizáltam. Ez szöveget ütött a fejembe, hogy már Bajcsy-Zsilinszky Endre is ellenségnek számít. Kiszuperáltak, nem kerültem a törzstiszti tanfolyamra. Bekerült Székely Béla, Szűcs Ferenc és Márton András, magas rangú tisztek lettek. Igaz, hogy 56-ért Márton Andrást letartóztatták és elítélték. Szerencsésnek mondhatom magam, hogy nem kerültem a törzstiszti tanfolyamra. Azok alapján, amit Farkas Mihály vaddisznóságáról hallottam, rám nem valami biztos jövő várt volna a katonaságnál.

Erdei Ferenc feleségének, Majláth Jolánnak okoztam gondot, mert rögvést elmentem hozzá, mondván: Jolikám, kiszuperáltak. Mondtam, hogy nem óhajtok én Pestre jönni, nem szeretem Pestet, a feleségem a megyei tanácsnál a szülői munkaközösség ügyével foglalkozott. Révai Józsefné volt a minisztériumi főnöke, azon fáradozott, hogy felkerüljön a minisztériumba. Majláth Joli mindjárt mondta, Ferenc – mármint Erdei – biztosít neked helyet az FM-ben. A feleségem életrajzában benne volt, hogy ő Ungvárott, a görög katolikus apácarendben volt, a tanítóképzőt ott végezte el, azonban nem avatták apácává. 1944 őszén hazament Hajdú-

dorogra és tanyai tanítónő lett. Debrecenben hallott a népi kollégiumokról, így jutott el Miskolcra és lett a Karacs Teréz Kollégium igazgatója.

Tehát nem mentünk Pestre és újból szerencsénk volt. Igaz, hogy az általam felfedezett és kinevezett parasztpárti káderek közül néhányan szerencsésebbek lettek. Az abaúji Rásonysápberencsen élt Planéta János, abaúji parasztpárti megyei titkárból Veszprém megyei titkár lett, és ott a koalíció szabálya szerint, a megyei tanács egyik elnökhelyettese parasztpárti lett. Planéta később járási tanácselnök lett, majd egy nagyközség tanácselnöke. Én 1949-1953 között kis fizetésű helyeken voltam, általában egy-egy évig. Életem éves cselédségi idejének tartom ezt az időszakot. 1953-tól felfelé ívelt a pályám, országgyűlési képviselő lettem, majd a Hazafias Népfrontban tevékenykedtem, és mellette megyei tanács tag, 1954-től 1980-ig végrehajtó bizottsági tag.

A közvetlen munkatársaim közül földimet, Jobbágy Gábort, aki sógorom lett, felvették a katonasághoz. Taraba János, aki Boldvára való volt, különféle követségeken szolgált és pályája befejezésekor Mongóliában, Ulánbátorban volt nagykövet. Király Lajos Sajó-lászlófalváról egészen nyugdíjazásáig a földművesszövetkezeti vonalon tevékenykedett. Az idősebb emberek közül is sokan vonultak nyugdíjba a tanácstól, földművesszövetkezettől. A parasztpártiak mindenütt megállták a helyüket.

Az ötvenes évek

1952. augusztus végén az illetékesek úgy gondolták, hogy a MESZÖV-nél előadóskodni még mindig nem az a hely számomra, amely a Nemzeti Parasztpárt megyei titkári tisztsége után nekem kijárna. A Miskolc városi tanács mezőgazdasági osztályának vezetőjévé nevezték ki. Ez sem volt egészen az igazi. Ebben számomra az volt a hátrány és az illetékesek részéről tudatosság is volt benne, hogy így nem lesz módom a megyébe járni, tehát nem találkozhatok a parasztpártiakkal. Én azonban itt is megtaláltam a megfelelő teendőt és arról kezdtem beszélni, hogy egy városellátó övezetet kellene kialakítani Miskolcon és Miskolc környékén. Erről majd később beszélek.

Moravszki Antallal, a városi tanács elnökével a megyei tanács pénzügyi állandó bizottságában együtt tevékenykedtem. Az ottani megnyilvánulásaim alapján kért fel, hogy legyek Miskolc városnál mezőgazdasági osztályvezető. Bemutatott az osztályvezetőknek és az osztályon is a munkatársaknak. Egy Szeszák vagy Szaszák nevű Felsődobsza környékéről származó ember volt az osztályvezető helyettes. Elém tett egy levelet, hogy írjam alá. Végignézttem, a számsort összeadtam, hibás volt. Visszaadtam neki, elpirult. Amikor kimentünk a szobából Moravszki felhívta a figyelmemet, hogy nagyon vigyázzak rá, mert minden követ megmozgatott, hogy ő legyen az osztályvezető. Rövid idő múlva konfliktusba is kerültünk. Az élettársa a Hejőcsabai Kerületi Tanácsnál volt mezőgazdasági előadó és Szaszákné néven írt alá. Én erre megjegyeztem, hogy ez így törvénytelen, mert nem a felesége. Nagyon szívéskodott, hogy lehet. Én a jogi osztályhoz fordultam, ott felhívták a figyelmemet, hogy az élettársa a lánynevét vagy az asszonynevét írja alá. Az én kollegám egy hónap múlva elment. Afféle vándorló ember lett, de vezető tisztségbe sosem került.

Meglátogattam a termelőségvetkezeteket. Elszomorító kép tárult elém. Igazán paraszt-emberekből álló szövetkezet csak a Keczer János elnöklete alatt működő Alkotmány tsz, valamint Szirmán a Váradi János elnöksége alatt működő termelőségvetkezet volt. A József Attila úton lévő szövetkezetben nagyon vegyes társaság volt. A Vörös Újgyőr termelőségvetkezet – ha jól emlékszem – egy Majtényi nevű kisbirtokon jött létre. Ott minden fajta ember volt, még cirkuszi mutatványos is. Tomesz Rezső volt a kerületi tanács elnöke és presztízs-kérdést csinált abból, hogy ebben a valódi munkás kerületben is legyen termelőségvetkezet. Később egy félkarú ember, parasztfuvaros, aki józan gondolkodású volt, lett az elnök és valamelyest feljavult a termelőségvetkezet.

1952-ben a tavaszi idő nagyon kedvezőtlen volt. Aszályos év volt. A szövetkezeti elnökök panaszkodtak is, hogy nincs megfelelő minőségű vetőmag. Diósgyőrben, de másutt is voltak gyári munkások, akiknek volt egy, esetleg két katasztrális hold földjük. Hát nekik is vetni kellett, ez előírás volt. 1953 tavaszán, amikor csak tavaszi búzát és árpát lehetett már csak vetni, a munkások nem vetettek. Moravszki engem büntetett meg 50 forintra, hogy miért nem teremtek rendet. „Azt mondtam, Tóni, te a munkásosztályból jöttél, én a parasztságból. Én nem büntetem meg a munkásokat, mert nem vetnek, mert az egy mázsa árpa vetőmag majdnem annyiba kerül, mint a munkások egy havi fizetése.” Volt egy másik eset is, a fogatzárlat. A megyei tanács végrehajtó bizottsága fogatzárlatot rendelt el. A fogatoknak csak szántani, vetni lehetett menni. Miután Miskolcon ezt nem sokan tudták kultiválni, a fogatot az istállóba zárták be, tehát szó szerint vették a határozatot. Pedig ebben az időben még szenet is kellett volna szállítani, mert elég hűvös volt az időjárás. Moravszki megint megbüntetett 50 forintra. A megyei tanácsülésről Moravszki hamarabb eljött, így én hallottam Gyárfás János nagyon határozott felszólalását, amelyben a megyei tanács vb-t elmarasztalta a fogatzárlatról szóló rendelkezés miatt. A fogat szántson, vessen, majd szenet szállítson, csak az istállóban ne legyen. Moravszki ezt meghallotta és kért, hogy a büntetőpapírral együtt menjek fel hozzá.

Mondom, bajos lesz a papírt felvinnem. „Miért?” „Mert a tűzbe dobtam.” „Ettől függetlenül, légy szíves gyere fel.” Elnézést kért, de úgy látszik, hogy én megoldottam a kérdést, már ami a büntetést illeti.

Két-három nap múlva azt kérdezte tőlem, hogy Görömbölyön miért nem szántanak. Mondom, üljünk kocsiba, menjünk ki, és majd megkérdezzük. A sofőr régi városi ember volt és súgtam neki, hogy a kocsmához menjünk. Moravszki megkérdezte, hogy miért ide jöttünk. Mert itt vannak az emberek. A kocsmába bemenve, adjon isten után, megkérdeztem, hogy maguk miért nem szántanak, vetnek. Az egyik idősebb ember megkérdezi: „Ezt komolyan kérdelem?” „Mondom, az elnök elvtárs hitetlenkedett.” Mindjárt két gazda hazaszaladt a fogatért, kimentünk a dombra, de a föld fagyott volt. Moravszki azt mondta, hogy az ő felesége tegnap Diósgyőrben kiszedte a petrezselymet. Szinte kórus mondta: hát homokból ki lehet.

Két-három nap múlva hívtak a megyei pártbizottságra, déli 12 órára Kovács István megyei első titkárhoz. Kovács István Rákosi főkáderese volt, éppúgy büntetésből került Borsodba, mint Vass Zoltán Komlóra. Nekem eszembe jutott 1950 szeptembere, amikor két munkatársamat, Etlényi Lászlót és Andrassy Ivánt letartóztatták, mert szabotálták a minőségi vetőmag mielőbbi kijuttatását a termelőkhoz. A kihallgató ávos egy idősebb ember volt. Én nagyon határozottan mondtam neki, hogy vonaton kiutazva egy-egy területre nem sok munkát lehetett végezni. Andrassy Iván pedig tagosításból jött vissza, ő csinálta a kimutatást. Vonalazgatott stb. Végül is a kihallgató ember azt mondta, hogy ezek ártatlanok. Andrassy Ivánt karácsonyra kiengedték, Etlényit pedig a következő tavasszal a bíróság annyi hónapra ítélte, amennyit előzetesben letöltött. Előtte a bíró hozzám jött, hogy mit csináljon.

– Maga a bíró!

– Mit mondtak magának?

– El kell ítélni.

És úgy alakult a helyzet, hogy a bírói gyakorlat folytán a vádlottat annyira ítélték, amennyit előzetesben letöltött. Etlényi más munkahelyre került, a fizetését viszont megkapta. Urbancsok Miska bácsi, a megyei tanács elnökhelyettese ebben nagyon emberül viselkedett. Az üzenet vétele után hazamentem, megborotválkoztam. Felhívtam a feleségemet telefonon, megmondva, hogy hova hívnak, ha nem jönnek vissza, akkor hol keressen. A lányunkat nevelje fel.

Kovács István 12 óra után 10 perccel bocsánatkérés közepette hívott be a szobájába. A fejemben az volt, de szívélyesek. Kovács István aziránt érdeklődött, hogy mi a helyzet. Elmondtam az előbb felsorolt nehézségeket. Hát igen, ezeket ismerjük, nem is emiatt hívtuk, hanem azért, hogy országgyűlési képviselőnek akarjuk jelölni. Elmondtam, hogy az édesapám rendőr volt 1923-tól, én akkor 5 éves voltam. No, akkor mit szólhatott bele – mondta Kovács István. Én pedig tartalékos hadnagy voltam. Én műszaki tiszteket hoztam ki a börtönből, mert kiváló szakemberek voltak és szükség volt rájuk. Ebben a pillanatban eszembe jutott édesanyám szava, amikor a feleségemnek azt mondta Sztálin halálával kapcsolatban, hogy jobb világ lesz. A másik pedig Horváth János szava volt, aki a parasztpárt központjában tevékenykedett. „Imre készülj fel, mert szerepünk lesz.”

Az akkori választási törvény szerint volt egy lista és volt egy pótlista a képviselőjelöltek részére. A pótlistát én vezettem. Rákosi vezette a borsodi listát, de ő a csepeli mandátumot fogadta el, így Borsodban én léptem előre. Zalában pedig a kisgazdapárti Milei István lett képviselő. 1953. július 3-án a Kossuth térről mentem fel a parlamentbe. Amikor a vörös bársonyszőnyegen lépkedtem felfelé, a felnevelő szülőfalum jutott eszembe. Azon kívül Farnosi Mihály apai ágon nagybátyám, aki a harmincas években képviselőjelöltté lépett fel,

de nem volt elég ajánlója. 1953. július 4-én mondta el Nagy Imre az új szakasz politikája alapján összeállított kormányprogramját. Olyan helyen ültem, hogy igen jó rálátásom volt.

Másnap hazamentem a szülőfalumba, Bogácsra és találkoztam Hócza Vendelével, a földosztó bizottság elnökének a feleségével, aki fülig érő szájjal mondta mosolyogva, továbbra is jól csináljátok. Másnap elmentem Cserépfaluba, ott is beszélgettem elsősorban a parasztpártiakkal, ők is jó hangulatban voltak. Hazafelé jövet a cserépi úti pincéknél megszólított gyerekkori cimborám, Csorba Albin, majd az édesapja is invitált a pincébe. Ott is voltak vagy tizenöten. Csorba Mihály bátyám, ragadványnéven Kuri Miska azt kérdezte, emlékszel még, amikor a Simonba arattunk? Igen. És akkor ő folytatta: Azt kérdeztem tőletek, hogy ti diákok vagytok, és itt vagytok ebben a forró melegben aratni, mik akartok ti lenni. Én letettem a két kévét, megtörültem a homlokomat és azt mondtam: Miska bátyám én egyenesen miniszterelnök akarok lenni. Nagy derűtség volt, Miska bátyám azt mondta, közelibe vagy-e legalább? Miska bátyám, hat sorral ülök mögöttem. (Itt jegyzem meg, hogy 1971-ben négy sorral, 1975-ben pedig csak három sorral ültem a mindenkori miniszterelnök mögött.)

A városi tanácsnál afféle vezetői értekezletet hívtak össze és elkezdtek ott okoskodni, hogy ez a helyzet a marxizmus értelmezése szerint. Lenin NEP-politikáját elmegették. Én magamban csak mosolyogtam, hogy de sok tudós ember van itt. Valaki azt mondta, hogy mit vitatkozunk mi itt, van köztünk, aki ott volt a parlamentben, közvetlenül hallotta a miniszterelnök beszédét.

– Nem olyasmiről volt ott szó, amiről ti itt beszéltek, hanem a törvénytelenségekről és arról, hogy hogyan kellene az új szakasz politikájának megfelelően másképpen, emberségesen csinálni a dolgokat. Az előző napokban voltam otthon Bogácson, Cserépfaluban, ott jó hangulatban vannak az emberek, megkönnyebbülték.

A nagy vitatkozók elcsendesültek. Egy hét múlva Rákosi mondott beszédet, amelyben azt is mondta, a kulák lista nélkül is kulák marad. A falvakban sok párttitkár ismételte, nagyon kihangsúlyozva ezt a mondatot. Nekem eszembe jutott a Nagy Imre beszéde után, a folyosón folyt beszélgetésből Herczeg Ferenc vasgyári igazgató szava, hogy nem kell elsietni a dolgokat. Mire én megkérdeztem, hogy „Ferikém hány Magyar Dolgozók Pártja van ebben az országban”. Elhallgatott. Sokat kellett vitatkoznunk a túlzó baloldaliakkal. 1954-ben a debreceni nemzetgyűlés 10. évfordulóján a nagytemplomban ülésezett az országgyűlés. A fogadáson már láttam az igazodásokat.

Bodnár András a városi pártbizottság első titkára kért, hogy menjünk ki Görömbölyre, mert a tsz fel akar oszlani. A tagok ki is mondták a tsz feloszlását. Hazafelé jövet Bodnár korrektül és csendesesen megkérdezte, hogy miért engedtem szétverni a tsz-t.

– András, ezek az emberek nem verték szét a tsz-t, igen nyugodtan beszéltek, voltam már máskor is köztük. Lesz itt tsz, akkor, amikor ők úgy látják, hogy lennie kell. Ezek a tsz-ben is becsületesen dolgoztak, a Vörös Újgyőrnek meg mindig támogatást kellett adni.

A beszélgetés nem folytatódott. A városi tanács ülésén a városi pártbizottság egy vezető tisztségviselője azt kérdezte tőlem, hogy miért esett vissza a kertészkedés? Amikor itt ragyogó bolgárkertészetek voltak. Azon egyszerű oknál fogva – válaszoltam, mert a választás előtt a Széchenyi utcán egy ruházati bolt kirakatában ott volt a Sajó-híd környéki térkép, benne a hajóállomással. Tehát a Sajó hajózhatóvá tételét mutatta. Ha egy parasztember, akár bolgárkertész ilyesmit lát, nem érzi a termelési biztonságot. A régi kertészkedés nem állt vissza, pedig én úgy képzeltem el, hogy a városellátó övezetben ezek a bolgárkertészek majd jelentős szerepet visznek.

Szirmán, ahol parasztemberek voltak a tsz-ben és egy jó képességű ember, Váradi János volt a vezetőjük, nagyon szépen munkálkodtak. Keszer János nevét már említettem, hozzá kell

tennem Román János nevét is, aki könyvelő volt az Alkotmány tsz-ben. Régi jó gazdák jöttek össze ebben a tsz-ben. Ők nem arattak. A dél-borsodi summások aratták le a kalászosokat, a bogácsi cséplő munkacsapat végezte a cséplést, az okosok megint a marxizmust hangoztatták, hogy így alakul ki a kapitalizmus. Ezeknek a hangoskodóknak azt mondtam, nem látjátok, hogy itt mindenki elégedett? A tsz tagok ezalatt más munkát végezhetek, a hajdan volt summások közül, akinek még nincs állandó munkahelye, vagy ha van is szabadságot vett ki, aratott és csépelet. A termelőségvetkezet pedig vígan teljesítette a kivetett begyűjtési kvótát. A Vörös Újgyőr és József Attila tsz-ben pedig várták az állami támogatást.

A kormányprogram meghirdetése után Nagy Imre leváltásáig és a pártból való kizárásáig sok kedvező jelenség volt. (De utána sok elkeserítő dolgot tapasztaltam.) Egy tavaszi kép tárul elém, amikor a Búza térre igyekvő falusi szekerek után tehenek ballagtak a piacra, a kocsiderékban pedig borjúk álltak. A parasztok igyekeztek megszabadulni tőlük, hogy utána ők is a gyárba mehessenek. Bogácson a szomszédom a miskolci városi kertészetbe akart menni, mert a sógorunk, Koczka Miklós már ott volt és jól keresett. A szomszédomat sikerült otthon marasztalni, Koczka Miklós sógornak viszont el kellett adnia a lovát. A nyolcvanas években, amikor már nyugdíjasok voltak, mind a ketten Hondával jártak a szőlőbe a háztáji szőlőt művelni. Zádorfalván szem- és fültanúja voltam, amikor egy 15 holdas gazda azt mondja, hallgassuk már, mit dobolnak (akkor még nem volt hangoshíradó), hogy le ne maradjak a beadással, mert megbüntetnek. Majd a dobolás után: „Látja ott azt a kiöltözött embert? Itt hagyta a falut, elment a gyárba dolgozni, jó fizetése van, urasan él. Kulák volt.” Itt jegyzem meg, hogy 1956-ban Gyenes Antal, a NÉKOSZ volt elnöke, begyűjtési miniszter eltörölte a begyűjtést és megszüntette a minisztériumot.

Ebben az időben Szlovákiában is voltam két napot. Ott azt kérdezték, hogy miből fogunk megélni, ha nincs begyűjtés. Begyűjtés nincs, de van szerződéses termelés. Ez megnyugtató és biztonságosabb. Ez később történt, de most mondom el témához kapcsolódóan, hogy Kádár János 1958-ban a parlamentben azt mondta, hogy a szerződéses termelés és felvásárlás nagyon sikeres volt. Ráki Imrével, a zádorfalvai tanács elnökével is beszélgettem, mert 1954-től 1958-ig ezen a vidéken (a gömöri részen) választottak meg megyei tanácstagnak. 800 katasztrális hold állami tartalék terület alakult ki a községben, tehát otthagyták a földet. „Imre, most maga tanácselnök, vagy tsz elnök? Mert van termelőségvetkezet, ahol a termelőségvetkezet területe nem tesz ki 800 holdat.”

1956 őszén írtam egy cikket a Széphalomba, hogy micsoda költséges a termelés meg a szállítás, amely végül is a liszt árát emeli. Putnokon megszüntették a malmot és arról a környékről vasúton vagy tehergépkocsin Miskolcra szállították a búzát, a malomba. A lisztet meg vissza kellett szállítani. Gyárfás János a megyei pártbizottság mezőgazdasági párttitkára megrótt ezért a cikkemért, de amikor leültünk, nyugodtan elbeszélgetni, igazat adott nekem.

A népi írókon nevelkedtem, az idők folyamán személyesen megismerkedtem velük, a második vonalbeliek velem egyidősek, vagy valamivel fiatalabbak voltak. Szeberényi Lehel lakásán megismerkedtem Cseres Tiborral, Sarkadi Imrével, Kuczka Péterrel és a minap (2004. január 9-én) elhunyt Tardos Tiborral. Az írószövetségben ők bátran az előttük tevékenykedő tanítómesterektől, népi íróktól tanulta hallatták hangjukat és mutatták be a mai magyar falut.

1956 februárjában volt az SZKP XX. kongresszusa. Hruscsov beszéde eljutott hozzánk és bátorítólag hatott. Ebben az időben eljártam a miskolci írócsoportba. Bátorabb megnyilvánulásra biztattam őket, pesti barátaimtól kapott információim alapján. Olvastam a fiatal szovjet írók könyveit, megnyilvánulásait. Amikor a berlini falat építették, akkor egy turista-csoporttal Moszkvában jártam. Volt Miskolcon, aki azt kérdezte, el mersz menni? Ott találkoztam egy Ivan Szalimon nevű kiváló emberrel, aki nagyon jól beszélt magyarul, sokat beszélgettünk az irodalomról. Fiatal magyar írók neveit mondogatta: Konsztantyin Szimonov

itt járt Miskolcon a TIT-ben, Bihari Sándor közreműködése révén jutott el ide. Szekrényesi Lajos faggatta főleg. Gyárfás Imre csendesítette egy kicsit a társaságot. Szimonovnak jó regényei és drámái voltak.

Fazekas Csaba „A ciklon csendjében” című könyvének 162. oldalán velem kapcsolatban a következőképp idézte 1956 májusi szavaimat: A XX. kongresszus húrjait nálunk csak kezdik megpengetni, a csehek, meg a lengyelek már előbb járnak, Nagy Sándor Sztálin-díjas regényét kiadták, ír a Művelt Népből is (Nagy Sándor parasztpárti volt, ismertem, nem tartozott a kiváló írók közé, valahogy úgy látták, neki kell adni Sztálin-díjat). Ebben az időben Szeberényi Lehel is és Gergely Miska is haza akart jönni, hogy erősítse az itteni irodalmi életet. Szeberényit a pesti barátai otthon tartották. Gergely Miska lakásügyét már intézgettem is. Ez már egy későbbi történet. Az nincs Fazekas könyvében, hogy Pusztai László, a megyei pártbizottság titkára durván megtámadta Gergely Miskát. Elutaztam Pestre, hogy személyesen mondjam meg Miskának, most ne jöjjön. A Józsáék című regényében, amely Miska legkiválóbb műve, dedikációként azt írta, Hegyi Imrének – családom védőszentjének. 1957-ben az Északmagyarország több számát odaadtam Miskának. Amikor az írókat kezdték letartóztatni, Miska félelmében elégette ezeket az újságokat. Az írócsoportban – és most folytatom Fazekas írásából – azt is javasoltam, hogy legyen függetlenített szerkesztő a lapnál és legyen egy pesti író, aki kapcsolatot tart Budapest és Miskolc között. Be kell kapcsolni az irodalmi életbe Sárospatakot, Sátoraljaújhelyt, Ózdot és Kazincbarcikát. A Dunántúl című folyóirat az egész Dunántúlra kiterjed. Már akkor javasoltam, hogy kéthetenként legyen egy megjelenő irodalmi újság. Ez 1956 nyarán úgy alakult, hogy a Széphalom mellékleteként megjelent a Kilátó. Javasoltam, hogy hasznos vitákat kell szervezni. A nevet Szekrényesi Lajos adta.

A Hazafias Népfrontban

1954. október végén volt a Hazafias Népfront első kongresszusa Budapesten, a városi színházban. Az év tavaszán pártkongresszus volt a második tanács törvényről és a Népfrontmozgalom létrehozásáról is tárgyaltak. A második tanács törvény már több demokratikus elemet tartalmazott például a jelölőgyűlések beiktatásával. A választópolgároknak már több beleszólásuk volt a korábnál. A többes jelölés rendszere azonban még nem alakult ki.

A népfrontmozgalom újjászervezésébe az előkészületek során bevontak. Ismerték az életutamat, jelesen azt, hogy 1937. március 15-én ott voltam a Márciusi Front alakulásánál a Nemzeti Múzeum kertjében. A másik állomás pedig az, hogy 1945-től a Borsod-Gömör-Kishont Megyei Nemzeti Bizottságban a Parasztpártot képviseltem. Ott előbb alelnöki, majd titkári tiszteletet töltöttem be 1949-ig, a bizottságok feloszlásáig. Népfront vonalon hosszú időt töltöttem el. Mindent elolvastam róla, amit elérhettem. 1990 előtt és utána is szóba került a felújítása, Vitányi Iván írt róla többször (mármint a Márciusi Frontról). A mostani átszervezésnél, illetve újjászervezésnél a korábbi koalíciós szempontok is szerepet játszottak. Én például a Nemzeti Parasztpárt tagjaként voltam nyilvántartva. A Parasztpártnak ebben az időben Budapesten a József nádor tér 12. alatt volt a helyisége. Amikor a MESZÖV-nél egy évet töltöttem, más megyében is jártunk, tapasztalatcserére, vagy másfajta összejövetelre. Szolnok megyében járva több nagyközségben láttam kiírva, hogy a Nemzeti Parasztpárt helyi szervezete. A kisgazdáknak még több helyen láttam a táblájukat.

Mivel én nem voltam tagja sem az MKP-nak, sem a Magyar Dolgozók Pártjának, így a Hazafias Népfront szervezésében az előbb elmondottak figyelembevételével erőteljes szerepet játszottam. Iván István volt a megyei tanács elnöke (előtte gyári munkás volt, majd a pénzügyigazgatóság vezetője). Ő rendelkezésemre bocsátott egy gépkocsit, használhattam a K-telefont, így gyakran beszéltem Rónai Sándorral, az országgyűlés elnökével. Ő miskolci származású volt, közismert szociáldemokrata vezető. A mezőkövesdi járás több községében a Parasztpárt szervezése idején hallottam, hogy itt járt Rónai Sándor. Akkor nem voltam személyesen kapcsolatban vele. Amikor szövetkezetügyi miniszter lett, akkor igen. Közvetlen és kedélyes ember volt, ahogy a kövesdi járásban beszéltek róla, nagy szeretetnek és tiszteletnek örvendett. Több helyen látták vendégül, és amikor ebben az időben találkoztam vele, elmondta, hogy melyik faluban, melyik asszonynak volt jó főztje. Mint népfrontos képviselőt is elkísértem a kövesdi járásba és akkor is mindenütt dicsérően szóltak róla.

A szövetkezetügyi minisztérium államtitkára Jócsik Lajos volt. Ő Érsekújvárra való volt, a Csehszlovákiában működő, Balogh Edgár vezette Sarló-mozgalom aktív tagja volt. Szárszón, a Duna-medence közgazdasági problémáiról nagy hatású előadást tartott. Ővele többször találkoztam. Egyszer Kovács Imre kíséretében jött Miskolcra. Egy másik alkalommal Tóth István megyei titkársága idején meghívtam környezetvédelmi előadás megtartására, mert akkor ezekkel a kérdésekkel foglalkozott, a Magyarország felfedezése sorozatban könyve is jelent meg erről. A harmadik alkalommal pedig Móricz Zsigmond születésének századik évfordulóján a „Móricz szerkesztő úr” című előadás megtartására kértem fel Miskolcon. Móricz Zsigmond gyakran járt Miskolcra, Marjalaki Kiss Lajos hívta meg a korábbi években, és Tauszig Mária szervezte ezeket az összejöveteleket. Az avasi pincéknél olykor Móra Ferenc is megjelent. Jócsik Lajos Móricz Zsigmond mellett a Kelet népe szerkesztője volt.

A népfront újjászervezése idején kezembe adtak egy kötetet, amelyben a népfrontmozgalomban szerepelendők nevei szerepeltek. Földvári Rudolfnak – aki ekkor a megyei pártbizottság első titkára volt – és Koleszár Istvánnak – aki osztályvezetői minőségben tevékenykedett a pártbizottságon – azt mondtam, hogy a népfront-mozgalom szempontjából

használatatlan. Nem látom benne a volt szociáldemokratákat, azért használok ezt a kifejezést, mert a Magyar Dolgozók Pártjában így használták. A szociáldemokraták tiltakoztak ez ellen a megkülönböztetés ellen. Igazuk volt, mert sok helyütt nagyon pejoratívan hangzott ez. Az általam ismert kisgazda vezetők neveit sem láttam benne. A parasztpártiakat is alig. Megnéztem a névsorba vett foglalkozását, ez is nagyon egyoldalú volt, munkások voltak zömmel. Parasztpártiaknál érdeklődve utánuk azt mondták, hogy ezek az elmúlt években semmit sem tettek a közéletben. A túlzó baloldaliak arra törekedtek, – ezt éreztem ki belőle – hogy kezes bárányok legyenek a helyi népfrentbizottságban. A kongresszusig még volt időnk, így Németh Imrével, a kisgazdapárt megyei titkárával átnyújtottunk egy névsort, így valóban népfrentossá tettük a kongresszusi küldötteket, a járási és a helyi népfrentszervezet összetételét is. Elgondolkozva az első névsoron azt mondtam, hogy akik összeállították, nem akarták szerepeltetni a józan gondolkozású középparasztokat, de még kisbirtokosokat sem, vagy kisiparosokat, vagy értelmiségieket – abban az időben főképpen néptanítók voltak – népfőiskolákat végzettenek, tehát okos embereket nem akartak szerepeltetni. Tapasztaltam a korábbi időkben, hiszen elmondták nekem, hogy ha valami józan ügyet előterjesztettek, aminek a megvalósítása helyben kívánatos volt, akkor a képzetlen párttitkár, meg tanácselnök ledorongolta őket. Az elvadultja nem bírván cérnával, tehát szellemi képességgel, egyik-másiknak azt vágta oda, elvitetlek, kinyírlak.

Mint említettem a Hazafias Népfrent első kongresszusa 1954 októberének végén a budapesti városi színházban volt. Rákosi Mátyás nem vett részt rajta. A köszöntő levelét felolvasták, amely „Tisztelt honfitársak” megszólítással kezdődött. Roppant érdekes ennek a megszólításnak a sorsa. Utána a népfrentos, de más összejöveteleken is az ötvenes-hatvanas években, de még a hetvenes években is, sokan használták ezt a megszólítást. A különböző összejöveteleken, akik nem akarták a „kedves elvtársak” megszólítást használni, a „kartárs” megszólítást helyezték előnybe. Mosolyognivaló volt, amikor parasztemberek zömmel kisiparosok, vagy értelmiségiek körében használták ezt a megszólítási formát. A „kartárs” megszólítást pedig a tantestület tagjai, kisiparosok használták főleg. A Hangyában volt egy ember, aki a kedves kollegák formát nagy erőszerezetlennel használta. Az úr megszólítás ebben az időben nem volt kívánatos.

Egy későbbi időből őrzök egy emléket. Beresztóczi Miklós római katolikus pap – békepap-sága folytán – az egyházi főemberek körében nem volt kívánatos. Képviselő lett belőle, sőt az országgyűlés alelnöke. Mint csoportvezető kaptam az országgyűléstől egy levelet „Kedves Hegyi elvtárs” megszólítással. Alul pedig aláírással, tisztelettel Beresztóczi Miklós alelnök. Jó nagyot nevettem. Nagy gondot jelentett a népfrentban tevékenykedők, elsősorban békepapok, de más reálisan gondolkodó papok megszólítása is. Németh Imrével – aki hosszabb ideig szervezte a papi összejöveteleket – kiokoskodtuk a megszólítást a katolikus papok esetében. „Főtisztelendő plébános úr”, „esperes úr” – kinek mi dukált. A protestánsok esetében viszont „nagytiszteletű lelkész úr”. Akkor még kevés asszony volt a reformátusok körében, őket is „nagytiszteletű” megszólítással illettük. A református püspököt, Ráski Sándort „főtisztelendő püspök úrnak” szólítottuk. A hetvenes években történt, hogy Monos János a bányák vezérigazgatója lett a népfrent megyei elnöke. Egyszer mondom neki, hogy János, illő volna ellátogatni a papokhoz. Ő a szokott humorával azt mondja, csak még azt talál ki! Már pedig ennek meg kell történnie. Leírtam a megszólításokat. Egy délután át tanulta a megszólítást, hogy el ne tévessze. János utána igen jó barátságba lett több katolikus plébánossal és nagytiszteletű úrral. Monos egy intelligens bányász volt.

Az idősebb paraszt embereket falun bátyámnak szólítják. Az urbánusok részéről azonban elterjedt a bácsi megszólítás. Így lett Németh Imre a Kisgazdapárt megyei elnöke megyeszerte Imre bácsi. Ő 18 évvel volt idősebb tőlem. Engem már a népi kollégisták 1948-ban 30 éves koromban is többen bácsinak szólítottak. Én néhánynak, főképpen a paraszt származásúaknak

azt mondtam, ha tisztelsz, akkor úgy szólíts, hogy Imre bátyám. Szerencsére, a bá' megszólítás csak elvétve fordult elő. Dr. Hosszú Zoltán színészt, aki erdélyi származású volt, Dani bá'-nak szólították, mert ilyen címmel volt műsora.

Az első kongresszuson Darvas József mondott beszédet. Orosházi származású volt, a kiskun-félegyházai evangélikus tanítóképzőben kapott oklevelet, de nem tanított sehol sem, mert Orosházán alul maradt egy földiével szemben. Később életük végig jó barátságban voltak. A Kis Újságnál újságíró volt, ott voltam a Zeneakadémián, amikor József Attiláról tartott előadást. Személyesen 1940-ben találkoztam vele a Szabad Szónál, 53-ban a Nagy Imre kormányprogram után egy cikkében az aggályait fejezte ki. Mondtam is neki, hogy úgy látom, hogy nem tapsolsz az új szakasz politikájának. Később, a tokaji írótábor alapítása idején újra felvettem ezt a cikket, akkor azt mondta, felejtsd el. 1972-ben, az alkotmánymódosítás vitájában Darvas tölem jobbra, egy másik szektorban, egy sorral előbb ült. Jó volt a rálátásom. Akkor nagy feltűnést keltve azt mondta: „A Hazafias Népfront ne legyen a politika háztáji.” A szünetben kifelé menve megkérdezte tőlem, „Imrus, jó volt, hogy ezt mondtam?” „Jóska, nyugodj meg, a régi Darvas Józsefet hallottam.” A 80-as évek közepén a Hazafias Népfrontban többször idézték Darvas e mondását. Nagy Imre a Hazafias Népfront első kongresszusán azt idézte többek közt, „ha a föld isten kalapja, Magyarország bokréta rajta”. A túlzó baloldaliak ezt mérhetetlen nagy bűnnek, nacionalizmusnak tartották. Biztattam őket, hogy olvassák Petőfi verseit.

A Hazafias Népfront első kongresszusán Szabó Pál író, a híres Talpalatnyi föld című film íróját választottuk meg elnöknek. Pali bácsi nem volt nagy politikus, meg nem volt jó szónok. Hadart. A Szabad Szónak főszerkesztője volt. Pali bácsi volt 1939-ben a Maroson, egy dereglyén megalakult Nemzeti Parasztpárt első elnöke is. Nem a dereglyén, hanem este a vacsoránál választották meg elnöknek, Kovács Imrét meg főtitkárnak. A Parasztpárt fénykorában a Paraszt Újságot főszerkesztette, később a Szabad Földnél tevékenykedett. A Hazafias Népfront főtitkára Jánosi Ferenc – Nagy Imre veje – lett. Református lelkész volt, ezidőben kultúrpolitikusként tevékenykedett. Sárospataki kötődése van. Mi, Nagy Imrések halottak napja idején Újszászy Kálmán bácsi sírja mellett, Jánosi Ferenc édesanyja sírját is megkoszorúzzuk és gyertyát égetünk.

A megyei elnök dr. Sályi István egyetemi tanár, rektor, pártonkívüli lett. Nyugodt, kiegyensúlyozott, tudós ember volt. Másodszori elnöksége idején, a népfrontban a községpolitikáról folyt az eszmecsere. Megkérdezte a kázmárki Kurek József bácsit – a Nemzeti Parasztpárt és a helyi népfront elnökét. Fekete Gyula „Történelem magnószalagon” című könyvében a vele folytatott beszélgetés is olvasható. Több mint ötven évig állt a község szolgálatában. Direktóriumi tag, majd az egész Horthy-időszak alatt községi bíró volt. Ugyanis a helyi urasággal szemben folytatott vitában, amelynek során Mayer János földművelésügyi miniszterig elment – a falu javára született döntés. A tsz szervezése idején őt választották elnöké. Sályi Pista bácsi kérde: „Jóska nálatok hogy van ez?” Kurek Józsi bácsi azt mondja: „Professzor úr kérlek, a népfront elnök megagitálja a tsz elnököt és utána a tsz gépkocsija ingyen és bérmentve szállítja a sódert az út, vagy a járda építéséhez.” A népfront megyei titkára Drenkó István lett, aki munkás volt, utána különböző tisztségeket viselt. Drenkó István nem nagyon ismerte a múltat. Illés Endre, aki 1956. nyarán – amikor különféle szervezeteket kapcsoltak a népfronthoz – a Vöröskeresztől jött, és ő lett a Hazafias Népfront megyei titkára. Őneki csak halvány ismeretei voltak a népfront-mozgalomról. Október végén ő inkább a megyeházán tanyázott, a munkástanács körében. 1957-ben önként el is ment a népfronttól a mentőkhöz. Ismereteim szerint nem ítélték el.

1954-től a munkatársak – csak megyeiek voltak – létszáma is változó volt és nagy volt a fluktuáció is. Különböző helyekről jöttek. A pártfunkcionáriusoktól annyiban tértek el, hogy nyugodtabbak, és műveltebbek voltak. A párttól odavezényeltek közül volt, aki egy kicsit

vaskalapos volt, a másik vonalas, a harmadik, ő csendesebb ember volt. Hricz Zsófi a megyei tanácstól jött, hamar vissza is ment oda, a személyzeti osztályra. Onnan ment nyugdíjba, mint osztályvezető-helyettes. Jó indulatú, tájékozott, érdeklődő ember volt. Juhászné egy kisebb vállalatnál jött a Népfronthoz. Hasonló volt Hricz Zsófihoz. Ő később kisebb vállalatnál lett személyzetis. Kaposvári Károly a fiatalabb tanító nemzedékhez tartozott, de őrá még elmondhatjuk, hogy néptanító vénájú volt. A művelődési osztályról jött, a megyei tanácstól és vissza is ment oda. Az akcióprogram megfogalmazásában, elkészítésében nagyon sok jó javaslata volt, és politikus megfogalmazása. Sajnos fiatalon halt meg. Egyik előterjesztésében a Csehszlovákiában élő magyarokkal való elevenebb, hogy úgy mondjam, testvéri kapcsolattartást ajánlott. Földvári Rudolf igen finoman kérte ennek az anyagnak a mellőzését. Később vele beszélgetve megértettem, hogy a szomszédokat egy ilyen erőteljesen magyar-magyar barátkozás, sőt testvéri kapcsolat erősen irritálta volna.

Másik munkatársam, Szekrényi Lajos tanyasi fiú volt. Putnokon rendőrösködött. A tüdejével bajlódott, így leszerelték. Ezután került a népfronthoz, majd rövid idő után a Moziüzemi Vállalatnál a Kossuth mozi üzemvezetője volt. Ővele nagyon sokat beszélgettünk, kitűnő szervező volt, a népi írókhoz közel álló írói vénával megáldottan. Nagyon szép és megrázó elbeszéléseket írt a falusi szegénységről. Szabó Pál egy filmjét – csempészekről szól – bemutatták a moziban. Nagyon sokat voltunk együtt, Pali bácsi is ott volt. Később többször kérdezte tőlem, Lajos hogy van. Ír és szervezi az írócsoportot, a Széphalom szerkesztője. Alkalmas mindegyikre – állapította meg Pali bácsi. 1956. elején az SZKP XX. Kongresszusa után egy írócsoporti összefüggésben én a pesti íróbarátaimtól hozott híreket mondtam el. Lajos érzékelte leginkább a teendőket. A Széphalom című folyóiratot Gyárfás Imrével szerkesztették együtt. Közreadták a Körhinta című írásomat, ami a hasonló című filmről szólt. Bízattak. 1956 nyarán a Pilvaxban jöttünk össze, a Kazinczy utcában, a Kazinczy könyvesbolt mellett volt egy presszó, ezt neveztük Pilvaxnak, ma egy kocsmá van ott. Javasoltam, hogy a Széphalomnak legyen egy melléklete. Szekrényesi rögtön rávágta, Kilátó a neve. Ő lett a lap főszerkesztője, de ezek már 56-hoz tartozó gondolatok. Azért kell most megemlítenem, mert a Hazafias Népfrontban kialakult egy jó beszélgetés, amely a szabadabb gondolatokat érlelte. Olyan kiválóságokat kell még említenem, mint a mezőkövesdi Papp Zoltán, aki Debrecenben született. Ott is temették el, de kevés született kövesdi volt nála nagyobb lokálpatrióta.

Mohás Sándor Bogácson volt iskolaigazgató, kántor, leventeparancsnok, Hangya ügyvezető igazgató. A mezőkövesdi járási népfront összefüggésben szívvel-lélekkel képviselte földijeim, a bogácsiak ügyét. Galkó Lajos bácsi Edelényben a műveltebb parasztemberek közé tartozott. A híres irkái sajnos nincsenek meg, nagy kár, mert azokból Edelény történetének egy részét meg lehetett volna írni. 1953-ban a plébános barátja miatt nem tették a képviselőjelöltek listájára. Nem volt benne sértődés, 1954-ben erőteljesen részt vett a népfrontmozgalomban.

A Horthy-világban falun létezett olvasó és népkör. A városokban inkább munkásotthonok jöttek létre. Vasárnap délutánonként egy-egy ház ablaka alatt a kispadon, lócán, vagy az eperfa alatt összejöttek az emberek olvasni, beszélgetni, ahol volt már villany, rádiót hallgatni. Szóval eszmecsere folytattak, társas életet éltek. A haladottabb helyeken az arany- és ezüstkalászos gazdalanfolyamokon már modernebb termelési módszerekről beszélgettek. Már itt mondom el, hogy 1954-ben, de még inkább 57-58. után és különösen akkor, amikor már a tsz szervezés befejeződött, összehívtuk az arany- és ezüstkalászos gazdákat és részükre a nagyüzemi módszerekről tartottunk előadást. A termelőszövetkezetekben közülük többen lettek elnökök, vagy brigádvezetők. A fiatalabbak részére pedig a putnoki mezőgazdasági technikummal kihelyezett technikai osztályokat szerveztük. Szép számmal közülük eljutottak a Gödöllői Agrártudományi Egyetemre. Én is ide jártam három évig. Azért csak ennyit, mert bevezették a matematika oktatását és én ehhez nem értem. A megyében az idős

mezőgazdasági szakemberek, de a fiatalabbak is elfogadtak engem mezőgazdasági szakembernek. Ugyanis a tankönyveket és rengeteg folyóiratot is elolvastam.

1948-ban a világ haladottabb részein a magyar mezőgazdasági csodáról beszéltek. Érdekes, hogy 1957 után a Magyar Szocialista Munkáspárt agrárpolitikája következtében szintén ez hangzott a világban. Ebben nagyon sok elem Nagy Imrétől, illetve tanítványaitól, elsősorban Fehér Lajostól és másoktól származott. Miskolcon most már csak az idősebbek emlékeznek a Rorarius cukrászdára. Az én nemzedékem még járt valaha kávéházba is. Mi a Rorariusban munkaidőben hasznos eszmecserét folytattunk. H. Szabó Béla sokat foglalkozott Herman Ottóval, nem vagyok rosszmájú, valahogy ő is ilyesvalaki akart lenni. Bod Andor tanárember volt, irodalmár. Mi hárman jöttünk néha össze. A kör szélesbedett, hasznos beszélgetéseket folytattunk. A népfrontban egy új kollegánk, aki a rendőrségtől jött, bepanaszolt a megyei titkárnak, Kállai Lászlónak, aki azt mondta, mert egyszer ő is volt már a körünkben: Jóska, te is menj oda, mert ott sok mérnökemberrel találkozhatsz, a kollegánk ugyanis település-politikai kérdésekkel foglalkozott. Az általam elindított műszaki akciócsoportot átvette tőlem és a Rorariusban folytatott eszmecserék alapján szélesbedett.

Egy érdekes, valóban kávéházi esetet mondok el. Horváth Kálmán bácsi, vérbeli főpincér az ajtóban állva meglátta a járdán közeledő Benedek Miklós régi vágású újságírót, Miskolc krónikását és a következőket mondta neki:

– Szerkesztő úr, Komáromi József múzeumigazgató úr délután 5 órára várja itt, a Rorariusban.

A népfrontos tevékenységemet – több területen dolgoztam – a mezőgazdasággal kezdtem. Gyerekkoromban falun éltem és végeztem azokat a munkákat, amelyeket a hozzám hasonló korúak végeztek, illetve azokat, amelyeket a gyerek elvégezhet a földön a családdal együtt. A népi irodalmon nevelkedtem, szélesedett a látóköröm. Az ötvenes években még nagyon sok volt az egyéni gazdaság. Szövetkezeteket terveztek, amik majd 53-ban több helyen felbomlottak. Én elolvastam Boldizsár Iván „A gazdag parasztok országa” c. könyvét, meg sok minden mást is e tárgykörben valót. Érdekes, nyáron olvastam, Dánia a globalizáció idején is állja a versenyt, ugyanis az ottani szövetkezeteknek a fővárosban és a városokban mindenhol van nagy áruháza. A beszélgetéseken elmondtam, hogy én a földreform mellett voltam, megvalósításában részt vettem, Bogácson a Pazsak-tanyát meg is mentettem, de a világban történt változások azt láttatták velem, hogy ha a mi mezőgazdaságunk fejlődni akar, akkor egységes minőségi termékekkel, nagy mennyiségben tudunk csak versenyképesek lenni. Tehát én tényekkel érveltem. Nagyon ellene voltam minden erőszakos elképzelésnek és kivitelizésnek. Tsz-szervezések idején figyelmeztettem azokat az agitátorokat, akik az idősebbeknek azt mondták: Bátyám, majd kapja a nyugdíjat és az ámbitoson pipázgathat. Mondom: Te ezeknek a korai halálát akarod, mert a paraszt ember, amíg mozogni tud, addig mindig valami elfoglaltságot talál. Ez az országnak a nagy szerencséje.

1959-ben egy megyei értekezleten az elnökségben ültem, egyrészt, mint parasztpárti, másrészt mint népfrontos. Felszólalásomban elmondtam, hogy némely helyen erőszakoskodnak. Prieszol József megyei első titkár közbeszólt: – Imre, hol? – Jóska bátyám, a szünetben majd elmondom. Derűtség fogadta ezt a párbeszédet. Egyesek kiéreztek azt, hogy nem akarom kiadni és megszegyeníteni azokat, akik súlyos hibákat követtek el. A szünetben el is mondtam Jóska bácsinak, mire ő azt mondta, tudunk róla. Erre megjegyeztem, akkor én tényeket mondtam. Valójában az esemény a Bodroghözben történt meg, ahol jó parasztpártiak és kitűnő tanult emberek voltak. A bűnösök szigorú pártbüntetést kaptak.

A mezőkövesdi járásban egyes pártfunkcionáriusok úgy agitáltak a szovjet bőven termő búza mellett, hogy a piros-fehér-zöld magyar búzának lejárt az ideje. Nagyon határozottan felléptem az ilyen szövegelés ellen, mondván, hogy a Fleismann-búza nagyon jó szolgálatot

tett a magyar mezőgazdaság hírnevének, kitűnő a sikértartalma. Ha már ez a búza nem lesz, akkor nem esztek jó ízű kenyeret. Ugyancsak itt történt meg, hogy propagáltam a harmados termelést, történetesen a kukoricánál, de a takarmánytermelésnél is. Megint nekem támadtak. Kénytelen voltam Harmati Sándort, a népfront országos titkárát meghívni – aki korábban a megyei pártbizottság első titkára volt – és ő elmondta, hogy ez a pártban elfogadott művelési forma. Még egy példát mondok, ez a szikszói járásban történt. A pártbizottságon a kimutatásban feltűnt, hogy Kázmárkon, ahol Kurek Józsi bácsi a tsz elnök a tsz tagokkal megbeszélve, a takarmány betakarításnál kialakította a harmados művelést. A környékieknek feltűnt ez, és irigykedtek. Panaszt tettek a pártbizottságon. Egy munkatárs kiment kivizsgálni, de Józsi bácsi először levizsgáztatta mezőgazdaságból. Miután látta, hogy ért hozzá, elmondta, hogy valóban így van, a levágott takarmány egyharmada a tagoké. Mindegyiknek van egy-két tehene, ezért tudtak a kázmárki asszonyok tejet, tejfelt és vaját vinni a szikszói piacra. Ha mai ésszel gondolkodunk, ez a vállalkozás csírája. A pártbizottságon megnyugodtak. Egy pártkongresszuson Erdei Ferenc is elmesélte, hogy a nádudvari Szabó Istvánnal, aki később a Termelőszövetkezetek Országos Tanácsának az elnöke lett, miként alakították ki a harmados művelést. Kádár János nem tiltotta be.

1960. szeptember 30-án elég hűvös időben a domb és hegyvidéki gazdálkodásról tartottunk eszmecserét. Soós Gábor, az FM államtitkára mondott bevezetőt. A szervezők Szalipszki Endre, a tsz elnöke, az egyházközségben kántor, később a Borsod-Heves megyei Evangélikus Egyházközség elnöke és Benárd Géza agrármérnök, Dobi István barátja. Laczkó István megyei főagronómus, később a megyei tanács elnökhelyettese tudományosan feldolgozta ezt a gazdálkodási formát és Erdei Ferenc, az akadémia főtitkára volt a patronálója. Veres Péter is ellátogatott egyszer ide. A Népfront részéről Cservák Ferenc encsi járási titkárral segítettük ezt az országos jelentőségű tanácskozást. Az encsi járásban versenyt hirdettek a tsz-ek szervezése idején. A járási vezetőket sikerült megsértenem. Azt mondtam, hogy nem itt dől el a magyar mezőgazdaság sorsa. Kedvezőtlen adottságú terület és sok más egyéb nehézséggel küszködtek. Később sokba került ez. Győr megyében kezdődött a tsz mozgalom szervezésének a harmadik menete. Ott módos parasztok léptek be, néhol 10 tehénnel a termelőszövetkezetbe. Nagyon sok segítséget kaptak, kitűnő szövetkezetek is alakultak.

1953-1958 között a Magyar Dolgozók Pártjának, illetve a Magyar Szocialista Munkáspártnak két ízben volt jó agrárpolitikai elképzelése. Az egyik Nagy Imre kormánya idején, a népfront akcióprogramjai erre alapozódtak. A másik pedig 1957-58-ban, ez pedig Fehér Lajos nevéhez kapcsolódik. A Bodroghözben fellendült a jonatánalma-telepítés, a szomszédos, szabolcsi tapasztalatok alapján. 1953-ban, 1957-58-ban, ahogy 1948-ban korábban, a nyugat megint dicsérte a magyar mezőgazdaság fejlődését. 1955-ben Nagy Imrének a pártból való kizárása után megdöbbenő képet láttam a Zsolcai kapuban. Egy hosszú kocsisor ment a Búza térre, szinte mindegyik előtt volt egy tehén, borjú, vagy ló. A kocsihoz kötve vitték eladni. Ez Rákosi Mátyasék ellentámadásának a következtében történt.

Nagyrozvályon volt egy kitűnő tanító, pontosabban néptanító, Puskás Lajos. Valahogyan elkezdtek aprómagvakat termelni, a Monori Maggal összefogva. Termékeiket nyugaton értékesítették. Országgyűlési képviselőként gyakran jártam ezen a vidéken és egy vasárnap délelőtt elmesélték, hogy ők nem ismerték a végrehajtót, mert nekik mindig volt pénzük a magból. Lajos bácsi fia is ilyen megszállott volt, csak a zöldségtermék készítése terén. 1957-58-ban mondom Harcsa Laci bátyámnak, a parasztpárt elnökének:

- Lehetőség van takarékszövetkezet létrehozására.
- Imre, a parasztnak nincs pénze.
- Majd lesz.

Két év múlva hitelfelvételre ajánlott nekem pénzt, mert annyi pénzük volt, hogy már hitelezni is tudtak.

Tardon H. Szabó Béla kezdeményezésére tardi napot tartottunk. Ortutay Gyula néprajztudós volt akkor a népfront főtitkára és „A tardi helyzet” írójának, Szabó Zoltánnak a barátja. Szabó Zoltán ez időben nyugaton élt. Tardról ezután mind többen írtak. Ott is megalakult a tsz. Olyan embert választottak elnöknek – mert nagy volt iránta a bizalom – aki nem is lépett még be a tsz-be. Akkor belépett. Később a szentistvániak terjeszkedtek, mert nekik volt munka-erejük, de nem volt területük, így Tardra és Cserépváraljára. Cserépváralján őszibarackost és szőlőt telepítettek. Cserépváralján, ha ezt nem végzik el, akkor Gyűrűfű sorsára jutottak volna. A szentistvániak ténykedése nyomán Tardon és Cserépváralján húsüzlet is nyílt.

Volt a népfront-központban egy Szatmári-Nagy Imre nevű országos titkár, aki korábban kisgazdapárti volt. A megyében Németh Imre is kisgazdapárti volt, 1956 őszén az én jóvoltomból lett megyei tanácselnök-helyettes. 1958-ban országgyűlési képviselő lett, a gönci kajszai apostolává lépett elő, más hasznos dolgot is végzett. Szatmári-Nagy Imrével valahogy engem, mint parasztpártit akartak a népfrontból eltávolítani. Harmati Sándor és Prieszol József, akikkel Németh Imre jó barátságban volt, továbbra is megtartottak a Népfrontnál.

Sok mindent el lehetne még mondani, amit a Népfront országosan is kezdeményezett a mezőgazdaságban és mi átvettük, vagy mi kezdeményeztük – a hegy- és dombvidéki gazdálkodást – és átvették mások. Több hasznos országos tanácskozás volt az országban, ezekről mindig gazdag tapasztalatokkal jöttünk haza, és a vérbeli népfrontos parasztembereknek továbbadtuk. Mezőkeresztesen Kiss Bertalan elnökkel az élen énekkar alakult. Ő maga is szerepelt az énekkarban, a hajdani református énekkarból tsz énekkar lett, majd 1990-ben újra református lett. A televízióban, de mindenütt óriási sikerük volt. A tsz-ek nagyon sok helyütt segítették az író-olvasó találkozó létrejöttét. Nem is beszélve a Vass Lajos kezdeményezte Páva-körök létrehozását, tehát hasznos kulturális tevékenységet folytattak.

Egyszer Szomolyán jártam TIT előadóként és hallottam, hogy irtják a cseresznyefát. Megjegyeztem, hogy maguk a jövőjüket vágják ki. Ez a tsz-szervezés idején volt. Próbáltam eszmecserét indítani, hogy miként lehetne megmenteni, ahogy tették Gönc környékén a kajszibarackkal, és ahogy a bodrogiak a szabolicsiak tapasztalata alapján nagyüzemi gyümölcsöst alakítottak ki. Szomolyán aztán létrehozták a nagyüzemi őszibarack-termelést.

Fehér Lajos a megyében járt, előadást tartott. Jövetelének a szőlő is tárgya volt. A túlzó baloldaliak az egyéni területeket közösbe akarták erőszakolni. A Hazafias Népfront megyei bizottságának az ülésén vezető szerepet vitt Lengyel, a tarcali kutató vezetője. Ők látták vendégül Fehér Lajost. Én is ott voltam, mód nyílt arra, hogy az udvaron kettesben beszélgethessünk. In medias res a közepébe vágtam: bemutatkoztam és Horváth János nevét mondtam, aki Fehérrel együtt Győrffy-kollégista volt. Horváth Jánost Fehér Lajos helyeztette el a szikszói mesterséges megtermékenyítő állomás igazgatójának. Elmondtam, hogy én a szőlősgazdák megbízásából beszélek. Kérésük: ne vegyenek minden szőlőt közösbe. Maradjon háztájiként a tag szőlője. Fehér Lajos gyorsbeszédű ember volt, annyit mondott: „Egyetérttek.” Néhány nap múlva Prieszol, a megyei pártbizottság első titkára azt kérdezte tőlem:

– Beszéltél Fehér Lajossal?

– Igen.

– Az istenedet megint magadra haragítod ezt a sok fafejű balost.

– Jóska bácsi, én a szőlős gazdák megbízásából beszéltem. Teljesítettem a megbízatást.

– Jó, rendben van. De nekem kell hallgatnom, már megint, hogy a Hegyi okoskodik. Szerencséd van, mert a pártban is vannak hasonlóképp gondolkodók.

Leskó István esete is nagyon érdekes volt. Ő a tarcali állami gazdaság igazgatója volt, csak hogy magángazda is volt. Nagyszerű minőségi szőlője, kiváló borai voltak. Több balos kapitalistának nevezte. Elűzték Gyöngyösre igazgatóhelyettesnek, de ő hazajárt a szőlőjét művelni. A Népszabadságban is írás jelent meg róla. A józan ész azért felülkerekedett. Amikor Tömöl Miklós tokaji tanácselnök meghalt, utána Leskó Istvánt választották meg elnöknek. Irodalombarát család volt. A felesége szép verseket is írt. Ő mérte a kitűnő bort a tokaji író tábor idején. Az írók szívesen jártak oda. Barátságba kerültek nagyon sokan Leskóékkal. A nagyközség ügyes-bajos dolgaiban jó tanácsokat adtak, még segítettek is, mai szóval lobbiztak Tokajért. Az ő köréhez tartozott Papp Miklós, „a tokaji”, ő volt a múzeum igazgatója, könyvet írt a tokaji borról. Továbbá Tenkács Tibor festőművész, aki megszervezte a Zilahy György Baráti Kört. Zilahy gyakran járt Tokajba a művésztelepre. Nagy Antal a hajdúságból került Tokajba, a Tokaji Ferenc Gimnázium igazgatója volt. Ők és mások a népfront szervezte értelmiségi klubban nagyszerűen együttműködtek. Leskó tanácselnökként ment nyugdíjba. A fiatal Leskó is szőlész volt. Németh Miklóssal szerveztek egy Tokaj-hegyaljai egyesületet és ennek Leskó volt a titkára. Utánuk Majer János lett a tanácselnök, aki a vízügynél dolgozott, a népfront titkára is volt és így került a tanácselnöki tisztségbe. Nem kedvelte Leskóékat, mert hogy a Németh Miklós-féle egyesület Szerencsen működött.

Bakonyi József és Almássy Károly tanár Kossuth-díjat kapott a fiatalok körében végzett kiváló oktató munkáért, amely a szőlészettel és borászattal kapcsolatos volt. Veres Péterrel egyszer meglátogattuk Bakonyi Jóskát, nagyon kiváló beszélgetést folytattak, nemcsak a szőlőről volt ottan szó, hanem az agrárértelmeség kulturális tevékenységéről, meg az ország dolgairól. Péter bácsi másutt is volt. Én voltam a kísérője és az ÉS-ben nagyszerűen írt az agrárértelmeségekről. Egy, a miskolci egyetemen mondott gondolatát nekik is elmondta: tudom, sok a dolgotok, de olvasni ne feledjétek el.

Bakonyi József elment a Dunántúlra, Tolnába, testvére, szintén kiváló szőlész a Dunántúlon tevékenykedett és kitenyészttette a „cserszegi fűszeres” szőlőt, bort. Péter bácsival a régi Halászcseréjében ebédeltünk. A pincér felismerte, elmondta, ő Pesten a húsosoknál hallgatta előadását inas korában. Péter bácsi az akkori ifjúsághoz szóló gondolatokat elmondta. A pincér igazolta, hogy ez így volt. Néhány perc múlva pincehideg tokaji szamorodnit hozott fel. Péter bácsinak töltött, szakszerűen megnézte színét, illatát, megkóstolta majd hogyan a nyelvvel csettintett, és azt mondta, – Imre ez nemes bor. Péter bácsi tegnap este Bakonyinál azt mondta, hogy nem ért a borhoz, most ezzel a megállapítással, hogy ez nemes bor, tanúsíthatom, hogy ért a borhoz.

Kapás Pál volt a hegyaljai állami gazdaság igazgatója Sátoraljaújhelyben. A tokajiak ezért mindig morogtak. Kapás a Szovjetunióban végzett. Ő a tokaji szőlő termelését levítte a „szoknyára”, tehát sík vidékre. Nyilvánvalóan ott gyengébb minőségű tokaji terem. Egy alkalommal meghívtam a tokaji író táborba. Előre megmondtam neki, Pali, ezek az írók nemcsak isszák a bort, hanem értenek is hozzá. Tehát sorjázta a kérdések, Kapás rám nézett, mintegy jelezvén, hogy ezek tényleg értenek hozzá. A beszélgetés jó sokáig tartott. Megrótták, amiért ezt a gyenge bort termeli, azt is értésére adták, hogy ez a Szovjetunióban lehet, hogy kiváló bor, de így ne degradálja le a tokaji bort.

Most ugorjunk egy nagyot Bükkaljára, amely nem volt sohasem önálló a szőlőtermelés és a borászat szempontjából. Mindig az egrihez igazodtak. Hajdu Imre földim, újságíró, Szalai Sándor tanácselnök, majd polgármester és Daragó Károly – szintén bogácsi, a színházi zenekarban játszott – és én egy házi borversenyt szervezetünk először, amely előbb megyeivé, majd nemzetközivé vált Bükkvinfest néven. Először a szomszéd országból a magyarok, majd az osztrákok és németek jöttek. Megalakult a Szent Márton Borrend is, mert a templom védőszentje Szent Márton püspök nemcsak a katonaköpenyéről, meg a gágogásokkal eláruult ludakról, hanem a borral kapcsolatban is híres. Megtörtént az a szégyen Bogácson, hogy

2002-ben a versenyen a Szent Vince Egyesület volt a rendező és a Szent Márton Borrend sehol sem volt. Most november 8-án tartotta a közgyűlést, telefonon felhívtam őket, mindenkinek köszöntöttem, azt is, aki rám haragszik és megróttam őket, hogy 2002-ben nem voltak ott a Márton-napi vígasságokon.

A gönci kajsziról szólok, utána meg visszatérek a borhoz. 1958-71-ig Németh Imre volt Abaúj azon részének országgyűlési képviselője. Nyugdíjas ember lévén ideje volt, olykor kihelyezte magát Göncre. Több felszólalásában szólt a gönci kajsziról, sőt egy alkalommal a gönci hordó (136 liter) nem tudom milyen kisebbitett másában két éves gönci pálinkát vittünk Kádár Jánosnak. (Engem is bevett a csapatba.) Jártam azon a környéken, és Göncruszkán érdekes dolgot tapasztaltam. Gönci kajszit telepítettek, ha jól emlékszem öt holdra. A tagok háztáji szőlőjébe is beleért ez a kerület. Nagyon ügyesen oldották meg a gondjukat, a szőlőben kijelölték a kötés szerint a gönci kajszit csemete helyét, a szőlő tulajdonosa ezt a részt is használta, ő gondozta a csemetét, ugyanakkor ezen gazdák részére a tsz telepített egy szőlő területet. Tehát a tagok mindenféleképpen szerencsések voltak.

Kovács Antal bogácsi tsz elnököt meg az agronómust a népfront kocsiján elvittem Göncruszkára, hogy nézzék meg. Én ugyanis azt javasoltam, hogy a Vén-hegy nevű szőlőterületet újra kell telepíteni, úgy hogy a tulajdonosok ne károsodjanak. Bogácson a Vén-hegy nevű szőlőnek volt egy része, az ún. édes oldal. Ott termett az olaszrizling, a borrendnek a zászlós bora. Mayer Alajos volt főjegyző, Kovács Sándor gépész – aki a Spiegel-vagyont örökölte – nagyon kiváló bortermelők voltak. A bogácsi „Új Élet” nevű tsz a megyei, de még országos borversenyeken is első, második díjat mindig nyert az olaszrizlinggel. A felújítás különböző okok, ellenállás miatt nem sikeredett.

Az új tsz-vezetők a szántóföldön telepítettek nagy területen szőlőt, amelyből a tiboldarócihoz hasonlóan a Törleynél kiválóbb pezsgő alapanyag termett, készült. Szeptember elején már szüretelnek. Tehát hamarabb jön a pénz. Október 1-én fiammal és az unokámmal Tard felé mentünk és elszomorodtam a Vén-hegy szőlő láttán. A szomszédommal, Szeberin Vendellel gyakran tettük fel a kérdést, ki fog itt szőlőt kapálni. És akkor soroltuk a kiváló szőlőtermelőket a kövesdi fűszerkereskedő Kardosokat, Mohás Sándor iskolaigazgatót, Hegyi József és Juhász József gazdaembert, meg még másokat. Vendel barátom nagyapja a Kőkötő nevű szőlőben jeleskedett. Az utóbbi időben Szomolya erősen közeledett Eger felé. Bogács is felzárkózott. Valamikor Eger Borsod megyéhez tartozott, most úgy látszik, a volt kövesdi járásból néhány község kistérségben összefogva a szőlőtermelés és a bor okán Egerhez közeledik.

1966-ban a Hazafias Népfront megbízott megyei titkára lettem. Ennek az előzménye az volt, hogy Erdei Ferenc megnézte Fancsalon Szalipszki Endre és Benárd Géza agrármérnök művét, a domb- és hegyvidéki gazdálkodás mintatéeszt. Erdei Laczkó István volt megyei tanácselnök-helyettes pártfogója volt ebben a témában. 1979 áprilisában mentettek fel a népfront megyei titkári tisztségéről. Egy megyei titkári értekezlet után Szentistványi Gyuláné – akit az általam Zemplénből ismert Aczél György patronált – ridegen közölte, hogy felmentenek titkári tisztségemből. Az egész szituáció olyan volt, mint amikor egy cselédnek felmondtak az úri világban. Én ezt elmondtam Bodárnak és Monosnak. Monos János a szénbányák igazgatója volt és a népfront megyei elnöke. Ő szentségelt. Bodnár szólt nekem:

– Imre, holnap a népfrontnál találkozunk 14 órakor.

Szentistványiné szobájában beszélünk hármasban, szívélyesen és barátságosan. Szentistványiné mondta, hogy a múltkor nekem elfelejtettek ajándékot adni, mikor én hatvan éves voltam. Akkor szépen megbeszéltük, hogy mikor lesz megyei népfrontbizottsági ülés, és a továbbiakban hol végzek társadalmi tevékenységet, stb. Puszi jobbról, puszi balról. Amikor Monosnak elmeséltem az egészet, csak nézett és utána percekig röhögött. Néhány nap múlva

a szír parlamenti delegáció érkezett a megyébe. Dr. Bodnár Ferenc megyei első titkár megkért, hogy x napon x órákor legyek a megyei pártbizottságon. Bemutatott:

– Hegyi Imre úr, most már nyugdíjas megyei népfronttitkár, országgyűlési képviselő, a képviselőcsoport vezetője. Ebben a minőségben van itt, egyébként – és akkor rám nézett – a Nemzeti Parasztpárt megyei titkára.

Én mosolyogtam, mert tudtam, hogy miért mondta. Ugyanis a szír parlamenti delegációban öt párt képviselője volt jelen. A népfront-időből Sályi István egyetemi tanárra, rektorra és Monos Jánosra mindig szívesen gondolok, gyakran emlegetem őket. Monos egy művelt bányász volt. Amikor a 80. születésnapomon Gyárfás Ildikó, a megyei közgyűlés elnöke Barczy Pál egy bogácsi festményét adta át, akkor a rádióriporter megkérdezte, hogy a népfrontból kire gondolok szívesen. „Sályi Istvánra és Monos Jánosra.” A rádiósok mondták nekem:

– Imre bácsi, Monos Márta percekig sírt örömében.

1956.

A Kilátó közkedvelt újság lett, mindenki igyekezett megjelenni benne. Ebben az időben sokan tartották magukat íróknak. A Pilvax-ban is mindig sokan összejöttek. Ez valójában a Kazinczy utca és a Széchenyi utca sarkán, a Kazinczy utcai könyvesbolt mellett lévő Avasi Kávéház volt. Ma kocsma. Nagyon vegyes társaság jött itt össze. Szekrényesi adta a Pilvax nevet, ezzel is jelezvén, hogy 1848. március 15-e szellemében és az akkori fiatalok akarásával akarunk tevékenykedni. Október 23-án a felvonulások minden bizonnyal hasonlíthattak a 48. március 15-i ifjúsági összejövetelhez.

A TIT-ben (érdekes módon nem a Dolgozók Ifjúsági Szövetségében, hanem a Tudományos és Ismeretterjesztő Társulatban, ahol Bihari Sándor a közművelődési ügyekkel foglalkozott) és a Hazafias Népfrontban – amelynek Bod Andor volt a városi titkára – voltak az előrehaladás szövegírói. Mind a két helyen közismert és elismert értelmiségiek tevékenykedtek.

Bihari Sándort népi kollégista korában ismertem meg, már akkor is írt verseket. Miskolcra Debrecenbe került az egyetemre. Amikor végzős volt, elmentem érte, hogy hazahívjam. Sikertelenül hazacsábítanom Debrecenből és itt a TIT-ben művelődési ügyekkel foglalkozott. Ebből az időből én Császár Klára nevére emlékszem, aki nagyon tehetséges költő volt. Sajnos, súlyos beteg volt. Kalász Lászlót is csábítottam, de ő egy év múlva egy kerülővel jött haza, ugyanis elment tanítani és ott összeházasodott egy hajdúdorogi lánnyal. Így Lacival én földi vagyok, mert az én feleségem is Hajdúdorogról való. A harmadik fiúnak már nem emlékszem a nevére. Ő Miskolcra jött és rendőrré lett. A TIT-ben élénk élet volt korábban is, neves értelmiségiek jártak oda, tartalmas eszmecsere folytak.

1954-ben, amikor a népfront megalakult a Miskolc városi titkár Bod Andor lett. Nyelveket beszélt, a hadifogságban megtanult oroszul, és irodalmi nyelven tolmácsolódott április 4-én és november 7-én. Csorba Zoltán nevét kell még említenem, mint aki irodalmi területen igen erőteljesen tevékenykedett. „Miskolc és Borsod az irodalomban” c. könyve meg is jelent. A megyeházán 1946-ban sok irodalmi előadás hangzott el, én egyre nagyon emlékszem, Csorba Zoltán tartotta Mikszáth Kálmánról. 1946-ban már működtek a népi kollégiumok is. Kovács Tibor volt a főszervezője. Ő valami szociális ügyekkel foglalkozott a megyeházán. Seres János, Papp László festőművészek voltak. Papp Laci 1943-ban ott volt Szárszón is. Itt mondom el, hogy Papp Lászlóval Fekete Gyula társaságában a Nemzeti Parasztpártban ismerkedtem meg. Egy alkalommal, mivel ő heveskedő ember volt, vita támadt köztünk Németh Lászlóról és Darvasról. Én Németh László műveit olvastam, Laci is nagyra tartotta, Darvast meg jelentéktelen íróknak. Mondtam neki, „Lacikám, az Orosházáról szóló „A legnagyobb magyar falu”, „A törökverő”, meg a „Szakadék” nem semmi.” Hosszú ideig nem is beszélgettünk. 1956 nyarán Némethi László, akinek korábban könyvesboltja lehetett, most a Széchenyi utca elején újságos üzlete volt, meglátott és beszólított az üzletbe. Bemutatott Papp Lászlónak. Laci bátyám, ismerjük egymást, csak az úr nem fogadta a köszönésemet. Előfordult egy eset, hogy a feleségemmel talán színházban voltunk, ők beszélgettek Papp Lacival, mert mindketten népi kollégiumi igazgatók voltak, én nem szóltam semmit. Feleségem megkérdezte, hát ilyen nagy ez a harag. Papp Laci nem fogadja a köszönésemet. Tehát Némethi Laci bátyám hozott össze bennünket és utána együtt vettünk részt a népi kollégisták összehívásában.

Földvári Rudolfról először az újságokban olvastam, mint budapesti első titkárról. A következő pedig 1953 júniusában volt, amikor ő is tagja lett a Moszkvába utazó pártküldöttségnek. Erről a tárgyalásról feljegyzéseket készített, és a 90-es években ezt az Új Tükör című képes folyóiratban közre is adták, úgy ahogyan Földvári leírta: kapitalizmus = kap., szocializmus =

szoc. Kovács István, aki korábban Rákosi főkáderese volt, majd Borsodban volt első titkár, Nagy Imre mellé állt és így visszakerült Budapestre. Földvári Rudolf 1954-ben jött Miskolcra megyei első titkárnak. Ritkán találkoztunk, legfeljebb a képviselői összejöveteleken. 1955-ben a felszabadulás 10. évfordulóján, április 4-én sok más közt nekem is ő adta át a kitüntetést. 1954-ben a Hazafias Népfront első kongresszusára készülődtünk, már augusztus 20. után. Köszönettel vettem, hogy figyelembe vette az észrevételeimet, amelyek alapján népfrontosabbá vált a kongresszusra utazók névsora. Mind a ketten küldöttek voltunk az első kongresszuson. Utána néhány alkalommal eljött a Hazafias Népfront elnökségi ülésére.

A képviselőcsoporti üléseken már látható volt – én legalábbis láttam –, hogy ő Borsodba úgy jött megfelelő elképzelésekkel, hogy az új szakasz politikájának szellemében a kormányprogram megvalósításán fáradozik. Jó néhány korrupt és iszákos pártfunkcionáriust eltávolított a tisztségéből. Például a Miskolc városi első titkárt, Bodnár Andrást, meg jó néhány járási funkcionáriust és beosztottat is. Ezeknél gyakorlat volt, hogy az ünnepek előtt a már meglévő tsz-ek jobbikába elmentek és ajándékképpen hoztak onnan bort, fél disznót és egyebeket.

1956. június 17-én jelent meg a Művelt Népből Bihari Sándor írása „Miskolci kocsonya” címen. Nemcsak Miskolcon, hanem országosan is nagy port vert fel. Földvári még ma is mondja, hogy Biharinak ebben és ebben nem volt igaza, mert ahogy az egész országban, úgy Miskolcon is voltak látható eredmények a kulturális életben. Én, aki 1945-től ismertem Miskolcot, ezekben vitatkoztam vele, mondván, hogy Bihari meg itt volt diák és itt volt népi kollégista. Ezekről más alkalommal is beszélgetve, nézeteink közeledtek egymáshoz.

B. Nagy László többször járt Miskolcon Bihari erősítésére. A Művelt Népnél tevékenykedett. Parasztpárti volt, majd később neves filmes lett, a Tiszáról készített egy szép filmet. A Művelt Nép szerkesztősége megbízta, jöjjön Miskolcra. Pont akkor jött, amikor az MNDSZ, a Magyar-Szovjet Baráti Társaság, a Vöröskereszt a népfronthoz csatlakozott. (Nekem ez nem tetszett, a Kilátóban ki is fejtettem róla a véleményemet.) Földvári is ott volt. Akkor beszélgettek. B. Nagy Laci cikket írt, Földvári válaszolt rá. B. Nagy László pedig megjegyzéseket fűzött ehhez. Földvári Rudolf egyre ismertebb lett az írói körökben és egyre inkább becsülték, mert a megyei első titkárok között az első és talán az egyedüli volt, aki reformerként foglalkozott a napirenden lévő ügyekkel. Földvári ismét felvetette, hogy a baloldali szektáriánus tevékenység magatartása veszedelmes. Ebben az időben az Északmagyarország című lapnál csoportosultak ezek az általam túlzó baloldaliaknak nevezett tollforgatók. Érdekes Grósz Károly változása. A „Miskolci kocsonyát” ugyan bírálta, de októberben, mint pártfunkcionárius segítette a Kilátó megjelenését.

A Kilátó október 20-i utolsó számában Földvári Rudolf „Értsük, becsüljük meg egymást, fogjunk munkához” c. nagyhatású cikkében teljesen az írók mellé állt. E lapszámban az első oldalon jelent meg egy írásom „Nemzeti összefogást” címen. Ebben követeltem Nagy Imre visszavételét a pártba. Rajk László és társainak temetése után ez egyre erősödő kíváncsiság volt. Bihari Sándor Miskolci kocsonya című írásához többen hozzászóltak. Én voltam az utolsó, a Művelt Nép utolsó számában, október 21-én. Vezetők Borsodban című írásomban kifejtettem a véleményemet: név szerint írtam az általam népfrontosnak tartott pártfunkcionáriusokról (Prieszol József, Fekete Mihály, Harmati Sándor, Mihala Gyula, Markovics János). Róluk pozitívan nyilatkoztam, azonban másokról, mint Bodnár Andrásról igen negatívan. Bodnárt – a Földvári által elküldött Miskolc városi első titkárt – értelmiségfalónak neveztem. Október 23. után, de még inkább 57-ben sokan ellenem szólóan nyilatkoztak erről az írásról.

A július elejei Kónya-estről most is sokat beszélnek. Kónya Lajos is képviselő volt, ő valóban az irodalomról beszélt, de sok volt a teremben a provokátor. Földvárinak mondtam is, hogy sok rendőrt látok itt civilben. Ő azt mondta:

– Hegyi elvtárs, Isten bizony, nem én mozgósítottam őket.

Földvárival ezután még szorosabb kapcsolatba kerültünk és készültünk a volt koalíciós pártok összejövételére. Déri Ernő városi első titkárt egy írásomban megdicsértem, hogy kiemelkedik a városi-járási párttitkárok közül, mert mint hallottam, háromezer kötetes könyvtára van. Csakhogy ő folyton Poznant emlegette. Érdekes, hogy Földvárinak is voltak ezzel kapcsolatosan aggályai.

A népfront a kongresszus után a városokban és a községekben, de a megyén is akcióprogramot készített. Miskolcon Bod Andor egy szoboralapot hozott létre, ahová nemcsak a vállalatok, de az állampolgárok is szívesen adakoztak. Medgyessy Ferenc szobrászművész Herman Ottó alakját formázta meg, ott van a régi múzeum épülete előtt. Ebből a pénzből kitellett még egy Egressy szobor is a vasgyárnál, sőt 1957-ben a III. kerületben, a volt Szikra mozival szemben egy 56-os emlékmű is. 1956 júniusa végén, a városi pártbizottságon Bod Andor, a kulturális kibontakozásról fejtette ki a véleményét. Bod Andorról el kell mondanom, hogy egy kvalifikált értelmiségi családból származik, szülei pedagógusok voltak. A Tiszántúlról, ha jól emlékszem Karcagról jött Miskolcra. Öccse, László festőművész volt és a népi kollégiumokban tevékenykedett. Húga, Teréz kiváló színésznő volt. Bod Andor fia, Bod Péter Ákos pedig 1990 után pénzügyminiszter, majd a Magyar Nemzeti Bank elnöke volt, közismert pénzügyi szakember.

Július elején, a megyei pártbizottságon pártaktíva volt, ahol Földvári Rudolf a Petőfi Kör tevékenységét úgy jellemezte, hogy az „ellenforradalmat” erősíti. Többen nemtetszésüket nyilvánították. Nekem sem tetszett, ahogy már elmondtam. Ebben az időben Földvárival többször találkoztam és már közelebb kerültünk egymáshoz. Én azonban megértettem őt, és többeknek elmondtam, hogy ő 53. júniusában ott volt Moszkvában és azt is, hogy feljegyzéseket készített, stb., meg azt is, hogy a megyében kipenderített néhány korrupt, iszákos funkcionáriust. Azt mondtam, most olyan a helyzet, hogy úgy érezte, ezt kell mondania. Ezt követően Földvári egyre többször találkozott az írókkal, Koval Pál pedig az értelmiségiekkel való kapcsolatteremtést szorgalmazta.

Földvári Rudolf 1956. június 31-én az országgyűlésben nagy hatású felszólalásával többek között azt mondotta, hogy a magyar Ruhr, avagy mások mondják Ural, lemaradt. Szabolccsal együtt a 16-18. helyen vagyunk az infrastruktúra egyes ágazataiban. Földvári Rudolf alaposan felkészült a felszólalására, értelmiségiekkel, írókkal, munkásokkal beszélgetett, gyűjtötte az adatokat. Földvári 1956 novemberében-decemberében az Északmagyarországon közzé tette az elnöklete alatt működő munkástanács programját. Ez a program Földvári július 31-i parlamenti felszólalására alapozódott. 2003 karácsonya előtt, mint minden évben Rudi lapot küldött. A Nagy Imre Társaság megyei szervezete ebben az időben jön össze mindig egy év végi beszélgetésre. Rudi most ezen nem tudott részt venni és megkért, hogy a nekem írt lapot olvassam fel. Ebben megdicsért engem, mondván, hogy 1956 nyarán tölem kapta a legtöbb segítséget.

Az országgyűlés titkárságától a népfontra való hivatkozással felkértek, hogy a szabálysértési törvényről szóló vitában szólaljak fel. Bíróságok, ügyészségek – mind megkerestem és augusztus 1-jén a magyar országgyűlésben elmondtam a „szűz” beszédemet, amely 11 percig tartott. Akkor még nem volt hangosítás az országgyűlésben, a szünetben Veres Péter mondta, „Imre, ahogy a hangod eljutott hozzám – ő a parlament jobb oldalán ült – az a falu hangja volt”.

Július 18-án Rákosi helyett Gerő Ernő lett az első titkár. Gerő augusztus 6-án fontosnak tartotta, hogy Borsodba ellátogasson. Földvári Rudolf azt mondotta, hogy 1953-tól a baloldali elhajlókkal kell főként küzdeni. Gerő viszont sokallta a pártonkívüliekkel és a szocialista demokráciával való foglalkozást. Helyette a szocialista fegyelmet és a törvényességet

hangsúlyozta. Földvári Rudolf négy levelet küldött Gerő Ernőnek. Gerő vagy nem válaszolt rá, vagy közvetítéssel, például Hegedűs Andráson keresztül. Földvári a Hazafias Népfront közreműködésével a képviselők részére panasznapok elindítását ajánlotta, amely rövid idő alatt jól is működött. Földvári egyre többször hivatkozott Nagy Imrére. Volt idő, amikor a termelés problémáival foglalkozott, mondván, hogy a költségek alakulására nagyon oda kell figyelni, mert jó néhány helyen alig folyik teljesítés. Ebben az időben megyei első titkártól azt hallani, hogy ha a párt halogat, a társadalom fog mozgásba lendülni, nem lehetett hallani.

Gyárfás János Németh Imrének és nekem megmutatta azt a központi bizottsági határozatot, amelynek alapján több szociáldemokrata szabadlábra került és beszélgettek különböző funkcióba való kerülésükről. Emlékszem, hogy a nyári ülésszakon ott volt Marosán György is a parlamenti folyosón. Veres Péter megkérdezte tőle, hogy ki volt a vallatód? Marosán azt mondta, „Péter erről majd máskor beszélgetünk”. Földvári ellene volt annak, hogy szociáldemokrata pártot alapítsanak, illetve újraélesszék azt. Érdekes viszont, hogy Németh Imrével és velem egy koalíciós összejövetelről beszélt. Arról volt szó, hogy a népfront szervezésében az 1945-49. között működött koalíciós pártok megyei vezetőségi tagjait egy találkozóra hívjuk össze.

A találkozóra 1956. október 14-én vasárnap délelőtt a megyeházán került sor. Szociáldemokraták, kisközpártiak és parasztpártiak, ha jól emlékszem még egy-két polgári demokrata is volt jelen. Többen jó néhány évvel ezelőtt találkoztak csak. Gyárfás János, a megyei pártbizottság titkára, Németh Imre és jómagam beszélünk. Az Északmagyarország két nap múlva több oldalon számolt be erről a nagy jelentőségű összejövetelről. Földvári a Központi Bizottság elé terjesztendő javaslatokat ismertette. Ezekben arról volt szó, hogy Szakasits Árpádot, Tildy Zoltánt és másokat a népfrontban, illetve más területen kapcsolják a közéletbe. Mindannyian hangsúlyoztuk, hogy nem akarjuk pártjainkat újjászervezni. Földvári minden bizonnyal ezért szólt már korábban, hogy helyteleníti a felvetett gondolatot, a szociáldemokrata párt újjászervezését. Később a túlzó baloldaliak Miskolcon azt híresztelték, hogy 1956. október 14-én már elkezdődött a többpártrendszer. Mi ott kihangsúlyoztuk, hogy nem azt szervezzük, csupán a volt koalíciós pártok találkozóját tartjuk. Mi nem mondtuk ki a többpártrendszert, azt két héttel később Nagy Imre tette meg. A közélet demokratizálására viszont nagyon törekedtünk. Az értekezleten a kisközpártiak felvetették, hogy 1943. szeptember 12-én a Korona Szálló fehér termében a Kisközpárt Pártnak választmányi ülése volt, amelyet Pártay Tivadar, a Független Kisközpárt felsőmagyarországi csoportjának főtitkára szervezett. Bajcsy-Zsilinszky Endre ezen az összejövetelen is a háborúból való kilépést követelte. Megnéztem a korabeli újságokat és ez nem szerepelt benne. Ezen az összejövetelen munkásmozgalmi emberek is részt vettek, akik szeptember 9-én a vasgyárban tartott összejövetelen szintén a háborúból való kilépést követelték. Tehát a kisközpártiak követelték a Rákosi idő alatt a fehér terem faláról eltávolított Bajcsy-Zsilinszky Endre emlékének megőrzését. Az új emléktábla felállítása évekkel később, 1974-ben, az én kezdeményezésemre történhetett meg. Elmentem dr. Bodnár Ferenc megyei első titkárhoz és elmondtam az 56. október 14-i kívánságot. Bodnár megértéssel fogadta a javaslatomat, mondván, hogy Megyaszón Bajcsy-Zsilinszky Endrének sok híve volt, természetesen Monokon is, Kossuth szülőfalujában. Így Bajcsy-Zsilinszky Endre halálának, illetve kivégzésének harmincadik évfordulójának évében a sajtóház nyugati falán a Hazafias Népfront kezdeményezésére a városi tanács felállította az emléktáblát. Ezen az ünnepségen részt vett id. Grósz Károly és Mráz Ferenc, aki szociáldemokrata volt, akik a vasgyári tüntetésen 1943. szeptember 9-én ott voltak. Ennek az ünnepségnek a végén egy iskolai énekkar a Szózatot énekelte.

1994-ben a tokaji írótábor kuratóriumi ülésén, ahol T. Asztalos Ildikó SZDSZ-es képviselő, Miskolc város akkori polgármestere, is tagként szerepelt, megkértem, hogy a Bajcsy-Zsilinszky emléktáblát a sajtóház nyugati oldaláról az utcai oldalra helyezzük át. Napokon belül intézkedett.

Visszatérve 1956. október 14-hez: utána Földvári Rudolf egyre ismertebb lett a parasztok között is. Lengyel István, a Nemzeti Parasztpárt aszalói titkára jelesen munkálkodott ennek érdekében. Földvári Rudolf egyre több emberrel és azok személyes problémáival ismerkedett meg. Például az ózdi járásban, ahol együtt voltunk látogató körúton Léhi, vagy Lihi Zoltán háromholdas kisgazdapártival és a kistokaji Bazsó Károllyal, akik mind a ketten háromholdasok voltak és kuláklístára vették őket. Bazsó Károly ügyében megkérdeztem az akkori miskolci járási első titkárt, hogy miképp történhetett ez, hiszen Bazsó Károly kertészkedő társaival már 1946-ban egy laza szövetkezetfélét igyekezett létrehozni. A járási első titkár azt mondta: „mert mindig mozgott az agya”. Szóval mindig kitalált valami jó dolgot, előrevivő új dolgot.

A találkozót megelőzően, október 11-én az országgyűlés költségvetési bizottságának az ülésén a megyéből Földvári Rudolf, Iván István megyei tanácselnök és én voltam jelen Borsodból. Földvári Rudolf elmondta nekem, hogy a megyei tanács vb mezőgazdasági elnökhelyettesévé engem akarnak jelölni.

– Földvári elvtárs, akkor én már most kérem a munkakönyvem, mert én a népfrontnál akarok maradni, mert 1937 óta tartom magam népfrontosnak. De van egy javaslatom, Németh Imrét 1950-ben a tanácsok megalakulása előtt jelölték erre a tisztségre. Sásdi Ernő, aki a megyei törvényhatóságban megyei főügyész volt és ő is kisgazdapárti volt (mint Németh Imre) „megfúrta” a javaslatot.

Tovább folytattam: Németh Imrének három nagy gyereke van, néhány évvel a nyugdíj előtt van, legyen ő, hogy tisztességes nyugdíja legyen. Földvári elfogadta az érvelésemet, Dobi Istvánnal, a Népköztársaság elnökével meg is beszéltek és így Németh Imre lett a megyei tanács elnökhelyettese.

Az írókkal most már nemcsak irodalmi kérdésekről beszélgettünk, hanem egyre inkább közéleti kérdésekről esett szó, többek között az írók egzisztenciális helyzetéről is, legelsősorban a lakásproblémájukról. Földvári levelet írt Iván Istvánnak, a megyei tanács elnökének és Szinvavölgyi Józsefnek, a városi tanács elnökének, utána ők foglalkoztak az írók ilyen irányú gondjainak a megoldásával. Nagyon sokfajta erő több helyről munkálkodott Bihari Sándor azon kezdeményezésén, hogy 1956. október 23-án Miskolcon egy irodalmi esten a szülővárosában köszöntsük Szabó Lőrincet. Én ennek az előkészítésében részt vettem.

1956. október 22-én a képviselőcsoport ülést tartott és arról beszélgettünk, hogy ki miben interpellál majd, vagy a felszólalásában miről beszél. Ebben iránymutatás volt Földvári Rudolfnak az 1956. július 31-én a parlamentben elmondott nagyhatású beszéde. Ezen a képviselőcsoporti ülésen részt vett Kurek József, a kázmárki termelőszövetkezet elnöke. Javaslatot terjesztett elő a termelőszövetkezeti tagok nyugdíjára vonatkozóan. Én ezen az estén elmentem Szinvavölgyi József városi tanácselnökhöz, mert az I. kerületi lakásügyi előadó egy lakást egy ügyvédházaspárnak juttatott, holott előre megbeszéltük, hogy én kapom meg, a mi lakásunkat pedig a katonaságtól leszerelt Jobbágy Gábor – mert őt szemeltük ki a Hazafias Népfront miskolci járási titkárának. Szinvavölgyi sajnálkozását fejezte ki, mert mondtam, hogy nekem indul a vonat, nem tudok többet beszélni erről. Egy Izraelbe kivándorolni készülő zsidó család ügyében nyújtottam segítséget. Később úgy hallottam, hogy sikerült nekik kijutniuk.

23-án Pesten, a Hazafias Népfront mezőgazdasági bizottsága ülésezett. Holló Imre, Sajópetribe való kisközpárti megyei vezetővel tagjai voltunk ennek a bizottságnak. Az ülésen már hallottunk híreket a városból, sőt a felvonuló fiatalok éneklése is beszűrődött. Holló Imre meg is jegyezte – mert néhány perc szünetet tartottunk és kinéztünk az utcára –, hogy 1848. március 15-én is ilyen lehetett a hangulat. Az ülés után a Rákóczi úton, a rádió környékén nagy tömörülést láttam. Az ún. Felvonulás-téren pedig Sztálin szobrát készültek ledönteni. Egy lovas kocsis, egy tejes kocsis a Damjanich utcából kijöve, ostorával a Sztálin szoborra mutatott és azt mondta: „hát Jóska még áll?” Sógorom katonatiszt volt. Egy laktanya területén kialakított lakóépületben éltek. Rádiót hallgattunk. A Gerő-beszéd nemcsak minket, hanem mindenkit felháborított.

Október 24-én reggel szovjet csapatok haladtak a város belső része felé. A sógorom szentségelt és szidta a kutyaladás tehergépkocsikat. Én aznap nem mozdultam ki a lakásból, valahogy telefonon sikerült a családdal is kapcsolatot teremteni. 25-én sikerült kijutnom a Kelet-pályaudvarra és egy Miskolc felé közlekedő vonattal hazajutnom. Az emberek különböző dolgokról beszéltek. Általános kíváncsi volt, hogy az oroszok menjenek haza. Miskolcon a villamoskalauz nagyot nézett, amikor a jegyet kérte, hogy én a képviselői igazolványomat mutattam. Sógva mondta, tegyem el gyorsan. Feleségem és a két gyerek nagyon megörült, hogy hazaértem. Feleségem elmondta, meg az Északban is látta a Szabó Lőrinc-estről való tudósítást. Feleségem szerint nagyon lelkesítő volt, ahogy Nagy Attila elszavalta Petőfi Nemzeti Dalát. Kislányom – aki Rajkék temetése előtt megtaposta a Sztálin képet, mondván, „te miattad nincs Rajk Lacikának apukája” – is mesélte, hogy a bácsik és a nénik a zászlókkal mentek és énekeltek.

26-án bementem a Népfrontba. Kammelnéval, aki korábban az MNDSZ megyei titkára volt, Diósgyőrbe mentünk valamilyen gyűlésre, de az már akkora feloszlott. Hazafelé gyalog jöttünk és a Győri kapuban Diósgyőr felé egy tehergépkocsi rohant, rajta egy halott emberrel. A kocsin nemzeti zászló lobogott. A városba érve megtudtuk, hogy a Zsolcai kapuban a rendőrségről lőttek, néhányan meghaltak. A Zeneakadémia előtt állt a szovjet hősi emlékmű és két ember lógott az oszlopon. Megtudtuk, hogy az egyik Gáti nevű rendőrtiszt és a másik egy civil, aki az Avas szálló előtt méltatlankodott, hogy Gátit egy kocsi húzza a földön. Őt is mellétették. A népfrontban, meg a Városház-téren beszélgető csoportoktól megtudtuk, hogy a diákok Pestre akartak menni a forradalmat segíteni és Mezőkövesdnél visszafordították őket. A városi rendőrkapitányságon egy rendőr megijedt és azt mondta, hogy a fiúk a megyénél vannak. Ott meg nem a Zsolcai kapun engedték ki őket, hanem a Bajcsy-Zsilinszky úton. Egyre többen gyülekeztek. Voltak, akik a Búza térről már mentek a vonathoz. Papp László – aki a Nemzeti Parasztpárt tagja volt, festőművész és népi kollégiumi igazgató volt – igyekezett tisztázni ott a dolgokat és valamiféle rendet teremteni. A rendőrség épületéből kilöttek a Zsolcai kapuban gyülekezőkre. Olyasmint is hallottunk, hogy Zombori Sándor hadosztályparancsnok üzent a rendőröknek, hogy hagyják abba a lövöldözést. A rendőrségtől többen igyekeztek kijutni. Köztük volt Ráduly József fiatal sporttiszt is, akit városszerző nagyon szerettek, 1945-ben a Nemzeti Parasztpárt tagja volt. Őt is felkötötték.

Félelem ült a városon és ezt fokozta, hogy KÖMI-táborból a kiszabadultak az ott lévő rabok, akik márkás bűnözők voltak, s félt, hogy Miskolcon szörnyű helyzet lesz. Nekem 1946 jutott eszembe, amikor Rákosi beszéde után a munkások egy gyárost és egy rendőrtisztet lincseltek meg. Mindketten zsidók voltak. Tíz év alatt kétszer történik ilyen esemény Miskolcon, morfondíroztam magamban. Egy ilyen megmozdulásnál okvetlenül kegyetlenségnek is lennie kell? A hatalom 1946-ban is, és most is pogromról beszélt.

A Hazafias Népfrontban töltöttem 27-ét és 28-át. Sok zaklatott ember jött oda fel, hogy segítsünk rendet teremteni. Voltak, akik azért jöttek, hogy adják nekik vissza a földet, mások a begyűjtési túlkapásokat hangoztatták. A vonaton is, meg itt a városban is, azt tapasztaltam,

hogyan az egyetemisták, a sorkatonák, meg a kiskatonák is azt mesélték, hogy mást hallottak a szemináriumon és más volt a kép otthon a szülői háznál. Szinte minden családot ért valamilyen sérelem. A diósgyőri gyárba bejárók otthon igyekeztek munkástanácsokat létrehozni. Egyes helyeken leváltották a tanácselnököket. Másutt kiszórták a begyűjtési papírokat, némely helyeken el is égették. Ezek az emberek a maguk részéről az egész ügyet elintézettnak vették. Utána mentek szántani, vetni, mert annak most van az ideje. Kenyér pedig nemcsak maguknak, hanem az országnak is kell. A beszélgetésekből állítottam össze ezt a gondolatmenetet.

A rádiót hallgattam, amikor Nagy Imre bejelentette a többpártrendszert. Utána Tildy Zoltán beszélt, majd Erdei Ferenc biztatta a parasztpártiakat, hogy vegyék fel a zászlót, amelyeket a Rákosi időben kényszerültünk letenni. Itt mondom el, hogy a Városligetben, a mezőgazdasági múzeumban, a parasztpárti S. Szabó Ferenc volt az igazgató, megalakult a Nemzeti Parasztpárt. Kovács Imre hívei léptek előtérbe és lényegében egy írói párt alakult meg, a neve Petőfi Párt volt. Felkeresett Csorba Barna, az Északmagyarország munkatársa, aki korábban parasztpárti, népi kollégista volt. Éppen akkor Szabó Pállal beszéltem telefonon, hallotta a beszélgetést, s megkérdezte, hogy megírhatja-e. „Nyugodtan” – feleltem.

Figyelemmel kísértem Nagy Imre második miniszterelnökségét. Különösen megkapott az a bejelentése, hogy kilépünk a Varsói Szerződésből és a semlegességet is emlegette. Párkány László újságíróval találkoztam, aki aziránt érdeklődött, hogy hallottam-e Nagy Imre ezen nyilatkozatát. Mondtam, hogy igen. „Elmondaná?” „El.” Ő magnószalagra vette, mert a rádió részére kellett volna az anyag, csak hogy nem került adásba. Mondtam azt, hogy szerencsémre? 1993-ban az 1943-as szárszói találkozó 50. évfordulóján találkoztam Párkány Lászlóval. Kértem, hogy „Lacikám megvan-e a magnószalag?” „Imre bátyám, ha jól emlékszem, megsemmisítettem.” Ismét egy szárszói összejövetelkor találkoztunk később és akkor újságolta, hogy valahogy megmaradt a magnószalag, de használhatatlan már. Gondolom, hogy álló állapotában minőségi változás történt a szalagon. Hogy valóban így volt-e, vagy nem, nem firtattam, érdekes emlék lett volna számomra mindenféleképpen. Az 50. évfordulóra menet a vonaton találkoztam egy fiatalemberrel, aki kinézte belőlem, hogy én talán 43-ban is ott lehettem Szárszón. Mondtam neki, hogy én már hült helyét találtam, mert abban az időben katona voltam. Ez a fiatalember Bocskai-ruhában jött Szárszóra. Sajnos azt tapasztaltam, hogy jobboldali megnyilvánulások is hangzottak el ezen a konferencián.

1956. október végén felkerestek az idősebb parasztpártiak a városháztéri népfőnöki irodán és azt mondták:

– Imre, mi a Nemzeti Parasztpártba léptünk be, abban maradunk, az írók csinálhatnak maguknak pártot, mindannyiukat tiszteljük és becsüljük.

Borsod megyében tehát a Nemzeti Parasztpárt tevékenykedett. November 3-án a megyei munkástanács elnökségének üléséről jöttem. Bementem a Rorariusba. Karácsony Béla valamikor a földbirtokrendező tanács elnökhelyettese volt, magába roskadtan ült.

– Mi a baj, Béla?

– Nem jól érzem magam, Imre.

Együtt hallgattuk Mindszenty József beszédét. Amikor a földről beszélt, Béla azt mondta:

– Imre én elmegyek ebből az országból, nekem itt nincs jövőm. Hozzá kell tennem, Karácsony Béla zsidó ember volt. 1990 után többször szóba került Mindszentynek ez a beszéde, és azt hiszem, Bözsöny Ferenc bizonygatta, hogy nem volt a földről szó, akkor azt mondtam magamban, itt manipulálnak valamit. Karácsony Béla Angliába távozott.

November 3-án nem jó hangulatban tértünk nyugovóra, ugyanis beszéltek arról, hogy a munkástanács mellett működik egy kutyás csoport. Meg felelősségre vonásokról is beszéltek. A megyei munkástanács két tagja – ma az egyikkel nagyon szívélyes kapcsolatban vagyok – mondta, hogy majd megnézik, hogy Hegyi Imre is hogy lett képviselő. Amikor elmeséltem nekik, akkor egy kicsit megnyihültek. Szomorúan tapasztaltam, hogy az ismeretségi körünk-ből mondhatom úgyis, hogy barátaink közül ki Chile-be távozott, mások meg Izraelbe készültek. Voltak, akik itt maradtak és nagyon hasznos emberekként tevékenykedtek. Közülük egy asszony él, olykor telefonon beszélgetünk, máskor véletlen folytán baráti találkozón emlékezünk a régi időkre. A férje meghalt. Én azt mondtam neki, „én magának Kossuth-díjat adnék, mert Bari Károly roma költő a maga iskolájában érettségizett”. Rengeteg energiát fektetett abba, hogy Bari Károly ismert és elismert költő legyen.

Én nem tartom magam forradalmárnak. Én októberben is a bevált régi úton, a magyar progresszió útján jártam. De nagyon felkavart és felháborított a lincselés, a zsidózás, az irredenta megnyilvánulások. Ha nem is széles körben, de ilyen megnyilvánulások is voltak. Arra kértek, hogy a népfront mindezeket tűzze zászlájára. Elmondtam, hogy helyeslem a Varsói Szerződésből való kilépést. Vágyaim netovábbja lett volna ez, de Jalta élt és Eisenhower Hruscsovra bízta az itteni dolgokat, mert a Hitler elleni sikeres fegyverbarátságot nem akarták megrontani. Király Béla ny. vezérezredes többet tud erről az időről.

1956. november 4-e után két napig ki sem mozdultam. 5-én délután bementem a népfrontba. November 6-án reggel felhívott Tóth János, a megyei pártbizottság titkára, aki Szolnok megyéből került ide, és később vissza is ment. Feltette a kérdést, hogy részt vennék-e olyan bizottságban, amelyik a Kádár-kormányt támogatja. Egy pillanat alatt végigfutott az agyamon, hogy itt kemény megtorlások lesznek, nem a saját ügyemen gondolkodtam, hanem azoknak a védelmére gondoltam, akiket minden bizonnyal bíróság elé állítottak volna, állítottak is. Igent mondtam és kértem, hogy Németh Imre is legyen ennek a bizottságnak a tagja. Amikor beléptünk a pártbizottság épületébe, több, mondhatnám a legvadabb túlzó baloldali húzta ott meg magát. Úgy néztek ránk, hogy ha a tekintet ölni tudna, akkor én most nem mondhatnám el az életutamat. Koval Pál és Grósz Károly fogadott bennünket. Velük szívélyes viszonyban voltam. Művelt munkásemberek voltak, lehetett velük tárgyilagosan beszélni. Az első kérdésem az volt, hogy ÁVÓ remélem, nem lesz. Megnyugtattak. Telefonáltunk a családnak, hogy valóban a pártbizottságon vagyunk, hogy nem raboltak el bennünket, mert ez a veszedelem is fennállt. Én a magam részéről kijelentettem, hogy az 1956. október 14-i koalíciós találkozó szellemében vagyok hajlandó itt tevékenykedni. Azt is hozzátettem – és ez látható, meg hallható, Zombori Sándor Kati nevű lányának és a férje által készített „Apáink pere” című filmben is – ha itt 1956 előtt és 1956. október 23-án a közéletben szerepeltek közül valakinek baja esik, azon nyomban felállok és elmegyek. Megértették. Átmentünk a megyei tanácsra, ott munkamegosztást végeztünk. Németh Imrével mi a falut, meg a mezőgazdaságot, én hozzátéve a népfrontot is munkaterületül kaptam. Az utána való napokban Iván Istvánnak, aki a megyei tanács elnöke volt, az egy C-s rendszámú kocsijával jártam. (Állítólag valamikor Rajk kocsija volt.) A sors érdekessége, hogy október 11-én Iván Istvánba én öntöttem lelket, mert elmondtam neki, hogy a Rákosi tervéből – hogy 9 tartományt hoznak létre az országban, – nem lesz semmi, mert a Somogy megyei parasztpárti kollegám és képviselőtársam elmonda, hogy a megyék „felirattal” (48-as kifejezés) éltek a kormányhoz és tiltakoztak a tartományi rendszer ellen. A sors milyen érdekes, most azt hiszem, majdnem 9 régióra osztották az országot.

Eljutottam Ricsére. A környékbeli községek parasztpárti vezetőivel találkoztam. Megnyugtattak, hogy jól tettem, amit ebben az időben végeztem. Mindenről részletesen tájékoztattam őket. Az előző években ott már néhány ember almást telepített. Aziránt érdeklődtek, hogy vajon az ő kezük alatt fordul-e ez termőre. Megnyugtattam őket, hogy igen. Szóba került a

nagyrozvágyi híres aprómagtermelés is, amelyet Puskás tanító úr szervezett a Monori Maggal. Egy rendőr is ott volt. Megtudta, hogy gépkocsival vagyok. Felkérérdzkedett. Velem jött két semjéni asszony is, a miskolci rokonokat mentek meglátogatni. Ez a rendőr egyenesen a megyei pártbizottságra ment, és feljelentett engem, hogy milyen ellenforradalmár beszédet mondtam. Ott megnyugtatták, hogy tudják. Az öreg Prieszol másnap felhívott, hogy feljelentettek. Na, megbeszéltük ezt az egészet.

Érdekessége a dolognak, hogy ezt a rendőrt Mezőkövesdre helyezték. Ő kapta a feladatot, hogy a mezőkövesdi vasútállomásról vigyen ki gépkocsival Tardra, amikor Ortutay Gyula, a Hazafias Népfront főtitkára ott volt. Gyalog mentem ki Tardra. Mindenki nagyot nézett. Ortutayval sikerült néhány mondatot váltanom. Közöltem vele, hogy engem itt a túlzó baloldaliak – élén Kukucska Jánossal – támadnak. Tudtam, hogy Ortutay nem egy bátor ember, de azért valamit csendesített a népfrontban ellenem ágálóknál. Ugyanis 1957. január 20-án az Északmagyarországban megjelent majdnem egy oldalas írásom „Falusi gondok” címmel. Én ebben a Rákosi-féle mezőgazdasági politikát marasztaltam el. A szövetkezetek másképp való szervezését, kezelését, működtetését, felhozva a dán példát, meg azt is, hogy a szükséges gépeket majd a diósgyőri munkástanáccsal együttműködve a földműves szövetség – ez a parasztok érdekképviselője, autonómiával rendelkező érdekképviselői szerve lett volna – együtt tárgyalja meg. Írtam benne népfőiskolákról. Volt egy gondolat, amelyik körülbelül úgy hangzott, hogy több helyütt tapasztalható, hogy egyes túlzó baloldali pártfunkcionáriusok keresték a becsületes pártonkívüliek barátságát és védelmét, akiket azelőtt rossz példának állítottak a faluban. Talán, ha pontosan emlékszem, azt is írtam, hogy ezek minden kis lyukba elbújtak volna, csak az életüket mentsék. Utána pedig feljelentették védelmezőiket, hogy át akarták adni őket a munkástanácsnak. Pesten a népfrontközpontban volt egy túlzó baloldali ember, aki nem tudom hogy került a népfrontba, azt mondta, ez az egy oldalas cikk azért íródott, hogy ez a mondat benne legyen. Kukucska is tett kifogásokat, de hiányzott a magatartásából már az, ami korábban mindig konfliktuskeltő volt. Valahogy nyugodtabb lett.

1956-ban nagyon sokszor jártam a Bodroghözben, a Ricse környéki községekben, Nagyrozvágy, Semjén, Lácacséke, Dámóc, Zemplénagrád, Révleányvár, ahol régi parasztpárti bátyáim, tölem idősebbek és barátaim, akikkel egy korú voltam, nagyon köztisztelőnek örvendő emberek voltak. Folyamatosan, rendszeresen találkoztunk, beszélgettünk, még azt az országgyűlési jegyzőkönyvet is elvittem nekik, amelyben Z. Nagy Ferenc kisgazdapárti képviselő, egy időben az országgyűlés alelnöke is volt, nagyon jó beszédet mondott 57. után. Hát a barátaimat nagyon felvillanyozta ez a felszólalás, hiszen ők is mindig bátran nyilvánultak meg a helyi összeföveteleken. Lácacséken volt egy a katonaságtól leszerelt, (illetve elküldték) tanácselnök, akit a faluban csak úgy hívtak, hogy ezredes, azaz minden ezredeik szava igaz. Ez az ember jeleskedett az én feljelentésemben. Dámócon okoskodott a tanácselnök, mert mindig attól félt, hogy az én katonacimborám – aki az első században szolgált, én pedig a második században – lesz majd a tanácselnök.

1957 nyarán a népfront Tokajban, Tarcalon és Sátoraljaújhelyen, utóbbinál az egykori vármegyeháza falán emléktáblát állított Tokaji Ferencnek a róla elnevezett Tokaji-felkelés emlékére. Sikerült úgy tevékenykedni, hogy a pártbizottsági és tanácsi vezetők is kénytelenek voltak ott lenni az ünnepségen. Egy Kőszegi Károly nevű mezőkövesdi járási pártbizottsági titkár megtiltotta a bogácsiaknak, hogy március 15-én én ott beszédet mondjak. Hát ott nem mondtam beszédet, de a Mezőcsát melletti Gelejen igen, mert ott bátrabb népfrontosok voltak. Állandó megfigyelés alatt álltam, főleg a kövesdi járásban, Bogácson, azon kívül a sátoraljaújhelyi járásban, a Bodroghözben, ahol képviselősködtem. 1958. után a bodroghőzi barátaimat zaklatták, egyiküket meg is verték, a megyei pártbizottság nagyon határozottan fellépett ellenük. A mezőkövesdi járásban a megfigyelő szolgálat állandóan működött. Bogácson tudtam, hogy ki van rám állítva. Amikor hazamentem a szüleimhez, ez a pasas egy

órán belül a látókörömbe került. Már nyugdíjas voltam, amikor két civil jött hozzám és aziránt érdeklődtek, hogy ez a ház, amikor mi nem vagyunk ott, kiadó-e. Mondtuk, hogy nem. Mert hogy – mondja a szelídebb, mert az „Imre bátyám”-ozott, a másik pedig szigorú tekintettel mindig csak nézett engem – erről a címről Leninvárosba (Tiszaújvárosba) rendszeresen érkezik egy családot zaklató levél. Hangosan elnevettem magam, és ezt is szóvá tettem a pártbizottságon, leálltak erről a megfigyelésről.

Amikor a Kádár-kormány Kukucska Jánost küldte ide kormánybiztosnak, akkor egy társaságnak elmeséltem, hogy Köböl Józseffel és Nánási Lászlóval beszéltem a parlament folyosóján, amikor Kukucska elszaladt mellettünk – mert mindig sietős dolga volt. Köböl József azt mondta, hogy amikor Kukuszkát Fehér Lajosék után megbízták a Népszabadság szerkesztésével, akkor ő – mármint Köböl József – megkérdezte tőle:

– Mondd, neked a neved Kukucska, vagy a foglalkozásod Kukucska?

Én ezt a megyében széltében hosszában terjesztettem. Kukucska Jánossal kapcsolatban bármennyire is kutatok és visszagondolok arra az időre, nincs szívélyes emlékem. Annyit mindig elmondok, hogy ez egy okos tót gyerek volt, a Békés megyei Pitvaros községből. Az irodalmi szlovákot és az orosz nyelvet perfektil beszélte. Tehát nem tótul beszélt, hanem szlovákul. Helytelenítette azt a munkás-paraszt forradalmi bizottságot, amelyet Koval vezetett, és Grósz Károly, Németh Imre és én voltam a tagja. Az ötödiknek Tomesz Rezsőt, a II. kerületi tanácselnököt akarták, de miután nekem már voltak tapasztalataim Tomesz Rezsőről, a Vörös Újgyőr tsz-ből kifolyólag, én tiltakoztam ellene. Hallgattak rám, én pedig Deme Lászlót javasoltam. Demét rádióon hívták fel, mondtam is neki, Laci téged majdnem úgy kerestek, mint 44-ben Beregffit. Hát jót neveltünk. Deme Lacival a későbbiek folyamán a népfrontban nagyon jól együttműködtünk, s később a tokaji írótáborban is.

Kukucska János azt mondta, semmi szükség erre a bizottságra, van megválasztott tanács mindenütt, annak kell működnie. Mondtam neki, ő is képviselő volt, hogy „de Kukucska elvtárs, itt egy egész más helyzet van, mint sok megyében”. Másabb, mint Pesten, mondom itt november 5-én megindult volna a munka. Ő hajthatatlan volt, a túlzó baloldaliak legrosszabbjaival – ez alatt azt értem, hogy minden erőszakkal megoldani akaró műveletlen pártfunkcionáriusokkal – tartotta a kapcsolatot és velük gondolta a további teendőket. Földvári letartóztatása után ő lett a megyei tanács elnöke. Én 54-től a megyei tanács végrehajtó bizottságának a tagja voltam. Két hónapig nem jártam végrehajtó bizottsági ülésre. Egy alkalommal köztünk a helyzet már úgy megromlott, olyan nagy feszültség volt, hogy csak az én higgadságomnak volt köszönhető, hogy a TIT-ben nem mentünk egymásnak.

1957-ben a TIT-ben egy kicsit az irodalmi élet újjáéledése kezdetekor többször találkoztunk. Koval Pál rendszeresen eljárt oda, Kukucska néha. Akkor beszélgettünk minden feszültség mellőzésével. Kukucska János és Papp Károly megyei pártbizottsági titkár szerették volna, ha Prieszol József megyei első titkár mihamarább lemenne újra Pestre miniszterhelyettesnek a közlekedési minisztériumba. Na ez meg is történt, de egyikük sem lett első titkár. Hanem jött Cseterki Lajos, foglalkozására nézve tanító. Ő sok túlzó baloldalt – és mint ahogy Földvári is 1954-ben – korrupt embert eltávolított. Többen mondták, hogy az új első titkár neve „Seperd ki!” Kukucska János is Pestre került és a külügyminisztérium szolgálatában tevékenykedett. Pekingbe osztották be követségi tanácsosnak. Én úgy hallottam, hogy Pekingben elütött egy kínait, és hogy a kínaiak beszervezték a maguk szolgálatába. Nyilván ezt itthon felfedték és hazarendelték. Annyit tudok, hogy 1967. április 3-án a külügyminisztérium vécéjében agyonlőtte magát.

Perek

Amikor a miskolci nemzeti bizottság tagjait fogták perbe, felkeresett engem Papp László felesége, Literáti Nagy Erzsébet, akit a népi kollégiumból ismertem és azt mondta:

- Imre, többen mondták, hogy te Papp Lacit nagyon dicsérted.
- Erzsébet, Némethi Laci újságos boltjában békültünk ki.
- Ha szépen megkérlek, elmennél tanúskodni Laci mellett?
- Erzsi, jelentsd be az ügyvédeknek, hogy Hegyi Imre a védelem tanújaként ott lesz.

Meg is kaptam a meghívót, mikor bementem, a vádlottak felé fordulva meghajoltam. A bírónővel szemben álltam. Egyébként egy pesti bíróság volt. Minden nap hazamentek és reggel visszautaztak Miskolcra. Az ügyéssel egy óras szócsatát vívtam, sorra menve Tóth Dezsővel kezdve, aki első rendű vádlott volt. Elmondtam, hogy a kisgazdapártból ismerem, a városi tanácsnál főnököm volt, jobban védte a köztulajdont, mint a saját magáé, s hogy valóban demokratikus gondolkodású ember. Papp Lászlóval kapcsolatban elmondtam, hogy egy ideig nem is beszélgettünk, de egy pártban, a Nemzeti Parasztpártban vagyunk, ő népi kollégiumi igazgató volt, ott volt Szárszón 43-ban, amely a magyar progresszió nagy gyülekezete volt. Amikor a népi kollégisták énekelve végigmentek a főutcán, mindenki tapsolt nekik. Arról is tudok, hogy a nemzeti bizottságba Déri Ernőt, a városi pártbizottság első titkárát az ő érvelése alapján vették fel.

Zsadányi Guidó is a vádlottak padján ült. Egyébként, amikor róluk kezdtem a beszédem, odafordultam mindegyikhez. A bírónő rám szólt, hogy arccal felé nézzek. A Papp Laciról szóló védőszavaimnál az ügyéssel kétszer kerültem vitába. Őneki a népi kollégiumokról más volt a véleménye. Zsadányi Guidó 1945-46-ban a Nemzeti Parasztpárt jogtanácsosa volt. Elmondtam, hogy a szegényparasztoknak ingyen adott jogi tanácsot. Az ügyész közbeszólt, hogy földbirtokos családból származik. Én megjegyeztem: „Na és?” A nagybátyja munkatársam volt a megyei tanácson, kiváló szakember. Amikor én az ügyéssel vitatkoztam, akkor mindig feléje fordultam, a bírónő rám szólt, hogy a bíróságra tessék nézni. Mire én megjegyeztem, hogy „tisztelt bíróság, én akivel vitatkozom, annak a szemébe szeretem megmondani a véleményemet”. Másnap reggel, a Kossuth szálloda előtt találkoztam a bírósággal. Az elnök asszonynak kezét csókolommal köszöntem, a két másik tagnak pedig jó napot kívántam. Nagyon szívélyesen köszöntöttük egymást. Papp Laci később elmesélte, hogy a fellebbezés során ő többször beszélt a bírónővel. Nagyon jó indulatú asszony volt.

Bod Andor. Nevetve kezdtem a mondókámat, hogy tiszta bosszú műve, hogy itt ül a vádlottak padján. Tanár lévén nem tűrte a magyartalanságot a beszédben, az írásban és bizony az MNDSZ-ek suk-süköltek. Elmondtam, hogy az asszonyok kezdték a tegezést és Bod Andor azt mondta nekik, hogy a mi köreinkben tegezés előtt vagy koccintunk, vagy az ágyban kezdjük a tegeződést. Elmondtam azt is, hogy Bihari Sándort azért szidta le nagyon, mert a Széphalom szerkesztőségi ülésére behozott egy verset, amelyik kitűnő volt. „Ki írta, ki írta?” Bihari mondta, hogy Illyés Gyula. Bod Andor szentségelt, hogy „hogyan tehetsz ilyet Illyés Gyulával, hogy nem mondd meg a nevét előre”.

A hadbírószágtól is kaptam idézést, mint a védelem tanúja. Zombori Sándor hadosztályparancsnok kérte a tanúként való szerepeltetésem. Sándor lánya, Kati „Apáink pere” címen filmet készített. Ennek a befejező részében van, amit az előbb elmondtam, november 6-ával kapcsolatban. A védelmi vallomásomban elmondtam, hogy nem sokat találkoztam Zombori Sándorral, de hallottam, hogy a rendőrségnél folyt sortűzről milyen véleménye volt. Azt is elmondtam, hogy az október 26-i lincselések után mindenki attól félt, hogy a Pingyomon lévő

szovjet alakulatok szétlövik a várost, de mindenképpen előzőnlik. Földvári Rudolf diplomáciai képességének és Zombori Sándor határozott fellépésének köszönhető, hogy Miskolcra nem vonultak be a szovjet csapatok. Azt is elmondtam, hogy Zombori a munkástanács november 3-i elnökségi ülésén pontosan és részletesen tájékoztatott bennünket arról, hogy milyen nagyságú és milyen katonai erőt, fegyverzetet képviselő csapatok vonulnak Miskolc felé. Mivel minimális katonai ereje volt, nem volt hajlandó szétlővetni Miskolcot.

Lengyel István parasztpárti ember volt Aszalón. A nagybátyja jelentette fel, akit én 1948-ban szélsőjobboldali nézete miatt ki akartam zárni a parasztpártból. Most úgy hallottam, hogy ő a párttitkár Aszalón. Mindent, amit csak lehetett, elővettem Lengyel István védelmében, mert a tárgyalás előtt azt mondta nekem:

– Imre ezek engem kivégeznek.

Egy tokaji író táborban Bihari Sándor elmondta, hogy amikor a tárgyalás és az ítélethirdetés után Lengyel lement a zárkába, nevetve mondta, „fiúk, 12 évet kapott, majd fellebbezés után 8 évet”. Kiszabadulása után kétszer-háromszor találkoztunk, a fiával élt Mezőnyáradon. A fia vasutas volt. Később öreg parasztpárti barátaimtól tudtam meg, hogy öngyilkos lett. Azt is később tudtam meg, hogy Zombori Sándor is öngyilkos lett.

Én nemcsak ebben a három perben álltam ki és vettem védelmembe főleg a parasztpártiakat, meg másokat is. Ez elsősorban Kukucsának és a túlzó baloldaliaknak, főleg a sátoralja-új helyi járásban és Mezőkövesden a vezetőknek nem tetszett. A velem szembeni támadások miatt különböző helyekre fordultam segítségért. Elmentem Erdei Ferenchez is, aki a Tudományos Akadémiánál volt főtitkár. Igen ám, de neki is ott volt Tököl, mint nehezék, de azért szólt az érdekemben. Különösen Prieszol József és Harmati Sándor keltek védelmemre. A népfrontban akadtak olyanok, akik Kukucsával együttműködve mindenáron le akartak tartóztatni.

A településpolitika, tanácsi munka

Amikor a népfrontban ezzel a munkaterülettel is foglalkoztam, eszembe jutott, hogy mi is tartozhat ebbe a fogalomkörbe. Gyermekkoromban, augusztusban nagy árvíz volt a Szoros patak mentén. Takarmányt hozott lefelé a víz, kukoricát, meg más mindent. Akkor ez volt a legnagyobb, a települést érintő gond, meg vele a tennivaló. Akkor végiggondoltam, hogy a mai faluban mit kellene tenni. Maradtam a víznél, mégpedig a belterületű vízrendezésnél, tehát a dombról lefutó vizek kártéteményeinél, azok megrendszabályozásánál, természetesen a patakokkal összhangban. A másik pedig az utak és járdák helyzete volt. Bogácson kőbánya volt, tehát ahol járdának kellett volna lenni, oda letettünk lapos köveket. Néhány esetet sorolok fel a 45. utáni időkből. Darvas József volt építésügyi miniszter és a bogácsi MADISZ az ő drámáját több helyen bemutatta a kövesdi járásban. Jutalmul Darvas Bogács községnek adott 10 ezer forintot és ebből a község a régi postától az orvos lakásig – a községháza is közben volt – épített járdát. Amikor az áldomást ittuk, mondtam, hogy nekünk két kőbányánk van, hogy megcsinálhattuk volna a járdát eddig összefogással.

A település népfrontbeli tevékenységemet én összekapcsoltam a megyei tanácstagi, majd 1971-80-ig az abaúji Csereháton folytatott képviselői tevékenységemmel, 1980-90-ig pedig a boldvai körzetben, majd Edelényben, mint megyei tanácsstag.

A szőlőfalummal kezdem, az ott még ma is sok tennivalót, de szép jövedelmet is biztosító fürdő ügyével. Azon a vidéken olaj után kutattak, de Bogácson is csak meleg víz tört fel. Akkor nem volt pénz fürdő létesítésére. 1953-ban, amikor képviselő lettem, közbenjártam ebben az ügyben, de azt a választ kaptam, erre most nincs pénz. 58. őszén a falu összefogott és némi állami segítséggel, de főként önerőből fürdőt létesítettek. A mezőkövesdiek is győzködtek, hogy csak tisztasági fürdő legyen. Idefigyeljete, én mindig a faluval tartottam, most is azt teszem. A kövesdiek konkurenciát láttak a bogácsi fürdő létesítésében. 1959. nyarán birtokba vették a bogácsiak a fürdőt. A következő években a kövesdi Zsóri-fürdő vize elapadt, eldugult. Ekkor mondtam, hogy a Balatonnál is van egy melegebb oldal, meg északibb oldal. Van egy zajosabb fürdőhely, meg egy csendesebb pihenő fürdőhely. Ezt megismételtem a járási tanácsülésen is, ahol egy állítólagos szakember azt mondta, hogy a bogácsi víz csak melegvíz. Az akkori kezdeményezésünk két éve vált valóra. Most már gyógyfürdő. Egy alkalommal összehívtam a faluból elszármazottakat, főleg értelmiségieket és beszélgettünk a teendőkről. Hát elsősorban a fürdő fejlesztéséről.

Maradok Dél-Borsodban, Bükkalján, ahol megyei tanácsstag voltam nyolc évig. A villany bevezetésére Bogács kapott lehetőséget először. Ez 1950 előtt volt. Az akkori vezetők azt mondták, jó nekünk a petróleumlámpa is. Így Bogácson jóval később vezették be a villanyt. Cserepfaluban Csépanyi Sándor megyei tanácselnök-helyettessel (később Ózdon volt vezérigazgató és országgyűlési képviselő) mentünk villanygyújtási ünnepségre. Majdnem egy futballmeccsnyi időt vártunk, míg félháznyi közönség lett az ünnepségen. Én kifejeztem a csalódásomat, mert a cserépi reformátusság összefogását én mindig nagyra értékeltem. Éveken keresztül mindig nekik ítéltük oda a megye legtisztább faluja címet. A favágás mellett mészégetéssel is foglalkoztak. Szép fehér házaik voltak. Bükkzsércen elmondták, hogy a patakot kéne rendbe tenni. A népfrontnak már akkor működött műszaki akció-bizottsága, én szerveztem. Elmentünk, szemrevételeztük a területet és sikerült a patak egy részét rendszabályozni. A többit már a zsérciek maguk intézték. Ők is hazahívták a tanult földijeiket. Az ő összefogásuk tovább tartott, mint a bogácsi.

Mezőkövesden dr. Szilágyi János nagyközségi tanácselnök (egyébként Tiszavalkra való) szervezte meg az általa patriótának nevezett mozgalmat, tehát az elszármazottak hazaláto-

gatását. Még ma is él, a MAME-ban, a Matyóföldi Alkotók és Művészetpártolók Egyesülete néven, amelynek élén Papp János nyugalmazott tanár – egy rövid ideig volt polgármester is – áll. Beszélnem kell a tardi útépítésről is. A népfrontosok meghívtak, tartsak előadást a községpolitikáról. Néhány tennivalót elmondtam, például a járdaépítést. Tard akkor már kezdett növekedni, annak idején másfél kilométer lehetett, most négy kilométer hosszú. A nóta szerint is „tardiak vagytok, két part közt laktok”. A járda mindenféleképpen kellett. Két hét múlva Szegedy Barna vb titkár ismét meghívott egy előadásra, és ahogy megyünk a főutcán, a saját hangomat hallottam a hangszóróból. Barna felvette az előadásomat magnetofonra. Csak azt kérdeztem, „hányadszor sugározzátok?” Azt mondta, most harmadszor. Találkoztam egy idősebb bácsival és játszott bennem a kisördög, hogy eljátszom a reakciósat: Bátyám, már látom, hogy két kutat betemettek. Három kőkerítést számoltam meg, hogy beljebb kellett rakni a járdaépítés miatt. Az öreg megállt, szembefordult velem. „Ide tessék figyelni, az én kisunokám mindig csatakosan jön haza az iskolából, mert sárral lecsapja az autót.” Hát az öregnek nagyon megköszöntem, hogy szükségét látja a járdaépítésnek, barátságosan elváltunk. Egy másik alkalommal Forrón jártam és egy asszony nagyon kiabált, hogy miért akarják betemetni a kutat. Elmeséltem neki a tardi helyzetet. Megbékélt. Hát a helyzet az, hogy keskenyebb lett volna ott a járda, mert nagyon kitétték a kutat. És én ezt elmondtam az asszonynak, hogy ők a hibásak. Mire ő megbékélve mondta, „akkor csinálják”. A megyei népfrontnál járt a Magyar Nemzet egy munkatársa, Dernői Kocsis László, az édesapja is neves újságíró volt. Megkérdezte, hogy milyen érdekességeket tudok mondani. Megkérdeztem, most Pest felé megy? „Igen.” Kértem, hogy menjen be Tardra, és keresse Szegedy Barnát. Négy nap múlva vezércikkben dicsérték a tardi járdaépítést.

Maradjunk Dél-Borsodban, Sály községben. Egy honismeretis fiatal csoporttal jártam ott, máskor is voltam már ott. A kastély-iskola felől munka zaját hallottam. Odamentem. Fekete Jánosné tanácselnök bottal járt, mert motorbiciklivel elesett.

– Ida asszony, mit művelnek, bontanak?

– Imre bácsi, tornatermet akarunk csinálni.

– Hallott már arról, hogy a népfront versenyt írt ki az ilyen munkákra?

Elmondtam nekik. Az eredmény az lett, hogy a sályiaknak a tornaterem átadásakor Bencsik István, a népfront nyugalmazott főtitkára 1 millió forintot adott át, a megyei tanács ilyenkor mindig hozzátett egy fél milliót. Az építkezés idején itt járt a Magyar Nemzet munkatársa, Sályról is írtak. Emődi Sándor népfront elnök is jeleskedett.

Említettem, hogy a népfront műszaki akcióbizottságát én hoztam létre. A megyei tanács vb-n közölték, hogy a fogorvosi rendelő hálózat kialakítása során Bogács, mint alsófokú központ is kap támogatást. Másnap hazamentem. A párttitkár azt mondja:

– Imre bátyám, nekünk most óvoda kellene.

– Dezsőkém, az egy másik minisztériumhoz tartozik.

Ezt a fogászati pénzt a népjóléti minisztérium adja. Az orvosi rendelőnek kertje volt. Mondtam, hogy menjünk oda. Dr. Hajdu Jenő községi orvos megértette, hogy miért. Oda építették az orvosi rendelőt, a fogorvosi rendelőt, a zöldkeresztes rendelőt, az emeletre pedig az orvosnak és a fogorvosnak hámoszobás és kétszobás lakást. A régi orvosi rendelőbe jött a bölcsőde. A bölcsőde helyén könyvtárat és ifjúsági klubbot alakítottak ki. Az autószerencsétlenségben elhalt korábbi tervosztályvezető, Varga Sándor mondotta:

– Imre bátyám, ezt tanítani kellene, hogy kell kevés állami pénzből helyi lelkes munkával sokat építeni.

Az átadásnál a tervező Kovács nevű készített tv-felvételt, mert ő volt az első tv-riporter és tudósító a megyében. A nagyapjának Bogácson a Kőkötő nevű szőlőhegyen kőbányája volt.

A 60-as évektől megindult a városiasodás folyamata. A történelmi Magyarország igazi városai a Felvidéken és Erdélyben voltak. Igyekeztek arányosan várossá fejleszteni a nagyközséget, már földrajzi szempontból. Hiba volt, hogy 10 ezer lakosú lehetett csak város. A városodással nem tartott lépést a városiasodás. Egyes mezővárosok nagy falvak voltak, például Mezőkövesd, amely négy tizedből állt. A templomtoronyból a toronyőr kikiáltotta, melyik tizedben van a tűz, vagy a halott.

Ebben az időben a városkörnyéki község elnevezés is előtérbe lépett, a kövesdiek Szent-istvánt, Szomolyát és Bogácsot a leginkább fejlett községeket akarták ilyenné tenni. Ezeknek a községeknek oda lett volna az autonómiájuk. A megyei vezetőknel tiltakoztam ez ellen az elképzelés ellen, helyt is adtak. Én a tizedek kialakítását szorgalmaztam, hogy a városon belül legyen arányos településfejlődés. Ezt a 13 településből összejött Miskolcon is ajánlottam. A településeken a boltok minden terv nélkül, de megfelelő helyen nyíltak. Én azt mondtam, hogy mellette egy presszó könyvtárral, máris megfelelő összejövetele lehetőséget biztosít. Minden bizonnyal egy művelődési klub alakult volna ki. A népfront azon a helyen élő tagjai, erjesztői lettek volna egy beszélgető-eszmecserét folytató összejövetelnek. Azon a vidéken élő megyei tanácsagnak mindenféleképpen fórum lett volna a választóival való találkozásra, tájékoztatásra, javaslatok, elképzelések összegyűjtésére és továbbítására. Sajnos, nem értették meg a lényegét. Egy-egy új városban várospolitikai fórumot hozott létre a népfront a javaslatomra. Itt a párttitkár a város helyzetéről, fejlesztésének elképzeléseiről szólt. A tanácselnök a megvalósítás lehetőségeiről, én pedig arról, hogy a népfront mindezeket hogyan tudja segíteni. A civilségről és a polgárosodásról ebben az időben még nem nagyon beszélgethettünk, ugyanis még nem volt jelen.

Ózdon érdekes módon a Rimamurányi Vállalat vezetői nagyon szép művelődési házat építettek a vasasoknak. Diósgyőrben is volt egy összejövetele hely, ahol egy időben a Miskolci Nemzeti Színház felújítása idején előadásokat is tartottak. 1943-ban a könyvnapon a népi írók az itt működő vasas olvasó- és önképző körben szerepeltek. Veres Péter, Erdei Ferenc, Darvas József, a kolozsvári Nagy István mellett Sinka István is szerepelt. Másnap, vasárnap délelőtt pedig a Miskolci Nemzeti Színházban.

Miskolc, mint mondtam 13 településből fejlődött várossá. A Mindszenti templom persze nem Mindszenty (Pehm) József okán viseli e nevet, hanem valamikor az ottani kis települést Mindszenti községnek hívták. 1946-ban alakult ki Nagy-Miskolc, Nagy-Budapest után. Nagy ipari üzemek ittléte alakította ezt. A miskolci azt mondta, megyék Győrbe (Diósgyőrbe). Diósgyőr anyaközségben virtigli parasztok jól gazdálkodtak, de még a vasgyáriak is azt mondták, megyék Miskolcra. Néhány éve a városrészek (Martin kertváros vagy Görömböly) igen szépen fejlődnek minden tekintetben. Miskolcra és környékére a nagyfokú iparosítás következtében a megye különböző részeiből sokan idetelepültek. A panelházi életet nagyon nehezen szokták meg, sok társadalmi problémát teremtett. Az első nemzedék a Pingyomon és a régi II. és III. kerületben hétvégi házakat épített, például Perecesen, de másutt is. A falusi gyökerek elszakadtak, a panelt meg nehezen szokták meg. Az itt élők ma sem igazán miskolciak még. A polgári fejlődés szerves útján nehezen haladnak előre. A népfrontban rendszeresen foglalkoztunk a miskolcivá lenni kérdéssel és a polgárosodással.

A mezővárosokban még nehezebben ment ez a folyamat. Putnok mellett van egy Hét nevű község. Mondás is van róla: „nem látott hat libát Hét felé menni?” A Pogony-pusztai állami gazdaságban dolgozó bükkzsérciek (Mezőkövesdtől 20 km-re van e település) egy utcában építkeztek. Folyamatosan váltak hétiékké, héti lokálpatriótává. Szirmabesenyőn pedig a Cserehátról idetelepültek. Csincse tanyán a helyzet úgy alakult, hogy egy jól működő állami

gazdaság szerveződött. Közigazgatási szempontból Mezőkereszteshez tartoztak, a tőle nem messze lévő Margit-tanya viszont Vatta községhez. Már nyugdíjas voltam, amikor a vasútállomáson megláttam, hogy csak Csincse név szerepel a táblán. Egy megyei tanácsülésen szóvá tettem, hogy a MÁV előbb jár a megyei közigazgatásnál. Az illetékes osztályon utánanéztek, és azt mondták, hogy azért nem lehet Csincse község, mert nincs még 800 lakosa. Ebben az időben csak a 10 ezer lakosú település lehetett város, de emlékezetem szerint Szigetvárnak nem volt 10 ezer lakosa és mégis város volt.

A népfrontban és a matyóföldi írócsoportban támogatói voltunk annak a csincsei törekvésnek, hogy önálló községgé váljanak. A Matyóföldi írócsoportnak itt volt az utolsó szereplése, mert utána a járási hatalmasságok a cserépfalui radikális szereplésünk miatt leparancsoltak a pódiumról. Azért itt még a csincseiek mellett kiálltunk. Én két-három újságcikket írtam érdekükben. Végül is népszavazás útján önálló községgé váltak. Egy miskolci gimnázium egyik osztálya, ahol rendszeresen és nagyon szépen foglalkoztak a helytörténettel, ellátogatott Csincsére. Abban az időben ezt a települést meg akarták szüntetni, egy német cég a külszíni bányafejtést erre a területre is ki akarta terjeszteni. Megint kiálltunk a csincseiek mellett, a diákok pedig egy helytörténeti kiállítást rendeztek Miskolcon. Sok régi emléket gyűjtöttek össze, hogy az utókor, ha már megszűnik Csincse, lássa, hogy milyen volt ez a település. Csincsén az utóbbi időben templomot építettek, nagyszerű hagyományörző csoportjuk van és elviszik Csincse népdalértékeit minden dalos találkozóra.

1954 őszén a második tanácstörvény alapján a képviselői választókerületekhez hasonlóan a megyei tanácstag választásoknál is választókerületek alakultak, a községekben pedig körzetek. Engem a megye gömöri részére 10 községben Kelemértől Aggtelekig jelöltek megyei tanácstagnak. Zádorfalva-Kelemér címmel Darvas József 1946-ban cikket írt a Szabad Szóban. Szeberényi Lehel már régen a lap munkatársa volt és Gergely Mihállyal meglátogattak Miskolcon. Az írószövetségben ugyanis olyan szemlélet alakult ki, hogy meg kell nézni a magyar falut. Szeberényi Lehel a Nők Lapjában nagyon szép cikket írt Gömörszöllősről. Gömörszöllősen az É. Kovács-család évtizedeken keresztül megőrizte a falu értékeit, a helytörténeti múzeumban, a református templomban. Irodalmi esteket szerveztek, nyaranként népfőiskolát. É. Kovács László a sárospataki népfőiskolán nevelkedett, Máger Ágnes pedig nyári képzőművészeti tábort vezetett, É. Kovács Judit pedig a fenntartható faluért címen helyi foglalkozást teremtett és ma is él a falu. Trizsben kaptam a legtöbb ellenszavazatot. Gömörszöllősen a patakszabályozással előrejutott a község. A trizsieknek is mondtam, hogy valamit kellene tenni a patakkal. Ők örök ellenzékiek voltak, a többszöri beszélgetés után nekiláttak ők is a rakoncátlankodó patakot rendbe tenni. Vezse Sándor, a vízügyi igazgatóság vezetője itt is segített.

Élt a faluban egy Demeter István nevű kiváló ember, aki helytörténettel foglalkozott. Bajor Nagy Ernő a Szabad Föld főmunkatársa egy pályázatot indított el, Pista bácsi is a nyerők között volt, a tiszaladányi M. Csikai Miklóssal együtt. 1978-ban javasoltam Ernőnek, hogy a nyerteseknek szervezzünk író-paraszt találkozót. Nagyszerűen sikerült. Odafele menet Ernő kérde tőlem, hogy ismerem-e Demeter Istvánt. „Látásból.” „Nem volt csendőr?” „Mutass valami írást!” „Ernő, az én édesapám rendőr volt, őket tanították írni, a két írás nagyon hasonlít egymáshoz.” Pista bácsi beszélgetés közben azt mondja, nem baj, hogy én csendőr voltam? Megnyugtattam, hogy az én édesapám pedig rendőr volt. Az idős Karádi-házaspárt büntetésből helyezték ide Szászfáról 56 miatt. Karádi Ödön kisgazdapárti volt, Pártayval együttműködött. Ha azon a vidéken jártam, tüntetőleg mindig meglátogattam őket. Nyugdíjazásuk után a fiatal Karádi Ödön tanított tovább a feleségével, s közreműködésem révén az én szülőfalumba, Bogácsra kerültek. Pista bácsi író-olvasó találkozásán búcsúztak el a trizsiektől.

Alsószuha azért emlékezetes számomra, mert a megyeiek nekem Zubogyba szerveztek jelölógyűlést, amely község nem tartozott a választókerületembe és így Alsószuha kimaradt. A jelölógyűlés napján kegyetlen köd volt. Mondom a tanácselnöknek, a megyeházán senki sem vállalja, hogy gépkocsival kivisz. Szavazzanak rám hitelbe, és a választás után magukhoz megyek ki elsőnek. Így is történt. Őszi időben sok parasztember otthon volt, jó gyűlés jött össze. Egy ember azt mondja, jól beszélt, mások is jól beszéltek, maga a huszonnyolcadik itt a faluban, ilyen szónok. Egy se jött vissza még itt szónokolni, maga sem jön vissza. Elnevettem magam. Mondom, bátyám, maga tudja, hogy én miskolci vagyok. Ferenc Jóska idejében egy tót kalauz, amikor Miskolcon megállt a pesti vonat, elkiáltotta magát, Miskolc 28. Ami azt jelentette, hogy a vonat 28 percig áll. Nagy derűtség fogadta e történet elmondását. Az utána következő években, amikor Alsószuhán jártam, az öreget mindig meglátogattam. A faluban már nevettek, végül az öreg azt mondta, köszöni a látogatást, maga tényleg visszajött.

Szikszón 1975-ben újra jelöltek képviselőnek. Egy fiatal tanárnő felvetette: Szikszó 700 éves lesz. Valami maradandóval kellene ezt megünnepelni, rendbe kellene hozni az utakat. Erre úgy válaszoltam, miután szíves figyelembe ajánlotta ezt a számomra nagyon fontos tennivalót, hogy a képviselőjelölt máris megnyerte a Hazafias Népfront megyei titkárát, hogy a Hazafias Népfront Műszaki Akciócsoportja készítse el a tervet. A képviselőjelölt majd eljárt az illetékeseknél a megvalósítás ügyében. A ciklus vége felé egy nagyközségi tanácsülésen felállt a megyei tanácsba beválasztott helyi tanácsstag és azt kérdezte, hogy áll az útépités. „Részletes választ adok rá a legközelebbi tanácsülésen.” Másnap a megyei tanács ügyi osztályán kimutatást kértem az útépitésre fordított pénzekekről. Kiderült, hogy volt olyan év, amikor a megyei keretből Szikszó többet kapott, mint az egész encsi járás. A kimutatást minden nagyközségi tanácsstagnak megküldtem. A reklamáló helyi tanácsstag, aki egyúttal megyei tanácsstag is volt, elnézést kért. Nem kísértette figyelemmel sem a tanácsüléseket, sem az utak állapotát. Több tanácsstag lapított. Többen tudták, hogy közeledem a hatvanadik életévhez, nyugdíjba megyek és nem jelölnek képviselőnek. Tehát egy szikszóit lehet javasolni utánam. Ezt el is mondtam egy tanácsülésen. Szikszó várossá avatási ünnepségére meghívtak. Az utánam következő képviselő nem szikszói volt, hanem a krasznokvajdai tiszelnök.

A tanácsrendszer utolsó ciklusában Edelény nagyközségben választottak meg megyei tanácsstagnak. 1945-ben parasztpártiként jártam ide, népfrontosként pedig Slezsák Imre könyvtárigazgatóhoz, kiváló szőlőtermelőhöz, borászhoz. Honismereti körük nagyszerűen működött és egy helyi kiváló szőlészről nevezték el a körüket. A gáz bevezetése akkor volt napirenden. Voltak ellenzői is, akik azt mondták, hát itt a szénbánya. A többség mégis a gáz mellett döntött. A megyei tanácson dőlt el a támogatásuk. Én a helyi vezetőkkel mindent alaposan megbeszéltem, azt is, hogy mit fogok majd elmondani érdekükben. Majoros László, a megyei tanács általános elnökhelyettese azt mondta, tanácsstag elvtársak, valahogy így kéne képviselni egy ügyet. Amikor Edelény várossá lett, Galkó Lajos bácsi, aki országgyűlési képviselő is volt, esemény volt a felszólalása, igen szép elképzeléseket, szinte végrendeletként hagyott a városra. 1953-ban Lajos bácsit is jelölték képviselőnek, mint kisgazdapártit, valami balos ember kitalálta, hogy a pappal cimborál, így nem lett képviselő. 1958-ban Prieszöl József megyei első titkárnak sokszor ki kellett mennie Edelénybe Lajos bácsival elbeszélgetni, míg bizonyos garanciákkal elvállalta a jelölést. A parlamenti felszólalásaira odafigyeltek.

Még sok mindent tudnék elmondani. Ezeket a példákat azért hoztam fel, hogy a közéletben mindig meg kell keresni, s akkor meg is találja az ember a tennivalókat, és azoknak az együttes megvalósítási lehetőségeit. Elöttem a Bethlen Gábor-i gondolat állt mindig: „ahogy lehet”.

A művelődésről

A Hazafias Népfrontban még a régi népművelés gyakorlata alapján tevékenykedtünk. Nem jelentettünk konkurenciát a Tudományos Ismeretterjesztő Társulatnak. Sőt, egy időben a TIT is a népfronttal szorosabban együttműködött, majdnem részeként a népfrontnak. Gál Imre volt a titkára a TIT-nek. Ővele nyáridőben az előtte megbeszéltek szerint járási összejöveteleket tartottunk. Elcsodálkoztam, hogy mindenütt szép számmal jöttek össze az érdeklődők. A további együttműködésünk is rendkívül hasznos volt. A helyi népfrontbizottságok biztosították nagyon hasznos és célszerű szervezéssel a hallgatóságot, a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat pedig kvalifikált előadókat biztosított.

A népfrontban sok kiváló néptanító volt, akiknek jó része a népi írók könyveit olvasta. Kevesebben voltak, akik a sárospataki népfőiskolai indítatással, vagy ismeretekkel tevékenykedtek. A népfrontban H. Szabó Béla kollegámmal, politikai munkatárssal kerestük a paraszti történelem és a mezőgazdaság szempontjából fontos és emlékezésre méltó alkalmakat, napokat. Így találtuk meg a bodrogi földosztó mozgalom dátumát Karcsán. A 19. század utolsó évtizedében ugyanis az agrárszocialista mozgalom részeként egy földosztó mozgalom szerveződött. Ennek székhelyei Karcsa, Cigánd és Révleányvár voltak. Karcsán még akkor élt (1958) Szabó János bácsi, aki ennek a mozgalomnak a vezetőségében tevékenykedett. Balassa Iván, a sárospataki múzeum igazgatója is foglalkozott ezzel a témával. Mi bodrogi napokat szerveztünk, a történelemtől, a Bodrogköz mezőgazdasági lehetőségeiről és még irodalomról is szó esett. Belterjes gazdálkodásra kiváló hely volt. Cigánd felé volt egy kisvasút Zemplénagárdig. A csehszlovák határral párhuzamosan futó úttal viszont csak kocsival lehetett közlekedni. A földosztó mozgalom Karcsa mellett Cigándon és Révleányváron volt jelentős. Cigándon Kántor Mihály bácsi néptanító, a korai krumpli, burgonya termesztésével foglalkozott. Kiváló népművelő is volt. Századik születésnapjára emléktáblát állítottak arra az iskolára, ahol tanított. Többször beszélgettünk erről a tevékenységéről. Balassa Ivánék meg is írták.

Az agrárszocialista mozgalom keretében működött földosztó mozgalom emlékének ápolását se nézték jó szemmel Sátorajárhelyben a vezetők. Aztán lassan velük is úgy sikerült a kapcsolatot alakítani, hogy az szívélyesebb lett. Szűcs István a sátorajárhelyi járási pártbizottság első titkárával sikerült több dologban szót érteni és közvetlenséggel beszélni.

A Bodrogközben a Magyar Szocialista Munkáspárt realisabb gazdaságpolitikája következtében ismét megjött a termelési kedv. Többen gyümölcsöst, főképpen almást telepítettek. A nagyrozvágyi aprómagtermelés azonban nem tudott fellendülni, Puskás tanító úr annak idején a Monori Maggal együtt szervezkedve nyugatra szállította a vetőmagot. A Bodrogközben kiváló néptanítók voltak. A már említett Puskás Lajos mellett Sipos István Ricsén, Kántor Lajos Cigándon, Egri József Bodroghalmon.

A népfrontnál közművelődési munkatárs kellett volna. Egy társaságban ajánlották nekem Juhász József nevű fiatalnak, aki kiváló trombitás volt, tanult zenész. Elbeszélgetés után mindjárt fel is vettem. Ő a művészkörökben jártas volt, nemcsak a zenészeket ismerte, hanem a festőművészeket is. Mazsaroff Miklóst én is ismertem, aki bolgár származású volt. Itt lakott Miskolc környékén, a felesége orvos volt, itt Magyarországon tanult meg magyarul. Juhász József egy alkalommal azzal állt elő, hogy menjünk el Mazsaroff Miklóshoz, a műtermébe. El is mentünk és elmondták, hogy Miklós nagyon szívesen bekapcsolódik a népfrontmozgalomba, és részt vesz a művészeti közlés formálásában. Egy alkalommal Fekete Gyula itt járt Miskolcon író-olvasó találkozó. Itt tartottam őt, mondván, hogy nagyon érdekes összejöveteleket vesz majd részt. Nagy Zoltán az Északmagyarországnak a munkatársa, majd később

főszervezője, szintén eljött Mazsaroff Miklóshoz. Beszélgetés közben megérkezett három tsz elnök, akiket én később három királyoknak neveztem, mert ők lettek Mazsaroff Miklós mecénásai, mai szóval szponzorai. Én úgy gondoltam, hogy régen a mecénások között földbirtokosok is voltak. Mondtam a három tsz elnöknek, hát most ti vagytok a földbirtokosok, kérünk benneteket, hogy Miklós munkáját segítsétek. Könnyű volt Katát táncba vinni, mert ők már „fertőzöttek” voltak a képzőművészet területén. Ráki Ferenc Borsodszirákon a Bartók Béla tsz-ben volt elnök. Borsodszirákon nyugosznak Bartók Bélának a nagyszülei. Abban az időben Borsodszirákon nemcsak a tsz, a művelődési ház is Bartók Béláról neveztetett el. Hartmann Bálint Veres Péternek a földije Balmazújvárosból került Edelénybe az Alkotmány termelészövetkezethez. Amikor bejött a két társával, szétnézett és meglátta a sok kék színű festményt, felkiáltott, ezek az én színeim. A harmadik tsz elnök Kincsem János Múcsonyból jött. Akkor ezt a falut még szlovák nemzetiséginek tartottuk, mára kiderült, hogy az ősök ott ruszinok voltak. János egy nagyon józan, paraszti gondolkodású ember volt.

A beszélgetés közben kiderült, hogy Hartmann Bálint is olyan körökben volt egyetemista, ahol a képzőművészetről gyakran esett szó, eljártak kiállításokra. Ráki Ferenc megkérdezte a házigazdát, hogy ez a linó-metszet mennyibe kerül. Ferikém neked olcsón megszámítom, háromszáz forint darabja. Ráki mindjárt megvásárolt tíz darabot, mondván, hogy jutalomképpen adja majd a kiválóan tevékenykedő tsz tagoknak. Biztos volt abban, hogy egy szentkép lekerül a falról, és ez kerül a helyébe. Kincsem János azt mondta, hogy náluk az a helyzet, hogy az öregasszony (az anyósa) szobájában szentképek vannak. Oda biztos nem kerül Miklósnak a képe. A lánya szobájában meg a Beatles-ek vannak kitéve. Nem valószínű, hogy oda kiteszi Miklósnak egy képét. A feleségemmel mi egy szobában lakunk, majd oda kerül. Hármat vett, mert a másik kettőt elajándékozza a rokonok között. Mi vendégek, meg szervezők csak egymásra néztünk, hogy Múcsonyban egy parasztembernek már olyan háza van, hogy mindenki külön szobában él és a házigazda képeket vásárol.

Ha már Borsodsziráknál tartunk, akkor elmondom, hogy egy szombati napon, amikor már a tsz-ben is volt szabad szombat, író-olvasó találkozót szerveztünk Fekete Gyula részére. Csudálatos módon a három királyok is erre a napra szervezték a borsodsziráki Mazsaroff kiállítást. Ugyanis ők mindig hárman szervezték Miklós kiállításait, lett legyen az Edelényben, vagy Múcsonyban. A feleségemmel mi is néztük a képeket és arra lettünk figyelmesek, hogy két fiatal agrármérnök házaspár elkezdett vitatkozni. Nem máson, minthogy mind a kettő azt állította, hogy ők látták meg előbb Mazsaroffnak egy kiváló alkotását, mert azt ők meg akarják venni. A kép hatezer forintba került. Feleségemmel mi csak egymásra nézünk, Jézus Mária, csak nem kapnak hajba. Végül megegyeztek. Az író-olvasó találkozó is kiválóan sikerült.

Galgóczi Erzsébetnek egy nagyon kiváló novellájából filmet csináltak. Akkor húsz példányt vettem meg a könyvéből. A filmet azt hiszem, a televízióban láthatták. A könyvet is elolvasták. Meghívtuk a film férfi főszereplőjét, a mezőkeresztesi Koncz Gábort. Nagyszerű beszélgetést folytattunk. Juhász Jóskával is, majd később Sáray Lászlóval, aki 1971 őszétől volt művelődési munkatársam, mindig arra törekedtünk, hogy olyan helyeken szervezzünk a művészetek különböző ágai képviselői részére találkozókat, ahol valamilyen hagyománya van. Mint például Borsodszirákon a Bartók-ősök. Itt okvetlenül fontosnak tartom elmondani, hogy a Tokaji Írótábor egy másik alkalommal is járt Borsodszirákon, mégpedig a Bartók évforduló évében. Akkorra már a művelődési ház előtt is állt egy Bartók emlékmű. Sumonyi-Papp Zoltán költő nagyon szép verset írt ebből az alkalomból. Ugy tudom, hogy ő még ma is a rádió munkatársa. Más festőművész részére is tartottunk kiállítást és beszélgetést. Papp Lászlónak például Putnokon, Seres Jánosnak a szülőfalujában, Selyeben. Czinke Ferenc, aki a bodrogi Pácinban született és Salgótarjánban élt és ott is halt meg, Pácinban az iskolája

emlékére a Margócsi-féle kastélyban közművelődési kisgalériát létesített. Farkas Bertalan úrhajósnek rokona. Az utóbbi időben nagyon sok ilyen úrhajós festményt alkotott.

Cigándon az őszi megyei könyvhetek megnyitóján a MESZÖV-vel együtt szerveztünk, a megyei írók mellett ott volt Czinke Ferenc is. A művelődési házban láthatták a műveit. Cigánd négyezer lakosú település volt, nagyon szép új művelődési háza volt, a bodrogi földosztó mozgalomnak egyik fészke és kiváló parasztpárt tevékenykedett ott 45. után. A művelődési ház tele volt. Ahogy jöttek az emberek, mindjárt a festményeket kezdték nézni. Czinke Feri fogadta őket és tárlatvezetést csinált, „magyarázta” a képeit.

Sáray Lászlóval egyszer kiötlöttük, hogy Baktakéken, amely az abaúji Szárazvölgy kiemelkedő helye (Bakta és Szárazkék községek egyesüléséből jött létre) és új művelődési házat építettek, mi szervezzük meg a megnyitó után az első kiállítást. Tájegységi irodalmi és művészeti találkozóknak neveztük el. A selybi Seres János festményeit állították ki. Barátja, Papp László látta el a tárlatvezetést. A dél-borsodi mezőkeresztesi születésű Fekete Gyula, aki sárospataki diákként ezen a tájon többször volt legációban, nyitotta meg az estet. Ezen részt vett Gulyás Mihály, az abaúji Garadnáról és a Cserehát túlsó oldalán lévő Szalonnáról, a Boldva-völgyéből Kalász László költő is. A gagybátori Béres-fiúk is felléptek, Feri énekelt, János pedig furulyázott. Az ő felesége pedig Szőlőssy Beatrix cimbalmozott. Ez az összejövetel nagyon jól sikerült, sok más követte.

1971-80-ig az abaúji Cserehátnak ez a része az én képviselői választókerületemhez tartozott. Az Olvasó Népért mozgalom megismertetését és elevenné tételét szolgálták a különböző helyeken megrendezett összejövetelek. Homrodon Fábián Zoltán, az írószövetség és az Olvasó Népért mozgalom titkára tartott előadást. Molnár Zoltán pedig Felsővadászon. Ebben a községben ő volt az első élő magyar író, akinek tiszteletére irodalmi estet szerveztek. Homrodon dr. Bubnó László görög katolikus esperes és felesége, Ilona asszony kiváló énekkart szerveztek, amely hol pávakör volt, hol pedig görög katolikus énekkar. Ez utóbbi minőségükben a megyei papi összejövetelen felsővadászi II. Rákóczi Ferenc nagyságos vezérőrnagy születésének 300. évfordulója évében dicséretesen szerepeltek. Jókai Anna is szívesen látott vendég volt Homrodon. Felsővadászon egy szép napsütéses februári délutánon a dél-borsodi egerlővői Batai Imrével látogattunk el. Rakaczki Péter bátyám, a népfőnökké megkérdezte a druzsám, hogy miért nincsenek most olyan írók, mint Veres Péter. Batai Imre azt mondta, kedves bátyám, az idén nem termett ilyen. Máskor Czinke Mihály irodalomtörténésszel jártam itt, arra kért, hogy menjünk el Gagybátorba, ahol Béres Ferenc született. A Béres-családból akkor már nem lakott senki Gagybátorban, megmutattam a házat, amelyben Feri született. Göncön és Vizsolyban kétszer szerveztünk összejövetelt a Biblia okán. Egyszer Károli Gáspár születésű évfordulóján, máskor pedig a Biblia kiadása idején Domokos János könyvkiadóval, aki valamikor parasztpárti volt, Hajdú megyében főispán és 1948. október 2-án Hajdúdorogon a feleségem részéről tanú a házasságkötésünkénél.

Most egy nagyot ugrok, mégpedig Dél-Borsodba. Mezőkövesden dr. Kiss Gyula és Dala József jóvoltából létrehozták a Matyóföld című helytörténeti periodikát. Az Egyesült Államokbeli kongresszusi könyvtárban is több példány van belőle. Az első példányok már ritkaságszámba mennek. Dr. Kiss Gyula a népi írókon nevelkedett és sok kiváló szociográfiai munkát alkotott. A Kortársban egyszer Szentistvánról jelent meg kitűnő alkotása. 1993. október 1-jén a zenei világnapon a mezőkövesdi Galériában újjászerveztük a Matyóföld folyóirat körül kialakult irodalmi csoportot. Első utunk Tardra vezetett, Szabó Zoltán születésének 80. évfordulójára emlékeztünk, egy hónap múlva pedig Cserépfaluba, ahol Cserépfalvi (Deutsch) Imrére, a kiváló és bátor könyvkiadóra, aki ott született. Súlyba mindig szívesen mentünk, mert az odaválási Barsi Ernő – aki Győrben főiskolai tanárként tevékenykedett – a kiváló énekkarával és a mi szereplésünkkel mindig emlékeztet esteket szervezett. Sem a megyei művelődési osztály, sem a TIT nem látott bennünk konkurenciát. A

megyei pártbizottságnál és a megyei tanácsnál is – egy-két morgó kivételével – szívesen látták ezeket a népfrontos jellegű összejöveleteket. A honismereti és az Olvasó Népert mozgalom helyi szervei ezekből jöttek létre, vagy pedig már ők szervezték.

Itt kell beszélnem a Vass Lajos szervezte Pávaköri Mozgalomról, amelynek során Vass Lajos megénekelte az egész országot. A Hazafias Népfront egy kongresszusán Darvas Józseffel még a népfrontkongresszust is megénekelítették: „Látod édesanyám” kezdetű népdallal, amelyben az is benne van, hogy „Inkább dobtál volna a zavaros Tiszába”. Az utána való szünetben a túlzó baloldaliak felháborodva mondták: „Hát ez a szocializmus olyan, hogy a Tiszába kell vetni az embert?”

Népi írói hagyományok, tokaji írótábor

A nép írók az 1930-as évek második felében váltak igazán ismertté és népszerűvé, ekkor jelentek meg a könyveik. Néptanítók, parasztságból értelmiségivé előléptettek, olvasó és tanultabb parasztok – arany- és ezüstkalászos gazdák – a Szabad Szó olvasói, valamint az értelmiség köréből Móricz Zsigmond a Kelet Népe folyóiratának olvasói közül egyre többen olvasták a népi írók könyveit, amelyek a falu és a parasztság érdekében szóltak. Az országban elmaradottság volt, ezt erőteljesen bemutatták. Többüket perbe fogták és a Szent Korona nevében elítélték.

A két világháború között feudális, rendi, tekintélyi rang- és címkórságos hatalom volt, amely kereszténynek és nemzetinek mondotta magát, s minden haladó demokratikus szellemtől elzárkózott. Mindenért Trianont okolták. Ilyen helyzetben kialakulnak, összejönnek a mást, jobbat akaró, friss szellemű gondolkodású erők. 1928-ban Németh László a népiek jöttét jelezte. Többségük Petőfi, Arany János, Szabó Dezső és Móricz Zsigmond nyomdokain haladt előre.

1937. március 15-én a Nemzeti Múzeum kertjében megalakult a Márciusi Front. Ott hallottam Zilahy Lajost, Féja Gézárt és Kovács Imrét beszélni, aki az Új Márciusi Ifjak 12 pontját olvasta fel, benne kihangsúlyozva a földreformot. A hatalmon lévők felforgatóknak és kommunistáknak minősítették őket. 1937 őszén, Makón Erdei Ferenc szervezésében (aki otthon volt) programot állítottak össze, amelyről 1938-ban Bibó István úgy nyilatkozott, hogy a Márciusi Front történelmi jellegű és a szabadságra jövőre szóló érvénnyel lépett a társadalom elé. 1938-at a szélsőjobboldal (Szálasi) kisajátította, jelszavuk az volt, hogy „1938 a miénk”. 1939 tavaszán az országgyűlési képviselői választások során 49 szélsőjobboldali képviselő került a magyar parlamentbe.

1939-ben a választások előtt, már a makói program nyomán egyre erőteljesebb volt a kíváncsiság és a választás még inkább megerősítette, hogy létre kell hozni a Nemzeti Parasztpártot. 1939 Péter-Pál napján, június 29-én Makón, a Makó melletti Maroson egy dereglyén (vízi jármű alkalmatosság) megalakult a Nemzeti Parasztpárt. Elnöknek este a vacsoránál Szabó Pált, a Szabad Szó főszerkesztőjét választották, főtítkárának pedig Kovács Imrét. Veres Péter nem vett részt ezen a pártalakuláson, mondván, ilyenkor a parasztnak aratni kell. 1939. szeptember 1-én a németek megtámadták Lengyelországot, majd a megállapodás szerint a hónap közepén a Vörös Hadsereg elfoglalta Lengyelország keleti részét. Csehszlovákia feldarabolása nyomán Magyarországhoz csatolták a magyarlakta területek jórészét. Az országgyarapodás 1939-ben Kárpátalja-Rusinszko harccal való elfoglalása után és 1940 szeptemberében bécsi döntéssel Észak-Erdélynek Magyarországhoz való csatolásával folytatódott. Horthy Miklós a várban mondott beszédében reményének adott kifejezést, hogy most már nem lesz disszonáns hang. Valóban az ország hangulata javult, de a gondolkodó emberek már látták, hogy mit kell ezért majd fizetni.

A zsidótörvények rontották az ország helyzetét. A parasztság soraiból a tanultabbak egyre inkább megtalálták egymást. Az akkor Szabolcs vármegyéhez tartozó Taktaközben, az 1500 lakosú Tiszaladányban Győri Elek kovácssegéd népi festőművész (a külföldiek amikor meglátják a sárospataki múzeumban az alkotásait, felkiáltottak: „ah, a magyar Brueghel”), mellette egy Jenei László nevű ladányi ember is a haladók sorába állt. Pesten találkoztak egy másik östehetséggel, a szobrász és írógató Somogyi Imrével egy építkezésen. Győri Elek mondta is neki, nálunk is kertészkednek. Somogyi Imre Tiszaladányba biciklizett. Máshova is biciklin járt, mint a földművelésügyi minisztérium kertészkedést propagáló embere. Veres Péter Kert-Magyarország biciklis apostolának nevezte. Somogyi Imre iránt először nem volt

nagy bizalom, de a ladányiak az ajánlását csak kipróbálták, mármint a hasura-gazdálkodást (a földia elődje). A következő évben Somogyi már Darvas Józseffel, aki a Kis Újság munkatársaként szegődött Somogyi mellé látogatott el. A tokaji állomáson mindkettőjüket szívélyesen fogadták, Tiszaladányban pedig ünnepélyesen. A helyi találkozók, eszmecserék felszínre hozták a kíváncsiságot, hogy a következő évben egy taktaközi találkozót kell szervezni.

1940. május 11-12-én, pünkösdkor – amikor Hitler nekirohant Nyugat-Európának – Móricz Zsigmond vezetésével Somogyi Imre és Darvas József, mint a két szervező és Kovács Imre a Néma forradalom című könyv írója és a Szabad Szó szerkesztője Pestről érkezett Tokajba. Veres Péter Balmazújvárosból biciklin érkezett. A Taktaközből szép számmal jöttek össze parasztok, a hasura gazdálkodás bemutatására. Az este az irodalomé és a népdalé volt. Móricz Zsigmond a Hét krajcár című elbeszélését olvasta fel, mások a parasztság felemelkedési lehetőségeiről szölkáltak. Somogyi Imre szépen fogalmazta meg: a népnek is otthont adó hazát kell teremteni.

Kovács Imre a Szabad Szó következő számában „Pünkösdi Tiszaladányban” címen számolt be a Tiszaladányban történetekről és ennek révén ismerte meg az ország Tiszaladány nevét. Móricz Zsigmond a Kelet népében méltatta a ladányi találkozót. Somogyi Imre 1942-ben a Püski Sándor által kiadott „Kert-Magyarország felé” című könyvében fényképekkel igazolta az írók Tiszaladányban való létét, amint a hasurát készítik. Másnap M. Csikai László földjén pedig borsót kapáltak. Az írók szétnéztek a faluban, és örömmel állapították meg, hogy a Szabad Szó majdnem minden házhoz jár és M. Csikai Miklós „Püski embere” révén, sokan a könyvüket is megtalálták a falusi házakban. Móricz Zsigmond sokat jegyzetelt. Cserés Julcsa néni az udvarból kiáltott ki neki és Kovács Imrének, hogy Tokajban magas a közúti vám. Elmondta azt is, hogy a fia, mint inas jár biciklivel Tokajba és három év alatt a vámért kifizetett összegből egy jó borjút tudna venni. Egy idő után a közúti vámot eltörölték az írók közbenjárására.

A tiszaladányiak Györi Elekkel az élen fogadták az írókat, nevezetesen M. Csikai László és testvére Miklós, valamint Jenei László és mellettük még sokan mások. Az 1911-ben született M. Csikai Miklós a Hegyalja című újságban, majd a Szabad Szóban számolt be arról, hogy a népi írók ott járta után hogyan pezsdült fel az élet Tiszaladányban. Beszámolt a március 15-i ünnepségről, az irodalmi estekről, az asszonyok szervezte tea-estről és a legkülönbözőbb társadalmi összejövetelekről, eszmecserékről. Írásait az utóbbi években veje, dr. Bényei Miklós irodalomtörténész, Szinnyi-díjas könyvtáros, „A népi írók vonzásában” címen adta közre. M. Csikai Miklós levelezett Simándi Pállal. Egy parasztember írt neki levelet, hogy mi újság a hasura gazdálkodás körül. Miklós úgy válaszolt, ez már a múlté.

Móricz Zsigmond Pesten abba az étterembe vitte el tiszaladányi barátait, ahová ő járt. A ladányiakat nélküle nem engedték volna be ebbe az étterembe. M. Csikai Miklós 1942 tavaszán Sipos Zoltánnal szervezte meg a második találkozót. Ezen részt vett a Püski könyvkiadó házaspár, Gulyás Pál költő Debrecenből, Nagy István író Kolozsvárról, Sinka István költő és Balla Péter népzene kutató Pestről. Ott volt Vitányi Iván, sárospataki diák is, aki Veres Péter „Ha nem lehattél szálla” című versét szavalta el. Amikor a tokaji író táborban a művelődés ügye volt napirenden és Vitányi Iván volt az előadója, a tiszaladányi megnyitón újból elmondta ezt a verset, ismét nagy siker közepette. Dr. Ujszászy Kálmán sárospataki teológus professzor, a Magyar Népfőiskolai Mozgalom kiválósága több könyvet küldött M. Csikai Miklósnak, amiért a pataki diákokat oly szívesen fogadták.

1943-ban Tiszaladányból M. Csikai Miklós, Nagy Piroška és György Ilona vett részt a híressé vált szárszói találkozó n, ott megismerkedtek a népi kollégisták vezetőjével, Kardos László néprajzossal. Jó kapcsolat alakult ki közöttük. 1944-45-ben nem csak Rátka, Hercegekút és Károlyfalva svábjai közül, hanem Tiszaladányból is vittek embereket, nőket malenkij robotra.

A tokaji írótaborozások idején az asszonyok Dobózi Eszter írónak (Dobózi Imrével nem volt rokonságban) elmondták szenvedéseiket, aki ezt közre is adta. 1945 őszén, a választások idején Erdei Ferenc, a Nemzeti Parasztpárt egyik alapítója, mint belügyminiszter mondott választási beszédet Tiszaladányban. A parasztpárt nagy fölénnyel nyerte a választást. Győri Elek megörököltette ezt az eseményt.

1940. június 4-én, a könyvnapon Pesten a Rákóczi-úton, az Uránia mozi előtt állt Móricz Zsigmond könyvasztala, Szabó Dezsővel és Szabó Pállal beszélgetett. Megvettem a Magvető könyvét, amelyet dedikált, egy fél óra múlva Szabó Pállal együtt a Múzeum körút sarkán Veres Péterrel találkoztunk. Szabó Pál parasztpártiként mutatott be. Péter bácsi dedikálta „Gyepsor” című könyvét. Ő Pali bácsinak Tiszaladányról beszélt.

1950-ben Magyarországon nagy közigazgatási átrendezés volt. Tiszaladány Borsod-Abaúj-Zemplén megyéhez került a Taktaközzel együtt. Megyei tanácstagként a MESZÖV munkatársaként, majd képviselőként és népfrontosként többször jártam ezen a vidéken és beszélgettem az 1940-es, 1942-es találkozók szervezőivel. B. Szabó Ferenc MESZÖV-ös kollégám nagy segítségemre volt más emberekkel való megismerkedésben is. 1959-60-ban a Miskolci Nemzeti Színház bemutatta Darvas József „Kormos ég” című drámáját, Nyilassy Judit rendezésében (Nyilassy Darvas második felesége volt). Ebben az időben többször találkoztunk, egyszer a lakásunkon, „villás reggelin”. Tiszaladányról is beszélgettünk. Darvas kérde: „honnan ismered?” „Kovács Imre cikkéből, Somogyi Imre könyvéből és személyesen is jártam ott.” Javasoltam, hogy az 1940-es találkozó 20. évfordulóját ünnepeljük meg. Darvas abban az időben az Országos Béketanács elnöke volt, és Indiában járt egy béke-világtalálkozón. Országgyűlési képviselővé is választották. 1956 még nem messze volt. Az írókat a funkcionáriusok nem kedvelték. Voltak, akik a parasztpártiakat sem. Az MSZMP KB mellett volt egy bizottság, amely egy állásfoglalásban a népieket súlyosan elmarasztalta, szinte az „ellenforradalom” szervezőjeként tüntetve fel. Darvas azt mondja:

– Imre, te mezőgazdasági ember vagy, hogy kerülsz az irodalom közelébe?

– Úgy, hogy olvastam a te könyveidet is.

Hosszú gyözködés után ráállt arra, hogy legyen emlékezés az 1940-es találkozó 20. évfordulóján. A megyei pártbizottságon és a megyei tanácsnál is voltak, akik pártfogoltak ebben az ügyben. A népfrontnál H. Szabó Béla kollégámmal hozzá is fogtunk a szervezéshez. A helyiek ugyanolyan lelkesedéssel fogtak hozzá, mint 1940-ben és 1942-ben tették. Akkor is veszélyes helyzet volt, most is voltak, aki nehezítették sorsunkat. 10 évvel korábban nem foghattunk volna hozzá a megemlékezéshez. A történelemben nincsen „ha”, mondják. De most legyen „ha”. Ha Tiszaladány Szabolcs megyénél marad, nem valószínű, hogy Orosz Ferenc megyei első titkár, aki (például Váczi Mihály és Végh Antal kapcsán) közismert írógyűlölő volt, hozzájárult volna.

A tsz-szervezés idején voltunk. A ladányiak általam üzentek Darvasnak, megint beszélgetni kellene. Ez hatott, és felemlítették az 1940-es és 1942-es találkozókat, amikor a második világháború már folyt. 1960. augusztus 28-án, egy verőfényes vasárnapon Darvas József Győri Elek kiállítását nyitotta volna meg a régi református iskolában, ahol a korábbi találkozók lezajlottak. Látogatók azonban nem jöttek, ugyanis az a hír terjedt el, hogy a párt tsz-szervezésre küldte az írókat. Szabó Pál és kedves felesége, Etelka asszony Veres Péterrel együtt gépkocsin érkezett. Szabó Pált, mint a Parasztpárt Újság főszerkesztőjét ismerték, Péter bácsit pedig 1940-ből. A ladányiak rövid idő múlva rátértek a tsz-re – mert náluk még tszcs sem volt – úgy hallották, hogy Pali bácsi Biharugrán már belépett a tsz-be. Az ebédnél Péter bácsi közelében ültem. Ő azt mondta, nem vagyok szövetkezettelens, csak a módszert nem szeretem. Ebéd után a református régi iskola udvarán mint egy 600 ember jött össze a

Taktaközből. A Hazafias Népfrent megyei alelnökeként én elnököltem. Darvas többek közt azt mondotta:

– Hallom, hogy délelőtt azért nem jöttek, mert hogy mi a tsz szervezésére jöttünk. Mi az 1940-es találkozó 20. évfordulóját jöttünk megünnepelni. Ha a mi tiszteletünkre megszervezik a tsz-t, Pusztai elvtárs, a szerencsi járási tanács elnöke beküld valakit belépési nyilatkozatért.

Nagy derűtség volt. (Én úgy szoktam megfogalmazni, az első görcsoldás.) Darvas megköszönte, hogy 1944-ben őt és családját itt egy embererdő védte. Hatalmas taps tört ki. Pali bácsi, mint megszólított csak annyit mondott:

– Közismert, hogy Közép-Európa legrosszabb szónoka vagyok. Volt négy katasztrális hold földem, most meg annyi van, hogy nem látom a határát. Ismét nagy derűség volt.

Ez volt a második görcsoldás. Péter bácsi már a leendő vezetőkhez szólt, hogy szakértelemmel és emberséggel tegyék a dolgukat. Indítványoztam, hogy a jelenlévők látogassanak ki a temetőbe. H. Szabó Bélával mellettük mentünk Veres Péterék mellett mentünk, amikor megkérdezte Darvastól:

– Jóska, mikor énekelted utoljára a 90. zsoltárt?

– Nemrég – jött a válasz. – Tudod, én már úgy vagyok vele, hogy nem egyházi éneknek, hanem a magyar népdalkincshez tartozónak tartom.

A református temetőben a Hazafias Népfrent koszorújának elhelyezése után az evangélikusnak született kommunista Darvas József (ezt sok helyen így mondom) felkérte a jelenlévőket, hogy énekeljék el a 90. zsoltárt. Felszabadultan hangzott: „Tebenned bízunk eleitől fogva.” Völgyes Tiszaladányban játszódik Darvas József „Részeg eső” című regénye, illetve drámája egy temetésen. Darvas – Szóláth – szerint ez az ének úgy hangzik a parasztok száján, mint egy lázadás.

1961-ben megalakult a Magyar Róna Termelőszövetkezet (Tiszaladányra jellemzően). Elnöke Nagy Ferenc lett, 25 évig. Többször megfordultam itt, a 25. évfordulóra is meghívtak. Elmondtam, hogy az én szüleim sem könnyen szánták rá magukat a belépésre, mert abban az időben örökölték, és édesanyám azt mondta:

– Fiam, most lettünk a magunk gazdája.

Nagy tapsot kaptam az őszinte megnyilvánulásomért.

Darvas a hetvenes évek elején sokat járt Miskolcra. „A térképen nem található” című riport-drámáját mutatták be Nyilassy Judit rendezésében. Végh Antalt a „Penészlek” című szociográfiai írása miatt Orosz Ferenc megyei első titkár kitiltotta a megyéből. Darvas mellől már nem merte visszaküldeni. Darvas drámája Végh Antal melletti kiállítás volt. A hely, ahol a dráma játszódott, Ormos volt. Borsodban az edelényi járásban – szervezetten – tört ki a tiltakozás, mert Ormosbánya e járásban van. Darvas Kormosra változtatta meg a község nevét.

Ebben az időben több kedvező jel volt falun. A tiszaladányiak megint általam üzentek, jó volna megint beszélni. Bizonyos mértékben még reformidőben voltunk. A tsz-ek erősödtek, az ottani demokrácia tapasztalatait a harmadik tanácstörvényben is hasznosították. Darvas Fábián Zoltánnal és Molnár Zoltánnal elindították, illetve felélesztették a munkásmozgalomban és a parasztmozgalomban is erőteljesen működő olvasó- és népköröket. Mai szóval ezeket civil szervezeteknek mondjuk. A honismereti mozgalomban a helytörténeti munkások sokasága – főleg néptanítók – tevékenysége mutatta a fejlődést. Vass Lajos útjára indította a „Röpülj páva” mozgalmat. Megénekelte az egész országot.

A megyében a Napjaink című folyóirat 10 éves lett. A megyeibelieken kívül az elszármazottak is írtak a lapba. Mindezek együttvéve olyan helyzetet teremtettek, hogy javasoltam, hívjunk össze egy találkozót. Darvas Fábián Zoltán és előttem azt mondta, jó, legyen, de szárszói módra, azaz ahogy abban az időben mondtuk, a magyar sorskérdésekkel foglalkozunk. A tokaji írótábornak az idők múlásával egyre több alapítója jelentkezik. A tiszaladányi népi irodalmi emlékművön Darvas József és az én nevem szerepel, mint szervező, azaz, mint alapító 2000. december 29-e óta. Pomogáts Béla, a Tokaji Írótábor Egyesült kuratóriumának volt elnöke és az Írószövetség elnöke avatta fel. Erre még visszatérek.

1972 augusztusában Tokajban jöttünk össze. Azért Tokajban, ezt nem győzöm kihangsúlyozni, sok helyen elmondtam és elmondom, mert Tiszaladányban annyi embernek sem étkezési, sem elszállási lehetősége sincsen. Az első napokban a Napjainkról folyt eszmecsere. Gulyás Mihály, a lap főszerkesztője elnökölt. A szombati napra a Hazafias Népfront megyei titkáráként meghívtam azokat a kiváló termelőszövetkezeti elnököket, akik a termelőszövetkezetben a kulturális tevékenységet támogatták. Jelen volt az összejövetelen Deme László, az MSZMP Megyei Bizottságának kulturális titkára is, aki azt mondta, „jól érzem itt magam”. Felkérte földijét, Farkas Pál tsz elnököt, hogy „Pali, csináljunk már mi is valamit otthon”, mármint Héten (a község neve Hét).

Farkas Pállal, mint országgyűlési képviselővel 1975-1980 között a középső szektor jobbszélén a harmadik sorban egymás mellett ültünk. Deme László hatására a tsz támogatásával kiadta a „Gömöri balladák” című könyvet. Ebben segítségére volt a szintén héti származású, a debreceni egyetemen professzorkodó Újváry Zoltán is. Újváry Zoltán néhány héttel ezelőtt a Kossuth Rádió Névjegy című műsorában az előbb mondottakat az ország tudtára adta. Darvas nagyon elégedett volt az összejövettel, csak annyit mondott, hogy folytatni kéne, mire azt válaszoltam, az ebédnél, meg a pincében folytatjuk, meg az irodalmi zarándokútjaikon és a községekben rendezendő író-olvasó találkozókon.

Az első tábor utolsó napján vasárnap délelőtt Tiszaladányban a Győri Elek művelődési házban fehér asztalnál folyt a beszélgetés. Takács Gáborné, Cserés Julcsa néni meg is jegyezte, miért így rendeztük ezt, miért nem úgy, mint régen, a néppel együtt. Darvas igen korrekt volt: Nem Imre a hibás, most így szűkebb körben gondoltuk összejönni. E mögött a következő állt. Egy héttel a táborozás megkezdése előtt felhívtam Darvast, hogy mikorra várhatjuk. „Imrus, ismernek még ott engem?” „Várnak, mint régen, mert nagy változások vannak a falun.”

A Darvas halála utáni táborozáson, róla beszélgetve Fábián Zoltán az Írószövetség és az Olvasó Népert Mozgalom titkára elmondta: Aczél György felhívta Darvast és kérdezte, mit csinál az a sok író ott Tokajban? Darvas elmondta szépen. Az a sok és szaporodó önjelölt alapító mindezekről nem tud. Tóbiás Áron egyszer elmondta egy táborozáson: valóban Hegyi Imréé a kezdeményezés, hiszen a kezdetektől ismerte a helyzetet, meg a szereplőket, Darvas mégis elismert politikai potentát, csak ő tehetett a rendezés érdekében. Ugyancsak Fábián Zoltántól tudtuk meg, hogy egy miniszter-elsőhelyettes azt kérdezte, mit csinál ott a rebellis Hegyalján az a sok író. Nesze neked Tokaji Ferkó – fűztem hozzá, meg a felkelése, és felsővadászi II. Rákóczi Ferenc nagyságos vezérlőfejedelem, akiről születésének háromszázadik évfordulója évében Hopp Ferenc irodalomtörténész az író Rákóczi Ferencről emlékezett a felsővadászi Rákóczi kastélyban.

Tiszaladányban Fekete Gyula aziránt érdeklődött, hogy e községben járt népi írók könyvei megtalálhatók-e a könyvtárban, és olvassák-e azokat. Nem volt valami dicséretes a kép. Győri Elek sírjához az első írótábor résztvevői is elzarándokoltak és a ladányi dalárda kezdte a 90. zsolttárt. Innen indultunk első zarándokutunkra, Prügyre, Móricz Zsigmond valamikori lakóhelyére, halálának 30. évfordulója évében. Fekete Gyula beszélt nyíltan, őszintén megmondta,

hogy Móricz Zsigmond kiírta őket, mármint a prügnyeket, mert nem a legjobban éltek itt. Már az első táborozáson kialakult az író tábor autonómiája alapján, hogy a következő évben milyen téma kerül napirendre.

Az első találkozón a tíz éves Napjaink értékelése és „hogyan tovább?”-ja volt napirenden. Az 1940-42-es találkozón a falu, a termelés, a művelődés, meg az ország sorsa volt a beszéd téma. 1972-ben ezt folytattuk. A másodikon úgy gondoltuk – volt ebben egy kis taktika is – hogy a munkásosztály az irodalomban címen folytatunk eszmecserét. Végére is ipari megyében vagyunk, nemcsak régi munkások, hanem a falukból beözönlöttek is gyarapították a létszámot. Írói szempontból különösen azt tartottuk szem előtt, hogy ezeknek az embereknek a beilleszkedése hogyan történt, hogyan történik.

Miskolcon Móricz Zsigmond Móra Ferenc társaságában néhányszor megfordult, Marjalaki Kiss Lajos történész és Tauszig Mária tanárnő – aki nagy finn-barát volt – szíves invitálására. Az avasi pincesoron élénk eszmecserék folytak. A diósgyőri olvasó-, dal- és önképző körben 1943-ban, Szárszó előtt a népiek a diósgyőri közismertebb lovardában és a Miskolci Nemzeti színházban szerepeltek a könyvnap idején Veres Péter, Erdei Ferenc, Darvas József és Kolozsvárról Nagy István. A tiszaujvárosiak sajnos nem értették meg a szándékunkat, így ott nem volt találkozó. Miskolcon és Diósgyőrben az előbb említett hagyományokra alapozva szerveztük a találkozókat. A szocialista brigádokra alapoztunk.

Egy év múlva – mert az első időkben Miskolcra mindig eljöttünk – a szocialista brigádok fogadtak bennünket. Szűkebb körben beszélgettünk az olvasó népert mozgalomról. Régebben Pesten én magam tapasztaltam, hogy a munkásmozgalomban kötelező volt a könyvolvasás. Most kötelezés nélkül szeretnénk volna elérni, hogy az olvasás minél szélesebb körű legyen. Kazincbarcika fiatal város volt, kiváló vezetőkkel, hasznosan munkálkodó értelmiségiekkel. Fekete Gyulát felkérték, aki egyébként ebben az időben a tokaji író tábor vezető egyénisége volt, hogy készítsen forgatókönyvet egy a városról szóló filmhez. A filmmel mindenki elégedett volt.

Ózdon a Rimamurányi Vasmű vezetői szép és hasznos kulturális létesítményekkel – „olvasó” – kedvező feltételeket teremtettek az üzemben dolgozó munkásoknak és tisztviselőknek. A vendéglátó Csépanyi Sándor – neve is igazolja, hogy e tájon (Hodoscsépanyon) született, tehát idevaló. Művelt mérnökember volt. Ide Gulyás Mihály – a Napjaink főszerkesztője, majd az északmagyarországi író csoport vezetője, a hernádvölgyi Garadnán született – vezetésével jött egy csoport. Élénk és hasznos eszmecsere alakult ki, mert az ózdiak nemcsak olvasott emberek, de élénk közéleti emberek is voltak. Csépanyival 1971. és 75. között egymás mellett ültünk a parlamentben, a negyedik sorban. Megyei tanácselnökhelyettes korában – én akkor megyei titkár voltam és a megyei tanács vb tagja – jól együtt működtünk. Sándor később miniszterhelyettes lett a gépipari minisztériumban. 77 éves korában, 2004 januárjában halt meg, Ózdon temették el.

Az ifjúságról kétszer is volt eszmecsere. A második alkalommal a Miskolc-Csanyiki KISZ Iskolán jöttünk össze, ahol Kéri László már akkor közismert politológus tartott nagyhatású bevezető előadást. Ebben az időben a megyei pártbizottságon is az ifjúság helyzetéről tanácskoztak. Természetesen ott pártszempontból, mint a párt tartalékáról. Azon a napon én elnököltem. A megyei pártbizottság egy munkatársa, Tóth Lajos útján üzentem és meghívtam a párt és KISZ képviselőit egy kötetlen beszélgetésre az ifjúságról. Fejti György volt a megyei első titkár, Hámori Csaba pedig a KISZ országos első titkára. Sajnos nem jöttek, az alkalom adott volt, csak részükről az akarat hiányzott. A jövő szempontjából nagy lehetőséget mulasztottak el.

Az ENSZ által deklarált nők évében mi másról folytathattunk volna eszmecserét, mint a nők helyzetéről. Ez igen élénk volt. Előadónak Turgonyi Júliát kértük fel javaslatomra és Fekete Gyulát. A korábbi időkben a Népszabadság hasábjain igen kemény szócsatát vívtak. Fekete Gyulának a népesedésről országszerte ismert tanulmányai jelentek meg. A népesedés ügyének kiváló képviselője volt (neki három gyereke van) és olyasmit írt, hogy a népszaporulatban nem mindegy az emberi minőség. Turgonyi Júlia keményen nekiment, és már-már majdnem fasizmussal vádolta Fekete Gyulát. Ennek alapján mindenki úgy gondolta, hogy itt botrány lesz. Sajnos, engedtem a szervezőknek, hogy Turgonyi Júlia délután tartsa meg az előadását, de én úgy szerveztem a dolgokat, hogy másnap egy húszperces bevezetőt tartott, s ezzel leszereltem a pártbizottsági, nőbizottságbeli, szakszervezetbeli és KISZ-es nőpolitikusokat. És csodák csodájára ez a két kiválóság kulturáltan, korrekt módon viselkedett. Amikor már vége volt a vitának, megköszöntem mindkettőjüknek ezt a magatartást és akkor mosolyogva arról beszélgettek, hogy ebben egyetértettünk, ebben még nem, de hát folytatjuk majd más alkalommal. Valahogy a mai politikai életben kellene ilyen gyakorlatnak lennie.

Fekete Gyulának a 90-es években a Magyar Néppárt Nemzeti Parasztpártban, mint elnöknek is elmondtam nyilvánosság előtt ezt a kedvező magatartását és arra kértem, hogy itt, ahol otthon vagyunk, mármint a Parasztpártban, gyakorolja ezt a kulturált magatartást. A művelődésről Vitányi Iván tartott előadást. Említettem, hogy 1942-ben pataki diákként jelen volt a második tiszaladányi találkozón és Veres Péter a „Nem lehattél szálfá” című versét mondta el. Ezt most a ladányi megnyitón újra elmondtá, és ismét nagy sikert aratott. A demokráciáról tartandó előadásra Pozsgay Imre minisztert kerestük fel. Zimonyi Zoltánnal, akkor a minisztériumban osztályvezető volt, és Bíró Zoltánnal, aki főosztályvezető volt, hármasan beszéltek meg, hogy mit mondjunk Pozsgaynak. Bíró Zoltánnal ketten mentünk be hozzá. Pozsgay nagyon köszönte a meghívást, dicsért bennünket, hogy ezt a témát napirendre vettük. Legnagyobb sajnálatára azonban nem tudott kérésünknek eleget tenni, mert ezidőben családjával Görögországban lesz szabadságon. Találgattuk, ki lenne jó. Végülis a szociológus-politológus, Gombár Csaba mellett döntöttünk. Mellette Bíró Zoltán is tartott előadást. Ez az összejövetel a szerencsi várbán volt, mert a tokaji kollégiumot felújították. A szerencsiek mindenáron ott akartak bennünket tartani, de mi hűségesek maradtunk Tiszaladányhoz és Tokajhoz.

Az előadások elhangzása után Molnár Zoltán író, aki mindenkivel vitatkozott, azt kérdezte, „hogya találtátok ki ezt az embert?” Mindent elmondott, nem tudok mit kérdezni tőle. Néhány hónap múlva egy járási tanácselnök azt kérdezte tőlem – ugyanis a járási tanácselnököket is meghívtam erre a találkozóra – tagja-e még a Magyar Szocialista Munkáspártnak? Képzeld, a felesége Moszkvában van kiküldetésem, és ő is vele van a két gyerekkel együtt, mivel a kedves barátunk gyesen van. Sokan jelezték azóta, hogy rendszeresen olvassák mindkét előadó írásait, megnyilvánulásait. A lakótelepről is élénk vita folyt. Erről a témáról is a Csanyikban tanácskoztunk. Mivel sem Tokajban, sem Ladányban nincs lakótelep. Ilyenkor Ladányban megnyitottuk, megkoszorúztuk Győri Elek sírját, Darvas emléktábláját. Darvasról egy könyvnapon nevezték el az iskolát, a könyvnap megyei megnyitója is ott volt.

A lakótelepekről való tanácskozás idején kimentünk a helyszínre, az Avas-Délre és ott alaposan szétnéztünk. Tóth Pál szociológus tartotta a bevezető előadást. Egy miniszteriális ember is ott volt, aki védte az ilyen módon épült lakótelepeket. Tóth Paja – ahogy becéztük – már társadalmi szempontból nézte ezt a kérdést, tehát úgy, ahogyan korábban én már szóltam erről: hogyan illeszkedtek be az emberek a lakótelepen és ezen keresztül a városba. A pártbizottságiak nagyon bírálták Tóth Pált, az írók viszont nagyon hangsúlyosan mellette szóltak. Tóth Pál a 90-es években a Magyar Szocialista Párt képviselője volt, nagyon figyelemre méltó felszólalásai voltak. Egy biciklis elgázolta, meghalt, nevére díjat alapítottak az emlékére, amit fiatal szociológusoknak sokszor egyetemistáknak adnak át.

Az aprófalvas területek problémáival is foglalkoztunk. Ez egy népfront indította téma, 1975 tavaszán, mint az Abaúj-Cserehát nyugati részének országgyűlési képviselője kezdeményeztem. Rásonysápberencsen indult útjára. Pestről nagyon sokan voltak, még a pártközpontból is. Az országos tanács mellett működő mezőgazdasági bizottság elnöke Molnár Frigyes a SZÖVOSZ elnöke volt, képviselő is volt, eredeti foglalkozása pedig tanító. Korábban Bács megyében volt első titkár. A rásonyi tanácskozás előtt mondta, – te Imre, te nem káromkodtál, amikor ezt a helyiségnévet lediktáltad. Elmondtam, hogy az 1930-as évek közepén Magyarországon községegyesítések voltak. Itt az abaúji Szárazvölgyben három község egyesült. Nevük a következő volt, Rásony, Abaújsáp, Szárazberencs. Képzeld el, ha ez marad, nem fért volna ki a borítékra. A rásonysápberencsi tanácskozásokon – mert három éven egymásután következtek – sok hasznos dolgot tárgyaltunk. A felsővadásziak elmondták, hogy a háztájiba sertést hizlálnak, minden csütörtökön a beosztás szerint valakiét elviszik Halmajon a vágóhídra és pénteken, meg szombaton Felsővadászon, meg a környező községekben friss húst mérnek. Íme egy újabb paraszti lelemény. Ebben az időben Gulyás Mihály tanárember, újságíró, majd író gyakran járt a Csereháton. Tanulmányt is írt. A Kortársban jelent meg „Életképtelenek?” címmel. A kórházban egy filmrendező elolvasta és film lett belőle. Ez már az 1975 utáni időkben volt. Miskolcon is egy szűkebb körben bemutatták, eszmecsere volt róla.

1975-ben a szikszói választókerületben újra megválasztottak képviselőnek. Én voltam a csoport vezetője. Szikszón a moziban mutattuk be ezt a filmet, Gulyás Mihályt is meghívtam. Igen élénk eszmecsere alakult ki. A szikszóiak ugyan nehezteltek rám, mert továbbmentünk Krasznokvajdára. Ott Bodnár Ferenc megyei első titkár, ő is képviselő volt, megkérdezte a helyieket: Tetszett-e a film? Kórusban mondták, hogy ez nagyon jó film. Bodnár nem ezt várta. A csoportülés Encsen a járási székhelyen folytatódott és fejeződött be. Itt már Simaházi Sándor – szintén képviselő és járási tanácselnök – volt a házigazda. Lázár György miniszterelnököt is hívtam, de nem tudott eljönni. Volt, aki megjegyezte, hogy sok pénz kell ide. Volt is rá válasz, ez a terület is Magyarországon van. A többség véleménye szerint nagyon jó nap volt.

Gulyás Mihályt dicsérték és ő nagyon köszönte ezt a napot. Szerette volna, ha az írótáborban is látják a filmet. Miska, mondd meg, kihez kell fordulni a filmért. Ül a népfront kocsiába és hozd el. Nem tudta megszervezni. Egy Petőfi-évforduló évében Hangácson róla nevezték el a könyvtárt. A tokaji írótábor irodalmi zárandokútja programjába vettük, Miska elindult a busszal és jó nagy kerülővel jutott el a Cserehátra. Hangácson már türelmetlenek voltak, ez a község meg a borsodi Csereháthoz tartozik, majdnem a Boldva völgyében. Miskákék jókora késéssel érkeztek meg és nevetve mondta, film helyett a valóságot látták. A névadó ünnepség is nagyszerűen sikerült.

A népesedés témáját – mint sorskérdést – Fekete Gyula, ahol lehetett szóba hozta. Tokajban Cseh-Szombathy László személyében nagyon illetékes személy tartott előadást. Pozsgay Imre a Hazafias Népfront főtitkára ezt a témát tartotta alkalmasnak arra, hogy részt vegyen a tokaji írótábor munkájában. Itt jelentette be, hogy a Hazafias Népfront létrehozza a családügyi munkacsoportját, amelynek elnöke Surján László lesz. Surján László az Antall-kormányban egészségügyi miniszter volt, ma is a közéletben tevékenykedik. Ebben az időben Für Lajos, aki később honvédelmi miniszter lett, is tagja volt egy munkacsoportnak, sőt olyasmit is hallottam, hogy Antall József későbbi miniszterelnök is tagja volt egy ilyen népfront-alakulatnak.

Pozsgay számára Ratkó József, aki Szabolcsban tevékenykedett, mint könyvtáros, külön programot szervezett. Ratkónak jó barátja volt G. Nagy Ilián költő, Maczó Ágnes férje. Maczó Ágnes Abaújból, pontosabban Boldogkőváraljáról – ott volt vb-titkár – került Tokajba vb-titkárnak. Tokajban nem nagyon kedvelték. Konfliktusba került Aradi Mária párttitkárral

és Mayer János tanácselnökkel. Pozsgay nehéz helyzetben volt, mert tekintettel kellett lenni a tokaji írotáborra, ugyanakkor Ratkó József kérésének is meg akart felelni. Ratkó kérésére Pozsgay meghallgatta Maczó Ágnes panaszát. A helyzet úgy alakult, hogy Maczó Ágnes elment Tokajból. 1990-ben független képviselőként az encsi járásban indult és megválasztották. Később a Kiszgazdapárt országos alelnöke lett, ezzel együtt az országgyűlés alelnöke is. Amikor Pozsgay Imre és Bíró Zoltán pártot szervezett, akkor azért drukkoltak, nehogy Maczó Ágnes feljűk vegye az irányt. Történelmünkéről Kosáry Domokos történész, akadémikus beszélt. Később a Magyar Tudományos Akadémia elnökeként maradandóan tevékenykedett. Ma 90 évesen is aktív közéleti szereplő, tudós.

A következőkben néhány tiszaladányi érdekes történetet mondanék el. Egy tokaji írotábor megnyitóján Bényei Miklós, akit a 25 év után nyugdíjba vonult Nagy Ferenc után választottak meg tsz elnöknek, bemutatta az új tanácselnököt, Csikai Istvánt. Fekete Gyula abban a pillanatban megjegyezte, Tiszaladányban megtörtént a politikai váltógazdálkodás, mert hogy Bényei után Csikai jött, lévén ez a két leggyakoribb név Tiszaladányban. Gyulának ezt a mondását én is felhasználtam 2003-ban. A Csikaiak közül Gyula és Miklós már díszpolgára Tiszaladánynak és 2003-ban Bényei József költőt, újságírót, a Hajdú-Bihari Napló nyugalmazott főszerkesztőjét, akinek Ladányról több könyve jelent meg, avatták díszpolgárrá. Cserés Julcsa néni a régi idők tanúja, Kovács Imre is írt róla a Szabad Szóban. Fekete Gyula hosszasan beszélgetett vele „Történelem magnószalagon” című könyve is igazolja. Julcsa néni sokat írt Tiszaladányról. A teljes néven özv. Takács Gáborné Cserés Julianna. Lánya, özv. M. Csikai Miklósné Takács Piroska versírással folytatta tovább édesanyja munkásságát. A Tiszaladányban járt írókról verset írt. Férje az 1940-42-es találkozó főszerzője volt.

Bényei Miklós tanácselnök, Kovács Gábor a termelészövetkezet főkönyvelője és a Hazafias Népfront elnöke, Sári László mezőgazdasági mérnök, tsz-elnök egy alkalommal megszervezték, hogy az írók családokat látogattak meg, ahogy annak idején Móriczék is. Az írók közül ki a régebbi, ki a frissebb kiadású könyvét vitte magával. Volt, aki a később megjelent könyvét küldte el a családnak. Bényei Miklós Gulyás Mihályt és Kalász Lászlót nemcsak Tiszaladányban, hanem a társközség Tiszatardosba is meghívta író-olvasó találkozóra. Sikeres közvetlen hangulatú beszélgetések folytak. Fekete Gyulát Veres Péter 90. születési évfordulójára hívták meg. Gyula az emlékezés után bejelentette, – most pedig a saját író-olvasó találkozómba kezdek. Sokat jártam ugyan Tiszaladányba, de erre még nem került sor.

1984-ben a felszabadulás negyvenedik évfordulóján, november 16-án a falugyűlésen nyolcvan értelmiségi látogatott haza Tiszaladányba. Az akkori fiatalok – középiskolások – gyönyörű irodalmi esten mutatkoztak be. Bényei József költő Debrecenből és dr. P. Csikai Miklós Pestről meg is jegyezte, fővárosi színvonalú volt. Dr. M. Csikai László – a 40-es találkozón részt vett Csikai László fia – Darvas József mellett tevékenykedett, majd főigazgató volt. Ő azt mondta, én nem hozzászólók, én itt most felszólalok. Darvas Józsefre emlékezve az MHSZ (Magyar Honvédelmi Szövetség) lövészklubot hozott létre és róla nevezték el. „Mást nem találtatok?” – kérdeztem, miután engem kértek fel méltató beszéd elmondására. Folytattam: „Az iskolát Darvasról neveztétek el, utcát még korábban és a tilalmi időben is megtartottátok.” Elmondtam, hogy Darvas katona sem volt, 1960-ban a Béketanács elnöke volt, a népért tenni mindig harcra kész volt. Ebben egyetértettünk. Az írotáborban M. (Megyasói) Pásztor József a Magyar Hírlapban, Tóbiás Áron a Magyar Nemzetben tudósított. Ebben Tiszaladány mindig gyakran szerepelt. Egyszer még a Magyar Televízió híradójában is láthatták Tiszaladányt. Megszerveztem, hogy Orosházáról Darvas bátyjának, Dumitrás Mihály járási tanácselnöknek a vezetésével küldöttség látogatott Tiszaladányba. A tiszaladányiak egy Darvas-évforduló kapcsán, amikor is ott kiváló irodalomtörténészek emlékeztek Darvasra, részt vettek ezen az ünnepségen és látogatást tettek a Darvas-házba.

Az olvasó népért mozgalmat Darvas József indította útjára. Fábián Zoltán nemcsak az írószövetség vidéki titkára, hanem az olvasó népért mozgalom titkára is volt, mellette Molnár Zoltán tevékenykedett. Az olvasó népért mozgalomban több helyen létrehoztak egy ilyen községet fejlesztő munkacsoportot. Nyéki József, aki ebben a témakörben a Hazafias Népfrontban jeleskedett, Ladányban csatlakozott ehhez és sok segítséget nyújtott. Töltési Imre a honismereti mozgalom kiválósága rengeteg esemény megörökítését kötötte a lelkünkre, ő is többször járt Tiszaladányban. Mindezeket ma „a tiszaladányiak Baráti Köre” igyekszik megvalósítani dr. Liszkai Ferenc elnök állatorvos vezetésével. Korábban a tiszaladányiak, ahogy Bényei Miklós tanácselnök mesélte, már megunták, mintha terhükre lett volna ez a sok látogatás, mert egyesek szerint pénzbe kerül, végül szép lassan abbahagyták. Most Tiszaladány – már egynéhány dicséretes eseményt elmondtam, – fellendülőben van.

Szerencsen táboroztunk, amikor Tarján Tamás Eszterházy Péter „Termelési-regény. Kiss-regény” című művét mutatta be. Többen, így Fekete Gyula is megígérte neki, hogy el fogja olvasni a könyvet.

– Többek között Tamás a te kedvedért is, mert dicsérendő, amit művelsz, hogy például a nőkről szóló tanácskozásunkon „Nők az irodalomban” címmel alaposan felkészültél és ráadásul Londonból két nappal hamarabb hazajöttél, hogy eleget tegyél a vállalásodnak.

1986-ban boldog emlékü Csengei Dénes felolvasta Csurka István cikkét, amelyet egy miniszterhelyettesnek válaszul írt. A Magyar Nemzet Soltész József főszerkesztő Pozsgay Lakitelekről szóló írását még vállalta, de Csurkáét már nem. Papp Lajos a Napjaink főszerkesztője elnökölt. Szünetet rendelt el a levél felolvasása után. Hosszan tartó szünet volt. Az írók kiálltak Csurka mellett. Néhány hónapra rá volt az írószövetség közgyűlése, viharos volt, valaki itt a megyében pártvonalon kitalálta, hogy az írók közgyűlését itt a tokaji író táborban készítették elő. Az illető a Csurka-levél felolvasására gondolt.

1987-ben nem volt tokaji író tábor. Ma ezt egyesek úgy mondják, mert a hatalom betiltotta. Ilyen kategorikusan nem lehet kijelenteni, de bonyolult helyzet volt. A hatalom ugyan tartott ennyi írótól, de úgy gondolta, jó, ha van ilyen táborozás. Tóbiás Áronnak egyszer megjegyeztem: „fiúk, ne feledjétek, hogy szem előtt vagyunk”. Nem voltunk olyan nagyon sokan, harminc-negyvenen egy-egy táborozáson, tehát mi nyugodtan folytathattunk eszmecsere-t, mondhattunk kritikát, mindenki tudta, hogy meddig mehetünk el.

Hozzáteszem, hogy Lakiteleken ott volt a sátorban – ahol az MDF bontotta a zászlaját, – előtte már Monoron volt tanácskozás – a liberálisokkal Fekete Gyula, Zimonyi Zoltán, Serfőző Simon – többre most hirtelen nem emlékszem. Én azon voltam, hogy meg kell tartani 87-ben is a táborozást. Ha elmarad, a magyar progresszió, a haladás szempontjából mulasztunk el egy lehetőséget. Végül is nem volt táborozás. Az utánam következő megyei titkár úgy gondolta, jó, ha két évente lesz táborozás. Ő a megyei pártbizottságról jött – Bodárnak volt a titkára – valószínűleg maradi kollégái sugallták neki. Én akkor a Hazafias Népfront Országos Tanácsának a tagja voltam. Egy ülésen szólni akartam a tokaji író táborról, hogy nagyon fontos a folyamatos léte, de mivel nem jutottam szóhoz, írásban tettem meg a javaslataimat. A táborozás folyamatos volt. Ha két évente tartottuk volna, és ezt több helyütt elmondtam, akkor az az író tábor halálát jelentette volna.

1988-ban Zimonyi Zoltán megrótt a társaságot, hogy nem állt ki a táborozás folyamatossága mellett. Én elnököltem ekkor, és azt mondtam: „Zoli, kár volt egy lépést is tennem 1972-ben, hogy legyen tokaji író tábor.” Utassy József és Bertók László nyugtattak: „Imre bácsi, te mindent megtettél.” Valaki elmondta, hogy el lehetett volna menni pártot alapítani és én hozzá tettem, lehetett volna tábor is tartani, csak meg kellett volna szervezni. A jövő szempontjából kár volt nem cselekedni, mert egy év kimaradt. Éveken keresztül Fekete Gyulával egy szobában laktam. 1945-től a Parasztpártban, majd a tokaji író táborban együtt munkálkod-

tunk. Én morogtam Zimonyi Zoltánra, Gyula nyugtatva mondogatta, nem baj, hogy egy év kimaradt. Ezen én felháborodtam, és az előbb elmondottakat neki is elmondtam. Gyula 1945-től való parasztpárti együttműködésünket és barátságunkat végiggondolva belátta, hogy kár volt kihagyni 1987-et.

1989-re már nagyot lépett elő a világ és benne mi is. Pártok alakultak, tárgyalások folytak, rendszerváltásra készülődünk. Nagy Imre és társainak a temetése is országos gondolkodást ébresztett, mozgásban volt az ország. A tokaji írótáborban is a többség úgy gondolta, hogy a 17 éves együttlétünk nagyon hasznos volt. Zimonyi Zoltán, Furmann Imre, Maróti István a Petőfi Irodalmi Múzeumból, Sáray László, aki a Hazafias Népfrontban helyettesem volt és az írótáborban szervező, engem is bevontak a tokaji írótábor egyesület szervezésébe. Engem, mint alapítót és mint Népfront megyei alelnököt, meg mint országos tanácstagot és mint ismert közéleti személyiséget vettek figyelembe. Mindenki úgy érezte, hogy 1945-től egyedüli tanúja és résztvevője voltam, vagyok minden fejlődést jelentő eseménynek.

Ide kívánczik egy esemény. Dr. Pusztay Bélát, a megyei tanács általános elnökhelyettesét, a Hazafias Népfront megyei alelnökét 60. születésnapján Sáray Lászlóval együtt köszöntöttük. Egy könyvet nyújtottunk át neki, amelyben én leírtam, hogy 1960. augusztus 28-én Darvas mit mondott vele kapcsolatban. Ezt már korábban elmondtam. Pusztay nagyon meghatódottan köszönte meg az ajándékot és a dedikációt, majd azt mondta:

– Laci, Imre bácsi biztos elmondta neked, hogy én a te népfronthoz való felvételeidet elleneztem. Most azt mondom, hogy ti igen kiválóan, jól együttműködtök. Tudok róla, hogy milyen okosan munkálkodtál az írótábor érdekében.

Való igaz, hogy többször kettőnk vállán volt a tábor megszervezése és lebonyolítása. Egy alkalommal már a 90-es években javaslatot tettem Sáray László kitüntetésére, évek múlva lett belőle valóság. Aktivizálódott Serfőző Simon is, aki egyébként igen csendes volt a korábbi években és egyre inkább Székelyhídi Ágoston, aki most köszön le elnöki tisztségéről. Ők erősen az MDF vonalán tevékenykedtek. Guszti még az MDF választmány elnöke is volt.

1990-ben a 18. tokaji írótábor már a magyar irodalom egyetemes fórumává vált. Sokan jöttünk össze. A felvidékről Gáll Sándor és társai már korábban is jártak itt, most azonban szép számmal jöttek Kárpátaljáról, mindegyiknek ismertem az írását az „Igaz Szó”-ból. Az Erdélyből jötteket „A Hét”-ből ismertem. A Vajdaságból is jöttek. Az Egyesült Államokból Heller Ágnes és férje. Franciaországból is volt, aki hazajött Tokajba, meg sok más helyről is. Többen voltak, akik nem szerették Darvast, például Lakatos István elmondta, hogy köszönt egyszer Darvasnak, és az nem fogadta.

– Pista, én kérek bocsánatot Darvas helyett, sajnós, voltak ilyen emberi gyengéi.

Radnóti Sándor tisztelte Darvast ezért a táborért, meg azért, mert a Részeg eső című drámaregény a 90. zsolttal kezdődik. Pomogáts Bélával lassan megismerkedtünk, még inkább tiszteltük egymást. Egyszer találtam egy írását, amelyben a népieket dicséri. Mondtam, „Béla, te nem igen lehattél parasztpárti, de a népiek nagyobb részét tisztelel”. „Pontosan így van.” Gáll Sándor kuratóriumi tag megszervezte, hogy a 25. Fábry-napokon a tokaji írótábor Kassán kihelyezett ülést tartson. Pomogáts Béla több alkalommal szerepelt. Nekem az jutott osztályrészemül, hogy Stószon a Fábry-ház előtt beszédet mondhattam a pozsonyi evangélikus püspök, Rudolf Schuster kassai főpolgármester (ma Szlovákia köztársasági elnöke) és a jászói premonstreiek vezetője előtt. Schuster majdnem földije Fábry Zoltánnak. Alkalmam volt elmondani, hogy Fábry Zoltán hogyan vette pártfogásába a Rényi Péter (Népszabadság főszerkesztőhelyettese) által megtámadott Gulyás Mihályt a „Tétova gondolatok a hazáról” című írása miatt. Szlovák kollegámmal Vojtech Cholevával – Choleva Bélával – látogatást szerveztünk Kassára és elmentünk Stószra is. A csapatban ott volt Gulyás Mihály is. Már

mindenki bent volt Fábry híres könyvtárszobájában és megkérdezte, „Imre, jött még valaki?” „Zoli bácsi, Gulyás Mihályt jelentem be.” Nagy öröm volt, hogy a védő és a védeence találkozott. Kuratóriumi elnök lett Cseres Tibor Kossuth-díjas író, a Hideg napok szerzője. Vele Szeberényi Lehel Himffy utcai lakásában találkoztam, ő százados volt valamikor tartalékos hadnagy. Tanácsát kértem, hogy május végén újból megrendezhetjük-e a Hősök napját. A második világháborúban sokan hadifogolytáborban haltak meg, hogy állunk akkor most velük. Imre, akit parancsra hívtak be, mint katonát és a háborúban odaveszett, hősnek kell nyilvánítani. Én ennek alapján Bogácson, a szülőfalumban május utolsó vasárnapján a második világháborús emlékműnél, amelyet 1946-ban állítottunk fel, az odatemetett magyar katonák sírja fölé. A katonákat én temettem el 1945 húsvétján – ezt mindig elmondok Cseres Tiborra hivatkozva. Sokszor hivatkozom kuratóriumi elnöki mondására, hogy az elmúlt 17 év alatt az ún. népi táborozás egy affajta szamizdat volt, mert tették azt, amit a kormánynak kellett volna tennie. Utána a beszélgetésen hozzátettem, nem baj, ha Bethlen Gáborra is hivatkozom: „Tettük, ahogy és amit lehetett tenni”.

Pomogáts Béla több éven keresztül egyhangúan megválasztottan töltötte be az elnöki tisztelet. Kiegyensúlyozott emberi mivolta sok konfliktust oldott meg, hatalmas anyagismerete révén a napirendre kerülő témákhoz mindig hozzászólt. A Kárpát-medencében teljesen otthonos, mindenütt szeretik, szívesen hívják újra. Egy alkalommal messze Erdélyben volt egy kis falucskában és a tokaji írotábor előtti kuratóriumi ülésre egy órával a kezdés előtt érkezett. Az ő kuratóriumi elnöksége ideje alatt kétszer ünnepeltünk 25 évet. Az első arról szólt, hogy 25 éve indult a tokaji írotábor, tehát 1972-ben. Sáray Lászlóval, a kuratórium titkárával úgy szerveztük, hogy ekkor ünnepelünk Tiszaladányban is. Illőnek tartottuk, hogy ahol gyökere van a tokaji írotábornak és több éven keresztül itt volt a megnyitó is, ide ellátogassunk. Úgy gondoltuk, hogy mintegy harminc íróval, tehát egy busznyi népséggel kimegyünk Ladányba.

A 90-es évek elején, tehát amikor egyetemessé vált a tokaji írotábor, egynéhányan felkerekedtünk, az ebédszünetet meghosszabbítva autóbusszal kimentünk Tiszaladányba és azzal is jöttünk vissza. A Darvas József Általános Iskola falán elhelyezett Darvas emléktáblát megkoszorúztuk, és elmentünk Győri Elek sírjához is. Rajtam kívül eljött még Gergely Mihály, aki Varbón született és ott a festőművész és grafikus barátaitól kapott alkotásokból kisgalériát létesített. Miskolcon 45-ben találkoztam vele, akkor az Új Úton című folyóirat egyik szerkesztője volt. Az első Miskolcra való költözése 56-ban nem sikeredett, mert többen nagyon elleneztek az idejövételét. Én ezt megsúgtam neki – pedig már a lakásügyet is intéztük – és nem jött. Később azonban sikeredett neki a Hunyadi utcában még lakást is kapnia, mert nem hosszú ideig tartózkodott itt Miskolcon. Valahogy más volt már akkor a helyzet.

Varga Mihály Pesten élt, és Nagy László költővel, valamint Víg Rudolf népzenekutatóval (Kodály-tanítvánnyal) együtt volt a Dózsa Népi Kollégiumban. Varga Mihály és Gergely Mihály propagálói voltak az eszperantó nyelvnek. Segítségemmel több országgyűlési képviselő is aláírta a kérelmezést. Ketten munkálkodtak egy folyóiraton, hogy a világ magyarjai fogjanak össze. Gergely Mihályt a 70. születésnapján a tokaji írotáborban nem a plénumon, hanem egy szűkebb körben köszöntöttük. Engem kértek fel a köszöntésére, mint aki legrégebben ismerte és a Miska által varbói galéria ügyében segítője voltam, ezen kívül több író-olvasó találkozó szervezője is. Volt a vasgyárban egy kiváló szakember, aki a sokszög-eszterga elfogadtatásán fáradozott. Ha jól emlékszem az Új tükörben írt róla. 2001-ben pedig dr. Gribovszki László nyugalmazott tanszékvezető egyetemi tanár az Északkelet-Magyarország című folyóirat alapítója és tulajdonos főszerkesztője írt a feltalálóról, de nem csak ebbeli mivoltáról, hanem az 56-os tevékenységéről is. Székelyhídi Ágoston is benne volt a Tiszaladányt látogató csapatban, azon kívül Tóbiás Áron újságíró, a Szabad Kossuth Rádió 56-os munkatársa és még jó néhányan. Nem vett részt a táborozáson Fekete Gyula, Molnár

Zoltán, akik Fábíán Zoltánnal együtt a tokaji író tábor kiemelkedő személyiségei voltak. Az előbb felsoroltak Pesten a Móricz Zsigmond Körben tevékenykedtek.

A Magyarok Világszövetségének gondolata Gergely és Varga kezdeményezésére a tokaji író táborból indult el, majd a Hazafias Népfrontban folytatódott. Ma a Magyarok Világszövetsége a Kisgazdapárt volt székházában tevékenykedik. Ha jól emlékszem, Magyarok Házának keresztelték el. Ma a Magyarok Világszövetségének elnöke Patrubány Miklós. Ez a társaság már nem az, amelyet mi elindítottunk. Nekem küldik a meghívókat, azonban csak egyetlen rendezvényen vettem részt a kezdetekkor. Sajnos Varga Mihály már nincs az élők sorában, többen úgy emlékeztek rá, mint aki alapítója volt a Magyarok Világszövetségének. Ez egy kicsit túlzás, ugyanis többen bábáskodtunk ott. Gergely Mihályt még a 75. születésnapján levélben köszöntöttem. Megtudtam, hogy Varbón sincs meg már a kis galéria. Az ottani polgármesterrel került Miska konfliktusba. Levélben is régen találkoztunk, pedig Miska az egyik könyvében azt írta: Hegyi Imrének igaz barátsággal, családom megmentőjének.

A 25 éve indult tokaji író tábor, mint előbb már említettem, nem múlt el nyomtalanul. Amikor kihirdettük a táborban, hogy Tiszaladányban mindenkit szeretettel várunk a Győri Elek művelődési házba, csodálkozásunkra és örömünkre a busz kétszer fordult és 90 író vett részt az emlékezésen, a ladányiak nagy örömeire. Ők is csak harmincra számítottak, de a ladányi asszonyok okosabbak voltak tőlünk, mert a ladányi kalácsot száz főre készítették. Én emlékeztem vissza a kezdetekre. M. Csikai Miklósné Takács Piroska is ott volt, valamint a veje, dr. Bényei Miklós irodalomtörténész – bátyja, József költő – az édesapja tanácselnök volt az 1960-as 20. évfordulóra emlékező összejövetel idején. Elmondtam a 90. zsolttár jelenlétét a tokaji író táborban. Én mindig úgy mondom, hogy 1960. augusztus 28-án Győri Elek sírjánál a koszorúzás után az evangélikusnak született kommunista Darvas József felkérte a jelenlévőket, hogy felebarátaim énekeljék el a 90. zsoltárt.

Utánam Pomogáts Béla, akkor még kuratóriumi elnök szólt, rám hivatkozva elmondta, hogy elődöm Darvas József mit javasolt. – Most itt a 25. évfordulón én, a katolikus Pomogáts Béla kérem a megjelenteket, hogy énekeljék el a 90. zsoltárt. A Győri Elek Művelődési Házban ez alkalomból is elhangzott a Tebened bízunk eleitől fogva. Ha nem is úgy, ahogy 1960-ban, de mindenki jó szívvel énekelt. Pomogáts Bélának nagyon megköszöntem ezt a gesztusát és azt, hogy Darvast elődjének nevezte, mert az indulásnál nem volt valami jó véleménnyel Darvasról. Lakatos Pista is jelen volt, azt hiszem, róla már elmondtam, hogy Darvas nem fogadta a köszönését, de itt Ladányban a ladányi szellemtől meghatódva, megköszönte, hogy meghívtam és sajnálta, hogy már korábban nem látogatott el Tiszaladányba. Pista néhány évvel ezelőtt távozott az élők sorából.

A másik 25. évforduló azt jelenti, hogy 25. alkalommal jött össze a tokaji író tábor. Fekete Gyulát, mint már említettem, a meghatározó egyéniséget is meghívtuk. Ő is átvette az emléklapot Gyárfás Ildikótól, a Megyei Önkormányzat elnökétől. Sáray megkért – még külön autót is biztosított –, hogy legyen Gyula „gardedámja”. Hát az autóban sok mindenről beszélgettünk, felhoztam neki, hogy a mezőkövesdi buszpályaudvaron földid, Kiss Berti, a tsz elnöke és az Arany Kalász Énekkar tagja elmondta, hogyan caflattál be a kárpótlási földárverésre. Gyula a már általam ismert és többször alkalmazott gyerekes, durcás megnyilvánulásával azt mondta, – én csak a tanyánkat akartam visszaszerezni. Hallomásból tudom, hogy volt vagy 120 hold földjük. A tiszaladányi új temetőben beszéltem az 1940-es, 42-es szervezők érdemeiről, azon kívül az ő munkájuk folytatásáról, akik a tokaji író tábor idején végezték a helyi szervezést és mindegyikük sírjára virágot helyeztünk el. Gyula kísérője itt is én voltam. Pomogátscsal és Gál Sándorral, aki Kassára való, még közelebről Buzitára, együtt koszorúztuk meg Győri Elek sírját még a régi református temetőben. Gyulával pedig a Somogyi Imre utca 1. sz. ház falán helyeztük el a koszorút. Itt van az Idősek Napközi Otthona. A temetőben elmondtam, hogy a ladányiak megbízatása alapján – Bényei Miklós és

Takács Piroska – Pesten a Kerepesi temetőben Somogyi Imre halálának az 50. évfordulóján méltattam Somogyi Imre tiszaladányi áldásos tevékenységét, és azt, hogy ott róla utcát neveztek el.

Az 1940-42-es szervezők sírjára és a fiatalon elhunyt utódaikra – és most az előbbiekhöz hozzáteszem, Cserés Julcsa néni sírjára is – virágot helyeztünk el. Darvas emléktábláján Bényei József költő és a helyi iskola akkori igazgatója koszorúzott. Pomogáts Béla még egy tiszaladányi dicséretes tevékenységéről beszélek. 2000. december 29-én avattuk fel a népi irodalom emlékfalát, közbenjárásomra Hátori József az akkori Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának vezetője adott egymillió forintot. Pomogáts nagyon szép beszédet mondott és az ebédnél engem, mint Tiszaladány díszpolgárát köszöntött és méltatta tevékenységemet. Az országban Vésztő-Mágoron van a népi írók szoborparkja. Ilyenformán Tiszaladány a második hely, amelyik a népi irodalom emlékhelye.

1990 után a tokaji írótáborban az irodalom kérdései kerültek napirendre, tehát az irodalom szakmai kérdéseiről folytattunk eszmecserét. Rendkívül sokszínű és tartalmas volt az egész tanácskozás, hiszen a világ minden tájáról jött magyar írók mondták el véleményüket. A honfoglalás 1100. és az államalapítás 1000. évfordulója kapcsán már az eredeti irányba haladtunk. 1999-ben Szabó Zoltánnak A tardi helyzet írójának egy 1938-ban felvetett gondolata „irodalmi nemzet?” került napirendre.

A továbbiakban Szabó Zoltánról szeretnék szólni. 1992. október 1-én Mezőkövesden a városi Galériában a zenei világnapon egy festőművész kiállítását nyitották meg. Az előző években gyakorlat volt, hogy az Általános Fogyasztási Szövetkezeti Központ ÁFESZ vonalán elindult októberben a megyei könyvhetekben a könyv, hogy úgy mondjam, propagálása. A könyvnapok mellett ez hosszabb ideig tartott és több író-olvasó találkozó szervezésére volt lehetőség. A Hazafias Népfront az általa kezdeményezett Olvasó Népert mozgalmat ez időben tette erőteljesebbé, és a helyi szervei több helyen létrehozták, illetve felújították a korábban működő olvasóköroket. Már előbb, a mezőkövesdi újságban javasoltam, hogy Szabó Zoltánról és Cserépfalvi Imréről emlékezzünk. Ezt itt újra elmondtam és a MAME (Mezőkövesdi Alkotók és Művészpártolók Egyesülete) magáévá tette, és 1992 novemberében ellátogattunk Tardra, Szabó Zoltánra emlékezve. Szabó Zoltán „A tardi helyzet” c. könyvének első sorait egy középiskolás leány, Molnár Mónika olvasta fel, aki ma már a tardi tantestület tagja. Szabó Zoltánról én mondtam emlékező beszédet, a végén azt javasoltam, hogy a tardi tájházban legyen egy sarok, vagy fal, ahol Szabó Zoltán tardi helyzetéről minden könyv, írás legyen ott. Legyen egy emlékpark, nevezetes tardi emberekről, emléktáblával és ott legyen Szabó Zoltánnak is emléktáblája, valamint segítőjének Rózsa tardi tanítónak. Éveken át mindebben csend volt.

Amikor a tokaji írótáborban a már fentebb említett Szabó Zoltán-i idézet (irodalmi nemzet) került napirendre, akkor én Sáray Lászlónak javasoltam, hogy Párizsból ugyan nagyon sok pénzbe kerül egy anyának, meg a lányának ideutaznia, de úgy intéztem a levelezést, hogy Szabó Zoltán harmadik feleségének, Zsuzsa asszonynak és lányának Ágnesnek épp akkor Magyarországon volt dolga. Pesttől Tokajig és vissza az útiköltséget, meg a vendéglátást a tokaji írótábor állta számukra. A tokaji írótáborban én gardíroztam őket és Nyéki József barátom, aki a Magyar Közlönynek, tehát a hivatalos lapnak a kiadó vezérigazgatója volt. Úgy mutatkozott be Szabó Zsuzsának, hogy én vagyok a férje utódja a kiadói székben. Ebben a tokaji írótáborban részt vett Hátori József miniszter úr is, bemutattam kedves vendégeinket, és megragadtam az alkalmat, elmondtam, hogy a tokaji írótábor gyökere Tiszaladányban van, s a 60. évfordulóra akarnak emlékezni a ladányiak, de pénzük nincs. Tessék írni, válaszolt a miniszter. Benkő Ferenc tiszaladányi polgármesterrel megírtuk a levelet, a válasz egymillió forint volt. Hátori Józsefnek ezt a következő írótáborban megköszöntem, többen megdicsérték érte, különösen Gál Sándor Kassáról.

A tardi polgármester látta vendégül Szabó Zsuzsát és lányát, látogatást tettek Egerben is. A következő napon Papp Jánossal a MAME elnökével, volt kövesdi polgármesterrel Zsuzsát és Ágneszt egy dél-borsodi irodalmi zarándokútra vittük, Sályba, ahol Barsi Ernő kalauzolt bennünket. Utána pedig Cserépfaluba, a Cserépfalvi Emlékmúzeumot tekintették meg, ahol Kovács Imrének van néhány könyve és fényképe a községháza előtt. Farmosi Zoltán jegyző úr készített két fényképet, Kósik István polgármester úr elküldte ezt Párizsba, a válasz egy bekeretezett Szabó Zoltán fénykép volt, ugyanis Cserépfalvi Imre adta ki Kovács Imre szinte minden könyvét, Szabó Zoltánnak pedig A tardi helyzet című könyvét. Szabó Zoltán a Kovács Imre Néma forradalom című könyve peréről egy könyvet adott ki, amelyben az áll, hogy Kovács Imrét a Szent Korona nevében ítélték el. A napokban szándékozom Szabó Zsuzsának elküldeni a dél-borsodi emlékhelyekről szóló írásomat.

Cserépfalu után Bogácsra mentünk, ahol Zsuzsáék megtekintették a házunkat, és vendégül láttuk őket a lányommal. Mezőkövesden a városi könyvtárban több irodalombarát jött össze a tiszteletükre és a „Cifra nyomorúság” c. könyvről folyt eszmecsere, amelyben Mezőkövesd is szerepel. Hajdú Ráfis Jánosnak nem tetszett ez a könyv, mert Mezőkövesd nagyközséget Szabó Zoltán elmarasztalta. Zsuzsa mondta, hogy hát ezen a vidéken, mint egy pesti gyerek járt, mármint Zoltán, én viszont azt mondtam, hogy Mezőkövesden a pap rendelte el ennek a sok ragyogónak az eltüzelését. Így valahogy aztán egyensúlyba kerültünk.

Gál Sándorról már elmondtam, hogy a tokaji író tábor kassai kihelyezett ülésének szervezésében jelentős szerepe volt. Pomogáts Béla után őt választottuk meg a kuratórium elnökévé. A szomszédok közül még Csehszlovákiából – Kelet-Szlovákiából – jártak át elsőként a táborba a magyar írók közül. Én úgy mondtam és mondom, hogy IBUSZ-alapon jöttek, mintegy kirándulóként. Valaki Pozsonyba települt át, valaki ott maradt Tornában, ma a kelet-szlovákiai részen Gál Sándor tartja a frontot. Egy ideig a Csehszlovákiában megjelent Hét című képes folyóirat tudósítója volt. A Pozsonyban megjelent Irodalmi Szemlében jelentek meg írásai. Egy alkalommal a Bodroghözben Karcsán az őszi megyei könyvhónapon részt vett egy rendezvényen. Bátran szólt. Sajnos a túlzó baloldali Papp Lajos, a Napjaink akkori főszerkesztője feljelentette a pártbizottságon.

Ugyanakkor a TIT-ben (Tudományos Ismeretterjesztő Társulat) Miskolcon a 40. születésnapján a Hazafias Népfront rendezett bensőséges köszöntőt. Czine Mihály irodalomtörténész a maga közismert kedves, emberi hangján méltatta jelentős irodalmi tevékenységét. Az 50. születésnapján már szélesebb körben köszöntöttük, megyei írók és szélesebb körű olvasói tábor. Meghívtam a szülőfalumba, Bogácsra is egy beszélgetésre. Többen már ismerték a verseit. A kötetlen és közvetlen beszélgetésen a költő és olvasói még közelebb kerültek egymáshoz. A 60. születésnapján Göncz Árpád köztársasági elnök adta át a Magyar Köztársasági Érdemrend Tiszti Keresztjét. Néhányszor előfordult, hogy minden előzetes megbeszélés nélkül találkoztunk a Kassáról induló intercitély vonaton, és együtt utaztunk Pestre, a tokaji író tábor kuratóriumának ülésére. Én a Pozsonyban távozottak felől érdeklődtem. Családról, gyerekeinkről beszélgettünk, gyerekeink ismerik egymást. A határon túliak közül vele van a legközvetlenebb kapcsolat. Buzita, ahol neki háza van, és ahonnan indul a nagy vadászatokra és Bogács, ahol a családunknak van háza, egyformán szóba kerül.

Kárpátaljáról a 90-es években többen ellátogattak a tokaji író táborba, lassan elmaradoztak, néha egyik-másik megmutatja magát. Balla D. Károllyal rendszeresen találkozom. A 80-as évek elején a feleségemmel jártam Ungváron, ahol megmutatta, hogy hol járt iskolába. Én ismertem a Kárpáti Igazi Szó című újságot, amelyet Balla D. Károly édesapja szerkesztett. Szóba hoztam Kovács Vilmos könyvét, amelyet nem tudott megszerezni, mert betiltották. Megkíséreltük, hogy a beregszászi katonacimborámat, Váradi Lajost felhívjuk telefonon, de nem sikerült. Az erdélyiek közül Gálfalvi Zsoltot, aki a Pen Klubban tevékenykedik, az erdélyi Hét című folyóiratból már ismertem. Nemzetközi konferenciákra is jár. Egy

alkalommal a tokaji írótáborba épp onnan érkezett, és tartott egy tartalmas beszámolót. A Hét Bukarestben jelenik meg, sokszor találkoztam mások nevével is, illetve írásaikkal. Gálfalvi Györgynek nemcsak szép írása, de szép hangja is van. A tokaji írótábor első, vagy második napján gyönyörködhattunk benne. Rengeteg népdalt ismert. 2003-ban szálláshelyünk, a Széchenyi Kollégium előtt találkoztunk és ott köszöntött, mint a 85. évesek egyikét: – Bátyám ennyi időt, csak így volt érdemes megélni, ahogy te tetted! Nagyon jól esett, és elérzékenyülten köszöntem meg ezt a szép emberi dicséretet. Lászlóffy Aladár nevét is ismertem már korábbról. Gál Sándor mellett ő a második határon túli kuratóriumi tag évek óta. Szellemes, olykor ironikus humora jó kedvre derít bennünket. Kántor Lajos, a Korunk szerkesztője az utóbbi időben elmaradozott, a múlt évben megjelent. Az ő nevét is régebből ismerem.

Székelyhídi Ágoston kuratóriumi elnök megbízatása 2004 elején lejárt. Ha jól emlékszem, a harmadik, negyedik tábori összejövetelen már részt vett, és azóta rendszeresen, egyre erőteljesebb tevékenységgel részt vesz. 1990 után, amikor nem Tiszaladányban nyílt meg a tábor ő is velem tartott koszorúzni. 1990-ben, amikor H. Szabó Béla népfrontos kollegám részt vett a megnyitón, hazamenve egy hosszú táviratban támadott engem. Azt írta, hogy Tiszaladányban ő rendezte az első író-olvasó találkozót. Ez képtelenség, mert az 1940-ben volt. Ő az 1960-as 20. évfordulót jelölte meg ennek. Tudott Darvassal való beszélgetéseimről, be is mutattam Darvasnak. 1960. augusztus 28-án ő csak fényképezett, a megbeszélésekre meghívtam. Én, mint megyei alelnök nyitottam meg a találkozót és elnököltem. 1990-ben a megnyitón én is kaptam emléklapot, mint alapító. Ez adott neki ötletet az ellenem való támadásra. Mondanivalójának egy része az volt, hogy én Grósz Károllyal, a forradalommal szemben álltam. Zimonyi Zoltán és Furmann Imre, akik a tokaji írótábor egyesület megalakításában erőteljesen részt vettek, kértek, hogy járuljak hozzá a távirat ismertetéséhez. Hozzájárultam. Hozzászólásomban elmondtam, miként pártfogoltam a népfronthoz való felvételét és azt is, hogy milyen csúfos volt az elmenetele.

Székelyhídi Ágoston a felszólalásában engem becsületes embernek minősített. Többen mondták, ne törődjek ezzel a távirattal. Guszti más alkalommal is hasznosnak minősítette a tevékenységemet, 2003-ban, amikor a két 85 éves társamat is köszöntette, nagyon dicsérőleg írt rólam. H. Szabó Béla Herman Ottó után polihisztor akart lenni. Ötször házasodott. Azt mondta, ha egy asszony nem szül neki három gyereket, akkor addig megy, míg három gyereke nem lesz. A harmadikat egy fiatal nő, az ötödik feleség szülte. Az utóbbi időben sokan kérdezték tőlem, mit tudok H. Szabó Béláról. Elmondtam, hogy amikor a Hazafias Népfront megyei titkára lettem, meglátogatott. A Hazafias Népfront megyei bizottságának tagja lett ezután H. Szabó Béla. Sokan csodálkoztak nagylelkűségemen. Volt, aki azt mondta, felvetted az ellenségedet, majd kifür onnan. Magától ment el a bizottságtól. Rudabányán lett múzeumigazgató. A Herman Ottó Múzeum igazgatója akart lenni. Erre való törekvését már Darvasnak is elmondtam. Két éve találkoztam a második feleségével. Ő mondta el, hogy Béla meghalt, Hídvégárdón az őseihez temették. Neve előtt a „H” betű Hídvégárdó határmenti községet jelezte.

Hubay Miklósról kell szólnom, ugyanis ő elvállalta, hogy a jubileumi esztendőben egy éven át ő lesz a tokaji írótábor egyesület elnöke. Igen aktívan tevékenykedett és tevékenykedik ma is. A jubileumi esztendők során, az egyik évben egy idősebb, a másik évben egy fiatalabb irodalmárt hívott meg. Egy alkalommal beszélgettünk és megkérdeztem:

– Miklós, amikor Firenzébe utazol – mert ott egyetemi tanár – útközben mivel foglalkozol?

– Imre, megírok egy tanulmányt.

Szabó Zoltán „Irodalmi nemzet” című írása alapján e témakörben folytattunk eszmecserét. Már korábban elmondtam, hogy sikerült úgy szervezni, hogy Szabó Zoltán özvegye és lánya is részt vett a találkozón. Szabó Lőrincnek az ünnepéről van egy verse. Ez adott alkalmat arra, hogy az ünnep jelentőségéről folytassunk eszmecserét. Németh Lászlóról pedig születésének a 100. évfordulója okán több neves előadó tartott előadást. Itt említem meg, hogy Püski Sándor is – többek között. Németh László lánya, Magda is megjelent ezen az összejövetelen. Illyés Gyula születésének 100. évfordulóján ugyancsak a lánya jelent meg. Korábban kialakult, hogy a mai magyar irodalom néhány kiválóságának, akik részt vettek a tokaji írótáborban, haláluk után a kollégium előtt majd a gimnázium kertjében fát ültettünk. Például Kockás Sándor, Varga Balázs és Kalász László emlékére.

1990 után mindig találtam alkalmat arra, hogy ellátogassak Tiszaladányba. Néhányszor temetésre, mint például a Csikai testvérek esetében, Sári Gyuláéra, sajnos Cserés Julcsa néni temetésére későn kaptam az értesítést. Közeledett az 1940-es és 42-es találkozó 60. évfordulója. Ennek méltó ünneplésére igyekeztünk felkészülni. Veres Péter születésének 100. évfordulója – 1997. január – adta a gondolatot, hogy az emlékezéseket a 60. évfordulóra való készülődés jegyében a Magyar Kultúra Napján, január 22-én tartjuk meg. Így Veres Péterre is ekkor emlékeztünk. Betegségem miatt nem tudtam Tiszaladányba menni, levélben és telefonon szerveztem Csikai István polgármesterrel, az iskola akkori igazgatójával. Írásomat egy fiatal tanárnő olvasta fel. Berecz József – tanár, újságíró, volt könyvtárigazgató – mint a hajdan volt szabolcsi községről beszélt Tiszaladányról.

Dr. Bényei József költő, a Hajdú-Bihari Napló nyugalmazott főszerkesztője még gyerekként látta az 1940-es, 42-es találkozó résztvevőit. Ő erről beszélt. Veres Péterről ő Balmazújvárosban is tartott előadást. M. Csikai Miklósné a Tiszaladányban járt írókról, költőkről szóló verseit olvasta fel. Darvas Józsefre halálának 25. évfordulóján emlékeztünk, előtte a Kerepesi temetőben az orosháziai, a szülőváros szervezett emlékezést, amelyen megjelent a Kovács Imre Társaság két képviselője is és koszorúzott. Ez igen emelkedett gondolkodást mutatott. Még el kell mondanom, hogy az orosháziai is jártak Tiszaladányban és a tiszaladányiak is voltak Orosházán. A Kerepesi temetői találkozás után a Darvas József Társaságnak Darvasnak Tiszaladánnyal kapcsolatos emlékezéseket küldtem meg. 1940. május 11-én, tehát az első találkozóknak pontosan a hatvanadik évfordulóján, csak akkor pünkösd volt, emlékeztünk Somogyi Imrére, a Somogyi Imre utca 1. sz. háznál, amely ma az idősek napközi otthona. Somogyi Imre 100. születésnapjára a kertészeti egyetemen is emlékeztek, ahol Somogyi Imrének a szobra áll. Ezen az ünnepségen részt vettek a tiszaladányiak is.

2004. február 1-én vasárnap, a Kossuth rádió egy délutáni műsorában Cserés Miklóstra emlékeztek születésének 90. évfordulóján. Hemingway „Az öreg halász és a tenger” című regényéből készült hangjátékot Cserés Miklós rendezte. Cserés munkásságáról Tertinszky Edit írt könyvet. 2004 nyarán, a 32. tokaji írótábor idején a tiszaladányiak Cserés Miklóst – halála után – díszpolgárrá avatták. Amikor Szabó Lőrincre emlékeztünk, akkor állították fel Tokajban az emlékfalat, majd később Illyés Gyula és Németh László születésének 100. évfordulóján is egy domborművet helyeztek el a felsorolt írók arcmasával. 2004-ben Móricz Zsigmondnak születésének 125. évfordulóján.

2003-ban a 31. tokaji írótáborban köszöntötték a 85 éveseket. Hubay Miklóst Pomogáts Béla, Lengyel Balázst Kukorelli Endre engem pedig Csáky Imre köszöntött. Kulcsár Imre, a Miskolci Nemzeti Színház örökös tagja mindannyiunktól egy-egy írást olvasott fel. „Például Tiszaladány” című írásom a következőképpen fejeződik be: Benkő Ferenc a tiszaladányi polgármester az országból tizenketted magával részt vesz Brüsszelben a kistélepülések bizottságában. Tehát Tiszaladány már ott van Európában, Tokaj a világörökség része. Móricz Zsigmond Prügyön gyerekeskedett. Szép volna, ha Tiszaladány, Tokaj mellé Prügy is felsorakozna. Kulcsár Imre a tokaji írótáborban a megnyitó ünnepségeken, de más

alkalmakkor is – például 2005. január 21-én Tokajban a Magyar Kultúra Napján, illetve ettől az évtől: Tokaj Város Napján – szép verseket mondott. A Himnuszról mindig hangsúlyozta: „Tokaj szőlővesszein nektárt csepegtetél...”

Bogács

Kapcsolatom sose szakadt meg szülőfalummal, Bogácssal. Március 15-én, harmadik osztályosként én szavaltam Petőfi Sándor Nemzeti Dalát. Utána Pesten jártam iskolába és középiskolásként édesanyámmal és két testvéremmel nyaranként hazajöttünk, mezőgazdasági munkát végeztünk. Én boltos inas is voltam a nagybátyám mellett. Vasárnaponként a kártyázó öregek magukkal hozták újságukat, a Szabad Szót, a Csoór Lajos-féle Igazságot és a Zsirkai János szerkesztette Magyar Falut. Én attól az időtől vagyok újságolvasó. Azt hiszem, azt is elmondtam, hogy egyik-másik idősebb paraszt ember engem, a tizenéves diákot felnőttként kezelt.

1945-ben a magyar katonákat én búcsúztattam a temetésükkor. Létrehoztam a MADISZ-t. Sok fiatal tanulásra buzdítottam. A Pazsak-tanyán egy laza szövetkezetet hoztunk létre. Sajnos, nem volt vállalkozó ember, aki az élére álljon. Színdarabokat, Darvas Szakadék című drámáját több helyen játszottunk. A fiatalok egyre-másra jelentkeztek középiskolába. Hosszabb ideig voltam megyei tanácsstag. Segítettem a fürdő létrehozását, ahhoz Papp Lajos megyei tanácselnök segítségével 300 ezer forintot biztosítani, amikor fogorvosi rendelő létesítését írta elő a kormányzat, akkor egy új épületet építettünk benne az orvosi rendelő és két orvosi lakás. Az orvosi rendelő helyén bölcsőde lett, a bölcsőde helyén könyvtár és ifjúsági sportterem. Varga Sándor az autószerencsétlenségben meghalt tervosztályvezető azt mondta, ezt tanítani kellene, hogy kevés pénzből helyi hozzájárulással mi mindent lehet csinálni.

Amikor 1979-ben nyugdíjba mentem, 80-ban már nem lettem vb-tag. 25 évig voltam az. Ladányi József megyei tanácselnök megkérdezte, mi a kívánságom.

– Jóska, adjál egy kis pénzt Bogácsnak, hogy bitumenes utat építsenek, mert végtére is fürdőváros.

1, 7 millió forintot adott. A helyi tanácselnök vissza akarta küldeni, mert előírták neki, melyik utcában kell felhasználni. Az ügyi szakemberek felvilágosították, hogy ezt szakmai vonalon tették, és ha visszaküldi, Bogács megnézheti magát, hogy mikor kap valamit.

Bogács 15-ét az első világháborús emlékműnél ünnepelték. Én egy történelmi emlékoszlop felállításán fáradozom, ahol nem sorolom, hogy a honfoglalástól kezdve milyen történelmi események évszámának kellene rajta lennie. Ezt a mai napig nem sikerült megtenni, pedig két kőbánya van a község határában. Víg Rudolf a MADISZ elnökségi tagja volt, Nagy Lászlóval a Dózsa kollégiumban együtt voltak. Részem van abban, hogy a volt szülőházán emléktábla áll és díjat neveztek el róla, amelyet a Pávakör minden tagja megkapott már, és a népművészetekkel foglalkozók közül is néhányan. A Fényes Szellők Szövetsége, amikor meghívásomra Bogácsra jött, megkoszorúzta Víg Rudolf emléktábláját. A Tokaji Íróklub is járt Bogácsra. Bajor Nagy Ernő írt is Bogácsról. A MAME rendszeresen tartott irodalmi esteket.

Sikerült létrehozni egy Bogácsi Kör nevű civil szervezetet. Néhány hasznos munka után a polgármester kezdett féltékenykedni, mert pénzt is szereztünk. Lehoczki Alfréd történész Dél-Borsodról írt egy könyvet. A község első írásos említésének 750. évfordulóján jutalomként is a szavalóversenyben sikeres iskolás gyerekeknek adtunk belőle. A második világháborús emlékműnél a 90-es évek közepétől május utolsó vasárnapján, a hősök napján, mint a háború áldozatairól megemlékezünk. Az emlékmű nemcsak a háborúban elesett katonák, hanem a község ostrománál meghalt civilek és a gázkamrában megsemmisített zsidó polgártársak neve is szerepel.

Az utóbbi időben egyes magukról megfeledkezettek – akik az előző években voltak a község vezetői – támadnak, mert felróttam nekik, hogy a községben demokráciahiány van. Meg azt sem vették jó néven, hogy a bogácsi vállalkozók baráti egyesületének támogatója vagyok, akikkel együtt koszorúzunk március 15-én és a Hősök napján. 2003-ban, a megyei levéltárban kézhez kaptam a bogácsi munkástanács névsorát, tevékenységét, ennek alapján 2003. október 23-án együtt rendeztünk ünnepséget, és én mondtam az ünnepi beszédet. Egy önkormányzati képviselő hóbörgött ott, és rendre utasítottam, amiért a nemzeti ünnepet megsértette.

1989-ben a kisgazdák létrehozták a Kovács Béla Társaságot. Mi természetesen a Veres Péter Társaságot alakítottuk meg. A pesti okosok, Varga Csaba, meg mások, azt mondták, hogy a Nemzeti Parasztpárt neve kompromittálódott Erdei és Darvas szerepelésével. Néha még Péter bácsit is felhozták, így előálltak a Magyar Néppárt névvel. Én megjegyeztem, hogy a kisgazdák és a szociáldemokraták megtartották a nevüket, holott ott is volt „kompromittált”. Az első választáskor fél százalékot értünk el. Csúfos vereség. Én megjegyeztem: – hát mit akartok, a parasztok a Nemzeti Parasztpárt nevét keresték, néppárt volt özőnível. Utána Pozsgay Imre és Bíró Zoltán is gondolt a Nemzeti Parasztpártra. Bíró Zoltán el is rontotta az egészséget. Megmondtam neki, aztán később Pozsgay Imrének is, hogy először külön-külön kongresszust kellett volna tartani a feloszlásról, és az egyesülést megszavazni. Pozsgayék is létrehoztak egy pártot, ők se sokra mentek. Én Pozsgay Imrének mondtam, – Imre én úgy tudom, neked felajánlották a Nemzeti Parasztpárt elnöki tisztjét. Ő azt mondta, – bátyám, bánom, hogy akkor nem fogadtam el, és legfőképp azt, hogy mi akkor nem találkoztunk.

Fekete Gyula – a tokaji írótabort hanyagolva – ott volt Lakitelken, a sátor alatt az MDF alakulásánál, és annak elnökségi tagja lett. Antall József közölte vele:

– Gyula, te most elmész a Magyar Néppártba elnöknek.

Antall Csukát is kiebrudalta, Bíró Zoltán meg szépen elment. Gyula kis híján majdnem Csurka kezére játszotta a Magyar Néppártot. A Szolnokon tartott kongresszusunkon Gyulát le is váltottuk és helyette ismét Márton János lett az elnök. Valahogy ekkor kellett volna Pozsgayékkal a korábban való megbeszélés alapján indulnunk.

Én 1939 óta vagyok a Nemzeti Parasztpárt tagja. Később a párt neve Magyar Néppárt, Magyar Néppárti Nemzeti Parasztpárt lett. Most pedig az 56-os Petőfi Párt nevet is belevéve Magyar Nemzeti Petőfi Párt néven jegyezték be minket nemrégiben. Közben két-három évig voltunk mi a Népi Írók Baráti Egyesülete. Minap közölte velem dr. Dobszai Károly, hogy Márton János lesz a párt, én pedig a Népi Írók Baráti Egyesület tiszteletbeli elnöke.

Dr. Nagy Károly szikszói származású, de Pesten élő jogász (én úgy mondom, hogy a Pestre szakadt) a borsodi-gömöri-abaúji-zempléni földijeink összefogója. Alakított egy egyesületet és meghívott engem a pesti összejövetelükre. Jelen volt Földvári Rudolf is. Hát nagyon megörültünk egymásnak, felhoztuk a régi dolgainkat, együttműködésünket. Érdeklődtem sorsa felől, én is elmondtam az enyémet. Arról is beszélgettünk, hogy amikor őt majd később a megyei munkástanács más tagjait is kiengedték a szovjetunióbeli fogságból, és ő lett a megyei tanács elnöke, hogyan sikerült az együttes ülésen a munkástanács elnöksége és a megyei tanács vb között jó tárgyalási légkört kialakítani. Azóta én Csorba Pistának is elmondtam, hogy őt, meg Bogár Karcsit a megyei tanács munkatársai nagyon szívesen látták volna vezetőként a megyei tanácsban.

A pesti találkozó után Földvári felkeresett Miskolcon a Nagy Imre Társaság megyei szervezetének megalakítása ügyében. Átadott egy névsort. Közülük sajnos néhányan meghaltak, mások elköltöztek, betegség miatt nem tudtak eljönni az összejöveteleinkre.

Az alapító összejövetelen dr. Újszász Kálmán sárospataki teológus professzort, a magyar népfőiskolai mozgalom kiválóságát választották meg elnöknek. Telegdi Imre Füzerradvány-

ban volt református lelkész. Sajnos már ő is elhalálozott közülünk. Ugyancsak itt hagyott már bennünket Tóth Zoltán, aki 1956-ban a Munkástanács tagja volt. Dr. Szarka László is meghalt, dr. Szigeti Antal alelnököt 2004 karácsonya előtt tragikus gépkocsi-szerencsétlenség ragadta el közülünk.

A Nagy Imre Társaság Borsod-Abaúj-Zemplén megyei szervezete igen aktívan tevékenykedik. Nagy Imre életútját egy sorozat keretében kiváló előadók mutatták be. A Maléter Pálról szóló előadáson özvegye is megjelent. Földvári Rudolfról és az írókról Fazekas Csaba történész tartott előadást. Az első magyar miniszterelnök alakját Deák Gábor, a Magyar Történelmi Társulat megyei elnökének előadása idézte meg. Az ugyancsak mártíromságot szenvedett Bajcsy-Zsilinszky Endréről Vigh Károly történész beszélt. Egy könyvnapon Bozóky Éva: „Zord idők nyomában” c. memoárkötetéről a főszereplő – Donáth Ferenc özvegye – részvételével beszélgettünk. A Népi Írók Baráti Társasága tájrendezvényei Némethné dr. Dikán Nóra alelnök segítségével sikeresek.

A Nagy Imre Társaság aktív tagjai közül ki kell emelni Földvári Rudolfot, a tiszteletbeli elnökség tagját, a megyei szervezet tiszteletbeli elnökét. 1956-ban a megyei munkástanács elnökeként írta be nevét a történelembe. Zombori Sándorral együtt ők Miskolc megmentői. E sorok írója a szintén a tiszteletbeli elnökség tagja, megyei elnök. Hubay László, Nagy Imre unokaöccse az országos elnökség tagja, Joósz Gábor 1956-ban V. éves gépészmérnök hallgató, motoros futár az egyetem és a lillafüredi rádióállomás között. Kalló Lászlóné a megyei Honismereti Szövetség elnöke, dr. Lakatos Árpád, aki Marián István alezredes mellett a budapesti Műszaki Egyetem katonai tanszékén tevékenykedett. Dr. Páczelt Istvánné egyetemi oktatóként dolgozott korábban, Szilvási Kálmán és felesége a Kanadában elhunyt Kopácsi Sándor (1956-ban budapesti rendőrfőkapitány) rokonai, Tóth Zoltánné az 1956-os Munkástanács-tag özvegye. Deák Gábor mellett megemlítem Gribovszki László volt egyetemi tanárt, az Északkelet-Magyarország c. lap tulajdonos-szerkesztőjét is. Mészáros Bálint, az 56-os Szövetség volt elnöke feleségével együtt jelen volt a Nagy Imre Társaság nyíregyházi csoportja által Snagovba illetve a párizsi Père Lachaise-temetőbe szervezett zarándoklatokon. Utána beszámolt minderről a Borsod megyei szervezet összejövételén.

Miskolcon a városháza falán, déli oldalán, van egy emléktábla a Nemzeti Tanács megalakulásáról. Én mondtam az avató beszédet. Az utóbbi időben a Károlyi Mihállyal kapcsolatos emlékeztetéseken én mindig elhelyezek koszorút a Nagy Imre Társaság nevében. Elmondtam ezt Vészi Jánosnak, nemrég halt meg, hogy jól tettem-e. Karon fogott és azt mondta, menjünk az emeletre, félemeletnél megláttam egy nagy fényképet. Nagy Imre és Károlyi Mihály van rajta.

– János, ez nem Magyarországon készült. Tehát megnyugodtam, hogy jól cselekedtem.

Október 6-án, amikor a városháza a Batthyány-emléktáblánál koszorúz, én is feliratkoztam, hogy a Habsburgok által kivégzett első felelős miniszterelnök emléktábláját a Nagy Imre Társaság nevében koszorút helyezünk el ott. A kisgazdáknak is javasoltam, de ők aztán egymás között veszekedtek, hogy december 24-én Bajcsy-Zsilinszky Endre kivégzésének napján helyezünk el koszorút az általam kezdeményezett és a Bajcsy-Zsilinszky utca utcai frontján felállított emléktáblánál. Fábry Zoltán ugyan nem ebbe a körbe tartozik, de az ő emlékét is ápolom Stószon. Ő az antifasiszta irodalom legkiválóbb magyar művelője volt.

A népi írók emlékét ápolom a tiszaladányi emlékfalnál, ahol egy kiváló atomtudóssal szerepel a nevem, mint a község díszpolgára, továbbá Tardon Szabó Zoltán okán. Szabó Zoltán nagyon szépen emlékezett a Párizsban kiadott Irodalmi Újságban Batthyány-sors című írásában a földosztó Nagy Imrére és a forradalom miniszterelnökére. Cserépfaluban Cserépfalvi Imre okán több magyar íróra is emlékezünk.

Életem 85. évében az a kitüntetés ért, hogy a Nagy Imre Társaság elnökségének felterjesztése alapján gazdag életutam elismeréseként 2003. augusztus 20-án a parlamentben Mádl Ferenc köztársasági elnök a Magyar Köztársaság Érdemrendjének Lovagkeresztjét adta át. 2004. május 11-én Miskolc város napján „Dr. Gálffy Ignác”-életműdíjjal tüntettek ki. 2004. október 21-én a Nagy Imre Társaság Nagy Imre Emlékplakettal ismerte el tevékenységemet.

Hegyi Imre írásaiból

A) Cikkék, publicisztikák, 1939-1961.

A szövetkezetről

A szövetkezés eszméje benn él minden nép lelkében, de ennek is, mint sok mindennek sokszor láthattuk a megcsúfolását. A gazdasági életben a tiszta szövetkezeti eszme megvalósulása nemcsak a nép egy rétegének, hanem a nemzeti közösségnek javára lehet. Bátran mondhatjuk azt, hogy legtisztább a szövetkezeti eszme a mezőgazdaságban. Ha nézzük a külföldi példákat: Dániát, Lettországot stb., azt látjuk, hogy a földet túró parasztság tiszta szövetkezeti szellemű gazdálkodása a nemzeti jólét záloga.

A szövetkezés különböző formákban történik. A letteknek „talka” a neve. A talkánál a gazda baráti és rokoni köre gyűl össze egy bizonyos munka elvégzésére, pl. trágyahordás, cséplés, szántás. Ezt tehát emberi munkaerők összevonása, abból a célból, hogy egy bizonyos munkát több ember hamarabb végezzen el, mint egy.

Ehhez hasonló hazánkban az erdélyi székelyek „kaláka” néven ismert szövetkezése. Ez is mint a talka, erősszefogás egy bizonyos munka elvégzésére. A kölcsönösségen és kötelezettségen épül fel. Ha egy gazda segít a másinak, ez köteles viszonzni. A kaláka és a talka tehát nem tartós szövetkezés, hanem alkalmi erőegyesítés egy bizonyos munka mielőbbi elvégzésére.

A tartós egyesülés nemcsak egyes alkalmi munkák elvégzésére, hanem valamely áru beszerzésére, vagy termelvény értékesítésére szövetkezik. Owen Róbert alakította az első szövetkezetet a XIX. század elején Rochdalban (Angliában). 28 takács szövetkezett vásárlási visszatérítés adására. A Németországban Schultze és Rafaisen, Franciaországban Luis Blane, Magyarországon pedig gr. Károlyi Sándor voltak a szövetkezeti apostolok.

Hazánkban a kereskedelmi törvényben meghatározott kereskedelmi társaságok közé csak országgyűlési felszólalásra vették fel. Ezt a törvényt több törvény módosítja, de még ezidáig tiszta szövetkezeti szellemű szövetkezeti törvényt nem alkottak. A szövetkezeti üzletvezetés ezért hasonló a részvénytársaságok szellemének, mert a szövetkezet bár kapitalista, a kapitalista eszközeivel küzd a kapitalizmus ellen.

Hogy miért szükséges új szövetkezetek létesítése, azt különféle okok magyarázzák. Miért kell szövetkezet, mikor majdnem minden faluban van Hangya. Nem is az a baj, hogy van, mert ez a falu népének filléreiből tevődött össze. És ezek a vidéki Hangya szövetkezetek a falu szükségletfedező boltjai elsősorban. Tehát az volna a cél, hogy az általános, közszükségleti cikkekhez olcsóbban jusson a falu népe. Emellett a mezőgazdasági szerszámok: rézgálic, rafia és növényvédelmi szerek olcsóbb szállításával lehetővé tennék a nagyobb károk elleni védekezést. Tehát a gazda, onnan, ahova ő is befektette a pénzét, akár csak két pengőt is, csak igen kevés árucikket kap olcsóbban, mint másutt. Sokan aztán ott is hagyják a szövetkezetet és inkább vásárolnak a zsidótól. De nemcsak az említett tény, hanem a vidéki szövetkezetek vezetésében lévő hibák is sokakat átállítanak a másik oldalra. Sok helyütt a szövetkezet vezetése csaknem egészen a falu intelligenciájának kezében van. Ezek pedig az egymás közt folyó harcaikban használják fel az embereket. Megrontják annak a szövetkezetnek a szellemét, amely nemcsak az övék. Nekik több az üzletrészüik, mint valamelyik parasztnak. Ez nem lehet érv arra, hogy ő legyen az ügyvezető-igazgató. A szövetkezet nem részvénytársaság.

Ha a kis vidéki szövetkezeteknél ilyen bajok vannak, akkor milyen lehet magában a Központban. Mert tudott dolog az, hogy a vidéki Hangya szövetkezeteket a Hangya Központ látja

el áruval. A Hangyának van ugyan Ipartelepe, de ez édeskevés arra, hogy a legszükségesebb cikkekkel ellássa vidéki fiókjait. Kitől szerzi be tehát az áruit! Nem nehéz kitalálni. Az árun nyer a zsidó, nyerni kell a Hangya Központnak és magának a vidéki szövetkezetnek is, hogy költségeit fedezze. Ilyen hosszú láncolásnak csak a fogyasztó falusi lakosság issza meg a levét. A Hangya Központnak tehát lehetővé kellene tenni, hogy a folyton növekvő forgalma valóban javát is szolgálja a forgalmat hozó falusi lakosságnak. Ez lehetővé is válik, mert egymásután kerülnek érdekeltségébe a különböző értékesítési szövetkezetek. Szinte nap-nap után lehet hallani, hogy minden a Hangya kezébe, illetve érdekkörébe kerül. Az értékesítő szövetkezetek exportforgalma nem jár ráfizetéssel. A termelőknek, vagy az eladóknak fizetett magasabb ár is, de nem mindig azt mutatja, hogy látszatra a zsidóság kiszorítására van ugyan, de kérdezzük, ki garantálja azt, hogy ők nem fognak úgy csinálni, mint a zsidók, ha kiűtötték az ellenfelet a nyeregből! Azt hisszük, senki: az árakat leszorítják és a haszon még nagyobb lesz. A szövetkezeti szellem, melynek egyik pillére a becsületesség, ezt kívánja! Hol van itt az ún. „altruisztikus” szellem! Sehol! A legmohóbb kizsákmányolás ez és becsapása a népnek. Félrevezetés a kereszténység és a nemzeti élet jelszavával. Kérjük, talán a megértést a Hangya vezető uraitól. Aligha kapunk. Hogy is lehetne, mikor nem találunk a legfelsőbb vezetőségben a terebélyes fához hasonlított vállalat gyökerét képező parasztság köréből senkit.

Amint láthattuk az egyetlen szövetkezet, mely a falut érdekelte, nem látja el feladatát úgy ahogy kell és nem szolgálja mindig a falu javát. Ha a szükségletfedező szövetkezetet nem is, de a termelő és értékesítő szövetkezeteket okvetlenül meg kell teremteni a falu népének. Önmaga csinálja meg és önmaga lássa minden hasznát. Ha van is tejértékesítő szövetkezet a faluban, az bizonyára az OMTK fiókja. Ez pedig olcsóbban veszi meg a tejet, mintha a gazdáknak volna tejszövetkezetük, mert kevesebb volna a költség. Nem kell a vezérigazgatónak meg a többieknek rész belőle. Elég ha van egy könyvelő és két-három napidíjas. A tejszállítást pedig a fogattal rendelkező gazdák végeznék felváltva. Így lassan kiépülne a tej, tojás-, baromfi-, sertés-, marha és lóértékesítő szövetkezet. Mindezt pedig a falu népe a maga erejéből alkotná meg. Ahogy nőne a szövetkezet, nőne a falu jóléte is. Mindig és minden cselekedetben szem előtt tartva azt, hogy a szövetkezet a falué: a falué a haszon is. Tehát minél kevesebb költséggel kell dolgozni, de ezt sohasem kell a dolgozók terhére cselekedni. Az a szövetkezeti vezető, aki új piacokat teremt, keres, megérdemli az érte járó díjat. Mert ez is a falunak hajt hasznát, ha többet tud eladni. Lassan a szövetkezet elérhet ahhoz a ponthoz, hogy kultúrházat épít. Ez is az övé lesz. Alapítványokat tehet, a jófejű szegényebb paraszt gyerekeket taníttatja és így lassan beküldi a falu krémjét a magyar társadalomba. Beküldi a jegyzői hivatalba, elküldi orvosnak, tanítónak, tanárnak, ügyvédnek, bírónak és képviselőnek, hogy a népet a nép gyermeke képviselje ott, ahol kell.

Ha teszünk és nem féltékenykedünk egymásra, akkor megtudjuk valósítani azt, ami sokaknak álma volt. Valóság lesz az, hogy élünk, hogy a föld valóban a miénk, hogy minden úgy lesz, ahogy mi akarjuk. Mert mi is az igazságot akarjuk, és ezt akarja az Isten is.

De nem elég csak az igazság, hanem jólét is kell. Minden falunak jól szervezett és vezetett szövetkezete pedig ezt hozza magával.

(Árpád Géza álnéven. Szabad Szó, 1939. július 12.)

Parasztszövetkezeteket!

Manapság ismét sok szó esik a szövetkezetekről. A sok szó két egymással nagyon ellentétes tábor ajkáról hangzik el. Az egyik a hivatalos, tehát mai szövetkezet, a másik szövetkezeti szellemet akarók tábora.

Mi a szövetkezet? Olyan előre meg nem állapított tőkével induló kereskedelmi társaság, amely tagjai hitelének, keresetének és gazdálkodásának előmozdítására alakul, a kölcsönösség elve alapján. A kölcsönösséghez hozzájárul az önszegély és az önkormányzat is, mint megkülönböztető jelek.

A kölcsönösség és önszegély azt jelenti, hogy egy mindannyiért, mindannyi egyért felelős és senki másnak (még az állam) segítségére sem támaszkodnak. Csupán önmaguk erejéből alkotnak. Legfontosabb kellék azonban az önkormányzat, mert ha ez nincs, vagy látszólagos, már nem szövetkezet. A szövetkezet függő viszonyba kerül az állammal, ha az üzletrész tőkéjéből részt jegyez, vagy a közigazgatás emberei a vezetőségben részt vesznek.

Ami a két tábor közti ellentétet okozza, az több életbevágó kérdés körül forog. A legkényesebbek egyike a visszatérítés kérdése. Igaz, hogy a szövetkezet nem nyereszkesedésre alakult társaság, de mint kereskedelmi társaságnak eredményt kell felmutatni. A nyereség felosztása történhet úgy, hogy az üzletrészekre osztalékot fizetnek ki és a fennmaradó részt vásárlási vissza térítésre fordítják. Ezt csinálják a mai szövetkezetek, holott ez nem szövetkezeti szellemű elosztás, mert elsősorban azokat segíti, akik tőkéjükkel vesznek részt a szövetkezésben. Ezek a tőkések feléje se néznek sokszor a boltnak. Az igazi szövetkező viszont elveti az osztalékosztás elvét és az elért nyereséget vásárlási visszatérítésre kívánják fordítani. Ez már igazságosabb elosztás, mert azokhoz kerül vissza a pénz, akik a forgalmat vásárlásukkal emelték. A vásárlási visszatérítést a szövetkezet minden fajtájánál meg lehet oldani. Még a hitelszövetkezeteknél is, ahol az osztalék kifizetése és a tartalék megállapítása után fennmaradó felesleget az adósok közt kamattérítés formájában kell visszafizetni.

A mai szövetkezetek folyton emelkedő forgalma nem természetes eredmény fejleménye, hanem mesterséges duzzasztás. Az újonnan alakuló értékesítési szövetkezetek üzletrészeit nem a parasztág jegyzi, amelynek értékesítésre szánt termelvényeit felvásárolják. Érdemes megemlíteni a legnagyobb fogyasztási szövetkezetünknek egy-két tételét. A vidéki Hangya szövetkezetekben tömörült 600 ezer család (hárommillió lélekkel), 1938-ban 757.000 vásárlási visszatérítést kapott. Ezen szövetkezetek összforgalma ugyancsak 1938-ban 120 millió pengő volt.

A mai szövetkezetek egy része tehát nem teljesítik szövetkezeti feladataikat. Egyrészt vásárlási visszatérítésük csekély, másrészt a megindult értékesítésnél csak, mint felvásárlók jelentkeznek és a hasznát nem azok élvezik, akik értékesítették, hanem az osztalékot kapó üzletrészesek.

Hogy nálunk is olyan szövetkezeti élet legyen, mint az Északi Államokban, ahhoz meg igen hosszú és göröngyös út vezet. Elsősorban a meglévő, jobbára fogyasztási szövetkezeteinket kell átszervezni. Demokratikus alapokra kell helyezni. Egy falusi szövetkezet nem lehet az intelligencia és a módosabb parasztok érdekszövetsége. Az igazgatóságot és felügyelő bizottságot az üzletrészesek minden rétegéből kell választani. További teendő az értékesítés megszervezése. Meg kell teremteni ezt a szövetkezeti formát is, mert a termelő parasztág csak így kapja meg termelvényeinek teljes értékét. Csakis szövetkezeti úton lehet elérni azt, hogy kevés költséggel értékesítsük termékeinket. Ha minden falu megszervezi az értékesítőszövetkezetet és egy jó eladója van, aki megfelelő piacot talál, akkor a faluba több

pénz fog befolyni, mert a különféle vezér- és egyéb igazgatók tiszteletdíjait is ők kapják vásárlási visszatérítés formájában.

Hogy Magyarország is az igazi szövetkezetek országa legyen, ahhoz kitartó munkára van szükség. Ne higgyük, hogy elérhetetlen és megvalósíthatatlan dolog szövetkezeti életet élni. Vannak hazai példák, a mélykúti földbérlő szövetkezet. Hanza szövetkezeti áruközpont Galántán. Makói Gazdák Önszegélyező Egyesülete. Mindannyi hirdeti és élő valóságként mutatja a magyar parasztság élni akarását és a szövetkezeti életre való készségét. Képzeljük csak el, mit lehetne csinálni azzal a pénzzel, amit a mai alszövetkezetek a falun nyernek. Gondolkozzon mindenki rajta és ne feledje azt, hogy más út nincs Magyarország és népének boldogulásához, mint a parasztszövetkezetek létesítése.

(Árpád Géza álnéven. Szabad Szó, 1940. virágvasárnapja)

Körhinta

(Gondolatok egy magyar film bemutatója után)

Amikor Sarkadi Imre 1955-ben Kossuth-díjat kapott, az Irodalmi Újságban Kuczka Péter üdvözölte. Üdvözlő levelében arról szólt, hogy a mai 30 évesek még adósak a nagy művel. Sarkadi Imre „Válaszféle barátainak” c. levelében arról írt, hogy a nagy mű a szocializmus építése, és nekünk minden erőnkkel azt kell szolgálni.

Sarkadi Imre szem előtt tartotta ezt a tételt, mert a Körhintával és a Madách Színházban bemutatott Szeptember-el a „Nagy mű” építését szolgálja alkotóan, művészien és maradandóan.

A Körhintát nemcsak a boldogságukért küzdő két szerelmes harca teszi maradandóvá, hanem a benne lévő nagyszerű gondolatok, művészien összeállított képek, az utat törő győzedelmes újnak és a sivár réginek szembeállítás. Néhány ilyen kép készített arra, hogy egy-két gondolatot elmondjak. Nem a film szakmai vonatkoztatású részére, a rendezésre, fényképezésre, zenére gondolok most. Ezt külön-külön lehetne dicsérni, de együttes összhangját is hosszan kellene méltatni.

A Körhintáról, már forgatás közben, sok dicsérő szót hallottunk. Érdeklődéssel vártuk tehát bemutatását. Ilyenkor úgy van az ember, hogy ha valami nem elképzelése szerint történik a filmben, csalódással távozik. A Körhinta bemutatása után nem érzünk ilyen csalódást, mert telve vagyunk örömmel, kedvvel és hangos lelkesedéssel.

Örül a szívünk, hogy ízig-vérig magyar filmet láttunk, amely nemcsak azért magyar, mert magyarul beszélnek benne, hanem benne van népünk szokása, a magyar népzene nagyszerűsége és szilaj táncunk, tehát az egész élet minden lakkozás és kátrányozás nélkül. Így tehát nemcsak szép, hanem igaz is ez a film.

Sarkadi Imre Körhinta c. filmje mellett a Madách Színház most játssza a „Szeptember” c. színművét is. E két munka arról tanúskodik, hogy írójuk, alkotó kedvében van és a paraszti élet ismeretében méltán sorakozik Móricz, Veress Péter, Szabó Pál és Illyés Gyula mögé.

Sarkadi a Körhintában és a Szeptemberben az újért, a termelészövetkezet győzelméért indul harcba. Ebben az újért való harcban mindkét alkalommal a fiatalság vezet és ez nagyon örömdetes dolog.

Bíró Máté harcos fiatal, akit a Párt nevelt, edzett. Parasztlegény a javából, aki látja a jövőt, tudja, hogy kell azt formálni. Néha ugyan nyers, de éppen így hiteles, így igaz. Nagyon szürke figura lenne, ha Sarkadi százszázalékosan idealizálta volna. Védi a termelészövetkezetét Patakival szemben, azt a földet, amelyet ő az új módszer szerint művelt meg, hogy többet teremjen. Igazat ad azonban Patakinak, mint dolgozó embernek, amikor a tsz. Vezetőségét bamba, tohonya népségnek nevezi, mondván: „Ha maguk nem ilyenek volnának, a Patakiak nem kifelé, hanem befelé igyekeznének”.

Ebben nagy igazság van. Ha egyik-másik termelészövetkezet vezetősége fegyelmet tudna tartani a munkában és hallgatna a középparaszt jótanácsaira és felhasználná rendszeretét, akkor a középparasztot vasvillával sem lehetne kivenni a tsz.-ből. Baltát ragadna a tsz. Védelmében, mint ahogy ezt tette Pataki István is lánya ellen, hogy így láncolja a régihez, mert ezt tartja jobbnak, minthogy az újban a tohonya emberek megcsalták a közös iránti szép elképzeléseit.

Mire tanítja ez az egy-két jelenet az olyan termelőszövetkezetek tagjait, ahol középparasztok is vannak, vagy ahová középparasztok szándékoznak belépni? Nagyfokú felelősségre, s akár hiszik, akár nem, arra – hogy tőlük is függ a mezőgazdaság szocialista átszervezésnek gyorsasága és minősége.

Ha egy termelőszövetkezetbe a Pataki-féle anyagi helyzetű és tekintélyű emberek lépnek be, akiket a jó példa győzött meg a termelőszövetkezetbe való belépésről, akkor azok ott kedvvel dolgoznak. Ilyen helyen a kezdeti nehézségek is a minimumra csökkennek, kevesebb a torzszalkodás, jobban megy a munka, nagyobb a termés, több a jövedelem. Ezek együttesen segítik a mezőgazdaság gyorsütemű szocialista átszervezését és a gépek révén a termésátlagokat is növelik.

Mond-e ez a film valamit a termelőszövetkezet magasabbrendűségéről? A Pataki Mari által elejtett egy tejeskannából kifolyó tejben nemcsak az előtte és utána következő képek drámai aláfestését kell látni, hanem össze kell kapcsolni a következő jelenettel, amikor a termelőszövetkezet kocsijáról rakják le a tejeskannákat. Mit mond ez a jelenet? Azt, hogy csak a termelőszövetkezet adhat többet.

A termelőszövetkezet mellett szól Pataki Mari ragaszkodása Bíró Mátéhoz is. Azért ragaszkodik talán hozzá, mert Máté kedvesebb, játékosabb, jobban érti a szórakoztatást, szóval fiatalabb, mint az öreg legény, Farkas Sándor, ez a nyers, néha esetlen, szánandó ember? Mindez azért van, mert Mari látja és tudja – hiszen benne élt – hogy a termelőszövetkezet Petőfi-brigádjában a fiatalok között ezerszer jobb volt, mint a múltba belekapaszkodó keménykötésű apja, a mulandót rózsásnak feltüntető Farkas Sándor, a korán megöregedett, mindenbe belenyugodott, semmi ellen nem lázadó, örök robotban sorvadó anyja mellett. Mit adhat a kukoricaszemek koppanása, az öreg, kopott szerkezetű óra hangos kalimpálása és a lukas edényből idegeket borzongató módon csepegő víz együttes, rabvallató környezete? Ilyen környezetben nyilván nem lehet leélni egy életet, amikor tízezrek másképpen élnek, és ennél a másképpen-nél is még jobban és egyre csak jobban lehet élni. Ez ellen az életkeserítő kínlódás ellen mit tehet egy 18 éves parasztlányka? Azt, amit Pataki Mari tett. Joga van-e a fiataloknak ahhoz, hogy megmondják véleményüket: ők másképpen akarnak élni? Joguk van, ezerszer joguk van! Az elkövetkezendő 40-50 év az ő életük lesz és nem a mostani 50-60 éveseké. Keserűséget okoznak-e ezek a „makacssággal” a fiatalok? Pillanatnyilag igen. De rövid idő múlva örömet és megbékélést hoznak. A sok munkában hamar megöregedett, megrokkant és sok szenvedést átélt kedves öregek – bátyáink és nénéink – hátralévő éveinek jobbra, kellemesebbé tételén is munkálkodnak ezek a „makacs” mai fiatalok.

Mit veszíthetünk az egyéni gazdálkodás megszűnésével? A keserves gürcölést, a bizonytalanságot, a rettegést, s a mindenbe belenyugvás életelvéit, amelyeket Patakiné is a régi öregektől kapott, kik azokat a feudalizmus és a kapitalizmus kegyetlensége miatt paraszti törvénnyé tették. Azt a leegyszerűsített életszínvonalat, amelyet Patakiné úgy fejez ki, hogy ennivalónk mindig volt. Megszabadulunk attól az embertelen paraszti törvénytől, hogy „a föld a földdel házasodik” Hol van a mi, szocializmust építő életünkben erre szükség? Nem kell az 5-10 holdaknak, vagy esetleg többnek összeházasodni, hogy kellő gazdasági erőt képezve, védekezzenek a földesurak és kapitalisták embertelensége ellen. Nem holmi 10-20 holdakon tengődhet, aki a földet szereti, hanem 500, 1000 és 2000 holdon élhet egyre szépülő emberi életet.

A technika mai fejlettségi fokán, a mezőgazdaság egyre fokozódó gépesítése mellett, az atomkorszak hajnalán nem maradhatunk meg nadrágszj-földekkel, lovacskákkal, tehénnékekkel, muzeális tárgyként a világ mezőgazdaságában.

Jól gondolkoznak-e tehát azok a szülők, akik még ma is a legény „határkövét” nézik? Nem. Akadályozzák gyermekeik boldogságát. Ma már a lányok egyre inkább azt nézik, a valamirevalóság mellett, hogy mit tud a fiú, hány százalékot ért el, vagy mennyi a munkaegysége. Igazabb törvény-e ez, mint az ősi törvény? Milliószorta!

Igen, ez rendjén van, de a nagy átalakulásban nem öntik-e ki a gyereket a fürdővízzel, tehetik fel a kérdést, gondolva azokra a nemzeti jellegünket kidomborító szokásokra, népi dalainkra, szilaj táncunkra, amelyek messziről mutatják, hogy ez a magyar? A Sarkadi, Fábri, Ránki, Hegyi négyes gondoskodott arról, hogy ezeknek az aggodalmaskodóknak választ adjon. Nem emlékszem magyar játékfilmre, amelynek zenéje ennyire népi lett volna. Bíró Mátét nagy búsulásakor – a „mit susog a fehér akác” negédes műdallal akarták megzavarni s vele az egész mulatást megszenteltetni.

Népünk szokásai nem az egyéni paraszti élettel maradnak fenn. A két háború közt, de még 1953 után is láthattuk, hogy miképp tört be a burzsoá-szemét a faluba is. Ez ellen csak együttesen összefogva lehet a harcot felvenni. Nemzeti művelődésünk fennmaradását és fejlesztését új motívumokkal – amelyek mai életünket mutatják – a termelőszövetkezetekben tömörült fiatalok kollektív munkája kiválóan szolgálhatja.

A Dolgozó Ifjúság Szövetségének, mint az ifjúsággal foglalkozó szervezetnek nagyon sok segítséget adott filmgyártásunk. Gondolok itt az Egy pikoló világos c. filmre és a Körhintára. A DISZ vezetőinek élni kell ezekkel a lehetőségekkel, segítsék fiataljainkat a szép megismerésére és a való életre.

A Körhinta bemutatása után Illyés Gyulának az Új Hang egyik számában megjelent néhány sora jutott eszembe, amikor azt írta, olyan drámát volna jó írni, amelynek látása után a néző néhány pillanatig némán ül a helyén, utána tapsol és az előadás után gyalog megy haza, s útközben a látottakon gondolkodik.

Valahogy így vagyunk a Körhintával is. A sok szép lírai mozzanat minduntalan eszünkbe vágódik, és ilyenkor gondolkodunk el a film cselekményén és tárul ki előttünk annak nagysága. E közben jutnak eszünkbe olyan gondolatok, amelyek segítenek leküzdeni a maradit és lelkesen építeni az újat.

(Széphalom, 1956. március. 52-55. p.)

Nemzeti összefogást!

Ahogy tisztul az égbolt a hét sötét és szűk esztendő után, úgy tör elő az igazság éltető, melegítő napsugara a tudásra, jobb emberi életre éhes magyar népre. Lassan fény derül minden gazságra, ledőlnek a tegnapi bálványok maguk állította „örök” tételei. Minden igaz és jó előkerül, hogy a maga valóságában szolgálja az embert.

A népfront-mozgalom hazai útja nagyon kanyargós, a szektás politikai bajkeverők rosszindulatából. Az a rövidlátó politikai klikk, amely nép nélkül akart „szocializmust” építeni, mindég ellenezte a nemzeti egység megteremtését. A népfront-mozgalomban megtestesülő népi egységtől félni, annak létét akadályozni, egyet jelent a nép iránti bizalmatlansággal, a nép véleményének semmibevételével.

Amikor a népfront-mozgalomról beszélünk, akkor kíméletlenül őszintének kell lenni és bizalommal kell lennünk azok iránt, akik döngetik a kaput és ablakot akarnak nyitni, hogy az éltető friss levegő életre keltse az elaltatott mozgalmat.

A Hazafias Népfrontot a Magyar Dolgozók Pártjának III. kongresszusa hívta létre. E szerint a Hazafias Népfront: „az összes hazafias és békeszerető erők legszélesebb összefogása országunkban, mint valamennyi hazája boldogulásáért és felemelkedéséért küzdeni kész, jóakarátú magyar ember egységes tömegmozgalma”.

A Hazafias Népfrontról ismernünk kell a magyar népfront politika lelkes harcosának, Nagy Imre elvtársnak a véleményét is, amit a pártkongresszuson és a népfrontkongresszuson mondott. Leninre hivatkozva, megállapította: „A proletariátus diktatúrája a munkás-paraszt szövetségen nyugvó szélesebb osztályszövetség, melynek a szocializmus építésében közreműködő, értelmiségi, kispolgári, nem proletár rétegek is tevékeny részesei. Aktív közreműködésük nélkül nem lehet a szocializmust felépíteni, ... megváltozott a munkásosztály, a parasztság és az értelmiség társadalmi természete, megszűnt az, ami azelőtt elválasztotta őket és így, ezek a társadalmi osztályok és rétegek gazdasági, politikai és szellemi vonatkozásban közelebb kerültek egymáshoz. A nép minden rétegét felölelő széles nemzeti összefogásnak ez a társadalmi alapja”.

A Hazafias Népfront egészséges működéséhez elengedhetetlenül szükséges, hogy az egész dolgozó népet bevonjuk a politikába. Magyarán szólva úgy kell intézni az ügyeket, hogy bízzunk a dolgozó emberekben, „kössük az orrukra a dolgokat”. A magyar politikai élet éveken keresztül tetszhalott volt, színtelen, szagtalan, íztelen egységdeklarációk hangzottak el ugyan, amitől máig sem lett nemzeti egység. Nem teljes a mi nemzeti egységünk, mert sokan még bizalmatlanok. Akiket a sztálinista nemzeti egység felfogása kirekesztett a nemzeti egységből, akiket megfosztottak emberi és állampolgári jogaitól, nehezen tudnak felmelegedni. Őket és még sok embert bátorítani kell, mert félnek, hogy jön egy újabb márciusi határozat.

Az október 14-i megyei találkozón néhány ember tragédiájáról hallottunk. Tragédia, mert szövetségesekről van szó. A volt kisgazdapárti Léhi Zoltán és a volt parasztpárti Bazsó Károly egyformán 3 kh földdel kerültek a kuláklistára. Mellettük sok névtelen járt ugyanígy.

A kínai leninisták bölcsességére gondolva azt is meg kell mondani őszintén, hogy a két háború közt a magyar nagygazdák soraiból is kerültek ki ellenzéki emberek és 1945 után beálltak a népi demokrácia hívei közé.

A Nemzeti egységnek a pártegység alapján kell megvalósulni. A Magyar Dolgozók Pártja vezető szerepét nagyon sokan már 49 előtt elismerték. Ma, amikor a Rákosi-, Farkas-féle klikk uralmának béklyóitól napról-napra megszabadulunk és a lenini elvek diadalra jutnak,

még inkább nő a bizalmunk a párt iránt. Őszintén azt is meg kell mondani, hogy a bizalmat nem egy helyen vissza kell szerezni, különösen a népfrontbeli embereknel van erre szükség. A bizalmat a tettek és egyes eddig nagyon merev funkcionáriusok magatartásának gyökeres megváltozása, vagy súlyosabb esetben a közéletből való eltávoztása állítja helyre. Vannak funkcionáriusok, akik nem tudják mitévők legyenek a volt koalíciós partnerekkel, pártonkivüliekkel, értelmiségiekkel, akikkel talán egy-két héttel ezelőtt még vitatkoztak, vagy azokkal, akik előbb tanultak meg arabusul, mint az arabok, vagy azokkal, akik helyesen látták az elkövetkezendő idők eseményeit – mert gondolkodtak. – Nem különös lények ezek az emberek. Emberi módon kell velük beszélni, hátsó gondolat, gyanúsítgatás és taktikázás nélkül. Nyugtalan álma csak annak lehet, aki embertelenül „túlteljesítette” a sztálini időszak embertelenségét. Vagy aki továbbra is félre akar vezetni bennünket, aki kétkulacsoskodik. Ahogy hozzátartozott a pártegységhez Nagy Imre visszavétele a pártba, úgy a nemzeti egységet is erősíti ez a tény. A júniusi friss szél, amely megárasztotta az 53 előtti politikai élet csörgedező patakját és fellibbentette a fátylat a Rákosi-féle személyi kultuszról, mind elevenítőleg hatott közéletünkre. 1953 júniusát mindenkinek végig kellett volna harcolni és nem pedig elszabotálni, mint ahogy nem kevesen tették.

Az 1955-ös esztendő a népfront-mozgalom számára a viasztörítés esztendeje volt. A népfrontbeli emberek azóta bizalmatlanul nézik ezt a mozgalmat, nem hisznek benne. Egyes funkcionáriusok pedig gyanús mozgalomnak tekintik, ahol a nagy ég tudja, milyen reakciós elemek jönnek össze, hogy „ellenzékieskedjenek”. A népfront ebben az időben holmi begyűjtő, meg egyéb apró-cseprő dolgokkal foglalkozó mozgalom volt. Affajta kirakatpolitika „nesze semmi fogd meg jól”. Értelmiségiek, vagy akiknek több földje volt, az nem mert oda menni. Ismerjük egy járási tanácselnöknek a panaszát is, aki 1954. évi őszi „aktív népfrontos” munkájáért 1955 márciusában bírálatot kapott. Akik nemzeti hagyományainkról beszéltek, könnyen megkapták, hogy nagy magyarok, nacionalisták. Nyilvánvaló, hogy a szektás politika mellett a népfront nem lehet a nép fóruma, csak hamis, értéktelen kirakat.

A Hazafias Népfront akkor tölti be politikai szerepét, ha mindenben mondhat véleményt. Ez a széles tömegek véleménye legyen. Így kerüljön ez a nyilvánosság elé. Előzetesen ne „szépít-sék” meg azt. A bizalmatlanságot a népfront iránt akkor sikerül feloldani, ha nem gyámkodnak felette. A párt irányításának sem kell gyámkodónak lenni, nem közvetlenül, hanem a meggyőzés módszereivel kell irányítani. A tanácsokkal kapcsolatos viszonyt nem egy helyen nehéz munkával kell majd rendezni. A tanácsok nem egy helyen a munka nehezét igyekeznek rátolni a népfront-bizottságokra. Nagyjelentőségű a Politikai Bizottság azon határozata, hogy a községi tanács vb. ülésén a Hazafias Népfront elnöke is részt vehet és ott kérdéseket tehet fel. A népfront, mint politikai tömegmozgalom részéről szükséges bírálat és társadalmi ellenőrzés ezúton, de magában a népfront-bizottságokban vagy társadalmi tanácsadó bizottságaiban is érvényesülhet. Elvégre a képviselők és a tanácsstagok a Hazafias Népfront jelöltjei. Nyilvánvaló – munkájukat valamiképpen ellenőrizni kell. Nagyon helyes az a kezdeményezés, amit a megyei népfront-bizottság indított el, hogy a parlament ülése előtt nyilvános képviselői csoportgyűlést tart, amelyre dolgozókat is meghívják, hogy együttesen dolgozzák ki, milyen interpellációs kérdéseket tegyenek fel megyénk képviselői a kormánynak.

A Népfront működésével kapcsolatban a Magyar Nemzet hasábjain vita indult meg. Olyan politikai légkört kell teremtenünk, hogy a népfrontban szabad viták folyhassanak a kölcsönös bizalom jegyében. A népfront-bizottságokban különféle világnézetű emberek foglalnak helyet, ez nyilvánvalóan azt jelenti, hogy ott vitatkozni is fognak. A népfront-bizottságokban helyet foglaló emberek az alapkérdésekben, így pl. a hazaszeretet és a béke, valamint a jobb emberi életért való munkálkodásban egyetértenek. Az ilyen kérdéseket kell szélesíteni. Mindég meg kell találni a közös alapot bármely vitatott kérdésben. Ez lényegesen megkönnyíti az előrehaladást. A siker akkor lesz teljes, ha mindég a haza és a dolgozó nép

érdekeit tartjuk szem előtt. A népfrent-viták nemcsak a népfrent-bizottságban, hanem a mellette működő társadalmi bizottságokban, vagy ankétokon is folyhatnak. A társadalmi bizottságokban folyó viták egy-egy problémát alaposan megtárgyalnak, a vita eredményeképpen önálló javaslatot is terjeszthetnek a párt, a tanács és a kormány elé is. Sokakban felvetődik a gondolat, hogy ezeken a vitákon ellenzéki hangok is hangzanak el. Ettől nem dől össze a világ. Az lenne a baj, ha valaki egy ilyen vitáról azzal menne el, hogy nem mondhatta el a véleményét, a szólásszabadságról szóló jogát nem érvényesíthette. A vitán jelenlévő párttagoknak és haladó pártonkívülieknek a meggyőzés módszerével kell az igazságot kideríteni és diadalra juttatni.

Ez év nyarán megtörtént a Magyar Nők Demokratikus Szövetségének és a békemozgalomnak egyesülése a Hazafias Népfrenttal. Elég mechanikusan történt ez, nagyobb eredményei sajnos nem mutatkoznak. Sokkal többet várhatunk attól a kezdeményezéstől, amelyet a Borsod megyei népfrent-bizottság október 14-én egy megyei találkozóra szervezésével elindított. A volt függetlenségi pártok megyei vezetőinek baráti találkozója az őszinteség és egymás iránti bizalom, a tenni vágyás és szívből jövő lelkesedés jegyében zajlott le. A jelenlévők hitet tettek amellett, hogy a 49 előtti jó együttműködő módszerekkel most már nem pártokban, hanem a Hazafias Népfrent-bizottságokban fognak együttműködni. Rehabilitálják a régi harcosokat, amit a sajtóban és rádióban is közléseknek. Régi, lelkes harcosokról a sajtóban cikket írnak, hogy példaképül állítsák oda fiatalságunknak. Több pártonkívüli harcost komoly funkcióba helyeznek el. Ilyenformán megszűnik az az éveken át folytatott gyakorlat, hogy a pártonkívülieket meghívták a díszelnökségbe, mondtak róluk egy-két szép szót, esetleg még kormánykitüntetést is kaptak, de nem adódott alkalom véleményük kifejtésére. Ha ezt végig tudjuk vinni, akkor a Hazafias Népfrent-mozgalom rövid időn belüli nagy fellendüléséről számolhatunk be.

Megragadjuk az alkalmat, hogy a nagy nyilvánosságot tájékoztassuk népfrent-bizottságaink tennivalóiról. A Politikai Bizottság határozata értelmében a termelési bizottságok, gazda- és olvasóköri szorosabb kapcsolatban vannak most már a népfrenttal és a Szabad Föld téli esték rendezése is a Népfrent-bizottságok feladata. Feladatot kapott a Hazafias Népfrent a népi kollégiumok szervezésében is. Nagy gond falun a mezőgazdasági munkaerők és a jó gazdák utánpótlásának nevelése. Népfrent-bizottságainknak segíteni kell a DISZ-szervezeteket a népfőiskolák, vagy parasztkollégiumok szervezésében, ahol téli időszak alatt a dolgozó parasztfiatalok nemcsak szakmai ismereteiket, hanem általános műveltségüket is fejleszthetik.

Lelkesítő feladatok állnak a népfrentmozgalom előtt. Ehhez népünkért érzett felelősség-érzetre, cselekvő hazaszeretetre, a népi segítőkészség kibontakozásának előmozdítására és a szocializmus győzelméért való harci kedvre van szükség.

(Kilátó, 1956. október 20. 1. p.)

Vezetők Borsodban

Bihari Sándor cikke régen megjelent a Művelt Népben. Azóta ország-világ megtudott egymást Miskolcra. Sokan kíváncsiak arra, hogy van-e valami változás? Van már némi előrehaladás. Azóta többen érdeklődnek a művelődés problémái iránt – bár egyesek még mindig gyanakvással. A megyei és városi tanács is hathatós segítséget nyújtott a megyei írócsoportnak. Megjelent az írócsoport hetilapja, a Kilátó, a Széphalom mellékleteként. Az új lapot nagy érdeklődéssel és szeretettel fogadta az olvasóközönség, de körülötte nagy viharok dúlnak. A régi, visszahúzó erők felélénkülése, a szektás szemlélet érezhető azokból a cikkekből, amelyek az Északmagyarországban támadják a miskolci írócsoport jobbik, tehetségesebb (ezt eddig íásaikkal is igazolták) részét. A vita egyik-másik hangja – ha tompítva is – hasonlít az 1956. július 2-a utáni napok felszólalásaihoz. Magam is szenvedője voltam a júliusi határozatot megelőző rosszindulatú bánásmódnak. Így kötelességem beszélni, mert nem kívánom senkinek sem, hogy ismét olyan napokat éljen át, mint amit néhányan kénytelenek voltunk rövid idővel ezelőtt átélni. Igaz, azóta megszületett a júliusi párthatározat, de Miskolcon és Borsodban néhányan nem akarják tudomásul venni.

Dr. Bóna Ervinnek a Művelt Népben megjelent nagy hatású cikke Miskolcon – kevesek kivételével – tetszéssel találkozott. A kevesek közé kell sorolnunk Déri Ernőt, a városi pártbizottság első titkárát. Eddig még nem volt alkalmunk szót váltani. Másoktól tudom, hogy művelt pártfunkcionárius, és így toronymagasan felette áll rosszhírű elődjének, az értelmiségifaló Bodnár Andrásnak. Azt is hallottam, hogy ezerkötetes könyvtára van. Éppen ezért volt kiábrándító Déri Ernőnek „A pártfunkcionáriusokról” írt cikke az Északmagyarországban. A hang helyenként kirohanásszerű. Szinte megbélyegzi azt, aki a pártfunkcionáriusokat bírálja. Azt írja, hogy „amíg egyesek a diplomájukat védték, addig a pártfunkcionáriusok földet osztottak stb.” Sehogyan sem tudok igazat adni Déri Ernőnek. Ismerek Györffy-kollégistákat, akik földet osztottak, pártot szerveztek, újságot szerkesztettek, földművesszövetkezetet szerveztek és tanultak. Az már más lapra tartozik, hogy egyes funkcionáriusokat „megagitáltak” valamilyen állás betöltésére, utána teljesen magára hagyták őket. Éppen ezért később megfeneklettek, és végül összes „bűneiket” fejükre olvasták és ezzel össze is törték őket. Az írók és mások, akik a funkcionáriusokról írnak, nem ilyen kegyetlenek. Mi nem emlegetünk fegyvert ellenük, mint közülük némelyek Miskolcon, a Petőfi-körös elítélő határozat utáni pogromhangulatban. Ahhoz azonban minden magyar állampolgárnak joga van, hogy egyes magukról megfélemezett funkcionáriusokról véleményét megmondja, még akkor is, ha pártonkívüli. Feljogosít erre a Magyar Dolgozók Pártja III. kongresszusának határozata.

Hogyan legyünk mi nyugodtak és hogy higgyünk azok őszinteségében, akik „jobbboldalinak”, „Petőfi-körösnek” ma is és finoman megfenyegettek bennünket, amiért tapsoltunk Kónya Lajosnak. Bűn az, ha valakinek tetszik *Illyés Gyulának* Bartók című verse, vagy *Kuczka* Nyírségi naplója, *Benjámín* és *Kónya* versei? Vagy talán az volt a jobbboldali dolog, hogy a megyei pártbizottság első titkárának, *Földvári Rudolfnak* őszintén megmondtam, hogy másfél éve ő is csak a Kónya-estén jelent meg először irodalmi estén? „Petőfi-körös” javaslat volt talán az, hogy egyes megyei tanácsbeli funkcionáriusoknak szeszelve kúraként irodalmi estek látogatását javasoltam? Nem jogos-e a kifogás az olyan tanács-funkcionárius ellen, mint *Bartók András*, a sátorlajújhelyi járási tanács VB elnökhelyettese, aki a nyolcórás munkaidő betartását „jobbboldali dolognak” tartja? (Rémlik valami a szemináriumról, hogy valaha a nyolcórás munkaidőért komoly harc volt.) Vagy talán az egyik cigándi termelőszövetkezet *Bodnár* nevű párttitkárát említsem, aki ellen tengernyi a panasz, de mégis védik. Pedig ez az ember járási funkcionárius korában is „kiskirály” volt. Várható-e az új szellemben való munkálkodás az olyan típusú járási funkcionáriustól, hogy a mezőkövesdi földművesszövet-

kezeti étterembe belépve nem köszönnek neki *előre* a földművesszövetkezet alkalmazottai? Meg kell említeni néhány funkcionáriusnak a Hazafias Népfront lapjával, a Magyar Nemzettel szemben megmutatkozó ellenszenvét. Ez a mezőkövesdi és a sátorlajújhelyi járásban tapasztalható. A Hazafias Népfronttal kapcsolatban többségüknek régi, elavult a nézetük. Taktikának tartják a Népfrontot.

Szerencsére egyre több helyen kezd derengeni, mind több helyen beszélnek azokról a volt megyei funkcionáriusokról, akik éveken keresztül éltek itt, akik nem szakadtak el a néptől, nem ültek elefántsonttoronyba, nem pöffeszkedtek, hanem éjt nappallá téve a nép között éltek. Ezek az elvtársak értették a módját annak, hogy miképp kell más pártbeliekkel és a társadalom legkülönbözőbb rétegeivel viselkedni, hogy azokat megnyerjék a pártnak. Nem volt könnyű dolguk, de olyan közvetlen, emberi módon dolgoztak, hogy az ellenfeleik is tisztelettel emlékeztek meg róluk. Szeretettel emlékezünk *Fekete Mihály* munkás főispánra, az avasi partizánvezérre. Államigazgatás vonalán a felső vezetés és a nép között mintaszerű kapcsolatot teremtett. A dolgozó parasztok közül nemcsak azok, akiket „felfedezett”, hanem mindazok, akik valaha beszéltek vele, mind örömmel látnák maguk közt *Markovics Jánost*, a jelenlegi Tolna megyei mezőgazdasági igazgatót. Nem volt született borsodi *Harmati Sándor*, a főváros X. kerületének jelenlegi tanácselnöke, aki két ízben is volt megyei titkár. Művelt, nyugodt, megfontolt, mélye emberséggel rendelkező funkcionárius volt, akinek elvhű fel-szólalásait mindig örömmel fogadtuk. Méltatlanul jártak el vele szemben. A mi emlékeze-tünkben nem úgy él, ahogy a megyétől való eltávozásakor befestették. Mai szemmel és értelmezéssel az idő Harmati Sándort igazolta. A miskolciak nemcsak a sötét „bodnári” évek alatt, hanem még most is meleg szavakkal emlegetik a csepeli *Mikola Gyulát*, aki öt évig volt városi párttitkár. Sokat tett ő Miskolcért és legfőképp azért, hogy a sokrétű város dolgozóit közelebb hozza a párthoz. Embertelen volt a vele való bánásmód is. Meg se köszönték munkáját. Az ózdiak, de a megyebeliek is szeretettel gondolnak *Prieszol Józsefre*, a KV volt tagjára, az erzsébeti kőműves proletárra. Íme ilyen funkcionáriusok is vannak.

Most, amikor a volt más pártbeli, megbántott, félreállított emberek megnyerésén fáradoznak, keserűen tapasztaljuk, hogy a vezetés rokonszenves borsodi jó hagyományai hiányoznak. *Gyárfás János* barátunk és harcostársunk, aki a fentebb felsorolt elvtársak vezetése idején töltötte a megyei vezetés inaséveit, dolgozik ebben a szellemben a megyei pártbizottság másodtitkáraként.

Vannak persze mások is – egyre többen – akik időben felismerték a XX. kongresszus szellemét. Nemcsak beszélnek róla, hanem tesznek is.

A volt más pártbeliek és pártonkízüliek megnyerése a Hazafias Népfront számára csak úgy lesz eredményes, ha őszintén és bizalommal tesszük. Sokan lelkesen indulnának csatasorba ismét, de a taktikázók még mindig a régi recept szerint gondolkoznak. Kérdem ezektől: mi a fontosabb: néhány ember önzése vagy a nép boldogsága? Szerintem akkor sem dől össze a világ, ha a tanácsoknál pártonkízüli elnökhelyettesek lesznek.

Földvári és Déri elvtársak mostanában sokat megfordultak az írók és értelmiségiek körében. Az éjfélig vagy hajnalig nyúló beszélgetéseken sok okos gondolat született. Fáradozásukat azonban nem kísérheti szerencse, ha az Északmagyarország továbbra is folytatja a szektás cikk-kampányt. Július 2-ra, a Kónya-estre és a cikkekre emlékezve, azt látjuk, hogy Miskolcon és Borsodban működnek a visszahúzó erők.

Ideje volna már az eddigi kevés után többet tenni. A TTIT-be is életet kellene lehelni. Miért nincs függetlenített titkára Borsodban egy ilyen nagy létszámú szervezetnek? A falu és a város várja a természettudományos és irodalmi előadásokat. A szakosztályok szerintem nem készültek fel kellőképp erre. Segíteni kellene a tokajhegyaljai rekonstrukció megvalósítását, harcolni kellene a talajerózió ellen, gondolkozni kellene az idegenforgalom fejlesztésén stb.

Kevés szó esett (egyetlen cikk) a népi kollégiumokról. Miskolc az ország második kollégiumi városa volt. Miért csak néhány lelkes ember beszél erről a „Pilvax”-ban? A hivatalosak miért nem nyilatkoznak már?

Az új légkörben és remélhetőleg gyorsuló kibontakozásban Miskolcon és Borsodban is nagyot lépünk majd előre, de ennek előfeltétele, hogy a megye vezetői a kor, az új szellem szerint gondolkozzanak, vitázzanak és így cselekedjenek. Akkor majd nem lesz köztünk komoly nézeteltérés.

(Művelt Nép, 1956. október 21. 1. p.)

Falusi gondok

Mielőtt az égető problémákat, gondokat megtárgyalnók, egy-két dolgot tisztázni kell.

1950-től minden társadalmi rétegnek kijutott a maga része Rákosiék bűnös politikája következtében. A parasztságnak is bőven kijutott a szenvedésből. A begyűjtés súlyos terhei, a padlásleseprések, az emberi és paraszti önérzetében való megsértés az úgynevezett „határ-idős” mezőgazdasági munkákkal, a termelészövetkezeti szervezésekénél alkalmazott zaklatások és embertelenségek. Az adózás súlyos terhei, a helyi kiskirályok basáskodásai, mind olyan tények, amelyek elkeseredetté, földutálóvá és hosszú időre bizalmatlanná tették parasztságunkat. A parasztok maguk módján tiltakoztak a Rákosi-Hegedüs-féle parasztpolitika ellen. Tiltakozás volt az is, hogy számosan otthagyták a földet. Nagy szó ez egy olyan népnél, amely öltre és percre ment akár egy barázdáért, vagy a jussért. Nagyobbik részük azonban ottmaradt a földnél és hősi harcot folytatott a mezőgazdasági bürokrácia hétfejű sárkányával. Övék minden tiszteletünk, mert megmentették a magyar mezőgazdaságot a jövő számára. Paraszti őseinktől örököltén megmaradt bennük az a képesség, hogy miképp kell átvészelní a nehéz idóket és hogyan kell túljárni egy nép erejét megtörni akaró politikai kalandortársaság eszén.

A parasztságnak tehát nem hullottak ölébe a kedvezmények és tehercsökkentések. Az októberi józan követelők közt ott voltak a parasztok egyetemista fiai és a Rákosi-Gerő-klikk elsöprésében, mellettük a parasztok munkás gyerekei is részt vettek. Egy évezred harcai közepette, mint a nemzet fennmaradásáért mindig felelősséget érző osztály, most is megmutatta e nagyszerű tulajdonságát, mert a köztük is sztrájkra uszító ficsúroknak odavágták: „jövőre is élni akarunk, ha nem vetünk, nem eszünk”.

Évszázadok viharai között mindig terhektől és bürokratikus módszerektől és ezek gyakorlótól megszabadulva, felszabadulva, növekvő kedvvel végezte minden irányítás nélkül az őszi munkákat. Míg a dolgozó parasztok az „élet” magját vetették, addig a magyar falu örök vámszedőie? Basaparasztok, embernyúzó nagygazdák, „ügyeskedők”, kupeczek, kufárok, urak ügynökei másfajta magot vetettek. A bosszúállás, a gyilok, az emberirtás, a testvérháború magvát. Ezek az „örök könnyen élők” voltak az első világháború falusi hadi gazdagjai, az ő érdekükben írt a főjegyző úr „felmentés iránti kérelmet” a felsőbb parancsnoksághoz, míg a földnélküli jánosok véreztek a Donnál. Ők voltak a legfőbb feketézők 1945-ben, most is a zavarosban igyekeztek halászni. Tanács helyett már előjáróságot szerveztek vallásfelekezeti alapon, más helyen a divatosabb munkástanács álarcában igyekeztek szétrombolni az államhatalmat. Mi jogon zavarták el ezek az úri ügynökök, a jobbára parasztokból álló tanácsokat? A tanácsban lévő parasztembereknek is ugyanolyan volt a terhük, mint a hozzájuk hasonló parasztoznak. Sőt nehezebb volt, mert mindit „példát kellett mutatni”. Ha valakinek panaszos volt az elmúlt hat év, akkor az a dolgozó parasztoké volt – akik a földnél maradtak – és nem pedig a falu örök vámszedőie. Nagygazdákkal szemben is történtek törvénytelenések. A szocializmust magyar módon építeni akaró demokratikus erők az ő érdekükben is szóltak, mert tudták, hogy közöttük is voltak a Horthy-világnak ellenzői. Közöttünk a magyar módon való élni akarásban az a különbség, hogy mi a kizsákmányolás nélküli életet akarjuk. Éppen ezért szállunk szembe azokkal, akik a tanácsokat és a termelészövetkezetekeket igyekeztek bomlasztani. Az igaerő nélkül maradt emberek kénytelenek lettek volna 4-6 nap gyalog napszámért igénybe venni a nagygazdák igaerejét, vagy a gépállomásról „visszaszerzett traktorát”. Szerencsére ez a „jó világ” nem tért vissza. A földhöz jutottak megvédték volna földjeiket a „nagy halakkal szemben”. Nem árt, ha félszemmel továbbra is figyeljük őket. Ismét megtanultuk, hogy némely volt urakkal még mindig nem jó egy tálból cseresznyézni.

Másik szemünkkel a visszahúzó erőket kell figyelnünk, akik azon az elven, hogy a káposzta felmelegítve jó, úgy gondolják, nyugodtan felmelegíthetik régi, a nép által októberben szemétdombra dobott módszereiket. Nem kertelünk. Megmondjuk őszintén, sokan aggályoskodunk, vajon nem jön-e vissza a régi Rákosi-világ. A régi világ nem egy túlteljesítő embere van még magas polcon, nem egy közülük egyre arcátlanabb. A „meleg napokban” bújtak volna mindenüvé és kerestek menedéket a józan demokraták és becsületes hazafiak oldalán, akik a szocializmust kívánják, de Rákosi-Gerő módszerek nélkül. Mit tesz isten. Most ezeket a józan és becsületes embereket ellenforradalmi tevékenység, vagy megnyilvánulás miatt igyekeznek racionalizálni. Álljunk meg egy szóra. 1956. október 14-én, amikor meghirdettük megyénkben a nemzeti összefogást, nem ebben állapodtunk meg. Egyes embereknek csak a pozíciójuk szent, és nem a nemzet egyetemes érdeke. „Két pogány közt kell tehát megtalálni a szocializmus magyar útját”.

Beszélnünk kell a munkás-paraszt szövetségről is, amiről eddig úgy esett szó, hogy a munkások adnak a parasztnak gépeket, a falu meg köteles a begyűjtést teljesíteni, hogy a városban legyen élelem, azon kívül egynéhány erőszakkal összehozott termelőszövetkezetnek segítettek a különféle csoportok. Ilyenformán az egész munkás-paraszt szövetség nagyon naivan élt a köztudatban. Annyit tettek még ennek érdekében, hogy néhány község élére, vagy termelőszövetkezeti elnöknek, vagy a gyárból vagy a városból funkcionáriusokat küldtek ki. A piacon, meg a vonatfülkében másképpen beszéltek a munkás-paraszt szövetségről, mint a szemináriumokon vagy a plakáton.

A munkások ismét előbbre léptek egyet a munkástanácsok létrehozásával. A munkások politikai szerepe megnőtt. A Rákosi-Gerő-féle bürokratikus klikk elsöprése idején valóban megmutatta az erejét, alkalmas tehát a proletárdiktatúra gyakorlására. A parasztság azonban politikai gazdasági és kulturális érdekvédelem szempontjából teljesen szervezetlen. Márpedig a szövetség csak úgy szövetség, ha az egyenjogúság alapján létesül. Ha a paraszt nem lesz szervezett, akkor alárendelt szerepe lesz és örökké elégedetlen marad. A munkás-paraszt szövetségnek a munkástanácsok és a paraszti érdekképviselőt szoros együttműködésén kell alapulnia.

A parasztság köréből is felnevelkedett egy értelmiségi réteg, akik ismerik a marxizmus-leninizmust. Iskola nélkül is sok komoly vezető került ki a parasztságból. Közülük szinte minden falu megtalálja a maga vezető emberét. Bízunk tehát bennük, mert ők a demokrácia és a szocializmus hívei.

A parasztság jól tudja, hogy számára is a szocializmus jelenti a felemelkedést és a munkásosztály nélkül, vagy ellenére nem mehetünk előre.

A magyar parasztság különböző rétegei akár külön-külön vagy együtt, mindig küzdöttek azért, hogy legyen érdekvédelmi szervezetük. Jogos és időszerű ez a kívánság. Van, aki Kamarára gondol, vagy annak demokratizált utódjára, van, aki a magyar Parasztszövetséget akarja felmelegíteni. A MEDOSZ hívja a régi DÉFOSZ tagokat, vannak, akik a különféle termelési áganként akarnak érdekvédelmi egyesületeket létrehozni. Mi borsodi parasztnak és parasztnozgalmi emberek a mai helyzethez mérten, a nemzeti egység és a dolgozó parasztnak egysége jegyében „Magyar Földművelők Szövetsége” mellett foglaltunk állást. Ha a munkásoknak és alkalmazottnak joguk van szakszervezetben tömörülni, akkor a demokrácia elvei alapján legyen joga a földműveléssel foglalkozóknak is arra, hogy szervezkedjenek. Érdekvédelmi szervezetének pártoktól és kormánytól függetlennek kell lenni.

Az alkotmány és a törvények alapján akarunk működni, társadalmi, gazdasági és kulturális érdekeink védelmében és helyzetünk javításáért. Legfőbb cél a magyar mezőgazdaság általános fejlesztése, tekintélyének és külföldi piacainak visszahódítása. Ennek érdekében követeljük a beruházások arányának a mezőgazdaság javára történő megváltoztatását. Tisztességes

árakat akarunk elérni termelvényeinkért, amelyek az egyes rétegekhez képest elmaradt paraszti életszínvonal emelkedését biztosítják. A paraszti gazdálkodásnak – egyéninek, termelőszövetkezetnek – egyaránt a szabadságra kell épülnie és mentesnek kell lenni a kizsákmányolástól. Földet tehát csak földműveléssel foglalkozó vásárolhasson, azt is maximum 25 kh-ig. A tagosítást a jövőben az érdekvédelmi szervezet közreműködésével lehessen csak végezni. A tartalékföldek a haszonbérlet lejárta után a földműveléssel foglalkozóknak visszaigényelhetők legyenek, vagy azokat kártérítésre használják fel. A kormánynak segítséget kell nyújtani a talajjavításhoz, mert a Rákosi-Hegedűs-féle mezőgazdasági politika következtében nagymérvű volt a talajromlás. A dolgozó parasztságot hozzá kell segíteni kisgépek vásárlásához. Az állattenyésztés terén fajtakörzeteket kell kialakítani. Rendbe kell hozni legelőinket, rendezni kell a legelőjogot, s teljes önállóságot kell adni a Legeltetési Társulatoknak. Trágyamintatelepeket kell létesíteni, ahol a helyes trágyakezelést bemutatókon kell ismertetni. Segíteni kell az öntözéses termelést, bemutató telepek létrehozásával kell emelni az öntözéses kultúrát. Keresni kell a tájegységi és belterjes gazdálkodáson belül a nagyüzemi termelés hazai hagyományokon alapuló legjobb módszereit. Létre kell hozni a földműves szövetkezetek széles értékesítési hálózatát exportálási lehetőséggel. Életre kell kelteni a tej- és hitelszövetkezeteket. A sok felvásárló vállalat helyett ezt a tevékenységet a földműves szövetkezetek végezzék, mert így ez jobb és olcsóbb. A feldolgozó ipar, mint pl. a szeszfőzdeket és a kisebb tartósító vagy konzervüzemeket a szövetkezetek üzemeltessék.

A művelődés terén sok kívánnivaló van, mert a falu nagyon lemaradt a város mögött. Sok helyen még mindig nincs alkalmas hely, ahol összejöjjenek és az ifjúság kedve és érdekei szerint szervezeti életet élhessen. Az öregeknek pedig nincs hely arra, hogy a gazdakörben pipázgatás közben gondolatindító és tetterre buzdító beszélgetéseket folytathassanak.

Már pedig, ha versenyképesek akarunk lenni a világpiacon, akkor a szakmai ismereteket és az általános műveltséget is növelni kell. Amíg e téren nem lesz frontáttörés, addig nem beszélhetünk a mezőgazdaság komoly újjászületéséről. A fiatalság számára rendkívül fontos a téli szakoskola, amely a mezőgazdasági munka inaséveinek számítana, míg a katonaévek letöltése után önkéntes jelentkezés, vagy minőségi válogatás alapján a népfőiskolában az általános műveltséget és a gazdasági vezetés tudományát növelnék, illetve sajátítanák el, hogy utána valóban a falu, vagy a szövetkezet képzett, okos vezetői legyenek.

Az érdekvédelmi szervnek kellene megrendezni a téli oktatáson kívül a nyári gyakorlati bemutatókat, szövetkezeti látogatásokat, határjárásokat és egyik-másik jellegzetes helyen a mezőgazdasági kiállításokat, bemutatókkal egybekötve.

A falusi művelődési otthonokban okvetlenül társadalmi irányítás szükséges és meg kell szüntetni a „szempontok” alapján irányított népművelés és „kincstári szellemet”. A megye parasztságának okvetlenül szüksége van egy jól szerkesztett paraszti hetilapra.

Rendezni kell a dolgozó parasztság megbiztosítását, orvosi ellátottságát és gyógyszerellátottságát is. A megbiztosítást és a paraszti nyugdíj ügyét az önkéntesség alapján kell intézni.

Gondoljuk, több érdekvédelmi kérdés is felvetődik olvasóinkban. E cikknek azonban nem az a célja, hogy ezzel a problémával foglalkozzék.

Sok szó esik mostanában arról, hogy megnőtt a termelési kedv a falun. Ezt a szántóföldeken lehet csak valóra váltani. Ezért van most nagy harc a faluban a földért. A józan elgondolások és a legfékevesztettebb kívánságok listája tárul elénk, a különféle küldöttségek és egyéni panaszkodók elmondásaiból. Vegyük sorra a dolgokat. Az állami gazdaságokra, mint a parasztság minőségi vetőmaggal és tenyészállatokkal való ellátása és a városi lakosság élelmiszerrel való ellátása szempontjából szükség van. Területükhöz tehát hozzányúlni káros volna. A feloszlott szövetkezetek földjeiből az „ösi föld” visszaszerzése szintén helytelen. A be-

tagosított területen a feloszlott termelőszövetkezet tagjai közt kell kiosztani. Helyes volna ilyen esetekben a tsz tagok részére úgynevezett kistagosítást végrehajtani, már persze ott, ahol a föld minősége alapján ezt igazságosan meg lehet csinálni. Az egyéni parasztok a termelőszövetkezetek szervezése idején ellenérvként nem egyszer azt vetették fel, hogy tagosítsák az ő egyéni földjeiket is. Ha rokonok kerülnek így egymás mellé a korábban divatba volt kölcsönös segítség alapján, valamifajta egészséges társulás létrejöttét lehetett volna elősegíteni. Úgy megszerezni az „ősi földet”, hogy erőszakkal szétverjük a termelőszövetkezetet vagy az állami tartalékterületből kiverjük a kishaszonbérlet, ez törvénytelenység és alkotmányba ütköző cselekedet. A tagosítás helytelen módszereit elítéljük, a kormányzat is igyekszik ezt rendbe hozni. Kár volna a korábbi helytelenségeket törvényteleniséggel tetézní. Ha az egyéni dolgozó parasztok termelési biztonságot és segítséget kívánnak, akkor a termelőszövetkezetek hasonló óhaját is tartsuk tiszteletben. Nagyon elmaradt embernek kell lenni annak, aki olyan ellenségesen viselkedik a termelőszövetkezeti mozgalommal szemben, mint a 47-es „csajkás” időben. A technika és a számvetés gondolata a mezőgazdaságban is érvényesül. Ezt számításon kívül hagyni annyi, mint lemondani a magyar mezőgazdaság fejlesztéséről, újjászületéséről. Aki a munkás-paraszt hatalom és a szocializmus mellett tett hitet, annak el kell ismerni a termelőszövetkezetek létjogosultságát. Nyilván abban egyetértünk, hogy a Rákosi-Hegedűs-féle módszerekkel nem lehet termelőszövetkezetet szervezni. Az erőszak ideje lejárt. Sokkal helyesebb, ha a jövőről beszélünk. Ez esetben pedig okvetlenül szóba kerül, hogyan tovább!

Szocializmust építünk, tervgazdálkodás van, földjeink leromlott állapotban vannak, kevés a műtrágyánk, szőlőink felújításra várnak, magtermelésünk gyenge és keressük a helyes, sajátos nagyüzemi formákat. Van tehát tennivaló bőven, gyürkőzhetünk. A tél hátralévő heteiben még sok hasznos munkát végezhetünk, ha nekilátunk. Elsősorban azokról a munkákról és feladatokról kell beszélnünk, amelyek legközelebb vannak hozzánk, tehát a tavaszi munkákról. Ehhez persze az kell, hogy január végéig a „földügyek” nagy részét rendezzük. A megmaradt termelőszövetkezetek termelési feltételeit biztosítani kell, az elhurcolt javakat vissza kell vinni. Rendezni kell a feloszlott, vagy tsz-ből kilépett tagok elszámolását, törvényesen és igazságosan, ne úgy, mint 1953-ban, hogy az akkor kiléptettek közül sokaknak még most is rendezetlen az ügye.

A legközelebbi tennivalókkal párhuzamosan beszélni, tárgyalni és határozni kell a távolabbi kérdésekben. Dolgozó parasztok és szakemberek most aztán előjöhetnek azokkal a tervekkel, gondolatokkal, amelyeket 1949-től a Rákosi-Hegedűs-féle mezőgazdasági politika mellőzött. Perspektivikus terveinknél abból kell kiindulni, hogy megyénk az ország legnagyobb ipari megyéje, itt van az ország második városa, három nagy ipari város és három bányavidék tartozik ide. Ezek ellátása nagy gondot okoz. Szakembereinknek tehát a gyakorlati gazdákkal együtt arról kell tárgyalni. Hogy hol legyen a megyében zöldségtermelés, öntözéses és száraz. Elővehetjük a Hernád-völgyi komplex tervet, szabályoznunk kell a Sajót, hogy a Sajó völgyében Hét mellett másutt is nagyobb mértékben foglalkozzanak káposzta- és zöldségtermeléssel. A Bodroghoz is segít ebben. Ott azonban már a tartósításra is kell gondolnunk a szállítási nehézségek miatt. A monyhatanyai szeszgyárat tartósító üzemmelle is ki lehet egészíteni. A sok embernek a zöldség mellett hús is kell. Gönc környékén és a mezőcsáti járásban kell különösképpen fejleszteni. A városokhoz közel lévő állami gazdaságokban lefejó tehenészeteket kell létesíteni. Nagyon sokat beszéltünk már Tokaj-Hegyalja rekonstrukciójáról, de keveset haladtunk előre. Itt az ideje, hogy a néppel együtt megtárgyalva cselekedjünk is. Tokaj-Hegyalja mellett a bükkaljai és miskolci szőlő- és gyümölcsrekonstrukcióról sem szabad megfeledkezni. A talajjavítás terén is sok a tennivalónk. A mezőcsáti járásban, a szikésekkel, az ózdi, a putnoki és edelényi járásban pedig a talajeróziót kell megállítani. Ha már a tájegységi területeket meghatároztuk, akkor beszélhetünk arról, hogy ott milyen

társulással, vagy milyen szövetkezeti formával fejleszthetjük mezőgazdaságunkat. Figyelembe kell venni a munkaerő ellátottságot és ezután lépünk kapcsolatba a Diósgyőri Gépgyár munkástanácsával, hogy nekünk milyen gépeket gyártsanak. Fejleszteni kell megyénkben a mezőgazdasági ipart is, éppen ezért fel kell kutatni az erre alkalmas üzemeket, épületeket.

A termeléssel már meglennénk, de hogyan csináljuk az értékesítést? A földműves szövetkezetek fölvásárló hálózatának mintaszerűen és bürokráciamentesen kell ezt megcsinálni. Beszélünk kell tehát arról is, hogy a földműves szövetkezeteket hogyan erősítsük meg. Legyen ott valóban szövetkezeti demokrácia, érvényesüljön benne a parasztok akarata, okosan és gazdaságosan vezessék.

Az elmondottak nem ismeretlenek előttünk. 1954 óta a Hazafias Népfront megbeszélésein, vagy a gazda- és olvasókörokbén – már ahol volt ilyen – sok szó esett ezekről. Szervezzük újra a gazda- és olvasóköroket, hogy ezekről a közeli és távolabbi problémáinkról nyugodtan, okosan elbeszélgessünk. Ezt az országot nekünk kell szebbé tenni!

(Északmagyarország, 1957. január 20. 4. p.)

Eleven falusi társadalmi szervezetet!

Hozzászólás a „Milyenek legyenek a falusi termelési bizottságok” című cikkhez

Nagy érdeklődéssel olvastam a vitaindító cikket. A kérdés alkalmas időben vetődött fel, segítve, hogy az egészséges, céljainkat támogató társadalmi szervezet cselekvővé tegyük. Mert a mostani helyzetünkkel nem lehetünk megelégedve.

Sok a bizottság – halljuk nem egyszer – és ráadásul a legtöbb csak papíron létezik. Vezetőik és tagjaik sok esetben ugyanazon személyek. Ilyenformán, ha munkára kerül sor, a néhány aktív ember napról-napra ugyanazt hallja, s szűk körükben szinte egymást győzik meg erről vagy arról. Pedig mindegyik bizottságnak megvolna a maga szerepe, elevenné tehetnék tömegkapcsolataikat és hozzájárulhatnának a mezőgazdasági termelés fellendítéséhez. Az 1945 után alakult termelési bizottságok hasznos tevékenységét ismerjük. Kár volt a bizottságokat 1949 után elsorvasztani. 1954-ben a szervezetek feltámadtak, de 1955-től ismét csak papíron működtek. Milyen legyen a termelési bizottság a jelenlegi helyzetben?

A párt és a kormány intézkedései, amelyek elősegítik a mezőgazdasági termelés fejlődését, kedvező visszhangra találtak. Nemcsak a földeken, hanem a falusi közéletben is élénkebb mozgolódás volt tapasztalható, elsősorban a Hazafias Népfrontnál és a földműves szövetkezetekben. A Hazafias Népfront Országos mezőgazdasági bizottsága már az év elején megindította „A magyar mezőgazdaság jövője” című vitát. Ezt követően megalakultak a megyei, majd a járási mezőgazdasági bizottságok. E bizottságok munkája egyre élénkebb és egyre több eredménnyel jár. Helyes kezdeményezés volt a mezőgazdasági bizottságok létrehozása. A Hazafias Népfront politikai tömegmozgalom, amely bírálataival és javaslataival is támogatja a kormány politikáját. A népfront mezőgazdasági bizottságai éltek ezzel a lehetőséggel. Javaslataik a nép véleményét tartalmazzák. De ezek a bizottságok nemcsak az alulról jövő kezdeményezéseket továbbítják, hanem lelkes hirdetői a párt agrárpolitikai téziseinek is. Munkájukat szélesebb területre kell kiterjeszteni, valami tágabb fórumra volna szükség, ahol beszélgetés, politizálás folyhat. Erre kiválóan alkalmasak a Hazafias Népfront népkörei.

A Hazafias Népfront népköre tágabb, mint a szűkebb réteget képviselő gazdakör, erősíti a nemzeti egységet, mert magába foglalja mindazokat, akik falun érdekeltek a mezőgazdasági termelés fellendítésében. Ez pedig érdeke a gépállomási traktorosnak, a tsz-tagnak, az egyéni gazdának, az agrónomusnak, a falusi kisiparosnak és a tanítónak. A Hazafias Népfront népkörét felhasználhatják a tanácstagok, a tanács állandó bizottságai és a földműves szövetkezetek rendeletke, határozatok, különböző feladatok ismertetésére. A népkörök a politizálás mellett főképpen a szakmai képzést tehetik lehetővé előadássorozatok, ankétok rendezésével.

A nagyobb községekben, nyilván több népkör alakul majd, de a népfrontnak ez esetben is csak egy mezőgazdasági bizottsága legyen. Olyan kis községekben, amilyen nálunk Borsodban sok van, legjobb, ha maga a népfrontbizottság foglalkozik a mezőgazdasági termelés problémáival. Így élő lesz a népfront-bizottság munkája és a gazdák sem maradnak tőle távol.

Most azt látjuk, hogy a mi megyénk községeiben is alakulnak földművesszövetkezeti termelési bizottságok. Igen öröndetes, hogy a földműves szövetkezetek egyre többet törődnek a termelés előmozdításával is. Ugyancsak növekedik a földműves szövetkezet szerepe a szerződéses termeltetésben, a felvásárlásban, a szakcsoportok és termelési társulások segítségével.

Mindez elég gondot okoz a földműves szövetkezeteknek.

Helytelen volna, ha nyakukba vennék az egész falu termelési problémáit. Ezt más, szintén fontos feladataik rovására tennék. Azonkívül a kisebb falvakban nincs is önálló földműves szövetkezet. Ezek az úgynevezett helyi szervezetek mostohának érzik magukat. A körzeti földműves szövetkezetek közös termelési bizottsága a tagszövetkezetek községeinek termeléséhez nagyon kevés segítséget nyújthat. Nálunk a népfront és a MESZÖV vezetői egyetértenek és kölcsönösen támogatják egymás munkáját.

A Hazafias Népfront mezőgazdasági bizottsága a népkörrel együtt a legalkalmasabb fórum, ahol a tájegységi és belterjes gazdálkodási problémákat megtárgyalhatják és minden erőt mozgósíthatnak a kialakult közös elgondolás megvalósítására. A földműves szövetkezet, mint gazdasági szerv, a maga sajátos feladatainak teljesítésével, a termelési szerződések intézésével, a társulások szervezésével, az érdekvédelem ellátásával segíti megvalósítani a népfrontba kitűzött feladatokat.

Fogaskerékként kapcsolódnak egymásba a különféle szervek. A mezőgazdasági termelés nemcsak politikai meggyőzésből és a gazdasági segítségből áll, van itt dolga az államhatalomnak is. A tanácsokra és a mezőgazdasági állandó bizottságokra gondolok. Velük is más már a helyzet, mint a begyűjtés idején volt. Azt azonban még nem mondhatjuk el, hogy megtalálták az helyzetnek megfelelő jó munkamódszert.

Helyes gyakorlat volt, hogy a községfejlesztési terveket nem egy helyen a Hazafias Népfrontban tárgyalták meg először. Megbeszélték a falu kívánságát és javaslatukat a tanács elé terjesztették. Ezeket a javaslatokat a nép magáénak érezte, ezért meg is valósultak. Befizették a megszavazott összeget és elvégezték a felajánlott társadalmi munkát.

A Népfrontban és a földműves szövetkezetben megtárgyalt helyi termelési kérdésekből a tanács jóváhagyásával törvény lesz a faluban, mert a tanács a falu államhatalmi szerve. Határozatainak végrehajtása kötelező. A tanácstagok és az állandó bizottságok a népfront népkörében ismertethetik a határozatokat és ugyanott az alkotmányban előírt feladatoknak, beszámolási kötelezettségüknek is eleget tehetnek.

(Északmagyarország, 1957. december 11. 4. p.)

Gazdagabban termő földekért

Az újság olvasó falusi emberek és a község közéletében tevékenykedők bizonyára találkoztak már a „Gazdagodjanak földjeink” mozgalom problémáival. A Hazafias Népfront és a KISZ megyei szervei, valamint a megyei tanács mezőgazdasági osztálya, az Agrártudományi Egyesület és a TIT a napokban felhívással fordul – és egyúttal iránymutatást is ad – több állami gazdaság és község vezetőihez a mozgalom célkitűzései és a komposztkészítés ügyében.

A második ötéves terv irányelveiből ismerjük, hogy a kettős feladat sikeres végrehajtása érdekében bőven vannak tennivalóink. Ennek egyik része, a nagyüzemek kialakítása folyamatban van, hiszen az idén már a szocialista szektor területére már a szocialista szektor területe elérte a 71 százalékot. A feladat másik részét a több árutermeléssel kell megvalósítani. Az elkövetkezendő öt évben 32 százalékkal kell emelni a mezőgazdasági termelés eredményeit.

A terv megvalósításához a feltételek adva vannak. Beszélünk kell azonban néhány problémáról, amelynek megoldása, illetve megszüntetése biztosabbá teszi a kitűzött cél elérését. A szövetkezetekben a tagoknak most már nagyobb területben kell gondolkodni. Nem elég csak a nagyüzemi táblák kialakítása. Ez csak lehetőséget ad a többtermeléshez. A folytonosan emelkedő terméseredményeket azonban a jó termőerejű föld adja. Megtettünk-e vajon mindent ennek érdekében? Ha körülnézünk, megállapíthatjuk, hogy nemcsak rejtett tartalékok, de látható tartalékok is vannak. Több helyen tapasztaltuk a gazdasági udvarok szemlélén, hogy inkább trágyadomb, mint trágyatelep az a hely, ahová a trágyát összehordják. A trágyalé egyes helyeken nemcsak az udvaron folyik, hanem sajnos még az útra is kifolyik, márpedig ennek szakszerű összegyűjtése óriási jelentőségű. Tavasszal különösen a kertekben gyakran látjuk, hogy az előző év szár, levél stb. maradványait összegyűjtve elégetik. Egy kicsivel több idő, illetve fáradtság nem ezek pusztulását jelentené, hanem hasznos felhasználását eredményezné. Jogosan tehetjük fel a kérdést, hogyan gazdálkodunk mi a mintegy 50 millió mázsa fel nem használt kukoricaszárral, továbbá a burgonyaszárral, babszárral, a napraforgó szárrészeivel, kazal-aljával, baromfi trágyával, a zöld bokornyeselekkel, az árkok tisztításából kikerült földdel, a mezőgazdasági ipari üzemek hulladékaival, a szőlőmetszésből származó venyigével stb. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül a háztartási és a zöldszék-hulladékot sem.

A belterjesség növelésének is fő feltétele a föld termőképességének folytonos növelése. A föld magas termőképességének növelése a magas terméshozamok elérésének az alapja. Ennek megvalósításához legalább 4 évenként trágyáznunk kell a talajt, ehhez pedig nagymennyiségű trágyára van szükség. Fekete Zoltán egyetemi tanár mintegy 3 millió vagyona becsüli a szerves trágya hiányunkat. A hiányzó trágyamennyiség biztosításához a kertész gondosságával kell hozzáfognunk. Minden olyan anyagot, amely a termelés növeléséhez, mint forrás és eszköz felhasználható és javítja a talaj termőképességét, össze kell gyűjteni, helyesen kell tárolnunk és felhasználnunk. A minél több szerves trágya előállítására kell törekednünk. Ki kell terjesztenünk a zöldtrágyázás területét is.

Milyen tennivalóink vannak a talaj táperezének fokozása tekintetében? Mindenekelőtt a felelősséget kell felébreszteni a talaj termőképességéért, a többtermelésért, a gazdagon termő földekért. Bármennyire is szakmai kérdésnek tűnik ez, nagyfokú, szívós és sokoldalú politikai munkát kíván. Azzal mindenki tisztában van, hogy a parasztember ismeri a trágyázás jelentőségét, azonban nem tartunk még ott, hogy sok alapvetőnek tűnő kérdésben ne kellene még sokat beszélgetnünk. A talajerő kérdése is sok beszélgetésre és még több cselekvésre szolgáltató téma.

Figyelembe kell vennünk, hogy hazánkban egy lakosra egy katasztrális hold föld jut. Ilyenkor már nem bízhatjuk magunkat a természet kegyeire. Szűzföldjeink sincsenek. Bizonyos vízügyi problémák megoldásával, mint amilyenel most Tiszabábolna községben foglalkoznak, bizonyos termőterület nyerhető, azonban ez nem sok. Az ipari-építkezésekkel és a lakásépítkezésekkel egyre fogy a termőterület. Hozzátehetjük, hogy szinte a legjobb földjeink. Nincs más tennivalónk, hogy a meglévő földterületünk termőerejét fokozzuk.

Külön és részletesebben kell foglalkoznunk a komposzt-telepek létesítésével. A „Gazdagodjanak földjeink” mozgalom egyik legfőbb újabb tennivalóját ebben látjuk. A komposztálás nem egyéb, mint szerves trágya készítése, mesterséges eljárással. A komposzt tehát kevert, több anyagból, több szerves hulladékból származó szerves trágya. A komposztálásnál a mezőgazdaság, a táplálkozás és az ipar bizonyos olyan hulladékait használjuk fel, amelyek más módon már nem hasznosíthatók. A legfontosabb anyagok a növények szárai, gyökerei, levelei, csatornaiszap. A háztartás szerves hulladékait, köztük a nyári háztartási zöldszemetet is felhasználjuk.

Liszenko szovjet akadémikus „A mezőgazdaság nagy tartaléka” című munkájában igen nagy jelentőségűnek tartja a komposztok készítését. Eljárást is dolgozott ki, istállótrágyából és földből készített komposztra. Módszere röviden a következőkben foglalható össze: félhektáros táblára 2-300 tonna istállótrágyát terített ki, erre kiszórt 300 mázsa meszet, és 200 mázsa nyersfoszfátot tavasszal. A földet nyáron át gondosan művelték és trágyalével öntözték, az anyagok földdel elkeverve komposztálásnak indultak. Az így kialakult komposztot augusztusban talaj-gyaluval 15 cm mélyen felszedték, ezzel a módszerrel fél hektáros területről, mintegy 800 tonna komposztot nyertek, amely az istállótrágya értékét megközelítő trágyaszor. Mivel pedig helyben, a felhasználás helyén készült, nem terhelték a kiszállítás költségei. Az elkészített anyagból 20 tonnát adtak egy hektárra, tehát 40 hektárt trágyáztak meg. Ezt a módszert a Szovjetunióban több ezer kolhoz hasznosítja a gyakorlatban.

A kukoricaszár is hasznosan felhasználható szerves trágyának. Tudjuk, hogy a kukorica vetésterülete nő. Nálunk több helyen a kukorica után búza kerül a földbe.

Itt nemcsak a kukoricavetés ideje, a vetőmag megválasztása, a növényápolás, a vegyszeres gyomirtás helyes elvégzése, hanem a szár-feltépés jó munkája is rendkívül fontos. A helyben való feltépés más műtrágya gazdálkodást is jelent. Ha a kukoricaszárát helyben, a táblán tépjük fel, akkor nagy mennyiségű szerves anyaghoz juthatunk. Ez a munka nálunk még nem elterjedt. Mondhatnánk, kezdeti stádiumban vagyunk. A föld termőképességének növelése komplex feladat. A különféle szerveknek tervet kell készíteni a gyorsabb ütemre és a minél kevesebb költséggel való végrehajtásra. A talaj táperezének fokozása érdekében, nemcsak agrotechnikai, hanem műszaki tevékenységre is szükség van. Pl. komposztkészítés, meszezés, gyenge földek javítása, erózió elleni védelem, a vízügyi problémák megoldása. Előfordul, hogy sokszor több szomszédos szövetkezet egyező nehézségekkel küzd. Hasznos volna, ha ezek megoldására a szövetkezetek között a kölcsönös segítség alapján együttműködés jönne létre. Ez olcsóbbá is tenné a munkát. Nem egy helyen a tagok foglalkoztatottságát is egyenletessé tehetik. Szükséges a helyi erőforrások felhasználása is.

A „Gazdagodjanak földjeink” mozgalom sikeres ténykedése érdekében nemcsak a gazdának felkért népfront-bizottságok és a munkában jelentős részt vállaló KISZ-bizottságok, hanem a községi tanácsok, valamint az Agrártudományi Egyesület és a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat is nagyon sokat segíthet. Nagy a felelőssége azoknak az állami gazdaságoknak és termelőszövetkezeteknek, melyek most kezdik majd meg a komposztkészítés munkáját. A tudományos Ismeretterjesztő Társulat előadói közül, azok, akik ismerik ezt a problémát, előadások tartásával felkelthetik az érdeklődést. Utána a tömegszervezetek feladata a megfelelő politikai munka elvégzése. Az Agrártudományi Egyesület tudományos munkával

foglalkozó szakembereinek pedig ez a munka nagy lehetőséget ad arra, hogy ki-ki a maga munkakörének vagy érdeklődési körének megfelelően tudományosan foglalkozzék a problémákkal és segítse szövetkezeteink tudományos alapon történő gazdálkodását.

Jól tudjuk, hogy a szorgos tavaszi munka forgatagában sok a tennivalónk. Azonban gondolkunk arra, hogy minden évben többet akarunk termelni, mert az életszínvonalunkat csak így tudjuk emelni. Aki igazán szereti a mezőgazdaságot, segítsen e nagyjelentőségű munkában, amit tud, hogy jobban, gazdagabban termő földeket adjunk át az utánunk következő nemzedéknek.

(Északmagyarország. 1960. június 19. 4. p.)

A társadalmi munka megbecsülése

A megyei tanács szeptember végén tartott ülésén tanácsi rendeletet hozott a község (város) fejlesztéséért végzendő társadalmi munka szervezéséről, értékeléséről és nyilvántartásáról, valamint a községfejlesztési munkában kiváló eredményt elért dolgozók, illetve szervek részére kitüntető jelvény, illetve emléklapok adományozásáról.

Időszerű volt ennek a tanácsi rendeletnek megjelenése, mert egyik-másik községben a községfejlesztés társadalmi munkájával kapcsolatban érdekes dolgokat tapasztaltunk. Az egyik községben például munkabíró emberek is pénzzel váltják meg a társadalmi munkát és helyettük, bérért, napszámosok dolgoznak. Más helyen a termelőszövetkezet ellenszolgáltatás nélkül adja a fogatot, de a fogatosnak munkaegységet írnak jóvá. A termelőszövetkezeti tagok által végzett segédmunkáért szintén munkaegységet írnak jóvá. Ez helytelen, mert nem más, mint munkaegység hígítás. Mindezek a politikai munka elégtelenségét mutatják, valamint azt, hogy több helyen tisztázatlan a társadalmi munka fogalma.

A tanácsi rendelet a társadalmi munkát a következőkben fogalmazta meg: a község (város) fejlesztési célkitűzések megvalósításáért végzett társadalmi munkának tekintendő minden olyan szak- és segédmunka, fogattal és gépjárművel végzett szállítási stb. munka, továbbá tervezés, művezetés, amelyet az állampolgárok ellenszolgáltatás nélkül, önkéntes felajánlás alapján végeznek.

A községfejlesztés társadalmi munkája a szocialista hazaszeretet iskolája. A községért, a városért való felelősségérzetet is felkelti az emberekben, tehát egészséges lokálpatriotizmust teremt. Ez pedig a szocialista hazafiság útján jelentős állomás. A közösségi munkában fejlődnek, öntudatosodnak az emberek. Kialakul bennük a társadalmi tulajdon védelme is. Böcs községben például egy traktoros összetörte a lakosság által épített járdát. Az építő emberek bementek a tanácshoz, követelték, hogy a traktoros fizessen kártérítést. Ez érthető is, mert ők nemcsak a népgazdasági terv megvalósításán fáradoznak, hanem napi munkájukon túl, társadalmi munkában is építenek. A közös munka semmibe vételét látták a traktoros nemtörődömségében.

A megyei tanács rendelete kimondja, hogy a társadalmi munkát munkaórában kell mérni. A társadalmi munka mérésénél annak legáltalánosabban előforduló formáját, a segédmunkát kell alapul venni, egy szakmunkás órát két segédmunkás órának kell elszámolni.

Intézkedik a rendelet a társadalmi munka nyilvántartásáról és értékeléséről is, és ezt a községi városi tanácsok község- (város)- fejlesztési állandó bizottságának adja feladatul. A végzett társadalmi munkáról vezetett nyilvántartást az állandó bizottság kezeli és zárja le.

A községfejlesztési tervek megvalósításáért végzett társadalmi munkában kiváló eredményt elért állampolgárok munkájának elismerése és megbecsülése végett a Borsod megyei Tanács „A községért” elnevezésű kitüntető jelvényt létesített. Ennek arany fokozatát az kapja, aki legalább 100 munkaórát, ezüst fokozatát, aki 80 munkaórát, bronz fokozatát pedig, aki 60 munkaórát végzett társadalmi munkában.

A társadalmi munka tevékeny együttműködést jelent a tanácsok és a népfront-bizottságok között. A népfront-bizottságok előtt álljon a Hazafias Népfront II. Kongresszusának e munkára vonatkozó határozata. „A népfront-bizottságok rendkívül sokat tehetnek azért, hogy a második ötéves terv a jó hazafiak igazi, bensőséges ügyévé váljék. Ez a terv irányelveinek ismertetésével és vitájával kezdődik és a minél jobb megvalósításáért végzett társadalmi munkával érheti el a csúcspontját. Amennyiben sikerül község- és várospolitikai munkánkat e nagy célkitűzések irányába igazítani, úgy, hogy minden társadalmi erőfeszítéssel létrehozott

alkotás az országos terv végrehajtását gyorsítsa, akkor lesz igazán hatékonyabb e területen végzett tevékenységünk. Így vezetjük el a tömegeket már az országos politika tereire, ahol az eddigieknél még nagyobb és még maradandóbbat alkothatnak, most már nem csupán a szűkebb közösség, hanem az egész nép javára”.

Végezetül mindenki meggyőzésére és biztatásául álljon itt Leninnek a „Nagy kezdeményezés” című munkájából a „Kommunista szombatok” jelentőségét méltató rész. „Ez olyan fordulatnak a kezdete, amely nehezebb, mélyrehatóbb, alaposabb, döntőbb jelentőségű, mint a burzsoázia megdöntése, mert ez a magunk renyhése, fegyelmezetlensége, kispolgári önzése feletti győzelmet jelenti, győzelmet jelent azokon a szokásokon, amelyeket az átkozott kapitalizmus hagyott örökségül a munkásnak és a parasztnak. Az új társadalmi fegyelmet, a szocialista fegyelmet akkor és csakis akkor teremtettük meg, akkor és csakis akkor válik legyőzhetetlenné a kommunizmus, amikor ezt a győzelmet megszilárdítottuk”.

(Északmagyarország, 1961.)

A tájtermelésről

Az Északmagyarországon az utóbbi időben több cikk foglalkozott a tájtermeléssel, a tájgazdálattal. 1959 végén a Borsodi Szemlében is olvashattunk róla. Mindinkább gazdagodik a könyvtári irodalma is és 1960-ban a Magyar-Szovjet Mezőgazdasági Napok egyik témája volt. 1959-ben a keszthelyi Georgikon-napok műsorán is szerepelt.

A termelészövetkezeti községgé fejlődés, és az első év után a szövetkezeti tagok azon törik fejüket, miképp alakítsák ki a táblákat, miképp növeljék a termelést és milyen módon teremtsenek jobb életet. Az élet vetette fel a témát, ezért foglalkozunk vele többet.

A szocialista mezőgazdaság megerősítésének és a termelés fejlesztésének fontos feltétele, a tájgazdálattal való együttműködés, a területi elhelyezés és a specializálás tudományos megoldása. Ennek eddig legfőbb akadálya a kisüzem volt. Ezeknek szövetkezetekké való egyesülése után lehetővé válik a helyi feltételek célszerű hasznosítása alapján a munkatermelékenység növelése, az önköltség csökkentése, valamint az üzemi és az egyéni érdekek összeegyeztetése. A termelési tényezőket legcélszerűbben tudjuk kihasználni, hathatósabban növeljük az életszínvonalat.

Az egyszerű területi elhelyezés célja: a legkedvezőbb feltételek mellett olcsón előállított termékekkel kielégíteni a népgazdálattal és a lakosság igényeit. Növelni a területegységre jutó termelést a legkisebb élő és holt munka ráfordításával. Nézzük ezeket a problémákat megyei példákkal illusztrálva.

A közgazdasági tényezők szerepe a mezőgazdasági termelés elhelyezésében irányt és összetételt szab. A városi – a bányai és az ipartelek – lakosságnak elsősorban tejre, húsról, zöldségre és friss gyümölcsre van szüksége. Úgy jó, ha ezek közelben termelhetők. Megyénk városai és ipartelek e tekintetben szerencsések. Miskolcra, Kazincbarcikára, Ózdra, a Sajó-völgy és a Hernád-völgy hagyományos zöldségtermelő közsegei segítségére van és méginkább lesz. A későbbiek folyamán e területen öntözéses gazdálkodás is lehetséges, így a takarmánytermelést is segíti. A szerencsi cukorgyár melléktermékei pedig a sörehízalást teszik lehetővé. Ez exportlehetőséget teremt és a lakosság húsellátását is javítja. Tiszapalkonya körül is most szerveződik a városellátó gazdálkodás. Városaink körül tehát a természeti tényezők is kedvezőek és a szállítás sem kerül sokba. A lakosság friss áruval való ellátása pedig a kereskedelmen is múlik, mert helyes szervezéssel, a termelészövetkezet földjéről a boltba szállítható az áru.

Másik közgazdasági tényező a népsűrűség és a mezőgazdasággal foglalkozók aránya. E tekintetben a városaink körüli helyzet már nem olyan szerencsés. Sok az öreg, az asszonyok bevonásához pedig némely helyen jelentős politikai munka szükséges. Más a helyzet a Bodrogekben. Ott is termelhető zöldség, az állattenyésztés is jelentős, az ipartelekéről viszont távol van, itt tehát a szállítás már probléma. A mezőgazdaságban dolgozók aránya viszont jó. A Bodrogekben tehát a szállításra kell gyorsabbá tenni és tartósítót, valamint feldolgozó üzemeket kell létesíteni. Van is rá lehetőség a szeszgyárak átalakításával. Megyénk déli részén, a hőforrások vize és az ipartelek hulladék melegvize lehetővé teszi a primőrrel való ellátást, másrészt a termelészövetkezeti tagság egyenletes foglalkoztatását, ezenkívül nagyobb jövedelmet is biztosít. Ahol egy tagra kevés terület jut, ott több munkaiényes növényt kell termelni, ahol pedig több a terület, ott a fogat és a gépi erő helyes összhangját kell megteremteni. Minden esetben a munkaiényes kultúrák termelésére kell törekedni, továbbá arra, hogy az egységnyi területről minél többet termeljünk. Értetni kell a géppel való gazdálkodáshoz.

A mezőgazdasági termelés – bármennyire is iparosodó – nem a szerelőcsarnokokban folyik. Itt élő termelési eszközök – növény és állat – vannak. Figyelembe kell venni, hogy egy növény különböző viszonyok között más-más költséggel termelhető és más eredményt hoz. A természeti tényezőknek tehát nagy jelentőségük van. A termelés a legfontosabb termelési tényezők egyikén, a talajon folyik, amelynek fejlődése, termelékenysége függ a társadalom fejlődésétől is. Ismernünk kell a talajtájakat, mert egy faluban többféle talaj is található. Az éghajlat – a másik fontos tényező – változatossága miatt nem minden évben biztosítja a legkedvezőbb feltételeket. Az éghajlati elemek, a hőmérséklet és a csapadék mennyiségének és a növény igényeinek ismerete nem közömbös. A mi kontinentális éghajlatunk nagy ingadozást mutat hőmérsékletben és csapadékban. A hőmérséklet nagy előnye, hogy a hosszú tenyészidő változatos termelést tesz lehetővé. A talaj és a napfény jó terméket biztosít. Megyénkben az évi csapadékmennyiség 582 mm, az átlaghőmérséklet 16.1, az évi napfénytartam 1780 óra, a hő-összeg 2960 C fok. Egyes növények termesztésénél figyelembe kell venni a talaj és a hőmérséklet hatását is, mert a kukorica és a paprika melegkedvelő, az árpa szárazságtűrő, a cukorrépa fény-, a burgonya árnyék-, a rostlen pedig párakedvelő. Amint látjuk meteorológiai ismeretekre is szükség van.

A domborzat viszonyai – szintén a természeti tényezőkhez tartoznak – több körülményre figyelmeztetnek. Más a szél, a napfény, a csapadék hatása, a vízrendszer és a talaj fejlődése a síkvidéken és a lejtős területen. A termelési ágak különbözőképpen alakulnak, más agrotechnikai eljárásokra van szükség. Az erodált területeken például rétegvonalas művelésre és biológiai vonatkozásban fásításra van szükség. A lejtős területeken nemcsak a szállítás, hanem a művelés gépei is mások. Az erdő kiegyensúlyozottabb éghajlatot és párateltséget biztosít, a napfényintenzitás a lejtőkön jobb, mint a síkon. Kimondhatjuk tehát, hogy a természeti tényezők specializálják a termelést. A kedvező feltételeket ki kell használni, a kedvezőtleneket pedig ki kell küszöbölni. Az északi részen talajvédelem, takarmánytermelés és állattenyésztés, a déli részen Tisza-mente, a Taktaköz és a Bodrogszék vízügyi problémák megoldása után belterjesebb termelés szükséges.

Mindezek után nézzük meg, mit is értünk táj alatt? Tájnak, vagy termelési körzetnek a mezőgazdasági termelés szempontjából azonos, vagy hasonló közigazdasági és természeti feltételekkel rendelkező összefüggő területet nevezünk. A tájkutatói munkához különböző térképekre van szükség. A talajismereti, a talajhasznosítási és a vízügyi térképek mind segítők az üzemeknek. A tájkutatás időszerű és sürgős munka. Azért szólunk mellette, meg azért, hogy 1962-re is segítséget adjunk. Nem közömbös ugyanis milyen irányban kezdenek, hogyan alakítják az üzemi arányokat és a helyi lehetőségeket a népgazdasági érdekek miképpen egyeztetik a szövetkezetek. Kár volna a véletlenre bízva nagy tandíjat fizetni. Ezért üdvözljük a munka mielőbbi megkezdését. Ehhez, a szakembereken kívül mindazok segítségére is szükség van, akik ismerik egy táj hagyományos termelését és annak további fejlesztése szívégyünk.

(Északmagyarország, 1961. augusztus 4. 3. p.)

Lendítsük fel a községfejlesztési munkát

Most van a nyári munka dandárja. Nagy az igyekezet, hogy augusztus 20-ra befejezzük a cséplést. Jónéhány termelőszövetkezetben már sikerült ezt elérni. Vigyázó szemeinket azonban már a következő, a cséplés utáni időszakra vetjük. A megyei tanács a tavasz folyamán tárgyalta a községfejlesztés munkáját. Egyes részterületeken megállapított bizonyos lemaradást. Ezek közül a társadalmi munkát emeljük ki. Megyénk lakosai szűkebb pátriájuk fejlesztéséhez és szépítéséhez többszázezer forint értékű anyaggal, önként vállalt társadalmi munkával járultak hozzá. A járdaépítésnél végzett segédmunkától az út- és a művelődési ház építésén át hosszú, de felfelé ívelő a közösség érdekében végzett társadalmi munka útja.

Szükséges a fentieket elmondani, mert vannak olyanok, akik a termelőszövetkezeti községben, az új helyzetben helytelenül értelmezik a községfejlesztés társadalmi munkáját. Néhol a községi vezetők nem vették számításba a lakosság társadalmi munkáját, illetve javaslatait. Arra gondoltak: ha mégis sikerül társadalmi munkát szervezni, azért dicséret, sőt jutalom is illeti őket. A szocialista erkölctől ilyen távolálló gondolatért, cselekedetért inkább bírálat jár. Más helyen, mint például Nyékládházán, nem vették figyelembe a népfrentbizottságnak a falu fásítása ügyében tett felajánlását. Úgy látszik, itt a vezetők nagyon elbizakodottak a tavalyi jó munka után. Ahol nem szerveztek társadalmi munkát, vagy a felajánlást nem vették figyelembe, ott egyrészt nem bíznak a dolgozó emberekben, másrészt tagadják a községfejlesztés során végzett társadalmi munka tudatformáló szerepét. Találkoztunk olyan véleményekkel is, hogy a termelőszövetkezeti községben nehezebb társadalmi munkát végezni, mert a tsz-ben sok a munka. Az ilyen ellentmondásos véleményeket főképp tsz-vezetőktől hallunk. A gépek és a termelőszövetkezet munkaszervezete, ha ez helyes összhangban van, sokkal jobban biztosít időt társadalmi munkára, mint az egyéni gazdálkodás időszaka. A termelőszövetkezeti tagok között is akadnak, akik úgy érvelnek, hogy fizetnek hozzájárulást, miért kell még társadalmi munkát is végezni. Így nem lesz elegendő munkaegységük. Szembe kell szállnunk az ilyen demagóg, politikai elmaradottságot mutató és aggályoskodó nézetekkel. Most kevesebb a lakosság hozzájárulása. A termelőszövetkezet fogatereje, továbbá a termelőszövetkezet brigád- és munkacsapat szervezete jobban összpontosítható. Nem húzódik el úgy egy-egy mezőgazdasági munka, mint korábban. A községfejlesztés társadalmi munkája tehát nem veszi el a kenyérkereseti lehetőséget.

Mi az igazság tehát, kérdezik a vitapartnerek? A községfejlesztés társadalmi munkája sok községben segítette a termelőszövetkezeti községgé való átszervezést és a tavaszi munkák megindulását. Így például Szirmabesenyőn hússzezer forint értékű társadalmi munkát végeztek és az idén a tavaszi munkák elején szépen indultak.

Nézzük, mit csináltak tavaly az első éves termelőszövetkezeti községek. Hejcé, ebben a kis, abaújszántói járásbeli községben hat ember kezdte el a vízvezeték építését társadalmi munkában. Példájuk átragadt az addig közömbösökre is, mert a harmadik napon már a falu felnőtt lakosságának nagy része ott dolgozott és ötvenhatezer forint értékű társadalmi munkát végeztek. A gönciek is kitettek magukért, mert az első esztendőben különféle munkákkal százezer forint értékben gyarapították községüket. Az idei tavasszal is találkoztunk már alig néhány hónapos termelőszövetkezeti községekben követendő példával. Emődön például a kavicsot húsvét vasárnapján hordták ki a vasútállomásról az útépítéshez, hogy ne kelljen fekbért fizetniük. Tardon az elmúlt esztendőben a községfejlesztés során egy-két munka nem elég jól sikerült. Most a termelőszövetkezeti községgé alakulás után a tanács és a népfrentbizottság összefogott. A „Hogyan dolgozik jól egy népfrentbizottság” című előadáson több mint háromezren, a „Községpolitikáról” szóló előadáson pedig mintegy kétszázan vettek részt. E két előadás is hozzájárult a lakosság felvilágosításához. Most az útmenti árkot rendbe

hozzák, a kitermelt földet pedig a lakosság szállítja el társadalmi munkában az iskolaudvar feltöltéséhez, valamint a járda építéséhez. A járdaépítés megkívánja, hogy néhány kutat betemessenek és az újat beljebb, az udvarban ássák meg, továbbá több vasrácsos kökerítést kell elbontani. Akinek ilyen áldozatot kell hozni, vállalja, mondván, rendnek kell lenni, miért csak Tard legyen járda nélkül; a gyerekeknek itt biztonságosabb és ősszel meg tavasszal a sárban nem csapja össze őket az autó, meg a kocsi. Elismerőleg kell szólnunk a társadalmi munkát említve a járásokban működő népfront községpolitikai műszaki munkacsoportokról is. Eredményesen segítették a községfejlesztés munkáját a miskolci, ózdi és a sátoraljaújhelyi járásban.

A községfejlesztés társadalmi munkáját helytelenül értelmezőknek – akármelyik oldalon is legyenek azok – csak azt válaszolhatjuk, hogy ahol helyesen készítették el a szövetkezet tervét és benne a munkaerő mérlegét és jó a munkaszervezés is, ott találnak időt a községfejlesztésre, a társadalmi munkára. A téli időszakban általában az előkészítő munka folyhat, a helyi anyag kitermelése és a helyszínre való szállítása. Május elején, augusztus 20 előtt és novemberben, a munka tényleges elvégzésére kerülhet sor. Megszívlelendő Szalai Ádám tanárnak, a mezőnyárádi népfront-bizottság titkáranak javaslata, hogy az állami ünnepek előtt összpontosítsuk az erőket a társadalmi munkára és egy-egy tervet valósítsunk meg. A társadalmi munkába bevonhatók a községből elszármazott szakemberek is, mint például Cserépfaluban is tették, ahol egy falubeli tervezőmérnököt kértek fel az autóbusz váróterem tervének – társadalmi munkában való – elkészítésére.

A társadalmi munka mellett gondolnunk kell a másik nagy erőforrásra, a helyi anyagra is. Igyekezzünk ezt felkutatni, helyesen, célszerűen, minél nagyobb mértékben kiaknázni. Egyik-másik helyen a termelőszövetkezetek összefogása nemcsak a termelőszövetkezeti építkezésekhez, hanem a községfejlesztéshez is sok segítséget nyújthat.

Azoknak, akik nem tudnak mit kezdeni, javasoljuk, hogy tegyék folyamatossá – és jó volna, ha minden községben általánossá tennék – a tisztasági mozgalmat. A községrendezési irányelvek a megye községeinek kétharmadában elkészültek és annak megvalósítását az utak, kutak környékének tisztántartásával, az árkok rendben tartásával, járdaépítéssel stb. már el is kezdhethetjük. Kár volna, ha ez évben nem foglalkoznánk a társadalmi munka fejlesztésével, mert az elkövetkezendő esztendőben nagyobb feladatok állnak előttünk a mezőgazdaságban végzendő különféle vízügyi és talajvédelmi problémák megoldásában.

Mindezeket nemcsak az idei községfejlesztési terv sikeres végrehajtása érdekében mondtuk el, hanem az 1962-es terv összeállításának segítéseképpen is. A rest emberek nem mondhatják, hogy majd jövőre jobban csináljuk. A szocializmust építők már az idén is jobban csinálták, mint tavaly, a hátralévő időben jobban akarják csinálni, hogy jövőre még jobban csinálhassák.

(Északmagyarország, 1961. augusztus 13. 5. p.)

Minél több embert vonjunk be a közeletbe

A tanácsok állandó bizottságainak helyét és a szerepét vizsgálva, azt látjuk, hogy feladatkörük hasonló a tanácsokéval, de szűkebb annál. Feladatuk többek között segíteni a tanácsokat a rendelkezések végrehajtásában, szervezni a lakosságot az állami feladatok megvalósítására, javaslatot tenni, ellenőrizni a tanács alá nem tartozó szerveket a tanács hatáskörébe tartozó kérdésekben. Amint látjuk, igen széleskörű a tevékenység és sok ember közreműködését kívánja. A tennivalókat tehát állandóan napirenden kell tartani, ezért ellátásukra a tanácsok tagjaiból állandó bizottságokat hoznak létre. Vannak feladatok, amelyek megszervezésére és végrehajtására ideiglenes bizottság is elegendő. Létre lehet hozni pl. ilyen ideiglenes bizottságot a tanácsülés elé kerülő probléma előkészítésére is. Előfordul, hogy az állandó bizottságok albizottságokat hoznak létre. Helyes ez, mert nagyobb területet ismernek így meg. A kézbentartás és az elszakadás veszélyének meggátolása végett legjobb, ha egy állandó bizottság 3-4 albizottságot hoz csak létre.

A módszerek tekintetében különbség van a községi, valamint a járási és a megyei állandó bizottságok között. A községi állandó bizottságok a tanácsnak a lakosságot közvetlenül érintő munkáját segítik, továbbá a lakosságot aktívák útján mozgósítják. A járási és a megyei tanács állandó bizottságai viszont a tanács vezető és irányító tevékenységét támasztják alá, tehát inkább elvi kérdések kidolgozásán fáradoznak.

A különböző szintű állandó bizottságok között nincs alá- és fölérendeltség, legjobb, ha tapasztalat és véleménycsere útján jó kapcsolatot teremtenek egymás között. A tervezés és a költségvetés összhangja ezt meg is kívánja. A felsőbb állandó bizottságok ne befolyásolják az alsóbb szervek állandó bizottságait. A cél az, hogy a jól dolgozók munkamódszereit és vezetési stílusát terjesszük el. A legdöntőbb, hogy az állandó bizottságok a hozott határozat elfogadásával nem végzik be munkájukat, hanem megkezdik, ugyanis akkor kezdődik a végrehajtás segítése, a lakosság megszervezésével.

Néhány községben vita folyt arról, hogy szükség van-e mezőgazdasági állandó bizottságra.

A termelőszövetkezeti községben nem csökkent a tanács feladata, tehát állandó bizottságra is szükség van. Az állandó bizottságok munkája tehát más tartalmat kap. Érdemben kell tárgyalnia és előkészítenie a tanács elé kerülő kérdéseket. Ha szakemberek nincsenek az állandó bizottságban, akkor alakítsanak albizottságot és vonják be őket. A községi mezőgazdasági állandó bizottság tanácsot adhat a termelési profil kialakításához, programot dolgozhat ki, amit a tanácsülés elé terjeszthet. Bár a tanács és az állandó bizottság a termelőszövetkezetet nem kötelezheti egy-egy feladat végrehajtására, de a termelőszövetkezet és annak vezetői nyilván előre akarnak haladni. Tehát megszívlelik a javaslatokat. Az állandó bizottság foglalkozhat konkrét termelési probléma kidolgozásával, valamint a kampány feladatokat is megtárgyalhatja.

Másutt az állandó bizottságok gyenge, vagy papíron való működése azt a gondolatot veti fel, hogy nincs is szükség rájuk. Az ilyen nézetet vallóknak nincs igazuk, mert a legképzettebb vezetők sem pótolhatják a kollektíva alkotó kezdeményezését.

A továbbiakban nézzük meg, hogy a termelőszövetkezeti községben az új problémák felvetődésével miképpen lehet együttműködniük az állandó bizottságoknak. Napirendre került a táblásítás, a területrendezés és a községrendezés problémája. E feladatok megvalósításához a megyei tanács és a járási tanácsok állandó bizottságai hathatós segítséget nyújthatnak. A szép falukép kialakítása végett elvi és gyakorlati együttműködés alakulhat ki a terv és építési állandó bizottság, valamint a mezőgazdasági és az egészségügyi állandó bizottság között. A

községrendezési irányelvek alapján kell munkálkodniok, segíteniök kell az évi községfejlesztési tervek helyes kialakítását, fokozni a társadalmi munkát. A művelődési állandó bizottság az ifjúság bekapcsolásával segítheti az állandó bizottságok munkáját. Az emberek nevelése a másik nagy feladat ma falun. A téli művelődési esték programjának összeállításában együtt kell működniük a művelődési, a mezőgazdasági és az egészségügyi állandó bizottságoknak. Elsősorban a nagyüzemi szemlélet kialakítását, a szövetkezeti demokrácia erősítését, a szocialista törvényesség biztosítását tekintsek feladatuknak. Az általános műveltség kérdése véget a táj, történelmi, irodalmi, technikai, természettudományos és egészségügyi ismeretek gyarapítását kell szorgalmazni. A szocialista brigádok munkájának segítése is fontos feladat a mai termelőszövetkezeti községben. A mezőgazdasági és a művelődési állandó bizottság hasznos együttműködése e brigádok javát szolgálja, mind művelődési és emberformálás szempontjából.

Jelentős probléma közéletünkben az alkoholizmus elleni küzdelem, amely termelési és politikai probléma is. A mezőgazdasági állandó bizottságok szorgalmazhatják a gyümölcsstermelést és azok célszerű felhasználását, az egészségügyi állandó bizottság a túlzott alkoholfogyasztás károsságát mondhatja el, a művelődési állandó bizottság, segítve az előbbi, felvilágosító munkát végezhet, a kereskedelmi állandó bizottságnak támogatni kell az eddigiek munkáját azzal, hogy ellenőrzi, van-e elegendő gyümölcsle és üdítőital az üzletekben, italtoltokban. Mindannyiunk közreműködésével, a Népi Ellenőrzési Bizottság eredményes vizsgálatokat folytathat a probléma sikeres megoldására.

Egyes községi állandó bizottságok, de más helyi szervek is, már most egészséges kapcsolatot teremthetnek egymással. Pl. az egészségügyi és a szociális állandó bizottság, valamint a művelődési állandó bizottság, a művelődési ház vezetőjével és a termelőszövetkezet kulturális, szociális állandó bizottságával, ktsz-el, vagy más szervvel, ahol van kulturális alap, a helyes felhasználás és a község igényeinek kielégítése szempontjából. Ha többen összefogják az anyagi erőket is, akkor hamarabb tudnak a művelődési házon belül egy klubot létrehozni, azt be tudják rendezni, televíziót tudnak vásárolni. Nem is beszélve a könyvtár fejlesztéséről.

A tanácsok állandó bizottságairól a Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1954. évi 18. és 19. számú határozatai a következőket mondják: „helyes, ha az állandó bizottság aktívahálózatának kiépítéséhez a Hazafias Népfront helyi bizottságainak segítségét kéri. Az állandó bizottság figyelembe veszi javaslataikat és arra törekszik, hogy a helyes javaslatokat a tanács megvalósítsa”. Az egyik fontos feladat tehát az állandó bizottságok aktívahálózatának bővítése. Az állandó bizottság aktivistáinak szerepe jelenős. Ők jelentik az összekötő kapcsot a tanácsstagok és a dolgozók között. A tanácsok állandó bizottságai a tömegszervezetektől e tekintetben jelentős segítséget kaphatnak. Egészségügyi vonatkozásban a Vöröskereszt és a nőtanács, a művelődési ügyekben a Pedagógus Szakszervezet és a nőtanács, valamint a szülői munkaközösségek sok segítséget nyújthatnak. A közeljövőben megalakuló szakmai bizottságok nemcsak politikai vonatkozásban jelentenek majd új szint a falun, hanem az állandó bizottságok lehetőleg minél több tudományos embert vonjanak be aktívaként. Laza aktívahálózatot lehet létrehozni egy-egy akció lebonyolítására. Előnye, hogy mozgékony, hátránya viszont, hogy az akció lebonyolítása után az aktívák szétszélednek. Helyes tehát, hogy brigádokat hozunk létre egy-egy á.b.-tag vezetésével egy-egy területen és mindig más-más feladatot tűzünk ki célul. Ilyenformán tehát nem felesleges a különféle falusi tömegszervezetek létezése. Különböző rétegeket nevelnek ők a párt iránymutatása alapján. Megfelelő együttműködéssel ki lehet alakítani a közös elveket és a feladatokat, a sajátos módszerek alapján közelebb lehet hozni az embereket egymáshoz, együttes cselekvésre lehet bírni és azon keresztül gondolkodásukat is meg lehet változtatni. Ezért jó, ha az állandó bizottságok tagjai, vagy aktívái között a különféle szervezetek képviselői is helyet foglalnak.

(Északmagyarország, 1961. augusztus 24. 2. p.)

B) Visszaemlékezések, 1970-2005.

Visszaemlékezés a bogácsi földosztásra és a földműves szövetkezet megalakítására

Már diákkoromban olyan emberek körében forogtam, akik gyakran beszélgettek a majdani demokratikus Magyarországról. A népi írók könyveit elolvastam, velük személyesen is megismerkedtem a Szabad Szónál. 1939 és 40-ben szövetkezeti témájú cikkeim jelentek meg a Szabó Pál szerkesztette Szabad Szóban. Diáktársaim is, de a katonaságnál is földosztónak neveztek miután nagyon sokat beszéltem a földreform szükségességéről. A sors kegyes volt hozzám, mert szülőfalumban Bogácson valóban részt vehettem a földosztás segítésében. Miután nem voltam földigénylő, kötelességemnek tartottam segíteni barátaimat, földijeimet.

Az Egri Székeskáptalan Pázsag tanyáján csak 500 hold földet oszthattunk fel, mert ennyi állt rendelkezésre. A szomszédos Tard községben a Coburg hercegség 5.000 holdját oszthatták fel. Sok fiatalembernek azt ajánlottuk, hogy a Dunántúlon több föld van. Mint hajdan Árpád követei útra keltek és a Budapest melletti Perbál községet találták alkalmasnak a letelepülésre. A faluban azóta Kis-Bogácsnak is nevezik ezt a községet. A teljesen nincstelen családoknak 3 hold volt az alapjuttatás és gyermekenként 400 ölet tudtunk csak juttatni. A földigénylőknél figyelembe vettük a szülőktől várható örökrészt úgy férj mint feleség ágán, és a családi helyzetet. Így igyekeztünk 3 holdra azt kiegészíteni. Lényegében egy törpebirtokosi állapot alakult ki. A faluban kulák nem volt, a 15 holdon felüli paraszt is kevés volt. Nagyon sokat jártak el a faluból summásnak, főképp a Dunántúlra. Tavasszal útra keltek és novemberben tértek haza. Télen „ölfavágás” volt a Bükk erdeiben. Szép számmal éltek a faluban kőművesek. Közülük többen is földigénylőnek léptek fel. Először ők ragadták a kezükbe a földigénylés ügyét, de nagyon maguk felé hajlott a kezük. A teljesen nincstelen hadiözvegyeknek nem is juttattak földet. Így a nép lemondásra készítette őket. Az új Földigénylő Bizottság 1919-es forradalmárokból és főként harcos fiatalemberekből alakult meg. Nőket is választottak a bizottságba. A földigénylők főképp olyan nagyhangú és bátornak tartott asszonyokat választottak, akiktől az igazságos elosztást remélték. Közben egyikük-másikuk meghátrált, mert ahogy mondták: „nem gondolták, hogy ilyen nehéz munka ez”.

Iskolatársaim és barátaim kérték a segítségemet, és én szívesen segítetttem nekik. Úgy gondoljuk, jól végeztük el a munkát, mert rokonaink közül néhány egy-két évig haragudott ránk. Jó falusi szokásként azt remélték, hogy részre hajlók leszünk. Az volt az elvünk, hogy ezt a munkát becsületesen kell csinálni „sógorság, komaság, le az uborkafáról”.

Nemcsak a földosztás munkája várt itt ránk. A termelést is meg kellett indítani. Igaerő alig volt a faluban. Volt azonban egy traktor és vetőgép, meg egy pár bivaly. Szerencsére volt eladni való lencsalma is. Ennek az árából vettünk gépolajat és a traktor a 6-os km-könél elkezdte a szántást. Jó nagy táblát egybe szántott és utána egybe vetettünk. Majd ezután osztottuk fel a vetett területet. Többen mondták is, hogy milyen könnyen megy így a munka. Megjegyeztem, ne szóljatok senkinek, de a kolhozba is így megy. Barátaim jót nevettek, hogy valóban amikor a kolhossal ijesztgetik a népet, tényleg nehéz erről beszélni, de azt is mondtuk, hogy ha látják majd a könnyebb munkát, majdcsak megbarátkoznak a szövetkezettel.

A traktort és a gazdasági épületeket ugyanis 1945 augusztusában a földműves szövetkezet tulajdonába vettük. A földreformrendelet ugyanis lehetővé tette ilyen szövetkezetek alakítását. 131.000/1945 FM számú rendelet a földműves szövetkezetek alakulásáról csak szeptemberben jelent meg. Fekete Rudolf nevet kell említenem és egy szihalmi származású rendőret (nevére már nem emlékezem). Lementem a tanyákra élőkhez és felolvastam nekik a 600-as

rendelet azon passzusát, amely az ilyen gazdasági épületekről szól. Becsületükre legyen mondva, hogy társadalmi tulajdonként kezelték az épületeket. Tard községbe ugyanakkor 3 tanyát bontottak el. A papsági gazdasági épületek először az 1948-ban alakult József Attila Termelőszövetkezet, majd az Új Élet Termelőszövetkezetnek ma is használt gazdasági épületei. 1945 őszén többen eljöttünk a községből, én a Nemzeti Paraszt Pártnak lettem megyei titkára és a szövetkezeti kezdemény nem erősödött tovább, pedig szép elképzeléseink voltak. Először nyúltenyésztéssel majd baromfitenyésztéssel és sertésitenyésztéssel kívántunk foglalkozni. Egyik a másiknak adta volna az anyagi erőt. Mégis annyi haszna volt e kezdeményezésnek, hogy a termelőszövetkezet a járásban az elsők közt alakult meg. Hócza Vendel a Földosztó Bizottság elnöke, Molnár József a Földosztó Bizottság jegyzője és Farkas Imre nevét kell említenem, majd később Majoros László és Farmosi Imre kapcsolódott a földműves szövetkezet munkájába. A földosztó bizottságiak a fenyegetések ellenére harcosan és nagyon igazságosan, körültekintően tevékenykedtek. A felsorolt emberek közül Farmosi Imre ma a Mezőkövesd és vidéke ÁFÉSZ elnöke, a SZÖVOSZ Igazgatóságának és az Országos Szövetkezeti Tanácsnak a tagja. Nem rég járt Vietnámban. Ő volt a MADISZ elnöke is. Én voltam a MADISZ korelnöke.

Az egyházi javadalmi föld egy részét is kiosztottuk házhelynek. Többen azt mondták, nem lesz ott ház, azon Isten áldása, mert a papét osztják ki. A litániáról jövő asszonyok nem is szóltak mellette. Néhány idősebb és fiatalabb ember hangosan követelte a papi föld házhelyként való kiosztását. Ez a terület közvetlenül a faluhoz csatlakozott, legjobban ez a terület mutatkozott házhely-osztásra. A néhány erőteljes hang után én azt mondtam, hogy a többség a javaslat mellett van, így kiosztjuk házhelynek a pap, a kántor és a harangozó földjét. Nagy kő esett le az asszonyok szívéből. Én vállaltam a döntést ebben az ügyben. A kisgazdák budapesti győzelme után néhány felbérelt vallásos ember kiráncigálta a házhelyeken a karókat. Feljelentettük őket, de a kisgazdapárti járási rendőrkapitány elsimította az ügyet. Hócza Vendel volt az első házépítő, majd a kertészkedő Molnár Testvérek. Azóta egy szép új telep szebbnél szebb házai mutatják 25 év ragyogó eredményeit. A faluban is a régi házakat ezek képeire és hasonlatosságára alakítják át. Többen mondták már azóta a vallásos emberek közül „hát mégis Istennek tetsző dolgot csináltak”.

Somogyi Imre „Kert Magyarország felé” című könyvét a könyvtárból a kertészkedni akarók rendelkezésére bocsátottam. Rongyosra olvasták. A Molnár testvérek voltak az első kertészkedők. Közülük József a Földigénylő Bizottság jegyzője ugyan Mezőkövesden ipari munkás, de a ház melletti kis kertje, az ma is mintakert. Az új gazdák indították el tehát a belterjes gazdálkodást a faluban. Ma a termelőszövetkezetnek jelentős jövedelmi forrása a kertészkedés.

Most, a 25. évfordulón, amikor visszaemlékezünk azokra az emlékezetes napokra bennünket, 45-ösöket örömmel tölt el, hogy népünk javára cselekedhettünk.

(Kéziratból, 1970. április.)

Iván Szalimon emlékére

Megdöbbenéssel olvastuk: Meghalt Iván Vasziljevics Szalimon, aki 1975-83 között Budapesten követségi tanácsosi rangban a Szovjet Baráti Társaságok Szövetségének képviselőjeként dolgozott.

1961. augusztus 19-én Moszkvában találkoztam vele először. A Szovjet-Magyar Baráti Társaság az akkor Moszkvában tartózkodó magyar csoportok részére alkotmány napi ünnepséget szervezett. A mi csoportunk politikai munkatársakból, újságírókból, rádiósokból állt. Valahogy megérezte, hogy tollforgatók, irodalmárok, irodalombarátok vagyunk, mert bennünket tüntetett ki köztünk maradásával. Mindannyian bámultuk, hogy nemcsak a magyar irodalom klasszikusait ismerte, hanem a maiakat is. Hazajöve, íróbarátainknak beszéltem róla. Szemük felragyogott. Iván Szalimon! – kiáltottak fel, csodálatos ember, a kívánságunkat, a gondolatunkat kitalálta. 1975-ig a Szovjet Írószövetség külügyi bizottságának magyar referense volt.

1975-ben Budapesten, a Szovjet Kultúra és Tudomány Házában ismét találkoztam vele. Felelevenítettük első találkozásunkat, hozzátéve, hogy íróbarátainkkal sokat beszélünk róla, például a tokaji írótáborban is. Utána többször találkoztunk, sohasem mulasztotta el a tokaji írótáborról való érdeklődést. Magyar-szovjet barátsági rendezvényeinken gyakran tartott előadást a mai szovjet irodalomról és irodalmi kapcsolatainkról. Mindig emlékezetemben marad egy Barátságfesztiválbeli szereplése, amikor a következő év programjáról beszélgettünk a testvérmegyék képviselőivel és a budapesti kulturális központjaik vezetőivel. Felszólalása erős internacionalista kötőanyag volt a testvérmegyék barátságában. 1976 márciusában magyar-szovjet barátsági hét volt megyénkben. A záróünnepséget a szerencsi várban lévő művelődési házban tartottuk. Nagyara becsülendő figyelmességgel a Rákóczi-várban II. Rákóczi Ferencről beszélt születésének 300. Évfordulója évében. Örömmel hallgattuk és köszöntük történelmünk nagyszerű ismeretét.

Valószínű, hogy sok ilyen protokollmentes, mindig mosolygó arccal, olykor harsogó jókedvvel való köztünk járása után alakult ki a népfrontosok körében: hogy „Iván Szalimon tiszteletbeli magyar”. Nagyon jól, sőt ízesen beszélt magyarul. Az 1961-es találkozásunkkor hallottam tőle, hogy Poltavában született, orosz emberként.

Egy éve a HNF Országos Tanácsa Népfrontmunkáért kitüntetéssel köszönte meg a két nép barátságának erősítése érdekében kifejtett tevékenységét. Külföldieknek ritkán adományozzák ezt a kitüntetést. Népfrontos kollégáimtól tudom, hogy a kitüntetés átvételekor Iván Szalimon jó szívvel vallotta magát a Hazafias Népfront aktivistájának.

Ezért fogadtuk mi – akik tiszteltük, szerettük – szomorúan halálhírét. Tisztelettel emlékezünk rá!

(Észak-Magyarország. 1984. március 9.)

A földosztás. Új honfoglalás volt

A háború idején nagy volt bennem a vágy, hogy otthon legyek a földosztásnál. Megadatott, gyermekkoromban nyaranként hallottam: „Holnap a Proletárba (Dúló neve) megyünk aratni”. Gyenge föld volt, ahol mint marokszedő nagyon szenvedtem. Szüleim még az első világháború után kapták a földosztásnál. Később tudtam meg, hogy ez volt a Nagyatádi-féle földreform. A harmincas évek második felében a népi írók könyveiből és a Szabad Szó című radikális parasztlapból ismerkedtem meg a földreform fontosságával. A legkülönbözőbb megoldási lehetőségeiről hallottam, olvastam az akkori pártok elgondolásaiból. 1919 hibájául rótták fel, hogy nem oldotta meg a földkérdést. A polgár-paraszti megoldás széles körben ismert volt, amelynek lényege: a föld azé legyen, akinek van mivel megművelnie. Egyes módosabb falusi kisiparosok is szimpatizáltak ezzel. A kisurakból nagyurak akartak lenni. A Kisgazdapárt ezekről főleg az 1945-ös novemberi választások után beszélt. A szegényparaszti elgondolás kezdettől radikális földreformot képviselt: „A föld azé, aki megműveli. A földreform a kérdések kérdése”. Szerencsénkre ez kerekedett felül nagy osztályharcban.

A felszabadult községekben a kommunisták álltak az élen. Jeleskedtek a népi szervek létrehozásában, a rendteremtésben, a romok eltakarításában, az élet megindításában. Az MKP 1944. november 30-án közzétette „Magyarország demokratikus újjászületésének és felemelkedésének programja” című javaslatát. Többek között szólt arról is, hogy „a földigénylők közreműködésével széles körű földreformot kell végrehajtani, mely sok százezer földnélkülit és szegényparasztot tesz életképes kisgazdaság tulajdonosává”. A programjavaslatot a Szegeden 1944. december 3-án megalakult Magyar Nemzeti Függetlenségi Front pártjai is elfogadták. Ugyancsak így tett a Debrecenben 1944. december 21-én megalakult Ideiglenes Nemzetgyűlés is. Szózatában a magyar nép tudomására hozta, hogy „földreformot akarunk! Földhöz juttattunk sok százezer földnélkülit és szegényparasztot, hogy gyarapítsuk a magyar nemzeti erőt és évszázadokra megszilárdítsuk a demokratikus magyar államrendet”.

Az idő több okból is sürgette a gyors végrehajtást. A politikai erőviszonyok nemzetközileg javultak Európában, általában a kommunisták vezetésével széles demokratikus fellendülés bontakozott ki, visszaszorítva a fasiszta erőket, sőt a nagytőkéket is. Közép-Kelet-Európában pedig a földbirtokosokat. Tőlünk megvert helyzetükben sokan elmenekültek, és így nem gondolhattak komolyan az ellenállásra, de a reakció nem nyugodott bele a hatalma elvesztésébe. Az ország gazdasági helyzete is sürgőssé tette a mezőgazdasági termelés megindítását, amely valójában csak a földreform végrehajtása után volt lehetséges. A szegényparaszság különösen az Alföldön mozgolódott. Megyénkből a borsodszemereiek (ma Mezőszemere néven Heves megyéhez tartozik) földmunkás szakszervezete 1945 februárjában a főispánhoz írt levelében még a tavaszi munkák előtti földreform megvalósítását sürgeti. Március elején az itteni Nemzeti Bizottság és a termelési bizottság az alispánhoz fordul, hogy a Jungreis-féle bérgazdaságot kishaszonbérletben kívánják hasznosítani. Az alispán öt nap múlva beleegyezőleg tudomásul veszi, mert a Nemzeti Bizottságnak ez jogában áll. A mező-nagymihályi Nemzeti Bizottság ugyancsak március elején a főispánnak írt felterjesztésében követeli a földreform-törvény sürgős megalkotását és a földbérleti szerződések módosítását.

Részletesebb földreformtervezettel 1945. január 14-én az 1939-ben alakult Nemzeti Parasztpárt (NPP) jelentkezett először. A népi írók a szegényparaszság és a falu szószólóiként könyveikben és a Szabad Szón keresztül követelték a radikális földreformot. Erdei Ferenc belügyminiszter volt a kormányban. Az NPP vezetői közül legjobban ő ismerte a marxizmus-leninizmus agrárelméletét. Az NPP földreformtervezetének célkitűzései a következők voltak: a birtokviszonyok gyökeres és teljes újjárendezése szükséges. El kell kobozni a hazaárulókat, fasisztákat és a volksbundistákat (a magyarországi németek Hitler-hű szervezete) birtokait.

Igénybe kell venni minden 100 kt. h.-on felüli úri birtokot, a parasztbirtok meghagyható felső határa 200 kat. H. lehet. A juttatandó földterület felső határa 15 kt. h. Elsősorban a teljesen birtoktalan és törpebirtokos parasztságot kell földhöz juttatni.

Az MKP vitára ajánlotta a tervezetet, és sürgette az együttműködést, „minél gyorsabb lesz a földreform végrehajtása, annál kisebb lesz az elkerülhetetlen gazdasági megrázkódtatás”.

A Kisgazdapárt csak február végén nyilatkozott. Általában egyetértett, de zavarkeltőnek mondható a megnyilatkozása: „A mai körülmények között folytatható egyéni gazdálkodásra nincs felkészülve, ez a sok mezőgazdasági cseléd. ... de azt, hogy kollektív gazdálkodásra nem volna felkészülve, azt cáfolja az egész magyar mezőgazdasági élet. A nagybirtok nem más, mint kollektív művelés. Úgy látszik tehát, hogy igenis be van állítva a magyar parasztság egy része, ez volna járható útja a földreformnak”. Időt is akartak nyerni a „megfontolás”, az „alaposság”, a „szenvedélymentesség” hangoztatásával. Azt szerették volna, ha minél több 300-500 kat. h.-as középbirtok marad meg, és a földreform 25-30 kat. h.-as gazdaságokat hoz létre. De ezzel nem állhatott elő. A végrehajtást pártatlan testületre akarta bízni. Erdemben nem szólt az NPP javaslatához, de konkrét javaslatot sem készített, mert elképzeléseiben a polgári földreform szerepelt. A Szociáldemokrata Párt az Ideiglenes Nemzetgyűlésben a földreform szükségességével egyetértett.

A Tiszántúlon a szegényparasztok mellett a kisparasztok is nemcsak a kormány intézkedéseit követelték, hanem előkészültek a földosztásra is. Nem voltak erőszakos parasztmegmozdulások mint 1918-19-ben, de higgadtan és határozottsággal léptek fel. Az önhatalmú földosztás a gazdag parasztok számára is kellemetlen lett volna. Nem lehetett már április 1-ig várni, hogy a Nemzetgyűlés összeüljön. A Dunántúlra a német hadvezetés 11 hadosztályt vezényelt a nyugati hadszíntérről. Közismert, hogy a Balaton és Székesfehérvár körül milyen elkeseredett harcok folytak. Ezt figyelembe kellett venni. Így történt, hogy a földművelésügyi miniszter javaslatát a pártközi értekezlet 1945. március 15-én különösebb vita nélkül megtárgyalta és elfogadta. Az Ideiglenes Nemzeti Kormány is megtárgyalta és „Az Ideiglenes Nemzeti Kormány rendelete a nagybirtokrendszer megszüntetéséről és a földműves nép földhözjuttatásáról”, közismerten a 600-as rendelet címen jelent meg. Ezzel a földreform előcsatározásai lezárultak.

Következett a végrehajtása. A szegényparasztok érdekei kerekedtek felül, tehát antifeudális, tőkésellenes és antifasiszta jellegű, mert ingatlant, ingót, mezőgazdasági jellegű ipari üzemeket kisajátít, és elkobozza a fasiszták birtokait. Kivétel az 1000 holdon aluli birtok esetében, ahol meghagy 100 kat. h.-at és vele arányos felszerelést. Állami tulajdonba vette a nagybirtokosok városok-községek erdőit és minden 10 kt. h.-nál nagyobb erdőt. Ez volt az alapja a szocialista erdőgazdálkodásnak. A reform megjelenése idején már működtek a különböző népi szervek, üzemi bizottságok, falun termelési bizottságok, és legelsősorban a nemzeti bizottságok, amelyek ez időben a falusi önkormányzat, a képviselőtestületek megválasztása során folytattak harcot. A nagy népmozgalomban a közvetlen demokrácia forradalmi demokratikus szelleme együttesen olyan történelmi légkört alakított ki, amely nagyon kedvezett a földigénylőkből alakított községi Földigénylő Bizottság népgyűléseken történt megválasztásának, hogy elvégezzék történelmi küldetésüket a radikális, a szegényparasztság érdekeit szolgáló földreform végrehajtását, vele az új honfoglalást.

(Észak-Magyarország, 1985. március 16. 6. p.)

A földosztók. A történelem hősei

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány rendelete a nagybirtokrendszer megszüntetéséről és a földműves nép földhöz juttatásáról a legkülönbözőbb módon jutott a leginkább érdekelttekhez, az igényjogosultakhoz. Debrecen környékén gyorsabban terjedt a hír és nyomában a cselekvés. Molnár Zoltánék (MKP megyei titkára volt, ma József Attila-díjas író) az akkori Bihar megyei Geszten már április 2-án átadták a birtoklevelet az újgazdáknak. Felosztották a hírhedt Tisza grófok birtokát. Fekete Gyula Mezőkeresztesen talált egy rölapot, amelyen az állt, hogy a Győrffy-kollégisták jelentkezzenek Debrecenben. „Toronyiránt” menve jutott el oda és Borsod-Gömör-Kishont vármegyében való földosztásra kapott megbízatást – 23 évesen. A diósgyőri munkások, mint járási megbízottak sok-sok munkástársukkal együtt segítették a községi földigénylő bizottságok létrehozását, munkáját.

Abaúj-Torna vármegyében lassan járt a posta – a Megyei Földbirtokrendező Tanács panasza – mert egy ajánlott levél 30 nap alatt került a megyeszékhelyről egy közeli községbe. E megyéhez tartozó gönci járásban a Budapest-Kőbányáról jött kommunista munkás Harmati Sándor (két ízben volt az MDP megyei első titkára Borsodban, Borsod-Abaúj-Zemplén megyében, ma a Magyar Szolidaritási Bizottság elnöke) bátorította és segítette az ottani nagybirtok kiosztását.

A rendelet ismertetése, magyarázása és értelmezése lélekemelő és izgalmas volt egy-egy népgyűlésen. Az ezeréves per eldőlésében a kétkezi dolgozó emberek jog és történelmi igazságérzete pontosan ítélkezett az elkobzásnál, az igénybevételnél. Ez az igazságérzet forradalmi harcossággal párosult a földet visszaperelni akarókkal, a mentesítések esetében, az újrafelosztást követelőkkel szemben. Mint kiscselédek, liba- és disznópásztorok, harmadosok, részesaratók és cselédek, summások, addigi életükön bőven szereztek tapasztalatot a kizsákmányolásból, az embertelenségből. Tudták, hogy melyik földesúr az, aki levegőnek nézte a más halandót, ki volt a zsíros és parancsolgató basa-paraszt. Ezeknek a kizsákmányolóknak az esetében a kompromisszumnak számító 100 és 200 holdakat sok helyen nem tartották tiszteletben. Nem bosszúból, ahogyan Mindszenty hercegprímás vádolta őket, hanem történelmi igazságérzetből. Számon tartották a termelésben élen járó, példamutató és emberséges nagygazdákat, akiknek a munkásai, jó emberei voltak. Az ő esetükben tiszteletben tartották a rendeletet. Tizenöt, tizenhét év múlva pedig az MSZMP helyes politikája alapján, aki még élt és földdel foglalkozott közülük, bevették a termelőszövetkezetbe. Volt, akit elnöknek választottak. A már kialakult nemzeti közmegegyezésben ez annak idején jelentős tényező volt. Hosszan sorolhatnám azon elnökök, jegyzők, bizottságok, tagok nevét, akik a rendelet ismertetésében jeleskedtek. Most csak Balázs Gyula bükkaranyosi elnököt említem, aki hat fiskálisnál jobban ismerte a rendeletet. Azok névsorát is, akik kimérték a földet. Közülük is csak egyet említek, földimet, Molnár Józsefet, mert mérnöki elgondolással, pontossággal mérte a földet, a házhelyet. Az időben a megyét járva, sok ilyen „népi inzsellérral” találkoztam, akik egy mérnök mellett, vagy másutt tanulták a „mesterséget”. Dicsérőleg kell szólni azokról a kis- és középparasztokról is, akik segítségükre voltak „gazdatársaiknak” a föld kimérésében. Némelyikük korábban, mint hites, vagy előljáró gyakorolta a földmérést a jegyző mellett.

A községek közül egyik szerencsésebb volt a másiknál. A tardiaknak a Coburg birtokból szépen jutott. A mezőkövesdieknek is adniuk kellett belőle. A szomolyaiak a novajiaktól pereltek 100 kt. h.-at. A négyesiek panaszkodtak, hogy a poroszlóiak (Heves megye) és az iványiak (Borsodivánka) elélelmeskedték előlük a földet, így csak 100 kt. h. jutott nekik. (Ma egy tsz-ben, egy közös tanácsban élnek Borsodivánkával és Tiszavalkkal.) A dél-borsodi summásvidéken tehát nagy volt a földéhség. Ezt tudja Borsod-Gömör-Kishont vármegye

alispánja a földművelésügyi miniszterrel a felterjesztésében, hogy Mezőkövesdről sok ezer embert kellene a Dunántúlra telepíteni. Addig is közmunkát kell részükre biztosítani. A Borsod-Gömör-Kishont vármegyei Földbirtokrendező Tanács 1945. április 12-én jelenti az OFT-nek, hogy a földhöz jutási vágy határtalan. Így történt, hogy a mezőkövesdiek Pest környékén, a bogácsiak Perbálon, a szomolyaiak a Baranya megyei Lipót, Marót községekben találtak új otthonra. Két-három év múlva néhányukat hazahozta a honvágy.

A juttatáskor a teljesen nincsteleneknél az alap 3 katasztrális hold volt. Ehhez Bogácson gyermekenként 400 négyszögölt adtunk. Figyelembe vettük, hogy kinek milyen nagyságú földterülete van és mennyi lesz a várható öröksége. Ezt egészítettük ki 3 kat. h.-ra és hozzáadtuk a gyermekenkénti 400 négyszögölt. Ezzel sok helyen, ahol nem találták a telekkönyvet, probléma volt. Akinek nem jutott elegendő, vagy kevesebb, az menten sógorságot, komaságot emlegetett. Ha bebizonyosodott, menesztették a vétkeket.

Az országban sok helyen éltek bányászok és szinte mindenütt voltak kisiparosok. Szép számmal jelentkeztek ők is földért. Nem egy helyen nagy vita kerekedett belőle, mint például a Szendrő melletti Felsőtelekesen is. Az OFT elvi állásfoglalása szerint a bányászok egy része bizonyos hónapokban bányász, máskor földműves, a falusi kisiparosok jó része hasonlóképp gyakorolja az iparát. A felsőtelekesi KFB 600-600 négyszögölt adott a bányászoknak, 1-1 katasztrális holdat az időszakiaknak. A kisgazdapárt helyi szervezete „magához ragadta a vezetést” – írja az MKP szendrői körzeti titkára – és aki 1-1 kat. h.-at kapott, azokat ki akarják zárni a földosztásból. A kisgazdapártba tömörült reakció Mindszent -hercegprímás – aki király híján az ország zászlósuraként tetszelgett – 1945. októberi pásztorlevelétől is támogatottan, a földhöz nem jutottak, a hadifoglyok képviseletében a túlzásokat felnagyítva, mint az igazságtalanság és jogtalanság ellenfele lépett fel. Valójában a földreform és a demokrácia ellen. A fő tüzet a községi földigénylő bizottságokra irányították.

Az újjazdák érdekeik védelmére 1945 szeptemberében kongresszust tartottak Budapesten. A FEKOSZ (Földmunkások és Kisbirtokosok Országos Szövetsége) mellett létrejött az újjazdák szervezete, az UFOSZ is. A népi szervezetben – Nemzeti Bizottság, Termelési Bizottság, a képviselőtestületben – is folyt a harc a reakció ellen. 1946. február 1-én hazánk köztársaság lett, elnöke Tildy Zoltán. Az MKP, SZDP, NPP és a szakszervezetekben tömörült forradalmi erők összefogásával a demokrácia védelmére létrejött a Baloldali Blokk. Megkezdődtek az államosítások. A nép Budapesten és más nagyobb városokban az utcán tüntetve védte a földreformot, a demokráciát és a köztársaságot. Miskolcon egy 156 főből – kommunisták és parasztpártiak – álló csoport a Szemere u. 9-ben (NPP helyisége) megfogalmazott követeléseiket a Weidlich-palotában székelő megyei Földbirtokrendező Tanácshoz vitte, „Földet vissza nem adunk!” jelszóval. Követelték a Földbirtokrendező Tanács elnökének és a Földhivatal ügyvezetőjének az azonnali eltávolítását. Türelmük elfogyott. Elég a várakozásból. Egy éve várjuk a jogerős határozatokat. Az úri huncutság és a ravasz számítás ellenkezik a nép érdekeivel.

A földosztás negyvenedik évfordulóján tisztelegjünk a legújabb kori magyar történelem hős szereplőit, harcosait előtt, akik jóformán fizetség nélkül, napi fárasztó munkájuk után valóban társadalmi munkában intézték sorstársaik, de vele az ország ügyét is. A meghaltakra kegyelettel emlékezünk. Az élőknek több megbecsülést, jó egészséget kíván a megmozdulásaik közül egy jelentős tiltakozásukat és követeléseiket jegyzőkönyvező, és ennek ma már krónikása: Hegyi Imre.

(Észak-Magyarország, 1985. április 13. 7. p.)

Népfrontos emlékeimből

Sej, a mi lobogónkat fényes szellők fújják...

A mai napon, a Miskolcon és a megyében volt népi kollégiumok tagjai – a népi kollégiumi mozgalom megindításának 40. Évfordulója tiszteletére – találkozót rendeznek Miskolcon a Hámán Kató Kollégiumban. Az elmúlt évben Füzeradványban a Petőfi Diákotthon és utódja a Szemere Bertalan Népi Kollégium alapításának 40. Évfordulójára emlékeztünk. Ma a Karacs Teréz, Bajomi János és a Rozgonyi Piroska volt népi kollégium vezetői és tagjai kollégiumi esten mondják el emlékeiket, holnap, Péter-Pál napján délelőtt tíz órakor a volt Szemere Bertalan Népi Kollégium falán – Felszabadítók útja 30. (a Herman Ottó Múzeum mellett) a jeles évforduló alkalmából elhelyezett emléktábla avatására kerül sor. A találkozót a MTA Miskolci Akadémiai Bizottság klubja keretén belül tevékenykedő Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Népi Kollégisták Baráti Köre szervezi. A 30. Évfordulón Budapesten az országos találkozón tudományos előadásokon népi kollégiumokban nevelkedett képzőművészek kiállításán, és a Madách Színházban kollégiumi esten emlékeztünk a hajdan volt szép és dicsőséges időkre. A 40. Évfordulót szerényebb keretek között, reméljük annál nagyobb bensőséggel tartjuk meg.

Gyakran halljuk, olvassuk: a fényes szelek korszaka, nemzedéke. Mind többen mondják idetartozónak magukat. Minden túlzás és elbizakodottság nélkül mondjuk: ezekben az időkben a legjellegzetesebb alakulat, a népi kollégiumok, a népi kollégisták voltak. Nagyra becsüljük más kollégiumok és a szakértettségisek mozgalmát és a MADISZ-t is, de a hatalomban volt uralkodó osztály műveltségi monopóliumának áttörésében a népi kollégisták voltak a legkövetkezetesebbek.

A népi kollégiumi mozgalom nem máról holnapra, hanem nemzeti hagyományaink ismeretében a harmincas évek második felében indult útjára. Nemcsak a magyar oktatástörténetben, hanem történelmünkben is jelentős szerepet vittek az iskolakollégiumok, mint a sárospataki, debreceni, pápai, nagyenyedi, marosvásárhelyi, székelyudvarhelyi és a líceumok, mint a pozsonyi, eperjesi és a soproni. Így elődök és példaképek, Bethlen Gábor 1622-ben Gyulafehérvárott 40 szegényparaszt, jobbágyivadék nevelését szervezte meg, akikből pap, jegyző, iskolamester, ispán, könyvtárvezető lett. Megbüntette azokat a nemeseket, akik nem engedték tanulni a szegényparaszt gyerekeket. Horthyék a harmincas évek második felében kezdett „népbarát” akciójuk keretében tehetségmentést szerveztek. Ezidőben már a népi írók könyveit olvastam, velük olykor a Centrál Kávéházban találkoztam. Szabó Dezsőtől. Hóman Bálint szidalmazását hallottam. A Szabad Szó szerkesztőségében, katonaidőm alatt a parasztfőiskolákról és a Bólyai Kollégiumról különböző folyóiratokban olvastam. Karácsony Sándortól a nevelők és neveltek demokratikus viszonyáról, Győrffy Istvántól a népi hagyományoknak a nemzeti művelődésben való szerepéről, Földes Ferencről pedig a munkásság és a parasztság gyerekeinek valóságos tanulási helyzetéről és a gyökeres átalakulás szükségességéről. A Kelet Népe című folyóiratban a főszerkesztő Móricz Zsigmond „A hódmezővásárhelyi Tanyai Tanulók Otthonáról” írt. Zilahy Lajos „A kitűnőek iskolájáról” (ő a lapjában, a Híd-ban továbbfolytatta ezt). Veres Péter és Darvas József szólt az írásokról. Erdei Ferenc 1943 augusztusában Szárszón a népi értelmiség szerepéről beszélt. Érdekes könyv volt ezidőben Veres Péternek egy paraszt fiatalhoz „Mit ér az ember, ha magyar” címen írt könyve. Németh László „Parasztkollégiumok” címen írt tanulmányt. Kovács Imre és Féja Géza is kifejtette véleményét e témakörben.

Az 1943-ban alakult parasztfőiskolások közössége, Győrffy István professzor kezdeményezésére, Erdei Ferenc, Féja Géza, Somogyi Imre és mások bábáskodásával. Ebből jött létre 1940-ben Turul Szövetségen belül a Bolyai Kollégium, amely 1942-ben önálló útra lépett, amikor is 1942. Végén megalakult a Győrffy Kollégium, ahol rövid idő múlva az illegális marxista csoport vette át a vezetést. Megalakulásakor Zilahy Lajos a Híd-ban köszöntötte a kollégistákat. Ez időszakból néhány nevezetes dátumot meg kell említenünk. 1939. szeptemberében kitört a II. világháború, 1941. október 6-án megkoszorúzták a Batthyányi méceszt, november 1-én pedig a Kerepesi temetőben a Kossuth mauzóleumot, 1942. március 15-én a Petőfi szobornál a magyar függetlenségért harcolók és a háborúból való kilépést követelők koszorúztak. A Soli De Gloria Kabay Márton köre (református) munkás-paraszt, értelmiségi ifjúsági találkozót szervezett a függetlenség és szabadság szellemében. A nyolc napos tanácskozáson az OIB (Országos Ifjúsági Bizottság) és a népi kollégisták hatására a közvélemény balra tolódott. Népi kollégium alakult Debrecenben, és más egyetemi városban is volt kezdeményezés. Tevékenységük példa volt az országnak és a dolgozó osztályoknak az igazi művelődésre. 1943-ban a Parasztszövetségen belül a földmunkás szakosztáson kívül megalakult a negyvenezer főt számláló arany- és ezüstkalászos gazdák köre is, valamint a parasztfőiskolások szakosztálya is. A Győrffy Kollégium 1944. március 19-ig működött.

Felszabadulás előtt.

Adyt idézve, „...itt valahol, ott valahol négy-öt magyar összehajol” – a majdani demokratikus Magyarországról beszélgetve úgy gondoltuk, hogy a népi szervek létrehozása után megcsináljuk a földreformot, az ipari üzemek, bankok, az iskolák államosítását és kibontakozik az egészséges közművelődés. A munkásotthonokban olvasó-, nép- és gazdakörökben nevelkedett vezetők a kommunistákkal az élen a szabadság másnapján hozzá is fogtak „történelem adta” lehetőséggel élve, immár történelminek minősített feladatuk ellátásához. A megyei földosztó kormánybiztosok nagy része Győrffy kollégista volt. A néppel a népért elvet valló értelmiségiek, főleg a néptanítók tudva tudatlanul hirdették – aminek később hitvallói lettek – azt az illyési mondást „Azt, hogy a nép fia vagy nem azzal kell bizonyítanod, ecsém, hogy honnan jössz, hanem azzal, hová mész”..., meg a másikat is, hogy „...a néphez való hűség feltétele az erkölcsi felelősség”. Úgy tartottuk, hogy a demokratikus fejlődés és a majdani szocializmus kívánta ilyen szellemiségű értelmiséget tömegmérétekben csakis a népi kollégiumokban lehet nevelni.

1945. nyarán gyakran jártam Miskolcra, a Nemzeti Parasztpárt Kerületi Titkárságára és a Szabad Szó Szerkesztőségébe. Fekete Gyula volt a kerületi titkár, Győrffy kollégista volt, Meszticzky András is ismerte e mozgalmat, ő Petőfi kollégista lett. Itt találkoztam később Kovács Tiborral, aki a közjóléti szövetkezethnél dolgozott. Fekete Gyulával közgazdász hallgatók volta. Így ismerték egymást. Kovács Tibor is ismerte a Győrffystákat. Ő a MADISZ-nál tevékenykedett. Köztük folyt beszélgetések során került szóba egy diákotthon létrehozása. Erről a „Szén és acél” diósgyőri lap 1946. január 10-én így ír: 1945. szeptemberében a Nemzeti Segély, a Borsod Gömör-Kishont vármegyei Közjóléti Szövetkezet, a munkáspártok diósgyőri szervezetei, a MADISZ északmagyarországi területi titkársága, a polgármester rövid idő alatt hatvan munkás, paraszt és kisfizetésű értelmiségi gyerekek megteremtette a középiskolás Petőfi Diákotthont. A Győrffy kollégiumot tartják példaképnek. Az országban több helyen alakult népi kollégium.

1946 július 10-én a Győrffy kollégium kezdeményezésére országos szervezési mozgalom indult, és vált nemzeti üggyé. A felhívásban szép gondolatokat találunk. Igazán demokratikus társadalom nem lehet, nem maradhat fenn, nem fejlődhet a saját szervezett értelmiség a társadalom alapját képező dolgozó osztályokból származó népi értelmiség nélkül. Demokratikus gondolkodásával, erkölcsével, magatartásával biztosítja a nemzeti közszellem demokra-

tizmusát. A koalíciós pártok vezetői üdvözltek a kezdeményezést. Rajk László a MKP részéről történelmi jelentőségűnek tartotta a kezdeményezést, Erdei Ferenc a NPP alelnöke, a FOK (Földművesszövetkezetek Országos Központja) nevében száz földhöz juttatott gyerekének a népi kollégiumba jutását szorgalmazta, hogy a földműves szövetkezetek lássák el őket. A népi kollégiumok szervezésével hatalmas népi önsegély bontakozott ki. Hallatlanul rossz állapotban lévő épületeket, laktanya épületeket a háború minden borzalmával sújtottakat vettek birtokba. Segítőik a kommunista párt és a Nemzeti Parasztpárt szervezetei és különböző tisztségekben lévő tagjaik, főispán, alispán, a Nemzeti Segély, az Elhagyott Javak Kormánybizottsága volt. E pártok és szervezetek vezetői rendszeresen ellátogattak a kollégiumokba – Miskolcon a kommunisták részéről Markovics Jánost, Gattyán Jánost említem legelőbb. Velük voltam a KOBÁK – a Kollégiumok Baráti Körének a tagja. Korán Imre mérnök a Vasgyárból nagyon sok segítséget adott.

Amikor a népi kollégiumokat hozom fel jó példának, többen megkérdezik, mit lehet abból ma hasznosítani?

Sokat! Pedagógiai és a közösségteremtés terén. A KISZ kongresszusán sok szó esett a megújulásról. Ehhez én alapvetőnek tartom, hogy a mai kollégiumokban jó volna, ha megismernék a magyar kollégiumok, benne a népi kollégiumok múltját.

Köztudatba kell vinni a népi kollégiumoknak, mint önálló pedagógiai mozgalomnak a módszereit, mindent, amit az elmúlt tíz évben könyvekben közreadtak. Ismertetni és segíteni gyakorlattá tenni a sajátos önkormányzatot és a sajátos nevelési módszereket. Be kell vezetni a mai kollégistákat a közösségi önnevelés, az együttnevelődés titkaiba, amelyhez a feltételeket meg kell teremteni, úgyis késznek kell lenni ezek befogadására. Mindehhez sokfajta demokratikus lelemény kell. A népi kollégiumok pedagógiája a valóság pedagógiája. Ez a felszabadulás után forradalmat jelentett a nevelés terén. A miskolci és megyebeli népi kollégista barátaim gondolom megértene, hogy emlékeimből most nem a miskolci népi kollégiumi életről írtam, arról majd „Az van arra írva, éljen a szabadság” részben írok.

(Kéziratból, 1986.)

Sej, a mi lobogónkat fényes szelek fűjják!

Ma Budapesten a KISZ Központi Bizottság Székházában a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége (NÉKOSZ) megalakulásának 40. Évfordulója tiszteletére Emlékülést, a Népi Kollégiumokat Építő Mozgalom meghirdetésének 40. Évfordulóján ünnepi kollégiumi eset rendeznek az MSZMP KB Politikai Főiskoláján.

Gyakran halljuk, olvassuk a fényes szelek kora, nemzedéke. Minden túlzás és elbizakodottság nélkül mondhatjuk, ezidőben az ifjúság körében a legjellegzetesebb alakulat a népi kollégiumok, a népi kollégisták voltak. Nem becsüljük le más kollégiumok – bár harcban voltunk velük – a szocdemek szervezte DOKOSZ, a kisgazdák szervezte MAKE és a szakérettségisek mozgalmát és a MADISZ-t sem, de a volt uralkodó osztály műveltségi uralmának áttörése a népi kollégiumokban volt a legkövetkezetesebb. A 15.000 volt népi kollégista közül több mint 400 lett egyetemi tanár, a miskolciak közül tizenöten főiskolai és egyetemi tanárok. Az élet sűrűjében az első vonalban igen nagyszámú néptanító töltésű tanuló és tanár hasznosította a kollégiumi szobaszövetkezetekben kialakult és sehol másutt nem létező közösségi szellemet. A népi kollégiumi mozgalom nem előzmények nélkül jött létre. Nemcsak a magyar oktatástörténetnek, hanem a magyar történelemben is jelentős szerepet játszottak az iskolakollégiumok, mint a sárospataki, a debreceni, a pápai, a marosvásárhelyi, a székelyudvarhelyi, és a líceumok, mint a pozsonyi, soproni és az eperjesi. Elődeink és példaképeink, mint ahogy az a Bethlen Gábornak 1622-ben Gyulafehérvárott a szegényparaszt és a jobbágy gyerekek tanulását segítő kollégiuma is. A Horthy-rendszer „népbarát” akcióival szemben a másik Magyarország képviselői munkálták a történelmi folyamatosságát a haladó hagyományok ápolását. Szabó Dezső, Karácsony Sándor, Györffy István, Földes Ferenc, Móricz Zsigmond a Kelet Népe és Zilahy Lajos a Híd című folyóiratában és másutt is sok író kifejtette a véleményét mint Darvas József, Erdei Ferenc, Kovács Imre, Németh László és Somogyi Imre, Veres Péter „Mit ér az ember, ha magyar” című könyvében. Közülük néhányan bábáskodtak az 1939. októberben megalakult Parasztfőiskolások közössége körül, amely nyilvános népfront fórum volt. E közösség Bolyai Kollégiummá, majd Györffy István népi kollégiummá alakult, ahol rövid időn belül illegális marxista csoport vette át a vezetést. A Györffysták ott voltak 1941. október 6-án a Batthyányi mécses, november 1-én a Kossuth mauzóleum, 1942. március 15-én a Petőfi szobor koszorúzásánál, 1943 nyarán Szárszón és mindenütt, ahol a magyar függetlenség és szabadság, a majdani demokratikus Magyarország és a szocializmus ügyéről volt szó.

A munkásotthonokban, nép- és olvasóköroekben, a gazdakörben, a népfőiskolákban nevelkedettek, a felszabadulás másnapján tették a dolgukat a népi szervek létrehozásával, a romok eltakarításával megindították az életet. A Györffy-kollégisták közül sokan az ellenállási mozgalomban való részvétel után, mint földosztó kormánybiztosok tevékenykedtek, majd földműves szövetkezeteket szerveztek. Úgy gondoltuk a felszabadulás úgy lesz teljes, ha a földosztás és az államosítások után az iskolákban és a közművelődésben is a nép lesz hatalmon.

Negyven évvel ezelőtt 1946. július 10-én a Györffysták kezdeményezésére – amelyhez csatlakoztak a már eddig létrehozott diákotthonok és népi kollégiumok is – meghirdették a népi kollégiumokat építő mozgalmat. A népi demokratikus Magyarországnak, a szocializmusnak az újért a néppel, a népért, népben, nemzetben gondolkodó értelmiségiekre volt szüksége. Tömegszervezetekben ilyen töltésű értelmiségieket csakis a népi kollégiumokban lehet nevelni.

Ezt tettük mi Miskolcon is, de Borsodban, Abaújban és Zemplénben is. A „Szén és acél” című diósgyőri lap 1946 január 10-én az 1945. szeptember 1-én működését megkezdett Petőfi Diákotthon létrehozásáról tudósítja olvasóit. A honfoglalóknak elhagyott, romos, ablak nélküli és a háború minden borzalmától teli szörnyűséges rossz állapotú épületeket kellett otthonná tenni. A Magyar Kommunista Párt részéről Szkladán Ágoston, Prieszol József, Mihala Gyula, Gattyán János, Gyopár János, Markovics János, a Nemzeti Parasztpárt részéről a győrrffysta Fekete Gyula, a Petőfi kollégista Mesztickhy András és Béres Ferenc, továbbá Szeberényi Lehel, Hegyi Imre és Jobbágy Gábor és a városi valamint községi szervek nemcsak szellemi támogatást nyújtottak, hanem anyagi segítséget is szerveztek a Nemzeti Segély és az Elhagyott Javak Kormánybiztosságán keresztül is. Szervezték a szerepléseiket, segítették a szociográfiai felméréseiket. Ez a néppel való együttlét, vitatkozásokkal való megnyerés adta azt az edzettséget, amely a Rákosi-időben is átsegítette őket a nehézségeken és megtartotta embernek? az embert. Mindig jó szívvel emlékezem a kollégiumokban tartott előadásaim után tartott eszmecserékre, a kollégiumi estekre, Erdei Ferencel, Veres Péterrel és Darvas Józseffel való találkozásainkra. Különösen emlékezetemben maradt az 1947-es választási hadjárat, amikor az ellenséggel szemben, a falusi népgyűléseken a tizenéves népi kollégisták nemcsak átestek a tűzkeresztségen, hanem megmutatták képességeiket, néphez való hűségüket, életükkel példát mutattak és felébresztették a tanulási vágyat nagyon sok falusi fiatalban, akik közül többen váltak népi kollégistává. A választási eredményeket a Kommunista Pár és a Parasztpárt irodáján ők értékelték. A reakció elleni tüntetéseknél, jó ügy melletti kiállításoknál, felvonulásoknál énekükkel, táncukkal, jó kedvükkel nemcsak színes kép volt a népi kollégisták csapata, hanem erős sugárzó politikai demonstráció is, tett és kiállítás a népi demokrácia mellett. Elkötelezettség, ahogy ma mondjuk. Az 1948-as polgári forradalom és szabadságharc 100 éves évfordulóján a Kossuth és Szemere szobornál népi kollégisták mondtak beszédet. Miskolc nyolc népi kollégiumával és ötszáz népi kollégistájával Budapest főváros után az ország második népi kollégiumi városa volt.

Rákosi Mátyás bűnlajstromán ott van a népi kollégiumok elleni bűne is. Ő ugyanis nem olvasta sehol, hogy a szocializmus építésénél népi kollégiumokra is szükség van.

A Magyar Tudományos Akadémia Miskolci Bizottsága Klubján belül működik a Népi Kollégisták Baráti Köre. Itt is, másutt is felvetődik, hogy ma hol és hogyan lehet hasznosítani a volt népi kollégiumi módszereket. Receptet nem tudunk adni csak jó tanácsot. A megújuló KISZ-nek: a népi kollégiumi mozgalom forradalmi tartalmú diákmozgalom is volt. Amit a pedagógia hasznosíthat: a népi kollégiumi mozgalom – önálló pedagógiai mozgalom volt, sajátos önkormányzaton alapuló önkéntes társulással létrejött kollégiumi diákközösségek, mint speciális nevelő intézmények működtek, sajátos nevelési és oktatási célokkal, sajátos nevelési módszerekkel. Kollektív önnevelés volt a főiskolai és az egyetemi kollégiumokban, az általános és középiskolai kollégiumokban pedig nevelők és neveltek viszonya együtt nevelődési viszony volt.

A huszönötödik és a harmincadik évfordulóra a Hazafias Népfront megyei Bizottsága hívta meg a népi kollégistákat. Most a Baráti Kör hívta elsősorban Karacs Teréz, Bajomi János és a Kossuth volt népi kollégium tagjait a 40. Évfordulóra és Szemere Bertalan népi kollégium tagjait is. Ők tavaly Füzérradványban emlékeztek elődjük, a Petőfi Diákotthon alakulására. A mostani találkozó alkalmából Miskolcon a Felszabadítók útja 30. Sz. alatti ház falán, ahol a Szemere volt, emléktáblát avattunk, ez tiszteletadás a népi kollégiumoknak és elismerés a népi kollégistáknak. Biztatás és kérés is, segítsük a megújulást az ifjúság körében a szocialista közösségeken keresztül. A népi kollégisták munkája követhető, mert erkölcsi alapot ad. A volt népi kollégisták felelőssége a haza javára, életük végéig tart. Az emléktáblán a Szemere Bertalan népi kollégium neve mellé oda kell sorolni a Kossuth, a Karacs Teréz, a Bajomi János, a Balázs Ferenc, a Rozgonyi Piroska, a Bethlen Kata és Fazekas Mihály népi kollé-

giumokat is. A volt népi kollégisták oda olvassák elhalt barátaik nevét is, tisztelegnek emléküik előtt, elmondva, hogy a hajdan volt szellemi központ körül áll a Kós Károly tervezte ház az építőművészek székháza lesz, szomszédban a Herman Ottó Múzeum található, vele szemben a Munkásmozgalmi emlékmű mellett a Sportcsarnok, a Megyei Könyvtár és az épülő Tudomány és Technika Háza.

A volt népi kollégisták azt remélik, hogy az 50. évfordulón sok akkori kollégiumban hasznosítják az ő nagyszerű diákéletükből a hasznosíthatókat, legfőképpen e közösségi szellemet.

(Kéziratból, 1986.)

Találkozásaim Erdei Ferencel

Az elmúlt év karácsonyán 75. Születésnapján köszönthettük volna. Sajnos, tizenöt éve már halott. Így most már emlékező összejöveteleken idézzük munkásságát a legkülönbözőbb tudományterületeken.

A népi írók táborából személyesen vele ismerkedtem meg legkésőbb, 1945 augusztusában. Nevét 1936-ban hallottam először és 1937-ben a Márciusi Front alakulásával. Az 1938-ban megjelent *Parasztok* című könyvének befejező részéből azért idézek néhány mondatot, mert ezek az időkben számomra jó irányt, megerősítést mutatók voltak. „Tagadom a parasztsorsot és hiszek az emberben, aki paraszt. Nem szabad parasztnak maradni... Nem szabad menekülni. A futás sem a menekülőn, sem az otthagytotton nem segít... Hiszem, hogy a paraszt emberekkel lehet országot építeni”. 1943 augusztus végén a nevezetes balatonszárszói konferencián „A magyar társadalomról” tartott előadását néhány hónap múlva a Magyar Élet Kiadó (Püski Sándor) *Szárszó* című kötetében ugyancsak a befejező rész adott útbaigazítást. „Hogy ténylegesen milyen kifejlés jöhet, az természetesen külső politikai alakulástól is függ. Van azonban a belső viszonyokban is egy komoly tényezője, az nevezetesen, hogy az átalakulás szakában a parasztság és az értelmiség milyen erővé és tényezővé fejlődik ki a munkásság mellett. Hogy lesz-e ilyen társadalomépítés, az azon múlik, hogy a parasztság milyen erővel tud benne részt venni. Hogy pedig tartós és fejlődőképes társadalom épül-e, az elsősorban azon múlik, hogy a parasztság mennyi történeti tőkét visz bele. Az értelmiség szerepe azonban minden esetben csak a munkás és paraszt dolgozó rétegek sorsával összekapcsolódva alakulhat ki. Tehát a mai külön úri középosztály helyett a nép értelmisége”.

Sok, a parasztságból jött értelmiségi kortársammal ilyen tanítások nyomán maradtunk hűek a felnevelő osztályunkhoz, a dolgozó parasztsághoz, váltunk a munkás-paraszt szövetség híveivé, a demokrácia és a szocializmus szószólóivá, majd gyakorlati munkásaivá. Nemcsak Szárszón, de még a felszabadulás után is a hogyan tovább? – dolgában való vitákban is Erdei Ferenc igazított el bennünket. Amit ő Szárszón mondott, abban a történelem őt igazolta. Sajnos Németh László aggályai életünket megkeserítő valósággá lett. Veres Péter *Paraszi jövő* című könyvéről folyt vitában is – de a későbbiekben a 60-as években a reform előtt és idején az mgtsz, közös és háztáji, meg a melléküzemágak dolgában is – igazolódott. A magyar mezőgazdaság, benne a szövetkezetek fejlődése mutatja ezt. Veres Péter aggályaira azonban jobban oda kellett volna figyelni, mert kevesebb kinnal-keservvel és tragédiával juthattunk volna előre a szövetkezés útján. Erdei két ízben volt földművelésügyi miniszter, még hozzá nehéz időkben. A tsz-szervezésnél elkövetett torzulásokat nem az ő számlájára kell írni. Az időben a megyei tanács vb mezőgazdasági osztályán csoportvezető voltam, így ismerem a mozdító erőket. 1953-ban igazságügyi miniszter volt és az időben kezdődött el a törvénytelenül elítéltek rehabilitálása. Joggal és erkölcsi alappal írhatta egy könyve címéül „Emberül élni”.

Erdi Ferenc néhányszor járt megyénkben. Látogatása mindig jelentős esemény volt. 1943. június 13-án délelőtt 11 órakor Miskolcon a Nemzeti Színházban a diósgyőri munkások „Jószerencse Dal- és Önképzőköre” szervezett irodalmi matinét. (Előző nap délután 5 órakor a vasgyárban könyvvásár volt az írók részvételével.) Veres Péter: A népi irodalom, közösségi irodalom, Erdei Ferenc: A magyar társadalom címen tartott előadást. Nagy István a „Szihológus” című elbeszélését, Asztalos István egy elbeszélését olvasta fel, Sinka István néhány versét mondta el. A „Jószerencse” férfikara énekeket és Kodály: Karádi nóták című művét énekelte. Krompaszky Ella pedig Bartók: *Parasznóták* című művét adta elő zongorán. Mindez 9-10 héttel a nevezetes szárszói találkozó előtt volt, ahol több diósgyőri munkás is részt vett. Az egyesület elnöke ez időben Korán Imre volt. Máskor is, de még 1944-ben is

rendeztek hasonló estéket a volt moziban és a vendéglő emeleti helyiségében. Mindig nagyszámú hallgatóság előtt szerepelt Darvas József, Féja Géza, Szabédi László és Szabó Pál.

1945 őszén Erdei mint belügyminiszter és a Nemzeti Parasztpárt alelnöke az akkor Szabolcs vármegyéhez tartozó Tiszaadányban mondott választási beszédet. Győri Elek helybeli festőművész egy nagyszerű alkotásában örökítette meg ezt az alkalmat. 1948 tavaszán mint a Nemzeti Parasztpárt főtitkára Miskolcon a megyeházán (a megyei tanács épülete) parasztpárti vezetők és népi kollégisták, meg az egész napos programban részt vevő munkás- és kisközségi párti vezetők előtt a szövetkezetekről, a népi kollégiumok szerepéről és az irodalomról tartott nagy hatású előadást. 1948 őszén Mezőcsáton egy DÉFOSZ (Dolgozó Parasztok és Földmunkások Országos Szövetsége) gyűlésen mondott beszédet. A gyűlés után az időben szokásos beszélgetéseken – mint régebben a mise után a piacon – odaállított egy jó kiállítás ötvenes parasztember és bemutatkozik: „Én is Erdei Ferenc vagyok”. A makói Erdei melegen kezet rázott a csáti névrokonával. „Isten éltesse, jó egészséges kívánok” köszöntés kíséretében és utána úgy beszélgettek, mint a rokonok. 1949 őszén mint földművelődésügyi miniszter látogatott Miskolcra és a megyeházán az időszerű mezőgazdasági tennivalókról beszélt és kitüntetésekkel adta át.

1966. április 28-án Encsenen tett látogatása idején a Hazafias Népfront főtitkára volt és az Agrárgazdasági Kutató Intézet igazgatója. A beszélgetés témája a mezőgazdasági termelőszövetkezeti tanácsok létrehozása volt. (A mai termelőszövetkezeti szövetségek elődje.) Örült annak, hogy a megyében egy kedvezőtlen adottságú területen alakítják meg elsőnek ezt az új szervet. Az időben már beszélgettünk a reformról. Elsőként tehát arra irányította a figyelmet, hogy egy ilyen szerv milyen szerepet játszik a gazdasági reform idején. Az igaz, hogy a gazdasági vezetőknek több gondjuk lesz, ugyanakkor nagyobb lesz az önállóságuk, de a felelősségük is. Lassú átmenettel jutunk eredményhez.

A tanácskozás után ellátogatott a közeli Fancsal községbe, ahol már évek óta talajvédelmi gazdálkodás folyt. Laczkó István, a megyei tanács vb mezőgazdasági osztályának főagronómusa „A domb és hegyvidéki gazdálkodásról” írta doktori disszertációját, és Erdei volt a felkészítője. Szóval terepszemlét tartott. Erdei 1968-ban a Közgazdasági Szemle 11. Számában tanulmányt írt a dombvidéki gazdálkodásról, amelyben a tsz-ek melléküzemági fontosságáról is kifejtette nézeteit.

Erdei Ferenc úgy gondolta, hogy 70 éves koráig aktívan munkálkodik a közéletben és utána összegzi élettapasztalatait. A megélt 60 és fél éve alatt alkotott műveit életműsorozatban adta közre az Akadémiai Kiadó. Ezekben a művekben él tovább. A fiatalabb nemzedék érdeklődéssel és haszonnal forgatja könyveit. Úgy hírlik, még négy-hat kötet megjelenése várható. Ezek közül most jelent meg: Agrárproblémák 1., A mezőgazdaság technikája, belterjesítése és szakosítása.

(Észak-Magyarország, 1986. január 11. 8. p.)

Újgazdák a belterjes gazdálkodás és szövetkezés útján

Szövetkezeti emlékeimből

Az 1947. évi V. tc. – a koalíciós pártok nagy egyetértése alapján – megszüntette a községi földigénylő bizottságokat – többségük nagy becsülettel elvégezte forradalmi munkáját – továbbá a megyei földbirtokrendező tanácsokat, és szűkítette az Országos Földbirtokrendező Tanács tevékenységét. Az új demokratizálódott birtokviszonyok megszilárdultak. Az ország szántóterületének kétharmadán az 1-5 katasztrális holddal rendelkezők gazdálkodtak. A termelés a családban élő munkaerő hasznosításával paraszti kisüzemben folyt, olyan történelmi tájképben, ahol éjt nappallá téve dolgoztak ásóval, emberi erővel, növendék állatokkal, lótehen vegyes fogattal, elrejtett és titokban meggyógyított lóval vontatott ekével művelték a földet.

Sokan belterjesen kezdtek gazdálkodni, ahol a természeti adottságok és a szükséges munkaerő jelen volt. Aki korábban kertészetben dolgozott, az ott ellesett tudományát hasznosította. Többen a Szabad Szóból szereztek ismereteket, főleg Somogyi Imrétől, a Kert-Magyarország felé című könyv írójától, biciklis apostolától. Őt a tiszaladányiak és a taktaköziek jól ismerték. Bogácson, könyvének egy példányát közreadtam, és rongyosra olvasták. Hócza Vendel és Molnár József, a községi Földosztó Bizottság vezetői és hozzátartozói voltak az első kertészkedők – ma is folytatják. Ők voltak az első házépítők is. Molnár József 1946-ban 400 négyszögölön hagymamagot termelt. 1947-48-ban építkezett. Bátyja 1951-ben, ő 1952-ben vásárolt motorkerékpárt. 1947-ben Borsodivánkán járva elmondták, hogy az újgazdák között van egy hétholdas ember, akinek már dohánykertészete van.

A házhelyeken rengeteg gyümölcsfát, majd szőlőt is telepítettek. Bogácson földcserét ajánlottunk az előljárásnak, hogy a házhelynek kiosztandó egyházi javadalmi föld helyébe engedjék át a Pást-ot, hogy az újgazdák ott építkezzenek. (E területen az utóbbi öt évben sok új ház épült.) Mivel a cserét ellenezték, így a község néhány száz méterrel megnyúlt.

A szövetkezetek valamilyen formájáról sok helyen beszélgettünk ebben az időben. Valóságos szövetkezeti láz volt. Természetesen először a fogyasztási szövetkezeteket – egy kis házi bolttal – és értékesítőket szerveztek, hogy cserébe iparcikket kapjanak. Általában földműves-szövetkezet, illetve népszövetkezet néven alakultak, vagy a Hangyát tették népivé, demokratizálták.

Az újgazdák az ország legkülönbözőbb részein termelésre is szövetkeztek. 1945 februárjában – tehát a földosztás előtt – Körösladány-Fáspusztán a cselédek igénylik a gazdasági épületeket és a gépeket. Áprilisban Sarkadkeresztúron (Sarkad-Feketeér néven jobban ismert) Boros Gergelyék fogtak össze. Urbán Ernő egyik írásában a sárváriak szövetkezéséről olvastam. Kistokajban Bazsó Károly és Kupai Dániel szervezkedett. Bogács-Pazsak tanyán Hócza Vendellel és Farkas Imrével leltárt készítettünk és elkészítettük az alapszabályt. Fekete Rudolf földigénylő, bizottsági tag közreműködésével elmondtuk a tanyán élőknek, hogy a gazdasági épületek és a traktor a szövetkezeté. Hál' istennek, nem követték a tardiakat, ahol három tanyát bontottak el. Pazsakon ma is ott állnak az épületek. Az volt az elképzelésünk, hogy állattenyésztésre hasznosítjuk, mert az egri káptalan idején is ezt folytatták. A hozzáértő emberek ottmaradtak. A traktort úgy hasznosítottuk, hogy eladtuk a lenszalmát, vettünk érte gázolajat és a Kerekcsátétól (Mezőkövesd-Bogács határa) egybeszántottuk a földet, vetőgéppel vetettünk, és utána mértük ki – nyílászár alapján – kinek-kinek a juttatott földet. A traktornak a putnoki gépállomásra való bevonultására Majoros László kapott utasítást. Én Budapesten, a Szabad Szóban 1939-40-ben szövetkezeti cikket írtam és olvastam Kovács

Imrének a Cserépfalvi Kiadónál (Cserépfalvi Imre Cserépfaluban született) „Szovjet-Oroszország mezőgazdasága” című könyvét. A háború idején Ukrajnában járva Proszkurov környékén nagyon jól működő kolhozokat láttam. Ezekről, és a hazai szövetkezeti tapasztalatokról beszélgetve alakult ki bennünk, hogy miképp segítsünk magunkon. Elképzeléseinket jórészt földijeim – a mezőkövesdi járásban első között megalakult József Attila Tsz-ben – váltották valóra. A földhöz nem jutottak sok helyen a földművesszövetkezeten belül földbérlő csoportokat alakítottak a kulákok által az államnak átadott földeken. Ezért mondtuk hosszú ideig: a földművesszövetkezet a szövetkezetek anyja.

Az 50-es évek első felében a belterjes gazdálkodásról nemigen beszélhettünk, mert a begyűjtés volt a legfontosabb. A szövetkezeti szervezés és élet eltorzult. 1957-ben az MSZMP agrárpolitikai határozata a széles közvélemény helyeslésével találkozott. A legnagyobb mértékű belterjesség szükséges az életszínvonal emelkedéséhez, a külkereskedelem fejlesztéséhez, a szocialista világgazdasággal való kapcsolat erősítéséhez. Mindehhez ki kell használni a természeti és társadalmi adottságokat is. A mai mezőgazdaságban dolgozóknak hasznos megismerni a történelmi tapasztalatokat, egy kisebb-nagyobb táj termelési adottságait. Sok közgazdasági és üzemgazdasági kérdés vetődik fel. Új technika, biológiai módszerek, biotechnológia. Mindezek a háttérben is. Szakismeret és szervezettség. Költségszámítás és jövedelmezőség, a termelékenység növelése. Az arányos településfejlesztés és a községek népességmegtartó feladata az ott élő munkaerő hatékonyabb foglalkoztatását követeli a mezőgazdaságtól. Igényli a termelés és feldolgozás összhangját is. A kenyérízű kenyeret, a tejízű tejet, gyümölcsöt és csemegeszőlőt a lakosság és a vendéglők asztalán. Valódi gyümölcsből készített egészséges üdítőitalt. Szóval választékot és minőséget. Rendet a zöldségtermelésben és főleg a forgalmazásban.

(Észak-Magyarország, 1986. február 8. 5. p.)

Somogyi Imre, a Kert-Magyarország biciklis apostola

Veres Péter illette a címbeli jelzővel, de nevezhetjük őt a nép Magyarország mindenésének is. 1902-ben Abony községben született egy hat gyermekes földműves-gátör család negyedik gyermekeként. Testvére Miklós 1957 után a MSZMP Politikai Bizottságának tagja és a SZOT elnöke volt. Az elemi iskola hat osztálya után a négy polgárit már felnőttként másfél év alatt végezte el. Festőművész akart lenni, végülis a szobrászatot művelte, Johnson Grisle norvég protestáns lelkész és Lyka Károly biztatására és Gundel Károly vendéglős támogatásával. Egy házban lakott Györffy István néprajztudóssal, aki megnyerte a néprajz ügyének, felkérve őt a gazdálkodási hagyományok, emlékek és a néprajzi tárgyak gyűjtésére. 1931-ben azért ment Bulgáriába, hogy megismerkedjen a régóta híres bulgár kertészettel és a belterjes gazdálkodással. Itthon Beregszásztól Pécsig, Szombathelytől Szegedig biciklivel járta az országot. Mindenütt a zöldségtermelésről, a kertgazdálkodásról, a népművészetről, a parasztok és mezőgazdasági munkások embertelen helyzetéről rendkívül szuggesztíven beszélt. Tolnában, Baranyában szövetkezeteket szervezett, másutt népfőiskolát. Haladó gazdánál kísérleti telepei voltak. A határjárásokon egymástól tanultak a résztvevők. Könyveket is vitt magával, meg tiltott röplapokat is. A politikai eszmecseréken az igazságra törekvőket vonzotta magához.

Országjárása során jutott el az akkor Szabolcs vármegyei Tiszaladányba. 1940-ben és 1942-ben Darvas Józseffel együtt szervezte az író-paraszt találkozót. Az itteni tevékenységéről a Kert-Magyarország felé c. könyvében sok ma is megszívlelendőt olvashatunk. Magyar Élet Kiadó (Püski Sándor) 1942.

Eddig úri Magyarország voltunk, ezután népi Magyarországnak kell lennünk. A gazdasági élet átalakítása nélkül el sem lehet képzelni az új élet kialakulását. Olyan gazdasági életre kell berendezkednünk, amelyik minden magyar munkáskezet foglalkoztat és a termelési költség szempontjából versenyezni tudunk más államokkal. A magyar földet azoknak a kezébe kell adnunk, akik azon csakugyan dolgoznak is. De nem elég, hogy a földet szétosztjuk. Ennek csak eszköznek kell lenni egy olyan életforma kialakításához, amelyben a közösség minden tagja egyformán boldogulni tudjon. Nem elég a jövőt színesen, szépen felrajzolni, kell, hogy a gazdasági életünk múltját és jelenét megismerjük. Az életformát kell megváltoztatni. A jövő falu vezetőjének akár szellemi, akár gazdasági téren akar bekapcsolódni a falu szellemi és gazdasági irányításába, a népismerettel kell kezdeni. Önállóbb, felelősségvállalóbb ifjúságot kell nevelni. De ezt csak úgy tudjuk elérni, ha már fiatal korban lehetőségeket adunk nekik az önálló munkára, aminek az elvégzéséért mindenkor felelős és ilyen alapon szívesen vállalja a felelősséget.

A hasura török eredetű szó, ott takarót jelent. Gyékényből, vagy zsúpból font takaró, amelyet kertészetekben, melegágyak és üvegházak takarására használnak. (Ez a mai fólia elődje). 1939 nyarán jutottam el Tiszaladányba, ahol a legelső országos hasuragazdálkodási és elraktározási kísérletet csináltuk. Később a Falukönyvtár Szövetkezet 100 kötetes könyvtárát juttattuk el a faluba. A könyv 38. Oldalán fénykép tanúskodik arról, hogy a magyar írók szövik a hasurát Tiszaladányban.

1943 augusztusában ott volt Szárszón is. Kovács Imrének a paraszt életforma csődjéről mondottakhoz kapcsolódva arról beszélt, hogy a faluból elmentek lényegében elmenekültek az elviselhetetlen életformából.

Sipos Gyula „Akkor voltunk fiatalok” c. könyvében így ír róla: „Somogyi Imrét sok méltatlan támadás érte Kert-Magyarország c. könyve miatt, iparellenességgel gyanúsítva őt, aki a munkás-parasztszövetség élő példaképe volt. Pedig könyvét ma is haszonnal forgathatják

azok, akik a magyar mezőgazdaság fejlesztésén fáradoznak, s akik tudják, hogy az ipart is csak az ország adottságainak megfelelően érdemes fejleszteni”.

A Györffy kollégium pesterzsébeti népfőiskolájának főtanácsadója volt, ahol a földet parcellákra osztották, mint majd a földreformnál lesz. Megvalósult az önkormányzat. Maguk választottak vezetőséget és a vetéstervről, öntözésről, munkabeosztásról maguk döntöttek. A német megszálláskor ők is vállalták a kollégisták sorsát. Ezidőben is és a felszabadulás után is megállták a helyüket, kiből agronómus, állami gazdasági vezető, TSZ elnök, állatorvos stb. lett.

A felszabadulás után mint alapító tag a Nemzeti Parasztpártban munkálkodott. Vas Zoltán munkatársa volt a Közellátási Kormánybizottságon. A Földművelésügyi Minisztériumban a Mezőgazdasági és Kertészeti Ujjászervező csoportot vezette. 1945 májusában lakása közelében a vetkőzetők lövése koponyacsontját találta. 1947. augusztus 5-én halt meg. A Kerepesi (Mező Imre úti) temetőben nyugszik. 1948-ban posztumusz Kossuth díjat kapott Bartók Bélával, Derkovits Gyulával és József Attilával együtt.

Somogyi Imre élete tevékenységével üzent az utókornak. Az életformával és a közösséggel sokat foglalkozott. A gazdasági, társadalmi és kulturális területen végbement nagyjelentőségű változásokat elismerően helyeselné. Az életkörülmények javulását is, de észrevenné az életmódban látható felemás helyzetet, nevezetesen, hogy az életszínvonal emelkedése nem járt együtt az új, a szocializmushoz méltó közösségi formák kialakulásával, hogy a szellemi értékek nem kerültek a megfelelő helyre. Vitányi Iván, aki 1942-ben mint sárospataki diák ott volt Tiszaladányban és valószínű találkozott vele, néhány éve így fogalmazta meg mai teendőinket: „Az egészséges nemzeti lelkülethez, szellemhez, a megfelelő mentálhigiénias állapothoz két dolog szükségeltetik: megfelelő közösség és értelmes tevékenység. A közművelődési köröknek – sokfajta van – többek között fontos feladata az előnyös lelki tulajdonságoknak az elismerése és tudatosítása. Egészségesen ugyanis az tud élni, aki érzi szükség van rá, érzi, hogy tartozik valakihez, vagy egy közösséghez”. Darvas József „A léleknek kenyere” c. könyve „Töprengés Móricz ürügyén” c. írásában (1972-ben az első tokaji írótábor után írta ezt) a következőket írja Somogyi Imréről. „A valóságban ez történt: 1940 pünkösdjén Móricz Zsigmond vezetésével néhány író ellátogatott ide, ebbe a Tisza-menti kis faluba. Veres Péter, Szabó Pál, Sinka István, Kovács Imre s jó magam. Somogyi Imre az abonyi kubikusból lett írógató, szobrász, ez a különös megragadó életű apostol szervezte a találkozót. Rozoga kerékpárján járta az országot, gyűjtötte a rölapokat vitt – így jutott el ide, Tiszaladányba is. Néhány hete, hogy – halála 25. Évfordulójára emlékezve – ott álltunk a Kerepesi temetőben a sírjánál. A családtagok és tíz-tizenöt egykori barát. Hogy elfelejtettük őt is. Méltatlanul. Mert műve alig maradt? Néhány szobor csak s egy vékony könyvecske. Dehát egy megélt élet – olyan mint az övé! – nem őrizheti meg az embert? Az 1930-as évek őstehetség kutató láza – konjunktúrája dobta fel a mélyből, de ő nem prostituálta magát. Amit kívántak tőle a konjunkturális kereskedők, azt nem csinálta, éhezett, nyomorgott inkább. És tanult. Marxista, kommunista lett; egy kicsit afféle, narodnyik kommunista. De ezt nem pejoratív előjellel mondom. Komolyan vette, hogy a népet tanítani kell. Tanította őket politikára, irodalomra, belterjes gazdálkodásra és amikor azt parancsolta az idő, a fegyveres ellenállás sorába lépett...”

Temetése után Budapesten népi kollégiumot neveztek el róla. Ötezer kötetes könyvtárát ők örökölték. A 90. születésnapja alkalmából a szülőfalu – Abony – életéről és munkásságáról könyvet adott ki. Főton kertbarátkör viseli nevét. A HNF-et nevével plakettet alapított az eredményesen munkálkodó kertbarátok számára. Kétszáz példányban kiadta egy kis füzetecskében „A kis cseléd” és a „Didergős számtanverseny” c. írásait. Tevékenységét Fehér Lajos, Dobi István, Veres Péter, Darvas József, Dancs József és Sipos Gyula könyvükben

méltatták. „A fényes szelek nemzedéke” c. könyvben ma is követhető példamutatásáról olvashatunk. Zsindelyné Tüdős Klára visszaemlékezéseiben tisztelettel emlékezik rá.

A tiszaladányiak a felszabadulás 50. évfordulójáig szóló községük fejlesztését szolgáló elképzeléseikben úgy tervezik, hogy Somogyi Imrének községükkel való kapcsolata alapján emlékét az olvasókör ápolja. Azt az utcát, ahol a hasuragazdálkodás bemutatójára jártak és az öregek napközi otthonát is róla nevezik el.

Örömmel tapasztaljuk, hogy a könyvkiadás hasonló kiadásban ad ki újra sok hasznos könyvet a könyvbarátok örömeire. Azt is helyesléssel fogadtuk, hogy Herczeg Ferenc néhány művét és Harsányi Zsolt „Magyar rapszódia” c. könyvét is kiadták. Ezek után az a javaslat, hogy Somogyi Imre „Kert-Magyarország” felé c. könyvét és Emlékiratait is ki kell adni már természetes és jogos. Az 1987. évi Mezőgazdasági Könyvhónap – születésének 85. évfordulójára emlékezve – jó alkalom lenne rá.

*(Kéziratból.
Megjelent: A népi Magyarország mindenese.
Észak-Magyarország, 1986. március 22.)*

Tavaszi szél vizet áraszt

Népfrontos emlékeim egy részét szülőfalumban megélt évekre gondolva gyűjtöttem össze. Az indíttatását, amikor az idős emberektől a múltról hallottam beszélni, és nekik az újságokból cikkeket olvastam fel. Az indulását, amikor Pestre mentem tanulni, de nyaranként hazajártam dolgozni, és újabb indíttatásokat kaptam. Az útra bocsátását, amikor már valamely politikai ismeretekkel is felvértezve segítettem a földosztást, és elindultam a megyére, ahonnan eljutottam az Országházba. Voltaképp ezekkel kellett volna kezdenem a bogácsi délutánokat, mert a beszélgetések általában vasárnap délután voltak. 1945 pünkösdi napja és a KISZ közelgő kongresszusa valahogy összezsugorít 41 év távlatából is. A MADISZ (Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség) alakulóban lévő bogácsi szervezete ezen a napon mutatkozott be a falu népének.

A március tizenötödikei ünnepség még nem nagyon mutatta „az új tavaszi seregszemlét”. Május elseje már, mint a munka ünnepe inkább. Közben volt húsvét, a feltámadás ünnepe. A felszabadulásunkért életüket áldozó szovjet hősöket Mezőkövesden temették el. A háború magyar katonai áldozatait húsvét vasárnap délutánján egy több évszázados műemlék templom melletti temetőben helyeztük örök nyugalomra. A gyermekeiket, férjüket, édesapjukat gyászoló és reménykedve hazavárók előtt búcsúztattam őket. Egy év múlva Jankó István községi bírósági elnök beszédet a falu adományából emelt síremléknél. A felszabadulás 40. évfordulóján a második világháború áldozatainak hozzátartozói pedig felújították.

A temetés után több fiatal arra kért, hogy menjünk a „kultúrba”. Elhatároztuk, hogy vasárnap délutánként összejövünk. Egyre többen lettünk. A pünkösdi szereplésre készültünk. Muharay Elemér és Lajos Árpád népi játék könyvéből.

Pünkösdvasárnap délután mutattuk be műsorunkat, mint a MADISZ korelnöke köszöntöttem a megjelenteket és megköszöntem a támogatást. Megmondtam mennyi a bevétel. Elmondtam, hogy Hilóczy Joachim asztalosmester, a helyi Nemzeti Bizottság elnöke fáradság nélkül végezte az üvegezést, az üveget a bevételből vettük. Azt is közreadtam, hogy hány pengőt osztunk szét a hadiözegek között. Szóltam szülőfalunk jövőjéről is. Elődeinket dicsérni kell, hogy a középületek 400 méteren belül a Fő utcán találhatóak. Jövőre nézve kedvező helyen terül el községünk. (Ennek valóra válását segítette 1959-től a hőfürdő, majd Bogács székhellyel, Bükkzsérc, Szolmolya, Cserépfalunak egy tsz-ben való egyesülése. A megye hosszú távú terület- és településfejlesztési koncepciójában a bogácsi gyógyfürdő mellett Bükkzsércnek, Cserépfalunak és Cserépváraljának üdülőfaluvá kell fejlődnie.) Darvas József Szakadék című drámáját Bogácson és Bükkzsércen mutattuk be. A bevételből sportpályát létesítettünk. A kapunak a fát Olsavszky Árpád erdőmérnök, az MKP tagja adta. (A pálya ma is a Páston szolgál.) Mezőkövesden egy választási gyűlés után a szerző jelenlétében mutattuk be nagy tetszéstől kísérve a Szakadékot. Példánkat a koalíciós pártok is követték. Versengtek az iskolai tantermek rendbehozatalán.

Amikor Mezőkövesdről a járási szervezők jöttek Bogácsra, már élő MADISZ szervezet működött. Miskolcon megtudtam, hogy a miskolci és a szentistváni szervezet után, a mi munkánkat értékelték legjobban. Többen láthatták, hogy milyen egy 250 tagú MADISZ-szervezet vasárnap délutánja. Lelkes, jó szervező fiatalok voltak a vezetők, akiknek szavára szívesen jöttek a MADISZ-ba. Mint korelnök különböző tájékoztatókat tartottam. Farmosi Imre elnök ugyancsak ezt tette. A községházán volt írások. Tamási Áron Énekes madár című népi játékát is bemutattuk, a bevételből írógépet vettünk a községházára, hogy az elnökünk munkáját megkönnyítsük. Később a mezőkövesdi járási fmsz elnöke, majd a mezőkövesdi áfész elnöke volt. Elnökölt egy Szövetség-kongresszuson 1967-ben, a kistermelésről szólt az

MSZMP XII. kongresszusán. Munkásságát Eötvös-díjjal és Szocialista Magyarorszáért Érdemrenddel ismerték el. Jobbágy Gábor titkár a községházán volt kisbíró, ő a szervezeti élet fejlődéséről adott számot. Ő a Nemzeti Parasztpárt Borsod vármegyei titkárhelyettese, majd Zemplén vármegyei titkára volt. E minőségben köszöntötte Fekete Mihályt, Borsod-Gömör-Kishont vármegyei főispáni, Zemplénben pedig Berki Mihálynét beiktatásán. EPOSZ országos referense, majd katonatiszt volt. Hosszú ideje külkereskedelmi vállalatok gazdasági és párt tisztségviselője, 1970-ben Felszabadulási Emlékéremmel tüntették ki. Daragó Miklós alelnök is sok ötlettel és humorral segítette a szervezeti életet. A Nemzeti Parasztpárt abaúji, majd Zemplén vármegyei titkára volt. Agráregyetemet végzett. Encsen és Mezőkövesden volt járási mezőgazdasági osztályvezető. Néhány évig a Hazafias Népfront járási titkára. A mezőkövesdi járási hivataltól ment nyugdíjba. Kétszer is a Munka Érdemrenddel tüntették ki. A vezetőségi tagok közül Vígh Rudolf tanított meg bennünket a Tavaszi szél vizet áraszt című népdalra. Moszkvában tanult. A Magyar Állami Népi Együttes karvezetője volt. Kodály Zoltán tanítványaként az MTA Népzene kutató Intézetében munkálkodott. Bogácsi sirató-énekeivel és cigánydalokkal egy tokiói hanglemezversenyen díjat nyert. Alig múlt 50 éves, amikor meghalt. A színjátszók közül dicsőreleg kell szólnom a következőkről. Takács János volt az első a faluban, aki kommunista pártiskolát végzett 1945-ben. A ma Kanadában élő Baranyi Zoltán a labdarúgó csapatot szervezte. Molnár János a járási tanácsnál dolgozott. Sajnos, ő is korán eltávozott közülünk. Molnár Lajos akkor is, most is jó humorú ember. Törös Viktor minden vasárnapra megtanult egy verset. Sok Petőfi-, Ady- és József Attila-verset tudott. A MADISZ-taggyűléseken, valamint a környező falvakban népgyűléseken mondta el nagytudásúan és elismerésre méltóan. Állami gazdasági igazgató lett. Motorkerékpárszerencsétlenség következtében halt meg. Mező Lajos már nős emberként volt a MADISZ tagja. Ez is újnak számított ez időben. Ő is állami gazdasági igazgatóként működött. Sajnos, sem ő magára, és mások sem vigyáztak rá, így derékba tört a pályája.

A lányok lelkes munkáját Fodor Júlia tanítónő korelnöktársam irányította. A szülők nagyon örültek a MADISZ-beli tevékenységnek, különösen a vallásosak. Az értelmiségiek közül első között volt, aki 1945-ben bekapcsolódott a közéletbe és fokozatosan mind többet és következetesebben munkálkodott. Később az MNDSZ-ben, a tanácsban, a népfrontban és a közművelődésben. Mint könyvtárost jó munkájáért Szocialista Kultúráért jelvénnel dícsérték. Síremlékén nyitott könyv van. Kis Róza egy parasztküldöttség tagjaként járt a Szovjetunióban. Egy, az akkori újságokban megjelent fénykép igazolja a tsz-be való belépését. Sütő Etelka később a színjátszók lelke volt. Antal Gáborral, aki a férje lett, még néhány éve, évenként összejövetelt szerveztek a volt népművelőknek. Derda Etus a Szakadék, Farkas Aranka, Daragó Miklósné Tamási Áron Énekes madár című népi játékának volt a főszereplője. Jankó Teréz is a színjátszók közt jeleskedett. Férje, Verhóczy Lajos Svédországban él, hasznos közkatonája volt sok más fiatalal a szervezetnek.

Mai kisdobos vagy úttörő életkorú fiatalok is el-eljártak összejövetelekre. Amit ott hallottak, láttak, valószínű segítségükre volt abban, hogy továbbtanuljanak és néhányuk a népi kollégiumokban egy életre szóló töltést kapjon. Varga Sándor Bogácson iskolaigazgató, Varga Béla nemzetközileg is ismert erdőmérnök, Szeberin Rudolf általános iskolai matematikai szakfelügyelő, Farkas Miklós katonatiszt. A fiatalabb korosztályhoz tartozott Farkas László, aki dolgozott a Mezőcsáti Járási Pártbizottságon, osztályvezető volt a HNF OT-ban. Dr. Kozma Imre megyei ügyész Miskolcon, fiatalabb korában szép verseket és elbeszéléseket írt. A Hilóczy-testvérek közül József az LKM osztályvezetője, János a bogácsi tsz elnöke. Szólnom kell azokról is, akiknek mindez már történelem, de ismerői ezen időknek és ápolói is a hagyományoknak, Hajdú Imre, az Észak-Magyarország rovatvezetője, Daragó Károly a Miskolci Filharmónia zenekarának tagja és a bogácsi művelődési ház vezetője.

A MADISZ-nak nagyon sok tagja lelkes propagandistája és plakátragasztója volt a Magyar Kommunista Pártnak és a Nemzeti Parasztpártnak. Az MKP lett az első, az NPP a második. Vörös Bogácsnak nevezték bennünket a környéken. Folytattuk elődeink munkáját, ők a művelődési házat felépítették, mi felújítottuk. Járdát, fürdőt, egészségházat építettünk. Felújítottunk régebbi házakat bölcsődének, óvodának, új iskolát építettünk. A munkában is mindenütt és mindig becsülettel helytálltak. Gyarapodtak, gyermekeiket taníttatták. Életük váltóján ezt hagyományozzák az utókornak azzal, hogy nincsen olyan nehéz helyzet, amikor alkotni, építeni, előrehaladni ne lehessen.

(Észak-Magyarország, 1986. május 17. 5. p.)

Népfrontos emlékeimből

Találkozások Veres Péterrel

Veres Péter negyvenéves volt, amikor 1937-ben a „Számadás” című könyvét elolvastam. Azóta egy fél évszázad múlt el. Akik a hatvanas években találkoztunk vele, egymás közt róla beszélgetve pátriárkai kort jósoltunk neki. Sajnos lassan tizenhét éve lesz, hogy eltávozott közülünk. Így most, születésének 90. évfordulóján a mindig országban, népben, nemzetben, emberiségben gondolkodó íróra, politikusra emlékezünk.

Személyesen 1940. június 4-én Budapesten találkoztam vele először, amelyről a Bolyai Akadémia kiadásában megjelent Gyepsor – elbeszélések, versek – című könyvébe írt dedikálása tanúskodik.

A felszabadulás után mint a Nemzeti Parasztpárt, majd később a Hazafias Népfront megyei tisztségviselőjeként sok politikai népgyűlésre, beszélgetésre és író-olvasó találkozóra kísértem el. Találkoztam vele és hallgattuk bölcs javaslatait a HNFOT különböző bizottságaiban és a TIT országos agrárválasztmányában. 1953-58 között együtt voltunk képviselők. Jólesett az 1956. augusztus 1-én a szabálysértésről szóló törvényjavaslat vitájában elmondott „szűzbeszédem” utáni gratulációja.

Megyéinkben a felszabadulás előtt 1943. június 12-én délután öt órakor a Vasgyárban a könyvvásáron vett részt. Ezt és a másnap délelőtt 11 órakor a Miskolci Nemzeti Színházban rendezett irodalmi matinét is a diósgyőri munkások „Jószerecske Dal- és Önképzőköre” szervezte. Veres Péter a népi irodalomról, közösségi irodalomról beszélt. Az 1944. őszi sályi tartózkodásáról „Az ország útján” című könyvében emlékezik. Október 15-e után a „csapatát keresve” Miskolcra Emődön át jutott el Sályba. Itt egy református tábort lelkész felismerte és az ő segítségével a GH-ban (Gazdasági Hivatal) munkálkodott, kikerülve a Habsburg-Horthy világ nevelte tiszt szeme elől. Mivel civil ruhás munkaszolgálatos volt, így a Szálasira való felesküvéshez nem kellett felsorakoznia, ezzel meg az ellenőrző nyilas karszalagos figyelmét alól vonta ki magát. A GH-s tiszt pedig úgy okoskodott, ha már zsidó munkaszolgálatosnak nem tehet szívességet, akkor itt van ez az író – ha nem is tudja milyen író – (aki szorgalmasan vágja a fát a konyhára), célszerűnek látja benne pártfogót keresni a nehéz időkre. (A sályiak a község felszabadulásának 40. évfordulóján a kastélyiskola aulájában hat, ott született, élt, alkotott író emléktábláját állították fel. Veres Péterre való mostani emlékezés jó alkalom lenne az ő emléktáblájának az elhelyezésére is.)

A koalíció idején, mint a Nemzeti Parasztpárt elnöke 1946 őszén Putnokon, 1947 tavaszán Göncön és Gagybátorban, nyáron pedig a Mezőkövesden szervezett nagygyűlésen beszélt. A környékbeli is eljöttek, nemcsak a parasztpártiak, kommunisták, de még kispártiak is. Az úrgazdák, kispártok örömmel és lelkesedéssel hallgatták. A kispártok egy kicsit szemre húzott kalap alól gyanúsán néztek: a neve is vörös. A két és fél órás beszéd hatására közülük többen oldódtak, amit néhány községben a helyi népi szervezetek a Baloldali Blokk ajánlásához való közeledésük, vagy csatlakozásuk mutatott. Nagy derűség fogadta a következőket: – Nézzék, én másfél órája beszélek itt, úgy látom a többségnek tetszett, hát úgy nézek én ki, mint akinek karika van az orrában és Rákosi Mátyás annál fogva vezeti?... Azoknak szólt ez a paraszti képi kifejezés, akik azt terjesztették, hogy a Parasztpárt a kommunista párt fiókvállalata.

1948 márciusában Miskolcon a Nemzeti Színházban tartott „élménybeszámolót”. Ugyanis tagja volt annak a kormánydelegációnak, amely 1948 februárjában a magyar-szovjet barátsági együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási egyezmény aláírására utazott Moszkvába.

Többek között ezt mondta: „– Sztálin az iránt érdeklődött, hogy tetszik a Szovjetunió. A földek most hó alatt vannak – válaszoltam. – El kell jönnie amikor nincs hó – folytatta Sztálin. – Jó, de ahhoz meghívás kell – mondtam én...” Veres Péter a 200 tagú parasztküldöttség tagjaként két hetet töltött a Szovjetunióban.

1948-ban megjelent „A paraszti jövő” című könyve. A Parasztpártban is vitatkoztunk róla. Amikor a termelőszövetkezetek már megszilárdulóban voltak, szóba került ez a könyv egy beszélgetésen. Nem kevesen voltunk, akik azon gondolkoztunk, hogyan lesz a földreform után? Visszaemlékezem az 1960. augusztus 28-i tiszaladányi beszélgetésre, amikor az emberek gyűrűjében arról szólt, hogy ő nincs a kollektivizálás ellen, de a módszereket másképp gondolta. A kommunista vitapartnerek a torzulások kifogásolásában igazat adtak neki. A vitatkozók értik egymást. De Rákosi Mátyás nem vitatkozott, hanem az 1948. augusztus 20-i beszédében eltanácsolta Veres Pétert a politikai életből. Erre is visszaemlékeztünk a hatvanas években egy találkozó után. „Remélem, egyszer elolvashatjátok a Királyszállási közjátékban” – mondotta. A Tükör folyóirat két számában olvastam, hogy mi volt Kecskemét előtt és után. Előtte egy hamis levél Puskin nagykövetnek, amit Puskin nem hitt el, mert ismerte Veres Péter stílusát. Kecskemét után X. nap éjjelen két órakor segédtisztjével együtt ropogást hallottak és füstszagot éreztek. Leégett a miniszteri vadászház Királyszálláson. Két nappal utána a miniszteri szoba nagyszőnyege alatt talál a segédtisztjével tűzfészket. Lemond a honvédelmi miniszterségről, az Alföld fásítási kormánybiztosa lesz, és 15 év múlva már gyönyörködhet azokban a fiatal fákban, amelyekhez a paraszti jövő részeként valami köze volt.

Újra az irodalomnak élhetett. Révai József a magyar írók első kongresszusán a Pálya-munkások című könyve kapcsán példának állítja a párttag írók elé, hogy miképp kellene írni a munkáról és a munkásról. 1954-56 között az Írószövetség elnöke. 1956. nyarán a SZOT ülésén, ahol a munkásosztály művelődését és műveltségét tárgyalták, a következőket mondotta: „Jó szimatú üzletemberek észrevették, hogy itt micsoda nagy üzleti lehetőség van és felépítettek egy szórakoztató ipart, amely nem minden vonatkozásban rossz, mert felhasználja, ahol felhasználhatja a művészetet is. József Attilát szavalják, de esztrád lendülettel. A munkás felháborodva látja, hogy pocsolyába mártották József Attilát, mert a lelkület, az előadás lelkülete nem művészi, nem múzsa, csak az olcsó sikerre törekvés, és sokezer forintnak a megkeresése van jelen”.

A Miskolci Műszaki Egyetemen a sok száz hallgatónak arról beszélt, hogy az íróknak valóban művészi módon, egyéniségüket kifejezve kell írniuk, csak így nyerhetik meg a műszaki szakembereket olvasónak. „Ahogy az itt tanulók a tudományt sajátítják el, úgy nekünk, íróknak az írás tudományát, mint mesterséget kell fejlesztenünk. Tudják milyen nehéz elbeszélést, kisregényt írni? A Kelletlen leányt említette. (A Kossuth rádió hétfőn kezdte újra közvetíteni 15 folytatásban.) A későbbi nemzedékek biztos találhatnak majd valami érdekeset a műveimben. Szerintem a Balog-család történetéből biztos megismeri a század első felében élt parasztságnak az életét. Az író így is szolgálja a közösséget”.

Örülök, hogy ellátogattam vele Kurek József tsz-elnökhöz, Kázsmárkra, megnéztük a fancsali tsz talajvédelmi gazdálkodását és a Tarcali Állami Gazdaságban Bakonyi József és társainak minőségi szőlőgazdálkodását is dicsérhette az Élet és Irodalomban.

(Észak-Magyarország, 1987. január 10.)

Népfrontos emlékeimből

„Itt engem egy embererdő védett”

Darvas József – születésének 75. évfordulójára emlékezünk – 1960. augusztus 28-án a tiszaladányi öreg iskola udvarán (az 1940-es író-paraszt találkozó 20. évfordulóján) mondta a címbeli szavakat, megköszönve a nehéz időkben ő és családja iránt tanúsított emberséget. Hatszáz ember meleg, dörgő tapsa volt rá a válasz. Budapesten, a Zeneakadémián József Attilára emlékező irodalmi esten a munkások és az értelmiségiek nagy tapssal fogadott beszédét hallottam tőle. A Szabad Szó szerkesztőségében már beszélgettünk is. Éveken keresztül a könyveit és írásait olvastam. 1945 februárjában a Nemzeti Parasztpárt (NPP) központjában Bogácsra jövetelem előtt ő adott politikai útbaigazítást. Az NPP képviselőjeként Mezőkövesden beszélt. Mint országgyűlési képviselőt elkísértem Bogácsra, Szentistvánra, Mezőnagymihályra, Taktaszadára, Cigándra, Semjénbe és Bodroghalomra. A dél-borsodi summásvidéken, a Taktaközben Bajcsy-Zsilinszky Endre hívei, a Bodrogházban a földosztó mozgalom utódai és a népi írókon nevelkedett – főleg néptanítók – értelmiségiek szeretettel hallgatták világos, tiszta tartalmú és nagy nyugalommal elmondott beszédeit. A gömöri Zádorfalvára és Kelemérre is ellátogatott. Erről cikket is írt a Szabad Szóban. Mint tiszántúlinak szokatlan volt az ottaniak bátortalansága.

Miskolcon, mint közoktatásügyi miniszter 1951. március 15-én a Petőfi-szobrot adta át a városnak, ősszel pedig a Politikai Akadémián tartott tájékoztatót. 1953-ban a pedagógusnapon a Nemzeti Színházban rendezett ünnepség szónoka volt. 1955-ben mint népművelési miniszterhez fordultam az írócsoport és az akkor még a Szabadság téren működő II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár ügyében. Pénzt kértem tőle. „Majd később lesz” – válaszolta. Adott, mint ahogy építésügyi miniszterként – szülőfalum – a bogácsi Fő utca járdaépítéséhez is.

Miskolci lakásunkon többször felkeresett. Egy-egy ilyen találkozón sok mindenről beszélgettünk. Így az 1940-42-es tiszaladányi író-paraszt találkozóról, amelyet Somogyi Imrével – a Kertmagyarország biciklis apostola – szervezett. Róla a Népszabadság 1972. szeptemberében írt. A hajdani találkozó húszéves évfordulójának méltó megünneplése és 12 évvel később a tokaji írótábor szervezése is „napirenden” volt. Elmondta, hogy a „Részeg eső” című regényét folytatja, könyvet ír Magyarország felfedezéséről, Bajcsy-Zsilinszky Endréről és Rajk Lászlóról – Hunyadi és Zrínyi után – pedig drámát. Írói és közéleti tevékenységét sohasem tudtam kettéválasztani. Az orosházi munkásotthonban kapott municiót az írói induláshoz, a szegény parasztság életének irodalmi bemutatásához és a néphez való hűséghez. 1933-ban 33 társával, köztük Rajk Lászlóval és József Attilával áll a bíróság előtt kommunista szervezkedésért. Írásait osztály elleni igazgatásnak minősítették. A börtönben ismerkedik meg a marxizmussal. Így volt a népi írók táborában marxista és a kommunisták között a népi, a nemzeti hagyomány fontosságát hangsúlyozta. Tudta és terjesztette, hogy a parasztság felszabadulása csak a munkásosztály győzelmével jöhet el. Népi íróként a forradalmi parasztmozgalom egyik vezetője volt. 1934-ben a Nyugatban jelenik meg az első verse és ez évben a „Fekete kenyér” című kötete is. 22 éves korában a Vízkeresztől-szilveszterig című könyve megjelenésekor Móricz Zsigmond avatja íróvá. Szülőfalujáról „A legnagyobb magyar falu”-ról írt szociográfiája bevezető a legkedvesebb könyvéhez az „Egy paraszt család történeté”-nek, amelyet Veres Péter „könnyes meghatottsággal” olvasott. A kommunista párt Gondolat című, a népfretpolitikát előkészítő folyóiratában is publikált. Az 1937. március 15-én zászlót bontott Márciusi Front egyik alapító tagja, ugyancsak a Történelmi Emlékbizottságnak is. Figyelmet keltő írása jelent meg a Népszava 1941. évi karácsonyi számában is. Az 1943-as szárszói konferencián is ott volt és a 30. évfordulóján mondott beszédében tanulságai között

említi: „szocialista nemzet nem épülhet reális nemzeti önismeret nélkül. Ebben elengedhetetlen a leszámolás az illúziókkal, de a szigorú nemzeti önvizsgálat nem azonos a dezilluzionizmussal”. „A törökverő” című könyve a háború előestéjén az uralkodó osztály bűneire mutatott rá és a dolgozók összefogásának, a nemzeti lét és függetlenség szempontjából való fontosságára. Az „Elindult szeptemberben” című könyvének hőse nekünk a parasztságból származó és leendő értelmiségieknek adott erőt: kötődni azokhoz, akik küldtek bennünket. A HNF I. kongresszusán 1954. októberében ő mondja az előadói beszédet. Az V. kongresszuson pedig, mint a népfrontmozgalom tekintélyes veteránja az Országgyűlésben az Alkotmány módosításakor mondott felszólalásából idézett: „a népfront ne legyen a politika háztáji”, most azzal toldotta meg „hogy legyen az élő demokrácia egyik nevelő iskolája”.

1959-ben kezdődött az írói tevékenységének második szakasza. A „nagypolitikában” tíz év alatt szerzett élményeit és tapasztalatait írásaiban hasznosította. Az SZKP XX. kongresszusa bizalmat ébresztett benne. Az 56-os tragédia után erőteljesen részt vett az irodalmi élet újjászervezésében. 1959-től haláláig a Magyar Írók Szövetségének elnöke (1951-53 között is) volt. A népfrontban, mint az MSZMP tagja hirdette, hogy jó a politika, mert reagál minden igaz problémára. A kétszeres Kossuth-díjas író és az Írószövetség elnökét elkísértem Mezőkövesdre és Szentistvánra egy öttagú, főleg fiatalokból álló írócsoporttal. Berzékre is ellátogatott, ahol 1944-ben bujdosása idején rövid ideig tartózkodott. Miskolcon a Zeneakadémián Dobozy Imrével, Jankovich Ferencsel, Váci Mihállyal és másokkal egy nagysikerű irodalmi esten vett részt. Drámái közül Miskolcon bemutatták: a „Kormos ég” címűt, amely az alkotó értelmiség felelősségével foglalkozik, a „Hajnali tűz”-ben a termelőszövetkezeti átalakulás konfliktusait láttuk, és a „Pityang” című vígjátékát. „A térképen nem található” című riportdrámája Végh Antalnak a valóságban megjelent „Állóvíz” című írása körül támadt viharban akart békességszerző lenni, de a szabolcsi vezetők ezután őt is támadták, pedig több ciklusban képviselőjük volt. Én a megújult Darvas Józsefet láttam. Ez időben vallotta, hogy: „akinek fontos e kis ország valósága, az irodalmat művelők érezzék, hogy ez szüntelenül változik”. E szellemben harcolt a penészeleki változásokért, reformpártiként. Az első tokaji írótábor végén a meghívott tsz-vezetőknek a figyelmébe ajánlotta a tagok általános és szakmai műveltségének fejlesztését, hogy a holnapi nehezebb gondokkal könnyebben megbirkózzanak. Nemcsak az anyagi gyarapodást kell tekinteni, hanem értelmes életet is kell élnünk. Az írótábor után az íróknak is volt üzenete: „Ülök a tiszaladányi művelődési ház asztalsoránál és nézem az itt lévő íróársakat. Mind fiatalabbak, mint én – vannak köztük egész fiatalok is. Móriczra gondolok, Veres Péterre, Szabó Pálra, Erdeire, akik már elmentek. És akik még itt vagyunk? Mi már csak a magunk időszámítása szerint tudunk élni – amíg élünk. Van-e nemzedék, amely – pörölve, elégedetlenkedve velünk, ha kell, még megtagadva is minket – átveszi az írói magatartásnak ezt a mélyebb értelmét, a korhoz méltóan és korszerűen, amelyet nekünk többek között Móricz hozott...”

Nem sokkal halála előtt a szovjet írók kongresszusán szinte testamentumként szóló megnyilvánulásában a következőket hagyta ránk: „... hogy a valóság új kérdéseire, az emberi lét mai ellentmondásaira mi adjunk alkotó válaszokat. Ez viszont nem megy másképpen, csak ha lételemünk az alkotó nyugalanság, a mindig újat kereső elégedetlenség – s egyben a tiszta szigorúság önmagunkkal szemben is. A párt, az eszme, a szocializmus ügye nem apológiát vár tőlünk, hanem az ellentmondásokat feltáró alkotásokat, igazi eszményt csak olyan irodalom tud teremteni, amely az őszinteség szavával képviseli a maga eszméit”.

S. Zaligin szovjet író műveinek kiváló ismerője írta róla halála után: „Darvas nem írhatta végig legnagyobb művét. És ez a mű már nem mutathatja meg alkotóját sem egészen. Mert ez a mű: Darvas élete... Mindezt ami a legfontosabb, legfájdalmasabb és legbonyolultabb volt nemzete történelmében – jelenében – íróként érezte át s ábrázolta”.

Halála után 14 évvel sokan jó, ha a nevét ismerik. A 70. születésnapja évfordulóján „A léleknek kenyeze” című könyve jelent meg. Azóta semmi. Művei hiányoznak az irodalomban, az irodalmi közéletben a cselekvő ember hiányát érezzük. Molnár Zoltán, aki az Olvasó népért mozgalomban Fábián Zoltánnal együtt segítő társa volt, írta róla: „Halála után is ott lesz ezekben a küzdelmekben, mint szellemi frontunk többi hősi halottai”. Példáját ezért kell gyakran idézni.

(Észak-Magyarország, 1987. február 7.)

Népfrontos emlékeimből

Gömöri tájakon

A bogácsi r.k. elemi iskolában földrajzórán hallottam először Gömör nevét, mégpedig így: Borsod-Gömör-Kishont k. e. e. (közigazgatásilag egyelőre egyesített) vármegyék. 1945-50 között e megye törvényhatósági bizottságának voltam tagja.

A megye gömöri részén 1946 őszén, Putnokon jártam először Veres Péter kíséretében. A parasztpárti nagygyűlést Tábori József (később a Mészöbben dolgozott), Farkas Pál (a Fogyasztási Szövetkezetek Országos Központjánál, Miskolcon, majd Budapesten a központban munkálkodott) és Solymos Ferenc, aki hosszú ideig tevékenykedett Putnok közelében. Együtt munkálkodtam Parányi János, Lőrincz József járási és N. Győr Gyula nagyközségi tanácselnökkel, Szendrei Sándor népfrontelnökkel és Mogyorossy Pál titkárral. Kis Béla és dr. Fügedi Péter mezőgazdasági technikumi igazgatóval és helyetteseikkel Jónás Istvánnal megyei tanács tagja is volt) és Kuti Istvánnal kihelyezett technikumi osztályokat szerveztünk a tsz-ek megszilárdításának idején.

1954-58 között Kelemértől Aggtelekig tíz községben tanács tag voltam. Míg élek, nem felejttem a gömörszőlősiekkal való beszélgetést. Elmondták, hogy a községen átfolyó Kelemér patak olykor rakoncátlankodik. Másnap elmentem Vezse Sándorhoz, az Évizig igazgatójához. A helyzetismertetés után elmondtam, hogy társadalmi munkát is vállaltak a szőlősiek. Mi meg szakembert és még valami munkabért is tudunk adni. Néhány nap múlva Szeberényi Lehelrel arra jártam és a felszabadulás utáni időkre jellemző jókedvben, jó szívvel dolgoztak. Derültünk az adóügyiseken, akik megszimatozták a pénzt és jöttek az adót behajtani. Jó ez így, mondta egy atyafi, a víz nem önt ki bennünket, meg az adó is rendezve van. A község 700 éves évfordulóján erre az eseményre emlékezve mondta egy falubeli: megint elkelne egy kis patakszabályozás.

Trizsben csendben, nyugodtan meghallgattak, jelöltek is, de hetvenen ellenem szavaztak. Kisgergely Jánosnak mondtam is, ezek még ma is ellenzékiek. A felszabadulás előtt lovasbandériummal már Ragályban fogadták az ellenzéki képviselőjelöltet. Ide is elsőként mentem beszámolót tartani. A beszámoló utáni csendet magabiztosságot sugárzó arcú ember törte meg, mondván: a beszámoló szép volt, de a Csörgös patakot is rendbe kellene tenni. Ismét segített Vezse Sándor. A hangulat évről évre javult. 1978. június 3-án, szombat délután lehattunk vagy nyolcvan a „kultúrteremben”, ahol Bajor Nagy Ernő által összeállított „Életünk történelem” című könyvben szerepelt a helybeli Demeter István pályaműve is. Néhány év múlva Fábián Zoltán, az „Olvasó népert” mozgalom lelkes apostola egy könyvtörténeti kiállítást nyitott meg. A Karádi tanító házaspárt pedig szülőfalumba, Bogácsra „csábítottam”. Trizs már régóta kormánypárti, Zádorfalván Pozsgai Zsigmond a parasztpártnak, majd a népfrontnak is titkára volt a kísérem, és Ráki Imre tanácselnök. Őt én igazgatónak is tartottam, mert jó néhány száz katasztrális hold állami tartalék földön gazdálkodott és holdanként két mázsa búzát termelt 800 forint költséggel. A búzát Miskolcra vitték a malomba és onnan lisztként hozták vissza. Az időben nem számolták a szállítási költséget. Egy alkalommal kisebb csoportban az utcán beszélgettünk középparasztokkal. Egyszer csak csendet intenek. – Halljuk, mit dobolnak, nehogy lemaradjunk a beadással, mert abból baj lesz! Látja, ott azt az embert? – szól a csoportból valaki. – Azt a felénk közeledő, jól öltözött férfit? – kérdezem. – Igen, így néz ki egy volt kulák. Megszabadították a földtől és Ózdon havi 1500-2000 forintot keres. Alsószuhán én voltam a 28. megyei szónok, aki egy helyi közéleti ember szerint, első, aki sokszor meglátogatta őket. Imolán egyházi vonalon voltak ellenzékiek és az erdőbirtok miatt 25 kulákcsalád volt. Aki kanász a földművelés

mellett maradt, bárhol megélhet, vallották büszkén a helybeliek. Kelemérben – ahol Darvas József is járt – K. Rósi László bátyámat sokszor meglátogattam (NPP-elnök volt), Gál László (titkár), a hatvanas években Veszprémben volt pártmunkás. A Tompa Mihály-kör és – emlékmúzeum okán Kelemérben és Gömörszőlősen, az ózdi honismeretiek támogatásával – a múzeumi hónap idején többször tartottam előadást. E. Kovács László volt népfőiskolai parasztpárti elnök, községi tanácselnök, a járási népfront munkatársa, ma előljáró Gömör-szőlősen, és legfőképpen a kör lelke – családja segítségével, Gömör szószólója. Putnokon Egerszegi Sándorné gimnáziumi tanár a honismereti körével is jeleskedett Gömör ügyében. A héti Farkas Pál, a putnoki Egyetértés Tsz Nyisztor-díjas elnöke (már nyugdíjas) négy ciklusban volt országgyűlési képviselő (öt évig egymás mellett ültünk a harmadik sorban). Ők adták ki a gömöri népballadákat. Fia, mint a putnoki nagyközségi tanács elnöke, köszöntötte a Gömör Múzeum megnyitására egybegyűlteket, dr. Karátson Dezső megyei ny. főállatorvos, a Miskolcon élő gömöriek támogatását biztosította. A szintén héti dr. Ujváry Zoltán tanszék-vezető egyetemi tanár (Debrecen, néprajz-tanszék) könyveivel, előadásaival, meggyőző érveivel segítette a múzeum létrejöttét. A családlag Naprágyról (Szlovákia) származó, de héti születésű Deme László néptanító, az MSZMP megyei titkára, a sokfelől jött és a népfront által pártfogolt kezdeményezést nemcsak földiként, hanem megyei közéleti emberként is támogatta.

Köszönet a megyei múzeumi szervezetnek, hogy a borsodi, abaúji, zempléni múzeum után él a gömöri is.

(Észak-Magyarország, 1987. március 16.)

Nem a pártállamot – a hazájukat szolgálták

Egy mozgalom dicsérete

Ezen írás közreadója ott volt a Márciusi Front alakulásánál és részt vett minden népfrontkongresszuson. 45 óta népfront-tisztségviselő. Illetékes és erkölcsi kötelessége szólni a népfront ügyében.

A címet nem polgárpukkasztónak szántam. A mozgalom neve: népfront. Minden tegnapira haragvó nyájas olvasót arra kérek, ne dobja félre az újságot. Ha megtették, százezrek nevében köszönöm. Ez az írás nem nosztalgiából született. Az éremnek két oldala van. A népfrontról az egyikén mostanában csak rosszat, sommás elmarasztalást olvashatunk, hallhatunk. A másik oldalra a tárgyilagosan, tényekkel bizonyítható érdemeket – mert van – felírhatjuk, elmondhatjuk, 1937. március 15-től, a Márciusi Front megalakulásától, amelyben a népi íróknak, a falukutatóknak nagy szerepük volt.

A 30-as évek első felében Németországban hatalomra került hitleri fasizmus egész Európát fenyegette. Az ellene való harcban szükség volt minden demokratikus erő összefogásával egy széles népi-nemzeti egységfrontra, mert a nemzeti függetlenség és a társadalmi haladás ügye elválaszthatatlanul összefügg egymással.

A Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontban – amely formailag pártkoalíció – a haladó erők együttműködése a fasizmus elleni küzdelemben jelentős volt, programja demokratikus, antifasiszta, antiimperialista, antifeudális. Sorra alakultak a helyi hatalmi szervek, a nemzeti, az üzemi és a földigénylő bizottságok. A nemzeti bizottságokban tevékenykedők nemcsak pártjaikat képviselték, hanem a népfront-politikán keresztül a pártok együttműködését szolgálták. Így a nemzeti bizottságok és más népi szervek munkáját joggal soroljuk a népfrontmozgalom történetéhez.

A Magyar Függetlenségi Népfront 1949. március 15-én a korábbi pártkoalíciónál szélesebb társadalmi összefogást hirdetett, az ország minden alkotóerejének összefogását tűzte ki célul. A személyi kultusz térhódítása következtében a népfront ez időben csak papíron létezett.

A Hazafias Népfront 1954. október 23-24-én tartotta első kongresszusát. A személyi kultusz időszakában elkövetett hibák, bűnök feltárására az 1953-beli kormányprogram alapján szükségszerű volt a népfrontmozgalom újjászervezése. A szocializmus építése idején is funkciója van a közéletben a nemzet összes haladó erőinek tömörítésével. Az egypártrendszerben a népfrontmozgalom is egy „hajtószíjja” degradálódott, és mint politikai tömegmozgalom az MSZMP irányításával valóban több területen bírálható és bírálendő tevékenységet folytatott.

A Rákosi-korszakban a mezőgazdaság és a falu nagyon sokat szenvedett. A falu egész társadalmát – módos parasztoktól a termelőszövetkezeti tagokig – súlyos törvénytelenségek érték. A padláslesöprés általános volt. A Hazafias Népfront mezőgazdasági akcióprogramja 1954-ben, majd 1957-ben az egyéni gazdálkodás túlsúlya idején készült. Mára is tartalmaz hasznosítható ajánlásokat. A népfront-fórumokon: szőlőtermelésről, a gönci kajszi termesztéséről, belterjes gazdálkodásról, a domb- és hegyvidéki gazdálkodásról, a háztáji és kistermelésről, a tsz-tagok nyugdíjáról és a termelőszövetkezeti szövetségekről tanácskoztunk. A kertbarát-mozgalom Miskolc-Diósgyőrben indult útjára. Arra törekedtünk, hogy a föld szeretetét és a paraszti munka megbecsülését átmentsük a szövetkezetekbe, a hazai valóság-nak megfelelő gazdálkodást támogattuk, hogy az fejlődésében a folyamatosság jelen legyen.

Az 1971. évi településhálózat-fejlesztési koncepció eltorzítása és a falvak elsorvasztása ellen a községi népfront-vezetők aggteleki tanácskozásain nagyon határozottan felemelték szavukat. Megszületett a jelszó: „Arányos településfejlesztést!” Bibó István és Erdei Ferenc „Város és vidéke” szellemében hirdették, a városnak vidéke, a községnek városa van. Kölcsönös egymásrautaltságban élnek, kölcsönös segítségben kell élniök. A városvédő és városszépítő egyesületek elindítója, szervezője és istápolója a népfrontmozgalom volt. A rasonysápberencsi tanácskozások – az aprófalvas területek érdekében – a komplex fejlesztést ajánlották.

Egyesek, ha azt hallják, társadalmi munka, legyintenek. „Ügyködik” a népfront. A népfront ellen beszélőknek szívesen megmutatom a bogácsi fürdőt, egészségházat, elmondom a tardi járdaeépítés történetét, fényképekkel igazolom a görömszöllősiek, a mezőnyarádiak patak-szabályozását és a száznál többre tehető népi alkotást. Dokumentumokkal igazolom a tiszaladányiaknak a honalapítás 1100. évfordulója méltó megünneplésére készült terveket, amiből már néhány létesítmény szolgál. A sályiak összefogásáról is szólnék, mit tettek a jubileumi zászló elnyeréséért. A társadalmi munka által létrehozott értékek összege többszöröse annak, amit a népfront állami támogatásként kapott. A szellemi-társadalmi munka értékét még nem is számoltuk. Nem a pártállamot, hanem hazájukat szolgálták. A népfrontosokat az az emelkedett gondolat hevítette, hogy mindig élni kell a történelem adta lehetőséggel, amit eleink oly sokszor hasznosan tettek. A Veres Péter megfogalmazta népben, nemzetben, országban való gondolkodás és cselekvés a nemzet és az ország életének folyamatosságát biztosítja.

A közművelődés ügye és a nemzeti hagyományok ápolása fő helyen szerepelt a népfront-bizottságok tevékenységében. Az Olvasó népért mozgalom, a Honismereti mozgalom sok száz közreműködője, tűzcsiholója és krónikaírója, a szülőföld, a lakóhely szeretetre nevelésének, a cselekvésnek, a nemzeti tudat ébresztője és fejlesztője volt. Emléktáblát helyeztek el: az ónodi vár falára, ahol Rákóczi Ferenc országgyűlést tartott, a Tokaji Ferenc-féle parasztfelkelés emlékére Tokajban, Sátoraljaújhelyen, Bajcsy-Zsilinszky Endre, a magyar népfrontmozgalom kiválósága emlékére Miskolcon, a Sajtóház falán. Felsővadászi II. Rákóczi Ferenc nagyságos vezérlő fejedelem születésének 300. évfordulója esztendejében – 1976-ban – 30 településen szerveztek a népfrontbizottságok megemlékezést. Fábry Zoltánt Stószon népes népfront-delegáció látogatta meg, mint az antifasiszta irodalom legkiválóbb művelőjét, a szlovákiai magyarság bátor szavú szószólóját. Temetésén népfront-delegáció vett részt. Encsen, Edelényben, Szendrőn és más községekben is tisztelettel emlékeztünk rá.

A tokaji író tábor népfront-alapozású intézmény. A népi írók 1940-es és 42-es tiszaladányi látogatása népfrontos összejövétel volt, ahol írók és parasztok a majdani demokratikus Magyarországról felelősségteljesen beszélgettek. 1972 óta az 1987-es év kivételével minden évben a mai magyar valóság egy-egy sorskérdésével foglalkoztunk. A változást segítettük. Az utolsó napon mindig irodalmi zárándokútra keltünk, és egy-egy irodalomtörténeti és történelmi szempontból jelentős helyre látogattunk, és a község lakóival együtt emlékeztünk.

Sok mindenről lehetne és kellene írnom. Kezdeményezésekről, elvégzett hasznos munkákról, közösségekről, becsületes, népfrontos magyar emberekről. Arról, hogy a népfront, a magyar progresszió szellemében munkálkodók miképpen akartak demokratikus változást hozóan, mai szóval az állampárt szorításából kitörni. Mert volt ilyen lehetőség 1953-ban, 1954-ben és 1956-ban, majd Erdei Ferenc főtitkársága idején a reform indulásakor. Legnagyobb pedig 1985-ben, amikor Pozsgay Imre főtitkár kimondta: válság van.

1990. június 23-án a Hazafias Népfront X. rendkívüli kongresszusának második napján kimondta a Hazafias Népfront átalakulását és megkezdte munkáját a Társadalmi Egyesületek Szövetségének (TESZ) XI. szövetségi gyűlése. Az elmúlt évtizedekben a népfontra rótt politikai és közjogi feladatokat a politikai rendszerváltás után nem gyakorolja. A lakosság

helyi és országos mozgalmak közül sokat a népfront indított útjára, nem morzsolódhatnak fel, ők az általunk teremtett értékek megőrzését és továbbfejlesztését akarják a Társadalmi Egyesülések Szövetségében. Ezen szociális, kulturális és gazdasági mozgalmak, mint civil társadalmi szerveződések a demokratikus országokban jelentős szerepet játszanak és élvezik a pártok és kormányok támogatását. A felsorolt és fel nem sorolt mozgalmak eredményeik alapján továbbra is TESZ-ik e nemzeti értéket teremtő ország építő munkájukat.

(Észak-Magyarország, 1990. július 21.)

Igazi parasztpolitikus volt

Emlékeim Kovács Imréről

A népi írók köréből személyesen vele ismerkedtem meg legkorábban. Egy Hangya-tisztviselő kollégám, aki évfolyamtársa volt az egyetemen, mutatott be neki 1939 júniusában a Central kávéházban. Utána a Szabad Szónál többször találkoztunk. Szövetkezeti cikkeim, amelyeket Árpád Géza néven írtam, az ő és Szabó Pál főszerkesztő segítségével jelentek meg. 1939 augusztusában levelet kaptam tőle, amelyben örömmel üdvözlő a Nemzeti Parasztpárt tagjainak sorában. A küldött pártprogramot Dél-Borsodban terjesztettem. Ősszel a Belvárosban találkoztunk. A németek és a szovjetek ekkor már lerohanták Lengyelországot. Mi is belekeveredünk a II. világháborúba, mondotta. Érdeklődésemre elmondta, hogy most az Andrásykat tanulmányozza és Franciaországba készül. Valahogy kifutott a számon: külügy-miniszternek készülsz? Mosolygott. 1946-47-ben a béketárgyalások idején visszagondoltam erre a beszélgetésünkre és úgy gondoltam, Kovács Imre jól képviselte volna ügyünket, nemzeti érdekeinket. Máskor egy kisvendéglőben „Pünkösd Tiszaladányban” című, a Szabad Szóban megjelent írásáról beszélgettünk. A tiszaladányi fűzfakosarasoknak és hasurásoknak a házigazdája, Gombás Ferenc keres piacot. Egy géplakatos inas édesanyja elpanaszolta neki, hogy fiának mindennap 4 fillér kövezetvámot kell fizetnie Tokajban. Elszomorító volt Béres Ferenc tizenkét gyerekes cselédember kálváriája. 27 évet szolgált gróf Szirmay Ottó nagyhomokosi birtokán. Felmondtak neki, mert sok gyereke van. Özv. Gróf Pálffy Sándorné, Szirmay leánya sem nyugdíjat, sem kegydíjat nem adott neki. Elmondtam, hogy a szülőfalumban a kántortanító egy cselédembernek kért kegydíjat az egri székeskáptalantól, de nem kapott. Egy találkozásunk a Cserépfalvi kiadónál volt, ahol Imre szaklektorként dolgozott. Bemutatott Cserépfalvi Imrének, mindjárt tisztáztuk, hogy földiek vagyunk. Ő Cserépfaluban született – a könyvében Cserépfalvának írja. Ő adta ki Szabó Zoltán „A tardi helyzet” c. nagyszerű művét is. Így Bogács után Tard is szóba került. A beszélgetés során felelevenítették Kovács Imre „A néma forradalom” című híres munkájának kiadásait, a per anyagát és szó volt arról, hogy írók és művészet Kovács Imre mellett kiálló levelét Matolcsy Mátyás olvasta fel a Parlamentben.

A háború alatt katonáskodásom idején a szabadságomat főleg Pesten töltöttem, a Szabad Szóhoz belátogattam. Így kaptam mindig valami muníciót és feltöltődést. Mint frontot járt katona, aki olvasta Kovács Imre „Szovjet-Oroszország agrárpolitikája” c. munkáját, elmondtam, hogy a könyvében szerepelt Cicin és Darvaszin professzorok fényképét láttam egy laboratóriumban. Mintakolhozokat pedig Proszkurov környékén találtam. Szóba került a földreform ügye is. A pontosság kedvéért az 1940-ben megjelent „A paraszt életforma csődje” című könyvéből idézek: „Nálunk nincs más kiút, mint azonnali radikális földreform. A nehézségeket radikálisan kell megoldani... Szerintem ugyanis a kitagadott nincstelen milliók és pár hold földdel rendelkező mezőgazdasági munkások pártja kell, hogy legyen a Parasztpárt... Hárommillió agrárproletár megszervezésével olyan súlyt lehetne adni az új földreform gondolatának, ami kikényszerítené a döntést.” Elújságtoltam neki, hogy a népi írók műveit ismerő katonacimboráim „A paraszt életforma csődje” című könyvét olvasva azt javasolták, hogy ahogy Gyomáról írtál, azt minden parasztságból származó értelmiséginek el kellene végezni a szülőfalujában. Szó volt Eckhardt Tiborról is, akit a 30-as évek közepén Dél-Borsodban az idős parasztok közül sokan olyannak tartottak, mint Mátyás király volt. Kovács Imre sajnálkozva mondta, hogy Eckhardt Tibor nem mert a változást követelők élére állni.

Az 50 évvel ezelőtti beszélgetésnek van mára szóló üzenete is. Ezért ismét a könyvből idézek: „1848-ban sokminden más mellett a földesúri gazdasági rendszer csődje hozta meg a jobbágyszabadítást, most a feudális agrármunkarendszer csődje fogja kikényszeríteni a mezőgazdasági szociálpolitikus reformokat és a paraszt életforma csődje a társadalmi reformokat.” Másutt arról ír, hogy a parasztok közül többen úgy látják, hogy modernizálni kellett volna a termelést és rendezni a gép és az ember viszonyát a mezőgazdaságban is, főleg pedig egészen másként kellett volna berendezni az életüket. Erdei Ferenc és Kovács Imre 1937 őszén hasznosan együttműködtek a Márciusi Frontban. Erdeinek 1938-ban jelent meg a „Parasztok” c. munkája, amelynek befejező soraiban ilyeneket olvashatunk: „Tagadom a parasztsorsot, de hiszek az emberben, aki paraszt... nem szabad parasztnak maradni... a világot tagadtam, amely úr és paraszt, s embernek törekedtem, aki túl van ezeken.” A Csallóközben lévő Galántán jelent meg a Hanza Újság, amelyben nagy érdeklődéssel olvastuk, hogy a parasztság körében sokan tiltakoznak a paraszt megnevezés ellen. Mi ezekben a megnyilvánulásokban a paraszti polgárosodás gondolatait láttuk.

1945 februárjában a Nemzeti Parasztpárt Andrassy út 25. sz. alatti székházában találkoztunk. Kovács Imre kopaszra nyírt feje arról tanúskodott, hogy a gödöllői fogolytáborból szokhatott meg. Nem szívesen beszélt „fogságáról”. Aláírta a kétnyelvű igazolványomat és jó munkát kívánt. 1945-ben többször hívtam Borsod-Gömörbe, de nem jött. A Sajó és a Bánpaták völgyében lévő községekben a Czövek, Szerth és a Szabon családok köréből kerültek ki a hívei. 1946-ban a parasztpárt emlékezetes őszi nagyválasztmánya előtt meglátogatott. A nagyválasztmányi tagok felől érdeklődött. Megnyugtattam, hogy híveit is köztük találja. Sajnálhatod, hogy nem jártál megýénkben, mert megismertek volna. Utána már alig találkoztunk. 1947-ben Balogh páterrel egy pártban volt. Megyebeli hívei nem követték.

1972. szeptember 22-én Budapesten a Kossuth klubban Darvas József vezetésével megvitattuk Tóth István: „A Nemzeti Parasztpárt története 1944-48.” c. könyvét. Darvas József a vita során monddta, hogy Ti nem is tudjátok, milyen forradalmár volt Kovács Imre. Akik közelebbről ismertük, igazoltuk azt. Több alkalommal műveinek kiadása mellett kardoskodtunk. A 80-as évek második felében a „Tanítványok” című játékfilmben az ő szerepét játszó színész kicsit eltért az általunk ismert Kovács Imrétől. A jelen írásomban közölt könyvein kívül a Cserépfalvinál jelent meg „A kivándorlás”, a „Kolontó” c. regénye, továbbá a „Magyar feudalizmus és magyar parasztság”, valamint „Az elsüllyedt ország” című tanulmánya.

Egy előadáson pozitívan hallottam értékelni a dél-amerikai országokban folytatott agrárszakértői tevékenységét. Gyenes Antaltól és Huszár Tibortól, akik az Egyesült Államokban találkoztak vele, hallottam: „ebből az országból már nem mennék el, de erre a Magyarországra még nem jövök vissza.” Nagy Ferenc volt miniszterelnök könyvét olvasva szomorúan állapítom meg, hogy hosszabb és tartalmasabb értékelő véleményt nem közölt róla. S. Szabó Ferenc, a Kovács Imre Társaság elnöke Erdei Ferenc 80. születésnapjára rendezett tudományos ülésen azt monddta, hogy a Veres Péter Társaságnak, a Kovács Imre Társaságnak, a Németh László Társaságnak és az Erdei Ferenc Társaságnak együtt kell működni a népi irodalom és a Nemzeti Parasztpárt kiválóságainak megismertetésén és méltó elismertetésén.

(Holnap, 1991. 11. sz. 31. p.)

Darvas József 80. születésnapjára

Darvas (Dumitrás) József 1912. február 10-én született – ahogy egyik nagyon híres könyvének a címe is mondja – „A legnagyobb magyar falu”-ban, Orosházán. A városban működő Darvas József Társaság megemlékezett néptanító-író szülöttjéről, születésének 80. évfordulóján. A Vasárnapi Hírek 1992. február 16-i számában dr. Czine Mihály „Az érdekes ember” című írásában emlékezett róla.

A Tokaji írótáborban többek által kifogásolt parasztpárti politikusi, miniszteri, írószövetségi elnöki ténykedése és magatartása miatt nem voltak hajlandók Tiszaladányba ellátogatni – ahol eddig az írótábort megnyitottuk – és Darvas emléktábláját megkoszorúzni.

A Tokaji Írótábor indulásánál Darvas Józsefnek kiemelkedő szerepe volt. Azon javaslatomat, hogy az 1940- és 42-es tiszaladányi író-paraszt találkozó 20. évfordulójának (1960) megünneplése után egy szárszó jellegű és szellemű tábort kellene szervezni a Napjaink köré csoportosult írók részvételével; támogatta és közreműködésével segítette. Így indult 1972 augusztusában az első Tokaji Írótábor. A hajdani 1940-es találkozóra az írók Móricz Zsigmond vezetésével érkeztek az akkor Szabolcs vármegyéhez tartozó Tokaj melletti Tiszaladányba. Az 1972-es írótábor után Darvas a Népszabadságban „Töprengés Móricz ürügyén” cikket írt. Az 1940-es találkozó is, de a 42-es még inkább népfrontos jellegű volt. Így a Hazafias Népfront mint népfrontos hagyományt gondozta 1972-től a Tokaji Írótábort, a magyarság sorskérdésével foglalkozó fórumot.

Az 1940-42-es találkozó szervezését Győri Elek festőművész a „magyar Brueghel”, Somogyi Imre a „Kertmagyarország biciklis apostola” és Darvas József végezték. A helybeliek közül pedig M. Csikai Miklós és testvére László, valamint Miklós barátja Sipos Zoltán, továbbá Jenei László, akinek Béla nevű testvére a spanyol fronton halt meg. Murvai Elek asztalosmester pedig Somogyi Imre tervei alapján készítette el a hasuraállványt, amelyen az írók is szőtték a fagykármentő hasurát. (Ma ezt a fólia pótolja.) A szervezésben a folyamatosságot Nagy Piroska tevékenysége jelentette. 1940-ben is jelen volt, 42-ben Sinka István verset írt róla, 43-ban pedig ott volt Szárszón, 1972 után mint a községi tanács vb-titkára segített. 1944 nyarán az ő házukban bujtatták Darvas Józsefet és családját. A községben sokan olvasták munkáit. A népi írók ottjártukkor örömmel tapasztalták, hogy sok házban a könyvespolcon munkáik ott vannak. A Szabad Szó a Nemzeti Parasztpárt félig legálisan megjelenő lapja több száz példányban járt a községbe. A 30-as években saját erőből építette a művelődési házat. A helyi művelődés szervezői, irányítói a legolvasottabb parasztlapok voltak. Többen Püski Sándor könyvbarát körének voltak tagjai. Püski Sándor 1942-ben – mint a Magyar Élet Könyvkiadónak vezetője – feleségével együtt ott volt a találkozón. A 80-as években háromszor látogatott el Tiszaladányba. Balla Péter a tábortűznél nótázott a ladányiakkal. Vitányi Iván a sárospataki regös cserkészekkel járt ott és az akkor elszavalt Veres Péter-verset a 70-es évek egyik írótáborában is megismételte.

Az 1940-es találkozó után Móricz Zsigmond a Kelet Népében írt figyelemre méltó cikket és a rádióban előadást is tartott, Kovács Imre a Szabad Szóban, Pünkösdi Tiszaladányban címmel, míg Darvas József a Kis Újságban tudósított az emlékezetes találkozóról. Somogyi Imre a „Kertmagyarország felé” című munkájában fényképeket is közreadott. Darvas József mindig szeretettel beszélt a ladányiakról. „A léleknek kenyere” című munkájában így vall róluk: „De nemcsak a szellemi pezsgés volt itt vonzó, az egész emberi közeg. A szomszédos nagybirtokok szorításában így „csakazértis” dacos, szabadszellemű, bátor és mindig ellenzéki, a gátak közül kitörni akaró kisparaszti közösség alakult ki. Az adott világ lehetőségei szerint – talán a Tisza környékében bezártan, s némileg észrevétlenül is? – maga formálta a saját belső,

közösségi törvényeit, és még a falu akkori vezetőit, a jegyzőt, a papot is magához „idomította”. Sok mindent megőrzött a múltból. Egyfajta, jó értelmű patriarchális szellemet is, amiből azonban hiányzott a feudális szolgálózat. De ehhez már felnőtt a kisparaszti polgárosodás szabadabb magatartása. És mindez a patriarchális demokratizmusnak – jobb jellemzést nem tudok – valami egészen érdekes, izgalmas légkörét adta össze. A föld kevés volt – tehát áttértek a belterjes gazdálkodásra. Megvalósították kicsiben és szerényen – szegényesen persze – némely népi írók álmát a „Kertmagyarországot”.

Az 1940-es találkozó 20 éves évfordulóján 1960 augusztusában, amikor Győri Elek festőművész kiállítását megnyitottuk, délután hatszáz taktaközi ember találkozott az írókkal. Darvas ekkor mondta: itt engem egy embererdő védett családommal együtt 1944 nyarán. Egy későbbi Tokaji Írótáborban Takács Gáborné Cserés Julcsa néni így emlékezett erre: „Fél-tettük, óvtuk, bujtattuk és őriztük Darvas Józsefet”. A gyűlés után Győri Elek sírjához mentünk koszorúzni. Menet közben Veres Péter és Darvas József a 90. zsoltárról beszélgettek. Péter bácsi azt mondotta, hogy ő ezt a magyar népdal kincseként tartja számon. A koszorúzás után Darvas József arra kérte a jelenlévőket, hogy: felebarátaim énekeljék el a 90. zsoltárt. Darvas „Részeg eső” című drámájában mindjárt az elején a 90. zsoltárt éneklük egy temetésen Völgyes-Tiszaladányban. SZÓLÁTH: ... Most érzem csak, mit jelentett nekem ez a falu. Nemcsak a hála, az önzés is idekötött, mert itt mindég éreztem, hogy van emberi hátterem... Nem tudja folytatni. A szavait elnyomja a parasztlakosok hirtelen kirobbanó éneke. Vad indulat van ebben az énekben. Lázadás. PARASZTOK ÉNEKE: Tebenned bíztunk eleitől fogva... Az ének fokról fokra lázadóbb lesz, nem is temetési zsoltár ez már, vád és fenyegetés, komor tüntetés.

A tiszaladányiaknak az 1943-as szárszói konferencián való jelenléte természetes következménye az írók 1940-42-es náluk tett látogatásának. Mi is volt Szárszó? A korabeli újságok árulkodnak róla. Az úgynevezett „keresztény nemzeti jobboldal” lapja, a Nemzeti Újság 1944. február 13-i számában arról ír: „...nem annyira az írókat és az irodalmat kívánták szolgálni, mint inkább egy politikai fordulat előkészítését”. A fasiszta Egyedül Vagyunk 1944. január 28-i számában pedig azt találjuk: „Nem szóltak a fegyveres honvédelemről, a zsidó veszedelemről, hogy az egymillió zsidóság hangja mennyire megnőtt. Sztalingrád óta”. Szárszó népfurcsa jellegű volt. A fiatal értelmiségieket a Győrffy-kollégisták képviselték. A Soli Deo Glória Kabai Márton körének tagjai a szervezett munkássággal kereste a kapcsolatot. A KALOT népfőiskolás parasztfiatalok mellett ott voltak a katolikus „Hivatásszervezet” néhány vezetői is. A parasztságot az aranykalászos gazdák, radikális kisparasztlakosok, kisgazdapárti vezetők, a Parasztszövetség-beliek képviselték.

Mit vehetünk mi ma Szárszó üzenetének a Tokaji Írótáborban? Elsősorban azt, hogy akkor, ott a különböző szervek és társadalmi csoportok az ország függetlensége mellett tettek hitet, és a németek kiverése után egy demokratikus Magyarországot kell munkálkodni. 1990-ben bizonyos fordulatról beszéltek a Tokaji Írótáborban. A népi irodalom ellen? Ha az egyetemes magyar irodalmat tűzi zászlóra, akkor ebben jelen van a népi irodalom is. A közös nevezőre jutásért még nekünk munkálkodnunk kell. Tizenhét éven keresztül ezt munkáltuk Tiszaladányban és Tokajban. A gyökereket elvágni bűn volna.

Mit kezdünk Darvas Józseffel, veti fel Somi Éva tanárnő az Orosházi Naplóban: „Próbáljuk meg objektíven értelmezni a tényeket, újraértelmezni az életművet”. Czine Mihállyal egyet lehet érteni: „Tévednek, nagyot tévednek azok, akik Darvas Józsefet kihagyhatónak vélik a magyar irodalom történetéből”. Horváth Terit már kihagyták a Színészlexikonból. Két országgyűlési képviselő kivizsgálást követelt az Erdei Ferenc Társaság tudományos ülészaka miatt. A 30-as években szép számmal voltak a parasztságból kikerült értelmiségiek, akik nem tagadták meg származásukat. Sőt kiálltak mellettük, ügyüket képviselték, szolgálták könyveikben. Kis híján az egyiket a tanítóképzőből majdnem kizárják, a másikat eltanácsolják

az egyetemről. Azt is megkapták: kommunista bérenc. Börtönt is viseltek. Nem rágalmazni kell a régebbi időben kiállókat, hogy ezzel is a feledésüket siettessük, hanem az egész élet munkásságát kell számvető módon szembesíteni, értékelni és az értékeset hasznosítani. Tisztelni, becsülni kell azokat, akik már a 30-as években is idejét múltnak tartották a földesúri rendszert és éppúgy küzdöttek ellene, mint a fasizmus ellen. Könyveik a magyar progresszió – a haladás – vonalában irodalmi alkotások voltak.

(Észak-Magyarország, 1992. február 19.)

Falusi gondok

A falun élő ember mindig nagy várakozással tekint a tavasz elé. Az 1848-as tavasz meghozta a jobbágyszabadítást. Az 1945-ös földosztással megdöntöttük az idejétmúlt nagybirtokos rendszert. Hát az idei tavasz milyen lesz? – teszik fel a kérdést nagyon sokan. Biztosítja-e az idei kívánatos jó termést és hogyan segíti elő a jövő évi tavaszt? Olvasom egy tudósításban, hogy történelmünk legnagyobb földrendezése előtt állunk.

A jobbágyszabadítás után, a századforduló idején, kitántorgott Amerikába millió emberünk. Az első világháború utáni Nagyatádi-féle földreform idején kevés és gyenge földet osztottak szét, pl. Bogácson a Proletár-dűlőt. A hárommillió nincstelen országa lettünk. Az 1945 utáni három-négy esztendőben a régebbi birtokos gazdák, a kistermelők és az újjgazdák a külföld szerint csodát műveltek. Pedig súlyos háborús károkat szenvedett a magyar mezőgazdaság és a falu is. Az 1960-as években a „termelőszövetkezeti községekben” az volt a kérdés, hogyan szokik össze a termelési, szervezési tapasztalatokkal rendelkező régebbi gazda, az újjgazda és a növekvő számú alkalmazotti gárda. Izgalmas kérdés volt a fiatalok közérzete is. Az agrárszakemberek és a tanultabb parasztok szerepe növekedett.

A hatvanas, hetvenes években, s méginkább a nyolcvanas években a szomszédos országokétól eltérő sajátos szövetkezeti gazdálkodás alakult ki. A szakszövetkezetek jelentették a másságot. Majd a nagyüzemi közös és a háztáji együttműködése a termelésben és az értékesítésben. A vállalkozó szellem mindinkább erősödött. Gyarapodott a Honda-traktorok, a fóliás kertek száma. A magyar mezőgazdaságban egyes ágazatok világszínvonalon termeltek. A fagyasztóládák terjedésével egy évben többször volt sok udvaron disznóvágás. A falu képe is megváltozott. Először a riasztó sátrtetős házak, majd az olykor pazarló módon épült, és fenntartásában is túlságosan költséges „magas” házak épültek. Ma már szolidabb, lakályosabb házak épülnek, ahol a komfort is teljesebb, és igénybevett. A régi istállókat garázsszá alakították át. A villany sokfajta komfortot biztosít. Egyre általánosabb a portalanított járdák és utak készítése, valamint az egészséges ivóvíz bevezetése.

A paraszti nyugdíj alacsony. Sokan, főleg a fiatalok, városba költöztek. Egyes kisközségek elnéptelenedtek. Az elmúlt 47 év alatt a falun élő ember helyzete, státusa megváltozott. Többször is. Volt, aki ipari munkássá vált, majd közülük nem kevesen visszajöttek a tsz mellékküzemágába. Az asszonyok a gyalogmunkából, a kertészetből sok helyen a varrodába kerültek.

A rendszerváltás óta sok minden megváltozott, változóban van. A bizonytalanság egyre nagyobb.

Az iparból hazajönnek a munkanélküliek. A szövetkezetekben is növekedik a számuk. A varrodákban is még kevesebb asszonyt foglalkoztatnak. A kistermelők – akármire szakosodtak is – egyre nagyobb bizonytalanságban élnek. A földmérők ugyan járják a határt, de a tulajdon dolgában mindenki bizonytalan. Nagy kérdés, mennyien lesznek olyan emberek, akik a földet igazán szeretik. A helyi és a táji adottságokat miképpen fogják kihasználni? Feltör-e a sok jó gondolatot magába záró szellemi bűvópatak? A megújulni tudó gazdák, a korszerűen termelő művelt parasztpolgárok? A folyamatosságot biztosítani kell a termelésben, hogy az ellátás és az export ne szenvedjen kárt.

1848 történelmi lépést tett, a 45-ös földreform már megkésett, de jelen volt a korszerű elképzelés, a dán példa követése. Csakhogy Kelet-Közép-Európában nem termelési és értékesítési szövetkezetek alakultak, hanem erőszakkal, törvénytelenességgel, embertelen módon, paraszti megalázással termelőszövetkezetek. A falu ezidőben is tette a dolgát – ahogy lehetett.

Most ismét lépni kell, emberi mértékkel, akár magángazdaként, akár az új szövetkezetben. Csak a milliárdos értékeket ne pazaroljuk el. Községünkben ezért kértük a szövetkezetek képviselőit, hogy lapunkban a legfontosabbról tájékoztassák a lakosságot.

(Bogácsi tavasz, 1992. 1. sz. 6. p.)

Átalakultak – együttmaradtak

1992. október 30-tól „Hórvölgye” Mezőgazdasági Szövetkezet

Négy község életében – Bogács, Bükkzsérc, Cserépfalu és Szomolya – jelentős napra gyülekeztek az eddigi Hórvölgye Mezőgazdasági Termelőszövetkezet tagjai. Papp Ernő elnök közölte: az Mgtsz 531 tagjából 309-en jelentek meg, tehát az átalakuló közgyűlés határozatképes. Rajtuk kívül 28 fő alkalmazott és 5 fő kívülálló üzletrész-tulajdonos is részt vett a közgyűlés munkájában. Vendégek is jelen voltak, mint: dr. Turnyánszky János, a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Érdekvédelmi Szövetség agrárpolitikai titkára és Berky György, a Kereskedelmi és Hitelbank mezőkövesdi bankszerve hitelügyi előadója, a Hórvölgye Mezőgazdasági Szövetkezet referense.

A szövetkezet tagsága a szövetkezetekről szóló 1992. Évi I. törvénnyel összhangban megalkotta az alapszabályát. Ezek szerint: a bogácsi „Hórvölgye” Mezőgazdasági Szövetkezet a tagjai akaratából, a szövetkezés szabadsága és az önsegély elve alapján létrehozott közösség, mely a tagok tulajdonát képező vagyonnal és tagok vagyoni hozzájárulásával, személyes közreműködésével, demokratikus önkormányzat keretében a tagok érdekeit szolgáló vállalkozási és más tevékenységet folytat. A szövetkezet székhelye Bogács, 3412 Alkotmány utca 45. Tevékenységi köre: termelés, szolgáltatás, értékesítés. Képviselőtára az igazgatóság elnöke, elnökhelyettese, továbbá egy tagja jogosult. Határozatlan időre alakult. A szövetkezetnek minden tizennegyedik életévet betöltött személy tagja lehet. A kiskorúak esetében a törvényes képviselőjének hozzájárulása szükséges. Ami 1992. április 22-vel a vagyonnevesítéssel elkezdődött, most a tulajdon alapján létrejött átalakulásával befejeződött. A vezetőség nagy gondot vállalt magára, mert ténykedéséért polgárjogilag is felelős. Több korosztály érdekeit – aktívak, nyugdíjasok, földdel, részjeggyel, üzletrésztőkével, a nevesített vagyonnal – kell képviselniük. A kívülálló üzletrész-tulajdonosok ha az alakulástól legalább öt évet dolgoztak a szövetkezetben és elmentek máshová dolgozni, eddigi munkájuk alapján üzletrészt szereztek. Ők osztalékra lesznek jogosultak. Az átalakuló közgyűlésen felszólalók kérdéseire adott válaszokból közreadunk néhányat. Aki földdel lépett a szövetkezetbe és időközben a tagsági viszonya megszűnt, és földmegváltást kapott, az a tulajdonviszonyát csak kárpótlás útján rendezhette. A szövetkezet erre a célra községi földrendező bizottsággal a földterületet kijelölte. A tulajdonviszonyt a földhivatalnál és a közjegyzőnél lehet kideríteni. Az elhalt szövetkezeti tag esetében – ha földdel lépett be – a gyermekei az örökösök, a túlélő férj vagy feleség a haszonélvező. 1992. december 31-ig ő jogosult a földjáradékra. 1993-tól a gyermekek, mint tulajdonosok bérleti szerződést köthetnek a szövetkezettel, de a haszonélvező élete végéig a bérleti díj felett rendelkezik, amíg le nem mond a gyermekei részére. Felvetődött a bérleti díj nagysága is. Ezt a témát a közgyűlés az igazgatóság hatáskörébe utalta.

Papp Ernő elnökkel az elmúlt évekről, főképpen a 92-es nehéz, aszályos évről beszélgettünk. A bevétel kevesebb a tervezettnél. Búzából és kukoricából jóval kevesebb termett, mint tavaly. A költségcsökkentés nem pótolta a kiesést. Az agrárrolló méginkább kinyílt, mert az ipari eredetű anyagok ára jelentősen emelkedett. Ugyanakkor termékeinkért, mint például a 91-es borért 92 júliusában fizettek. A szőlőműveléshez 36-40 százalékos kamatú hitelt kellett felvenni. Olykor cserekereskedelmet is kell folytatni. Ősszel 800 hektár búzát vetettek. A háztáji megszűnt, de a saját földrész egy területén – összeírás alapján – egy tagba búzát vetettek. Kukorica és burgonya vetése is így lesz majd tavasszal. A kevés földigénylőnek kiadták a földet, a földlicitálást még nem tűzték ki. A munkahelyi tanácskozásokon a négy falu az együtt maradás mellett döntött. Talpon maradtak. Dél-Borsodban néhány korábban jó

hírű szövetkezet csődbe került. Az alapszabály alapján a nagy egészen belül a hangsúlyt az egyéni és csoportos vállalkozásra, termék előállításra – szőlő, búza, kukorica, gyümölcs, gépi-szolgáltatás – helyezik.

A mezőgazdasági szövetkezet vezetőivé a következő tagokat választották: az igazgatóság elnöke: Papp Ernő. Az igazgatóság tagjai: Bóta Lajos, Dósa Sándorné, Gyurcsik Sándor, id. Hák Vilmos, Kovács Lajos, Keresztes István, Novák Ferencné, Verhóczki Józsefné. Elnök-helyettest – nem függetlenítettet – majd a legközelebbi közgyűlésen választanak.

A felügyelő bizottság elnökévé Lakatos Miklósnét, tagjaivá Hák Gyulát, Kerékgyártó Károlyt, Kósik Istvánnét és Németh Jánost választották.

A krónikás megjegyzése. Több szempontból jó, hogy együtt maradtak. Nyugaton a különböző szövetkezetek jelen vannak a piacgazdaságban, mégpedig hasznot hajtóan. A 21. Században lovackával már nem lehet földet túrni, hanem gondolkodó, vállalkozó polgárt igényel a mezőgazdaság. Erre a „Hórvölgye”-ben bő lehetőség nyílik, ha a tagok jószívvel hasznosítják dr. Turnyánszky János tanácsait is. Mindezekről majd bővebben a „Bogácsi tél”-ben.

(Bogácsi ősz, 1992. 3. sz. 6. p.)

Október

A magyar történelemben október 6-ára nagy nemzeti gyászunkra emlékezünk. Az utóbbi ötven évben két nap is feliratkozott a naptárba, hogy jobban számon tartva emlékezzünk október 15-re, vagy mint 23-as piros betűs ünnepnappá emelkedett.

143 évvel ezelőtt október 6-ának ködös napja óta az emlékezés helye Arad. Az 1848-49-es dicső szabadságharc leverése után, a szörnyű Haynau-i megtorlás idején 13 tábornok vértanúhalált halt. Sokáig jeltelenül őrizte őket az emlékezet. Arad pedig türelmes kegyelettel. Nevüket minden magyar embernek ismernie kell: Aulich Lajos, Damjanich János, Dessewffy Arisztid, Kiss Ernő, Knézich Károly, Nagy Sándor József, Lechner György, Lázár Vilmos, Leiningen-Westerburg Károly, Pöltenberg Ernő, Schweidel József, Török Ignác, Vécsey Károly. 1944. október 15-én csodálatos őszi vasárnap volt. Budapesten sokan meccsen voltak. A doni súlyos vérveszteség után 1944. március 19-én a németek megszállták az országot. A kárpátokban újabb hadosztályok pusztultak el. Horthy a többszöri háborúból való kilépési kísérlete után az angolok mindig Szovjetunióhoz utasították. Október 15-én a déli órákban Horthy Miklós kormányzó bejelentette a rádióban, hogy fegyverszüneti tárgyalásokat kezdeményez a Szovjetunióval. Este fél hétkor már a németek pártfogoltja Szálasi Ferenc a nyilasok vezére mint nemzetvezető, a háború folytatását jelentette be a rádióban. A német SS alakulatok és nyilas csatlósai most már teljes erővel folytatták az ország kirablását, a tudatos és szervezett népirtást. Elrendelték a teljes mozgósítást, a családjaikhoz igyekvő katonák felkoncolását, Budapesten a zsidóknak a Dunába pusztítását. Béke helyett a pokol minden szenvedése zúdult az országra. A végzet beteljesedett.

1956. október 23-a keddre esett. A napsütés melegítő volt. A felvonulók tízezreinek arcán a korabeli fényképek alapján felszabadultság látható. A civil társadalom mindent elsöprő politikai megmozdulása népfelkelés volt, amelyet 1848. március 15-nek szelleme táplált. Március 15-én és október 23-án a nemzet egésze – soha nem látott nemzeti egységben – tett hitet a lemaradás felszámolására, a modern világhoz való felzárkózásra. Ennek egyik alapvető követelménye, hogy emlékezni és ünnepelni illő módon, méltóságteljesen kell. Mindkét alkalommal az ország függetlenségéért, most még a sztalinista-rákossista diktatúra ellen is emelte fel szavát a nép.

A forradalom értékeinek és a haza védelmében vívott szabadságharc – a szovjet csapatok ellen – világraszóló történelmi esemény volt. A Nyugat ismét cserbenhagyott bennünket, ahogy 1944-ben. A megtorlás kegyetlenebb volt, mint Világos után. 1989-ben nagy történelmi lehetőség adatott számunkra. Szabadok és függetlenek lettünk. Tegyük érte, hogy azok is maradjunk.

(Bogácsi ősz, 1992. 3. sz. 7. p.)

Szülőföldünk, Bogács

Vajon az-e minden bogácsi lakosnak? A fiatalabb nemzeték személyi igazolványában a születési helye rovatban legtöbbjükénél Mezőkövesd, esetleg Eger, vagy Miskolc szerepel. Jog szerint és törvényesen helyesen. Csakhogy! A fölnevelő hely már nem ez a település, hanem az a község, ahol a bölcsőben ringatják (ma méregdrága gyermekkosci és praktikus kiságy pelenkázóval) ahol az első tipegő lépéseit megteszi és az első szavakat kimondja, ahol felcseperedik, fölnevelkedik. Szóval ez a fölnevelő hely a szülőföld. A bogácsi fiatal férj, vagy feleség vajon karonfogja-e a másik vidékről idehozott élete párját, mondván: gyere megmutatom a szülőfalumat és határát. Ezek az első lépések ahhoz, hogy valóra váljon a Tamási Áron-i gondolat „valahol otthon lenni” így válhat Bogács nemcsak otthonná, hanem választott szülőföldre is. Ugyanis: a szülőföld az a hely, amely a maga embermelegével fölnevel, útjára bocsát, mindig szeretettel hazavár, olykor haza hív, ha nem jössz fölróják, ha segítesz, nem mindig köszönik meg.

A Bogácsi Őszben azt ígértük a szövetkezet kapcsán, hogy majd visszatérünk a Télben. Az együtt maradott négy községben az adottságoknak, a piaci igényeknek megfelelő termelést kell folytatniok. A helyi piacnál az idegenforgalomra is gondolni kell. Nemcsak borszólót, hanem korai csemegétől a későn érőre is gondoljanak. Valamikor az üdülőhelyeken szőlőkúrán is voltak betegek. Szomolyán hasznos felújítani a rövidszárú fekete cseresznye termelését.

A cseresznye a legkorábban érő gyümölcsök egyike, igen széles skálán találjuk a legkülönbözőbb fajtákat. Nem kell hagyni kiveszni. Ezen a tájon őszibarackot újra kell telepíteni. A kajszibarackot és a szilvát általában a legtöbb házikertben termesztik. Viszont alig van nyári alma és körte a piacon.

Az idegenforgalmi időkben, de máskor is elengedhetetlenül szükséges a termelők és a vendéglátók együttműködése. A bisztrókban és a különböző bódékban uniformizált az étlap. Flekken, kolbász, sült hal, újabban hot-dog és hamburger. Szélesíteni és színesíteni kell az étlapot, például nyúl- és borjúhús is szerepeljen benne. Az alabástrom panzióknak télen nyáron legyen valamilyen fajta specialitása. A fizető-vendéglátó szolgáltatásban meg kell kísérelni a teljes ellátás biztosítását is. A vendéglátó helyeken a reggeli és délutáni órákban uzsonnára legyen termelői tej, tejes kávé és bogácsi krumplis kaláccsal. Néhány tehéntartó gazdának megérné, még a téli időkben is meg lehet találni az értékesítés módját. Szervezés és barátkozás alapján a hétvégi háztulajdonosok körére is ki lehet terjeszteni az értékesítést. A mindehhez hozzá tartozó szíves látás, kulturált kiszolgálás vendégmarasztaló és a következő évben is visszatérő vendéget jelenthet.

A településpolitikában tisztelni és gondozni kell elődeink örökségét. Néhány dologban jól sáfárgodtunk folytatva a községi hagyományokat, de az Idősek Klubja helyének kiválasztásánál korábban körültekintőbbnek kellett volna lennünk.

Bogács a hőfürdő okán lett üdülőhellyé, ezen a címen kapott összegeket a fejlesztésre. Ma már túlsúlyolt, szükségtelen újabb telkek értékesítése. Zajos is. Egy vendéglátó hely úgy kulturált, ha onnan tisztos időben megjelölt és betartott záróra után mások nyugalma és pihenésére figyelemmel távoznak a vendégek. Ellenkező esetben megtörténhet, hogy a pihenés és a gyógyulás kedvéért Bogácsra jövők máshová mennek pihenni, mint ez a Balaton-felvidéken megtörtént.

A cigányság magatartása is hozzájárulhat ennek kialakulásához. Az utóbbi időben az országos sajtóban is már figyelmet felhívó kedvezőtlen események történtek. Ha az illetékesek és a lakosság nem fog össze, ez csak romolhat. A munkanélküli fiatalság jó vadászterülete a

minden embertelenségre kapható kufárok. Ha nem ügyelünk, itt is mint másutt már kialakult menetrend szerint bekövetkezhet a romlás.

A községen belül egyes utcákban több hétvégi ház van. A járdák, a kertek nem kedvező képe, a személtlerakó helyek csúfsága, a kerti növénymaradványok égetése, mind-mind kedvezőtlen jelenség. Egy szakmájára büszke agronómus már régen megteremthette volna a komposzt trágyakészítés általánossá tételét. Több házban idős emberek élnek. Nagy tél idején a hó eltakarítása gondot okoz. Mindezekre a községen belüli környezet és a vendégfogadás szempontjából is gondolnunk kell.

Egy utca adatait adom közre, amely mint csepp a tengerben árulkodik községünk népesedési helyzetéről. Az utcában 69 ház van. Ebből 31 hétvégiének minősülő, 38 házban 102 lakos él. Közülük 22 fiatal, 28 a hatvan éven felüli. 11 házban magányos ember él, 12-ben pedig házaspár, 15-ben él csak család. Az iskolai tablón sok olyan vezetéknevet találni, amely már nem régi, közismert bogácsi név.

Bogács mint alsófokú központ a tsz révén és mint fürdőhely, bizonyos mértékig vonzotta a környező községek lakosait.

A házasságkötések révén is változott községünk helyzete. A lakosság 11 százaléka cigány, az iskolában az arányuk 1/3-a az összlétszámnak. A vállalkozók között is szép számmal vannak idetelepültek. Községünk sohasem idegenkedett az idetelepültekkel szemben, sőt a helyiekkel szemben előnyben is részesítették őket. Már csak az idősek ismerik ezt a nevet: Spiegel Ignác (Pigli úr) egy batyuval jött a községbe, boltot nyitott, szőlőt telepített, pincéje a mai Hórvölgye borozó volt, cséplőgépét Kovács Sándor kezelte és két autóbust üzemeltetett. Köztisztelőben álló ember volt. A szőlőjében pedig kitüntetés-számba ment munkálkodni. A maga idejében igazi falusi polgárember volt. Őt követendő példaképnek tartom. A mai vállalkozóknak jószívvel mondom: azért lehetnek vállalkozók Bogácson, mert a lakosság itt kétkezi munkával építette meg a fürdőt. Nem irigyeljük a vállalkozók látható gyarapodását, de akkor tudom mai korszerű polgárnak tartani őket, ha majd láthatóan a közösség javára is cselekednek. Mert bizony akad olyan polgártársunk, aki eddig még nem sokat tett a községért, de a jövőben is csak úgy lenne kegyes tenni valamit, ha X, Y nincs ott. Egy közmondás kívánczik ide, de nem írjuk le. Ám annyi mégis, ne akarjanak már bennünket a szülőfalunkért cselekvőket kirekeszteni!

Lapunk 8. oldalán a gázzal, a vízzel, az ivóvízzel és a szennyvízzel kér nyilatkozatot a polgármester. 1984 januárjában a falugyűlésen a gáz bevezetésére már e sorok írója tett javaslatot. Nyomban „gáz” támadt, az ellenkezők jóvoltából. Úgy tudom, most már közel 500 jelentkező van a névsorban. Az ivóvíz, a szennyvíz be-, illetve elvezetésének tervére bizonyos mértékig a fürdő erőteljesebb fejlesztése idején kellett volna gondolni. Most gondot okoz majd a járdák és az utak feltörése, ami költségnövelő tényező.

Sok választópolgár véleményét adjuk közre: Jó volna, ha a képviselő-testületi tagok egymás között felosztanák a községet és gyakrabban találkoznának a választópolgárokkal. Az előttünk álló fentebb felsorolt jóleső gondok – mert hiszen mindezek községünk városiasodását szolgálják, amelyben igen jelentős már a 450 telefonkészülék – igénylik ezt.

A művelődés-fejlesztéseken a civil társadalmi alakulatok mint pl. a szerveződő Bogácsi Kör valóságos működése, és az 1993. január 22-én és 23-án a Magyar Kultúra napján szervezendő rendezvények nagymértékben hozzájárulnak. Hazalátogat Mohás Livia író. A Nyíregyházi Tanárképző Főiskola rajz szakos hallgatói Bárczy Pál festőművész vezetésével már a nyáron táboroztak községünkben. Most kiállítást rendeznek. Ekkor indulhat a Népfőiskola is, ahol szőlőtermelésről az idegenforgalomról, nyelvtanulásról eshet szó.

(Bogácsi tél, 1992. 4. sz. 2. p.)

Nemzeti és agrárpolitikus volt

A Fejér megyei Alcsút községhez tartozó Felső-Göböljárás pusztán 1913. március 10-én született és 1980. október 27-én este 20 óra 30 perckor az Egyesült Államok-beli New York-ban meghalt Kovács Imre most lenne 80 éves. A megélt 67 évének első felét Magyarországon, másik felét főleg az USA-ban töltötte.

Tanyán, falun, református árvaházakban, és diákotthonokban nevelkedett. Budapesten a Toldi Gimnáziumban érettségizett. A Magyar Királyi József Nádor Műszaki Egyetem Mezőgazdasági és Állatorvosi Kara Mezőgazdasági Fakultásának volt a hallgatója. Kilenc félévet végzett és csak egy szigorlata volt hátra, amikor „A néma forradalom” című könyve miatt három hónapi fogházra ítélték. Az Egyetem Tanácsa 1938 novemberében, a legszigorúbb paragrafusok alapján Kovács Imre elvesztette az igényét a diplomára. Paraszt származása, a földeken végzett munka, az elesettek, a nincstelenek életének ismerete meghatározó volt egész életében.

Egyetemi évei alatt a Diákok Háza Faluszeminárium 1935-ben Kemsére kutató, faluvizsgáló utat szervezett. Kovács Imre egy év múlva „Elsüllyedt falu a Dunántúlon” című könyvében tudósított a szomorú helyzetéről. 1937-ben csodálatos falukutató könyvek jelentek meg, például „A tardi helyzet”. Kovács Imre „A néma forradalom” című könyvének végén „Az író vallomása” alatt a dátum: Budapest, 1937. március 15.

Igazi márciusi szellemű, hevületű nemzeti politikus volt. Jól érzékelte, hogy a hitleri náciizmus fenyegeti az ország függetlenségét. Az úri nagybirtokos rendszer elleni küzdelemben az 1848-ban elindult polgárosodást is folytatni kell, a parasztságra is kiterjesztve. A nemzeti politikát és a demokrácia fejlesztését szolgálta. 1937. március 15-én az új 12 pontot ő szövegezte és olvasta fel a Márciusi Front alakuló gyűlésén. Elnöke volt a Történelmi Emlékbizottságnak. 1942. március 15-én a Szabad Szó nevében koszorúzott a Petőfi szobornál. 1944. március 19-től jó emberei adtak neki szállást. Rajk László társaságában tárgyalt Horthy megbízottjával. Részt vett a Bajcsy-Zsilinszky Endre vezette Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadítás Bizottságának a munkájában is.

Az 1939. Péter-Pál napján Makón megalakult Nemzeti Parasztpárt főtitkárává választották. A pártéletet a Szabad Szó szerkesztő bizottsági ülésein szervezte. Ebben az időben ismerkedtem meg vele, parasztpártinak igazolt. 1947. február végén Kovács Bélának, a Kisgazdapárt főtitkárának a letartóztatása után kilépett a parasztpártból. 1945-47-ben parasztpolitikusi tevékenységének fő ismérvei: Földet a parasztnak, hogy termelőként és tulajdonosként segítse a felemelkedést. A demokrácia és a jogegyenlőség is emelője a parasztság nemzetbe tartozásának. Társadalmi reformok kellene. A paraszt életforma csődjében a parasztság polgárosodásának szükségességéről írt. Hangsúlyozta a parasztság megszervezését, annak egységét.

1944. decemberében valami megszakadt az életében. Illetékesnek tartotta magát arra, hogy barátaival átjusson a fronton és a fegyverszünetről tárgyaljon. A gödöllői hadifogoly táborba, majd Heves községbe vitték, ahol Malinovszkij marsall nem fogadta, a Molotov vezette külügyi népbizottságon nem ismerték „A néma forradalom” és a „Szovjet Oroszország agrárpolitikája” című könyv íróját, az ellenállásban résztvevő politikust. Hiába kérte Dálnoki Miklós Béla miniszterelnök és Erdei Ferenc belügyminiszter megkérdezését, a gépkocsi Debrecen helyett Gödöllőre vitte vissza, ahonnan megszökött. Nem mondhatta, hogy megélte Magyarország teljes felszabadulását, mert a párizsi békekötés után újabb csalódás érte. A szovjet megszállás más egyezmények alapján ugyanis folytatódott. A belpolitikában ő a kommunistákkal a demokráciára szövetkezett. Ez sem jól alakult. Kovács Bélának az embertelen és a magyar függetlenséget sértő letartóztatása 1947 őszén Prágán keresztül Svájcba emigrált.

Az emigrációban figyelemmel volt a nemzetközi és a hazai változásokra és ezekre korszerűen reagált. 1953-ban Nagy Imre kormányprogramja után úgy nyilatkozott: Ez már más rendszer. 1956 tavaszán „A kijózanult emigráció” című írásában arról írt, hogy csak kitartó munkával érhetünk el eredményeket. 1970-ben azt mondta: Erről a Magyarországról már nem jönnek el, de erre a Magyarországra még nem megyek vissza. A népiség gondolatát is érvényesnek tartotta, a haladás a demokrácia és a szociális érzékenység együttesében. Ellene volt annak, hogy a maradiság érdekében a nemzeti eszmére hivatkozzanak. A magyar nép túlélő képességéről mondottakat ma is figyelembe kell venni. Erdei Ferencsel együtt – fiatal korukban – a parasztság polgárosodása mellett voltak, úgy gondolom, ma is ezt tennék, hiszen köztünk lehetnének. Sajnos Nagy Ferenc volt miniszterelnök könyvében keveset írt róla. A budapesti emlékezés után Tiszaladányban is illő volna rá emlékezni. Ahogy több élő politikus hazaköltözött, másokat a közeljövőben temetnek el falujukban, úgy illő volna, hogy Kovács Imre is hazai földben nyugodjon, akkor talán érdemes lenne a Széchenyi-díjra.

(Észak-Magyarország, 1993. március)

A Tokaji Írótábor zárándok útjai

Ahonnan és amiből eredeztetjük a Tokaji Írótábort, arra irányított bennünket, hogy a táborozás utolsó napján egy-egy járásban meglátogassuk a történelmi és irodalmi nevezetességű településeket. Centenárium vagy még jelesebb évforduló több városban és községben kötelezővé tette számunkra a megjelenést. Az 1940-es és 42-es, valamint az 1943-as szárszói találkozó szelleme buzdított erre.

Móricz Zsigmond 1940 pünkösdjén társaival ellátogatott az akkor Szabolcs vármegyéhez tartozó Tiszaladányba. 1972-ben az első Tokaji Írótábor zárónapján, Prügyön Fekete Gyula emlékezett reá, halálának 30. évfordulója alkalmából. Születésének 100. évfordulója évében pedig Fábián Zoltán. Sárospatakon, ahol diákoskodott a Móricz háznál Bata Imre volt az emlékező. Miskolcon Móricz Zsigmond mindig jól érezte magát, és fejlődést jósolt a városnak. A megyei könyvtárban „Móricz Zsigmond szerkesztő Úr”-ról Jócsik Lajos – akit ma a 43-as Szárszó Bibójának tartanak – a Kelet Népénél együtt töltött időről, a korról és Móricz Zsigmond szerkesztői módszereiről beszélt.

Felsővadászi II. Rákóczi Ferenc nagyságos vezérlő fejedelem születésének 300. évfordulója évében, 1976 augusztusában Abaúj minden részébe eljutott író az emlékező estekre. Nem egy községben az ott megjelent író mint az első élő magyar író köszöntötték. Az abaúji látogatás fénypontja Felsővadász volt. Délelőtt Hopp Ferenc az író II. Rákóczi Ferencről beszélt. Este Béres Ferenc és János – Abaúj szülöttei – Sellei Zoltán, Prokopiusz Imre szerepeltek. Bige József a várkastély tornyából kuruc nótákat tárogatózott.

A homrogi énekkar dr. Bubnó László görög katolikus esperes és kedves felesége Ilona asszony vezényletével abaúji népdalokat adott elő. A gyerekek örömtáncot jártak a hatalmas tábortűz körül. Felnőttként is biztosan szívesen emlékeznek rá.

A biblia fordító Károlyi Gáspár okán Vizsolyban és Göncön kétszer is jártunk. Egyik alkalommal a református egyház megyei vezetői is jelen voltak. A sátorlajújhelyi levéltárban Kazinczy Ferenc munkássága hívott. Széphalmon pedig többször is koszorúztunk. Az edelényi járásba több helyre is ellátogattunk. Bartók Béla születésének 100. évfordulója évében Borsodszirákon megkoszorúztuk a Bartók ősök sírját. Itt a termelészövetkezet, a művelődési ház, az énekkar is Bartók Béla nevét viseli. A főtéren a Bartók szobornál Sumonyi Papp Zoltán mondta el ez alkalomra írt szép versét. Este az énekkar Boldvavölgy népdalaiban gyönyörködtünk. Petőfire Aggteleken a barlang bejáratánál emlékeztünk. Rudabányán „Egy falusi nótárius utazásairól” szóló könyv írójának Gvadányi Józsefnek, Izsófalván pedig Izsó Miklós szobrát koszorúztuk meg. Szalonnán pedig az ott élő Kalász László József Attila díjas költőt látogattuk meg otthonában.

Az ózdi járásban Tardonán a Jókai háznál emlékeztünk az 1848-49-es szabadságharc leverése utáni időre. Tardona és a bükki rengeteg adott menedéket Jókai Mórnak. Keleméren évtizedek óta tartalmas közművelődési és honismereti munkát végez a Tompa Mihály Kör. Gömör-szöllőst is dicsőítőleg kell említeni, a református templomban lévő – református templomokat bemutató – fénykép kiállítással. E. Kovács László – három év óta polgármester is – lelkes lokálpatrióta egy kis múzeumot is létrehozott. Az ózdi helytörténészekkel népfőiskolát is szerveztek. A Szlovákiában lévő Hanvával együtt ápolják a hajdan Kelemérben és Hanván lelkészkedő Tompa Mihály emlékét. A miskolci járásban Sajószentpéteren a matuzsálemi kort megélt Léway József emléktábláját koszorúztuk meg. Mezőcsáton Kiss Józsefre a Hét című irodalmi folyóirat főszerkesztőjére emlékeztünk. A mezőkövesdi járás egy-egy jelentős kistájegységi központi községébe tartott író-olvasó találkozók közül kiemelkedett a sályi, ahol

Eötvös József és Gárdonyi Géza irodalmi munkásságáról folyt eszmecsere. Sárospatakra a gazdag hagyományok okán mindig volt valamilyen évforduló ellátogatni.

Most csak egyet emelünk ki; a magyar népfőiskolai mozgalom újjászületését, amelynek lelkes elindítója, ébren tartója és előmozdítója a most 91. évében járó dr. Újszászy Kálmánnál tett tisztelgő látogatásunkat.

1972-től folytatott rendszeres megyejárásunk során sok vers és úti beszámoló született. Ezeket M. (megyaszói) Pásztor József gyűjtötte csokorba. (Kiadásra vár). Ő szülőfalujában földijeivel egy jól működő olvasókört hozott létre és a téli hónapokban népfőiskolát is szerveznek. Minden meglátogatott községben esemény volt az író, különösen az egész tábor megjelenése. Együtt emlékeztünk, együtt ünnepeltünk. Minden alkalommal egy-egy költő vagy csoport saját verseivel szerepelt. Volt aki az új könyvét dedikálta. Mások a korábban megjelent könyveikből küldtek a helyi könyvtárnak. A jelesebb alkalmakkor az élők sorából már eltávozott Zoltán Sára mondott verseket. Kulcsár Imre az akkor szerzett népszerűsége folytán ma is sok községbe szeretetteljes meghívás alapján visszajár. Az írókkal barátságok kötöttek és meghívások történtek a költészet napjára, az ünnepi könyvhétre, vagy az őszi megyei könyvhónapra. Ezekből alakult ki a tájegységi irodalmi estek sorozata. A társművészetek – képzőművészet és zene – képviselőivel együtt szerepelve. A helyi már működő művelődési közösségek, olvasó és honismereti körök munkáját vagy újak létrehozását megjelenésünkkel segítettük. A meleg hangú baráti összejöveteleken a község fejlődéséről, lehetőségeiről és gondjairól is szó esett. Sajnos, 1990-től ez a hasznos közművelődési gyakorlat nem folytatódik. A Matyóföld írócsoport vette át a staféta botot és ezt a nemes tevékenységet.

(Észak-Magyarország, 1993. szeptember 19.)

Történelmi évforduló

Történelmi a gyűlés helye. Történelmi a gyűlés feladata is. E tömör mondatokat Vásáry István, a Független Kisgazdapárt képviselője mondotta, mint az Ideiglenes Nemzetgyűlés Előkészítő Bizottságának az elnöke, az Ideiglenes Nemzetgyűlés első ülésén 1944. december 21-én. A hely Debrecen, a Református Kollégium oratóriuma, ahol 1849. április 14-én a Habsburg-Lotharingiai Ház trónfosztásáról Kossuth Lajos terjesztett elő indítványt. Többek között a következőket mondotta: „...Elérkezett a percz, midőn Magyarországnak szabaddá, függetlenné kel lennie, elérkezett a percz, midőn Magyarország, s különösen a nemzet képviselőinek kötelessége Isten, a világ, Európa és a nép előtt kimondani, hogy szabadnak, függetlennek lenni akarunk”. (Leírhatatlan lelkesedés, éljénzés és tapsolás).

Kilencvenöt év múltán Vásáry István megnyitójában ezek hangzottak el: „Azért hívtuk a magyar nép megbízottait, hogy az egész világ felé megmondjuk: ezt a háborút a magyar nép soha nem akarta. Ebbe a háborúba megkérdezése nélkül kényszerítették bele”. Később így folytatja: „Az ország romokban hever. E szörnyű pusztulás és szenvedés láttán azért hívtuk a magyar nép megbízottait, hogy felrázva a nemzetet a véres pusztulás áltsáágából, kezdjük meg a munkát, amelynek célja az építés, a vérző sebek meggyógyítása, a szenvedésektől meggyötört és javait elvesztett magyar nép gazdasági létének megalapozása, számára boldog otthon teremtése, békés munka biztosítása, a munka eredményeiben igazságos arányban való részesedés nyújtása. Mindehhez első lépés a háború haladéktalan befejezése. A megbékélés mindazokkal, akikkel együtt dolgozva építhetjük fel a szabad és független Magyarországot”.

Ma agyonhallgatni, mellőzni akarják 1944. december 21-22-nek a történelmi jelentőségét. Hallgatnak azokról a történelmi kilométerkövekről, amelyek az idevezető úton egy-egy jelentős esemény jelzői. Trianonban az ország területének nagy részét szomszédainknak adták. Ötmillió a magyar határ mentén él, néhány helyen nagy tömbben. A királyságban kormányzó volt az államfő. A feudális rendszer idejét múlt volt. Hitler hatalomra jutása után az országgyűlés három zsidótörvényt alkotott. A magyar szellemi erők széles fronton figyelmeztettek az ország függetlenségét veszélyeztető német törekvésekre. A népi írók a falu és a parasztság szörnyű helyzetére hívták fel az ország figyelmét. 1937. március 15-én a majdani demokratikus Magyarorszáért küzdők a Márciusi Frontban tömörültek. A hatalmon lévők azok mellé álltak, akiktől az elvett területek visszaszerzését remélték. Az ország gyarapításért részt kellett vennünk a II. világháborúban. Az 1941-es év a magyar nemzeti katasztrófa kezdete. Az ország vezetői a Szovjetunióknak, az Egyesült Államokknak és Nagy-Britanniának hadat üzentek. Bajcsy-Zsilinszky Endre felelősségre vonta Bárdossy László miniszterelnököt a hadüzenetért. 1943 nyarán-őszén memorandumot küldött a kormánynak. Miskolcon a vasgyáriak szeptember 9-i békétüntetése után három nappal a kisgazdapárt nagygyűlésén követelte a háborúból való kilépést. 1944. március 19-én a lakásán rátörő németekkel fegyverrel szembeszállt. November 9-én pedig a Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottságának vezetőjeként meghirdette: a német és a magyar fasiszta bérenceik kiűzését, a szabad független demokratikus Magyarországot alapvető szociális változások szükségességét, legszorosabb baráti együttműködést hatalmas szomszédunkkal a Szovjet-unióval. 1944. december 24-én reggel 8 órakor Sopronkőhidán kivégezték. Mártírhalt.

A háborúból való kilépést követelték írók, művészek és tudósok a Népszava karácsonyi számában, a Történelmi Emlékbizottságban. 1942. március 15-én a Petőfi szobornál a koszorúzás során pedig hatalmas tömegek. 1944-ben a német megszállás után megalakult a Magyar Front. Szerveződött a másik, a majdani független demokratikus Magyarország.

A felszabadult községekben – német és nyilas fasiszták, a feudális önkény alól – megindult a politikai élet. Szegeden 44. december 3-án megalakult a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front, amelynek a helyi szervei a nemzeti bizottságok voltak. Dálnoki Miklós Béla vezérezredes az I. Magyar hadsereg parancsnoka, Horthy Miklós kormányzó 1944. október 10-én a rádióban felolvasott fegyverszüneti felhívása után – 16-án törzskarával átment a szovjet csapatokhoz. 1944. december 12-én azzal a felhatalmazással érkezett az 1944. október 19-én felszabadult Debrecenbe, hogy közölje a város vezetőivel: a Szovjetunió kormánya hozzájárul ahhoz, hogy Debrecenbe ideiglenes nemzetgyűlést hívjanak össze, amelynek feladata az Ideiglenes Nemzeti Kormány megválasztása. Az Ideiglenes Nemzetgyűlés összehívására 44. december 12-én Előkészítő Bizottságot alakítottak, ennek elnökekül dr. Vásáry István (FKGP) képviselőt, Debrecen volt polgármesterét kérték fel. Az előkészítő Bizottság határozta meg irányadó keretként, hogy a Vörös Hadsereg által már felszabadított területekről melyik város, hány képviselőt küldjön az Ideiglenes Nemzetgyűlésbe. Tagjait a nemzeti bizottságok által összehívott népgyűlések választották meg.

Néhány idézet a nemzetgyűlési képviselők felszólalásaiból: (Balogh István) Belementünk egy erkölcstelen háborúba és folytattunk egy veszített háborút. A magyar sors tragédiája éppen az, hogy olyan célokért kellett ontani vérünket, amelyek nekünk idegenek és győzelem esetén is a leigázott népek sorsára jutottunk volna. Idézte XII. Pius pápát is: „A németek annyit vétettek az isteni és természeti törvények ellen, hogy ezt a háborút meg nem nyerhetik”. A magyar nemzet jövőjét a nyilasok veszélyeztették legkomolyabban. A kormányban miniszterelnök Dálnoki Miklós Béla vezérezredes, gróf Teleki Géza – Teleki Pál fia – vallás és közoktatásügyi miniszter, Faragó Gábor csendőrtábornok és volt moszkvai katonai attasé – közellátásügyi miniszter.

Benkő Zoltán: Történelmi keresztutak című könyvében olvashatjuk: Cinikus és képtelen az az állítás, hogy Budapesten Európát védték, fékeztek a szovjet előnyomulást és segítették a nyugatiak térnyerését. Elhallgatják, amit a világ tud, hogy a magyar vezetőket, amikor a nyugatiaknál békepuhatolózást folytattak a Szovjetunióhoz irányították. Velük kell fegyverszünetet kötni. A 44. október 15-i elvetélt fegyverszüneti felhívás után pusztult az ország. E napot nem lehet sajnálatos eseménynek minősíteni. A háború a hitleri fasiszmus ellen folyt. A szovjetek feltartóztatását 1947-be Párizsban nem díjazták, mint ahogy a lengyel menekültek és a francia hadifoglyok nálunk otthonra találását sem. 1944. december 21-ét, 22-ét nem lehet kihagyni a magyar történelemből. A hitleri Németországnak való hadüzenettel felsorakoztunk a demokratikus világhoz. Az 1947-es párizsi békekötés után a szovjet csapatok itt maradása az akkori világpolitikai helyzet következménye. Számunkra ez nemzeti tragédia. Ez már a történelem másik lapja.

(Észak-Magyarország, ÉM-hétvége, 1993. december 18. III. p.)

Hogyan is történt 1945-ben a földosztás?

Karácsony másnapján a Kossuth Rádió Vasárnapi Újság című műsorában dr. Boross Péter miniszterelnök többek között szólt a 45-ös földosztásról. Elmondotta, hogy kormányrendelettel szabályozták, jogi kötöttségek nélkül. Parasztpárti köntösben jelentkeztek a parancsnokok és sok helyütt a földosztók a java földet maguknak mérték ki. Most jogszerűen így bonyolultabban történik a föld ügyének intézése. A kormány három és fél év alatt kiverekedte, hogy a falusi embereknek tulajdonuk legyen.

A 30-as években a népi írók a műveikben a földreformot is követelték. Szabadságvesztésre ítélték őket. 1937-ben a Márciusi Front, majd 1939-ben a megalakult Nemzeti Parasztpárt programjába is felvették. 1944 decemberében Debrecenben is ők voltak a földreform intézésének a motorja. Nemcsak a Tiszántúlról, hanem a megyénkből Tardról is jelentkeztek a parasztok kérdezve mi lesz a földdel. A földosztásnál Borsod-Gömör-Kishont vármegyében a parasztpárti Fekete Gyula, Zemplénben pedig Hegedűs András a későbbi miniszterelnök – mindketten Győrfi kollégisták – voltak a földosztás irányítói. Az 1945-ös földosztást mindannak ellenére, hogy kormányrendelettel szabályozták – amelyet Miklós Béla miniszterelnök és Nagy Imre földművelődésügyi miniszter írt alá – törvényes volt. A horthysta politikusok kudarcai után nem volt hatalom, amelyik az előzetes fegyverszünetet vállalta volna. Így a hazai antifasiszta és demokratikus erők és Nagy Imre lépése nyomán haladt az ország előre. A State Department 1944. szeptember 1-én a következőkben rögzíti az álláspontját: „Befolyásunkat Magyarország politikai szerkezetének átalakítására kell felhasználnunk, azáltal, hogy helytelenítjük a Habsburgok visszatérését magyar trónra, vagy azoknak az erőknek a hatalmon maradását, amelyek Magyarországot háborúba sodorták. Választójogi és földreformra biztatunk, ami megnyitná az utat a társadalmi és politikai demokrácia békés kialakulásához”.

Nagy Imre, akit már abban az időben földosztó miniszternek neveztek, 1945. március 15-én Nyíregyházán ezeket mondta: „Csaknem száz esztendeje a jobbágyság felszabadításának és még mindig ott tartunk, hogy a jobbágyszabadítást kell megoldanunk. Az a feladatunk, hogy befejezzük azt a munkát amit Kossuth és Petőfi 48-ban megkezdték, de amit a magyar reakciós feudális nagybirtok rendszer nem engedett befejezni. Ma, három emberöltővel azután, hogy Kossuth Lajos kibontotta a szabadság zászlaját, a feudalizmus ezen utolsó fellelegvérében újra meg kell hirdetnünk a magyar földműves nép új honfoglalását”.

Az 1945-ös földosztással a magyar nincstelenek jutottak tulajdonba. Érdemes volna azzal foglalkozni, hogy jogszerűen az 1945-ben földhöz jutottak hogyan váltak az utóbbi években földnélkülivé. Boross miniszterelnök úr azt is mondotta, hogy 1953-ban Nagy Imre kormányprogramját az 1952-es aszály is befolyásolta. „Népgazdaságunk másik fő ága, amelynek terén a kormány előtt új feladatok állnak – a mezőgazdaság. A már említett alacsony – és az összes beruházásokhoz képest az utóbbi években viszonylag csökkent – beruházások miatt, az egyéni gazdálkodók megsegítésének elhanyagolása miatt, a termelőszövetkezeteknek sem gazdaságilag, sem politikailag eléggé alá nem támasztott, túl gyors fejlesztése miatt – ami a parasztság gazdálkodását bizonytalanná tette – a mezőgazdasági termelés fejlődése megakadt, s az utóbbi években lényegében egy helyben állt. Eben nagy része volt a gyakori és nagyarányú tagosításoknak, amelyek során sok visszaélés, erőszakoskodás fordult elő, ami joggal sértette parasztságunk igazságérzetét, amellet, hogy komoly gazdasági károkat is okozott neki. Ismeretes, hogy mezőgazdasági termelésünk döntően az egyéni gazdaságokon nyugszik, amelyeknek termelését az ország nem csak hogy nem nélkülözheti, hanem ellenkezőleg: termelésünk, fejlesztése mind a földművelés, mind az állattenyésztés terén országos érdek. A kormány elsőrendű feladatának tekinti az egyéni gazdaságok termelésének felkarolását, termelési és munkaeszközökkel, felszereléssel, műtrágyával, nemesített vetőmaggal és

az agrotechnika más eszközeivel való megsegítését”. Négy év után bírálta Nagy Imre a későbbi miniszterelnök a rendszert. Most ki mondja el ilyen őszinteséggel a négy év mulasztásait és hibáit?

(Észak-Magyarország, 1994. január 19.)

Egy másik történelmi évforduló

Ez nem kerek. Az 1944. december 21-én megalakult Ideiglenes Nemzetgyűlésről való emlékezésem volt az. Ez évben lesz 50 éve ennek a történelmi eseménynek. Amiről most mondandóm van – annak pedig jövő ilyenkorra – az 1945-ös földreformról.

„Az Ideiglenes Nemzeti Kormány hadat üzent Németországnak, hogy a magyar nép is kivegye részét saját maga felszabadító harcából és hazánk, valamint az egész emberiség legádázabb ellenségének, a barbár német fasiszta hordáknak a szétzúzásából... Meg kell menteni hazánkat az éhínségtől. ... Talpra kell állítani a mezőgazdasági termelést. ... Végre valóra kell váltani az annyi-szor becsapott és kisemmizett magyar nép évszázados álmát. Végre kell hajtani a földreformot. Olyan földreformot, amely gyökeresen felszámolja a feudalizmus átkos maradványait és sok százezer mezőgazdasági munkást és szegény parasztot tesz életképes kisbirtok tulajdonosává... Mások a földreform ellenségei közül azzal a hazugsággal akarják elütni a parasztságot ősi jussától, a földtől, hogy a földreform állítólag aláássa a tulajdon szentségét. ... A földtulajdon szentségét az ássa alá, hogy egyesek tíz, sőt százezer holdakat mondhatnak tulajdonuknak, ugyanakkor száz meg százezreknek semmijük sincs. A földreform, amely egy-egy mamutbirtokból a falusi szegénység ezreit és tízezeit teszi kisgazdaság tulajdonosává, nem csak hogy nem ássa alá, hanem mérhetetlenül megerősíti és növeli a kis földtulajdonost. ... A választ nekik a földreform megvalósításával adja meg a kormány és a falu népe. ... Magyarország csak a demokrácia jegyében születhet újjá. A demokrácia pedig a feudalizmus nemzetpusztító maradványainak megszüntetésén egy gyökeres földreform megvalósításán áll vagy bukik” – ezek a mondatok Nagy Imre földosztó miniszternek a debreceni Arany Bika éttermében 1945. január 1-én elhangzott beszédéből valók.

A jobbágyfelszabadítás az 1848-as forradalommal kezdődött és 55-ben az elnyomó császári kormányzat idején fejeződött be. A földbirtokok 30 százaléka a földesúri terhek alól felszabadult jobbágyoké volt. A kormányzat mindent megtett, hogy megakadályozza a birtokviszonyok gyökeres megváltozását. Például hitbizományok létesítésével, és a földműves

Nincstelenek kivándorlásának elősegítésével. 1895-ben a paraszti földbirtokok aránya 40 százalék, az 1921-es látszat földreform után már 50százalék volt. 1935-ben a tíz kh-on aluli földek területe, ha hozzá számítjuk 900 ezer kh közbirtokossági területet is, amely a parasztoké volt, akkor az arány 55,8 százalék. A feudális jelleget a birtokkategóriák mutatják: az 5 kh-on aluli törpebirtokosok aránya 10,2 százalék az 5 és 10 kh közötti kisparasztoké 9,2 százalék, 10 és 20 kh közötti középparasztoké 12,6 százalék, 20 és 100 kh közötti nagygazdáké 20 százalék, 100 és 500 közötti úri birtokosoké 12,3 százalék, az 500 kh-on felüli nagybirtokok aránya 37,5 százalék volt. Erdei Ferenc néhány mondatát idézem a feudal kapitalizmus jellemzésére. „Nem alakult ki a mezőgazdasági gépek használata. ... A tudomány eredményeit is csak szűk területen alkalmazták. ... A termésátlagok 1900-tól alacsony szinten voltak... Az értékesítő szövetkezetek a nagybirtokosok érdekeit szolgálták. ... A jobbágy-ságnak sokféle maradványa volt még. A parasztság a válságokon át vergődött. A kisbirtokos parasztság alacsony életszínvonalon élt. Hosszú ideig állandó volt a munka és kereset nélküliek hárommillió száma. ... A paraszt szó továbbra is elnyomottakat, földhözragadtakat és ember számba nem vett fejlődéstől, művelődéstől elzárt alattvalót jelentett”.

Az 1945-ös földreform gyökeresen megváltoztatta a birtokviszonyokat. Nagyobb szabású volt mint a jobbágyfelszabadítás, különb volt az eddigi ún. földreformoknál. A főúri nagybirtok-rendszert felszámolta. 642 342 földhöz juttatott között 3 258 738 katasztrális hold földet osztottak szét. 109 875 gazdasági cselédnek 922 255 kh-at, 261 088 mezőgazdasági mun-

kásnak 1 288 463 kh-at, 213 930 törpebirtokosnak 829 477 kh-at, 32 865 kisbirtokosnak 143 131 kh-at, 22 164 szegődményesnek és kisiparosnak 53 866 kh-at, 1256 okleveles gazdának 14 548 kh földet mértek ki. A föld nélkül maradtak közül 40 ezer családfő a haszonbérleti rendezés során jutott földhöz. A 20 holdon felüli nagygazdák és középbirtokosok száma 60 ezer volt. A nagygazdák és a maradék úri birtokosok kezén másfél millió katasztrális hold maradt. Az ország mezőgazdasági területének 9 százaléka. Kis és középparaszti ország lettünk. Az újgazdák sok helyen sűrű bokorba ültették a tavaszi búzát. Lovacskát és tehénkét fogtak össze a szántásnál vetésnél. Olykor maguk vonták az ekét. A magyar parasztság belterjes gazdálkodással, dicsérendő cukorrépa-termeléssel kertészkedéssel, sertéstenyésztéssel 1948-ra szép sikereket ért el. A világ magyar csodáról beszélt. 1989-90-től eltelt négy év alatt mire jutottunk? A hatalomban lévők tulajdonról szavalnak. Az 1945-ből földhöz jutottak közül többen kérdik, hol a földem?

(Észak-Magyarország, 1994. május 18.)

Egy kormányprogram évfordulójára

1953. július 4-én szombaton délelőtt 11 órakor az akkori Országgyűlés elnöke a neves miskolci szociáldemokrata (ekkor már MDP-tag) Rónai Sándor a következőket mondotta: „Tisztelt Országgyűlés! Az ülést újból megnyitom. A minisztertanács elnöke Nagy Imre elvtárs kíván szólni (nagy taps).” A híressé vált máig emlegetett Nagy Imre kormányprogram ismertetése egy óra hosszat tartott. Hat sorral hátrább egy másik szektorban, jó rálátással hallgattam Nagy Imrét.

Hogyan kerültem oda? 1939-ben Péter-Pál napján alakult meg a Nemzeti Parasztpárt. Augusztusban Kovács Imre főtitkár egy hozzám intézett levelében a parasztpárt tagjának nyilvánított. A népi írók könyveit olvastam, 1937. március 15-én ott voltam a Márciusi Front alakulásánál. 1945-ben Dél-Borsodból, Abaújon át a Bodrogekőig szerveztem, látogattam a Parasztpárt szervezeteit. Szervező, kerületi, majd Borsod-Gömör-Miskolc vármegyei titkár voltam 1949-ig. 53-ig beosztott-ként több munkahelyen dolgoztam. 1953. április eleji napon telefonon hívtak a megye pártbizottságára. Az előző napokban vitám volt a városi tanács elnökével. Nem voltam hajlandó feljelenteni a vasgyári „kétlakiakat”, a tavaszi árpa vetésének elmulasztása miatt. Egy mázsza vetőmag az 52-es aszály után majdnem annyi volt, mint a havi fizetésünk. A feleségemmel mondtam, hogy hova hívtak, ha estére nem jövök haza, keressen. Kovács István – aki korábban Rákosi káderese volt – a megyei pártbizottság első titkára hogylétem felől érdeklődött, a tavaszi munkákról is beszélgettünk. Majd a dolgok közepébe vágott. Közölte miért hívatott. „Önt képviselőnek akarjuk jelölni”. Meglepődtem, rosszabbra számítottam. Elmondtam, hogy édesapám 1923-tól 1944. március 19-ig rendőr volt Budapesten. Megvonták a nyugdíját. Az építőiparban segédmunkás. Én pedig a Horthy-hadseregben tartalékos hadnagy voltam. Nem akarom, hogy egy idő után befurakodottnak nyilvánítsanak. Mellőzze ezeket, mondta Kovács István. Én vezérkari tiszteket hoztam ki a börtönből, mert kiváló szakemberek voltak. Önt itt éveken át mellőzték. Most ilyen típusú parasztpolitikusokra van szükség. Eszembe jutott boldog emlékű Horváth János barátom, aki a Parasztpárt központjába megsúgta: Imre változás lesz, szerepünk lehet. Édesanyám Bogács hangulatát hozta azzal, hogy jobb világ lesz. Elvállaltam a jelölést. Negyedszer lettem pótképviselő. Rákosi Mátyás a csepeli mandátumot fogadta el, így én rukkoltam elő képviselővé. Zalában pedig a kisgazdapárti Milei István.

Az országház főbejáratán a piros szőnyegen felfelé haladva eszembe jutottak őseim, akik a helyi politikában szerepet vittek. Amikor Nagy Imrét hallgattam, akkor értettem meg, miért ülök én itt az Országházban, ahol 1956. augusztus 1-jén mondtam el a „szűzbeszédemet”, a helyi szabálysértési bizottságok alakításáról szóló törvényjavaslat vitájában.

Nagy Imre beszédéből néhány főbb gondolatot idézek: „Biztosan mondhatjuk, hogy a most összeült országgyűléssel fejlődésünkben új szakasz veszi kezdetét, amelyben fokozottabban kifejezésre kell jutni a nép szuverenitásának, a parlament nagyobb szerepének, az állami élet törvényes irányításában, a felelős kormányzás alapelveinek és célkitűzéseinek meghatározásában, valamint az országgyűlés alkotmányos jogainak gyakorlásában.

- A kormány feladati ellátásában fokozottabban az országgyűlésre kíván támaszkodni... - ... népgazdaságunk fejlesztése terén feltétlenül számol az ország gazdasági erőforrásaival, így nem tűz maga elé olyan feladatokat, amelyeknek megvalósításához hiányoznak a szükséges feltételek, akár nyersanyagbázisról, akár az ország erejét és teljesítőképességét meghaladó, vagy túlzottan igénybe vevő beruházásokról, akár a lakosság életszínvonalának rovására menő egyéb túlzott gazdasági feladatokról van szó. A kormány a gazdaságpolitika terén azt a

közmondást tartja szem előtt, hogy addig nyújtózkodjunk, ameddig a takaró ér”. – Engem különösen a mezőgazdasággal kapcsolatos bírálatai és elképzelései kaptak meg.

„A kormány minden eszközzel meg kívánja szilárdítani a paraszti termelés és tulajdon biztonságát. Ennek érdekében már az idén megtiltja a szokásos őszi tagosítást, amely az önkényes földbirtokcserével akadályozza a föld gondos művelését és csökkentette a gazdák termelési kedvét”. – Szólt a tsz-ek elsietett fejlesztéséről, az önkéntesség megsértéséről, a túlkapásokról és ennek súlyos következményeiről. „A kulákok elleni túlzó rendszabályok folytán nagy területű tartalékföldek nagy része műveletlenül maradt. A kormány a termelés biztonságát elsődlegesen és sürgős feladatának tartja. Engedélyezi a földek szabad bérbeadását és bérbevételét. Az államnak felajánlott földet vissza lehet kérni. Vetőmagkölcson is kapunk. A kormány a termelés felvirágoztatására törekszik. Számít a parasztság helyeslésére és támogatására is. A begyűjtési rendszert egyszerűsítik. Aki a parasztságra a törvényes kötelezettségein túlmenően terheket ró, a legszigorúbban büntetni fogják”.

Az értelmiséggel szembeni bizalmatlanság felszámolását erős kézzel számolja fel a kormány. Képzettségnek tudásnak nagyobb megbecsülés jár, mint bármikor az úri világban.

Az értelmiségi képzés terén a túlzás ellen szólt. Ne építsünk légvárakat. Szívet melengető volt, ahogy a népiskolákról és a jövő reménységéről a kis magyarok elemi oktatásáról szólt. Türelmet követelt a vallási kérdésekben. Tudja, hogy a feladatok megvalósítása nem lesz könnyű, még kevésbé megy önmagától. A siker legfőbb biztosítója a széles néptömegek aktív részvételében van. Tisztában volt azzal, hogy lesznek, akik nem akarják felszámolni az önkényeskedést, a túlkapásokat, népellenes szellemét és módszereit. A kormány résen áll az ilyen-fajta törekvések felszámolására. A beszéd után a folyosón találkoztam ilyen „nemakarunkkal”. Egy hét múlva Rákosi Mátyás már ellentámadást indított: „A kulák listával vagy lista nélkül is kulák”.

(Észak-Magyarország, 1994. július 19. 14. p.)

Kenyér és torta

Minap a vonaton idősök körében telepedtem le. Egy hatvanas férfi vitte a szót a kenyérről. Éppen azt mondta: amikor a három hatvanról felemelték a kenyér árát, azt hittem, a nép morog majd. Enni kell – szólt közbe egy ötvenes. Két „hozzászóló” után egy idősebb ember a régebbi időkbe ment vissza, amikor ő este kenyeret kérve az édesanyjától, azt a választ kapta: kisfiam, a kenyér elment aludni. Jött a jegykezelő és utána már másról folyt az eszmecsere.

Fejemben azonban ott maradt a kenyér. Visszaemlékeztem nagyanyám szertartásos kenyérsütéseire. Alig vártuk, hogy a „vakaró” kihűljön és jóízűen falatozzunk. Gyerekcsapatban, ha valaki leejtette a kenyeret, felvette, lefújta és megcsókolta, azután fogyasztotta el. A kenyerespajtás szavainkat mélyebb tartalmúnak tartom, mint a barátságot, mert az emberek együtt végzett munkával kenyeret kerestek. A kenyér pedig a búzából, az életből lett. Amikor két család együtt lakott, azt hallottam: egy kenyéren élnek. Az ötvenes évek elején a paraszti furfang túljárt a hatalom eszén, mert a lóca egyik végén az öregek, a másik végén a fiatalok kenyere volt. A magukén termelt búzából törvényesen többet tartottak meg így maguknak. Ez a külön kenyéren élés több családnál kenyértörésre, másoknál viszályhoz vezetett. Több településen már a háború előtt volt közös szérű és csodálatos módon nem lopták egymás szalmáját. Amikor a hatalom a parasztok iránti bizalmatlanságból kötelezővé tette a közös szérű kialakítását, több helyen meglazultak az erkölcsök. Valamikor a gazda és az emberséges cséplőellenőr fortélyos összekacsintása megadta a császárnak is a maga részét, de maguknak is a megérdemelnél többet, mint amennyit a szigorú elszámoltatás szerint lehetett. Így történt, hogy a faluban a vendégtől nem kérték a kenyérjegyet. Életem szomorú élményei között tartom számon azt a képet, amikor falun hajnalok hajnalán hosszú sor állt a bolt előtt kenyérért. Arra kényszerültek a föld művelői, hogy mint a munkások és a hivatalnokok, reggel 6-kor vagy 8-kor álljanak munkába. Máskor erre az időre már kukoricából jókora területet megkapáltak, búzából pedig tisztességes rendfőt levágtak, olykor keresztbe is rakták. A paraszti munkaerkölcs megromlása ekkor kezdődött.

A két világháború között időhöz képest az ötvenes évektől egyre inkább nem becsülték a kenyeret. Régebben a kenyérhéj a moslékba került. Esténként sok kutya a hűséges házőrzésért emberszámba véve kapott egy szelet kenyeret. Néhány évvel ezelőtt valamelyik jeles ünnep után láttam a tévében, hogy a száraz kenyeret teherautó-számra vitték a hizlaldába, a tervgazdálkodás dicsőségére és a piaci igények figyelmen kívül hagyásával. Láttam gyerekeket zsemelével focizni, vajas téliszalámis zsemlet a kukában. Néhány éve sokfajta kenyér között lehet válogatni. A napokban kedvencemet, a 70 dekás krumplis kenyeret 55-57 forintba emelték. Egy bolti polcon láttam, hogy a fehérkenyér 78 forintért kínálta magát. Régóta tapasztalom, hogy idős nyugdíjasok a szigorodó körülmények közepette csökkentik a kenyér fejadagjukat. Mostanában ugyan még nem hallottam csitító szót az aludni tért kenyérről, bár lehet, a mai egyre durvuló világban ezt is másképpen mondják.

A Magyar Nemzet 1995. március 25-i számában olvastam a Bokros Lajos pénzügyminiszterrel készített interjút. Lévén a miniszter 41 éves, nem hallhatta – de hallhatott róla – Gerő Ernőnek 1949 tavaszán a lánggyári sporttelepen elmondott választási beszédét. Többek között ezt is mondotta: „Az első ötéves terv végére (számokat mondott, már nem emlékszem rá, ezért írom így) ennyi meg ennyi szelet torta jut a gyerekeknek, ha a falánk felnőttek meg nem eszik előlük”. A miniszter pedig így nyilatkozott most: „Nagyobb lesz a torta, amiből nagyobb szelet jut majd a rászorulóknak”. A 80-as években a lagzikban láttam és hallottam, hogy különböző ballagásokon milyen tortakölteményekben tettek pusztítást a gyerekek és a felnőttek. A rászorulóknak nem több tortaszelet, hanem nagyobb és biztonságosabb kenyér, azaz megélhetés kell.

(Észak-Magyarország, ÉM-hétvége, 1995. május 13. II. p.)

Az író, akinek műfaja az antifasizmus

Találkozások Fábry Zoltánnal, a stószai remetével

A Tokaji Írótabor kuratóriuma az 1995. évi 23. Tokaji Írótabor idején tartott ülésén – Gál Sándor kassai költő-újságíró korábbi meghívását elfogadva – úgy határozott, hogy 95 október 13-án a Fábry-napok alkalmából kihelyezett ülést tart Kassán.

Katonáskodásom idején a felvidéki katonacimboráimtól hallottam először Fábry Zoltán nevét. A háború után több könyvét megvásároltam, az összes műveiből hat kötet található a könyvtáramban. A „Hazánk Európa” című könyvében válogatott tanulmányai jelentek meg. Amikor 1970. május 22-én Stószon meglátogattuk, ezt írta a könyvbe: Hegyi Imrének stószai látogatásakor. Fábry Zoltán. E látogatásra úgy került sor, hogy a kelet-szlovákiai népfrontos kollegám, Vojtech Cholevával (Holeva Béla) beszélgettünk. Megtudtam tőle, hogy 1944. március 19-én a sátoraljaújhelyi börtönben volt letartóztatásban. Az évforduló alkalmából több évben részt vett az ünnepségen. Arra kértem, hogy segítse elő Fábry Zoltánnal való találkozásunkat. 1970 májusában a Békehónap idején került rá a sor. Harminctagú népfrontos csoporttal tettük tiszteletünket a nevezetes stószai házában. Velünk volt Gulyás Mihály író, a Napjaink főszerkesztője is. De ennek története van. Gulyás a Népszabadságban – „Tétova gondolatok a hazáról” – címen figyelemreméltó írást jelentetett meg. Rényi Péter főszerkesztő-helyettes azonban személyiséget sértő módon legorombította.

Fábry Zoltán a Kortársban kiállt Gulyás Mihály mellett. Faragó Vilmos az Élet és Irodalomban igyekezett enyhíteni e feszültséget. Amikor a „csapatot” szerveztük, szóltam Miskának: Megyünk Stószra, Zoli bácsihoz. Nagy volt az öröme. Stószon már benn volt a társaság a híres könyvtárszobájában, amikor Zoli bácsi megkérdezte: Imre jött-e még valaki? Igen, válaszoltam, és karonfogva bevezettem és bemutattam Gulyás Mihályt. Zoli bácsi örömmel ölelte magához védencét. Két hét múlva Kabdebó Lóránt Trabantján – amelyet Tarján Istvánnal, a Déli Hírlap főszerkesztő-helyettesével felváltva vezettek – Gulyás Miskával mi is Fábry Zoltán temetésére mentünk.

Az első világháborúban egy orosz katona szuronya megállt a levegőben. Fábry Zoltán életben maradt. A háborúban szerzett betegségében a stószai fenyvesek jó levegője életmentő hatású volt. Fiatal hadnagyként élte meg a monarchia összeomlását, idegeiben ott volt a háború minden véres és embertelen élménye. Szülőfaluját nem hagyta el, mégis más országban kellett életét berendeznie. Hamar megtalálta a kisebbségi sors és a magány ellenszerét. Kisebbségben és hátrányos elszigeteltségben – de a magyarországi helyzetnél szabadabban – megtalálta a módját, hogy Stószon bekapcsolja magát az európai szellem áramkörébe. Fábry jól élt azzal a lehetőséggel, amit Csehszlovákiában a polgári demokrácia jelentett. Haladó szellemű emberekkel tartott kapcsolatot.

Élére állt a Sarlónak, amely a felvidéki fiatal magyarok haladó mozgalma volt a társadalmi előremenetelét és kis népek megbékélését hirdetően. Nagy tájékozottsággal rendelkezett, és ezért tudta bírálni nemcsak a Horthy-Magyarország úri világát, nacionalizmusát, hanem minden nacionalizmust, így a szlovákok is. 1936-ban a fasizmusról és Európáról így ír: „A fasizmus a humanista és szocialista kultúra tudatos szétverője. A könyvmáglyától egyenes út vezet a fegyverdinamikáig. Egyenes út, mely csak az európai kultúra halálát jelentheti. A fasizmus a legfőbb európai princípiumnak: a testvériségnek, a szociális univerzalizmusnak a kerékkötője... A kiindulóponton Európát választottuk; mienk tehát minden tünete, kihatása, sorsa és gondja. Európa nehéz haza. Ha veszélyben van, az emberiség sorsáról van szó. Mi

Európát emberségvonatkozásai miatt vállaltuk, és most elkötelező humánuma mozgósít minket egy szellemtaposó és emberségtagadó valósággal szemben”.

Kisebbségi sorsban, sajátos helyzetben a magánosságát vállalva alakította ki az életformáját, hogy minden erejét a fasizmus ellen és a szlovenszkói magyarság érdekében hasznosítsa. A második világháborúban az antifasiszta koalíció legyőzte a háborút indító hitleri német fasizmust. Úgy éreztük, az ember újra felemelt fejjel járhat a világban. Mi, magyarok újra a vesztesek sorában vagyunk. Utolsó csatlós, bűnös nemzet, ragasztották ránk a címkét Rákosiék. Fábry Zoltán „A vádlott megszólal” című kiáltványát Stószon 1946 májusában a cseh és szlovák értelmiségnek címezte. „A legyőzöttek csoportjába tartozom újra: magyar vagyok. A legmélyebb megalázottság fokáról, nyelvfosztottan, szóbénítottan kiáltok hozzátok, szabad emberek, írók és írástudók, kiknek némasága már feloldódott. A mélyből – de profundis – a legmagasabb fórumhoz apellálok; a szellem szabad embereihez. Egyetlenegy ember egy gettózott kisebbség, egy elnémított nyelv nevében, minden törvényes vagy különleges megbízatás nélkül, szobám négy falából kiindulva a magam bőrére és felelősségére és mégis az összességet képviselően, mert aki itt szót kér: író, szlovenszkói magyar író”.

Fábry Zoltán halála után Encsen – korábbi kiadója és Holeva Béla részvételével – Czine Mihály irodalomtörténész, egyetemi tanár tartott emlékező-előadást. A volt edelényi járás több községében Slezsák Imre könyvtárigazgató szervezésében, a kassai rádió magyar adásának munkatársa Béres József és Gyüre Lajos író-tanár közreműködésével tartottunk emlékezőesteket, ahol magnetofonszalagról Fábry Zoltán hangját is hallották a megjelentek.

Hetvenedik születésnapja előtt Simon István Kossuth-díjas költő folytatott Fábry Zoltánnal beszélgetést. Azt kérdezte tőle: „Minek neveznéd, ha meg kellene határoznod izgalmas műfajodat?” Széttárta két karját, és szomorúan mosolygott. „Az életemnek. Ahogy annyiszor mondtam és leírtam, a műfaj neve: antifasizmus. Se több, se kevesebb. Ennyi nekem elég, s talán sok is volt, ha minden harcra visszagondolok”. Arra a kérdésre, hogy mit érez ötvenéves írói pályájára visszagondolva, szemében könnyel, rekedtes hangon csak annyit mondott: „Talán Vörösmarty szavai fejezik ki, amit érzek. Ez jó mulatság, férfi munka volt”. Halálának 25. Évfordulója évében kedvelt kifejezésével hozzáteszem: fegyvere egyedül a „vox humana” (emberi hang) volt. Ezzel érvényesítette gondolata igazát.

(Észak-Magyarország, 1995. október 12.)

Lángelmét temettünk

Illyés Gyula mondotta e szavakat természetesen jelen időben Veres Péter búcsúztatásán. A „Számadás” és a „Gyepsor” című könyveit könyvnapon vásároltam meg. Az utóbbit 1940. június 4-én, és ezt dedikálta is. Az idők folyamán szinte minden könyvét megvásároltam és elolvastam. Parasztpárti és népfrontos tisztségviselőként gyűlésekre és író-olvasó találkozókra elkísértem.

Megyéinkben gyakran megfordult.

A Sárospatakon való tartózkodásáról különböző találkozókra egy-egy volt népfőiskolás vagy pataki diák valamelyik könyvére, vagy mondására történő hivatkozása volt a bizonyíték. Miskolcon a „Jószerecsse Dal- és Önképző Kör” által 1943 könyvnapján szervezett irodalmi esten a magyar irodalomról beszélt. Jó barátságban volt a nemrég elhunyt Korán Imre mérnökkel. Sályban, mint civil munkaszolgálatos katonáskodott 1944 őszén. Margit nevű lányát a Mezőkövesdről Békásmegyerve települt Dudás Gáspár vette feleségül. Tardon a földosztó Petrik Vilmos tizenegy gyermeke közül Máriának Veres Péter volt a keresztapja. Putnokon, Göncön és Béres Ferenc falujában, Gagybátorban parasztpárt nagygyűlést szerveztünk a részére. Fancsalon és Füzérben a domb- és hegyvidéki gazdálkodást, valamint az almáskertet nézte a gazda szemével. Kázmárkon kortársát, id. Kurck József tsz-elnököt látogatta meg. Tarcalon pedig Bakonyi József Kossuth-díjas állami gazdasági igazgatóval folytatott eszmecsere Hegyalja értékeiről. E látogatásokról az Élet és Irodalomban elismerőleg írt.

Rákosi Mátyással először 1945 elején találkozott Debrecenben. Erről és a sályi „katonáskodásáról” „Az ország útján” című könyvében számol be. (Miskolcon 1965. május 30-án így dedikálta a könyvét: „Hegyi Imrééknek, régi jó barátainak szeretettel Veres Péter”.) Protokoll-látogatásra hívta Rákosi. Rövid ideig tartott, barátságosan elbeszélgettek. Rákosi már akkor úgy tartotta magát, mint a hatalom igazi és legfőbb birtokosa, de ez csak az udvartartásából volt érezhető. Amikor Veres Péter a falujából elvitt emberekre terelte a szót és egyéb közérzetrontó dolgokra, kitért előle. Megértette, nem akar erről beszélni. Úgy értékelte, hogy Rákosi hamar beleszokott az uralkodó szerepbe. Nemcsak azért nem volt megilletődve Rákositól, mert nem ismerte a személyi kultusz túlhajtott mibenlétét, hanem azért, mert ezt a vezéreszményt nem tudta Rákosira alkalmazni. Nem érezte meg benne a „nagy embert”, a „vezért”, az elhivatottat. Rákositól tehát nem kapott semmifajta utasítást, mint ahogy azt némely rosszindulatú szociáldemokraták híresztelték. A főbb politikai vezetők közül egyetlen volt, aki nem nézte le, hanem respektálta, mert „hasznos ember lehet”, csak nagyon „vigyázni” kell rá. Néhány parasztpárti nagygyűlésen másfél órai beszéd után hallottam tőle: úgy látom sok minden tetszik, amit mondtam. Úgy nézek én ki, mint akinek karika van az orrában és Rákosi Mátyás ennél fogva vezet. Nagy derűtség fogadta e mondatokat. Rákosi nehezen szenvedte el ezt a „felségsértést”. Amikor Veres Péter mint honvédelmi miniszter a Bakonyban pihent és írt, Királyszálláson egy éjszaka kigyulladt a ház tetőzete. Néhány nap múlva a minisztériumi dolgozószobájában a nagy szőnyeg alatt keletkezett tűz. Veres Péter lemondott a miniszterségről.

Rákosi elmarasztalta.

Rákosi Kecskeméten 1948. augusztus 20-i beszédében elmarasztalta Veres Pétert, mint politikust, de dicsérte, mint író. Révai József az első írókongresszuson a „Pályamunkások” című művét a párttag írók elé példának állította, tanuljanak Veres Pétertől, miképp kell ábrázolni a munkát és a munkást. Darvas József 1960. augusztus 28-án Tiszaladányban hallgatva a helyi régi ismerőseivel folytatott eszmecserejét, azt mondta: látod, míg mi

miniszterkedtünk, addig ő írt és micsoda műveket alkotott, naprakész ismeretei vannak a világról és hallatlan erő van benne.

Veres Péter a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetemen 1965-ben tartott előadását Juhász József, a szakszervezet kulturális felelőse szervezte. Az illetékesek megijedtek a javaslatától, mert féltek Veres Péter nyíltságától, okosságától, botránytól tartottak. Egy hivatalos ember csak pártfegyelemnek engedelmességgel ült fel az elnökségbe. (Az előadás végére lázba jött és úgy nyilatkozott: egészen jól beszélt.) Az egyetemi hallgatók és egyetemi tanárok egyformán feszült figyelemmel hallgatták a széles, tudományos alapokra épített beszédét. Egy másik alkalommal szintén az egyetemen ugyancsak telt ház előtt azt mondta a fiataloknak: tudom, hogy sokat kell tanulnotok és rajzolni, így nem valószínű, hogy jut időtök az én a „Balogh család története” című könyvem elolvasására. A halálom után még beszélnek rólam egy ideig, majd csend lesz körülöttem. Az idő múltával valaki majd felfedezi, mondván: nicsak, így élt a XX. század első felében a magyar parasztság. Nekünk íróknak tehát figyelembe kell venni a Ti majdani szabadidőtöket és az írói mesterséget finomítva, tömören kell írunk elbeszéléseket, kisregényeket. A 80-as években a rádióban rádiójátékként vagy felolvasásban hallottam „A kellelten leány”-ot, „A csatlós”-t és az „Almáskert”-et.

Miskolc város vezetői 1969. augusztus végén a lillafüredi Palota szállóban vendégül látták a fiatal írókat. Veres Péter előadásszámba menő felszólalását nagy érdeklődéssel hallgatták. Elmondta, hogy ő már 1942-ben is járt itt, mert a Kállai-kormány az írókat meg akarta nyerni a hintapolitikájához. A haladó írók nem mutattak erre hajlandóságot. Majd arról szólt, hogy a fiatal írók minden korban elégedetlenek azzal, amit az ősök csináltak. Mi még Móricz Zsigmonddal is így voltunk. Meg tudom tehát érteni a mai fiatalok elégedetlenségét. Számon tartotta, hogy ki mit ír közülük és nyomban örömmel reagált az első tehetséges írásra. Okosnak tartotta az akkori fiatal írókat, de őszintén megmondta, hogy még kevés a műbizonylat.

Az igazi író próbája.

Az igazi író próbája, ha saját élményanyagából állít művet. Shakespeare-t hozta fel példának „ha a király sóhajt, mindig az egész nép mond arra jajt”. Ez többet mond könyvtárnyi történeti fejtegetésnél. Aki nem akar üzleti konzumirodalmat, abban folyton él a felfedező nyugtalanság. Az irodalomnak mindig újjá kell születnie. E gondolatai összecsendültek a miskolci egyetemen az írói mesterség megújításával kapcsolatban mondottakkal.

Utazásaink és a beszélgetések során szó volt a paraszti jövődőről, a mezőgazdasági „mezei” értelmiségről, mint közvetítőről, akiknek igazi alkot, teremtő értelmiségiekké kell válniuk, nőniük. A beszélgetőpartnereinket dicsérte, mert velük nemcsak a termelésről, hanem a családról, a nemzetről és az ország sorsáról is felelősséggel beszélgettünk. Azt mondta, jó volna, ha ez a sok képzett ember az ország dolgaival is többet foglalkozna, mert közülük van hozzá. A gazdasági reformról folyt már vita ebben az időben. Egy szép gondolatát szükségesnek tartom közreadni „a föld s ami rajta van, nem csak termelőeszköz és nem csak gazdasági üzem; a föld otthonunk is, hazánk és eltartó édesanyánk is: a föld minden”. A miskolci egyetemistáknak mondottakat, hogy kevés idő jut az olvasásra, a mezei értelmiség előtt is felhozta, hozzátéve, tudom sok a munkátok, mégis azt mondom: az az irodalom, amelyik élményerejű társadalmi és történelmi felismeréseket, s hozzá használható emberismeretet, lélekismeretet ad, éppúgy szükséges, mint a jó szakirodalom, éppúgy szükséges, mint maga a munka. Ezek együttesen hozhatnak sikert. A maiak ezt üzenetnek is felfoghatják.

A Veres Péter Emlékbizottság készül 1997. január 6-ára, Veres Péter születése 100. évfordulójának méltó megünneplésére.

(Új Észak, 1996. január 12. 11. p.; ld. még: MAME, 1997. 4. p.)

Törvénybe iktatni Nagy Imre emlékét

Elszomorodva olvastam az Észak-Magyarország 1996. március 7-i számában, a Megkérdeztük az olvasót rovatban Nagy Imre törvénybe iktatásáról szóló megnyilvánulásokat. Úgy látszik, nyolc évnyi idő és több Nagy Imréről szóló könyv megjelenése nem volt elegendő ahhoz, hogy harminc év alatt a fejekbe sulykolt becsmérő szavak elhagyják emlékezetünket. A rendszerváltás óta sajnos mély hallgatás van Nagy Imréről, mintha szégyellni való volna a reformerből forradalmárrá való előrelépése. Az írott és az elektronikus sajtót egyaránt el kell marasztalnunk emiatt. (A tárgyilagosság kedvéért megjegyzem, hogy e lap hasábjain háromszor volt alkalmam a földosztó Nagy Imréről és kormányprogramjáról írni.) A történelmi tények alapján valóság-hű értékeléssel összefüggésben láttatva, többet tudó közvélemény alakításában nemes feladatuk lehetett volna részt venni.

Az 1945-ös földreform óta a nehéz években a tulajdon érzetét megízlelt nincstelenek a földosztó Nagy Imrére emlékeztek. Sokan az általa aláírt „Birtoklevél”-et ereklyeként őrizték.

Az 1953. július 4-i kormányprogramjának megvalósulása során a tsz-ből való kilépés lehetősége, a könnyítések, a termelési biztonság, a könnyűipar fejlesztése, az ellátás javítása, a recski és más internáló táborok felszámolása, a kitelepítések megszüntetése az emberek közérzetét javította, visszaadta szabadságukat. Egy, a hatalommal visszaélő csoport kivételével az egész ország felszabadultabb volt.

1955-ben felmentették a miniszterelnöki tisztségéből és kizárták a pártból. Ellenzékben, de korábbi félreállítása idején is nagyon nehéz körülmények között élt. Magatartása egyedülálló volt, mert a pártban vitatkozott és vitára szólította fel ellenfeleit. „A magyar közélet erkölcsi-etikai kérdéseiről” szóló tanulmányában olvashatjuk: „Nem egyeztethető össze a közélet tisztaságával az olyan anyagi függőség, amely egyéniségüknek és meggyőződésüknek feladására kényszeríti az embereket”. Miféle kommunista erkölcs az, amelynek nevében Rajk Lászlót most utólag azért bélyegzik meg, mert szerintük gyáván magára vállalta az ellene emelt hazug vádakat, engem pedig ugyancsak a kommunista erkölcsnek a nevében a KEB (a párt legfőbb fegyelmi szerve) azért ítélte el és közösiített ki a pártból, mert nem voltam hajlandó vállalni az ellenem emelt hazug vádakat”.

Az 1956-os népfelkelés első óráiban érte mentek, mert általános kíváncsialom volt, hogy ismét ő legyen a miniszterelnök. 1953 ugyanis előfutára volt 1956-nak. A forradalom és a szabadságharc idején a néppel tartott. Egy minisztere, Gyenes Antal eltörölte a begyűjtési Minisztériumot. (Egyetemi tanítványai a 70-es, 80-as években a magyar mezőgazdaság egyes ágazatait világszínvonalra emelték.)

Az utolsó szó jogán drámai rövidséggel a következőket mondotta: „Kétszer próbáltam megmenteni a szocializmus becsületét a Duna völgyében, 1953-ban és 1956-ban. Rákosi és az oroszok megakadályozták benne. Ha most az én életemre van szükség, azt bizonyítja, hogy a kommunisták nem mind a nép ellenségei, nagyon szívesen odaadom. Ezek után úgy sem ér már semmit. Tudom, hogy lesz majd egyszer egy Nagy Imre per, amelyben rehabilitálnak és háromszor annyian jönnek el a temetésemre, mint Rajkéra. Csak attól félek, hogy azok mondják el majd a gyászbeszédet, akik elárultak”.

Az MSZP a többi parlamenti párt támogatását is szeretné megnyerni ahhoz, hogy az Országgyűlés törvényben emlékezzen meg Nagy Imréről. Azóta többen nyilvánítottak véleményt. Nekem nagyon tetszett Mécs Imre SZDSZ-es képviselő őszinte, nyílt véleménye. „1990-ben szinte puccsszerűen hagyta ki a kormányzat Nagy Imre nevét az 1956-os forradalom emlékét megőrkítő törvényből”. Hozzátette: „helyesebb lett volna körömszakadtáig ragaszkodni az

eredeti elképzeléshez. Magyar történelmi és országgyűlési hagyomány, hogy a nemzet kiemelkedő személyiségei és vezetői emlékét törvényben örökítse meg a T. Ház. Rákóczi Ferenc, Kossuth Lajos sorába igazán beilleszkedik az 56-os forradalom szimbólumává nemesedett mártír miniszterelnök neve”. Rainer M. János történésztől hallottam a rádióban: az SZDSZ elődként tartja számon Nagy Imrét, Bibó Istvánt, Donáth Ferencet, Jászi Oszkárt és másokat. 1956. november 4-e után hetekig szinte az egész ország Nagy Imre és harcostársai mellett állt. 1989. június 16-i temetésén a százezrek megjelenése népszavazás volt mellette. Mindszenty József Nyugaton következetesen tisztelettel, elismeréssel, meleg hangon emlékezett meg a „forradalom mártír miniszterelnökéről”.

1956. október 23-án délután a pesti utcán többek között hallatszott egy politikus és megfontolt vers: „Ne csináljunk mindent késve, Nagy Imrét a vezetésbe”. A mai pártok számára üzenet is ez. Ne késleltessék Nagy Imre emlékét törvénybe iktatni.

(Észak-Magyarország, 1996. március 18.)

Földvári Rudolf 75 éves

1953-ban több vonatkozásban találkoztam a nevével az újságokban. Amikor Borsod megyei első titkár lett, egy képviselőcsoportban voltunk. 1954 szeptemberében a Hazafias Népfront első kongresszusára készülve azon fáradoztunk, hogy a félreállított más pártbelieket, pártonkívülieket – őket megkövetve – megnyerjük a mozgalomban való részvételre. Az utóbbi években a Nagy Imre Társaságban tevékenykedünk.

Tudtam róla, hogy 1953. június 13-16. között a pártdelegáció tagjaként Moszkvában járt. Erről 1989-ben az Új Tükör folyóiratban tette közzé feljegyzéseit. Megjegyezte, hogy a találkozónagy történelmi lehetőség volt. A párthatározatot akkor kellett volna megismertetni a néppel. 1955-ben a szovjet és a magyar pártvezetés akadályozta meg az 1953-as „új szakasz” politikájának megvalósítását. Mindezekről 1994 júniusában összefüggésekben láttatva az eseményeket tartott előadást Miskolcon.

Miskolcra kerülve a Nagy Imre-kormányprogram szellemében nagyon határozottan hozzáfogott a párt tisztségviselői körében lábra kapott korrupció és iszákosság ellen. A különböző népfront fórumokon helyeselték és támogatták ezeket a jó közhangulatot teremtő intézkedéseket. A népfront akcióprogramjának tárgyalásánál 1955-ben – Rákosi ellentámadásának idején – érzékelttem Földvári diplomáciai készségét. Szavaiból kivettem, meddig lehet elmenni, hogy a jó ügyet átmentve szolgáljunk, és ne menjünk fejfel a falnak.

1956 februárjában a szovjet kommunista párt XX. Kongresszusa után a miskolci írócsoportban is mind erőteljesebb lett a bíráló hang. Országos visszhangot váltott ki Bihari Sándornak a Művelt Nép c. képes heti folyóiratban megjelent Miskolci Kocsonya c. írása. Széphalom c. megyei folyóirat mellékleteként megjelent Kilátóban a „miskolci Pilvax”-ban (Kazinczy Könyvesbolt mellett) megfogalmazottak kerültek napvilágra. Az 1956. október 20-i számában Földvári Rudolf „Értsük, becsüljük meg egymást, fogjunk munkához” című nagy hatású írásában ez olvasható: „Meggyőződtem arról is, hogy a miskolci ‘Pilvax’ tagjait a becsületes jó szándék vezeti, amikor példaképüknek az 1840-es évek ‘Pilvax’-át és annak tagjait tartják”. Földvári azt is írja: „S ahhoz, hogy ma sok mindent másképpen látok, mint júliusban, segítséget adott a vita és a vitában a korábbi cikkemet bírálók... Eljutottam addig, hogy felismertem mit kell tennem”.

A tett pedig 1956. július 31-én a magyar Országgyűlésben hangzott el. „Sokat hallottunk a magyar Ruhr-vidékről, az ország első és legfontosabb iparvidékéről, és emellett azt kell ma megállapítanunk, hogy 19 megye közül – az Országos Tervhivatal adatai szerint – Borsod megye lakáshelyzetét tekintve a 18., mozi helyzetét tekintve a 19., falvak villamosítását tekintve a 19., egy tanteremre jutó tanulók számát tekintve a 15., egészségügyi helyzetét tekintve 11. a megyék között. Miskolc, az ország második városa – nagyságban második városa – az ország öt nagy városa közül a mozit kivéve, az utolsó helyen áll a kérdéseket tekintve. És mindez az ország valóban egyik legjelentősebb iparvidékének, mai tűrhetetlen szociális, kulturális képét állítja elé. Ez egyben komoly kritikája kormányunk eddigi munkájának, és arra int bennünket, hogy sokkal hatékonyabban kell gondolkodnunk a jövőben az északi iparvidék munkásairól, értelmiségi dolgozóiról és dolgozó parasztjairól”.

1956. október 14-én a ‘40-es évek második felében tevékenykedett koalíciós pártok vezetői részére népfront-találkozót szervezett. Földvári Rudolf a Magyar Dolgozók Pártja központi vezetőségének a kibontakozást elősegítő tervezeteit ismertette. A találkozó előtt járasonként a népfront fórumain összegyűlt gondolatokat, bírálatokat a megyei képviselőcsoport feldolgozta, hogy az őszi ülésszakon – Földvári júliusi felszólalását folytatva – a megye és Miskolc város érdekeit képviseljék.

Október 23-án, mint az ország más nagyvárosaiban, így Miskolcon is az egyetemistákkal és a munkásokkal az élen '48-as márciusi hangulatú felvonulás volt. A megalakult munkástanács elnökségében ott volt Földvári Rudolf is a megyei pártbizottság első titkára. Mivel ő Nagy Imrével együtt volt Moszkvában, jó szolgálatot tett a jelenléte a munkástanácsban. Felkeresték Nagy Imre miniszterelnököt. Dr. Gergely Attila: „A hatalom árnyékában. Egy államvédelmi főosztály jelentése” című írásában ez olvasható: „Voltak pártfunkcionáriusok is, akik látták, hogy a nép mit akar, mi az igazi érdeke. Pl.: Földvári Rudolf a Borsod megyei pártbizottság akkori első titkára is szembeszegült a szovjet beavatkozással”.

1956. november 5-én a megyei Munkástanács vezetőit letartóztatták a szovjetek. A munkásság követelésére november közepén újra munkához láttak, Földvári Rudolf elnökletével. Ő a július 31-én elmondott parlamenti beszéde, a munkások, az egyetemisták és a megye forradalmi követelése alapján állította össze a munkástanács programját. 1957 tavaszán letartóztatták, életfogytiglanra ítélték, négy évet töltött börtönben. Korábbi munkahelyén a Hoffer gyárban munkásként dolgozott 1981-ig, amikor nyugdíjba ment. 1938 óta a vasasszakszervezet tagja. Az utóbbi években a Nagy Imre Társaság ügyvezető testületének és a TIB katonai szekciójának tagjaként szorgalmasan tevékenykedik. 1990-ben Miskolcon egy a munkástanácsokról szóló fórumon mondotta, hogy 56 legnagyobb tanulsága, tette a munkásság és valamennyi dolgozó réteg egységének demonstrálása volt. Egység nélkül nincs erő. 1995. október 20-án a megyei közgyűlés ünnepi ülésén, mint a hajdanvolt megyei munkástanács elnöke mondott ünnepi beszédet. Néhány napra rá Moszkvában kilenc napon át a Nagy Imre Társaság képviselőjében több előadást tartott.

Annak idején is kitűnt a pártfunkcionáriusok közül. Arról beszélgettünk, hogy miképp sikerült Miskolcot nagyobb veszedelemtől megmenteni. Ebben Földvári Rudolfnak nagy rész volt. 1995. március 15-én a Magyar Köztársasági Érdemrend tisztí keresztyével tüntették ki. 75. születésnapján jó egészséget és sok-sok alkotó esztendőt kívánunk neki.

(Új Észak, 1996. május 25.)

Nemzeti politikus volt

Emlékezés Nagy Imre születésének 100. évfordulójára

Göncz Árpád, a Magyar Köztársaság elnöke, a „Nagy Imre szobor” Kuratóriumának elnöke tisztelettel meghívja Önt a Nagy Imre születésének 100. évfordulója alkalmából felállításra kerülő szobor avatási ünnepségére.

Egy közéleti embert, politikust a ma élők – mondhatjuk úgy is, hogy az utókor – különbözőképp ítélik meg. Nagy Imre esetében egyre fogy a hajdani 1945-ös földhöz jutottak száma, akik közül nagyon sokan ereiként őrizték az általa aláírt „Birtoklevél”-et. Az 1953-as kormány programja alapján börtönből, internáló táborból, kitelepítésből szabadultak, a mezőgazdaságban könnyítést élvezők egy része meghalt, vagy már nagyon idős ember. Az 1956-ban miniszterelnökké követelők, vagy a 89-es újbóli temetésén örökösként fellépők közül sokan feledik az ez időbeli mellette való kiállásukat. Rákosi idején mellőzték, a kádári évtizedekben nem volt szabad róla beszélni.

A paraszti családból ő már munkássá lépett elő, mégpedig vasassá. 1916-ban az Osztrák-Magyar Monarchiából vonul be katonának és kerül az orosz frontra, ott esik fogságba. Részt vett a polgárháborúban. 1921-ben hadifogoly-szállítmánnyal kerül haza. Egy másik ország fogadta, amely túl volt a háborúvesztésen, polgári, proletár- és ellenforradalmon, valamint a kegyetlen trianoni országcsontkításon. A megkötött Bethlen-Páyer paktum ellen a következő években erős ellenérzés nyilvánul meg a szociáldemokraták körében. Két hónapig pihen és utána raktárosként, majd biztosítási tisztviselőként dolgozik, ismerkedik az akkori helyzettel és emberekkel. Abban az időben a politizálás helyei a cipész- és a borbélyműhelyek voltak. Ő Sinkovics István borbélymester körében politizál. A Munkás Testedző Egyesület titkára. Kedvenc sportága a birkózás és a labdarúgás. Előbb a vasas, majd a földmunkás szervezetben tevékenykedik. 22-23-ban a kaposvári Munkás Otthon titkára. A szakszervezeti mozgalom szociáldemokrata mintacsaládjaként ismert idős Égető János családjával is megismerkedik. Az ifjabb János a színjátszók főrendezője, lánya pedig Mária, a műkedvelő előadások sikeres szereplője. Nagy Imre 1923-ban a helyi szociáldemokrata szervezet vezetőségi tagja, majd titkára. 1925. november 28-án a kaposvári munkásmozgalom két megbecsült tagja, Nagy Imre és Égető Mária kötött házasságot. Nagy Imre könnyebben élhetett volna, írhatott volna szociáldemokrata lapokban, felesége folytathatta volna a színjátszói pályáját. A helyzet nem így alakult, mert a hatóság felfigyelt Nagy Imre pártszervező tevékenységére. A Szociáldemokrata Párt XXII. kongresszusán Weissshaus Aladár után ő volt a második, aki ellenzéki nézeteket képviselt. 1925-ben kizárják a pártból.

A Vági-féle Magyarországi Szocialista Munkáspárt kaposvári szervezetének létrehozásában a Sinkovics-féle borbélyműhelybe látogatóknak volt nagy szerepük. Az újságot és könyveket olvasó és cserélő társaságnak Nagy Imre volt a vezéralakja. A környező községekben is. A vidéken tett útjai mind közelebb vitték a földkérdéshez, mint „neuralgikus pont”-hoz. A demokratikus földreform, a parasztság helyzetét javító részkövetelések szerepeltek a programjában. Letartóztatás és rendőri felügyelet volt az osztályrésze. Nagyobb szabású írásos munkába kezdett. Állapotrajz volt mindegyik a magyar faluról. Megfogalmazta a Kommunista Magyarországi Pártja falusi munkájának irányelveit. Nagy Imrét magasabb műveltsége, nyelvismerete, konszolidált előélete, konspiratív képessége alapján szemelték ki a parasztsztyál élére. A Szakszervezeti Internacionálé kongresszusára illegálisan utazókhoz csatlakozott és jutott el Bécsbe, 1928 elején. Nem gondolt hosszabb kint tartózkodásra. 1944 őszén tért haza a Szovjetunióból.

A földreform törvénytervezetét tarsolyában hozta Moszkvából. A sztálini, nagyon szigorú évek alatt egy agrárkutató intézetben dolgozott. Rákosi Mátyás, Gerő Ernő, Révai József, Farkas Mihály mellett ő volt az ötödik jelentősebb hazajövő kommunista politikus. Egyedül ő volt szakember, tudósi alaposítással. Mindazok, akik 1945-ben kezdtük közéleti tevékenységünket, úgy tudtuk, olvastuk, hirdettük, hogy 1945 tavaszán a Nemzeti Parasztpárt nevében Erdei Ferenc terjesztette elő a földreformjavaslatot. E sorok írója – aki 1939 óta parasztpárti – is ennek ismeretében élt. Joggal, mert ott volt 1937-ben a Márciusi Front alakulásánál, ahol Kovács Imre a 12 pontban a földreformról szólót is felolvasta. Az utóbbi időben történelmi dokumentumok alapján megismertük, hogy a magyar Kommunista Párt vezetői, Rákosival az élen, taktikáztak. Csatlakoztak a Nemzeti Parasztpárt javaslatához, másrészt Rákosi Mátyás féltékeny volt az egyre népszerűbb Nagy Imrére. Az utóbbi évtizedekben, ha az 1945-ös földosztásról volt szó, akkor én a Nemzeti Parasztpártról, Nagy Imre földosztó miniszterről, Veres Péterről, az Országos Földbirtokrendező Tanács elnökéről és a győrfista földosztó kormánybiztosokról beszéltem. Most már hozzáteszem, a történelmi érdem Nagy Imréé. Azért is, mert ellenezte a gyors ütemű és erőszakos téesszervezést. Ő a kis- és középparasztnak mellett volt. 1964. május 19-én Erdei Ferenc Karsai Eleknek úgy nyilatkozott, hogy a többiek és hasonló kifejezés alatt 56 után ő mindig Nagy Imrére gondolt. Nagy Imre félreállítottsága, mellőzöttsége idején, egyetemi tanárként tevékenykedett az általa korábban Gödöllőn alapított Agrártudományi Egyetemen. Az „Agrárpolitikai tanulmányok” és a „Két évtized” című munkái bizonyítják tudósi mivoltát. Tanítványai a 70-es években a mezőgazdaság egyes területeit világszínvonalra emelték.

1953. július 4-én hat sorral mögötte hallgattam a kormányprogramját. Tapasztaltam, hogy egyes MDP-beli képviselőknek nem tetszett. Mi, parasztpártiak örültünk a programnak. A legközvetlenebb munkatársa közülünk Szigethy Attila, a későbbi mártírhálált halt Dunántúli Nemzeti Tanács elnöke volt. A Hazafias Népfront kongresszusa után következő esztendőben ahogy lehetett, igyekeztünk a Nagy Imre-i gondolatokat a köztudatba vinni. 1956. október 23-án a pesti utcán hangzott a következő vers: „Ne csináljunk mindent késve, Nagy Imrét a vezetésbe”.

Az 1953-as reformerből 1956. október 23-án a forradalom és a szabadságharc miniszterelnöke lett. Az addig soha nem látott nemzeti egység élére állt, az ország függetlenségéért. Magyarország kilépett a Varsói Szerződésből Kikiáltotta az ország semlegességét. Szabadságért és demokráciáért küzdött. Létrejött a többpártrendszer. Begyűjtési minisztere, Gyenes Antal megszüntette nemcsak a begyűjtést, hanem a minisztériumot is.

A napokban jelent meg Rainer M. János Nagy Imréről szóló könyve. Egy tanulmányában olvastam: „Politikai pályán Nagy Imre nemegyszer ütközött abba a kommunista mozgalomra nagyon jellemző ellentmondásba, amely a dogmák, politikai deklarációk által tételezett valóság és a konkrét szituáció között feszült. Küzdelmei és vitái egész élete során felfűzhetők erre az alapidilemmára: mennyiben, meddig szolgál egyéni és kollektív politikai cselekvések zsinórmértékéül az elmélet, vagy az aktuális kérdésben elfoglalt korábbi felsőbb pártálláspont, s mennyire a valóságos helyzet elemzése”.

1955-ben, ellenzékben, de korábbi félreállítása idején is, magatartása egyedülálló volt, mert a pártban vitatkozott és vitára szólította fel ellenfeleit. A hazai életet ismerte még a moszkvai évek alatt is. Igazi nemzeti politikus volt.

(Új Észak, 1996. június 6. 8. p.)

A magyar kultúra kiemelkedő és sokoldalú ápolója volt Béres Ferenc

Életének 74. évében, július 6-án váratlanul elhunyt Béres Ferenc dalénekes, kiváló és érdemes művész, a Magyar Köztársaság Tiszti Keresztjének kitüntetettje, aki számos kitüntetés közepette megkapta a Liszt Ferenc díjat. Értékes képzőművészeti gyűjteményének felajánlásával megalapította a Sárospataki Képtárat, a város díszpolgárává avatta. Sárospatak város önkormányzata, a Magyarországi Református Egyház és a Nemzeti Filharmónia saját halottjának tekinti.

Temetése napján, július 19-én a Miskolci Rádió a reggeli műsorában a négy évvel ezelőtt szülőfalujában, Gagybátorban készített beszélgetésből közreadott résszel búcsúzott tőle. Néhány percben a fölnevelő szülőföld a csereháti Gagybátorban lévő dombról mutatta be a Gömör-Szepesi érchegységet, egy Kassa környéki hegyet, amely magasabb a Mátránál és az Eperjes-Tokaji hegyláncot. Sejtette a nem látható területeket, amelyeket ő bejárt. Gyermekkori emlékként színesen szépnek látta a sok kis parcellát, de büszkeséggel szólt a nagy táblákról, ahol azon a vidéken eddig nem látott szép kukorica termett.

1934. szeptember 4-én hajnalban lelkében zsoltárokkal, dicséretekkel és népdallal telítve és egy félévre való élelemmel egy másik megszéppent társával elindult Sárospatakra. Útközben Forró-Encsen látott életében először mozdonyt. Hetven kilométert megtéve, este 10 órakor, zuhogó esőben értek Sárospatakra, a református kollégium kapujához, ahol életének új szakasza kezdődött.

A pataki diákéveiről 1945-46 telén Fekete Gyulával együtt emlékeztek Miskolcon, a Nemzeti Parasztpárt helyiségében, ahol az Északi Szabad Szó szerkesztősége is volt. Egy kis szellemi műhely alakult ott a szintén abaúji, közelebről selyebi Seres János festőművész, az abaújdevecseri Györffy kollégista Tóth Béla, a diósgyőri Mesztich András, aki Béressel együtt Petőfi népi kollégista volt Pesten, Kovács Tibor szociális felügyelő, Papp László festőművész, később a miskolci népi kollégiumok szervezői, Lajos Árpád néprajztudós, a varbói Gergely Sándor (később Mihály) író részvételével.

A gyászszertartáson a búcsúztató Kürti László református – címzetes püspök – korábban Béres Ferencel hasznosan együttműködött, hogy Sárospatakon újra legyen református gimnázium. A 90. zsoltár elhangzása után Kürti László a 146. zsoltár első sorát idézte: „Dicsérem az Urat, míg élek!” Béres Ferenc esetében ez betű szerint értendő, mert július 6-án a hatos villamoson bekövetkezett halála előtti vasárnapon a pataki diákok világtalálkozóján Sárospatakon is e zsoltárt énekelte. Az Úr dicséretét a szülői házból hozta, amelynek folytatásához Sárospatak történelmi múltja, a reformáció korának hite, a 16. század prédikátorainak énekei mutatott példát és adott erőt a szabadlelkű diáknak. A Felvidék, Kárpátalja, Erdély és a Vajdaság nemcsak református, hanem katolikus templomaiban is énekelt. (A krónikás tanúsítja, hogy amerikai útja előtt Vizsoly és Gönc környéki templomokban készült fel, merített erőt.) Az öt világrészben ébresztgette és erősítette a magyarnak megmaradókat. Köszönetül sok templomban harangok szólalnak meg tiszteletére. Énekszóval mondott igehirdetése legyen áldott.

Ahogy Németh Lászlónak Mezőszilas, úgy Béres Ferencnek Sárospatak volt a második (választott) szülőföldje. Fiúi szeretettel ragaszkodott hozzá. Amikor élete, sorsa úgy alakult, akkor a neki erőt adó városnak 300 képzőművészeti alkotást adományozott, megalapozva vele a Városi Képtárat. Amerikában járva Domján Józseffel való beszélgetés eredményeként Sárospatakon látható a Domján gyűjtemény. Úgyszintén az Andrássy Kurta János gyűjteménye is. Patakra a kollégium előtti kertben található szoborpark létrejöttéhez is köze van. Mórícz Zsigmond, Pécsi Sándor és más híres pataki diákok mellszobrát látjuk ott. Sárospatak

1968-ban újra város lett. Azok között volt, akik kitartóan ezért fáradoztak. 1970-ben a város első díszpolgárává avatták, mert sok patakinál patakiként állandóan szívében hordozta a városért való folytonos cselekvést. A patakiak világtalálkozóján javasolta, hogy Sárospataknak legyen új címere. A város nevében búcsúzó Kis József városi főmérnök egy dal utolsó részét idézte: „Bodrog partján van egy város, én is laktam benne”. A sárospatakiak mindig büszkék lesznek Béres Ferencre.

Malina János, a Művelődési és Köznevelési Minisztérium osztályvezetője: „A magyar kultúra kiemelkedő és sokoldalú ápolója volt” – elismeréssel kezdte méltató szavait. Az életművét a halál szakította félbe, kiváló tehetsége alapján művészi alázattal szolgálta a nemzeti kultúrát, sok évtizeden keresztül. A minisztérium kiemelkedő, tartalmas életpályáját példaképül állítja az utókor elé.

Czine Mihály egyetemi tanár a Református Zsinat világi alelnökeként és a barátok nevében búcsúztatta „a magyar dal fejedelmé”-t. Harangszó és orgona volt a hangja, ahogy Balassi Bálinté és Csokonai Vitéz Mihályé, így énekelt Palló Imre és Török Erzsike is. XX. századi Juliánusként és Körösi Csoma Sándorként kereste fel az öt földrészen szétszórtan élő magyarságot, ahogy éppen és amikor csak lehetett. Közel hatvan év alatt tizenhárom ezer fellépése volt, 43 ország református templomaiban énekelt. Magyarország térképén kis zászlók jelezték fellépésének helyeit. „A maga módján ő is a magyar zene tornyát kívánta építeni. Előtte is a népből megújuló, demokratikus Magyarország eszményképe lebegett, s az éneklő magyarság álma. Ezért tette életét a magyar dalhagyomány felragyogtatására: a teljes magyar énekkultúra bemutatására. Munkásságával valamennyiünket gazdagította. Dallammal, fénnyel, mosollyal, legjobb önmagunkkal. Történelemmel. Búcsúbeszédében Nagy László és József Attila verseiből idézett.

Selley Zoltán előadóművész – sok esten együtt szerepeltek – Keresztúri Dezső Béres Ferencnek ajánlott „Énekelj” versét mondta el, és Dsida Jenő: Psalmus Hungaricus című versének befejező részét olvasta fel.

A gyászszeretartáson a 90. zsoltár a sírnál is elhangzott. A Himnusz és a 42. zsoltár, „Mint a szép híves patakra a szarvas kívánczik” a ravatalnál, a Szózat pedig a sírnál hangzott el.

1946-ban együtt kísértük Veres Pétert abaúji diadalútján többek között Feri szülőfalujába, Gagybátorba is.

1976 felsővadászi II. Rákóczi Ferenc nagyságos vezérlőfejedelem születésének 300. évfordulójának éve volt. A Hazafias Népfront rendezésében, a megyei tanács támogatásával 29 városban és községben emlékeztünk a fejedelemre. Mindenütt elhangzott „Rákóczi imája”. Béres Ferenc és János, valamint Szöllös Beatrix mellett, Selley Zoltán előadóművész, Prokopiusz Imre, Bige József tárogatóművész voltak a szívét-lelkét melengető estek szereplői. Kiemelkedő volt a tokaji írótábor irodalmi zárandokútján a Felsővadászon tábornökökkel egybekötött este. Tiszaladányban – ahonnan az írótábor elindult – Czine Mihály előadása tette emlékezetessé az összejevetelt.

Az abaúji Száraz-völgyön lévő Baktakék művelődési házat épített. Az avató ünnepség után néhány héttel a képzőművészeti világhéthez és zenei világnaphoz és őszi megyei könyvhetekhez közeli időben Csereháti estet tartottunk, Fekete Gyula, a pataki diáktárs mondott bevezetőt. Gulyás Mihály író Garadnáról és Kalász László költő Szalonnáról az irodalmat, Seres János Selye-Miskolcra a képzőművészetet, Béresék Gagybátor Budapestről a zenét képviselték. A két tokaji írótábor között ezek a tájegységi irodalmi estek népszerűvé váltak.

Sok népdal- és zenekedvelő megdöbbenéssel tapasztalta: a Magyar Rádiónál valaki nem tartotta hírértékűnek Béres Ferenc halálát. Embermilliókkal nem tudatták a szomorú hírt. Azokat, akik tőle tanultak énekelni, ahogy Sütő András írta „sajátosságunk méltóságának ősi

dallamait”. Czine Mihály keserűen állapította meg, hogy az illetékesek Kossuth-díjra sem méltatták. A Filharmónia, amelynek több mint három évtizeden át volt szólistája, sem viselkedett példamutatóan.

Nagyon sokan voltunk Béres Ferenc temetésén, a Szózat elhangzásáig kitartottunk. Czine Mihály mondotta: Sírja a Farkasréti temetőben – ahol szülei is nyugszanak – búcsújáró hely lesz. A magyar ének szerelmeseinek búcsújáró helye. Ahogy búcsújáró hely Tamási Ároné Farkaslakán, Fábry Zoltáné Stószon és Veres Péteré a Kerepesi temetőben.

(Új Észak, 1996. július 29. 6. p.)

Történelemhamisítás

November 24-én, reggel nyolc órakor a Kossuth rádió Vasárnapi újság c. műsorában Csurka István Bárdossy László magyar királyi miniszterelnök bűnösségét vitatta. Párhuzamba állította Bárdossy és Nagy Imre kivégzését. Vegyük sorjába a történelmi tényeket.

Bárdossy hadat üzent nemcsak a Szovjetuniónak, hanem később az Egyesült Államoknak és Nagy-Britanniának is.

1941. június 27-én 10 óra 27 perckor Szinyei Merse Jenő, az Országgyűlés elnöke elítéli a kassai légitámadást, közli, hogy Bárdossy miniszterelnök jelentést kíván tenni. „A magyar királyi kormány megállapítja, hogy a támadások következtében Magyarország és a Szovjetunió között a hadiállapot beállott. A magyar haderő a megfelelő megtorló intézkedéseket meg fogja tenni”.

Valójában a németek magyar tisztek tudtával bombázták Kassát. Az országot szovjet támadás nem érte. A magyar hadsereg „megtorló támadása” siralmasan sikerült. A húsz magyar repülőgépből kettő a startnál megsérült, kettő kényszerleszállást végzett, kettőt a szovjetek lelőttek. Két raj eltévedt, visszafordult. A légierő volt a legmodernebb fegyvernem.

Bajcsy-Zsilinszky Endre 1933-ban Gömbös Gyula miniszterelnököt azért vonta felelősségre, mert Hitler hatalomra jutása után gyorsan látogatást tett. Berlinben 1941 júniusában pedig Bárdossy László miniszterelnöknek tiltakozóan mondja: „Önnek nem volt joga...”. Bárdossy kézlegyintéssel elintézi a jogvitát. A Népbíróság előtt azt mondja: nem ismerte a hadüzenetre vonatkozó törvényes rendelkezéseket. (Hol volt az igazságügyi miniszter és a házelnök?)

Elmarad a Szovjetunióban a villámháború. A németek megismerték mi a vereség. A hadüzenő Bárdossy is felelős a doni veszteségért, 1944. március 19-i német megszállásért, 1944. október 15-e utáni ország-pusztulásért. Ebben részes Horthy Miklós is. Legfőképpen Szálasi Ferenc nemzetvesztő „nemzetvezető”, aki a lerombolt Budapestet látva cinikusan azt mondta: „a háborúban pusztulás van”.

Horthy Miklós emlékirataiban olvasható, hogy Bárdossy eltitkolta előtte Kristóffy moszkvai követünk jelentését. Ez arról szólt, hogy Molotov üzeni, ha Magyarország semleges marad, akkor Erdély ügyében a Szovjetunió Magyarországot támogatja. Nyolc napig lehetett ezen gondolkodni. Molotov tiltakozott a kassai bombázás vádjá ellen.

Sztalingrád után az antifasiszta koalíció még erőteljesebbé vált. Európa-szerte felerősödött a németekkel szembeni ellenállás. A nyugati hatalmak Kelet-Közép-Európát szovjet érdektérületnek tekintették. Történelmietlen Csurka István azon állítása, hogy: „Az iskolákban még mindig bűnként tanítják, tartják a Szovjetunió elleni támadást. Ez a tankhatalom 56-ban másodszor is letapost bennünket”.

A hitleri fasizmus megsemmisítése volt a cél a második világháborúban. A győztesek alkuja után a történelemnek már egy más lapját írták. 1956. október 23-i magyar forradalom és szabadságharcban a nyugatiak nem segítettek bennünket.

Csurka azt mondta: „Minden bűnt fel kell tární, minden bűn felett ítékezni kell, különben lelkünkön szárad vagy 1946. január 16-án (Bárdossy kivégzésének napja) vagy 1958. június 16-án (Nagy Imre kivégzésének napja) kivégzett miniszterelnökök vére. Tiltakoznunk kell az ilyen történelemhamisítás ellen. Ellene vagyunk politikusok, miniszterelnökök kivégzésének, a politikai gyilkosságoknak.

A Habsburgok által kivégeztetett gróf Batthyányi Lajos az első felelős magyar miniszterelnök az 1848-49-es szabadságharc vértanúja. Nagy Imre 1956-ban a magyar néppel együtt a sztálini diktatúra ellen küzdött, és emlékét mártír miniszterelnökként tiszteljük. Bajcsy-Zsilinszky Endrét – aki a hadüzenetért felelősségre vonta Bárdossyt – 1944. karácsonya előtti napon a nyilasok Sopronkőhidán kivégezték. Bárdossy Lászlót nem tudjuk történelmi példaképként elfogadni.

(Észak-Magyarország, 1996. december 23. 4. p.)

Ötvenkét év a falu élén

Ezt adta címül Fekete Gyula Történelem magnószalagon című könyvében a kázmárki id. Kurek Józseffel folytatott beszélgetése elé.

Egy kázmárki nemzeti parasztpárti gyűlésen ismerkedtem meg vele 1946 nyarán. Névnapi összejártunk a szintén parasztpárti encsi Koscsó Ferencel, a rásonysápberencsi Farkas Ferencel. Egy ilyen alkalommal azt kérde Józsi bácsi: – Mondjátok miért érezzük mi magunkat úgy, mintha egy család lennénk. Bennünk az a meggyőződés alakult ki róla: az abaúji Szárazvölgyön egy fejjel magasabbra emelkedett, nemcsak szálfatermetével, hanem szellemiekben is.

Az 52 esztendő alatt történt néhány rendszerváltás. Fekete Gyula ezzel kapcsolatban ezt írja id. Kurek Józsefről, „nem az a fajta, amelyet úgy szokás jellemezni, hogy minden rendszert kiszolgált”. Kurek Józsefet mindig a falu, a közösség bizalma emelte posztjaira. Viharos időkben olykor éppen villámhárítónak. A szolgafajta mindig felülről, a hivatali-hatalmi felsőség jutalmául kapja a tisztségét, a rangját.

Községi bírónak választották meg 1923-ban, huszonöt éves korában. 1945 végéig nyolc választáson a falu mindig őt tisztelte meg bizalmával. 1952-ben és 1959-ben is a szövetkezetszervezés idején ismét őrá voksoltak: ő lett az elnök.

A Hazafias Népfront megyei elnökségi ülésén a községfejlesztésről volt szó. Dr. Sályi István elnöktudós-akadémikus megkérdezte: Józsi bácsi hogy van ez nálatok, Kázmárkon? Ő így válaszolt: professzor úr, kérlek a következőképpen. A helyi népfrontelnök – mármint én – megagitálom a téesz-elnököt – azaz önmagamát – és a téesz gépkocsija máris szállítja az anyagot, a tagok pedig társadalmi munkát végeznek. Benkő György református esperestől tudom, hogy főgondnok volt helyben, és az esperesi kerületet is segítette.

A tévéoperatőrök kedvence volt a HNF országos tanácsának az ülésein. Láttam elmélyülten beszélgetni Losonczi Pállal, az Elnöki Tanács elnökével. Mindketten jól tudták kivel beszélnek. Kölcsönösen tisztelettel és megértéssel fogadták egymás javaslatait. A '60-as évek végén Veres Péter íróval – a korábbi hadügyminiszterrel – látogattunk el Józsi bácsi kázmárki otthonába. Egy esztendőben – 1897-ben – születtek, de nemcsak ezért voltak kortársak. Közületi pályafutásukat mindketten a szülőfalu ügyeinek intézésével kezdték, és igen fiatalon. A hosszú közéleti tevékenység alapjául mindketten a nép bizalmát tartották rendkívül fontosnak. Mert csak hiteles ember kaphatta ezt meg.

Ifj. dr. Kurek József, az encsi járási tanács nyugalmazott elnökhelyettese mondta édesapjáról: – Amikor dr. Petró Sándor orvostól hazajön, valósággal megtáltosodik, mert azt hallotta: Józsi bácsi akár száz évig is élélhet. A Népfrontban dr. Harrer Ferenc hajdani budapesti alpolgármesternek, a kiváló várospolitikusnak jó barátja volt. Megállapodtak, hogy mindketten igyekeznek elérni a száz esztendőt. Amikor Harrer Ferenc meghalt, Józsi bácsi így vélekedett: - Képzeld el, ez a Harrer felmondta a megállapodást. Józsi bácsi 92 esztendősen távozott az élők sorából. Egy téli este a Csereháton jártunkban Töltési Imrével, a Honismereti Mozgalom kiválóságával, a téeszirodában nagy munkában találtuk. A rendeleteket tanulmányozta.

Olvastam a Déli Hírlap 1998. február 11-i számában a Kázmárk községi Jóléti Alapítvány hasznos tevékenységéről, szép elképzeléseiről, az ottani fészekrakókról. A fiataloknak szóloan: elődeink 30 év előtti leleményét a mostani tanítványok hasznosíthatják. A múlt ismeretével könnyebb a jövőt építeni. Id. Kurek József születésének századik évfordulója, 1997. szeptember 5-én volt. A maiaknak üzenem: Kázmárk azért is fejlődik, mert valaki – a

bizalmat adó közösséggel együtt – 52 éven át példamutatóan tevékenykedett. Megérdemli, hogy a szintén értéket teremtő utókor emléktáblával tisztelje meg.

(Déli Hírlap, 1998.)

Hatvan éve alakult meg a Nemzeti Parasztpárt

1945-től sok parasztpárti népgyűlésen elhangzott: A NEMZETI PARASZTPÁRT 1939. JÚLIUS 29-ÉN, PÉTER-PÁL NAPJÁN, A MAKÓ MELLETTI MAROSON EGY DEREG-LYÉN (vízi jármű alkalmazhatóság) ALAKULT MEG.

Hatvan éve történt. Micsoda hatvan év a vérzivataros XX. századból, Már megelőzően világháború, majd 1939-ben a második tör ki. Forradalmak „ellenforradalmak”, ilyen színű, olyan színű embermilliókat pusztító terror.

Ország gyarapodás idején voltunk. Az első után a Budai Várban elhangzott: Remélem nem lesz tovább disszonáns hang. Ahhoz a hatalomhoz álltunk, amely ellen szinte az egész világ összefogott. Utolsó csatlósnak és bűnös nemzetnek bélyegeztünk.

A már régen idejétmúlt feudalizmus, a hitleri német fasizmus megszállása és a hazai nyilas terror alól felszabadultunk. A győztesek egymásközti megegyezése alapján ránk szakadt viszont az ország második megszállása és a több évtizeden át ideiglenesen való itt-tartózkodás, amelynek idején a sztálini és a rákosista diktatúra elleni népfelkelés forradalom, szabadságharcra emelkedett. Megcsodált ellenállásunkat embertelen és brutális kegyetlenséggel levertek.

A párizsi béketárgyalás után a szovjet csapatok nem vonultak ki hazánkból. A nyugatiak nem akarták a háború idején kialakult jó együttműködést megzavarni. 1956-ban pedig Szuezi a világpolitikában fontosabb volt, mint a magyar forradalom. Jaltára is hivatkoztak.

Erdei Ferencet elmarasztalják, mert 1956-ban – amikor Nagy Imre adminisztrációját vezette – Ő szólította fel a parasztpártiakat az új zászlóbontásra. Pedig erkölcsi alapja volt erre, mert 60 évvel ezelőtt Ő volt a fő mozgatója a Nemzeti Parasztpárt megalakításának.

A Nemzeti Parasztpárt szervezésében oroszánrészt vállalt H. Szabó Imre – Horthy börtöneit többször megjáró – újságíró, a kiscsiga érdeklődésű Független Újság szerkesztője. Szabó Pálnak – a Szabad Szó főszerkesztőjének – írott levelében is szorgalmazta a pártalapítást.

1939 március ötödikén – a Szabad Szó irodalmi délutánján – Erdei Ferenc, Féja Géza, Kovács Imre és Szabó Pál célratorően kiálltak a pártalapítás mellett.

A kegyetlen és igazságtalan trianoni békediktátummal a magyar népet sújtották az első világháború miatt. Az ezt követően uralkodó osztály – bár keresztényinek és nemzetinek vallotta magát – rendi és tekintélyi gondolkodásával, rang- és címkorságával érzéketlen volt a szociális gondolatok iránt a hárommillió nincstelen országában és elhatárolta magát minden haladó, demokratikus gondolkodástól.

Ilyen helyzetben előbb-utóbb kijegecesedtek a magyar progresszió útján az újat akaró friss erők. Németh László 1928-ban „Népiség és népiesség” c. írásában jelezte a népiek jöttét, akik Petőfiben-, Adyban-, Szabó Dezsőben-, Móricz Zsigmondban találták meg elődeinket. Összehozta őket az is, hogy a kormánnyal szemben álló bizonyos erők nem értették a magyar valóságot, a szellemi és társadalmi kérdések összefüggéseit.

Kovács Imre a Márciusi Front 40. évfordulóján írta: kezdettől éreztük, hogy a népi írók munkáinak hatására kibontakozó mozgalomnak nevet kell adni. Így lett a Márciusi Front, hogy az első március örökébe lépve programokkal visszaálljon az igazi értelme, és megszégyenüljenek az ál hazafiak. 1937. március 15-én – a Nemzeti Múzeum kertjében – Kovács Imre olvasta fel az új 12 pontot. A földosztást sürgette, mondván, hogy az a polgárosodást

segíti elő. Ezt érdeklődéssel és megbecsüléssel fogadták a szimpatizálók. A hivatalos Magyarország viszont elutasítóan, felforgató, izgató és kommunista bélyeggel illette a megmozdulást. Kommunista volt akkor mindenki, aki nagyobb darab kenyeret, titkos választó jogot stb., egyáltalán emberi életet akart.

1937. október 3-án és 4-én Makón jelentkezett a Márciusi Front. A Makón elfogadott kiáltvány helyesli a márciusi 12 pontot. Ezt neves emberek nyilatkozatai is támogatják.

Illyés Gyula: A Márciusi Front, a szegényparaszsághoz leginkább fűződő csoport. A magyar nép tudja saját sorsát, tán még a nemzetét is irányítani.

Bibó István: A Márciusi Front történelmi jelentősége az, hogy rávilágít a szabadság igazi értelmezésére a jövőre szóló érvénnyel.

Erdei Ferenc a Válasz c. folyóiratban megjelent „A szabadság politikája” c. cikkében írja: a hatalmat ki kell harcolni.

Veres Péter szerint: az igazi kötelesség a cselekvés, ennek pedig hit a rugója.

A Válasz 1939-évi márciusi számában új program jelent meg. Ez rögzíti, hogy harcolunk az egész parasztságért, számítunk a támogatásukra. A program meghirdetői a parasztság legszegényebb rétegeire gondolnak, mert őket nem képviseli senki. Pártalapítást és gyökeres változást akarnak. Lapjuk a Szabad Szó lett, Szabó Pállal és Kovács Imrével az élen.

Az 1939-es választásokon közel ötven nyilas képviselő jutott a Parlamentbe.

A parasztság körében folytatott beszélgetéseken a Márciusi Front és a Szabad Szó bátorítást kapott a Nemzeti Parasztpárt szervezésére. A megalakulás dátumául 1939. június 29-ét – Péter Pál napját – tűzték ki, helyéül Makót választották.

[...]

A pártalapítás előzményeiről és körülményeiről 1999. június 29-én, a jubileumi rendezvényen Nagy Istvánné, Diósszilágyi Éva „Ott voltam a dereglyén a Maroson” c. előadásában számolt be.

Erdei Ferenc, mint makói, ügyesen kijátszotta a hatóságokat egy dereglye megszerzésével, amelyen le-föl hajózva megalakult a Nemzeti Parasztpárt.

Az alakuláskor elfogadott programban: független Magyarország, népuralom, szabadságjogok, földreform, a nagytőke letörése és más hasonló fontosságú kérdések szerepeltek. A párt elnöke: Szabó Pál, főtítkára: Kovács Imre lett.

A nemzeti Parasztpárt életében egyik kiemelkedő esemény 1943-ban a Szárszón megtartott konferencia volt, Püski Sándor Magyar Élet könyvkiadó szervezésében. Ezen a népi vonal nagy seregszemléjére került sor. Azóta sokan vitatják, hogy ott kinek is volt igaza. Az rögzíthető, hogy Szárszón a várható jövőre vonatkozó alternatívák fogalmazódtak meg: az, hogy mire kell felkészülni az országnak, a parasztságnak. Napjainkban sajnos az ott elhangzott javaslatok egyikét sem láthatjuk érvényesülni.

1944-ben a Nemzeti Parasztpárt – Kovács Imre révén – jelen volt a Magyar Frontban, a Bajcsy Zsilinszki Endre vezette Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottságában is.

1944 őszén az Erdei testvérek átmentek a fronton Makóra és Szegedre. December 3-án Szegeden megalakult a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front, majd december 21-én az ideiglenes Nemzetgyűlés és az Ideiglenes Nemzeti Kormány. Ennek belügyminisztere a parasztpárti Erdei Ferenc lett.

A Nemzeti Parasztpárt igazi pártszerű tevékenysége 1944 őszén, 1945 tavaszán kezdődött és a front előrehaladásával fejlődött és terebélyesedett.

A Szabad Szó olvasói, a földre vágyó parasztok, az arany- és ezüst kalászos gazdák a földreformot sürgették, a földosztást várták. Főleg ezek jöttek a párt soraiba. Az igazán nincstelen parasztok inkább a Magyar Kommunista Pártban keresték a boldogulásukat.

A tardiak Debrecenbe mentek és azt kérdezték mi lesz a földdel? Erdei Ferenc és a körülötte csoportosulók készítették elő a földreformot a Moszkvából hazaérkező Nagy Imrével. A Kormányban Ő lett a földosztó miniszter. Veres Péter a Nemzeti Parasztpárt elnökeként az Országos Földbirtokrendező Bizottság elnöke. Ekkor lett belőle az ország Péter bácsija. A Györffy kollégisták pedig földosztó kormánybiztosok lettek.

A Nemzeti Parasztpárt – mivel a fronton sok volt a paraszt katona – a hazatért hadifoglyok ügyét istápolta. Megvédte őket a fasizmus vádjától. Sok a parasztságot érintő kérdésben hallatta hangját a párt.

A párizsi béketárgyalások idején Veres Péter és Kovács Imre fejtette ki a magyarság érdekeit védő álláspontot. Kovács Imre külügyminiszterként megállta volna helyét.

Keresztúri Dezső vallási és közoktatási miniszterként történő elfogadásával a koalíciós pártok elismertél a Nemzeti Parasztpárt szellemi erejét.

Az 1945-ös választásokon sajnos a vártnál gyengébben szerepeltünk.

Megindult a pártban a polarizáció is, melynek eredményeként a Veres Péter körül kialakult centrum megerősítette a helyét.

1947-ben Kovács Imre főtitkár kilépett a Nemzeti Parasztpártból, a választásokon Balogh páterrel együtt indult és képviselő lett. Kovács Béla kisgazdapárti főtitkár letartóztatása után – több hívével együtt – elhagyta az országot.

Az 1947-es választásokon a korábbtól jobb eredményeket értünk el, de a Magyar Dolgozók Pártja egyre erőteljesebben hatalomra tört.

1949 után választania kellett a pártnak, hogy tagjai vagy a Magyar Dolgozók Pártjával-, vagy visszahúzódva-, vagy külföldi emigrációban folytatják a politikai munkát.

A párt első vonalában lévők közül többen vidéken tanárként, könyvtárosként tevékenykedtek. Korábban a párt második vonalában tevékenykedők katonák, tanácsi-, földműves szövetkezeti-, ifjúsági szervezeti- és művelődési ház vezetők lettek. Volt aki diplomáciai pályára került.

1953-ban tizenheten voltunk országgyűlési képviselők. Nagy Imre komolyan vette az új szakasz politikáját. A parasztság és a parasztpártiak mellette álltak. Rákosi Mátyás hamarosan ellentámadást indított, de a parasztok azért bizakodtak, bár közülük sokan a gyárak felé vették az irányt.

A szellemi életben öröndetes volt, hogy az idősök mellé, mögé felsorakozott a fiatalok köréből az új népi-írói vonal. Ezek képviselői 1956-ban már hallatták hangjukat és ma is szereplői az irodalmi és politikai közéletnek. Sajnos közülük már sokan – Cseres Tibor, Czine Mihály, Kónya Lajos, Nagy László, Sarkadi Imre, Simon István, Szabó István, elhaláloztak. Az élők között van még Csóri Sándor, Fekete Gyula, Sántha Ferenc és mások.

1956. október 23-án és az utána következő hetekben a magyar népi irodalom kiválóságai helytálltak, Veres Péterrel – a párt elnökével – az élen. Ő a Bem szobornál és az Írószövetségben bölcsességgel, nyugalommal – magyar íróként – nyilatkozott. Sinka István az ifjúságot köszöntötte. Illyés Gyula régebben írt verse „Egy mondat a zsarnokságról” ekkor vált széles

körben ismeretessé. Németh László Emelkedő nemzet és a pártoknak szóló írása nyugalmat, józanságot, bátorítást sugárzó volt. Tamási Áron Gond és hitvallás c. írását kézzől kézre adták. Bibó István, mint államminiszter a Parlamentben maradt és tudósi bölcsességgel fogalmazta beadványait – ágyúörgés közepette – a nyugati országok nagyköveteinek. 1956. október 30-án Erdei Ferenc hívta fel a parasztpártiakat, hogy vegyék fel a zászlót. Amikor a párt – mert voltak akik a Nemzeti Parasztpárt nevet kompromittálónak tartották – Petőfi Párt nevet vette fel többen megrótták Erdei Ferencet. Erdei Ferencnek erkölcsi alapja volt szólni, mert 1939-ben az Ő leleményessége segítette elő a Nemzeti Parasztpárt megalakulását. A többpárt-rendszer újbóli bevezetésekor Nagy Imre adminisztrációját vezette. Szerov tábornok az Erdei vezette kormánydelegációt Tökölön letartóztatta. Erdei ezután visszavonult a politikától.

Az 1960-as években kibontakozott reform gondolkodásban Erdei Ferenc az élvonalban volt. Sokadmagával a magyar mezőgazdaság egyes ágazatainak világszínvonalra emelésében vett részt. Sok kedvező körülmény hatására a falu is fejlődésnek indult. Város és vidéke c. könyve ma is sokat emlegetett a régiók kialakításával kapcsolatosan. Ennek alapján vallottuk: a városnak vidéke, a vidéknek városa van, s közöttük a kölcsönös segítség és egymásrautaltság érvényesülésére van szükség.

1989-ben, a kerekasztal tárgyalások idején, a Magyar Néppártnak jó esélye volt arra, hogy parlamenti párt legyen.

Nem használt nekünk a sok névváltoztatás. Az 1939-ben alakult Nemzeti Parasztpárt 1956-ban Petőfi Párt, 1989-ben Magyar Néppárt, majd Magyar Néppárt – Nemzeti Parasztpárt. A választók 1990-ben is keresték a Nemzeti Parasztpártot, de a sok néppárt között nem találták. Így a nagy belpolitikai válságban a Magyar Demokrata Fórumra szavaztak. Innen hallottak a mieinkhez hasonló gondolatokat. Csakhogy ezek már népiesek, nem népiek voltak.

Nem volt szerencsés az a megoldás, hogy az MDF elnökségéből Fekete Gyula (aki 1945-46-ban Borsodban parasztpárti megyei titkár volt) jött át elnöknek a választások előtt néhány héttel. Ez az önállóságunkat sértette (1945-ben már elszenvetük egyszer a kommunista fiókpárt bélyeget). 1994 előtt Csurkák is szemet vetettek ránk. A választás idején pedig Bíró Zoltán – Pozsgai alelnöke – szorgalmazta az egyesülést. Mindenki csak a magyar népi mozgalom nagy szellemi örökségét akarta felhasználni. A lényegét „népi-nemzeti”-sítve akartak boldogulni.

A szociáldemokraták és a kiskgazdák is – ha úgy vesszük – kompromittálódtak, de megtartották a nevüket. Igaz ők osztódással szaporodtak. A szociáldemokráciát a Magyar Szocialista Párt is magáénak vallja. A mai Kiskgazdapárt sem az a Független Kiskgazdapárt, amellyel 1946-ban a mieink közül sokan szimpatizáltak.

Az ilyen „folyamatos megújulás” csak ismeretlenebbé tett bennünket. Az úgynevezett történelmi pártok működésének 40 évig történt „szüneteltetése” hozta ez ránk, vagy magunkban is keresni kell a hibát?

Nemcsak a mi kicsi pártunkban, de a nagyjaink nevét viselő társaságokban is egyre acsarkodóbb személyeskedések voltak állandóan napirenden. Már akkor előfordult a mai parlamenti pártokra jellemző pereskedés is. Veres Péternek felrótták szociáldemokrata múltját. Jó volna azt is számon tartani, hogy minisztersége idején kigyulladt a feje felett a bakonyi üdülő teteje, a miniszteri szobájában pedig a szőnyeg alatt égett a padló. Kecskeméten Rákosi Mátyás „a paraszti jövő” c. könyve miatt rossz politikusnak bélyegezte. Péter bácsi kétórás népgyűléséből idézek: „Emberek már több mint egy órája beszélek – látom sok minden tetszik maguknak – mondják úgy nézek én ki, mint akinek karika van az orrában és Rákosi Mátyás annál fogva vezet?” Rákosi később megbosszulta ezt a felségsértést.

1957 őszén fültanúja voltam annak, hogy Kádár János beszélgetésre invitálta Veres Pétert, aki erre makacsul nemet mondott. Láttam Veres Péter komor arcát a Parlamentben akkor is, amikor Kádár János Szigethy Attila „bűneiről” beszélt. (1956-ban a Nemzeti Parasztpárt mártírja Szigethy Attila – Nagy Imréhez közel álló képviselő, a Dunántúli Nemzeti Tanács országosan is elismert és nagyra becsült elnöke – volt).

A polgári életforma kialakításában is hasznosítható a magyar népi mozgalom e tárgyban is rendkívül gazdag öröksége. Kovács Imre a paraszti életforma csődjéről írt. Bibó István szerint „ami itt válságban van az az életforma”. Katonakoromban olvastam a galántai Hanza újságot, amelyben az ott élők azt írták: „nem vagyunk parasztok”. Erdei Ferenc a *Parasztok* c. könyvében írja: „Nem szabad parasztnak maradni. Nem szabad menekülni, mert az sem a menekülőn, sem az elhagyotton nem segít. De hiszek az emberben, aki paraszt, s embernek törekedtem, aki túl van ezen”. Márton János is foglalkozott a kisparaszti polgárosodással. Ennek egy időben rossz csengése volt. Bozóky Éva – Donáth Ferenc özvegye – *Zord idők* nyomában c. könyvében azt olvastam: „Egy értelmiségi vagyon nélkül is lehet tekintélyes ember, népszerű. Ha jó jövedelmét arra használta, amire kapta, állásához méltó életvitelre, pazarlás nélkül, közcélok szolgálatára, iskolaépítésre, támogatásra.

Márkus István *Polgárosult parasztság* c. könyvében Erdei elképzeléseit fejtegeti, miszerint a mezővárosokban létrejönnek a polgárosodás kedvező feltételei. De nem úgy, hogy burzsoá legyen. Mivé válik a paraszt ember, ha megszűnik parasztnak lenni? Erdei nyugati útja sok tanulsággal járt. Mára is segítségünkre van vele. Ott a gazdák mindenki mással egyenjogúak, társadalmilag egyenrangúak. Magánéletüket anyagi és szellemi igényesség, civilizáltság jellemezte. Az árugazdaságban, mint termelők és fogyasztók nemzedékek óta részt vesznek. A piacon otthonosak. A gépeket szakértelemmel kezelik. Kalkulálnak (ma már biztos számítógépet is használnak és az Internet sem idegen számukra). Iskolázottak és folyton tanulnak. Szakmai és általános műveltségük gyarapodó. Teljes környezetük civilizált. Élnek a szervezkedés szabadságával, szervezettek, szervezeti életük tartalmas. Itt tanulják meg a hasznos, türelmes együttélést, egymás kölcsönös tiszteletével és megbecsülésével. Az államnak is – saját érdekében – elő kell segítenie a polgárosodást. A polgár jó adófizető, a településért sokat cselekvő.

Nálunk ma sokszor hangzik el a polgárok szó, de 10 év alatt nem vált szerves folyamattá a polgárosodás. Sokszor hangzik el a nemzeti keresztény középosztály dicsérete. Ez a népi mozgalom indulása idején már ismert volt. Én nem kedvelem az alattvalóságot, sem a különféle kirekesztő magatartást.

A Nemzeti Parasztpárt utódpartjai 1990 óta nagyon gyengén szerepeltek. A párttörvény értelmében a Bíróság törölte a pártok sorából. Létrejött a Népi Írók Baráti Társasága. Helyi és regionális csoportjai alakulnak. A pártalakulás előtt irodalmi délutánok és esték, a Szabad Szó kihelyezett szerkesztőbizottsági ülései stb., mint fórumok alkalmat adtak a nép írókkal való személyes találkozásra, eszmecserére. Most a különböző társaságok biztosíthatnak ilyen fórumot, mint a Veres Péter-, Erdei Ferenc-, Kovács Imre-, Németh László-, Darvas József Társaság.

A Hazafias Népfrontban a parasztpártiak a Nagy Imrei politika szellemében foglalkoztak a mezőgazdaság kérdéseivel. Közre kell már adni Veres Péter *Paraszti jövő* c. könyvét, amelyből megismerhetjük, hogy a jó nagyüzem és a paraszti családi gazdaságok költerjes és belterjes termelésben milyen hasznosan együttműködhetnek. Erdei Ferenc és Bibó István által a területfejlesztésről írottakat – az új magyarországi régiók kialakításánál – is haszonnal olvashatjuk. Megyénkben az aprófalvas területek ügyében elismert tanácskozásokat szervezett a Népfront. Jócsik Lajos könyvei a környezetvédelem ügyében adnak muníciót.

Az irodalom területén kiemelkedő volt az 1940-es tiszaladányi író-paraszt találkozó – mint irodalmi örökség emlékére – 1972-ben Darvas József és Hegyi Imre által alapított Tokaji Írótábor. Ennek keretében 1999-ben a parasztpárti Szabó Zoltán – „A tardi helyzet” írójának „irodalmi nemzet” elképzelése körül folyt eszmecsere. Tizenhét éven át, az utolsó két napon az Írótábor irodalmi – történelmi zárándokútra kelt és résztvevői Móricz Zsigmondra, Károlyi Gáspárra, felsővadászi II. Rákóczi Ferenc nagyságos vezérlő fejedelemre Kazinczy Ferencre, Tompa Mihályra emlékeztek. A Matyóföld Írócsoport folytatja ezt a hagyományt Dél-Borsodban. Sályban Eötvös József, Gárdonyi Géza mellett Veres Péter emlékét is ápolják. Tardon 1998-ban Szabó Zoltánnak szobrot állítottak. Cserépfaluban Cserépfalvi Imrének – Szabó Zoltán és Kovács Imre könyvei kiadójának – emléktáblája van a volt szülőháza falán.

A Hazafias Népfrontban Kanyar József és Töltési Imre vezetésével a Honismereti Mozgalom, Darvas József vezetésével, az Olvasó Népért Mozgalom felújította a régi nép- és olvasóköroket, vele a szülőföld szeretetét, a népi mozgalom hasznosítható elemeit. Az utóbbi években Vésztő-Mágoron szoborpark létesült. Vésztőn Sinka István emlékmúzeum van. 1997-ben sok helyen emlékeztek Veres Péterre, Tamási Áronra és Sinka Istvánra, születésük 100. évfordulója évében. 1999 őszén Alcsutdobozon, Kovács Imre szülőfalujában neki is szobrot állítanak. Erdei Ferencnek Makón ma is elismerésre méltó kultusza van.

A népi mozgalom szellemét párt híján – most a Népi Írók Baráti Társaságában folytatjuk. Ennek a jövőben a nagyjaink nevét megörökítő Társaságokkal célszerű együttműködni, és szorgalmazni kell a közöttük megvalósítható együttműködést is. A kölcsönös kirekesztés szellemét már illene mellőzni. Erre vonatkozó kezdeményezések már vannak. Amelynek látható jele volt talán az is, hogy 1998. december 3-án a Kerepesi úti Temetőben Darvas József sírját, halálának 25. évfordulóján Bogár Lajos és Nemes Lajos a Veres Péter Társaság- a Kovács Imre Társaság-, valamint a Szigethy Attila Társaság nevében együtt koszorúztak. Ezt folytatva a jövőben is fel kell használni minden jeles évfordulót minden Társaságban az emlékezésre. Például az ősz folyamán ilyen alkalom lehet Hegyesi János – volt nemzetgyűlési képviselő, költő – 100. születésnapjának megünneplése. Ha megjelenik Veres Péter „Paraszi jövő” c. könyve – a teljes – akkor erről minden fentebb említett Társaságban legyen eszmecsere. Találjuk meg a korábbi munkákban a mára vonatkoztatható ismereteket is összefogva hirdessük azokat. Ezek legfőbb üzenete minden kornak: a magyar valóság felismerése, megismertetése, hogy az akarathoz biztatást adjanak és hasznos cselekvésre bátorítsanak. A népiek hatalmas szellemi értékeit fenn kell tartanunk, mint nemzeti örökséget és kincset. Ez túl a tiszteleten kötelességünk is.

(Népi Krónika, 1999. 37-41. p.)

Mohás Sándor, a közéleti ember

A hajdani bogácsi rk. elemi iskola három évig volt diákja emlékezem harmadik osztályos tanítónkra. 1918-asok közül már csak hárman élünk: özv. Bényei Imréné Víg Róza, Ittes János padtársam és én az emlékező. Mi ebben az öreg iskolában tanultunk. Blanár Sándor tanítónk az I. világháborúban hősieen harcolt. Vitéz Nagybányai Horthy Miklós Magyarország kormányzója Mohás Sándor néven avatta vitézzé.

Igazgatói tevékenysége idején a főutcán – ma Alkotmány utca – a Gloner-ház (ma diszkó) mellett, az új iskola, közismerten a Gloneriskola épült. Amikor a nyolc osztályos elemi iskolai oktatás általánossá vált, Bogácson Mohás Sándor leleményével, a kántorlakás gazdasági épületéből tanterem létesült. Mi tanítványai néhány év múlva tanítónkra hivatkozva, hogy amikor az államnak nem volt pénze, a község segített magán. Most segítsen az állam, mert nemcsak feladata, kötelessége is. Így épült a főutcán az emeletes iskola.

Bogácson kiválóan működött a Szülői Munkaközösség. Elismerésül egy úttörő zenekarra való hangszeret kaptak. A Bogácsi Nyár egyik számában közzétettem a fürdő átadásán készült fényképet, amelyen a zenekart Nagy Károly akkori iskolaigazgató vezényli.

Őt 1999. augusztus 19-én Mezőkeresztesen temették el.

Mohás Sándornak én voltam az első tanítványa, aki érettségizett – Budapesten. Lányai Egerben tanultak a gimnáziumban. A Hilóczki-fiúk Mezőkövesden érettségiztek. Hajdú Imre és barátai: „Nekünk Bogács a világközepe” című könyvében „Tavaszi szél vizet áraszt” című írásomban felsoroltam azokat, akik tanítványai közül vitték valamire. 1945 után, még inkább 1960 után a falun élő gyerekeknek – így Bogácson is – lehetőségük nyílt nemcsak középiskolai, hanem főiskolai és egyetemi tanulásra. Soha se feledjék az alapot lerakó bogácsi tanítóikat, közöttük igazgatójukat, Mohás Sándort.

Az iskolából kikerült fiúk továbbra is a keze alatt maradtak a Levente Egyesületben, amelynek Mohás Sándor mint tartalékos hadnagy, majd főhadnagy volt a parancsnoka. Aki a leventét komolyan vette, az könnyebben viselte el a katonai kiképzés testi, lelki gyötrelmeit, sőt a háború és a hadifogság embertelenségeit. Régen csak a testi-szellemi fogyatékosokat nem sorozták be katonának. Minap olvastam egy újságban, a sorozáson a fiúk 35-40 %-a alkalmatlan katonának. A hajdani levente miatt dohogok, gondolkozzanak el ezen, meg a fiatalokúak gyilkosságain. A terhelést nem bíró katonák öngyilkosságain. Nem a levente-rendszer visszaállítását kívánom, de ami ma van, az nem egészséges.

A Levente Könyvtárról azért szólok, mert ismertem. Hegyi János nagybátyám volt a könyvtáros. Nyaranként segédkeztem. Feltűnt, hogy többen természettudományos könyvek iránt érdeklődtek. A sportéletről is szólok, amelynek színhelye a Hór-völgye volt. A bogácsiak a futballban és az atlétikában jeleskedtek.

A leventeség és a katonaság után már felnőttek számítók jöttek az iskolába, hogy Mohás igazgató úrtól a 6. elemi elvégzéséről szóló bizonyítványt kapjanak, mert hogy ipart akarnak tanulni. Sok szerencsét kívánt nekik. Hadd boldoguljanak, mondta, amikor egy-egy ilyen kérelmező elment.

A történelmi Magyarországon több Bogács nevű község volt. A Bogácsi Nyár-ban olvashattuk, a község vezetői az erdélyi Szászbogácson jártak. A mi falunk a Hangya Központban Borsod-Bogács néven szerepelt.

Mohás Sándor, mint ügyvezető igazgató, itt is követte elődjét, nagybátyját Mohás Györgyöt. Négy éven át az iskolai szünetekben gyakran találkoztunk, mert Hegyi János nagybátyám boltos volt. Érettségi után én a Hangya Központ Tárházában, majd főkönyvelőségén dolgoztam. Szabadságom alatt sokszor beszélgettünk a Hangyáról. Mivel volt összehasonlítási alapom, így nyugodt lélekkel állíthatom, hogy községünk Hangya Szövetkezete az átlag felett volt. A következőkért:

Mohás Sándor kántori javadalmi földön gazdálkodott. Hamar belejött a gazdálkodásba. A mise kezdetére várakozva beszélgetés folyt. Itt is, meg esténként a boltban is hallottam a gazdák elismerő szavait. Kántor úrnak jól fizetett a lencse. Ha nem haragszik, mi is követjük. Nyertek. Mohás Sándor mint tanult ember és rendszeres újságolvasó a szaklapokban figyelte a tőzsdei híreket, az árakat. Így tudta meg, hogy a lencsét keresik a világpiacon. Az itteni Hangya Szövetkezet nemcsak azzal kedvezett tagjainak, hogy olcsóbban adta a portékát, hanem azzal is, hogy a termékeiket jól értékesítette. Boltosinas koromban a cséplés után jöttek a gazdák: Imre mutasd meg azt a Weiss Manfred-árjegyzéket. A 80 Pengős Z 370 A cikkszámú tüköracél kormányos ekét keresték. Ez sem volt minden Hangya Szövetkezetben. Sokan ezzel léptek be a termelőszövetkezetbe.

Mohás Sándor szociális érzékenységét is igazolhatom. Egyszer elmesélte, mint járt közbe egy 40 éve szolgáló tanyai cselédember kegydíja ügyében. A Hangya Központ kórházában, Pesten több helyi szövetkezeti tagot műtöttek meg. A II. világháborúban zsidó munkaszolgálatosok védelmezője volt.

1953-54-ben, mint népfrontos, többször találkoztam vele. Mezőkövesden a járási megbeszéléseken. Mindig a községünk fejlődése ügyében szólalt fel. Ezidőben lendült fel Bogácsra a szőlőtelepítés. Nyugdíjasként a szőlőjében nagyon jól érezte magát. Figyelemmel kísérte tanítványai útját, sorsát. Beszélgetett szorgalmas, gyarapodó családokkal.

Nemzedékeket tanított 35 év alatt betűvetésre, olvasásra, számolásra, fegyelemre, hazaszeretetre. Gazdaként közös volt az érdeke másokéval a termények jó értékesítésében. Falunyi embert kísért utolsó útjára, a környéken is elismert szép hangján szóló énekkel, forró tűző napon, fogvacogtató hidegben, esőben, hóban, maró szélben. A község érdekében folyamatos cselekvésben élt.

Vannak évfordulók, amikor meg kell állnunk és emlékeznünk kell. Az utóbbi években a honalapítás 1100., az oktatás ezredik, a község fennállásának 750. évfordulója ez évben június 25-én Vig Rudolf születésének 70. és most Mohás Sándor születésének 100. évfordulója ad alkalmat erre.

Egy temetésen friss még a gyász a bennünket ért veszteség miatt. A 100. születésnapjára már kevesebben élnek azok közül, akik személyesen, alkotó teljességében ismerték azt a kiváló földinket, akire emlékezünk.

Sokan más vidékről jöttek községünkbe. Hasznos, ha megismerik kik voltak azok, akik a huszadik században, mint értelmiségiek, kiváló gazdák és iparosok, meg kétkeziek – akiknek a becsületesen végzett munka volt a vagyonuk – sokat tettek Bogácsért és ezzel tiszteletet, megbecsülést érdemeltek ki.

Mohás Sándor 27 éve élő testi valóságában már nincs közöttünk, de jó ügyekben nevét gyakran emlegetjük. Ilyen formán jelenléte, mint példakép valós folytatás. A reá való emlékezés erőmerítés a huszonegyedik századnak és a harmadik évezredre maradt sok gondunk megoldásához. Legfőképpen abban, hogy miként lehetünk hasznosak. Ugyanis nekigyürkőzéssel, folyamatos kitartó cselekvéssel boldogulhatunk a jövőben.

Nemcsak a tiszteletadás, hanem a köszönetnyilvánítás is hozott ide bennünket. Emlékezetünkben példaként álljon előttünk.

Mohás Sándor 100. születésnapján rendezett emlékező összejövetelen megjelentek Szerencsi Miklósné az általános iskola igazgatója köszöntötte. Arany János: „Tanári jubileumra” című versét Fodor Violetta nyolcadik osztályos tanuló mondta el. Dr. Demjén István nevelés-történész a néptanító Mohás Sándor életútját ismertette. Az iskolások éneke hangzott el. E sorok írója Mohás Sándor közéleti tevékenységét méltatta. Mohás Sándor tiszteletére ültetett emlékfához a hajdani szolgálati lakás és a volt lakása kertjéből hoztunk földet és a kutakból vizet. A család tagjain kívül közreműködött még Szajlai Sándor polgármester, Szerencsi Miklósné igazgató, Tóth István pápai káplán, plébános, és az iskolás gyermekek. A faültetés alatt a zeneiskola trombitásai „A jó barátságról” szóló zeneművet adták elő Daragó Károly zeneiskolai igazgató betanításával. A Szózatot az iskolások és a megjelentek énekelték. Egy vitéz katonára és néptanítóra való emlékezésnél ezt illőnek tartottuk. A Mohás sírkertnél az Önkormányzat, az iskola és a Bogácsi Kör helyezte el koszorút. Sokan a kertjükből hozott virággal tisztelegtek Mohás Sándor emlékének. A család már előbb elhelyezte virágait. A Pávakör énekelt.

17 órakor a Szt. Márton templomban emlékező szentmise volt. A plébános úr emelkedett gondolatokkal méltatta az egykori kántor-tanító áldozatos munkásságát. A mise után a 30 évvel ezelőtt felvett énekeket hallhattuk Mohás Sándortól. Ez a hangverseny sokakat megkönnyeztetett. Méltó befejezése volt a Mohás Sándorra emlékező napnak.

(Elhangzott 1999. szeptember 23-án Mohás Sándor születésének 100. évfordulóján a Bogácsi Öregiskola udvarán rendezett emlékező ünnepségen. 2000. augusztus 20-án a Bogácsi Művelődési Házban a községi önkormányzat posztumusz Bogács Községért díjat adományozott néhai Mohás Sándor kántor-tanítónak, iskolaigazgatónak. A díjat özvegye vette át.)

(Matyóföld, 2001. 166-170. p.)

Szabó Zoltán, „A tardi helyzet” írója

Középiskolás koromban Budapesten, a fővárossal ismerkedve előszeretettel nézegettem a könyvesboltok kirakatait. Feltűnt egy könyv a fedőlapjával és ami rajta állt. Szabó Zoltán: „A tardi helyzet”. Néhány nap múlva boldog emlékü polgári iskolai tanárom Drózdy Kálmán a házikönyvtárából kölcsönadta. Két este elolvastam. Gondolatban otthon jártam Dél-Borsodban, közelebbről szülőfalumban, Bogácson. A tardi helyzet, mint csepp a tengerben, mutatta az akkori, a trianoni és a gazdasági válság utáni és a fasizmusnak a Magyarországra való behatolás idején az ország szomorú állapotát.

1939 augusztusának végén Kovács Imre „A néma forradalom” írója a Nemzeti Parasztpárt főtitkára megküldte a Péter Pálkor Makón elfogadott programot. Gál Ignác és Orosz Sándor a helyi Parasztpárt 1945-től volt vezetőik már ‘44-ben elmentek Debrecenbe megtudni, mi lesz a földdel. 1945-ben személyesen megismerkedtem velük.

Petrik Vilmos bátyám a Nagy-majorban nagycsaládos ember volt. Egyik lányának Veres Péter lett a keresztapja. 1946-ban halottak napjára a környéken eleset magyar katonákat közös sírba temették. Síremléket állítottak közadakozásból. A bogácsiak után elsők között voltak ebben az országban. Molnár András, mint parasztpárti elnök a helyi politikában jeleskedett, haláláig hű maradt a népi szellemhez. Nagy István és Karkus András egyidőben munkatársaim voltak Miskolcon a Nemzeti Parasztpártban.

Voltam Tardon falugyűlésen, tsz közgyűlésen, elindítottam a járdaépítést, iskolai ballagáson, Molnár Mónika és a fiam katonacimborája lagzijában (András unokája), tájház avatáson, gyönyörködtem a szép népviseletben, népdalainkban, és Gálné Házi múzeumában. Bajor Nagy Ernő részére író-olvasó találkozót szerveztem.

1992. október 1-jén a Zenei világnapon, Mezőkövesden a Galériában javasoltam a Matyóföld-írócsoport újjáalakulásán, hogy november 12-én látogassunk el Tardra, és emlékezzünk Szabó Zoltánra. „A tardi helyzet” c. világhírűvé vált könyv írójára születésének 80. Évfordulója évében.

Szabó Zoltán 1912 június 5-én született Budapesten. Meghalt Franciaországban 1984-ben, 72 éves korában. Nagyszülei mozdonyvezető és parasztagazda voltak, édesapja első generációs értelmiségi. A pesti rokonok értelmiségiek és polgáremberek. Róluk így vall: „Délelőtt délnek indultam a belváros felé, ahol az iskolában a polgári társadalom nevelt. Délután északnak indultam a Népház kölcsön-könyvtára felé. Erre felé még az utcának is más szaga volt. Rokonaim is a város peremén éltek”.

A budapesti Piarista Gimnáziumban tanult. A Cserkészlet felébresztette benne a közéleti és a szociográfiai érdeklődést. Birtokos szülők gyerekei is voltak osztálytársai között. Meghívták őket birtokukra, ahol megismerték a nemzeti nyomort. Sík Sándor pap költő szervezte Fiala Magyarorság kiadta Eszmék és elszánások c. kiadványát, amelyben vallották: „a hatékony politikai cselekvés feltétele a valóságot feltáró munka életrajzi és szociográfiai felmérésekkel”. A Szegedi Fialaok egyik jeles képviselőjének, Ortutay Gyulának írja: kedvet kapott tőle szociográfiát írni.

Hegedűs Gézától tudom a következőket: 1932-ben négy régi jó barát „Névtelen jegyző” címen azzal a céllal adtak ki folyóiratot, ha ismert nevék lesznek, tehetséges emberek gyülekeznek körük. 20 év körüliek voltak: Boldizsár Iván orvostanhallgató a Dánia, a gazdag parasztok országa c. könyv írója, Szabó Zoltán gépészmérnök hallgató. 1936-ban megírja A tardi helyzet-et, Rónai Mihály András, később ismert író, újságíró és Hegedűs Géza, kezdő újságíró, később irodalmi polihisztor Ő állapítja meg: „ténykedésük megjegyzendő köve a magyar irodalom történetének”.

Szabó Zoltánt nagyreményű kötőnek tartották. Ő viszont csak útkeresésnek minősítette ezt, igazában magamagát a kor tanújának, igazmondó hitvallójának tudta. Műveiben, mint a megtalált világban, a nyelv szépségeit mindig élvezhetjük.

A Fiatall Magyarországon egyre erőteljesebben tevékenykedett Szabó Zoltán. Sok helyre kérdőíveket küldtek, mint például a megyén belül Tolcsvára, Szinbe és Tardra, Tardon Rózsa József tanító vette fel az adatokat és ezzel elvégezte A tardi helyzet előmunkálatait. Az ő adatai Szabó Zoltánnak és a helybeliekkel való találkozása nyomán mély belső élménnyé sűrűsödtek. Fontosnak tartotta az egyéni megfigyelést, a beleérző képességet, az írói megjelenítésre pedig nagy hangsúlyt helyezett. Így jött létre az új irodalmi műfaj: írói-irodalmi szociográfia.

Az 1936-ban megjelent A tardi helyzet nagy vihart kavart. Szabó Zoltántól írást kért a Magyar Szemle, Napkelte és a Válasz folyóirat. Veres Péter is közbeszólt: „Az informátort, a falusi tanítót üldözni kezdték, még a fizetését is visszatartották”. Dicsérőleg szól Szabó Zoltán irodalmi hitvallásáról. A művön, nyelvén, komoly előadás módján meglátszik, hogy a szerző egyedül az igazságra, az írói és tudósítói hűségre törekedett, ezért van ennek a könyvnek nagy hatása. Szabó Zoltán könyve Kovács Imre és Boldizsár Iván társaságában alapított Szolgálat és Írás Munkatársasága gondozásában a Cserépfalvi Kiadónál jelent meg. 1937-ben már a harmadik kiadás. Ehhez az időhöz tartozik, hogy Féja Géza és Kovács Imrét perbe fogták. Az utóbbi perének anyagát Szabó Zoltán rendezte sajtó alá. Szabó Zoltán 27 éves, amikor hozzákezd a Cifra nyomorúság című könyvének írásához. Erdei Ferenc Futóhomok-járól nagy elismeréssel szólt. Ezt a magatartást ma tanítani kellene.

Szabó Zoltán Zrínyiről szóló írásában azt kérdezi: „Mit tanulhat tőle a mai időkben a nemzet?” Valószínű, a szellemi honvédelem témakörében írta ezt. Mi is feltehetjük önmagunknak: – Mit tanulhatunk Szabó Zoltántól?

Benne tudatosult, hogy a jobbágyok unokái alig-alig vannak jobb helyzetben, mint őseik. Megerősödött a meggyőződése, hogy a valóság hiánya vagy a valóság leplezése a nemzetet fenyegető veszedelmek eltitkolása felelőtlenség a magyarsággal szemben. A tardi helyzet utolsó lapján már meg is fogalmazza: „Nem ismerni a helyzetet: ma a nemzet és a magyarság elleni legnagyobb bűnök egyike, ebben a bűnben mindnyájan részesek vagyunk. Nem cselekedni a megismerés után: végzetes következményekkel járhat”.

Szerelmes földrajz című könyve megírására az 1940-es franciaországi tartózkodása idején támadt honvágya készítette. 2000-ben a millennium sorozatban jelent meg, mint a hazafiúságra nevelés egyik alapkönyve. Mindenkinek, de elsősorban az iskolásoknak el kell olvasniuk. Biztatásul néhány gondolatot idézek belőle: az ember, amit először lát hazájának az a szülőföld, amely békés és türelmes. A különféle tájak nagyon szépen megférnek egymás mellett. Ha az emberek jobban figyelnének a tájra, jobban megférnének egymás mellett. Szabó Zoltán faluvizsgáló útjain kóstolta meg a hazai tájak ízeit. Őt a társadalom vonzotta, az ember érdekelte, mint minden tájban a legérdekesebb látnivaló. Rájött, hogy a vidék népének megismerése segít leghamarabb a táj megismerésében. A táj és a nép rokon fogalmak. A nép sok tekintetben a táj alkotása, s a táj sok tekintetben a népé. Némely népdalnak a nyelv és a táj a társszerzői. A táj lelkére, lényegére nem keresés közben, hanem véletlenül találunk rá.

Fiatalon nősült, első felesége az Operaház tánc-rendezője volt. A második felesége gróf Károlyi Mihály volt köztársasági elnök szépséges leánya, Vera. Károlyi Mihály a Magyar Köztársaság párizsi követe volt, és Szabó Zoltán kulturális attasé volt mellette. A Rajk-per idején mindketten emigrációba vonultak. A harmadik felesége a már hatvanon túllévő Szabó Zoltánnak a rá nagyon felnéző huszonéves Zsuzsa volt. Hetven már elmúlt, amikor Ágnes nevű leánya, megszületett.

1952-ben Londonban él, a Szabad Európa Rádió vezér publicistája, irodalmi és kulturális téren tevékenykedik. Franciául és angolul anyanyelvi biztonsággal tudott. Bibó István műveit sajtó alá rendezi és kiadja.

Szabó Zoltán az 1956-os forradalmat Londonban egy manzárdszobában élte meg. Össze-
gyűjtött művei kilencedik kötetében jelenik majd meg a Kívülről című írása, amely erről az
időről szól. Idekapcsolandónak tartom a Batthyány-sors c. írását, amely a párizsi Irodalmi
Újság 1958. július 15-i számában jelent meg. „A párhuzam a múlt századi főnemesi mi-
niszterelnök és a Nagy Imre lelkialkata, jelleme, magának kívánt feladata és emberi tragédiája
között a különbségek ellenére is elgondolkoztató: a megvadult reakció mindkettőjükben a
kiegyezés emberét pusztította el. A holttest a járható középutat torlaszolta el”. Nagy Imre
helyét a nemzet emlékezetében Batthyány és Teleki Pál mellett jelöli ki.

Az 1945. március 15-i földreform rendeletet Nagy Imre komoly tárgyilagos munkával
készítette elő. Semmi jelét nem adva annak, hogy a jobbágyfelszabadítás óta a legjelentősebb
társadalmi változás előkészítésére büszke. Szabó Zoltánnak, mint a hivatalos lap szerkesztő-
jének személyesen vitte át Nagy Imre a legépelet és általa aláírt kéziratot. Bizonyos ünne-
pélyességgel a következőket mondta: „Olyasmit hozok, amit bizonyosan szívesen nyomtatsz
ki”, rövid mosolyt fojtva el bajusza alatt, kéznyújtás közben.

Sok hasznosat művelt, csak saját írói tevékenysége szünetelt. A magyar nyelv otthoni
hangulata nem volt jelen. Már nem tartotta magát igazi írónak, mint amikor mindenki másnál
szebben írt a magyar valóság képeiről.

1992. november 12-én Tardon az irodalmi esten azt javasoltam a tardiaknak, hogy a Tájház-
ban legyen egy Szabó Zoltán sarok, ahol A tardi helyzet című könyvtől minden Tarddal fog-
lalkozó írást össze kell gyűjteni. A könyvtárban Szabó Zoltán könyvei legyenek olvashatóak.

Azt javasoltam, hasznos volna, ha létrejönne egy civil társadalmi alakulat Szabó Zoltán
emlékének ápolására. A temetőben készíteni kellene egy falat, amelyen Tard nevezetes
emberei között legyen ott Szabó Zoltán és Rózsa József tanító úr emléktáblája is.

1998. szeptember 16-án, szombaton, a tardi Tájház udvarán Borbás Márton alkotta Szabó
Zoltán mellszobrát Göncz Árpád köztársasági elnök és az író Párizsban élő özvegye Szabó
Zsuzsa leplezte le. Göncz Árpád a magyar valóságirodalom kiváló művelőjének tartotta Szabó
Zoltánt.

2000. május 10-én a tardi Általános Iskola Szabó Zoltán nevét vette fel, özvegye és leánya
jelenlétében.

1999. augusztus 19-én Szabó Zsuzsa és Ágnes a mezőkövesdi városi könyvtárban részt vettek
Szabó Zoltán Cifra nyomorúság című könyvéről folyt eszmecsere, mert ebben a könyvben
Mezőkövesd is szerepel.

2000. július 28-án Cserépfaluban felavatták Cserépfalvi Imre tiszteletére emelt oszlopot,
amelyen a könyvek rézlemezekből vannak, az egyik könyv gerincén Szabó Zoltán neve
olvasható.

Szabó Zoltánt példaképnek tarthatjuk, tanulhatunk tőle tárgyilagos helyzetismeretet, higgadt
szócserét. Meg azt is, hogy a nemzeti érzés nem veszedelmes agyrém, hanem folytonos
művelést igényel, mert a szerénység a nemzeti közösség, a szellemi-lelki kapcsolat, az erkölcs
erőinek összefogására ösztönöz. A hazafiasság, a közösségi érzés, a lelki, szellemi függet-
lenség egymást erősítő tényezők. A tardiak és mindannyian dél-borsodiak legyünk büszkék
szellemi földinkre, kövessük őt, emberi értékeink növekednek vele.

(Matyóföld, 2001. 171-175. p.)

Cserépfalvi Imre, a bátor könyvkiadó

Pesti ügyelgéseim során a Vádi utca 10. számú házban lévő könyvkereskedés cégtábláján ezt a nevet olvastam: Cserépfalvi. Évek múlva megtudtam, mi a kötődése Cserépfaluhoz. Kovács Imre a híres Néma forradalom c. könyv írója, a Szabad Szó szerkesztője, a Nemzeti Parasztpárt főtítkára, a Cserépfalvi kiadó szaklektora beszélgetésre hívott a kiadóba. Beszélgetés közben bejött egy tőlünk idősebb férfi, akinek Kovács Imre így mutatott be: Hegyi Imre a dél-borsodi Bogácsról. Akkor földiek vagyunk, mert én Cserépfalván születtem. A három Imre között szívélyes hangulat kerekedett. Cserépfalvi hozzájárult, hogy mint földit Imre bátyámnak szólítsam. Szóba került Tard és Szabó Zoltán is, mert hogy ő adta ki A tardi helyzet-et és a Cifra nyomorúság-ot, amelyben Mezőkövesd is szerepel.

A második személyes találkozás 1985 februárjában az Államigazgatási Főiskolán történt a Nemzeti Bizottságok megalakulásának 40. Évfordulóján rendezett emlékülésen. A rendezők egymás mellé ültettek bennünket. Felszólalásom után Imre bátyám megszorította a kezemet, „jó volt földi!” A Budapesten élő borsodiak dél-borsodi látogatásuk során megtisztelték bogácsi házunkat is. Vezetőjük dr. Nagy Károly átadta az újjáéledt Cserépfalvi Kiadó legújabb könyvét József Attila Nagyon fáj c. kötetét, nevemre szóló dedikálással. Imre bátyám nem felejtett el...

1991-ben Cserépfalvi Imrét kitüntették nagyra értékelt könyvkiadói tevékenysége elismeréseként. Köszöntő levelet írtam neki. Egy hónap múlva az eltemetéséről szóló hírt olvastam az újságban. Egy könyvkiadó feljegyzései c. kétkötetes munkájának újraolvasásával tisztelegtem felejthetetlen munkássága és tisztelt, nagyra becsült földim emléke előtt.

Cserépfalvi Imre 1900. július 28-án született Cserépfaluban a 302. Sz. házban. Meghalt Budapesten 1991. június 21-én. Matuzsálemi kort ért meg. Cserépfaluban csak 6 évet töltött el. Mély nyomokat hagyhatott benne, mert 18 éves korában Cserépfalvaira, majd Cserépfalvira változtatta a nevét, amely eredetileg Deutsch volt. Fiatal korának nagyobb részét Abaújszántón töltötte a nagyapánál. A földet és a lovakat itt szerette meg.

Barátja József Attila bizonyára öcsödi emlékei alapján „ahol őt Pistának hívták” sokat beszélt a faluról. Biztos szóba került Fábián Dániellel kiadott közös füzetük, a Ki a faluba című. Cserépfalvi mentegetőzött, egy éve jött haza Franciaországból. József Attila tréfálkozva Kodályt idézte: „lám te is ahhoz a csoportjához tartozol a magyar intelligenciának, aki előbb jutott el Pári9zsba, mint a magyar faluba”. Cserépfalvi büszkén mondta: falusi gyerek vagyok. Attila megjegyezte: márpedig ezzel foglalkozni kellene. Cserépfalvi Imre foglalkozott, mert kiadta Kovács Imre szinte minden művét és Szabó Zoltán már említett két világhírűvé vált könyvét.

1848 jeles helyet foglal el Cserépfalvi Imre életében. Az abaújszántói nagyapától, aki Bem seregében szolgált, kapta az indíttatást. Egerben a cisztereknél járt gimnáziumba, oda Fisher bácsi járt el beszélni, mint 48-as veterán. Knézits tanár úr 48-as pártállású volt. Csoltkó tanár úr tanította a történelmet. Hazafiságra nevelték az ifjúságot. Március 15-e nemzeti ünnep, október 6-a nemzeti gyásznapi volt.

1937. március 15-én Pesten a Múzeum kertben a Márciusi Front megalakulásánál ott volt Cserépfalvi Imre is. Én is. Kovács Imre olvasta fel az új 12 pontot, benne a földreformot. Hitler már négy éve hatalmon volt. Fenyegette függetlenségünket. Cserépfalvi Imre megállapodik Supka Gézával, hogy 1938-ra megírja 1848 igaz történetét, amelyben frázisok és legendák helyett az emberek szerepelnek. A kiadás előtt a könyvet Cserépfalvi Imre egy nyugdíjas kúriai bíróval és egy jogászprofesszorral elolvastatta.

Egerben Gálóczi tanár úr szigorúan számon kérte az anyagot a francia nyelvórán. Francia rajongóként beszélt Párizsról a francia történelemről, benne jelesen a francia forradalomról. Cserépfalvi Imre 1923 tavaszán Párizsba ment, mert ott anyai ágon élt egy Vilmos bácsi nevű rokona. Könyvkereskedése volt (Egerben Engländer fő utcai könyvkereskedésében már tanulta a szakmát) Párizsban. Nyaranként egy nagy könyvkiadónál dolgozott és lovászkodott. (Abaújszántó volt az előiskola). A közgazdász diplomával a Hachette világhírű könyvkiadónál helyezkedett el. Franciául, angolul, németül jó tárgyalófél volt. 1927-ben e világceg budapesti lerakatát vezette. Divatba hozta a francia irodalmat, Radnóti Miklós, Supka Géza, Laczkó Géza, Ráth Végh István és mások voltak a törzsközönség. Az egyetemisták idejártak francia újságot olvasni. 1945-ben Szabó Zoltán, A tardi helyzet írója szervezte a Magyar Francia Társaságot.

Párizsban József Attila tudatosította benne, hogy könyvkiadó legyen. Ezzel kapcsolatban róla így vall: „... mindenféleképpen alapvető élményem, az egész személyisége, szép versmondása. Ő beszél nekem a könyv előállításának lényegéről. Szavai után kezdett érdekelni hazám irodalma. József Attila könyveit kiadta franciául, lengyelül. A Nagyon fáj c. kötet 38-ban 2000 példányban került kiadásra, gyorsan elfogyott. Utánnymás szükséges volt. József Attila kötete Cserépfalvi Imre haláláig ott feküdt az éjjeliszekrényen.

A családi körülmények segítettek a kiadóvá válását, de igazán a sokféle tapasztalat és a tanulság volt jelentős. Az új kiadás a siker jele. Feladatának tartotta az olvasásra nevelést, a fontos olvasmányok propagálását és nagy betűkkel és sorközökkel való szedést. Így az olvasó „falni” tudja a könyvet.

Kiadói politikájában rugalmas volt. Szekfű Gyuláról korábban nem volt jó véleménye, de a háború után kiadta A forradalom után c. könyvét, mert látta, hogy egy tiszta ember áll előtte. Lebovits urat, Cserépfalvi munkatársát letartóztatták. József Attila Hazám c. versét úgy tette a kirakatba, amiből az volt olvasható „adj emberséget az embernek, Adj magyarságot a magyarnak, hogy ne legyünk német gyarmat”. Szekfű kiállt mellette.

Párizsban egy barátjánál egy falon olvasta, hogy 1610-ben Sorbonnon három breton könyvkereskedőt felakasztottak. 1942-ben Cserépfalvi Imrét, Bálint Györgyöt és Kovács Imrét „csak perbe fogták”. Az államosítások idején Révai József kegyetlenül igyekezett eltávolítani a szakmából. Nyugdíjazása sem volt emberséges. Idős emberként újra kezdte és kiadta József Attila Nagyon fáj kötetét.

Cserépfalvi Imre halála után úgy gondoltam, hogy ápolni fogom annak a kiváló könyvkiadónak az emlékét, aki földiének tartott. A „Matyóföld” írócsoport 1992. december 11-én Cserépfaluba látogatott, hogy Hegyi Imre kezdeményezte emléktábla felállítását a hajdan volt szülőház – ma Művelődési Ház – falán elvégezzék. Cserépfaluban Szabó István akkori polgármester, Elek Andrásné Ibolya asszony, a Művelődési Ház vezetője, könyvtáros jeleskedett. Barta Barnabás Cserépfalvi Imre Egy könyvkiadó feljegyzései c. könyvéből a Cserépfaluról szóló emlékezőket olvasta fel szépen. Megadva az emlékezés méltóságát. A Cserépfalvi Alapítvány nevében Békés Tamás, a Cserépfalvi Kiadó nevében Berényi Gábor, Cserépfalu önkormányzata nevében Szabó István polgármester koszorúzott.

Az irodalmi esten emlékező beszédet mondtam. A „Matyóföld” Írócsoport Cserépfalvi Imre barátjára, József Attilára emlékezett, halálának 5. Évfordulóján.

Cserépfalu új polgármestere, Kósik István, Farmosi Zoltán jegyző. Dr. Demjén István Művelődési Ház vezető és Hegyi Imre ellátogattak a Cserépfalvi Kiadóhoz, hogy megbeszéljék Cserépfalvi Imre emlékének együttes ápolását.

1988. augusztus 19-én a Művelődési Ház azon részében, ahol Cserépfalvi Imre született, a helyi önkormányzat emlékszobát alakított ki.

A polgármester levelezést indított Cserépfalvi Imre Amerikában élő gyermekeivel, Katalinnal és Andrással. Így alakult ki Cserépfalvi Imre születésének 100. évfordulójára, 2000. július 28-ára készített program. Az ünnepséget június 29-én rendezték meg. Kósik István polgármester szívélyesen köszöntötte a megjelenteket és méltatta az ünnep jelentőségét. Pomogáts Béla, a Magyar Írószövetség elnöke méltatta Cserépfalvi Imrének a bátor, és haladó szellemű, sok történelmileg értékes könyv kiadójának kiváló tevékenységét. Göncz Árpád, a Magyar Köztársaság elnöke, levélben emlékezett Cserépfalvi Imrére. Az emlékmű Pauer Gyula Munkácsy-díjas szobrászművész alkotása. Rendhagyó az alkotás, mert fej helyett rézlemezekből készült könyvek állnak az oszlopon. Ötnek a gerincén: József Attila, Radnóti Miklós, Kassák Lajos, Szabó Zoltán és Kovács Imre neve olvasható. Az emlékművet több szervezet mego-szorúzta. Földes Hobó László József Attila verseket mondott és a megzenésítetteket énekelte.

A Művelődési Házban az emlékező beszélgetést Hegyi Imre, a Tokaji Írótábor kuratóriumi-mának és a Matyóföldi Alkotók és Művészetpártolók Egyesületének elnökségi tagja vezette. Pap János tanár, költő a MAME elnöke elmondta, hogyan történt Budapesten a Cserépfalvi Imrével készült magnetofonos interjú, amely a megyei Irodalmi Folyóiratban, a Napjainkban is megjelent Fénymásolt példánya a Cserépfalvi könyvtárban olvasható.

Csetneki Ernőné – ma Bogácson jegyző – Cserépfaluban volt VB Titkár, amikor Cserépfalvi Imre hazalátogatott. Ő mutatta be a megváltozott szülőfalut. Postán kapott egy könyvet, amelynek címe Egy könyvkiadó feljegyzései a következő dedikálással: „Szeretettel ajánlom Csetneki Ernőnének, a legkedvesebb földimnek. Budapest, 1984. április 4. Tisztelet a szülőföldnek, Cserépfalvi Imre”. A községet jelző táblánál fénykép is készült a látogatásról.

Hegyi Imre elmondta, hogy 1999. augusztus 19-én a tokaji írótábor után Pap János és Hegyi Imre társaságában, a községben járt Szabó Zoltán özvegye Szabó Zsuzsa és leánya Ágnes. Most nem tudott eljönni, de a lánya itt van. A múlt évi látogatásról készült fényképet Kósik István elküldte Párizsba, Szabó Zsuzsa, Szabó Zoltán bekeretezett fényképét küldte el a Cserépfalvi Emlékszoba részére.

Nyéki József üdvözlétét tolmácsolja Hegyi Imre. Két éve könyveket adott át az Emlékszoba részére, mint a hivatalos közlönykiadó és a Kossuth Szövetség vezetője.

Dr. Dobszai Károly elmondta, hogy a Népi Írók Baráti Társasága a Népi Írók mellett azok emlékét is ápolja, akik, mint Cserépfalvi Imre kiadták műveiket.

Molnár Mária Eszter a Kovács Imre Társaság alelnöke felsorolta, hogy Cserépfalvi Imre Kovács Imre mely műveit adta ki. Szinte mindegyiket. Megköszönte, hogy az Emlékszobában ott van Kovács Imre fényképe és néhány könyve, valamint azt is, hogy Kovács Imre neve az Emlékoszlopon látható.

Tokaji Nagy Erzsébet elkészítette Cserépfalvi Imre monográfiáját, de még nem került kiadásra. Részt vett Párizsi Magyar Intézetben a Cserépfalvi Imre emlékére rendezett kiállítás szervezésében.

Dr. Nagy Károly a Budapesten élő Borsodiak Baráti Körének vezetője a Kör üdvözlétét tolmácsolta és kérte a helyi vezetőket, hogy tiszteljék meg körüket látogatásukkal és mondják el, hogy Cserépfaluban milyen ünnepek voltak.

Bakonyi Béla, a Borsod Megyei Önkormányzat „Alkotói-díj”-ával kitüntetett népzenekutató az Abaújszántói Baráti Kör nevében köszöntötte Cserépfalvi Imre szülőfalujának nemes cselekedeteit, amellyel emlékét ápolják. Könyvéből tudják, hogy gyermekkorának másik részét Abaújszántón töltötte. – Szándékunkban van 2001-ben reá emlékezni. A szülőfalu küldöttségét szeretettel várjuk. Cserépfalvi Katalin megköszönte Kósik Istvánnak és Hegyi Imrének, hogy az abaújszántóiakat is meghívták a jeles mai napra.

Cserépfalvi Katalin baráti köréből láttuk Liszián Elek rendezte „Le homage Cserépfalvi Imre” c. filmet. Egy francia fiatalember Cserépfalvi Imrére emlékező saját szerzeményét adta elő zongorán. Egy budapesti szomszéd fiatalkori élményeit mondta el, hogy Cserépfalvi Imrétől mi mindent tanult a méhészkedés mesterségéből.

Este a berezdi pincesoron szólt a citera, hangzott a tárogató és a dudaszó. Felhangzott Cserépfalvi Imre néhány nótája is. (Nótázni szeretett.) Molnár M. Eszter Cserépfalvi Katalint Cserépfalvi Imre és Kovács Imre barátságáról faggatta.

Elmondtam a cserépieknek – Kósik István, Farmosi Zoltán és másoknak – hogy diákkoromtól tetszett Cserépfalu szép fehér házsoraival, és érzékeltem paraszti polgárosodás bizonyos jeleit. Dicsértem a cserépi ünnepek sorát. Meg azt is, hogy a falusi turizmusban – Bükk és a bogácsi fürdő okán – meglátták a kitörési pontot és egyre több házban már kulturált a vendégfogadás. Sok debreceni vásárol házat Cserépfaluban A jó levegő és a csend mellett az irodalmi, történelmi örökségek ápolása és a természeté is dicsérendő. A vendégek számára ez lélekemelő.

Kósik István megköszönte e sorok írójának, hogy következetes szívóssággal segítette Cserépfalu előrehaladását.

(Matyóföld, 2001. március. 176-181. p.)

Nagy Imre személyisége jelképpé emelkedett

Nagy Imre mártír miniszterelnök születésének 105. évfordulóján, júniusban tartották a Nagy Imre Társaság küldöttközgyűlését a fővárosban. Nagy Erzsébet örökös elnök megemlékezett az elhalt társakról, köztük a miskolci származású Kopácsi Sándor nyugdíjas rendőr altábornagról, Budapest volt rendőrfőkapitányáról.

Az eddigi tevékenységről beszámolók hangzottak el, módosították az alapszabályt és megválasztották a tisztségviselőket. Örömmel hallgatták Feith Bence bejelentését, hogy Csepelen 2001. szeptember 1-jétől az Általános Művelődési Központ Nagy Imre nevét veszi fel. Szorgalmazták, hogy szélesebb nyilvánosságot kell teremteni, mert a társaság erősödése is hozzájárul a demokrácia szélesedéséhez. A maiak után jövő tizen-huszonevesek a jelenlegi helyzet után meg akarják ismerni a múltat is.

Nagy Imre történelmi személyisége világméretű jelképpé emelkedett. Neve összeforrt az 1956-os magyar forradalommal és szabadságharcával. 1989. június 16-án reá és harcostársaira való emlékezéssel indult a nagy társadalmi átalakulás, a rendszerváltás. A mártír miniszterelnök nevét viselő társaság tagjai alapvető célnak, feladatnak tekintik Nagy Imre emlékének, erkölcsi és szellemi örökségének ápolását.

A Nagy Imre Társaság az emberi jogok, a szabadság, egyenlőség, testvériség, a nemzeti identitás tiszteletét vallja. Hagyományőrző és egyben progresszív szellemiségű. Mindezekért tenni akaró polgárok társadalmi és kulturális célokat szolgáló egyesülete. Pártoktól, felekezetektől független szervezet. A családiasság, a tisztesség, a becsület, a türelem, az együttélés értékrendjét érvényesíti. Küzd a kirekesztés ellen.

A Nagy Imre Társaság örökös elnöke Nagy Erzsébet. Ügyvezető elnöke Vészi János. Négy alelnököt választottak. Az elnökség hétagú. Megyénket Hubay László megyei elnökségi tag képviseli. Választottak Jogi és Etikai Bizottságot, Számviteli, Gazdálkodási és Ellenőrző Bizottságot. A kilenctagú tiszteletbeli elnökségnek megyénkből Földvári Rudolf és Hegyi Imre a tagja.

A Nagy Imre Alapítvány a Nagy Imre Házban „Északkelet-Magyarország – 1956” címmel tudományos konferenciát rendezett. A 12 előadásból az egyik címe: „Nagy Imre és Földvári Rudolf kapcsolata”. Előadója Szakolczai Attila volt. „Irodalmi reformkörök Miskolcon 1956. július-október” címen Fazekas Csaba miskolci történész tartott előadást. „Az MSZP Borsod megyei és országos vezetése és a Földvári-kérdés” címen Ripp Zoltán előadása hangzott el.

A 86 éves korában elhunyt dr. Telegdi Imre füzerradványi-pálházai református lelkipásztort 2001. június 23-án, szombaton délután búcsúztatták a füzerradványi református templomból. Hegyi Imre, a Nagy Imre Társaság tiszteletbeli elnökségének tagja, a megyei szervezet elnöke búcsúztatójában elmondta, hogy Földvári Rudolf, '56-ban, a volt megyei munkástanács elnöke és dr. Újszászy Kálmán teológiai professzor és mások társaságában a Nagy Imre emlékét ápoló társaság megyei szervezetének alapító tagja volt dr. Telegdi Imre. Megköszönte, hogy majdnem matuzsálemi korban nagy bölcsességgel hasznos tanácsokat adott, és hirdette Nagy Imre emberségét és magyarságát, amely szerint ő is élt és cselekedett. Nagy Erzsébet asszony, Nagy Imre mártír miniszterelnök leánya, a Nagy Imre Társaság örökös elnöke felkérésére Hegyi Imre az ő nevében helyezte el a Nagy Imre Társaság koszorúját dr. Telegdi Imre sírjára. A megyei szervezet koszorúját Joósz Gábor elnökségi tag helyezte el.

(Déli Hírlap, 2001. július 10.)

Veres Péter emlékére

1940. június 4-e – könyvnap – számomra emlékezetes nap. Pesten a Rákóczi úton, az Uránia mozi előtt állt Móricz Zsigmond könyvasztala. Amikor odaértem Szabó Dezsővel beszélgetett. Ott volt Szabó Pál is a Szabad Szó főszerkesztője. Vele 1939-ben a Szabad Szónál találkoztam. Kovács Imre mutatott be neki. Ők helyezték el a szövetkezeti cikkeimet. A Hangyánál dolgoztam és főleg a szövetkezeti mozgalomban tapasztalt hiányosságokat bíráltam. Szabó Pál Árpád Géza néven jelentette meg az írásaimat. Pali bátyám igyekezett a Szabad Szó-ba, én is vele tartottam. A Rákóczi út és a Múzeum körút sarkán találkoztunk Veres Péterrel. Szabó Pál, mint parasztpártit és a Szabad Szó cikkíróját mutatott be neki. A Zsiga bátyánk könyvasztalánál vásárolt „Gyepsor” c. könyvét Veres Péter dedikálta számomra. Veres Péter és más népi írók könyveit – abban az időben – Püski Sándor és Cserépfalvi Imre könyvesboltjában vásároltam.

1940 pünkösdjén Móricz Zsigmond vezetésével a népi írók egy csoportja az akkor Szabolcs vármegyéhez tartozó Taktaköz Tiszaladány nevű községébe látogatott el. Hitler azidőben rohanta le Nyugat-Európát. Tiszaladányban írók és parasztok a majdani demokratikus Magyarországról folytattak eszmecserét. Móricz Zsigmond a rádióban beszélt róla, Kovács Imre pedig a Szabad Szóban „Pünkösdi Tiszaladányban” címmel tudósított. Somogyi Imre a „Kert Magyarország felé” c. könyvében fényképekkel igazolja a népi írók ottlétét, és azt is, miként szövik a hasurát – fólia elődje –. A találkozót a helybeli Kovács segéd, a „magyar Brueghel” Győri Elek és barátja, Somogyi Imre, „a Kert-Magyarország biciklis apostola”, ahogy Veres Péter nevezte, valamint a néptanító-író-újságíró Darvas József szervezte. Veres Péter Balmazújvárosból biciklivel érkezett a találkozóra. Bajor Nagy Ernő „Életünk történelem” c. összeállításában a tiszaladányi M. Csikai Miklós – aki 1942. Pünkösdjén a Falunap főszervezője volt – visszaemlékezésében írja, hogy a sárospataki regös diákok közül Vitányi Iván, Veres Péter „Én nem mehetek el innen” c. versét szavalta el nagy tetszés közepette.

Az 1943-as könyvnapon több népi író szerepelt a Diósgyőri Vasgyárban, majd másnap a Miskolci Nemzeti Színházban. Köztük Veres Péter is.

Az 1944 őszi Sály községbeli tartózkodásáról „Az ország útján” c. könyvében emlékezik. Október 15-e után, „a csapatát keresve” Miskolcra Emődön át jutott el a mezőkövesdi járásban lévő, közelebbre bükkaljai községbe, Sályba. Itt egy református tábort lelkész felismerte és az ő segítségével a Gazdasági Hivatalban munkálkodott, kikerülve a Habsburg-Horthy világ nevelte tiszték szeme elől. Mivel civil munkaszolgálatos volt, így a Széllásra való felesküvéshez nem kellett felsorakoznia, ezzel meg az ellenőrző nyilas pártszolgálatos figyelme alól vonta ki magát. A GH-s tiszt úgy okoskodott, ha már zsidó munkaszolgálatosnak nem tehet szívességet, itt van ez az író – ha nem is tudja milyen író – (aki szorgalmasan vágja a fát a konyhára), célszerűnek látja benne pártfogót keresni a nehéz időkre. Sály községben a kastély iskolában a helyi születésű költők, írók, színészek mellett ápolják Eötvös József, Gárdonyi Géza és Szederkény Anna emlékét is. A sályi születésű Barsi Ernő – 1995-ben 75 éves – teológus, népzene kutatóval azon fáradoztunk: Veres Péternek is legyen emléktáblája Sályban. 1998-ban a 8. Sályi Napokon a Gárdonyi Géza Iskola aulájában – az 1897. január 5-én Balmazújvárosban született és 1970-ben Budapesten meghalt Veres Péter, Kossuth díjas író, a Nemzeti Parasztpárt egykori elnöke tiszteletére felállították a 7. emléktáblát. István nevű fia – ebből az alkalomból – százezer forintot adományozott az iskolának a jó tanulók jutalmazására. (Egy év múlva rendezett tanulmányi versenyt követően ebből a pénzből 18 környékbeli fiatal kapott jutalmat.)

Sárospatakon, a bodrogi Athénben 1994-ben elhunyt dr. Újszászy Kálmán vezette népfőiskolán Veres Péter előadóként volt jelen. Parasztpárti gyűléseken és népfrontos beszélgetéseken egy-egy lényegre törő, szépen beszélő emberről bebizonyosodott, hogy népfőiskolás volt Sárospatakon, vagy népi kollégista valahol és visszaemlékezve a találkozásokra idézett Veres Pétertől. Az idősebbek közül többen a régi Szabad Szóból emlékeztek egy-egy cikkére. Némelyik értelmiségi pedig valamelyik könyvére hivatkozott.

1945 nyarától parasztpárti és népfronttisztviselésekben többször volt alkalmam Veres Péterrel és más parasztpárti vezetőkkel vidékünk legkülönbözőbb részeire ellátogatni. A 80-as években a Északmagyarország c. megyei lapban, a Napjaink, majd a Holnap c. folyóiratban emlékező írást közöltem róluk. A Holnap Serfőző Simon és Berecz József – volt parasztpárti újságíró – jóvoltából a népi-nemzeti irodalom fóruma volt. Veres Péterrel kapcsolatos emlékeimet csokorba szedve adom közre.

Az 1945 utáni Miskolci látogatásai közül az 1946 őszt említem első helyen. A Nemzeti Parasztpártban akkor volt a polarizációs időszak. Fekete Gyula és Szeberényi Lehel elmondta, hogy az Északi Szabad Szó 10.000 példányban jelenik meg és olajért, tojásért, krumpliért adják. Olyan helyre is jár, ahol nincs szervezetünk. Veres Péter jót derült a gyakorlatias ötleten. Érdeklődő kérdésre elmondtam, hogy Darvas József képviselőként járja a vidéket. Arról is tájékoztattam, hogy Kovács Imre egyszer meglátogatott bennünket. Gyűlést nem tartott a megyében. Megnyugtattam, hogy hívei ott vannak a megyei vezetőségben és részt vesznek a nagyválasztmányi ülésen is.

Az 1946 őszi miskolci látogatás után másnap Putnokra mentünk. A szőlőknél hírnökök állítottak meg, mert a mise még nem fejeződött be. Péter bácsi megkérdezte, hogy Mátyás király itt kapáltatta meg az urakat? A putnokiak azt állítják, hogy itt, mert a településük valamikor Gömör vármegye székhelye volt. Most 21 község járási székhelye. Tájékoztattam továbbá, hogy Csehszlovákiából sokan ide menekültek. Szeberényi Lehel, aki losonci születésű és Bánrévén élt, néhányszor járt odaát és hírt hozott az ottani magyarok szomorú helyzetéről. A gyűlésen nagy lelkesedéssel fogadták Veres Pétert. Az ország háborús pusztulásáról, a földosztásról, az újjáépítésről és a párizsi béketárgyalásokra való készülődésről beszélt. A gyűlés után sokan igyekeztek közelébe kerülni, hogy még az ottani szavait is hallják.

1947 tavaszán Abaújban, Göncön jártunk, mert környékén és a Hernád völgyében jó parasztpárti szervezetek voltak. Amikor a község határán a járási rendőrkapitány jelentkezett nála, egy idősebb ember megjegyezte mellettem, milyen változott a világ. Balmazújvárosban a csendőrök verték, itt meg rendőrkapitány jelentést tesz. A gyűlésen Károlyi Gáspár bibliafordítóra emlékezett a beszédében. A paraszti sorsról beszélve nagy tetszést és derűtséget váltott ki a következő mondata: „A paraszt csak akkor eszik csirkét, ha csirke vagy maga a paraszt beteg”. Péter bácsival jött Margit nevű lánya is. Kíséretében volt Béres Ferenc, aki az ebéd után sürgette az indulást, mert délután az ő szülőfalujában, Gagybátorban várták Veres Pétert. A gyűlésen a Felső-Cserehát községeiből nagyon sokan voltak kíváncsiak Veres Péterre.

Dél-Borsodban, a Matyóföld fővárosában, Mezőkövesden 1947 nyarán szerveztünk gyűlést. Nagy Ferenc miniszterelnök lemondása folytán belpolitikai válság volt az országban. Sokan váltságnak mondták. Beszédében jó részt ezzel foglalkozott. Veres Péter rokoni kapcsolatba került a Matyófölddel. Mezőkövesden nagyon kevés földet tudtak osztani a földreform során. Innen és más Bükkaljai faluból sokan Pest környékére települtek. Így a Dudás család is Békásmegyerve települt 1945-ben. A legidősebb Dudás fiú, Gáspár – Veres Péter Margit nevű lányát vette feleségül. Öt gyermeket neveltek fel. A tardiak, akikről Szabó Zoltán írta „A tardi helyzet” c. könyvét, már 1944 őszén Debrecenben jártak megérdeklődni, hogy mi lesz a

földdel. A tardi nagy-majorban élt a sokgyermekes Petrik Vilmos, aki lelkes parasztpárti földosztó volt. A 11 Petrik gyerek egyike, Margit mesélte, hogy az 1947-ben született Mária nevű húgának Veres Péter a keresztapja. Péter bácsi sokszor meglátogatta őket.

A parasztpárti népgyűlésekre a helyieken kívül a környékbeli parasztpártiakon kívül eljöttek a kommunisták és a kisgazdapártiak is. Az újgazdák és a kisparasztok örömmel és lelkesedéssel hallgatták. A kisgazdák szemre húzott kalap alól gyanúsán figyelték, némelyik még mondta is, a neve is vörös. A két és félórás beszéd hatása nyomán többen oldódtak közülük. No nem azok, akiket Péter bácsi írásaiban basa parasztoknak nevezett. Nagy derűtség fogadta a következőket: „Nézzék, emberek, én már másfél órája beszélek itt, úgy látom többségüknek tetszett. Hát úgy nézek én ki, mint akinek karika van az orrában és Rákosi Mátyás annál fogva vezet?” Azoknak szólt ez a paraszti képi kifejezés, akik azt terjesztették a parasztpártról, hogy a kommunista párt fiók vállalata, affajta gatyás kommunisták.

1960 tavaszán Darvas József Miskolcon járt. Felhoztam neki, hogy az 1940-es tiszaladányi találkozó 20. évfordulóját meg kellene ünnepelni. Mivel ez a találkozó a Márciusi Front utóéletéhez tartozónak tekintendő, így a Hazafias Népfront égisze alatt az emlékezés megrendezhető. Én ezidőben a Népfront politikai munkatársa voltam. Darvasnak azt is mondtam, üzentek a ladányiak, ahogy 1940-ben a jövőről beszélgettünk, most is várunk benneteket egy kis eszmecsere-re. Ez időben már sok község termelőszövetkezeti község volt, Tiszaladányban még tszcs sem volt. Egyetértett a javaslatommal 1960. augusztus 28-án vasárnap került sor a találkozóra. Veres Péter Szabó Pállal és feleségével érkezett. Pestről jött még Földeák János és Csepeli Szabó Béla költő. Darvas már előző nap ott volt. Péter bácsit a régi helybeli ismerősök, M. Csikai Miklós és testvére, László, Jenei László, Takács Gáborné Cserés Julcsa néni, Nagy Piroska és mások szeretettel fogadták és jó szívvvel emlékeztek a régi időkre és az 1943-as szárszói találkozóra, ahol hárman képviselték a falut.

Délután három órakor, a régi református iskola udvarán hatszázan jöttek össze a Taktaközből. Darvas megköszönte, hogy 1944-ben őt és családját itt Tiszaladányban egy embererdő védte. Nem tsz-t szervezni jöttünk, hanem egy jelentős eseményre emlékezni. Szabó Pál a föld szeretetéről beszélt, legyen az egyéni vagy szövetkezeti. Azért szólt erről, mert megérkezése után egy negyedórával a tsz-ről faggatták a helybeliek, akik úgy hallották, az ő négy holdja már a szövetkezetben van. Veres Péter az ebédnél a körülötte ülőknek mondta: én nem vagyok szövetkezetellenes, de az ízlésemmel ütközik minden erőszak, ami e téren történt. A magyar falu művelődési tennivalóiról beszélt, lekötve a nagyszámú hallgatóság figyelmét. A termelőszövetkezetek alakulásával új helyzet teremődött falun. A műveltség gyarapítását különösen a vezetőknél tartotta fontosnak. Nemcsak szakmai vonatkozásban, hanem vezetési ismeretekben is, legfőképpen az emberekhez való viszonyulásban, a demokrácia gyakorlásában. Gondolkodásra készítette a jelenlévőket. Estefelé Darvassal benéztünk a Művelődési Házba, ahol Péter bácsit sokan vették körül. Darvast kérdezem: „Ha fényképet készítenél, mit írnál alá? Te mit? kérdez vissza. Krisztus és tanítványai – válaszoltam. Telitalálat – szólt elismerőleg. Majd úgy folytatta: Látod, mi Erdeivel 56-ig miniszterkedtünk, ő pedig 48-ban leköszönt a miniszterségről és milyen nagyszerű könyvet írt azóta. Ahogy hallgatom, naprakész ismeretei vannak a világról és hallatlanul nagy energia van benne.

A régi református iskola udvarán tartott szabadtéri író-olvasó találkozó befejeztével, mint a találkozó elnöke kértem a megjelenteket, hogy keljünk útra és koszorúzzuk meg Győri Elek sírját. A temető felé menet Veres Péter azt kérdezi Darvastól: Jóska, mikor hallottad, dúdoltad, netán énekelted a 90. zsoltárt?

Nemrégiben gondoltam rá – volt a válasz. Mert tudod – folytatja Veres Péter – én ezt már nem egyházi éneknek tekintem, hanem a magyar népdalkincs nagy értékének tartom. A tiszaladányi régi református temetőben – ma már nem temetkeznek ide – hatszáz ember vette

körül Győri Elek sírját. A Hazafias Népfront koszorújának elhelyezése utáni nagy csendet Darvas József törte meg mondván: „Felebarátaim, énekeljük el a 90. zsoltárt”. Hatszáz ember felszabadultan, teli torokból énekelte: „Te benned bízunk elejitől fogva”. Darvas „Részeg eső” c. drámája temetéssel kezdődik, ahol a 90. zsoltárt énekelték. Darvas a Völgyes-tiszaladányi parasztok énekéről azt írja: „Vad indulat van ebben az énekben. Lázadás”.

1972 tavaszán Darvas többször járt Miskolcon, mert drámáit a Miskolci Nemzeti Színházban mutatták be. Előhoztam, hogy a tiszaladányi találkozó 25. és 30. évfordulója elmaradt. Hírelt, hogy Szárszó 30. évfordulójára készül. Tájékoztattam, hogy mi a megyei irodalmi lap, a Napjaink 10. évfordulójára készülünk. Jó alkalom volna egy táborozást szervezni. Jó, de szárszói jellegű legyen. A helyzet kedvező volt, mert még reform időkben éltünk. A szövetkezetek fejlődtek, a faluban építkezések voltak, az új tanács törvényben a második ismérv az önkormányzati elem volt. Darvas Fábián Zoltánnal szervezte az Olvasóköri mozgalmat. Sorra alakultak a honismereti körök. Ilyen előzmények és körülmények között alapítottuk meg Darvas Józseffel a Tokaji Írótabort 1972-ben. Szárszóhoz híven minden évben egy-egy magyar sorskérdést tűztünk napirendre. Az utolsó napon irodalmi és történelmi emlékhelyekre zárandokoltunk el. 1972-ben, Móricz halálának 30. évfordulója évében a Tiszaladányhoz közeli Prügyre zárandokoltunk. Veres Péter születésének 90. évfordulója évében Tiszaladányban reá emlékeztünk. Mindkét alkalommal a tokaji írótabor meghatározó egyénisége, Fekete Gyula mondott emlékező beszédet.

Veres Péter a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetemen 1965-ben tartott előadást. Erről Juhász József költő az Északmagyarország c. megyei napilapban 1990. május 5-én ezt írta. Ő ezidőben az Egyetem szakszervezetének kulturális felelőse volt. A szakszervezeti titkár megijedt, amikor egy irodalmi estre Veres Péter meghívását javasolta. Egy újságíró párttag írónak meghívását javasolta. Féltek Veres Péter nyíltságától, okosságától. Botránytól tartottak. Egy hivatalos ember csak a pártfegyelemnek engedelmeskedve ült fel az elnökségbe. (Az előadás végére lázba jött, elégedetten úgy nyilatkozott: egészen jól beszélt.) Juhász tájékoztatta Péter bácsit, hogy milyen ellenérzések vannak vele szemben. Azt válaszolta, tudom mit kell itt most mondani. A nagy előadó terem és az előtér is tele volt hallgatókkal, egyetemi tanárokkal. A szemek és fülek az előadóra figyeltek. Ízes nyelvezetű, széles tudományos alapokra épített beszédét mindenki ámulattal hallgatta. Néhány nap múlva a zsúfolt autóbuszon egy egyetemi hallgató azt kérdezi Juhásztól: miért nem írt a mi lapunk erről a kitűnő előadásról. Tudomásom szerint elvi okokból, volt a válasz. Juhászt a szakszervezeti bizottság dicséretre javasolta. Másik alkalommal egy harmadéves lányhallgató köszöntötte Veres Pétert: „Tudom, hogy sokat kell tanulnotok és rajzolnotok, így nem sok idő jut olvasásra. A középiskolában, mint kötelező olvasmányt biztos sokan olvastátok Solohov „Csendes Don” c. regényét. Az én „három nemzedékem”-et vagy utóbbi címén a „Balogh család történeté”-t valószínű kevesebben olvastátok. A halálom után még beszélnek rólam egy ideig, majd csend lesz körülöttem. Az idő múltával valaki majd fölfedezi, ni csak, így élt a XX. Század első felében a magyar parasztság. Nekünk íróknak tehát figyelembe kell venni a ti majdani szabad időtöket és az írói mesterséget finomítva, tömören kell írunk elbeszéléseket, kisregényeket. A 80-as években a rádióban, rádiójátékként, vagy felolvasásban hallottam „A kелletlen leány”-t, „A csatlós”-t, és az „Almáskert”-et.

Miskolc város vezetői 1969 augusztusának végén a Lillafüredi Palotaszállóban vendégül látták a fiatal írókat. Veres Péter előadásszámba menő felszólalását nagy érdeklődéssel hallgatták. Berecz József régi parasztpárti újságíró-könyvtáros készített interjút Péter bácsival. (Északmagyarország 1969. augusztus 31.) Elmondta, hogy ő már 1942-ben is járt itt, mert a Kállay Kormány az írókat meg akarta nyerni hintapolitikájához. A haladó írók nem mutattak erre hajlandóságot.

Sajátos Kelet-európai probléma, hogy itt az író közvetlenül részt vesz a politikában. Nyugaton másfél százada ez már nem gyakorlat. A fiatal író minden korban elégedetlen azzal, amit az ősök csinálnak. Mi még Móricz Zsigmonddal is így voltunk. Így meg tudom érteni a mai fiatalok elégedetlenségét. Számon tartja ki mit ír közülük és nyomban örömmel reagál az első tehetséges írásra. E tanácskozás bizonyítja, hogy a fiatalok okosak, csak még kevés a mű-bizonylat. Az igazi író próbája, ha saját élményanyagából állít művet. Az önkényesen konstruált történet elfuserálja az íróságot. A prózának nagyon fontos társadalmi hatása van. A közgondolkodás megváltoztatásában úgy vehetünk részt, ha a valóságos tényekből, áttételes megfogalmazás erejével lényeges igazságot fejezünk ki. Shakespeare-t hozza fel példának. „Ha a király sóhajt, mindig az egész nép mond arra jajt”. Ez többet mond könyvtárnyi történeti fejtegetésnél. Aki nem akar üzleti konzum irodalmat, abban folyton él a felfedező nyugtalanság. Mindig újjá kell születnie az irodalomnak. E gondolatok összecsengenek néhány évvel korábban a Miskolci Műszaki Egyetemen az írói mesterség megújításával kapcsolatban mondottakkal.

Juhász József már említett tudósításában az is szerepelt, hogy Veres Péter Hegyi Imrével szétnézett a miskolci határban. Miután 1952-54 között „éves cselédségeim idején”, Miskolc Város Tanácsánál mezőgazdasági osztályvezető voltam, így valamelyest ismertem a határt. Péter bácsi régebbi miskolci tapasztalatai alapján és a felemelt első ötéves terv ismeretében kérdezett. (E gigantomániás terv alapján Miskolcból 300.000 lakosú várost akartak csinálni). Régen voltak itt görög borkereskedők, hogy áll ma a szőlőtermesztés? Vannak-e még bolgárkertészek? Van-e városellátó gazdaság? Görög borkereskedők már nincsenek. 1949-ben ide menekült görögök szép számban élnek itt és főleg az iparban dolgoznak vagy alkalmazottak. A belterjes gazdálkodás zászlóvivői, a bolgár kertészek felszámolódtak. Az 1953-as választások „korteskedése” idején egy üzlet kirakatában olyan rajz volt, amelyik a majdani miskolci hajóállomás hollétét jelezte. Nem másutt, mint a Sajó híd környéki bolgár kertészetek helyén. Elmondtam, hogy 1954-ben a városi Tanács VB ülésén azt kérdezték, miért csökkent a kertészkedés területe. A hajóállomás miatt válaszoltam, a bolgár kertészek nem látnak termelési biztonságot – erre pedig nagyon érzékenyek a mezőgazdaságban. Péter bácsinak azt is elmondtam, hogy Hejőcsabán egy idős gazda szerint a téglagyár és a cement-mű építéskor elvették a Csabai határ lelkét. A Miskolc környéki tsz-ek gyengén muzsikálnak. A Nagy-Miskolci Állami Gazdaság sem az a klasszikus városellátó gazdaság. A belterjes gazdálkodáshoz szükséges munkaerő meg a gyárban dolgozik, szól közbe Péter bácsi. Még távolabbról is folytatom a gondolatot. Akkor honnan jön a tej, a hús, a zöldség, a gyümölcs – szól a kérdés. A tej a megyéből, a káposztát a Sajó melletti Hét nevű községben és a bodrogközi Cigándon termelik. Korai zöldséget Csongrádból, húst Hajdúból, almát Szabolcsból hoznak. A rádióban hallom, hogy a miskolci meg az ózdi piac a legrágább. Nem irigyellek benneteket – véleménynyel fejeztük be a határjárást.

A 60-as évek második felében ismét Abaújba, majd más alkalommal Tokajhegyaljára látogattunk el. Kassa felé menet Forrónál tértünk el Fancsal felé. A római katolikus, görög katolikus és református vidéken szigetként élnek itt az evangélikusok. Ez a helyzet mindig összetartásra kényszerítette őket. A szövetkezetüket is Egyetértésnek nevezték el – kezdtem a bemutatást. A fancsali fészületen kívül még miről nevezetes a falu – szól az érdeklődő kérdés. A domb és hegyvidéki gazdálkodásról, amelynek az a lényege, hogy az eső ne mossa le a talajt a völgybe és a lehullott csapadékból minél több maradjon a talajban. Benárd Géza mezőgazdasági mérnök (valamikor a Parasztszövetségben Dobi Istvánnal dolgozott együtt) volt a gondolatébresztő. Szalipszki Endre – régi népi ember – szövetkezeti elnök (a gyülekezetben kántor, a látogatásunk idején nem tartózkodott otthon) a jó ügynek megnyerte a tagságot. Soós Gábor FM államtitkár 1960. szeptember 30-tól nagy támogatója volt az ügynek. Laczkó István mezőgazdasági mérnök tudományos dolgozatot írt a témáról. Az 1966-

ban ott járt Erdei Ferenc volt a pártfogolója. Így a fancsali Egyetértés tsz. bekerült az agrártudományba. Másnap a Zempléni Hegyközben (1950 előtt Abaújhoz tartozott) a nyíri szövetkezet almását látogattuk meg. Fancsalból Kázmárcra hajtottunk át id. Kurek József meglátogatására. Veres Péterrel a Nemzeti Parasztpártból ismerték egymást. Egyidősök voltak. Józsi bácsi minden tekintetben egy fejjel magasabb volt mindenkinél az abaúji Szárazvölgyben. A falu érdekében ott volt a direktóriumban egy földterület ügyében, amit Nagyatádi Szabó István idején sikerre is vitt. Elismerésül hosszú éveken keresztül volt bíró a falujában. Természetes, hogy a szövetkezesítés idején is iránta volt a falunak bizalma. Amikor 1960-ban az egész falu szövetkezeti lett, már készen állt a számítással, ki mennyi takarmányt hozzon be a lóval. Egy járási pártfunkcionárius elmesélte, hogyan vizsgáztatta őt le mezőgazdaságból Józsi bácsi. Ezután méltónak találta titkának beavatására. Nevezetesen arra, hogy miért van nekik több takarmányuk közösben és miért adnak el több tejet a háztájiból, mint a környékbeli öt tsz-ben. Harmadosművelést folytattunk, ami a szemináriumon hallottak alapján „szüli a kapitalizmust”, de itt is meg az országnak is hasznos. A mezőgazdaság és a falu további fejlődése volt a legfőbb téma két idős ember beszélgetésében. Középiskolájuk sem volt. Kunek József, a Hazafias Népfront Megyei Elnökségében dr. Sályi István megyei elnökkel, a Nehézipari Műszaki Egyetem rektorával nagy egyetértésben beszélgettek. Fekete Gyula „Történelem magnószalagon” c. könyvében örökítette meg Kunek József életútját.

Bakonyi Józsefet, aki Almási Károly tokaji tanárral-szőlőtermesztővel együtt kapott Kossuth díjat az ifjúság körében végzett szakmai munkájuk elismeréseként, a Tarcali Állami Gazdaságban kerestük fel. Szőlész dinasztia jeles tagja volt. Hegyaljáról a szekszárdi borvidékre került. Ott halt meg. Tokajhegyaljáról, mint történelmi borvidékről és más borvidékről, az exportról, a szőlő és a bor kapcsán mindenről, a termelő emberről folyt magasröptű gondolatok eszmecsereje.

Amikor a házigazda kínálta világhírű borait Péter bácsi szabadkozott. Róla azt mondják, sok mindenbe beleszül. Nálunk a Hortobágyon nincs szőlőtermelés, így nem is értek hozzá. Így főleg a fehér bort is csak kóstolgom. Ne szerénykedjen Péter bácsi – szóltam közbe. Tokajban ahol a pincér elmondta, hogy Pesten a húsosoknál tartott előadást – felismerte és ennek öröme pincheideg tokaji száraz szamorodnival kedveskedett, Péter bácsi szakszerűen nézte a pohárban gyöngyöző italt és ízlelte is; megállapította elismerőleg, Imre, ez nemes bor. Tehát ért hozzá. Veres Péter az abaúji, zempléni és tokajhegyaljai látogatásáról az Élet és Irodalomban írt dicsérőleg, példának állítva az embert és munkájának eredményét.

Utazásaink és a beszélgetések során szó volt a paraszti jövőről, a mezőgazdasági értelmiségről, mint közvetítőről, akinek igazi alkotó-teremtő értelmiségiekké kell válniuk – nőniük. Beleváló emberek, le a kalappal előttük, körükben valóban úgy érzi az ember magát, mint a nép okos gyülekezetében. Akikkel beszélgettünk azért dicsérte őket, mert a családról, a nemzetről és az ország sorsáról is sok szó esett nagy felelősséggel. Az volna jó, ha a sok képzett ember az ország dolgaival is többet foglalkozna, mert közük van hozzá. A gazdasági reformról folyt már a vita ezidőben. Fontosnak tartotta a föld megbecsülését. Valahol megtaláltam a földről szóló szép gondolatait és ezt sok helyen elmondtam. „A föld s ami rajta van, nemcsak termelőeszköz és nem csak gazdasági üzem: a föld otthonunk is, hazánk is, eltartó édesanyánk is: a föld minden”. A miskolci egyetemistáknak azt mondta, tudom, kevés időtök jut az olvasásra. A mezei értelmiségiek körében pedig úgy szólt, tudom, sok a munkátok, mégis azt mondom: az irodalom, amelyik élményerejű társadalmi és történelmi felismeréseket s hozzá használható emberismeretet, lélekismeretet ad, éppúgy szükséges ezeken a munkaterületeken, mint a jó szakirodalom, sőt: éppúgy szükséges mint maga a munka. Ezek együttesen hozhatnak sikert. A maiak ezt üzenetnek is felfoghatják.

(Északkelet-Magyarország, 2002. 2. sz. 3-8. p.)

Találkozásaim Gulyás Mihállyal

Az abaúji Cserehát és a Hernád-völgye szülötte a garadnai Gulyás Mihállyal, a Borsodi Cserehát és a Boldva völgye szülötte perkupai-szalonnai Kalász Lászlóval és a Bükkhöz tartozó Kisgyőr szülötte Bihari Sándorral Miskolcon a Népi kollégiumban találkoztam először.

A szerző Dél-Borsodi Népi írókon nevelkedett, parasztpárti népfrontos Darvassal a tiszaladányi gyökerű Tokaji Írotábor alapítója, megyei tanácsstag, országgyűlési képviselő, a megyei képviselő csoport vezetője, közíró.

Bihari a közművelődésben tevékenykedett tanári diplomával, 1956-ban megírta a nagyjelentőségű „Miskolci kocsonya”-t. Gulyás Mihály az Északmagyarország munkatársa, ő is tanár. Kalász László Szalonnán tanítóskodott és költőként megénekelte a Boldva völgyét. Mindhárman a népi vonalon tevékenykedtek.

Miska gyerekkorában egy gránáttól megsérült. Hűséggel tudósított a Cserehátról és más-honnan. Tapasztalta a Cserehát-i aprófalvak lakosságának fogyását, szegényedését. Egy folyóiratban azt közre adta, amelyet a kórházi betegágyán egy filmrendező elolvasott és „Életképtelenek?” címmel filmet készített belőle. A bemutató után mindenütt élénken vitáztak róla.

A Cserehát képviselője – a szerző – a Szárazvölgyi Rásonysápberencsére meghívta az aprófalvak vezetőit. Országos jelentőségű összejövétel.

Sziksón a képviselő csoport összejövételén Miska jelenlétében bemutatják a filmjét. A krasznokvajdai vezetők dicsérik. Encsen parázs vita folyik a filmről a képviselők között. Miska állja a sarat.

Az első Tokaji Írotáborban 1972-ben, az első napokban Miska mint a 10 éves Napjaink folyóirat főszerkesztője elnököl. Egy későbbi táborban nem érkezik meg Miska filmje. A buszon ő a parancsnok és élőben mutatja be a Cserehátot. Hangácsra másfél órai késéssel érkeznek. Ennyivel később kapja Petőfi Sándor nevét a hangácsi könyvtár.

Miska hallotta hogy a szerző 1945 húsvétján Bogácson a magyar katonák temetésén búcsúbeszédet mondott. Egy év múlva sirjuk felett térdel az emlékmű katonája. Miska felkutatja, hogy ki mentette meg a Hidasnémeti-i hidat. A Kassai diákot a németek megölték. Bátyám, mondja Miska a szerzőnek (népfront megyei titkár) egy pesti szobrásznál kész a dombormű. Miska, a népfront kocsiján idehozzák. Ott volt az emlék-oszlopon. A hidat békeidőben a megnövekedett forgalom miatt felrobbantották. Új híd épült.

Gulyás Mihálynak a hazáról támadtak gondolatai. Az ő tétova gondolatai Rényi Péternek – a Népszabadság főszerkesztő helyettese – nem tetszettek. Emberi méltóságában sértette meg Miskát. Stószon az antifasiszta irodalom legkiválóbb művelője – Fábry Zoltán – a benesi dekrétum alapján jogfosztottá vált felvidéki magyarság ügyében „A vádlott megszólal” írásában fejtette ki véleményét. A Kortársban pedig a durván megtámadott Miska védelmére kelt.

Május 9-én a hitleri fasizmus feletti győzelem napján kezdődött a májusi békehónap 1970-ben. A kelet-szlovákiai népfrontos kollégám közreműködésével eljutottunk Stószra. Miskát a Népfront Megyei titkára bevette a csapatba. Az ő érkezését külön jelentette be. Zoli-bácsi örömmel ölelte magához védencét. A 25. Fábry napokon a Tokaji Írotábor alapítójaként a Fábry-ház előtt többek között ezt is elmondtam jeles személyiségek jelenlétében.

További találkozásainkon már betegségéről panaszkodott, egy jeles születésnapjára szervezett összejövételen köszöntöttem. Felterjesztettem megyei Alkotói-díjra. Örömmel viselte. Garadnán temettük el, fejfáját megsimogatva búcsúztam el tőle.

2003. november 18-án életének 74. évében távozott el az élők sorából.

(Kéziratból, 2003.)

Gondolataim Szeberin Vendel halála kapcsán

Értékes egyéniségű, a világ dolgairól tájékozott, a hazai dolgainkban nagyon otthonlévő embert – aki hirtelen halt meg – kísértünk utolsó útjára a bogácsi temetőben 2003. december 6-án.

Unokaöccseinek elmondtam, hogy az utolsó három találkozásunkkor teljes szellemi frissességgel mondott véleményt szülőföldünk mai – a mi életünkben soha nem látott – zajos közéletéről.

A beszélgetéseinkből néhány adatot, tény adok közre, hogy az utókor ezekkel az ismeretekkel felvértezve éljen.

A Cserépi út jobb oldalán egy dombon a „Revíziót”, emlékhelyet vitéz Mohás Sándor tartalékos főhadnagy, iskolaigazgató, kántor, Hangya Szövetkezet igazgató és levante parancsnok irányításával Gábor Fodor Lajos, Varga János (a fia a katonaságnál rejtélyes körülmények között halt meg) és Boros Farkas Kálmán levanteoktató (1956-ban rövid ideig tanácselnök) építették.

Bogácson csak Ő volt ismerője e névsornak.

1944-ben Szomolyán – egy ideig Gömbösfalva volt – felrobbantották Gömbös Gyula miniszterelnök szobrát. Helyére azokat a magyar katonákat temették, akiket, amint családjukhoz igyekeztek – katonaszökevényként – magyar katonák agyonlőttek Beregffy nyilas honvédelmi miniszter parancsára.

Bogácson Szeberin József az első világháborúban tartalékos őrmester Győri Imréből, Kozma Lajosból (Svédországban halt meg) és Szeberin Vendelből csoportot szervezett és felkutatták az elesett magyar katonák ideiglenesen elhantolt holttestét. Egyet a mai Alkotmány utcában, Hegyi József kertjében, kettőt a Boglyás dűlőben, hármat a Magyalos dűlőben találtak. Hat koporsót készítettek. Három holttestet É-D irányban, hármat K-Ny irányban helyeztek el a sírban. A temetésük 1945. IV. hó elsején, húsvétkor, litánia után volt. A temetési szertartást Kövér József plébános úr és Mohás Sándor kántor úr végezte.

Szeberin Vendel temetési szertartásának végén a Temetkezési Vállalat egyenruhás csapata egy hölgy vezényletével körülállta a sírt. Így tisztelegtek az előtt az ember emléke előtt, aki becsületes magyar emberként másokkal együtt egy több évszázados műemlék templom melletti temetőben hat magyar katonának keresett tisztos végső nyughelyet.

(Bogácsi Tél, 2003. 4. sz. 6. p.)

60 év történelem

2004-ben a Holocaust – tűzhalál – 60. évfordulója kötelezett bennünket az emlékezésre. Hitler 1944. március 19-én a magyar kormány hozzájárulásával megszállta az országot. 1944. október 15-én a Szálasi Ferenc vezette nyilas horda került hatalomra. Elveszett az ország függetlensége, mérhetetlenül nagy szenvedéssorozat zúdult az országra. A magyar zsidóságot a magyar közigazgatás közreműködésével gyorsan összegyűjtötték és a táborokból marhavagonokban áruszállítmányként vitték Auschwitzba, a veszthelyükre. Csupán csak azért, mert zsidók voltak. A zsidók izraelita vallású magyar állampolgárok. A bogácsi zsidók nekünk földijeink voltak, velük jó emberi viszonyban éltünk.

A bogácsi temetőben lévő, 1946-ban állított II. világháborús emlékművön olvasható a Donkanyar és Auschwitz veszthelyein elesettek mellett az esztelen háború folytatásának civil áldozatai is.

A front Bogácsra történő érkezésekor, 1944. november 11-én, Szent Márton napján, mint szabadságos katona tértem haza. Az utána következő hónapokban ötször szabadultam meg a hadifogsághoz vezető útról.

Hálát adok Istennek, Sorsnak, hogy 1945. február végén újra itthon lehettem, húsvétkor búcsúztatót mondathattam és kezdeményezhettem az emléktábla felállítását.

Köszönet a lelkes segítőknek.

A Hősök napján emlékezünk a II. világháború áldozataira, együtt alakítottuk ki elődeink tettei alapján – mint hagyományt – egy új bogácsi értéket. Köszönöm a plébános uraknak, hogy imáikkal, áldásaikkal emelkedettebbé tették az emlékezést. A folytatkozó számú hozzátartozóknak és a helyükbe lépő új emlékezőknek imádkozásaikat, éneküket, amelyekkel Bogács jeles napjává tették május utolsó vasárnapját.

Az idei Hősök napján Vincze Ferenc művelődési ház igazgatónak adtam át a stafétabotot. Őt tartom méltónak a Hősök napjáról való további megemlékezés megszervezésére.

2003. búcsúján virágot vittem a II. világháború áldozatainak síremlékére. A front Bogácsra érkezésének 60. évfordulóján, 2004. november 11-én, emlékezzünk a bogácsi temetőben nyugvó és az idegen sírhelyeken elhangolt hősi halált halt bogácsiakra.

(Bogácsi Ősz, 2004. 3. sz. 5. p.)

„Nagy idők nagy tanúi”

Könyvnapai emlékeit idézi fel a 86 éves Hegyi Imre

Bogácson nagybátyámnál, majd Pesten Édesapám mellett újságolvasó és könyvszerető családban nőttem fel. Petőfivel kezdtem. Hosszú életemből – 86 éves vagyok – sok könyvnap jut eszembe. Középiskolás koromban nagy élmény volt számomra, amikor rendőr egyenruhába öltözött édesapámmal végigsétáltunk a Nagykörúton, és egy sátorban megvettük Veres Péter Számadás című könyvét. A másik nevezetes esemény is Pesten történt, már serdült ifjú koromban. Az Uránia mozi előtt állt Móricz Zsigmond könyves asztala 1940. június 4-én. Akkor jelent meg Magvető címmel a „magyar irodalom élő könyve”, a Kelet népe (Móricz folyóirata) kiadásában. A szerző a magyar népnek, a magyar ifjúságnak ajánlotta a magyar irodalomnak ezt a kis bibliáját. Megvettem, dedikálta. A könyvben kifejtett gondolatokról beszélgettünk Szabó Dezsővel és Szabó Pállal. Utóbbit 1939 nyara óta ismertem. Ő volt a Szabad Szó főszerkesztője és a Nemzeti Parasztpárt elnöke. Szövetkezeti tárgyú cikkeimet (21 éves voltam akkor) közölte lapjában.

Útban a szerkesztőség felé, a Múzeum körúton találkoztunk Veres Péterrel. Szabó Pál bemutatott: „Ez itt Hegyi Imre Délborsodból, a Szabad Szóba ír. Derék dolog!” – mondta Veres Péter, majd dedikálta Gyepsor című könyvét számomra.

1954-55-ben már miskolci lakos voltam. Akkor a Nemzeti Színházban volt a könyvhét megnyitója. Tamási Áron A tulipános téli sapka című elbeszélését olvasta fel a közönségnek. Ma is a fülemben cseng az elbeszélés utolsó mondata, amellyel az író Kuvikot jellemezte: „...embernek hitvány, magyarnak nem alkalmas”.

Tiszaladányhoz több könyvnapai emlékem is fűződik. Az 1972-dik évi könyvnapon alapítottuk az 1940-42-dik évi író-paraszt találkozóra emlékezve a Tokaji Írótabort. 1974-ben pedig, Darvas halála után itt volt a könyvhét megyei megnyitója. Az ünnepség a Darvas kezdeményezésével útjára indult „Olvasó népért” mozgalom jegyében zajlott le.

1978-ban a Bajor Nagy Ernő által kezdeményezett életút leírásban díjat nyert M. Csikai leírás is bekerült az „Életünk történelem” című kötetbe. Az író-olvasó találkozó csak este fél tízkor kezdődhetett, miután a helybéliek ellátták a jószágot, végeztek a háztáji munkákkal. Ilyen késői órán is tele lett a Győri Elek Művelődési Ház.

Egy időben a szövetkezeti kereskedelem Őszi Megyei Könyvheteket rendezett. Szeptemberben volt a Képzőművészeti Világhét, október elején a Zenei Világnap. Egész kis ünnepségsorozat jött így létre, amely alkalmat kínált az alkotók és a közönség találkozásaira.

Ehhez csatlakozva a Hazafias Népfront megyei titkáráként és az abaúji Cserehát képviselőjeként kezdeményeztem, hogy Baktakéken rendezzük meg az első „Tájegységi művészeti találkozót”. Az irodalmat a garadnai Gulyás Mihály és a perkupai – szalonnai Kalász László képviselte, a képzőművészetet selyebi Seres János festőművész. A zenét a gagybátori Béres testvére – Feri és János – reprezentálták. Fekete Gyula, az akkori Írószövetség alelnöke, aki pataki diákként járt ezen a tájon legatioba, mondta a bevezetőt.

A Népfront titkáráként ezen kívül is gyakran hívtam meg a megyébe művész és író barátaimat. Így például Homrogon a Bubnó görög katolikus esperesnél gyakran vendégeskedtek írók, mint Jókai Anna, Czine Mihály, Fábíán Zoltán. Felsővadászon pedig Molnár Zoltán volt az első hús-vér író, majd eljött Bata Imre és Czine Mihály is. Jó szívvel említem azt is, hogy Bajor Nagy Ernő, a Szabad Föld főmunkatársa a kiadóktól sok jó könyvet gyűjtött össze és elküldte a kis községekbe és tanyákra.

Emlékezetes volt, amikor az egyik könyvnapon népes íróküldöttség érkezett hozzánk a kassai Thália Színház művészeinek társaságában. Itt volt Tolvaj Bertalan (Dubcek idején államtitkár), Török Elemér, Gál Sándor, Bata Sándor és a királyhelmeci Dobos László.

Bár nem „könyvheti esemény”, de mindenképpen említésre méltó, hogy a 90-es évek elejére a Tokaji Íróklub Egyesület az egyetemes magyar irodalom kiemelkedő fórumává vált. De ez már más történet...

Büszkék lehetünk rá, hogy megyénk az irodalom és a könyvkultúra terjesztésében, előremozdításában mindig az élen járt. Magam is büszke vagyok rá, hogy tanúja és cselekvő részese lehettem a „nagy időknek”, és büszkén viselem Püski Sándor könyvkiadóval, Cikai Gyula atomtudóssal egyetemben a Tiszaladány díszpolgára kitüntető címet. Emlékeimből szeretettel nyújtom át ezt a csokorra valót az érdeklődő olvasóknak.

(75. Ünnepi Könyvhét – Miskolc. 2004. 14. p.)

Búcsú Verhóczki Lászlótól

Bogácson ő volt a második világháború utolsó veteránja. Győri Imre amatőr statisztikus három éve mondta: Imre bátyám, a 18-as fiúk közül már csak maga él. Laci barátom (a Verencében majdnem szomszédom) 2004 decemberében halt meg. Így valószínűsíthető, hogy a második világháborúba kiharcolt bogácsi katonák között valóban ő volt az utolsó veterán.

Gyermekkoromban, amikor Hegyi (sidrik) nagyapámékhöz mentem az Andornakra (ma is így hívják), ők, mint újsoriak (ma Széchenyi utca) megkérdezték: hová még, te felvégesi gyerek, mintha nem is bogácsi lennék.

1945 után a földosztásnál és más az időbeli összejöveteleken találkoztunk, beszélgettünk. Akkor még a háborúról is: ki hol volt a fronton, hogyan jutott haza. Laci megsebesült a Donnál és így került haza. Rokkantté nyilvánították.

Amikor 1990 után május utolsó vasárnapját újra a Hősök Napjává nyilvánították, a második világháborús emlékműnél a temetőben az áldozatokra emlékeztünk. Lacit, mint veteránt meghívtam a koszorúzók közé. Előtte a templomban egymás mellett ültünk. Előfordult, hogy a koszorúzás idején más rendezvény is volt. Ilyenkor ketten, vagy Daragó Károllyal, a Művelődési Ház vezetőjével hármasan koszorúztunk. Az utóbbi két évben már nem tudott eljönni, mert betegeskedett.

Nagy családban (négy lány és öt fiú) nevelkedett fel. Öten már meghaltak. A felesége halála után a fia családjához költözött és összkomfortos körülmények között élt egyre gyengülő egészségi állapotban.

2004. november 11-én, a front Bogácsra érkezésének 60. évfordulóján a polgári áldozatokra emlékeztünk. Sajnáltuk, hogy nem tudott ott lenni a koszorúzók között. Meglátogattam. Megköszöntem a második világháború áldozataira emlékező koszorúzásokon való részvételét.

Illőnek tartottam tisztelettel és kegyelettel megemlékezni rá.

(Kéziratból. 2005. január.)

Hegyi Imre beszédeiből

Beszéd a Miskolci Írócsoportban

(1956. május 14.)

Többről van itt szó, mint arról, hogy a miskolci irodalmi életet kell megpezsdíteni. A XX. kongresszus húrjait nálunk csak éppen hogy megpendítik. A cseh és lengyel írók tanácskozásai példamutatóak számunkra is. Nagy Sándor cikke a *Művelt Nép*-ben nagyon is figyelemre méltó. Meg kell vizsgálni, vitatni. Az itteni irodalmi élet frissítését jelentette volna az a tavalyi törekvés, hogy Gergely Mihály és Szeberényi Lehel Miskolcra jöttek volna. Itt azonban néhány személy ez ellen ijedten tiltakozott és mindent megtett ennek megakadályozására. Sikerült nekik. A mozgalmasabb élet megteremtésére szervezési javaslatokat is tesz. Pl. a szerkesztő teljes függetlenítése kívánatos. A szerkesztőségbe be kell venni egy pesti író, aki a fővárossal tartja a kapcsolatot. Be kell kapcsolni Sárospatak, Újhely, Ózd, Kazincbarcika stb. területeit is vérkeringésünkbe, hogy a lap szélesebb alapokra s tájakra támaszkodjon. A Dunántúl is az egész nyugati részt öleli fel. Beszélt továbbá arról, hogy később el kell jutnunk odáig, hogy kéthetenként egy heti irodalmi újságot adhassunk ki, hisz a Horthy-korszakban Miskolctól kisebb városok rendelkeztek ilyen lapokkal. Felveti azt is, hogy a rádió hetenként adjon irodalmi műsort, az elvi politikai vitákat, előadásokat pedig rendszeresen meg kell tartani.

(A Magyar Írók Szövetsége Miskolci Csoportjának összejövételéről készült jegyzőkönyv.

Herman Ottó Múzeum Irodalomtörténeti Gyűjtemény, 91.96.40.

Megjelent: A ciklon szélcsendjében. Emlékezések, dokumentumok

*Szabó Lőrinc 1956. október 23-i miskolci irodalmi estjéről
illetve Miskolc irodalmi életének szerepéről az 1950-es években.*

Sajtó alá rend.: Fazekas Csaba. Miskolc, 2000. 162. p.)

A szabálysértési bizottságokról

(1956. augusztus 1.)

Tisztelt Országgyűlés! A szabálysértési bizottságokról szóló törvényjavaslat a törvényességet, a demokratizálódást és a nevelést szolgálja. A szocialista törvényesség, amely a népi demokratikus állami és társadalmi rend védelmét szolgálja, a népi hatalom megvalósulását biztosítja. Előrehaladásunkhoz szilárd törvényességre van szükség. Államunk demokratizmus kielégítően és helyesen csak a szocialista törvényesség érvényesülésével fejlődhet.

A benyújtott törvényjavaslat célja, hogy az 1955. évi 17. sz. és az 1956. évi 16. számú törvényerejű rendeletben felsorolt cselekmények elbírálásánál biztosítsa a törvényességet, az állampolgároknak a törvény erejébe vetett hitét. Olyan kisebb cselekmények elbírálásáról van itt szó, amelyekhez nagyobb jogi képzettségre nincs szükség, amelyek elbírálásához igazságérzet és józan ítélőképesség szükséges. Azzal, hogy ezeket a kisebb cselekményeket a jövőben a szabálysértési bizottságok lent a községekben tárgyalják, az ügyek intézése is meggyorsul. A demokratizálódási folyamat szélesedik, mert a dolgozó emberekből választott bizottságok intézik olyan emberek ügyeit, akiket ők ismernek a legjobban. Ilyenformán a bizottságokon keresztül érvényesül az állam nevelő funkciója is. Ez a nevelő funkció a törvények tiszteletére, tehát azok betartására, a szocialista együttélés szabályainak betartására és egymás munkájának megbecsülésére tanítja a kisebb közösségben élő dolgozókat.

Szabálysértési cselekmények tárgyalása már eddig is volt az 1955. évi 17. számú törvényerejű rendelet alapján. Ezen ügyek intézését eddig a járási tanácsok végrehajtó bizottságainak úgynevezett szabálysértési előadói végezték. Munkálkodásuk nem mindig járt kellő sikerrel, legfőképpen az ügyek gyors intézése terén nem. Még hosszabb ideig tartott a bíróságoknál azoknak az ügyeknek az intézése, amelyek csak az utóbbi időben minősültek szabálysértésnek. Tudomásom szerint a sátoraljaújhelyi járásban a szabálysértési előadó előtt az év első felében szerepelt ügyek kisebb részben, a putnoki járásban felerészben, a mezőkövesdi járásban pedig mintegy 70 százalékban olyan szabálysértési cselekmények voltak, amelyeket a jövőben a községi szabálysértési bizottságok fognak tárgyalni. Borsod megyében a járásbíróságoknál mintegy 15 százalékkal csökken majd az ügyek száma, az eddig ott tárgyalt, most már a szabálysértési bizottságokhoz kerülő ügyekkel. Így a bíróságoknak is több idejük lesz behatóbban foglalkozni az olyan ügyekkel, mint például a TEFU-nak a termelőszövetkezetekkel szemben indított olyan követelésével, amelyeknek elvégzését annak idején segítségképpen ajánlották fel.

Egyes kisebb cselekményeknek a szabálysértési bizottságok által történő tárgyalása nemcsak gyorsabbá teszi az ügyek intézését, hanem olcsóbbá is. Kihatással lesz a termelőmunkára is, elsősorban azzal, hogy nem kell napokat eltölteni a járási székhelyen, mint eddig, mert a helyi ügyintézés olyan időben történhet, amikor az nem jelent a munkából való kivonást. Másodszorban azért lesz jó hatással a termelésre, mert az ügy gyors helyi intézése növeli a törvénybe vetett bizalmat azzal, hogy a kárt szenvedettek megtalálják igazukat. Eddig sokszor hallottunk szorgalmas dolgozó parasztok szájából ilyen keserű kifakadásokat: „Minek dolgozzak, ha meglopnak, úgysem találom meg az igazamat!” Az okozott kár néha nem is volt nagy, mégis nagy volt, mert a legnagyobbra becsült dolgot, az emberi munkát érezte meggyaláztattnak.

Borsod megyében a szabálysértési bizottságok által kiszabott pénzbírságok behajtása nehézkes, ez pedig nem eredményezi a szabálysértési cselekmények számának csökkentését. A járási és városi szabálysértési előadók által kiszabott pénzbírságok összege a megyében

1955. december 31-én másfélmillió forint volt. Ebből csupán 400 ezer forint folyt be. Ennek jó része a megbírságotak önkéntes befizetéséből adódott. Okvetlenül szükség van olyan intézkedésre az eljárási szabályokban, amely biztosítja a kiszabott pénzbírságok behajtását. A kiszabott pénzbüntetések általában olyan egyének nem fizetik be, akiknek nincs rendszeres foglalkozásuk és a behajtás szempontjából sem rendelkeznek olyan dolgokkal, amelyeket a pénzügyi hatóságok a be nem fizetés esetén zálogolni tudnának. Ezek a személyek a cselekmények tanúsága szerint mezei és erdei lopásokat követnek el.

A törvényjavaslat 6. szakasza a szabálysértési bizottság határozata elleni jogorvoslatot ugyanazon község tanácsának végrehajtó bizottságához utasítja elbírálás végett. Az első elolvasásra a törvényesség betartása szempontjából aggályom támadt. A törvényjavaslat részletes indokolásának idevonatkozó része azonban megnyugtatóan és elfogadhatóan magyarázza a javaslatot. Érvényesül benne a perrendtartás azon intézkedése, hogy aki egy alsó fokú tárgyalásban ítélethozatalban részt vett, a felsőbb-fokú bíróságnál az ügyben nem vehet részt.

A 6. szakaszt a jogi bizottság fogalmazásában helyesnek tartom.

Sokszor halljuk dolgozó parasztemberekől, hogy a felsőbb szervek által kiadott intézkedések lent, a végrehajtásnál eltorzulnak, esetleg törvénysértéssé fajulnak. Nekünk, az országgyűlés tagjainak és mindazoknak, akik a szabálysértési bizottságok szakirányításával és ellenőrzésével foglalkoznak, örködnünk kell azon, hogy törvénysértés a fellebbezések elbírálásánál ne történhessék.

A törvényjavaslat a járási ügyészségekre ruházza a szabálysértési bizottságok feletti felügyeletet. A törvényesség feletti felügyelet a szabálysértési bizottságok esetében azért is rendkívül fontos, mert a szabálysértési bizottságokban nem jogvégzett szakemberek ülnek és ítélik.

A járási ügyészeknek eddig is feladatuk volt a járási tanácsoknál működő szabálysértési előadók munkájának törvényességi szempontból való ellenőrzése. Ezt a feladatukat a járási ügyészek jó része nagyfokú elfoglaltságra való hivatkozással nem hajtotta végre. Példának említem meg az ózdi városi ügyészt, aki hónapokon keresztül nem ellenőrizte az ózdi városi tanács szabálysértési előadójának munkáját. Ugyancsak ezt lehetett tapasztalni a putnoki járási és a kazincbarcikai városi ügyésznél is. Szükséges tehát, hogy az ügyészek munkája szervezettebb legyen, legyen idejük a szabálysértési bizottságok munkájának ellenőrzésére, tanácsadásra, különösen az első időszakban, hogy a szabálysértési bizottságok működésének jó alapja legyen, hogy a dolgozó emberek bizalommal legyenek iránta és támogassák munkájában.

A törvényjavaslat szerint a szabálysértési bizottságok felett a felügyeletet a minisztertanács látja el. A szabálysértési tanács megszűnésével a törvényjavaslat nem jelöli meg közvetlenül, hogy miképpen történik a szabálysértési bizottságok helyi irányítása és összefogása. Úgy gondolom, hogy a törvény végrehajtásáról szóló jogszabálynak pontosabban kell ezzel foglalkoznia.

Fontos, hogy a minisztertanács, különösen a kezdeti időszakban, fokozatosan adjon elvi és gyakorlati segítséget a szabálysértési bizottságoknak.

A törvényjavaslat demokratizmusát, illetve a demokratizálódási folyamat szélesedését nemcsak abban látom, hogy eggyel több bizottság van, amely a dolgozó nép legszélesebb rétegeire támaszkodva intézi az ügyeket, hanem abban is, hogy növeli a tanácsok önállóságát.

Az 1956. évi 16. számú törvényerejű rendelet első szakaszának második bekezdése szerint a szabálysértés miatt kiszabható pénzbírság legmagasabb összege 100 forint, ha a szabálysértést a községi tanács rendelete állapítja meg. Ez azt jelenti, hogy a tanácsok a községben, a helységben elkövetett egyes káros cselekmények megakadályozására tanácsi rendeletet hozhatnak, abban ilyen cselekményeket szabálysértésnek minősíthetnek.

A szabálysértési bizottságoknak fontos szerepük van a megtévedt vagy visszaeső személyek nevelésében. Az eddigiek során kisebb cselekményekért igen komoly börtönbüntetést szabtak a dolgozó emberekre. Ennek megszűnése nagy feladatot ad a bizottságoknak, mert hiszen nem az ügy hivatalos hangú megtárgyalása, hanem főképpen a nevelés a feladatuk. E munkájuk közben a törvények, rendeletek ismerete szükséges, hogy sok esetben türelemmel magyarázzák a törvények betartásának az elkövetők szempontjából való fontosságát is. A szocialista együttélés szabályaira való nevelés társadalmi életünk fejlődését, egyénenként pedig a különb szocialista típusú emberré válást segíti elő.

A szabálysértési bizottságoknak fontos munkájukhoz, mint idősebb testvér, az üzemekben működő társadalmi bíróságok sok segítséget adhatnak példamutatással. Előttem szólott képviselőtársaim már említették, hogy ezek szervezése lassan halad. Erről panaszkodtak a Borsod megyei ügyészek is. Pedig megvan a hatása! A vonaton hallottam, amint egy üzemi munkás ügyét elmesélte. Azt mondta, hogy inkább hat hónapig ült volna, de még egyszer nem állna saját munkatársai elé. Igen restellte, hogy ilyen dolog történt vele.

A szakszervezetek segítsége nemcsak ez esetben szükséges, hanem nevelő tevékenysége különösen fontos az építőiparban. Tudjuk, hogy a nagy építkezéseknél sokfajta ember gyűlik össze. Sajnos ezek között vannak olyanok, akik nincsenek tekintettel dolgozó embertársaik munkájára, tulajdonára. Ilyen helyeken a dolgozó parasztok egyik-másika a munkás-paraszt szövetséget emlegeti. A szakszervezeteknek, a társadalmi bíróságoknak és a szabálysértési bizottságoknak együttesen kell munkálkodniuk az ilyen helyeken, hogy államunk létalapját, a munkás-paraszt szövetséget semmi rossz szó ne érje.

Tisztelt Országgyűlés! A tárgyalás alatt álló törvényjavaslat biztosítja a törvényesség további megszilárdítását, szolgálja a demokratizálódás további folyamatát, komoly lépés ezen az úton, így azt a magam nevében, a jogi bizottság által javasolt módosítással elfogadom és elfogadásra ajánlom. (Taps).

(Országgyűlési Értesítő, 1956. augusztus 1. 1495-1500. p.)

A volt népfrontos pártok baráti találkozóján

(1956. október 14.)

Alig ült el a taps, a tetszésnyilvánítás, amikor újból felhangzott a fehér asztalok mellől a követelés: – Beszéljen most Hegyi Imre! Halljuk Hegyi Imrét! Nagy taps közepette emelkedett szólásra Hegyi Imre, a Nemzeti Parasztpárt volt megyei vezetője.

– Kedves barátaim!

Az 1949-i választás óta eltelt nehéz időszak után örömteli esemény a mai nap, amikor baráti beszélgetésre jöttünk össze – kezdte beszédét Hegyi Imre elvtárs. – Nemcsak azért jöttünk össze, hogy mint rég látottak örvendezzünk egymásnak, hanem azért is, hogy találkozá-sunknak az elkövetkező időben eredménye is legyen. Nem arról van szó, hogy a régi jó együttműködési tapasztalatokat pártjaink felélesztésével elevenítsük fel, hanem arról szeret-nénk beszélni régi harcos kedvvel, a nemzeti egység jegyében, hogyan munkálkodjunk a Hazafias Népfrontban.

A mai megbeszélésen az őszinteség és az egymás iránti bizalom jegyében kell tanácskoznunk, hogy a továbbiakban semmifajta gyanúsítgatás, bizalmatlanság ne üssön közénk éket. Az őszinteséget senki se használhassa fel becsületes emberek ellen. Az őszinteségről és bizalomról nemcsak beszélni kell. Cselekvésre van szükség. A tett növeli a bizalmat.

Sokat halljuk napjainkban: Soha többé! Ezt mondják, akik hátrányos helyzetbe kerültek. Ezt mondják akik most ébredtek a szörnyű dolgokra, ezt mondják, akik hibát követek el.

Mi volt nemzeti parasztpárti tagok messziről indultunk el: A haladó parasztmozgalmak, az úgynevezett agroszocialista mozgalmak utódjaként, a népi írók pártjaként láttunk hozzá a munkához. Nagyobb politikai tapasztalat nélkül, de szívvel-lélekkel fáradtunk a demokra-tikus erők győzelemért. Cselédekből, kis- és középparasztokból, meg a néphez hű, a nép között élő, a magyar népből származó parasztfiatalok soraiból. – akik a Szabad Szót olvasták – kerültek ki pártunk tagjai és vezetői. Így természetes volt, hogy a parasztpártiak szorosan együttműködtek a kommunistákkal. Szövetkezeti párt is voltunk, mert a népszövetkezetek majd a földműves-szövetkezetek vezetésében nagyon sok párthívünk vett részt.

Az értelmiségiek közül kerültek ki a népi kollégiumok lelkes hívei, vezetői, népi és nemzeti értékeink, hagyományaink gyűjtői, ismertetői. Forró, lelkes hangulat volt sorainkban 1948 tavaszán, amikor VI. s egyben utolsó kongresszusunkat tartottuk. Ott voltak a népi demokra-tikus országok parasztpártjainak küldöttei is. Milyen felemelő volt, amikor a szocializmusról kezdtünk beszélni, az úgynevezett zöld internacionálé parasztpártjaival szemben, akik a régít akarták visszaállítani!

Sorainkban egyre inkább tért hódított a népfront-politika. Ezidőben, akik a marxizmus-leninizmust magukévá tették, vagy úgy érezték, hogy osztályhelyzetükből előre kell lépni – beléptek a Magyar Dolgozók Pártjába. Mozgalmunk tagjai egyre inkább a DÉFOSZ-ban, földművesszövetkezetekben és az alakuló tsz-ekben tevékenykedtek.

A Népfront 1949-es tavaszi kongresszusa után örömünk sokszor ürré vált, mert nem egyszer legjobbaink mellőzéséről hallottunk. Súlyos hibák történtek a Nemzeti Paraszt Párt tagjaival is.

Bazsó Károly kistokaji kertész, a Magkereskedelmi Vállalat kitüntetett volt vezérigazgatója szintén sérelmet szenvedett. Pedig gyermekei Moszkvában tanultak, s mégis a szövetkezeti gondolat lelkes hirdetője kulák lett. Három holddal kulákká minősítették! Most rehabilitálták,

de a helyi vezetők nem akarják visszavenni a maga szervezte és támogatta termelőszövetkezetbe. Kurek Józsefet Kázmárkról szintén félreállították, pedig példamutatóan dolgozott. Megmutatta, hogy az is lehet lelkes híve a népi demokraciának, a szocializmusnak, aki a múltban községi bíró volt. Megmutatta, hogy nem a funkció, hanem az emberi magatartás számít! Félreállították ezt a gondolkodóm, újságolvasó embert, akinek most önálló javaslata van a tsz nyugdíj kérdésében. Vigh György szegényparaszti politikus Mezőcsáton köztisztelőnek örvend. Az ő és még sok más példája is mutatja, hogy élt bennük a haladás gondolata. Ha ezek az erők szabadon érvényesülhetnek, tsz-eink sokkal jobbak a mainál. S ma elmondhatnánk, amit a csehszlovákok mondanak, hogy nálunk nincsenek rossz téesz-ek, csak jók, jobbak és legjobbak!

Beszélnem kell a sárospataki P. Tóth Józsefről, a mezőgazdasági munka szerelmeséről, a paraszttudósról. Példás családi élete, embersége közismert. Ezért választották meg a hivatalos jelölttel szemben tanácstagnak. A nép ilyen ellenzékiése hasznos. P. Tóth József a kukoricanemesítő, akinek most is holdankint 30mázsa körül fog teremni. 1955-ben segíteni akart az állami gazdaságnak, de nem kellett.

A XX. Kongresszus, a júliusi párthatározat megfelelő légkört teremtett arra, hogy a félreállított, megbántott, vagy az önkény következtében félreállt emberek a közéletben ismét tevékenykedjenek.

Felelősségérzettel, cselekvő hazaszeretettel, a népi segítőkészség kibontakoztatásának előmozdításával kell munkálkodni mindannyiunknak a szocializmus győzelméért. Ez az ország a mi hazánk, itt nekünk kell megteremteni a szocialista társadalmat, Lenin tanításai alapján a magunk képére és hasonlatosságára. Úgy kell ezt cselekednünk, mintha örökké élnénk és magunknak tennénk.

A Hazafias Népfront teendői megsaporodtak. A Hazafias Népfrontot nem végrehajtó szervnek, a tanács küldöncének, vagy a begyűjtési hivatal munkatársának kell tekinteni. Egyetértek és üdvözlöm Gyárfás elvtárs bejelentését, amelyet erre vonatkozóan mondott. Egyetértek azzal, amit erről Németh elvtárs kifejtett. Töltsünk be vezető szerepet a Hazafias Népfront munkájában, a megye társadalmi, politikai életében és hagyományainkhoz híven foglalkozunk a mezőgazdaság szocialista átszervezésével. Harcolnunk kell a butaság és az embertelenség ellen.

Ma a mezőgazdaságban nagyfokú a gépesítés, betört a technika, megvannak a feltételek a mezőgazdaság szocialista átszervezéséhez. Bocikkal, lovacskákkal csak muzeális tárgyként maradunk meg a világ mezőgazdaságában.

Csak emberi szóval, türelemmel, az önkéntesség, a fokozatosság elvének betartásával kell szerveznünk a nagyüzemi gazdálkodást. Sok a feladatunk a megyében a falusi parasztfiatalok megnyerésében. Támogatnunk kell a népi-kollégiumi mozgalmat.

Bár ősz van, lelkünkben tavaszodik. És befejezésül engedjék meg, hogy felolvassam Ady: 'Új tavaszi seregszemle' című versét:

Szétcsörtetett a láznak csapata,
Betűt, vonalt, színt és hitet kiváltott,
Hályogot tépett a magyar szemem
S mink nézetjük most vele a világot.
S hiába: a vakság már nem magyar,
Nincs magyar glóbus és a magyar észnek
Meg kell tanulni a mi ütemünk
S nem magyar sors az ábrándos enyészet,
Átváltódik, kit lázunk megkerül,

Mélyül s tornyosul gondolat és álom,
Megrázkódik újat lesve a szív
S minden szokottság fojtogat, mint járom,
Így lettünk mi az új-látó szemek,
Új rezdülés és ünnep az idegben,
Hit, vágy, cél, csók mind-mind azóta más,
Mióta mi lüktetünk a szívekben,
Ki minket üldöz, szívét vágja ki,
Ki minket nem ért, önmagát gyalázza,
Mert ott vagyunk mi immár mindenütt:
Új a világ nálunk is már, hozsánna.

A Hazafias Népfrontban, a nép javáért, a haza üdvéért, az emberiség békéjéért, a szocializmus győzelméért kell munkálkodnunk és erre ürítette poharát Hegyi Imre.

(Északmagyarország, 1956. október 16. 2. p.)

A hősök napján

(1989. november 11.)

Tisztelt emlékezők, Felebarátaim!

1945 húsvét vasárnapján a római katolikus templomokban zengett a hozsánna „feltámadt Krisztus e napon, alleluja”.

Húsvét vasárnap délutánján a litánia után nagypénteki hangulatban gyülekeztünk mi bogácsiak a falu védőszentjéről, szent Márton püspökről elnevezett templom melletti sírkertben, hogy tisztességgel eltemessük azokat a magyar katonákat, akiket a harci események során községünk határában ért utol a kegyetlen halál. Becsületes magyar hazafiak hantolták ki a 6 magyar katona holttestét, s itt helyeztük őket örök nyugalomra.

Nekem jutott az a szomorú nehéz, mégis megtisztelő feladat, hogy közös sírjuknál búcsúbeszédet mondjak.

Elmondtuk, hogy végső tisztesség-adásukra itt van egy bükkaljai falu apraja, nagyja, itt vannak a szerető férjüket elvesztett hadiözvegyek, az apjukat talán nem is ismerő hadiárvaik, gyermeküket szeretettel felnevelő szülők, továbbá testvérek és rokonok.

Itt vannak az aggodalommal reménykedők, akik minden nap figyelik az utat, vagy a hazatért hadifoglyoktól, vagy szerencsésen hazakerültektől kérdezték: „Nem találkoztál az urammal? Fiammal? Testvéremmel? Azt is mondtuk: Bajtársaink nyugodjatok békében, mert Ti egy több évszázados műemlék templom mellett alusszátok örök álmotokat, nem pedig messze idegenben, jeltelen sírban.

1946 húsvétján a közadakozásból felállított síremléknél Jankó István községi bíró mondott beszédet. Ez a síremlék az országban elsők között került felállításra. Bennünket követtek a tardiak 1985-ben az I. és II. világháborús emlékszobrokat társadalmi munkában helyreállítottuk. Október utolsó, vagy nov. első vasárnapján az emlékezés gyertyái és a kegyelet virágai mindkét emléksobornál mutatják az élő emlékezetet.

Sok családi síremléken a messze orosz földön elhaltak nevei is ott szerepelnek. Egyetértés fogadta az ez évi falugyűlésen azt a javaslatot, hogy a II. világháború áldozatainak nevét véssék márványba.

Október 29-én gondoltuk e táblákon szereplők neveinek köztudatba vitelét, hogy együtt emlékezzünk rájuk.

A körülmények alakulása folytán ma 1989. november 11-én tartjuk a megemlékezést a szent Márton-napi búcsú napján, amikor egy 45 évvel ezelőtti szomorú eseményre is emlékezünk: a II. világháború Tard felől egy, a Jató-tetőn robbant gránáttal elérte szülőfalunkat.

Magyarországon sok a sírkereszt, halljuk és olvassuk. De minden magyarnak, aki a háborúban halt meg, van-e nevével jelölt sírkeresztje? 1984-85-ben már hangzott el biztatás a mostani emléktáblák felállítására. Mindazok ellenére, hogy az elmúlt 45 év szigorú esztendeiben is tettük amit lehetett, de 5 évvel ezelőtt még nem voltunk elég bátrak és a korábbi tetteinkhez következetesek. Mentségünkre legyen az általános légkör gátolta a nyilvános emlékezést.

Mennyi is hát ez a sok sírkereszt? Európában 50 millió áldozata van a II. világháborúnak. Ebből 20 millió a Szovjetunióban, 10 millió Németországban, 6 millió Lengyelország vesztesége, Jugoszláviáé 1.7 millió. Magyarország másfélmillió embert veszített el. Ha a lakosság

létszámának arányában számolunk, akkor is súlyos az ember-veszteségünk, mert egy 171-ezer km² –en elterülő ország és egy 15 milliós nép vesztesége ez.

A zsidó vallású magyarok száma 800 ezer volt ezen a területen, közülük 563-ezret semmisített meg mint munkaszolgálatost, vagy a haláltáborokban és a gázkamrákban. A Dónnál 150-ezer magyar katona halt értelmetlen halált, 30 ezer esett fogságba.

Áldozatok ők, mert az akkori hatalom a Dón-hoz küldve leírta őket a magyar népből. Az ő fiatal életük pusztulása volt az ország gyarapodás ára. A 2. Magyar hadseregben főleg nincstelenek, zsidó munkaszolgálatosok és a tisztikarban falusi néptanítók és városi kis tisztviselők veszítették életüket.

Bogácsiak közül az I-ső világháborúban 87 férfi halt meg, a II-nak pedig 86 áldozata van, köztük 69 katona, 8 polgári személy és 9 elhurcolt zsidó vallású polgártársunk.

Én a II. világháború áldozatai közé sorolom azokat is, akik hadifogságból hazajöve a debreceni feltáplálás után is 40-50 kg-os testsúllyal érkeztek otthonukba, és 2-3 év múlva kikísértük őket a temetőbe.

Hol vesztette el másfélmillió magyar ember az életét? A frontokon, a bombázásoknál, hadifogságban, büntető lágerekben, gázkamrákban. Felkoncolták azt, aki nem fogott fegyvert, vagy bujkált mert itthon akart maradni. Újvidékre 50-ezer magyart végeztek ki, Csehszlovákia magyarságát 4-éven át jogfosztottá tették és azt ottani magyar néptanítókat, papokat mint Csehszlovákia munkaerő ajándékát a Szovjetunióknak adták.

A román vasgárda ezrével gyilkolta Erdélyben a székelyeket. Kárpátalja magyar falvaiból a férfilakosság nagy részét, „egy kis robotra vitték” s néhány év múlva csak mutatóba tért valaki haza közülük.

Európában Hitler a zsidóságot pusztította, Kelet-Középeurópában pedig Sztálin parancsára és a szomszédos országokban jóváhagyásával a magyarokat. Itthon pedig Rákosi és csoportja utolsó csatlósnak és bűnös nemzetnek bélyegzett bennünket. A Szovjetunió elleni harcban a szlovákok és románok után léptünk a háborúba, itt valóban utolsónak csatlakoztunk. Mi tisztelettel, és az emberségtől indítva gondozzuk a szovjet és román katonák, de az amerikai, angol és a bolgár katonák sírját is. 1939-ben mi adtunk menedéket majd 200 ezer lengyelnek és nagyon sok francia hadifoglyot menekítettünk. A magyarok ott voltak a hitleri fasizmus elleni küzdelem minden harcmezején, mégis mi vagyunk a világháború bűnösei. Együtt a legnagyobb vesztesei.

Amikor elhaladunk e síremlék előtt, akkor gondoljunk azokra a magyarokra, akik Európában bárhol, de különösen Franciaországban, Belgiumban, Dániában, Romániában és Jugoszláviában, a hadifogoly táborokban nyugosznak, főleg azokra, akik jeltelen sírban pihennek.

Mi joggal várhatjuk el Európától, hogy ahol a II. világháború áldozatai alusszák örök álmukat, azt az Ember tisztelete szellemében gondozzák, és hozzátartozók meglátogathassák sírjaikat.

Az utóbbi 50 év minden tragédiáját ki kell beszélni magunkból, hogy békés belenyugvással emlékezhessünk és élhessünk.

Európa népei sorra békélnek meg egymással. A németek a franciákkal már régen kibékültek. Napjainkban a lengyelekkel békülnek. Mi magyarok is örülnénk, ha a szomszédaink gyűlölete eltűnne és helyette jó-szomszédságban élnénk.

A halottak – különösen a háború áldozatainak emlékét – a világon mindenütt tisztelet övezi. A győzteseknél a nemzeti önérzete táplálja, a veszteseknél a szörnyű szenvedésekre emlékeztet azzal a kívánsággal, hogy soha többé ne legyen háború.

A mai időkben sokszor elhangzik ez. Mi magyarok sokat szenvedtünk. A halálba hajszottakra emlékezés egyéni és családi fájdalom, de kihat a társadalom közérzetére is. Nekünk már nincs elherdálni való időnk, erőnk, és emberünk sem. Így a mai gyorsuló, viharos és zavaros időben okosan kel állást foglalni. Ez ma lehetséges és élni vele nemzeti kötelesség. Idegen érdekekért a jövőben egy magyar sem haljon meg.

Áldozatainkra gondolva, bizonyára többen feltettük magunknak a kérdést, vajon mi volt az utolsó szavuk, gondolatuk? Bizonyára a szülőföldre, az embermelegben felnevelő szülőfalura gondoltak. De kinek a nevét mondták, sóhajtották, vagy erő híján már csak gondolták utoljára. A kinnal világra hozó édesanyját, a szeretett hitvesét, az imádott menyasszonyát. Az először hallott édesapám megszólítás örömét adót, vagy az őt még nem is ismerő gyerekét, az egy fészek melegében felnevelkedett testvérekét, a keresztszülőét, a rokonokét? Nem tudjuk.

1945-ben e sírnál mi már a névsorban szereplők közül sok földinket elsirattuk. Most temetjük őket. Ahogy a temetésen elhangzik az elhunyt keresztnéve, most hangozzék el a fiatalok ajkáról teljes nevük, ahogy mi ismertük őket, jelezve, hogy köztünk vannak és most már így maradnak mindannyiunk szeretetében, tiszteletében és a következő nemzedékek emlékezetében is.

Tisztelt Emlékezők! A nevek elhangzása után hallgassuk meg Timkó István plébános úr értük szóló imáját, majd az éneket, és ezután Grieg norvég zeneszerző gyászzenéje mellett gyújtsuk meg az emlékezés gyertyáit és helyezzük el a szeretet virágait.

(Kéziratból. Elhangzott 1989. november 11-én, Bogácson.)

Az 1956-os forradalom 40. évfordulóján

(1996. október 22.)

Elnök Asszony! Tisztelt Ünnepi Közgyűlés!

A honalapítás 1100. és az 1956. október 23-i forradalom és szabadságharc 40. évfordulója alkalom arra, hogy néhány gondolattal emlékezzünk a magyar szabadságküzdelmekre.

A XVII. században Bocskai István, Bethlen Gábor, Thököli Imre vezetésével bontakozott ki harc a szabadságért.

A török kiverése után, a korabeli Magyarország és Erdély népe vallási, nyelvi és társadalmi különbség nélkül egyaránt elviselhetetlennek tartotta a Habsburg dinasztia uralmát, felsővadász II. Rákóczi Ferenc állt a szabadságharc élére és nagyságos vezérlő fejedelemként a függetlenség, a társadalmi haladás, a nemzeti és az egyetemes érdekesség, a hazaszeretet és erkölcsi nagyság egységét megteremtő személyiségévé vált a magyar történelemnek. A Habsburg-házat Önodon detronizálták.

1848-ban Európában a feudalizmus utolsó bástyáin is a bomlás jelei mutatkoztak. Különösen súlyos helyzet alakult ki Magyarországon, ahol a polgári átalakulásért folytatott küzdelem összefonódott a nemzeti függetlenségért folytatott harccal.

A bécsi forradalom hírére Magyarországon is felgyorsultak az események és 1848. március 15-én Pesten kirobbant a polgári forradalom. A márciusi ifjak a Pilvaxban összeállították a „Mit kíván a magyar nemzet” 12 pontját. A Nemzeti Múzeum lépcsőjén Petőfi elmondta a Nemzeti dalt. E két írás volt a szabad magyar sajtó első terméke. A reformkoron nevelkedett politikusokból gróf Batthyányi Lajos vezetésével megalakult az első felelős magyar kormány.

Az áprilisi törvények szentesítették a feudalizmus felszámolását. Megtörtént a jobbágyszabadítás.

A bécsi forradalom leverése után a Habsburg uralkodó ház a magyar polgári és függetlenségi törekvések ellen fordul és kezdetét veszi az 1848-49-es szabadságharc. A szabadságharc csúcspontján, 1849. április 14-én a debreceni református nagytemplomban Kossuth javasolta: „A Habsburg-Lotharingiai-ház a magyar nemzet elleni árulása, hitszegése és fegyverfogása miatt minden polgári jogok élvezetéből számkivettetik.”

A magyar szabadságharc leverésében Ausztria egy biztos szövetségese, arra az orosz cárra számíthatott, akinek a hadserege legerősebb volt Európában. Az orosz szuronyok olyan túlerőt jelentettek, amelyek előtt a szabadságharc hadserege kénytelen volt letenni a fegyvert. Világost szörnyű megtorlás követte.

A magyar szabadságharc kiváló tábornokait 1849. október 6-án Aradon kivégezték. Erre a sorsra jutott az ország első miniszterelnöke is.

Tisztelt Ünnepi Közgyűlés!

A második világháború után létrejött status quo kölcsönös tiszteletben tartása tette lehetővé a két szuperhatalom közötti konfliktus, a harmadik világháború elkerülését.

Ma is vita a világban; mi történt Magyarországon 1956-ban? A földreform végrehajtásának és más, a demokratikus haladást szolgáló ténykedés után a világ magyar csodáról beszélt. 1947-től, méginkább 1949 után, a sztálini diktatúra kegyetlenségeit, az emberi méltóság megalázását kellett elszenvedni.

1953-ban Nagy Imre kormányprogramja reményeket ébresztett. Az 1954-55-ös visszarendeződés ellen lépett fel a pártellenzék, 1956 márciusában egy pártaktíván, Litván György tanár szemébe mondta Rákosinak: „A magyar nép nem bízik tovább Önben”.

A szellemi szabadságharcban élenjáró Írószövetség erősítette a magyar irodalmi kultúrában jelenlévő hagyományt, amely évszázadokon keresztül a fejlődést szolgálta. Mellettük a Petőfi Kör és az egyetemisták vitái voltak a kisugárzó fórumok. Az Irodalmi Újságban sok munkás írása jelent meg.

Az 1956. október 23-án az egyetemisták kezdeményezte felvonulás hamisítatlan márciusi szellemben a lengyelek melletti kiállással, Bem apó szobrának megkoszorúzásával folytatódott. Rákóczi lengyel földön bontott zászlót, 1849-ben a lengyel Bem József a magyar szabadságharc legendás hírű tábornoka volt. Sztálin a lengyel és a magyar nép gerincét akarta megtörni. Nem sikerült. 1956-ban sem.

A forradalmat nem tervezik, az spontán kitör. A lázadó értelmiség a társadalom mélyén elhangzott számonkéréseket fogalmazza meg és teszi ismertté. A Gerő beszéd, majd az ÁVH-s sortüzek és a szovjet beavatkozás olaj volt a tüzre. A felvonulás forradalommal, szabadságharccá alakult. A különböző forradalmi szellemű bizottságok, munkástanácsok március 15-i módra követeléseiket pontokban fogalmazták meg. A tét a szabadság volt.

A felkelőket erősítette a nyugati közvélemény szimpátiája, de a nyugati újságíróknak fölpanaszolták a megígért segítség elmaradását. A társadalom nagyobb része az ENSZ beavatkozását remélte, mint konfliktusrendező fórumét.

Az írók a forradalom tisztaságára felhívták a figyelmet, mondván a személyi bosszú távol áll tőlünk. Sok irodalmi alkotás született a forradalomban. A legismertebb Illyés Gyula: Egy mondat a zsarnokságról, Tamási Lajos: Piros vér a pesti utcán c. verse és Németh László: Emelkedő nemzet c. publicisztikája.

Az Írószövetség november 3-án segélykiáltást intézett a világ íróihoz, 4-én hajnalban „Segítsetek, segítsetek” felkiáltással a világhoz fordult. November 12-én kiáltványt adott ki a magyar néphez. December 28-án pedig Tamási Áron fogalmazta „Gond és hitvallás” címen ünnepélyes állásfoglalást tett közzé.

E történelmi ünnepen, születésének 100. évfordulója évében okvetlenül szólni kell Nagy Imréről, a forradalom és a nemzeti kormány miniszterelnökről.

Az ország közvéleménye, mint földosztó minisztert ismerte meg. 1945 elején Vorosilov szovjet marsall – a Szövetséges Ellenőrző Bizottság elnöke – száz tolmácsot kért Nagy Imrétől, hogy a Vörös Hadsereg mielőbb végezzen a földosztással. Nagy Imre önuralmat erőltetve magára, azt válaszolta: „Minek foglalkoznánk a földosztással, amikor előttük áll Bécs, Prága, Berlin felszabadítása. Hogyan válhat nagykorúvá a magyar falu, ha nem bízunk a népére az ország legrégibb és legfájóbb sebének orvoslását, ha nem gyakorolhatja a népszuverenitás elvét”.

Az 1953. július 4-i kormányprogramja hallatán, a magyar történelem nagyszerű pillanatában az egész ország boldog volt. Nagy Imre nem csak ízes dunántúli tájszólása folytán volt megnyerő. Beszédében érezni lehetett a jószándékot, de a népet az is örömmel töltötte el, hogy valaki végre kimondta az igazságot. A történelem Nagy Imrére szabta ezt a feladatot.

Kommunista politikus volt. A rendszeren belül maradvá, vitatkozva szállt szembe a zsarnoksággal. 1947-49. között alternatívát akart találni a szovjet modellel, az általa megismert sztálini diktatúrával és a szovjet kelet-európai terjeszkedéssel szemben. Sajátos, egyéni módon folytatta küzdelmét akkor is, amikor 1955-ben kizárták a pártból. Nem gyakorolt

önkritikát, hanem vitatkozva hangoztatta az igazságát. Ebben rokon a szintén mártírhálált halt Bajcsy-Zsilinszky Endrével, aki a szélső-jobbról indult el és ellenállt a rátörő fasisztáknak.

Nagy Imre 1956-ban szembeszállt a szovjet birodalommal. Igyekszik megértetni a szovjet vezetőkkel, hogy a népfelkeléskor az egész ország mozgásba jött és el kell fogadni, amit az emberek akarnak. A nép a szocializmus mellett van.

Amikor látta, hogy a birodalom nem érzékeli a változásokat, Nagy Imre elismeri a többpártrendszer létjogosultságát, mert az egypártrendszer megakadályozta a demokratikus néphatalom kibontakozását. Kilépett a Varsói Szerződésből. E két világtörténelmi tettevel a forradalmi magyar nép mellé állt, a nemzet kívánalmait teljes határozottsággal magáévá tette. Nem felejtette el, hogy őt a nép hívta meg miniszterelnöknek.

Alakja túlnő a magyar történelmen. Külföldön kultusza alakult ki. November 4-i beszéde után diplomácia téren partnernek tekintették. A bíróság előtt „kegyelmet nem kérek” szavait úgy értelmezték, hogy elpusztította önmagában a pártféltis maradványait. Már kivégzése előtt egyet jelentett Nagy Imre és a forradalom, Nagy Imre és a felkelt nép. 1986-ban az Egyesült Államokbeli Bostonban, ahol annak idején Kossuth beszélt, közadakozásból egy öt méter magas emlékművet állítottak 1956 emlékére. 1988-ban a párizsi Pere Lachaise temetőben 56 mártírjai, 1993-ban a franciaországi Giromayban Nagy Imre emlékére állítottak emlékművet.

1989. június 16-án Nagy Imre és mártír társainak temetésén, százezernél többen vettek részt a Hősök terén, a televízió képernyői előtt pedig milliók adóztak nemzeti egységben kegyelettel a forradalom és mártírjai emlékének. A temetésen gyászoltunk, de 1848 márciusának szellemét és annak a rendszerváltásnak a levegőjét éreztük, amely végül megvalósította 1956 követeléseit: szabaddá, függetlenné, demokratikussá vált Magyarország. Kikiáltották a köztársaságot.

A magyarországi 1956-os forradalom Európa egyetlen nemzeti, népi és sztálini diktatúra ellenes forradalma volt, amely 1989-hez vezetett.

Nálunk kezdődött a földindulás a Varsói Szerződésen belül. A magyar társadalom a legjobban, leghatékonyabban és konszenzussal tudott a szovjet összeomlás után tevékenykedni, mégpedig 1956 követeléseinek megvalósításával. A szovjetek kivonulása után az ország független lett. Szabad választáson létrejött többpártrendszerrel, parlamenti demokráciával, jogállamban fejlődik a demokratizálódás. Az ország sorsáért a nép és a kormány felelős. Felzárkózóban vagyunk Európához.

1956 a magyar nép nagy érdeme. Megismételhetetlen Jelentőségét még ma sem ismerjük kellően.

33 év alatt kegyetlen megtorlás, hallgatás, torzítás és rágalmazás volt a forradalom áldozatainak és hőseinek az osztályrésze.

A mai fiatalok nem kötelező ideológiaként és frázisokból akarják megismerni, hanem konkrét életszerű ábrázolással. Hűséggel kell az 56-osok emlékét ápolni és az élők gondjait intézni. A negyven év körüli ifjú történész nemzedék illúziók nélkül, reálisan vizsgálja az elmúlt évtizedeket, megőrizve a hitet a forradalomban.

Az 1956-os magyar forradalom egyedülálló és kiemelkedő volta alapján, a világ közvéleménye előtt erősítette a magyar nép becsületét, európai elhivatottságunk hitelét.

*(Kéziratból.
Elhangzott Borsod-Abaúj-Zemplén megye díszközgyűlésén,
1996. október 22-én.)*

Emlékezés Somogyi Imrére

(1997. augusztus 14.)

Tisztelt Emlékezők!

1997. augusztus 5-én de. 10 órakor Budapesten a Kerepesi Temető 33-as parcellájában Somogyi Imre halálának 50. évfordulójára emlékeztünk.

Ott voltak a szülőfalu, Abony város küldöttségében a rokonok, a róla elnevezett ált. iskola igazgatója és néhány diákja, cserkészek az iskola zászlajával. Somogyi Imre fogadott leánya Kurtán Sándorné – Erzsi – és férje aki Kekkonen finn elnök elnöksége idején Finnországban volt Magyarország nagykövete. A volt Györffy István Népi Kollégiumot Györffy Sándor történész, Szűcs Ferenc ny. altábornagy, dr. Pál József az Országos szövetkezeti Tanács titkára és Gyenge Zoltán, a Budapesti Közgazdasági Egyetem ny. egyetemi tanára képviselték. Népőiskolások is megjelentek.

A sírnál Györe Pál Abony város jegyzője méltatta Somogyi Imre munkásságát, benne Tiszaladánnyal való kapcsolatát is és utóéletét. Vitányi Iván országgyűlési képviselő Somogyi Imre munkásságából a mára hasznosítható üzenet felfogását és azok alkalmazásának fontosságáról beszélt. Jómagam mint aki régóta járok Tiszaladányba, félig-meddig tiszteletbeli ladányiként, felhatalmazást éreztem arra, hogy Somogyi Imre és a tiszaladányiakkal való kapcsolatáról beszéljek.

Somogyi Imre minden bizonnyal 1939-ben járt először az akkor Szabolcs vármegyéhez tartozó taktaközi Tiszaladányban. Győri Elekkel, a magyar Brueghellel – a foglalkozása kovácssegéd volt – és Darvas Józseffel együtt szervezték 1940. pünkösdjén az író-paraszt találkozót. E nagyjelentőségű találkozóról Móricz Zsigmond a rádióban beszélt, a Kelet Népeben írt szerkesztői üzeneteket is küldött a Tiszaladányiaknak. Kovács Imre a Szabad Szóban „Pünkösdi Tiszaladányban” címmel tudósított.

Somogyi Imre az 1942-ben a Magyar Élet kiadásában (Püski Sándor) megjelent „Kert-Magyarország felé” című könyvében a 38. oldalon fényképekkel igazolja, amint az írók szövik a hasurát, a 49. oldalon pedig a tiszaladányi lányok láthatók. Az 50-51. oldalon pedig arról ír, hogy Tiszaladányban szinte az egész falu hasura-gazdálkodást folytat. Név szerint említi M. Csikai Lászlót és Miklóst, valamint Jenei Lászlót. Barátaikkal együtt ők voltak a találkozó helyi szervezői. Azt is írta, hogy Borsodban Hejőpapi községben Sztankovits Kálmán és Szabó Bertalan voltak a hasura gazdálkodás úttörői.

1942-ben volt egy másik találkozó is Tiszaladányban, ezen részt vett Vitányi Iván a Sárospataki Református Kollégium regőseivel együtt. Veres Péter „Ha nem lehattél szálfá” c. versét ekkor is majd később egy tokaji írótábor ladányi megnyitóján, amikor a művelődésről tartott előadást, elszavalta.

Az 1940-es és 42-es tiszaladányi író-paraszt találkozó emlékére szerveztük, ketten Darvas Józseffel, a tokaji Írótábort. Ha 1940-ben és 42-ben írók és parasztok nem találkoznak, akkor 1972-ben nem indul a Tokaji Írótábor.

Az első Tokaji Írótábor után Darvas József „Töprengés Móricz ürügyén” címmel terjedelmes írást tett közzé a Népszabadságban. Ezen írás Darvas: „A léleknek kenyere” c. könyvében található. Azt írja, hogy a Borsod megyei népfront szervezte az Írótábort. Az 1940. május 10-11-12-én megtartott tiszaladányi pünkösdi író-paraszt találkozón tudták meg, hogy Hitler lerohanta Nyugat-Európát. Móriczon a hír hallatára a roskadtság látható volt. Ebben az akkor Szabolcs vármegyéhez tartozott 1500 lelkes faluban, ahol írók és parasztok a majdani

független demokratikus Magyarországról folytattak eszmecserét Móricz szinte kivirult. Somogyi Imre olyasmit mondott, hogy különösen a faluval kell sokat törődni. A népnek is otthont adó és a falut is felemelő Magyarországot kell teremtenünk.

Darvas ebben az írásában a következőket írta: a szellemi pezsgésen túl az egész emberi közeg is vonzó volt. A gátak közül kitörni akaró bátor, szabad szellemű közösség volt, mert a község vezetőit is magához „idomította”. Megőrizte a múltból a jó értelmű, „patrialkális” szellemet feudális szolga-alázat nélkül, amelyhez felnőtt a kisparaszti polgárosodás szabadabb magatartása. Mindezek alapján a „patrialkális demokratizmusnak” egészen érdekes, izgalmas légköre jött létre. A belterjes gazdálkodásban megvalósították kicsiben, szerényen, szegényesen némely népi író álmát, a Kert-Magyarországot.

Darvasék példának tekintették Móricz Zsigmond írói alap magatartását, azt a szellemiséget is, amely megőrizte és tovább adta nekünk a magyar irodalom legnagyobb örökségét, a nemzeti és társadalmi sorsproblémák iránti érzékenységet.

1943-ban Szárszón Somogyi Imre Erdei Ferenc előadásából szintén a sorsproblémák hangsúlyozását emelte ki.

Darvas a már idézett írásában méltatta Somogyi Imre munkásságát is. 1972-ben a cikk írása előtt néhány héttel Somogyi Imre halálának 25. évfordulóján sírjánál a családtagok és 10-15 barát emlékezett rá. Östehetségű szobrászként nem adta el magát, nyomorgott és tanult. Komolyan vette, hogy a népet tanítani kell, politikára, irodalomra, belterjes gazdálkodásra. Az idő parancsára fegyveres ellenállóként is harcolt.

A tiszaladányiak jó tanulók voltak. A Szabad Szó szinte minden házba járt. Az itt járt írók vendéglátóiknál ott találták a könyvüket. Az 1943-as szárszói konferencián M. Csikai Miklós, Nagy Piroska és György Ilona képviselték Tiszaladányt. Sárospatakon több ladányi vett részt az Újszászy Kálmán vezette Népfőiskolán. Kapcsolatban voltak a népi kollégistákkal is. 1960. aug. 28-án az 1940-es találkozó 20. évfordulója évében Veres Péter inspirálására és Darvas javaslatára Győri Elek sírjánál elénekeltük a 90. zsoltárt. 1984. nov. 16-án a község felszabadulásának 40. évfordulóján, a 80 kvalifikált Tiszaladányból elszármazott értelmiségiből nagyon sokan voltak itthon.

1966. augusztus 17-én a Győri Elek Művelődési Házban 90 író jelenlétében Pomogáts Béla írószövetségi elnök és a Tokaji Író tábor Kuratóriuma elnöke javaslatára szintén elénekeltük a 90. zsoltárt.

1997. január 23-án a Darvas József Ált. Iskolában a Magyar Kultúra Napján nemcsak a Himnuszra és írójára Kölcsey Ferencre emlékeztek, hanem az 1940-ben és 60-ban itt járt Veres Péterre is, születésének 100. évfordulója évében. Az emlékezők Bényei József a község szülötte, Veres Péterről írt verseit mondta el, Berecz József, mint szabolcsi születésű újságíró a hajdan volt szabolcsi Tiszaladányra emlékezett, Hegyi Imre a Himnuszról és Veres Péter tiszaladányi kapcsolatairól szólt.

Most a 25. alkalommal összejött Tokaji Író tábor és Somogyi Imre halálának 50. évfordulója adott alkalmat, hogy a ladányi temetőben és a Somogyi Imre utcában emlékezzünk dicső elődeinkre.

Somogyi Imre sírjánál azt is elmondtam, hogy a mai napon Tiszaladányban a Somogyi Imre utcában, mert ezzel is megtisztelték hajdani igaz barátjukat a ladányiak, emlékezzünk rá.

Ismét Darvast idézem, a népiekkel lehet pörölni, elégedetlenkedni, megtagadni, csak vegyék át a Móricz-i írói magatartásnak a mélyebb értelmét, a korhoz méltóan és korszerűen.

Tiszaladánynak gazdag öröksége van. Nem sok magyar falu dicsekedhet ilyennel. Az utóbbi évek kissé szétziláltak bennünket, de meg kell ráznunk magunkat. Ne hagyjuk magunkat alattvalóvá tenni, züllesztetni. Meg kellene próbálni a múlt ápolásával az írói üzenetek felhasználásával tudatosan építeni a jövőt.

*(Kéziratból.
Elhangzott 1997. augusztus 14-én, a tiszaladányi temetőben.)*

Beszéd A Tokaji Író táborban

Tisztelt 28. Tokaji Író tábor!

Ebben a megszólításban és köszöntő mondatban benne van a tízéves Tokaji Író tábor Egyesület köszöntése is. A Tokaji Író tábor gyökere Tiszaladányban van, mégpedig 1940. május 11-12-én pünkösdkor, Kovács Imre Szabad Szó-beli tudósításának címe: Pünkösd Tiszaladányban. Móricz Zsigmond vezetésével, Somogyi Imre, Darvas József, Kovács Imre és Veres Péter vett részt e találkozón. A helyiek részéről Győry Elek, a „magyar Brueghel” az élen jeleskedett a vendéglátásban. Hitler ekkor rohanta le Nyugat-Európát. Tiszaladányban írók és parasztok, a hasura-gazdálkodás mellett (a földia elődje) majdani független, demokratikus Magyarországról folytattak eszmecserét, felelősséggel. Somogyi Imre ekkor mondotta: a népnek is otthont adó hazát kell teremtenünk. Este az író-vendégek nagy lelkesedés közepette olvastak fel műveikből, fejtették ki véleményüket egy-egy magyar sorskérdésben. 1960. augusztus 28-án a 20. évfordulóra emlékeztünk Tiszaladányban. Ezen előzmények után, mint magyar népi irodalmi örökségre alapítottuk Darvas Józseffel az 1972-ben indult Tokaji Író tábor. 1989-90-ben egyetemessé vált a Tokaji Író tábor. Az egyetemességben jelen van népi irodalom is. Tiszaladányban 2000. május 11-12-én az 1940-es találkozó 60. évfordulóján a szervezésben jeleskedő Somogyi Imrére, a „kert-Magyarország” biciklis apostolára, emléktábla állítással méltó módon emlékeztek. Ezúton mondok köszönetet Hámori József miniszter úrnak a tiszaladányiak nevében, amiért jelentős összeggel támogatta kérésüket. Így a helyi magyar népi irodalmi örökség ápolására az ünnep méltóságával készülhetnek. (Taps.)

(„Harc az ünnepért”. A magyar költészet változásai.

Szerk.: Serfőző Simon. Miskolc, 2002.

[A Tokaji Író tábor évkönyve, X.] 123-124. p.)

Például Tiszaladány

1940. június 4-én Budapesten az Uránia Mozi előtt állt Móricz Zsigmond könyves asztala. Akkor megjelent „Magvető” című gyűjteményét a magyar irodalom élő könyvének, kis-bibliájának nevezte és a magyar népnek, a teljes magyar ifjúságnak ajánlotta. Erről beszélgetett Szabó Dezsővel és Szabó Pállal. Megvettem a könyvet és a szerző dedikálta.

Később Szabó Pál főszerkesztővel együtt haladtunk a Szabad Szó szerkesztőségébe. A Múzeum körúton találkoztunk Veres Péterrel. „Hegyi Imre Dél-Borsodból. Parasztpárti és ír a Szabad Szóban is”. „Örvendek”. Nyomban dedikálta „Gyepsor” című könyvét, majd a Tiszaladányban rendezett pünkösdi író-paraszt találkozóról beszélt. Kovács Imre írt róla a Szabad Szóban – mondta Szabó Pál. Olvastam, fűztem hozzá „Pünkösdi Tiszaladányban” ez a címe. Jól megjegyeztem.

Pünkösdi 1940-ben május 11-12-re esett. Somogyi Imre és Darvas József szervező munkája nyomán Móricz Zsigmonddal az élen Pestről eljöttek a szervezők, és Kovács Imre „A néma forradalom” című könyv írója. Veres Péter Balmazújvárosból biciklin érkezett. A tokaji vasútállomáson hallották a lehangoló hírt: Hitler nekirohant Nyugat-Európának. A ladányiak lelkesen fogadták a vendégeket. A délutáni eszmecsere nemcsak a hasuragazdálkodásról (a fólia elődje), hanem a majdani független demokratikus Magyarországról is beszélgettek. Somogyi Imre szépen fogalmazta: „a népnek is otthont adó hazát kell teremtenünk”. A taktaközi parasztok és az író vendégek felelősségteljesebben gondolkodtak az ország sorsáról, mint a hatalmon lévő, a három millió nincstelen sorsa iránt érzéketlen urak. Móricz Zsigmond naphosszat járta a falut, beszélgetett, jegyzetelt. Az irodalmi esten felolvasta „A hét krajcár” című elbeszélését. Élénk kulturális élet folyt ebben a Tisza-menti faluban. Saját erőből építettek művelődési házat és a 70-es években Győri Elekről, a község szülöttéről, „a magyar Brueghel”-ről nevezték el. Ő csábította Ladányba a másik őstehetséget, a szobrász Somogyi Imrét, aki mellesleg Kert-Magyarország biciklis apostola volt. Ladányban is kertészkednek, mondta Győri Elek.

1942-ben Sinka István, Nagy István Kolozsvárról, Gulyás Pál Debrecenből, Balla Péter népzenekutató és az akkor már híres Püski könyvkiadó házaspár Pestről látogatott Tiszaladányba.

A két látogatás után M. Csikai Miklós különböző lapokban tájékoztatta az országot Tiszaladány előrehaladásáról. Írásait veje, dr. Bényei Miklós Szinnyi-díjas irodalomtörténész könyvtáros „A népi írók árnyékában” című könyvben gyűjtötte össze.

1950-ben az 1500 lakosú Tiszaladányt Szabolcs-Szatmár megyétől Borsod-Abaúj-Zemplén megyéhez csatolták. Parasztpártiként, a „Márciusi Front”-tól népfrontosként, megyei tanács-tagként, képviselőként sokszor voltam Tiszaladányban. Megismerkedtem a találkozók szervezőivel, M. Csikai Lászlóval, testvérével, Miklóssal és Jenei Lászlóval.

1960-ban a ladányiak általam üzentek Darvasnak: jó volna megint beszélgetni. Ez időben folyt a tsz szervezés. Ladányban még tszcs sem volt. A ladányiak Szabó Pált faggatták, mert úgy hallották, ő már Biharugrán belépett a tsz-be. Veres Péter azt mondta: neki főleg a szervezés módszere, mármint az erőszakosság nem tetszik. 1961 tavaszán megalakult a Magyar róna Mg. Tsz. Darvas megírta a „Részeg eső” című könyvét, amely Völgyes-Tiszaladányban játszódik és egy temetésen felhangzik a 90. zsoltár.

1971-ben ismét megbízatást kaptam. Kedvező változások és előrehaladás van a falun. 1972-ben e beszélgetés alapján alapítottuk meg Darvas Józseffel a Tokaji Írótábort. 14 alkalommal rendeztük Tiszaladányban a megnyitót. A két írótábor közötti időben több író látogatott

Tiszaladányba író-olvasó találkozóra. Barátságok szövődtek. Tiszaladány olvasható volt a Magyar Hírlapban, a Magyar Nemzetben, hallható volt a Kossuth Rádióban és látható a televízióban. A hajdani sárospataki diák, Vitányi Iván, mint a művelődésről szóló téma előadója a táborban elszavalta Veres Péter: „Ha nem lehattél szálfá” című versét, ismét nagy siker közepette. A Bényei fiúk édesapja után Bényei Miklóst választották tanácselnökké. Amikor Sári Gyula meghalt, akkor pedig tsz elnökké. Csikai István ült a tanácselnöki székbe. Fekete Gyula – a tábor meghatározó egyénisége – mondta is: Tiszaladányban megtörtént a politikai váltógazdálkodás. E faluban ezt a két nevet nagyon sokan viselik. Másfél évtized alatt az 1940-es szervezők helyébe a közép nemzedék képviselői léptek. Mellettük ott volt Takács Gáborné Cserés Julcsa néni. Ő is ott van Fekete Gyula: „Történelem magnószalagon” című könyvében. Leánya, M. Csikai Miklósné Takács Piroska versben örökíti meg az 1940-42-ben itt jártak áldásos tevékenységét. 1996-ban, a Tokaji Író tábor 25. évében már kilencven író látogatott el Tiszaladányba, és a katolikus Pomogáts Béla kérésére a ladányiakkal együtt énekelték a kilencvenedik zsoltárt. 1997-ben az 1940-es szervezők, majd későbbi – sajnos korán elhalt – támogatók sírjait koszorúztuk meg, Sári Lászlóét, Kovács Gáborét.

A harmadik nemzedék – Benkő Ferenc polgármester, dr. Liszkai Ferenc állatorvos, a Tiszaladányiak Baráti Körének elnöke, dr. Bárány Istvánné Géczi Ágnes iskolaigazgató és Violáné Nagy Zsuzsanna református lelkészasszony – a Magyar Kultúra Napját használja fel az emlékezésekre: Veres Péter születésének 100. évfordulóját, Darvas József halálának 25. évfordulóját. Bényei József költő, a község szülötte a Himnuszról tartott elemző előadást. Ők szervezték az 1940-es találkozó 60. évfordulóján az emlékezést, Somogyi Imrének emléktáblát állítottak. 2000. december 29-én Hámori József miniszter jelentős anyagi támogatásával felállították a népi irodalom Emlékfalát. 2001. augusztus 13-án díszpolgárrá avatták: Püski Sándor könyvkiadót, dr. Csikai Gyula atomfizikus, akademikust, a község szülöttét és Hegyi Imrét, a Tokaji Író tábor még élő alapítóját. 2002-ben Louis Bischof urat, svájci állampolgárt és feleségét – Tiszaladány jótevőit – és dr. Csikai Miklós kultúrpolitikust, a község szülöttét. 2003. augusztus 9-én dr. Bényei József költőt, nyugalmazott újságfőszerkesztőt, a község szülöttét, 2004-ben Cserés Miklóst, a Magyar Rádió rendezőjét halála után, 90. születésnapi évfordulóján tisztelik meg a díszpolgári címmel.

Az elmúlt 31 év alatt Sárny Lászlóval, a Tokaji Művelődési Ház hajdanvolt igazgatójával és a Hazafias Népfrontnál helyettesemmel gyakran megfordultunk és beszélgettünk a tiszaladányiakkal a mindig soron következő Tokaji Író tábor témájáról és annak helyben való hasznosításáról, különösen az olvasómozgalom és a honismeret, a településpolitika körében. Ma ő a Tokaji Író tábor Egyesület kuratóriumának a titkára.

Miután a ladányiak díszpolgári címmel tisztelték meg, azóta az összejöveteleken mindig kedves földieimnek szólítom a megjelenteket. Szabó Zoltánnak, a „Tardi helyzet” című könyv írójának „Szerelmes földrajz” című könyvében szép gondolatokat találtam a földi szavunkkal kapcsolatban. Ő ugyanis a szülőföldre utalt vele. Én a dél-borsodi Bogácsról származom, de az 1940-es szervezőkkel a népi írókon nevelkedve, közös az élményünk, a teremtett hangulat, amelyek életünket körülvették. Én ennek alapján kapcsolódom Tiszaladányhoz.

Benkő Ferenc polgármester úr az Európai Unió „Régiók bizottsága”-ban a 12 magyar képviselő egyike. Tiszaladány már ott van az Európai Unióban, Tokaj pedig a világörökség része.

*(Kéziratból.
Elhangzott a Tokaji Író táborban, 2003. augusztus 5-én.
Kulcsár Imre olvasta fel)*

A díszpolgárság okán.

Móricz Zsigmond születésének 125. évfordulóján

(2004. augusztus 11.)

Kedves Földjeim!

Tisztelt emlékezők!

1940. június 4-én a Könyvnapon Budapesten az Uránia Mozi előtt állt Móricz Zsigmond Könyves asztala. Akkor jelent meg az általa összeállított „Magvető a magyar irodalom élő könyve”, a Kelet Népe című folyóirat kiadásában, amely Móricz Zsigmond lapja volt. „A magyar népnek és teljes magyar ifjúságnak ajánljuk a magyar irodalomnak ezt a kis Bibliáját. 1940. május elsején Móricz Zsigmond”.

Móricz Zsigmond születésének 100. évfordulóján az 1940-es antológia fakszimile kiadását a MAGVETŐ kiadó gondozta. Egy példányt átadtam az iskola igazgatójának, hogy gyarapodjon vele a Darvas József Általános iskola könyvtári állománya. A könyves asztalnál Móricz Zsigmond Szabó Dezsővel – 1936. október 2-án hallgattam őt először – és Szabó Pállal beszélgetett a MAGVETŐ-ről.

Megvettem a könyvet és a szerző dedikálta.

Szabó Pállal néhány perc múlva elindultunk a Szabad Szó szerkesztőségébe. Ő volt a főszerkesztő. Két szövetkezeti cikket jelentette meg Árpád Géza néven 1939 nyarán és 1940 tavaszán.

1939 augusztusában Kovács Imre felvett a Péter-Pálkor megalakult Nemzeti Parasztpártba. Hatvan év múlva a makói Hagyma-Házban én mondtam az emlékező beszédet. A Múzeum körúton találkoztunk Veres Péterrel, akinek Szabó Pál így mutatott be: Hegyi Imre Dél-Borsodból, parasztpárti és cikkeket ír a Szabad Szóba. Derék dolog – mondja Veres Péter és dedikálja az akkor megjelent „Gyepsor” című könyvét. Veres Péter Tiszaladányról beszélt. Szabó Pál mondja: Kovács Imre írt róla. Közbeszóltam: „Pünkösd Tiszaladányban” a címe. Benne van, hogy egy asszony kiszólt az udvarból: szerkesztő urak írják meg, hogy Tokajban magas az útvám. Később megtudtam, hogy a szószóló asszony Cserés Julcsa néni volt. (Az útvám összegét később csökkentették.) Kovács Imre egy sokgyermekes család kálváriájáról is írt.

Még egyszer elolvastam Kovács Imre írását, majd érdeklődtem a találkozó előzményeiről. Tiszaladány a Szabolcs-vármegyei Taktaközben 1500 lakosú község. Ott élt egy Győri Elek nevű, ahogy akkor mondták, „őstehetség” festőművész. A foglalkozása Kovács segéd volt. Pesten egy építkezésen összetalálkozott az abonyi származású szintén „őstehetség” szobrásszal aki írogatott és kertészkedett is. Nálunk is kertészkednek mondja Győri Elek Somogyi Imrének, aki biciklire ült és elment Tiszaladányba. A hasuráról beszélt – ez a fólia elődje – meg a Kert-Magyarországról. Később Veres Péter elnevezte Kert Magyarország „biciklis apostolának”. Megismerkedett Darvas Józseffel a Kis Ujság munkatársával, akinek foglalkozása tanító volt. Somogyi Darvas társaságában vonaton utazott Tiszaladányba. A ladányiak kipróbálták a hasurát és nagyobb bizalommal fogadták a pestieket. Megbeszéltek egy író paraszt találkozót.

1940. május 11-12-én Pünkösdkor a népi írók egy csoportja Móricz Zsigmonddal Tokajba érkezett. A két szervező Somogyi Imre és Darvas József mellett velük utazott Kovács Imre a Szabad Szó szerkesztője, a „Néma forradalom” című könyv szerzője. Veres Péter biciklin

Balmazújvárosból érkezett Tiszaladányba. A Tokaji vasútállomáson hallották a hírt: Hitler nekiront Nyugat-Európának. Darvas József „A léleknek kenyere” című könyvében „Töprengés Móricz ürügyén” című írásában olvashatjuk: „Móricz a vonaton fáradt, keserű és szótlan volt. A háború kiterjedésének híre még jobban elkésécskítette”.

Délután a taktaköziakkal az Erdőföld dűlőben eszmecsere-t folytattak a hasura gazdálkodásról, a majdani független és demokratikus Magyarországról, a népnek is otthont adó haza megteremtéséről. Este az író-olvasó találkozón Móricz már feloldódott. Másnap amikor több házba bement, beszélgetett, jegyzetelt, szinte kividult.

Darvas könyvében Tiszaladányról ezeket olvashatjuk: szellemi pezsgés volt érezhető. Művelődési Házat építettek. A Szabad Szó szinte minden házhoz járt. M. Csikai Miklós volt Püski könyvterjesztője. A helyi vezetőket is magukhoz „idomították”. Olyan patriarchális szellem volt, amelyből hiányzott feudális szolgálózat, de jelen volt a kisparaszti polgárosodás szabadabb magatartása.

1942-ben a Püski Könyvkiadó házaspár, Sinka István költő, és Balla Péter népzene kutató Budapestről, Gulyás Pál költő Debrecenből, és Nagy István író Kolozsvárról érkezett Tiszaladányba. A Sárospataki diákok között volt Vitányi Iván, aki Veres Péter egy versét szavalta el.

M. Csikai Miklós, mint szervező sok könyvet kapott a községi könyvtár részére Dr. Újszász Kálmántól, aki Sárospatakon a Népfőiskolai mozgalom kiválósága volt. A szervezők között jeleskedtek M. Csikai László (Miklós bátyja) Móricz náluk szállt meg, Jenei László és Sipos Zoltán Győri Elekkel az élen. Az írók látogatása után M. Csikai Miklós különböző lapokban tudósított az egyre élénkebb, pezsgőbb tiszaladányi kulturális életről. Miklós rendszeresen írt a Szabad Földben. Bajor Nagy Ernő a lap főmunkatársa által indított pályázaton is részt vett. Életünk történelem című könyvben Miklós is szerepelt a hetvenes években, író-olvasó találkozót is szerveztünk a szerkesztő részvételével.

A Sárospataki Népfőiskolának ladányi diákja is volt. 1943-ban Szárszón ott volt M. Csikai Miklós, Nagy Piroska (Sinka verset is írt hozzá „Piros tilos” címen) és György Ilona. Móricz Zsigmond a tiszaladányi vendéglátóit meghívta Pestre abba a „fényes étterembe”, ahová Ő járt ebédelni. Nélküle ladányiak oda soha nem mehettek volna be. Darvas Józseffel először 1939-ben a Szabad Szónál, majd 1945 tavaszán a Nemzeti parasztpárt központjában találkoztam. 1945 őszén Borsod megyében volt országgyűlési képviselő.

1950-ben a közigazgatási átrendezés során a Taktaközt benne Tiszaladánnyal Szabolcs-Szatmár megyétől Borsod-Abaúj-Zemplén megyéhez csatolták. A Megyei Tanács, a Megyei Szövetkezeti Szövetség (MESZÖV) és Hazafias Népfőfront munkatársaként többször jártam Tiszaladányban és beszélgettem a 40-42-es író paraszt találkozó szervezőivel. Nevüket Somogyi Imre könyvéből ismertem meg, amelyet Püski adott ki 1942-ben.

1953-ban Darvassal együtt voltunk országgyűlési képviselők. Találkozásainkon felhoztam, hogy megismerkedtem a szervezőkkel. Darvasnak több drámáját mutatták be Miskolcon a Nemzeti Színházban. Egy bemutató után felkeresett bennünket és egy „villásreggeli” javasoltam, hogy 1960-ban meg kellene szervezni a népfőfront égisze alatt a találkozó huszadik évfordulóját. Azt is mondtam, hogy a ladányiak üzenik, jó volna ismét beszélgetni. 1960. augusztus 28-án egy verőfényes vasárnapon megrendeztük az emlékeztetést. Darvas és Veres Péter mellett eljött Szabó Pál is. A régi református iskola udvarán mintegy 600 ember jött össze. Darvas itt köszöntö meg, hogy 1944 nyarán Őt és családját egy embererdő védte. Kisebb csoportokban a termelőszövetkezetről is beszélgettek. Szabó Pált faggatták, mert Ő már Biharugrán belépett a szövetkezetbe. Veres Péter a szervezés módszereit bírálta. A régi református temetőben Győri Elek sírjánál Darvas kérésére elénekeltük a 90. zsoltárt. Darvas

Völgyes-Tiszaladányban játszódó drámája – Részeg eső a címe – a 90. zsoltárral kezdődik. A drámában Darvas-Szóláth mondja ez a zsoltár úgy hangzik, mint egy lázadás.

A hatvanas években szorgalmaztam Darvasnál 25. és 30. évforduló megrendezését. Mindig a ladányiak üzenetére hivatkoztam.

1971 után többször találkoztam Darvassal, mert ismét képviselő lettem. Mondtam, hogy Tiszaladány is szépen fejlődik. A sürgető üzeneteket mindig átadtam. Hozzátettem, hogy a megyei irodalmi lap a Napjaink tíz éves. Együtt kellene megrendezni a találkozót. Az Olvasó Népert, a Honismereti és Röpülj Páva mozgalom szépen tevékenykedik. Darvas végül is azt mondta szervezzétek meg a találkozót, de szárszói szellemű legyen.

A tanácskozást Tokajban kezdtük, a Napjainkról beszélgettünk. Szombaton a magyar falu kérdéseiről volt eszmecsere a művelődést segítő tsz. elnökök közreműködésével. Vasárnap Tiszaladányban folytattuk a beszélgetést. 1940-ben ismertté vált Tiszaladány 1972-ben pedig példakép lett.

Az első Tokaji Írótábor irodalmi zárandokútja Prügyre vezetett, ahol Móricz Zsigmond gyerekeskedett. Fekete Gyula a Tokaji Írótábor meghatározó egyénisége mondott emlékező beszédet. Móricz születésének 100. évfordulóján Prügyön Fábián Zoltán a Magyar Írószövetség és az Olvasó Népert mozgalom titkára méltatta Móricz Zsigmond irodalmi munkásságát, Sárospatakon – ahol Móricz gimnáziumba járt – Bata Imre beszélt a Móricz Háznál, Miskolcon – amelynek nagy jövőt jósolt – Jócsik Lajos, aki Móricz Zsigmond munkatársa volt a Kelet Népeknél mondott emlékező beszédet.

Alapítóként elmondhatom: a Tokaji Írótábor gyökere Tiszaladányban van. Móricz Zsigmond író társaival és a tiszaladányiakkal együtt táplálták. 1972-től a Hazafias Népfront gondozásában terebélyes fává nőtt. 1990-től a magyar irodalom egyetemes fóruma. Sáray László a tokaji Művelődési Ház igazgatója 1971-től mellettem szervezte a Tokaji Írótábor összejöveteleit. 1990 után a Tokaji Írótábor Egyesület kuratóriumának titkára.

Az 1940-es találkozó 60. évfordulójának megünneplésére a tiszaladányiak méltó módon készültek, Veres Péter születésének 100. évfordulójára és Darvas József halálának 25. évfordulójára való emlékezéssel. Somogyi Imrének emléktáblát állítottak a róla elnevezett utca első házán. Hegyi Imre, mint tiszteletbeli tiszaladányi részt vett Kerepesi úti temetőben lévő sírjának megkoszorúzásánál.

A Tokaji Írótábor 25. évében a Győri Elek Művelődési Házban a katolikus Pomogáts Béla javaslatára 90 író és a tiszaladányiak elénekelték a 90. zsoltárt. A 25. évfordulón pedig a temetőben megkoszorúztuk az elhalt szervezők és a Tokaji Írótábort segítő vezetők sírját, a Darvas József iskolán Darvas József emléktábláját.

Hátori József miniszter támogatásával felépült a régi református iskola udvarán a Népi Irodalom Emlékfala, amelyen rajta van az itt járt írók, a helyi szervezők és a Tokaji Írótábort alapítók neve. Az Emlékfalat Pomogáts Béla a Magyar Írószövetség elnöke, a Tokaji Írótábor Egyesület Kuratóriumának elnöke avatott fel 2000. december 29-én.

2001. augusztusában a 29. Tokaji Írótábor idején a Győri Elek Művelődési Házban Benkő Ferenc polgármester Dr. Püski Sándornak a nemzetközileg ismert és megbecsült könyvkiadónak, Dr. Csikai Gyula atomtudós, atomfizikusnak – aki nem akart Szaddam Husszein atombombagyártója lenni – és Hegyi Imre közíró, a Tokaji Írótábor alapítójának személyre szóló laduáció kíséretében adta át „Tiszaladány Díszpolgára” oklevelet. A következő esztendőben a tiszaladányi közösség által felnevelt, útjára bocsátott és a szülőfalunak hírnevet szerző kiemelkedő szülötteit illették díszpolgári címmel. Nevezetesen Dr. P. Csikai Miklós kultúrpolitikus (Gyula bátyja) és Dr. Bényei József újságíró, nyugalmazott főszerkesztő, író.

2004-ben születésének 90. évfordulója évében halála után Cserés Miklós dr. a Magyar Rádió elhunyt hírneves rendezőjéről Dr. Bényei József emlékezett, méltatta példamutató életútját. Özvegyének és két fiának Benkő Ferenc polgármester adta át Tiszaladány Díszpolgára oklevelét.

2002-ben Benkő Ferenc polgármester egy svájci házaspárnak adta át a Díszpolgári oklevelet, akik Tiszaladány igaz barátaiként sok segítséget nyújtottak a falunak.

Népi Irodalom Emlékfalva építésében és Tiszaladány község Díszpolgára cím odaítélésében már nagyon cselekvően részt vett a harmadik nemzedék, Benkő Ferenc polgármesterrel az élen. A Tiszaladányiak Baráti Köre, „mint civil szervezet” Dr. Liszkai Ferenc állatorvos, elnök vezetésével példamutató összefogást teremtettek. Az emlékező összejövetelek szervezésében, rendezésében példás az együttműködés a Községi Önkormányzat a Baráti Kör az Általános iskola és a református Egyházközség között.

A régi temető megszüntetése után az új temető mellett alakította ki a község „a Győri Elek sírkertét”. A régi síremlékek – közte katolikus is – veszi körül Győri Elek sírját, jelezvén, hogy Győri Elek „a magyar Brueghel” az övéi közt nyugszik.

Tiszaladányról özvegy Takács Gáborné Cserés Julcsa néni írt sokat. Fekete Gyula: „Történelem Magnószalagon” című könyvében olvashatunk róla. M. Csikai Miklós: „A népi írók árnyékában” című könyvét Dr. Bényei Miklós Szinyey könyvtáros díjjal kitüntetett irodalomtörténész rendezte sajtó alá. Özvegy M. Csikai Miklósné Takács Piroska édesanyja Cserés Julcsa néni és férje M. Csikai Miklós munkásságának folytatója. Püskiék jó barátja. A Tiszaladányban járt írókról verset írt. Sokak pártfogója és támogatója. A közéleti és egyházközségi tevékenységét jól hasznosította Tiszaladány fejlődése érdekében. Azok közé tartozik akik ott voltak az 1940-es találkozón és látta, hallotta Móricz Zsigmondot. Édesanyjával és férjével Móricz Zsigmond emlékének hűséges ápolói voltak. Cserés Miklós dr. a Magyar Rádió országosan ismert és elismert kiváló rendezője Móricz Zsigmond sok alkotását hangjátékként rendezte.

Volt idő amikor Móricz Zsigmondot ellenségnek tartották. Így írtak róla: nem az egész magyar népet látja. Amit Ő lát a magyar faluban az a valóban a radikálisok prizmáján át elferdített képe volt. Volt aki így emlegette: Zsiga bá' a paraszti regény béres nyelvű stilisztája. A Rózsa Sándor című regénye miatt 1942-ben is gyalázták.

Molnár Zoltántól a Tokaji Írótabor kiválóságától a Móricz Zsigmond Társaság elnökségi tagjától idézek: „Jó volna, ha sugallnánk a jövőndő író és olvasó nemzedéknek, legyenek olyan igazságkeresők, valóságkutatók, felelősségvállalók, mint Móricz Zsigmond volt”.

Tokaj a Világörökség része. Nemcsak a világhírű bora kapcsán hanem Tokaj művelődési nevezetességei okán is. Ez évben a Tokaji Írótabor 32. alkalommal jött össze. A Tokajiak megalkották a Milleniumi Irodalmi Emlékparkot. Eddig Szabó Lőrinc, Németh László, Illyés Gyula tiszteletére állítottak emléktáblát. 2004-ben Móricz Zsigmondot születésének 125. évfordulója évében tisztelték meg emléktábla állításával.

Úgy terveztem, mint a Tokaji Írótabor még élő alapítója, hogy a 32. írótabor idején elmegyek Prügyre és tisztelgek Móricz Zsigmond emléke előtt. Igazodom a prügyiek emlékező rendezvényéhez.

A 32. Tokaji Írótaborból többen eljöttek Tiszaladányba, hogy a Népi Irodalom Emlékfalán az első táblán elsőként olvasható Móricz Zsigmond emlékére születésének 125. évfordulója évében koszorúkat elhelyezzük.

A Tokaji Író tábor nevében Vasy Géza a Tokaji Író tábor Egyesület kuratóriumának elnöke és Hegyi Imre a Tokaji Író tábor alapítója, a Tokaji Író tábor Egyesület kuratóriumának örökös-tiszteletbeli tagja helyezi el a koszorút.

Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma nevében Dr. Budai Katalin irodalmi referens helyezi el a koszorút.

*(Kéziratból.
Elhangzott 2004. augusztus 11-én
Tisza Ladányban a Népi Irodalom Emlékfalánál.)*

Interjúk, méltatások

Újjáalakul a Nemzeti Parasztpárt

A Városháztér 5. szám alatti épület I. emeleti helyiségében van az újjáalakult Nemzeti Parasztpárt ideiglenes irodája. A titkárral, Hegyi Imrével beszélünk, aki elmondja: Amikor elhangzott a rádióbeszéd, amelyben bejelentették, hogy Magyarországon újból több pártrendszer lesz, elhatároztuk, itt is felélesztjük az NPP-t. Telefonon felhívtam a Nemzeti Parasztpárt volt városi tagjait, többen személyesen jöttek el. Este 6 órakor aztán meg is alakítottuk a párt miskolci szervezetét. Beszéltem vidéken lakó párttagjainkkal is, hogy szervezzék újjá a parasztpártot. Ma már körülbelül 20-25-en keresték fel a megyei intézőbizottságot.

Itt a beszélgetés megszakadt. Budapest jelentkezett telefonon. Szabó Pál Kossuth-díjas író beszél a vonal másik oldalán. Valamit mond.

– Jó napot Pali bátyám! – szólta Hegyi. – Igen. Háromtagú bizottságot választottunk Miskolcon. Az elnök Kun György, régi öreg harcos. Az alelnök Erdélyi László és a városi titkár Éber József. Megindítjuk a hetilapunkat is, az Északi Szabad Szót. Igen, nagyon népszerű volt a parasztság körében. Nagyon szeretnénk, ha Szeberényi Lehel jönne le és venné át az irányítását. Ha teheted, beszélj vele. Igen, tudom, hallottam róla, hogy ma már megjelenik a Nemzeti Parasztpárt országos lapja, a Szabad Szó. Azt is hallottam Pali bácsi, hogy Te vagy a felelős szerkesztője... Igen, teljes erővel dolgozunk a Nemzeti Parasztpárt újjászervezésén.

A telefonbeszélgetésnek vége. Még néhány kérdést teszünk fel.

– Hol lesz a Nemzeti Parasztpárt új helyisége?

– A pártközi értekezleten történt megbeszélés szerint megkaptuk a Szemere utca 9. szám alatti emeleti helyiséget, ahol régebben is működött a Nemzeti Parasztpárt.

– Mi a legközelebbi tennivalójuk?

– Egyelőre a legfontosabb feladatunk, hogy kiépítsük a párt helyi szervezeteit. Nemzeti pártnak tartottuk magunkat és ezen az úton haladunk továbbra is. A parasztság érdekeiért harcolunk, az ő érdekeiket képviseljük. Szeretnék megkérni benneteket, tolmácsoljátok a sajtón keresztül kérésünket, a parasztpárt összes volt tagjai, vezetői felé, a megye minden községébe, helységébe, szervezzék újra a Nemzeti Parasztpártot és értesítsék erről megyei szervező bizottságunkat.

Teljesítjük Hegyi Imre kérését.

*(Cs.B. [Csorba Barna] szignóval.
Északmagyarország, 1956. november 1. 3. p.)*

Minden az emberen múlik

Beszélgetés Hegyi Imrével, a Hazafias Népfront megyei alelnökével

Képviselőcsoport-ülésen, író táborban, máshol sokszor találkozhattam az elmúlt esztendőben Hegyi Imrével. Az odaillő mondatot mindig pontosan megtaláló szavával, a vitás kérdésekre mindig választ adó, mert egy hosszú élet tapasztalatain nyugvó történeteivel engem mindig megnyugtatót és felderített; miért nyugtalankodom, ha nyugodt az az ember, aki bölcs is, mert sokkal jobban tudja, mint én, hogy mitől lehet oka a derűre. Nála talán senki sem ismeri jobban ezt a vidéket, a Hazafias Népfront megyei alelnöke a testület közművelődési bizottságának elnöke előtt nyitott könyv ez az országgrésznyi megye. A közművelődésről szóló legutóbbi tanácskozásunk után sem volt rossz kedve.

– Egy-egy ilyen értekezleten nemcsak a népfront aktivistái vannak ott, és még csak nem is a közművelődés felkent szakemberei. Ez a téma sokkal szélesebb skálájú annál, hogy másoknak is ne lenne beleszólása. Örülök, hogy a nagyobb városok, az egészen kicsi községek képviselői bele is szólnak. Nyilván annak is örülök, hogy a népfront munkáját is segítik, amikor felismerik a lényegét: az, hogy hogyan él az ember, a gazdaság és a művelődés dolga. A kettő egymástól elválaszthatatlan.

– Tudják ezt, akikre tartozik? Gyakorlat a gazdaság és a közművelődés szakembereinek az együttműködése?

– A megye több, mint száz kisközségében, az új és régi városokban, ráadásul a megyeszékhelyen, Miskolcon ahány annyiféle feltétele van a kenyeret kereső munkának, a közművelődésnek is. Úgy látom, hogy nagy beruházási igények sehol nincsenek, kacsalábon forgó közművelődési intézményekre sehol nem vágyódnak, de ha hiányzik, hiányolják azokat a helyeket, ahol az emberek találkozhatnak. Ha van olyan dolog, amely ránk vár, akkor a közösségi élet fórumainak a megteremtése ezek közé tartozik. Az olyan fórumoké, amelyeket a magukénak éreznek az emberek. Ebből aztán egyenesen következik, hogy hol kell keresni a kívánságok legjobb ismerőit; mindig abban a városban, kisközségben, ahol tenni kell. Az ott élő a legjobb ismerője annak, hogy például Hejőpáiban mire van szükség.

– Nemcsak az igényeket ismerik helyben, a pénz is ott van. A helyi tanácsok hatásköre mindenre kiterjed...

– Nem kitérő, ha azt mondom, hogy a népfront tisztségviselői is különböző indíttatású emberek. Sok múlik azon, hogy mi van az emberi fejekben. Ismerek tsz-elnököt, aki arra a szóra, hogy közművelődés, azt válaszolja, televízió, mert az emberek úgys a tévé előtt ülnek. Ismerek tanácselnököt, aki pontosan tudja, mi múlik azon, ha az emberek nemcsak azért érzik magukat otthon a faluban, mert ott épült emeletes sarokházuk.

– Hol nehezebb az ügyet képviselni, az emberekkel szót érteni, a nagyvárosban, vagy egy kisközségben?

– Borsodgeszten nemrég nagy esemény volt, hogy egy író-olvasó találkozáson négy költő ott járt, és a szülőföld szeretetéről beszélt, Miskolcon más az ilyen rendezvények akusztikája. De éppen Miskolcon mutatja a Tokaj vendéglátó ház, hogy egy étterem is jó fóruma lehet a találkozásoknak, és nekem már régen eszembe jutott, hogy például az ÁFÉSZ-vendéglők miért nem lehetnek a szó minden értelmében a vendéglátás színhelyei. Külföldiek kérdezték meg egyszer egy szép őszi napon Sárospatakon: miért nincs a vendéglő asztalán Hegyalja szívében gyümölcs? Miért nincs? Hajdan a kocsmáros hagyta, hogy az utas tarisznyából szalonnázzon, mert tudta, hogy a fröccsöt ott fogja meginni. Tudhatnánk ezt most is.

– Mit tud a köz mai művelője a múltról?

– Attól függ, hogy hány éves, hogy honnan kapott valamiféle indíttatást, tudja-e, hogy mire kell építkezni. Az új ember azt gondolja, hogy vele kezdődik a világ, én mindig elmondom: ezen az úton pedig jártak előttem. Ettől simább. Mert baj, ha csak a gazdaságot nézem, és nem törődök a művelődéssel, a legnagyobb baj, ha nem ismerem a történelmi múltat.

– Nagy a város és a falu között a távolság?

– Miskolcon másfél millióba kerül egy munkaerő letelepítése, ezért a másfél millióért jól fel lehetne szerelni falun például egy bejárók klubját. Otthagyják sokszor a falut, mert azt hiszik, hogy kulturáltabb körülmények vannak a városban. Tudom, hogy többször volt színházban, aki Krasznokvajdán lakik, mint aki beköltözött, de azóta sem vált városivá. Mást mondok. A kultúra nemcsak várost, könyvet, tévét, rádiót, színházat jelent, hanem ahogyan lakunk. Milyen a közlekedés, a pihenés. A lakás, szórakozás kultúrája, az a fontos. Régen elmúlt már az az idő, amikor látástól vakulásig kellett dolgozni, el kell jönni az időnek, amikor a szabad órákkal is tudunk mit kezdeni. A többi között a bejáró munkások, a fiatalok szabad óráival. Mindenhol rá kell jönni, hogy otthon kell a kulturált élet feltételeit megteremteni. Egy miskolci középüzem például többre menne, ha nem műszak után erőltetné a közművelődést, hanem a bejáró munkások falujában küszködő közművelődési szakemberrel lépne szövetségre. Ne csak a gyárban legyen szocialista brigádtag; otthon éljen szocialista módon az ember.

– A múlt ismerete segít ebben, vagy a jelent kell jobban ismerni? Hiszen nagy hagyományú települések országrésze ez, és a ma is megmutatja, mit kíván...

– Az ókorban tudták, mit jelent a hely szelleme. Hangácson, Borsodszirákon, Gagyban, Keleméren, Gömörszőlösön, sorolhatnám, hol mindenhol most is tudják. Soha nem a település lélekszáma, a lélekben megmutatkozó gazdagság a fontos.

(Makai Márta riportja. Déli Hírlap, 1981. december 2.)

A mozgalom közkatonája

El lehet gondolkodni azon is, mi minden lehetett volna annak idején a most hatvanhét éves Hegyi Imréről?

Lehetett volna summás, hiszen azon a vidéken született, ahol a magaformájú gyerekek ez a sors kínálkozott leginkább, szülőfalujából több százan éltek ezt a fél-vándor életet. Aztán élhetett volna a ranglétrának egy felsőbb fokán. Nagybátyja a Hangya szövetkezet boltjában dolgozott Bogácson, s ő ízlelgette is a kereskedőséget. De irányíthatta volna a jósors proletárnak, fővárosi munkások közé, hiszen tízéves korától már Pesten élt. A Mária Valéria telep mögött laktak, a legmarkánsabb munkáskörnyezetben. S végül lehetett volna üzletember, valamelyik kereskedelmi intézmény megbízható munkatársa, vezetője, hiszen a polgári iskola után elvégezte a felső kereskedelmi iskolát...

Lehetett volna...

Mégis, mindezen lehetőségek közül egyet sem ragadott meg. Hegyi Imrét egészen más pályára irányította az élet, irányították saját adottságai, környezete, vagy ha nagy szóval akarunk élni, azt is mondhatjuk: a történelem.

Hogy mikor?

Ki ismeri ki magát az emberi sors apró titkaiban? Lehet, már akkor, amikor kisiskolás korában késő őszi, téli estéken át hallgatta a summás élettél járó megpróbáltatásokról szóló történeteket. Vagy amikor nyolc-tíz évesen baloldali újságok cikkeit olvasta fennhangon a felnőtteknek. Talán akkor, amikor először hallott a direktóriumról, a nagy kísérletről, a Tanácsköztársaságról. Vagy akkor, amikor polgári iskolai tanára, Drózdny Kálmán különös könyveket adott a kezébe – népi írókat – Szabó Dezső-estekre vitte, s osztályhűségre, magyarságtudatának vállalására nevelgette.

De az is lehet: nem a mikrokörnyezet volt az igazi útmeghatározó. Hanem a nagypolitika. Az a korszak, amelyiknek egyik legjelesebb eseménye 1935-ben a Komintern VII. kongresszusa volt. Először ott fogalmazódott meg az osztályon belüli, osztályok, társadalmi rétegek, országok közötti összefogás gondolata a veszedelmesen erősödő ellenség, a fasiszmus ellen. Vagy éppen ennek a nagy formátumú politikai stílusváltásnak hazai kisugárzása volt az útrabocsajtó a Márciusi Front, a debreceni, pesti egyetemi fiatalok zászlóbontása.

Ha lenne korabeli fotó-, vagy filmdokumentuma az eseménynek, az 1937. március 15-én a Múzeumkertben tartott zászlóbontás résztvevői között ott láthatnánk egy zömök termetű, nyugodt tartású, de annál élénkebb érdeklődésű fiatalembert. Nem volt ő más, mint Hegyi Imre, kereskedelmi iskolai hallgató.

Az életpálya kialakulásának ez a megjelölhető dátuma.

Ritka hűség a Hegyi Imréé. Közel ötven éve került egy nagy gondolat, egy elkötelezettség vonzásába, s azóta nem múlt el nap, hogy ne ennek a szolgálatában gondolkodott, cselekedett volna.

Talán csak amikor katona lett, akkor vékonyodott el a mozgalomhoz kötő köldökszinór. De még akkor is, ha mákszemnyi lehetősége volt, ment a Szabad Szóhoz, ahol korábban szövetkezetpolitikai cikkei jelentek meg. Tájékozódott, híreket gyűjtött, vitte a „zsákmányt” a laktanyába megosztani sorstársaival. Akik között voltak felvidéki gyerekek, s az ő révükön szerzett ismereteket a Szovjetunió mezőgazdaságáról.

Ez után már szinte magától kínálkozott a cselekvés: 1945 tavaszán földet osztani Bogácson. Közös földművelésre bízta az új gazdákat. Megalakítani a Parasztpárt bogácsi szervezetét. Ám innen már szinte lehetetlen követni azt a sokféle funkciót, sokféle cselekvést, ami Hegyi Imre életét jelentette ekkoriban.

Volt törvényhatósági tisztségviselő, majd megyei tanács tag, országgyűlési képviselő, ruházati bolti ellenőr, parasztpárti titkár. De egy valami állandó volt mégis: a népfrontmozgalom. Hegyi Imre 1945 nyarától a Magyar Függetlenségi Front, majd a Magyar Függetlenségi Népfront egyik megyei vezetője, alelnök. Ezt követően a Hazafias Népfrontban előbb politikai munkatárs, utána tizenhárom éven át a népfront Borsod megyei titkára, egészen 1979-ig. Ekkor ment nyugdíjba. De az az ember, aki több mint négy évtizeden át munkálkodott egy ügyért, egy mozgalomért, hogy is hagyhatta volna abba? Dehogyan hagyta!

Pedig, ha igaz az, hogy az ember egy bizonyos idő után rászorgált a pihenésre, akkor Hegyi Imre nyugodtan elvonulhatna bogácsi menedékházába, a régi szülői házba. Olvasgathatna, sétálhatna, gondozhatná kertjét, szőlőjét. S ha régi jó bajtárs kopogna be hozzá, ihatnának egy kupával a régi harcokra, élményekre, sikerekre.

A népfrontmozgalom ugyanis Borsodban – nem utolsósorban Hegyi Imre révén – sok olyan példát teremtett, aminek később országos haszna, kisugárzása lett.

Ha az utas Miskolcra megy, az út mentén, a domboldalon keskeny kiskerteket, a kiskertekben egyszerű pihenőházakat láthat. Ma természetes a kép. De amikor a borsodiak a pesti Ganz gyáriak után próbálgatták a munkáskert szövetkezeteket megalakítani, majdhogynem illegális eszközökhöz kellett folyamodniuk. Az a kiskert-barát mozgalom, ami nélkül ma a zöldség-gyümölcs piac is megrokkanna, Borsodból, Miskolcra is kapott útra indító segítséget.

Még így, télidőn is jó nézni a kis hétvégi házakat, a jól ápolt kiskerteket, amelyeknek hasznát, értelmét már senkinek nem jut eszébe megkérdőjelezni.

Borsod egyébként más téren is jó terep volt a bátorság gyakorlására. A hetvenes évek elején még élt és uralkodott az a hivatalos településpolitikai koncepció, amelyben az apró falvaknak nem jutott jövő, létjér. Borsodban viszont már akkor létrehoztak egy munkabizottságot, amelyik elkészítette a kisközségek középületeinek tervét. Hegyi Imre akkor Cserehát harminckilenc községének országgyűlési képviselője volt, felelős gazdája egy mostoha vidéknek, amelynek népessége vészveszélynek indult. Megtervezték tehát a folyamat megfordításának programját, cserehádi, hernádmenti napok címen rendeztek eseményeket, a szülőföld megbecsülése, megszerettetése céljával, 1975-ben pedig már országos tanácskozást tartottak a kisteleülések megtartásának érdekében.

Bizonyos: a borsodi bátorságnak is része van abban, hogy azt az elhibázott településfejlesztési tervet végül is felülvizsgálták, módosították.

Ha már az elvégzett munkáról, eredményekről esik szó, Hegyi Imre legbensőbb szívügyéről beszél leginkább. Egy régi népfrontos hagyomány újraélesztéséről, amit a közvélemény a Tokaji Íróklub néven ismer immár tizeregynéhány éve.

Arról a hagyományról van szó, amit a népi írók, falukutató írók teremtettek 1940-ben Tiszaladányban.

Hegyi Imre szorgalmazta Darvas Józseffal való beszélgetéseikben, hogy fel kellene eleveníteni a tiszaladányi író-paraszttalálkozó hagyományát. S addig mondogatta, míg végre 1960. augusztus 28-án sor került a találkozóra.

Nagyon sikertelenül indult. A faluban híre ment, hogy az írók téeszt szervezni jöttek, ezért alig volt érdeklődő. De azután Szabó Pál jóízű szavaira, majd később Darvasnak köszönhetően felnyílt a zsilip, jöttek már fenntartás nélkül. Az történt ugyanis, hogy az írók társasága kiment a temetőbe Győry Elek sírját megkoszorúzni. S ott a kommunista Darvas József azt kérte, énekeljék el a kilencvenedik zsoltárt.

Ezzel nyíltak meg a sorompók, a kapuk és a szívek.

Tizenhárom éve pedig rendszeresen megjelenik Borsodban az írók csapata, a hagyományokhoz méltó programmal. Olyan kérdéseket vitatnak meg, amelyek a legjobban szorítanak, a leginkább megoldásra érettek. Ilyen vitatémák voltak az elmúlt években: az ifjúság helyzete, az értelmiség helyzete, szerepe, családpolitika, településpolitika.

Olykor ezeknek a tanácskozásoknak kézzelfogható eredményük is van. A családpolitikai eszmecserén ott volt Pozsgay Imre, a népfront főtitkára is, és nem sokkal ezután megalakult a népfront kebelén belül a családvédelmi tanács.

* * *

Hegyi Imre részt vett a népfront valamennyi eddigi kongresszusán. Ott lesz most is, december 13-15-én Borsod megye küldötteként, fáradhatatlanságát és hűségét egyaránt bizonyítandó.

(Ibrányi Tóth Béla írása. Képes Újság, 1985. december 14. 4-5 p.)

A hét embere

Hegyi Imre, a Tokaji Író tábor alapítója

A bogácsiak (világ)találkozója reggeli szentmisével kezdődik augusztus 20-án, majd megkoszorúzzák a temetőben a II. világháborús emlékművet. Tizenegy órakor kezdődik az az ünnepség, ahol átadják A Bogácsért, az Alkotói- és a Víg Rudolf-díjakat. Délután bemutatják az elszármazottaknak a falut, délután a művelődési házba hívják meg a vendégeket, ahol is megtekintik a Bogácsi fonót. Másnap, augusztus 21-én a Széchenyi u. 51. sz. ház falán felavatják Víg Rudolf emléktábláját. Avatóbeszédet Hegyi Imre mond. Ezt követően buszra ül és Tokajba utazik, az író táborba. Zárásig, vagyis vasárnap délig részt vesz az ottani munkában, másnap pedig a szárszói találkozóra indul.

- Ön az idén ünnepli 75. születésnapját. Nem fárasztják az ilyen gazdag programok?
- Aki jól ismer, tudja, hogy a tevékeny életet kedvelem. Ez a mostani három program egyaránt kedves nekem. Bár a summás édesapám ötéves koromban Budapestre költözött, jómagam ott végeztem az iskoláimat, ott kezdtem a felnőtt életet, de a szívem mindig Bogácsra húzott vissza. Amikor hazajöttem a megyébe és politizálni kezdtem, fogadalmat tettem, hogy a szülőfalumért minden lehetségeset elkövetek. A fogadalmat állom ma is.
- Bogács nagyon gyakran hallat magáról. Elégedett a szülőfalujával?
- Különleges hely. Mi 1945 húsvétján ünnepélyesen eltemettük a faluban és annak határában elesett magyar katonákat, pünkösdkor már megalakítottuk 260-an a Madiszt és hamarosan bemutattuk Darvas József Szakadék című darabját. Az iskolások nem sokkal később már énekelték a Tavaszi szél vizet áraszt című dalt, amelyet a fiatal Víg Rudolf tanított meg. Hogy mostanában elégedett vagyok-e Bogáccsal? Nos, számomra mindig is a legkedvesebb hely marad, de mostanában már túl zsúfolt, túl zajos, elveszítette a báját. A lakói kissé közönyösek a közös dolgok iránt és a vártnál lassúbb ütemben zajlik a polgárosodás. A vállalkozók többsége másünnen érkezett, az egykori summás, majd a szocialista időkben rosszul értelmezett egyenlőség irigységet terem. Már elfeledték a bogácsiak Spiegel Ignácot, aki egy batyúval érkezett a faluba és később tekintélyes, megbecsült polgárrá vált.
- Ön a Szent István Felsőkereskedelmi Iskolában érettségizett. Mégis a politika, az irodalom lett életének két meghatározó eleme.
- Huszonegy éves koromban írtam egy cikket a Parasztpárt lapjában, a Szabad Szóban, melynek a főszerkesztője Szabó Pál volt. Ettől az évtől datálódik párttagságom. Más pártnak soha nem voltam a tagja, ellenben a Magyar Néppárt Nemzeti Parasztpárt országos választmányának ma is tagja vagyok. Szabó Pál mellett, Szabó Dezsővel, Kovács Imrével, Féja Gézával kerültem kapcsolatba a Márciusi Front alakulásakor. Nekik köszönhetem, hogy a 21 évesen kialakult életszemléletem mind máig stabil, csak korszerűsödött az idők során, mert sikerült mozgásba hozni a tartalékokat. Segített ebben Erdei Ferenc. Veres Péter, Németh László, Illyés Gyula, Darvas József akiknek a műveiből mindig merítkezni tudtam. Továbbá azok az emberek, akikkel együtt dolgozhattam a Borsod-Gömör-Kishont Vármegyei Nemzeti Bizottságban: Pártay Tivadar, Fülöp József, a kommunista nyomdász, Mráz Ferenc, a szocdemes vasmunkás, Juhász Sándor, a szocdemes szabómester, Ország József, a polgári demokrata tanár... Mellettük voltam politikai inas.
- Kétszer volt országgyűlési képviselő.

– A bodrogközieket 53 és 58 között, a cserehátiakat 71 és 80 között képviseltem. A népfrontban 54-től, a megalakulástól dolgoztam, 66-tól 79-ig megyei titkára voltam. Ezekben az években a falvakra igyekeztük irányítani a figyelmet. A honismereti körökkel, az irodalmi estékkel, a rendhagyó irodalmi órákkal, a „könyvtárat a faluba” mozgalommal...

– És a Tokaji Írótáborral.

– Kilencszáznegyvenben Tiszaladányba látogatott Móricz, Darvas, Somogyi Imre, Kovács Imre. Amikor Borsodhoz csatolták Tiszaladányt, én felkerestem ottani jó családokat, a Csikaiakat, majd mikor láttam, szívesen vennék, ha írók látogatnák izgalmas falujukat, megemlítettem Darvas Józsefnek, hogy nem tartanák-e meg a húszéves találkozózt. Ez 60-ban volt. Tizenkét év múlva „ismét üzentek a ladányiak”. Azóta rendszeresek az írótáborok. Az idén a 90-93 közötti irodalmi fejlődés lesz a témánk. Biztos szót ejtünk a mezőgazdaság tudatos tönkretételéről, a falu újbóli elsorvasztásáról is.

– Így látja?

– Sajnos így. A művelődési házak konganak az ürességtől, a könyvtáraknak nincs pénzük beszerzésre. Az önszerveződő falusi alakulatok feloszlottak, mert nincs kedvük olvasni, írókkal találkozni, amikor nincs erre pénz. A téeszek hosszú ideig felvállalták a mecénás szerepét, most a meglévőket sem hagyják élni. Pedig kár ezeket már szétverni. A különböző alapítványoktól várnánk a kultúra támogatását, de az a tapasztalat, hogy az alapítványi pénzeket elviszik a nagy halak.

*(Lévai Györgyi riportja. Észak-Magyarország,
ÉM-hétvége, 1993. augusztus 19. I. p.)*

Miskolc kulturális életéről az ötvenes években és az 1956. október 23-i Szabó Lőrinc-estről

– 1956 nyarán nagy visszhangot váltott ki Bihari Sándor: Miskolci kocsonya című cikkének megjelenése. Miben állt tulajdonképp ennek a hatása az ön emlékei szerint?

– Bihari Sándort mondhatom szinte gyerekkorától jól ismertem. A Szemere Bertalan Népi Kollégium tagja volt. Azután az 1950-es években a Zenepalotában rendezett irodalmi esteken illetve azok előkészítése során találkoztunk rendszeresen. Régi parasztpárti politikusnak tekintem magam, hiszen 1939-től részt vettem annak munkájában, korábban, 1937-től a Márciusi Frontban stb. Azután a népfront munkájába kapcsolódtam be, s ezeket az irodalmi rendezvényeket nem egyszer a népfront égisze alatt bonyolították le. Azt hiszem, komoly szerepünk volt abban, hogy a Miskolcra, Borsodból elszármazott fiatal értelmiségieket megpróbáltuk visszacsábítani a térségbe. Amikor Bihari Sándor végzett az egyetemen, elmentem Debrecenbe, hogy felkeressem őt és Kalász Lászlót, aki szintén népi kollégista volt. Laci kisebb kerülővel került haza, ahogy mondani szoktuk egymás között, előbb elment megnősülni. Szóval Bihari Sanyi hazajött és a TIT-hez került kulturális előadónak. 1956 tavaszán többször beszélgettünk róla, hogy ír valamit Miskolc kulturális életéről, mondtam neki, hogy nagy kíváncsisággal várom. Én 1945 őszén kerültem Miskolcra. A Fekete Gyula és Szeberényi Lehel szerkesztette Miskolci Szabad Szó-ban én is írtam. A lap körül egy kis szellemi műhely alakult, melynek tagja lett Lajos Árpád néprajzos, Seres János és Papp László festőművészek, Béres Ferenc népdalénekes. Ő és még Meszticzki András joghallgató, Tóth Béla közgazdász hallgató Pesten népi kollégisták voltak. Kovács Tibor a megyeházán dolgozott, később ő lett a miskolci népi kollégiumok szervezője. Olykor Gergely Sándor író (később Mihály lett a keresztnéve) meglátogatott bennünket. Megismerkedtem a város kulturális életével. A színházban láttam Pécsi Sándort, Bessenyei Ferencet. Varga Gáborné népi kollégiumi vezetőtől tudtam meg, hogy a két világháború között a zsidó polgárságnak köszönhetően szép zenei és színházi élet folyt Miskolcon. E tájon 1920 előtt Kassának volt minden tekintetben nagy szerepe. 1945 előtt Diósgyőr-Vasgyárban magas színvonalú önképzőkört működtettek, az 1943-as könyvnapon a színházban tartott irodalmi délelőtti részt vett Veres Péter, Erdei Ferenc és két erdélyi író is. A szárszói tanácskozáson 18-an vettek részt Miskolcra, Papp László is ott volt stb. Minderről Bihari Sándornak pontos információi voltak, s ő ezt a kulturális színvonalat hiányolta az ötvenes években Miskolcon. Szóval a lényeg, hogy 1956-ban nagyon biztattam én is Sándort, hogy írja meg a város kulturális életének fellendítése érdekében. Meg is tette, a Művelt Nép nem sokkal később meg is jelentette.

– Mi volt az oka annak, hogy egy országos folyóiratban került sor a publikálásra, nem lett volna lehetőség arra, hogy valamely helyi orgánumban napvilágot lásson?

– Itt akkor nem lehetett volna ezt lehozni, a szűkös publikációs lehetőségek mellett ekkor ezt a politikai légkör is lehetetlenné tette. Annak is örültünk, hogy a Művelt Nép-ben megjelent. Nagy vihart kavart. B. Nagy László esztéta, szintén régi parasztpárti értelmiségi, ekkor a lap munkatársaként dolgozott, mindjárt meg is keresett engem, hogy ez a Bihari gyerek valami nagy dolgot csinált, mert Pesten még az írószövetségben, illetve sok más helyen is felfigyeltek rá. A főváros politikai légkörét ekkor más folyamatok jellemezték. Érdekességként megemlítem, hogy akkoriban egyszer Budapesten jártam, s a „gömbfejűekkel” (vagyis parasztpárti politikus barátaimmal) ültünk Szeberényi Lehel Himfy utcai lakásának erkélyén. Ott volt Cseres Tibor, Sarkadi Imre, más népi írók. (Tardos Tibor is közéjük tartozott, vele csak egy alkalommal találkoztam személyesen.) Ők is nagy érdeklődéssel olvasták, vitatták a Miskolci kocsonya problémafelvetéseit. B. Nagy László elvállalta, hogy utánajár a dolgoknak, fel-

kutatja a miskolci kultúrélet visszasságait. Beszért Földvári Rudolfal, a megyei első titkárral is, akivel én jó kapcsolatban álltam. Földvári nagyon nehéz helyzetben volt ekkoriban, egyébként 1953 óta ismertem őt, együtt lettünk országgyűlési képviselők. Emlékszem, már akkor felfigyeltem a nevére, amikor olvastam, hogy Sztálin halála után a Szovjetunióba látogatott pártdelegációnak ő is tagja volt. Fiatal munkáskáderként került előtérbe. Amikor Borsodba került, egy csomó túlzó baloldalt kibillentett az állásából, már Nagy Imre első miniszterelnöksége idején számos reformot kezdeményezett, igyekezett letörni a korrupciót stb. Szóval B. Nagy Lacinak mondtam is, hogy amikor róla ír, vegye figyelembe: 1955 végén, 1956 elején Földvári nagy nyomás alatt állt. B. Nagy Laci gyűjtötte a hozzászólásokat, miskolci véleményeket, meg is írta mindezt a Művelt Nép-ben. Ezt a Miskolci kocsonya cikket egyébként én sokat emlegettem a későbbi időkben is. Egyszer már a Kádár-érában, azután, hogy Környey László lett a tanács művelődési osztályának vezetője, volt valami tanácskozás a Tokaj étteremben Miskolc város kulturális problémáiról, s akkor is azt tudtam mondani: nem kell mást tennünk, mint elővenni Bihari Sándor elhíresült cikkét a megfelelő problémafelvetéshez és a megoldási lehetőségek kutatásáért. Igaz, hogy Biharit lecsukták érte (illetve egyéb 56-os tevékenységéért), de akkor is, hiszen még ma is időszerű. De a népi írókat egyébként sem volt nehéz rávenni, hogy például a borsodi falvak életéről irodalmi riportokban, saját tapasztalatokon alapuló beszámolóokban adjanak hírt. Az 1954-es tanácsstagi választások idején egyszer felkeresett Szeberényi Lehel – Gergely Mihály társaságában –, akivel egyébként együtt csináltuk a Szabad Szó-t. Mondta nekem Szeberényi Lehel, hogy Imre, mutass már nekünk valamit, mire készültök Borsodban. Mondtam, hogy engem most jelölnek megyei tanácsagnak Kelemértől Aggtelekig tíz községben, ott van köztük Gömöröszölös is. Szeberényi annak idején Darvast kísérté, mint parasztpárti, Darvas írt is erről egy érdekes cikket a Szabad Szó-ba, valami olyasmi címmel, hogy Zádorfalva – Kelemér. A lényege az volt, hogy bemutatta a térség elmaradottságát, hiszen még a földet sem merték igényelni a földosztásnál. Szóval rábeszéltem Szeberényit, hogy menjünk el az ottani falvakba, és ő gyönyörű riportot is írt gömöröszölösi élményeiről a Nők Lapjában.

– Hogyan emlékszik vissza a miskolci írócsoportra, hogyan jellemezné meghatározó személyiségeit, Bihari Sándor mellett például Szekrényesi Lajost?

– A miskolci írócsoporthoz is tulajdonképpen a népi írókkal tartott kapcsolataimon keresztül vezetett az út. A miskolciakat sokmindenről én tájékoztattam „első kézből”, hiszen én a budapestiektől, Szeberényi Leheltől, Fekete Gyulától nagyon hamar értesültem a történekekről. Volt rá eset 1956 nyarán, hogy telefonáltam B. Nagy Lacinak Miskolcra, aztán felültem a vonatra, ő várt Pesten a Keletiben. Egy jó másfél órát beszélgettünk, elmondott mindent, ami történt, azután felszálltam a visszafelé induló vonatra, útközben memorizáltam amiket hallottam. Itthon már vártak a „Pílvax”-ban, elmondtam nekik részletesen, amiket hallottam. Nagyon jelentős volt az írócsoportban Kordos László. Külön örülök, hogy Szekrényesi Lajos nevét említette. Úgy érzem, róla méltatlanul megfeledkeztünk, és mondom eleget a maiaknak, hogy kutassuk már fel az életét, munkáit, rendezzünk már egyszer egy Szekrényesi-estet, megérdemelné. Tipikus képviselője volt szerintem a tanyáról, faluról érkező fiatal népi íróknak, akik érzéketesen, reálisan és megértően mutatták be a szegénység, a földmunkások életét, gondjait, mindennapjait. A másik dolog, ami miatt róla szót kell ejtenünk, hogy ő volt a motorja ennek az írócsoportnak. A Kilátó-ban is komoly szerepet vállalt. Én is mondtam nekik egyébként, hogy érdemes lenne a Széphalom-nak egy mellékletet kiadni. Pesten már korábban több alkalommal tapasztaltam (például a Szabad Szó-nál töltött időszakban), hogy nem önálló folyóirattal vesződtek rendszerint az értelmiségiek, hanem egy meglévő mellékleteként adtak ki tulajdonképp egy teljesen újat.

– Azután abban volt sokszor a lényeg.

– Igen, azt hiszem velünk is így történt. Amikor terveztük a dolgot a Pilvax-ban, Szekrényesi egyszer csak felkiáltott: legyen Kilátó a neve. Így született a lap ötlete: én veztettem fel, Szekrényesi lett a „keresztapja”. Az írócsoportban néhány jelentős egyéniség mellett többen voltak, akik inkább csak odacsapódtak ehhez a tehetséges, és lazán szervezett értelmiségi csoporthoz. Sok műkedvelő és kevésbé tehetséges személy írogatta a verseit, de nekik már az is nagy élményt jelentett, hogy helyet foglalhattak a Pilvax törzsasztalánál.

– Voltak viták a miskolci írócsoportban az országos jelentőségű eseményekről 1956 nyarán?

– Egymás között nemigen alakultak ki az országos írószövetség megosztottságához hasonló frakciók. De jelentős események azért jelezték, hogy Miskolcot távolról sem hagyták érintetlenül a fővárosban történtek. Például itt volt a híres Kónya-est. Kónya Lajost meghívtuk, Bod Andor elnökölt. Kónyát onnan ismertem, hogy ő is képviselő volt, a „gömbfejűnek” nevezett csoportosulásnak tudtommal nem volt tagja, de a népi írók között nagyon is számon tartották. A parlament nem sokat ülésezett, viszont akkoriban egy-egy ilyen népi írók részvételével tartott rendezvényen találkoztunk. Azt hiszem, Kónya Lajossal kölcsönösen tiszteltük egymást. Az estjét nagy várakozás előzte meg, mert úgy tudtuk, Kónya Nagy Imre belső köréhez tartozik, de legalábbis ahhoz közel áll. Őt is Bihari Sanyi hívta meg, nekem minden ilyen esetben külön szólt, hogy menjek már át. A Kónya-est mellett Bihari sok irodalmárt „lehozott” Miskolcra, komoly szerepe volt ezeknek az esteknek a szervezésében, talán különben nem is jöttek volna Miskolcra. Ezek a látogatások, estek minden esetben csendes demonstrációknak számítottak az értelmiség részéről a hatalommal szemben. Kónya is azért jött érzésem szerint, hogy Biharit erősítse a küzdelmében.

– Mi történt azon a Kónya-esten?

– Kónya visszafogottan, de reálisan beszélt az irodalmi élet problémáiról. A pártnak a túlzó baloldali emberei kezdtek vele akadékoskodni, kérdésekkel provokálták, de ő nem dőlt be, rendesen válaszolgatott nekik. Erre az estre nagyon sokan eljöttek, a TIT-nek a feljáróján is rengetegen ácsorogtak, ott a lépcsőházban. Egyszer valami miatt kimentem, mondom is magamban, milyen sok ismerős arc van itt, de egyik se szokott irodalmi estekre járni, egytől egyig rendőrök, ÁVH-sok voltak civilben. Amikor vége lett az estnek, félrehívtam Földvárit, mondom neki, Földvári elvtárs, ebben a kis teremben van négy parlamenti képviselő, maga, Kónya, én és láttam még Gém Ferenc volt parasztpárti képviselőt is a sorokban, aki sokat bejárta Miskolcra kulturális rendezvényekre. Ha politikailag akarják biztosítani az eseményt, minek ide még ennyi rendőr is. Azt mondja erre, higgye el, Hegyi elvtárs, nem én hívtam ide őket. Én el is hittem neki. Azt hiszem, Földvári ekkoriban lendült át végleg a reformok oldalára, s ehhez a miskolci írócsoport adott neki segítséget, bátorítást. Tartalmas, kitűnő írása jelent meg októberben a Kilátó-ban.

– Ön ekkoriban a Hazafias Népfrontban dolgozott.

– Igen. Akkoriban volt, 1956 nyarán, hogy a Hazafias Népfrontot összevonták a nőszövetséggel és egyéb szervezetekkel, Magyar-Szovjet Baráti Társasággal stb. Nekem, mint régi népfrontosnak nem volt ínyemre a dolog, egyrészt mert felhígulást láttam benne, másrészt pedig azért, mert a népfronthoz csapódott szervezetekben, különösen az MNDSZ-ben voltak elég – hogy is mondjam – túlzó baloldaliak. Velük kapcsolatban nem csak a politikai keménységük, vonalasságuk jelentett problémát, hanem sok esetben a műveletlenségük is. Jellemző például, hogy már a Kádár-korszakban egy tanácsulésen egyikük engem is le akart járatni, felpanaszolta, hogy utoljára én szóltam hozzá az 1956 előtti miskolci kulturális vitához, és hogy igazolja hibás nézeteimet, hosszú idézetekkel szolgált. Csak az volt a baj, hogy nem az én cikkemből idézett, hanem a Művelt Nép címoldalán megjelent másik írásból. Szerencsémre nagyon nevetségessé vált ezzel a hozzászólásával. Jellemző történet volt Bod Andorral, a HNF városi titkárával, hogy amikor jöttek a nőszövetségből a népfront vezető-

ségébe az új emberek, mindenkivel tegeződtek. Pártvonalon nyilván megszokták a tegeződést, kezdték Andort is tegezni. Andornak ez nem tetszett, ahogy az „elvtársak” egymással bizalmaskodnak, egyszer azt mondta nekik, idefigyeljenek, nálunk vagy az ágyban vagy csak koccintás után tegeződnek. Hát ezzel a megjegyzéssel sem lett nagyon népszerű. Állítom, a népfrontban ezek a személyes konfliktusai vezettek ahhoz, hogy Bodot is perbe fogták a Nemzeti Bizottság vezetőinek perében.

– Ön is ott volt?

– Tanúként engem is beidézték. Mondtam is a bíróságnak, hogy csak nem képzelik, hogy az az ember, aki tolmácsként közreműködött április 4-én és november 7-én a színházban rendezett ünnepségeken, „ellenforradalmár” lehet. Papp Laci feleségének a kérésére is elmentem tanúskodni, jó egy órás szócsatát vívtam az ügyésszel. Jórészt ennek lett a következménye, hogy nem jelöltek országgyűlési képviselőnek a következő választások alkalmával 1958-ban. Bihari Sándorról is próbáltam győzködni ellenlábasaikat, hogy mindaz, amit ők elmondtak 1956-ban, nem „ellenforradalmi” megnyilvánulások. Mint tudjuk, sikertelenül. Bod Andort egyébként rendkívül alapos, komoly embernek ismertem meg. Kényes volt például a beszédében, írásművekben ejtett magyartalanságokra is, folyton kijavította az embert. Egy alkalommal a Széphalom szerkesztőségében tartottunk szerkesztőségi ülést, ahol mindenki felolvasott a műveiből, legtöbbször saját verseiből. Bihari Sanyi is behozott egy verset, felolvasta, mondták, milyen jó, ezt le kell közölni, ki írta? Mondta Bihari, hogy Illyés Gyula. Bod Andor volt az egyetlen, aki „nem vette a lapot”, nem tartotta humorosnak Bihari ténykedését, határozottan mondta neki, hogy ilyet többé ne csináljon. Szóval ilyen volt a légkör, amiben megfogant Sándor írása. Amikor valami díjjal (azt hiszem, talán Szabó Lőrinc díjjal) kitüntették később, mondtam is neki, hogy látod, az idő csak igazságot szolgáltat előbb-utóbb.

– Milyen események előzték meg az 1956-os forradalmat az ön életében?

– Földvári Rudolf 1956 július végén az országgyűlésben nagy beszédben mutatott rá az észak-borsodi iparvidék elmaradott szociális, közegészségügyi, kulturális stb. helyzetére. Amikor 1956 novemberében munkástanácsi vezető lett, lényegében csak a korábbi országgyűlési beszédében elmondottakból formálta meg a munkástanács programját. 1956. október 14-én a népfront égisze alatt tartottuk meg a volt koalíciós pártok találkozóját a megyei tanács épületében. Ez abban az időben óriási dolognak számított.

– Mondhatjuk, hogy ez a találkozó már valami módon megelőlegezte Nagy Imrének azt az október végi bejelentését, amelyben a koalíciós kormányzáshoz való visszatérését hirdette meg?

– Feltétlenül. Volt, aki azt mondta, a földosztó miniszter vegyen részt a közéletben. Igen, azt hiszem, ez a találkozó valóban tükrözte azt a szándékot, hogy felkeressük az embereinket, megtaláljuk mindazokat, akik a nép sorsának javítása érdekében hajlandóak az összefogásra, függetlenül az egykori párt-hovatartozásuktól. Azután ezeknek a volt kiszegződőknek, szocdemeknek stb. erkölcsi elégtételt is kellett nyújtani a sok meghurcolásért. Gondolja el, volt közöttük, akit 3 hold földjével együtt is kuláklístára tettek, helyi kiskirályok hurcolták meg őket stb. Felszínre akartuk hozni az alkotó kedvű, együttműködésre kész embereket. Ezt a szándékot tükrözte a Bajcsy-Zsilinszky emléktáblával kapcsolatos tevékenységünk is. 1943. szeptember 12-én a miskolci Korona Szállóban tartott gyűlésen Bajcsy-Zsilinszky határozottan követelte a háborúból való kilépést, és Pártay Tivadarék közbenjárására 1945-ben erről egy emléktáblát állítottak az épület falára. Rákosi országlása idején ez aztán eltűnt onnan. Amikor 1956. október közepén találkoztunk, elhatároztuk az emléktábla újbóli elhelyezését. (Azután persze nem sokminden lett ebből. 1974-ben, gondoltam újra megpróbálom, elmentem Bodnár Ferenc akkori első titkárhoz, kértem a segítségét az emléktábla ügyében, a szöveget is én fogalmaztam, és az akciónk sikeresnek is bizonyult.)

- Alkalmas szervezetnek látszott a népfront arra, hogy megoldják a valódi problémákat?
- 1956 őszen feltétlenül úgy tűnt. Október 23-án például azért nem lehettem itt Miskolcon (és hagytam ki nagy bánatomra a Szabó Lőrinc-estet), mert a népfrontnak volt egy mezőgazdasági bizottsága és annak az ülésén vettem részt Pesten. Akkor már kendőzetlenül beszélünk a mezőgazdaság súlyos helyzetéről, a reformok szükségességéről stb. A termelési kedv fellendítéséről, almáskertek telepítésének fontosságáról beszélgettünk, s igyekeztünk a lehetőségek maximumát kihasználva érdemi lépéseket kezdeményezni.
- Aznap haza is jött Miskolcra?
- Nem, sajnos a közlekedés akadozása miatt nem tudtam. A sógoroméknál maradtam egy napot Pesten, ő hivatásos katonatisztként dolgozott, egy laktanya melléképületében lakott, így szemtanúja lehettem az orosz csapatok mozgásának is. De így láthattam legalább a Sztálin-szobor ledöntését is a Damjanich-utca irányából. Szóval másnap tudtam hazajönni, s meg kell jegyeznem, hogy bőven volt akkor, ami foglalkoztassa az embereket. Mégis nagyon sokan emlegették a Szabó Lőrinc-estet, hogy milyen fantasztikus hangulat volt stb. Ezt is Bihari Sanyi szervezte, mint tudjuk, Földvári pedig a legmesszebbmenőkig támogatta az elképzeléseit. Egyébként Földvári Rudolfról úgy gondolom, nagyon komoly szerepe volt abban, hogy többé-kevésbé konszolidált viszonyok jellemezték október végén Miskolcot. A lincselések, az utcai „népítéletek” nagyon elkéséritettek, hiszen jól emlékeztem 1946-ra, akkor is volt lincselés, azt akkor antiszemita pogromnak mondták. Ennek ellenére 1956-ban viszonylag rövid idő alatt sikerült lecsendesíteni az indulatokat, s ebben Földvári szervezőkészségének, korábbi tevékenységének is komoly szerepe volt.
- Ön a régi Nemzeti Parasztpárt oszlopos tagja volt. Amikor október végén újjáalakultak a pártok, köztük a Petőfi Párt, akkor elsők között Miskolcon is létrejöttek az új, demokratikus pártszervezetek.
- Miskolcon nem alakult Petőfi Párt. A mi embereink azt mondták, hogy mi a Nemzeti Parasztpártba léptünk be, annak a tagjai is vagyunk. Az idő rövideje aztán nem tette lehetővé ennek a tisztázását. A párt helyi szervezetének megalakulása egyébként úgy történt, hogy beszéltem telefonon Szabó Pállal, ő mondta, hogy Pesten újjáalakultak. Csorba Barna barátom, szintén volt népi kollégista kérdezte tőlem, hogy leírhatom a másnapi Észak-ban, hogy újjáalakulunk. Mondtam, írjad. Nem sokmindent tudtunk tenni ez alatt a pár nap alatt, épp csak rendezni próbáltuk sorainkat. Aszalón Lengyel István barátom komoly szervezőmunkát kezdett a parasztpárt érdekében. Jellemző volt, hogy 56 után a tulajdon nagybátyja jelentette fel, akit én a parasztpártból 1949-ben éppen a szélsőjobboldali megnyilatkozásai miatt akartam kizárni. Az ötvenes évek végén, a hatvanas évek elején pedig MSZMP-titkárként tette ismertté a nevét, a népfront megyebizottsági ülésén a lenini hármas jelszóról tartott szónoklatot, amit – megint csak jellemző módon – a pártbizottság ideológiai titkára „tett helyre”, mint időszerűtlen felfogást. Lengyel Pista mondta nekem a tárgyalása szünetében, hogy Imre bátyám, ezek felakasztanak engem. Ott is tanúskodnom kellett, elmondtam, hogy a nagybátyja jelentette fel, ami szégyenletes dolog az én szememben, különösen falusi emberek esetében, akik tudják, hogy ezért kiközösítés jár stb. Bihari Sanyi mesélte később, hogy mennyire lelkes volt Lengyel Pista, amikor „csak” 12 évre ítélték, ahhoz képest, amire számított.
- Borsod, Abaúj, Zemplén, Gömör megyék kapcsán sokat beszélünk az ötvenes évek vonatkozásában az iparosításról, iparvidékekről. Milyen volt ekkor itt a mezőgazdaság, a falvak helyzete?

– Én Bogácsról származom, a dél-borsodi régióból, a szomszéd községekről elég csak Szabó Zoltán A tardi helyzet című munkájára utalnom. Ami a parasztság megélhetését, életszínvonalát illeti, az 1950-es évek elejéig sokminden változott ott. Szintén a térség szülötte Cserépfalvi Imre (Cserépfalun született, eredetileg Deutsch Imreként), akinek Kovács Imre mutatott be még annak idején. A Dél-Borsod mellett két térséget jártam be alaposabban, a Bodroghözt és a Cserehátot, Abaúj nyugati járásait. Én kezdettől a földreform mellett álltam, s nem felejttem el, hogy a földosztás milyen erős termelési kedvet, életkedvet hozott a parasztságnak. Lemérhettük ezt azon is, hogy nagyon megerősödtek a parasztpárt helyi szervezetei, például a Bodroghözben. 1956-ban például jellemezte a parasztság életkedvét, hogy ekkoriban kezdtek almásokat telepíteni, mintegy a szabolcsi almáskertek folytatásaként, felismerték a benne rejlő értékesítési stb. lehetőségeket. A tsz-szervezés „lazítása” Nagy Imre idején fellendítette ezt a kedvet, melynek kihatásai az 1960-as években is érződtek. Amikor az 1950-es évek elején beindult a nagyfokú iparosítás, rendkívül kedvezőtlenül érintette a borsodi parasztságot. Képzelje el például a jelszót: 300 ezer lakosú Miskolc! Volt például egy pártbizottsági ismerősöm, mondtam neki, hogy János, hogy fogtok ti ennyi embernek lakást építeni, mire kérdőre vont, hogy már én sem hiszek, bizalmatlan vagyok. Mondtam, nem erről van szó, hanem arról, hogy reálisan gondolkodom, még ha sok autóbust készítünk, elhiszem, hogy azok behozzák az embereket, de a lakás, az más. Végül úgy alakultak a dolgok, hogy rengetegen beköltöztek így-úgy Miskolcra, és otthagyták a földet. De nem művelték azt az ingázók sem. Szomorú volt látni, hogy a parasztság egyik része menekült a földtől, a másik része is csak mindenféle trükkökkel maradhatott meg mellette. A mezőgazdasági termelés drasztikusan visszaesett, a parasztság jelentős rétegei tönkrementek. 1953-ig ez sok tragédiához vezetett. Egy szívbe markoló élmény máig él az emlékezetemben: Bogácsra jártam az édesanyámnál, és láttam, ahogy a falusi bolt előtt hosszú sorokban álltak az emberek kenyérért. Ilyet korábban faluhelyen soha nem lehetett látni. Mondta is édesanyám, hogy ne szólj már semmit sem erről. Vagy gondoljuk el, hogy Zádorfalván 800 holdas állami tartalékterület képződött! Mondtam is a tanácselnöknek, hogy maga most tanácselnök vagy tsz-elnök tulajdonképpen? Még az volt a szerencséje, hogy dél-borsodiak, pl. Bükkzsércről oda jártak csépelni. De mennyi volt ilyen körülmények között az átlagtermés? 2-3 mázsa, elképesztően alacsony. A gömöri parasztság megpróbáltatásairól írtam is akkor a Széphalom-ba. De szörnyű tragédiákat okoztak a begyűjtési rendeletek is. Egy alkalommal egy parasztemberrel beszélgettem, meghallotta a dobszót, azt mondja, majd mindjárt folytatjuk a beszélgetést, mert most dobolnak a beszoigáltatásra, sietnem kell. Akkor is elképesztett ennek az embernek a megfélemlíttisége. Azután a beszoigáltatás találékonnyá is tette a parasztokat. Egy helyen például parasztpárti ismerősöm látott vendégül, együtt élt egy nagy család, mégis láttam, külön háztartást vezetnek, külön is étkeztek. Azt mondja azért, mert így kedvezőbben jönnek ki a begyűjtési rendeletek nyomán. Összességében szomorú volt, hogy családok mentek tönkre, emberi kapcsolatok romlottak meg. Mindezen Nagy Imre 1953-as kormányprogramja érezhető változásokat, fellendülést hozott. Összességében azt gondolom, hogy lehetett volna nagyobb önállóságot adni a magyar parasztságnak, a szövetkezeti autonómia alapján szerveződő érdekképviseletek megállták volna a helyüket, eredményes termelőmunkát folytathattak volna, megtartották volna jó életszínvonalon a falusi népességet. Ma is úgy érzem, az idő a közösségi, szövetkezeti termelést igazolta. Nem tehetjük meg nem történné az elmúlt 40-50 évet, mert ha megpróbáljuk, ezt a népet nézzük le.

– Végül egy pillanatra visszakanyarodnék a miskolci írócsoporthoz. Mondhatjuk, hogy Bihari, Szekrényesi és a többi meghatározó személyiség a népi írók közé tartoztak? Hiszen többségük faluról származott, de Miskolc, az iparosodott nagyváros légköre tette őket értelmiségiekké.

– Igen, azt hiszem, ez pontos meghatározás. Két fogalmat szeretnék velük kapcsolatban rögzíteni. Az egyik a „népi írók” megnevezés, a másik a baloldal. Mindig is baloldalinak tartottam magamat, sosem tudtam volna konzervatív lenni. Azt hiszem, ez a bizonyos „népi baloldal” meghatározó szerepet játszott a magyar progresszió 20. századi történetében, az 1956-os forradalom eszmei előkészítésében és megvalósításában. Úgy gondolom, hogy Budapesten és vidéken a népiek a józan szellemet, a magyar értelmiség haladó hagyományainak folytatását képviselték. A harmincas évek nagy nemzedéke után az ötvenes évek elején jelentkezett egy új, népi generáció, gondoljunk csak a már említett Kónya Lajosra, Kuczka Péterre, Urbán Ernőre, Szeberényi Lehelre és Sarkadi Imrére. Ebbe a vonulatba illeszkedett Miskolcon Bihari Sándorék tevékenysége.

– Köszönöm a beszélgetést!

*(Fazekas Csaba riportja, 2000. szeptember 7.
Jegyzetekkel együtt megjelent: A ciklon szélcsendjében.
Emlékezések, dokumentumok Szabó Lőrinc 1956. október 23-i miskolci irodalmi
estjéről illetve Miskolc irodalmi életének szerepéről az 1950-es években.
Sajtó alá rend.: Fazekas Csaba. Miskolc, 2000. 111-117. p.)*

Dokumentumok

Hegyi Imre lakásügyével kapcsolatos iratok

(1956. október 11. – október 22.)

1.

Jegyzőkönyv

Készült 1956. október 11-én az I. ker. Tanács VB. Városgazdálkodási csoportján.

Jelen vannak: Urbancsok Mihály, Kostyó Sándorné, Frigyk József, Oláh Bálint, Barta László, Rácz Béláné és Veres Lajosné.

Tárgy: A Kilián gimnázium mellett lévő 3 szobás bérház 2 szobájának közös mellékhelyiségekkel való kiutalása, valamint a Molotov út 20 Édelstein László féle lakás juttatása és a Rákóczy út 1. sz. alatti lakás kiutalása.

A bizottság egyhangúlag úgy dönt, hogy a Kilián György gimnázium mellett lévő 3 szobás lakás 2 szobáját – közös mellékhelyiségek használatával – Horányiné, Megyei Tanács VB. Egészségügyi Osztály dolgozójának utalja ki.

A bizottság figyelembe veszi a Megyei Tanács VB. Egészségügyi Osztály vezetőjének azzal kapcsolatos kérését, hogy Horányiné lakáshoz való jutása esetén a Megyei Pártbizottság orvosának Sifner doktornak biztosít lakást.

A Lakáselosztó Bizottság a Rákóczy út 1. sz. alatti (sötét kapu) 2 szoba összkomfortos lakás kiutalására vonatkozóan úgy dönt, hogy az Lipták János városi ügyész részére biztosítja. Tekintettel arra, hogy mint városi ügyész, munkaköre indokoltá teszi azt, hogy a város belterületén lakjon, mivel igen sok éjjeli kivizsgálás és hasonló nappali, munkaidőn túli elfoglaltsága indokoltá teszi, hogy családjához könnyen haza tudjon menni.

Ugyanakkor Lipták János a Gyula utcai bérházban 2 szoba összkomfortos lakást ad cseréül, melynek felhasználásával 6 család lakásproblémáját tudjuk megoldani.

Lipták János elvtárs helyére bérlőül a Lakáselosztó Bizottság Pál József Vörösmarty út 86 szám alatti lakost jelöli, mivel nevezett 2 szoba összkomfortos lakásért cseréül 2 drb. 1 szoba konyhás lakást ad. Mivel Pál József 2 szobás lakás megkapása esetén 2 drb. 1 szoba konyhás lakást ad le, a bizottság úgy dönt, hogy Pál József féle, Vörösmarty út 86 szám alatti lakás bérlőjéül Kiss Sándor, Bornemissza út 1 szám alatti lakost jelöli.

Ruszó Péterné Vörösmarty út 86 szám alá történő kijelölése azért vált indokoltá, mert Gyermeke Gyógypedagógiai iskolába jár, ő maga pedig idős és így indokolt, hogy munkahelyéhez közel kerüljön.

Kiss Sándor Bornemissza út 1. szám alatti lakás bérlőjéül a bizottság Szabó Béla Borsod-vidéki Gépgyár dolgozóját, mint fiatal házast jelöli, aki jelenleg albérletbe lakik.

Ruszó Péterné, Balaton út 17 sz. alatti lakásának bérlőjéül Tarr Ferencné Somogyi Béla út 72 sz. alatti romos családot jelöli.

Az I. ker. Tanács VB. mellett működő Lakáselosztó Bizottság a Molotov út 20 számú lakás kiutalására vonatkozóan az alábbi határozatot hozza:

A Molotov út 20 jelenleg Édelstein László által használt 3 szobás lakás bérlőjéül dr.Sótonyi Gábornét körzeti orvost jelöli, mivel az I. ker. Tanács Egészségügyi Állandó Bizottsága, valamint a nevezett orvos körzetében lévő dolgozók aláírásukkal kérik, hogy orvosuk a körzetében kapjon lakást.

A Kilián György gimnázium mellett lévő dr. Sótonyi Gáborné lakását pedig Jobbágy Gábor Megyei Hazafias Népfront dolgozójának jelöli.

A Városi Tanács Végrehajtó bizottságának XXV-320/1956. vb. sz. határozatával kapcsolatban, melyben javaslatot tesz a Jókai út 5. valamint a Rákóczy út 1 szám alatti lakás kiutalására, a Lakáselosztó Bizottság a következőkben foglal állást:

A Jókai út 5 sz. alatti lakás kiutalását a Miskolci Építő- és Lakáskarbantartó Vállalat részére ha az egy lakást képez tudomásul veszi, amennyiben több lakás kialakítása történik meg az említett helyen, úgy annak 50 %-a kerületi tanácsot illeti meg.

A Rákóczy út 1 szám alatti lakás Hazafias Népfrontnak való juttatásával kapcsolatban a bizottság úgy határoz, hogy nem tartja indokoltnak a városi Hazafias Népfront Bizottságnak való szolgálati lakás juttatását, mert a szóban forgó Hazafias Népfront dolgozójának lakásproblémáját lakáscserével meg lehet oldani.

A Lakáselosztó Bizottság határozatot hoz Elek Istvánné Kossuth út 10 sz. alatti lakos lakásproblémájának megoldására és kéri a VKG csoport lakásügyi hatóságát, hogy november 1-i határidőre a nevezett lakásproblémáját oldja meg.

A Lakáselosztó Bizottság egyben határozatot hoz arra vonatkozóan, hogy a VKG csoport lakáselosztásáról szóló jegyzőkönyvben felvett lakások kiutalásáról és cseréjéről a VB-nek számoljon be.

A Lakáselosztó Bizottság a hozzája befutott kérelmeket felülvizsgálta és a szakigazgatási szervek felé javasolja, hogy érdemben válaszolják meg a letárgyaltak alapján.

k.m.f.

2.

A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének júliusi határozata megnyitotta az utat a szocialista demokratizálódás felé. Úgy érezzük, hogy ez nagymértékben elősegíti annak a helytelen állapotnak a megszűnését, ami állami életünk számos területén a vezetők kiváltsága szempontjából megmutatkozott. Sajnos az utóbbi hónapok politikai eseményei az őszinte megnyilatkozások a múlt bűneivel szemben és a „tisztta lap” még jó néhány funkcionáriusban a kiváltságot nem szüntette meg.

Ennek egyik kirívó példáját mutatja Hegyi Imre (miskolci lakos) országgyűlési képviselő esete is. Hegyi Imre vidékről költözött Miskolcra és a népi államunk által épített bérházak egyikében kétszoba, összkomfortos lakást kapott a Tízes honvéd utcában. Jól lehet, családtagjai száma azóta gyarapodott, no meg hát országgyűlési képviselő is lett.

Mint országgyűlési képviselő megilletné még egy, esetleg „fölső” szoba is, funkciójára való tekintettel, de sajnos a miskolci lakásviszonyok olyanok, hogy közel 15.000 család még lakhatásra alkalmas szobához sem jut, s szinte emberileg elképzelhetetlen helyeken kénytelenek sokszor nagy családjukkal lakni.

Hegyi Imrét a „funkciója” nagyobb lakás szerzésre készítette. Ezért a saját bevallása szerint is – amit nekem személyesen mondott el – elősegítette, hogy a Molotov u. 20. sz. a 3 szoba összkomfortos lakásból egy család Palesztinába költözködjön ki. (Nem tudom mióta tartozik

az országgyűlési képviselő hatáskörébe magyar állampolgárok külföldre való telepítésének intézése.)

Időközben Budapestről a megyei Hazafias Népfronthoz lehelyeztek egy dolgozót, aki nyilván munkahelyére kívánt volna költözködni. Ezért a Molotow u. 20. sz. a. lakást a megyei Hazafias Népfront munkatársa részére igényelték azzal az előzetes megállapodással, hogy megkapása esetén Hegyi Imre a két szoba összkomfortos lakását kicseréli 3 szobásért. Az ügy megkönnyítése érdekében a kitelepülő magyar állampolgár bútorait meg is vásárolta 5.400 Ft-ért, gondolván a bútor benne van, a lakás is őt illeti.

Mivel a lakásviszonyok elég problematikusak és sok esetben felsőbb kéz belenyúlása is érvényesült, ami a dolgozók jogos felháborodását váltotta ki, ezért a városi Tanács végrehajtóbizottsága úgy intézkedett, hogy a lakások elosztásával kollektív szerv foglalkozzon a városi Pártbizottság, Hazafias Népfront, Disz Bizottság, ker. Tanács vb. és a szakigazgatási szerv, kiküldötteiből álló bizottság. A bizottság összeült és a többek között a Molotow u. 20. sz. a. lakás juttatását is tárgyalta, melyre 4 igénylő volt. A bizottság hosszas vita és körületekintéssel a lakást egy körzeti orvosnak juttatta, mivel orvosi körzetének lakóiból mintegy 400 dolgozó kérte ügyének elintézését. Támogatta kérését jogosan az egészségügyi Állandó Bizottság is. Mivel a bizottság elsősorban a lakosság jogos kérését és követelését vette figyelembe, ezért döntött úgy, hogy az egyéni kezdeményezés mellett a közérdeket támogatja.

Mivel a bizottság a lakást nem a Hazafias Népfront idehelyezett munkatársának utalta ki, mert neki máshol adott, így Hegyi Imre számítása sem válhatott valóra.

Munkaidő után egyik munkatárssal mentem hazafelé, amikor az utcán – elég forgalmas helyen – Hegyi Imre nekem támadt és hangos szavakkal vont felelősségre, hogy az ő lakás ügyét miért nem oldották meg. Ezért a lakás ügyért még meg fogom kapni a fegyelmit úgy, mint ahogy már megkapta egy másik tanácsi dolgozó. (t.i. Hegyi Imre ott is 3 szobás lakást akart magának szerezni, de mivel ketten voltak, így nem látszott biztosítottnak és így egyik sem kaphatta meg, de a fegyelmi miatt az országgyűlési képviselő bizonyult erősebbnek.)

A felelősségrevonás mellett még fenyegetődött is, hogy majd lesz gondom a ker. Tanács néhány dolgozójára, fogok én oda menni ellenőrizni és majd a felsőbb szervek útján gondoskodnak arról, hogy megkapják a méltó büntetésüket. Vegyem tudomásul, hogy ő országgyűlési képviselő és nem hottentotta államban, hanem a Magyar Népköztársaságban.

Én próbáltam megmagyarázni neki, hogy bizottság döntött így és az orvos ügye közérdek, mivel több száz dolgozó aláírással kérte, hogy körzetéhez közel kapjon lakást, mire válaszképpen azt mondta, hogy nem feltétlenül fontos egy körzeti orvosnak saját körzetéhez eső helyen kapni lakást.

Az egész beszélgetés igen emelkedett hangú és fenyegető volt, az ő részéről, amit az úton járókelők is felfigyeltek. Mindezekre a velem együttlévő munkatársam is tanú.

Az említett beszélgetés közben Hegyi Imre úgy nyilatkozott, hogy elég „wirtschaft” van tanácsunknál, s ő majd rendet teremt nálunk. Arcátlanúság az, amit vele csinálók én és még két tanácsi dolgozó. Ezt a hangnemet az országgyűlési képviselő elvtársnak visszautasítottam, hogy nincs jogában így beszélni. Ezután köszönés nélkül otthagytam.

Soraim megírására, annak közzétételének kérésére az késztet, hogy az előzőekben elmondottak alapján úgy érzem vége van már a fenyegetések korszakának és egyes „hatalmasságok” kiskirálykodásának. Különösen akkor, amikor annak saját, előnyére szóló ügyéről van szó.

Úgy gondolom, hogy dolgozó népünk sem azért választotta Hegyi elvtársat a legfőbb államhatalmi szervbe, az országgyűlésbe, hogy ezzel a bizalommal visszaéljen, egyéni céljaira használja ki, és azért, hogy nem kénye és kedve szerint intéződik el ügye, más dolgozókat fenyegetsen hatalmaskodással, hanem szolgálja híven, önzetlenül a dolgozó népet és észrevételeivel a dolgozók érdekeit képviselje.

Miskolc, 1956. október 16.

Barta László

I. ker. Tanács vkg. csop. vezetője

3.

Földvári Rudolf elvtársnak

Megyei Pártbizottság Vb. első titkárának

Helyben

Felszabadítók útja.

Kedves Földvári elvtárs!

Mint tanácsi dolgozó párttag fordulok a Megyei Pártbizottsághoz és személy szerint Földvári elvtárshoz panaszom érdemleges elbírálása végett.

Az I. kerületi Tanács Város és Községgazdálkodási csoportjának vagyok vezetője, s igen sok alaptalan vád, rágalom ér munka végzés közbe, ami ellen sajnos védekezni legkevésbé áll módomban. Lelkiismeretemre és kommunista becsületemre hivatkozva jelenthetem ki, hogy munkámat egyéni érdek nélkül, a befolyástól legkevésbé mentesen igyekeztem és igyekszem végezni. Tény, hogy amíg jelenlegi munkaterületemet alaposan meg nem ismertem ért különböző hatás, aminek teret engedtem, és ami esetleg érvényesült munkám közben. Most azonban amikor a sajtóban, rádióban, valamint a tények igazolása alapján azt látjuk, hogy a törvényesség mind jobban megszilárdul, valamint kikristályosodik a járható út a szocialista demokratizálódás felé. A Magyar Dolgozók Pártja központi Vezetőségének júliusi határozata és az említett tények hatására úgy érezzük, hogy megszűnnek már azok a helytelen állapotok, ami állami életünk számos területén, a vezetők kiváltsága szempontjából megmutatkozott. Sajnos az utóbbi hónapok politikai eseményei, az őszinte megnyilatkozások a múlt bűneivel szemben és a „tisztá lap”, még egy néhány funkcionáriusban ezek után sem szüntette meg a kiváltságot.

Ennek egyik példáját, mely személy szerint engem ért alaptalanul vádaskodással szeretném Földvári elvtárs elé tárni és kérném részemre a megfelelő elégtétel biztosítását.

Hegyi Imre országgyűlési képviselő szeptember hónap közepe táján megjelent hivatalomban Jobbágy Gábor elvtárssal, akit mint leszerelt honvédtisztet Budapestről helyeztek le a Megyei Hazafias Népfronthoz. Mivel Jobbágy Gábor Miskolcon nem rendelkezett lakással, az említett felkeresés alkalmával közölték velem, hogy Miskolc Molotov u 20 sz. alól egy 3 szobás összkomfortos lakásból Edelstein László nevezetű személy külföldre távozik, akinek ők elintézték az útlevelet és vízum problémáját. Szeretnék, ha Jobbágy Gábor elvtárs kapná meg a 3 szoba összkomfortos lakást, és amennyiben ezt Jobbágy Gábor elvtárs megkapja, lakást fognak cserélni Hegyi elvtárssal. Én semmiféle ígéretet nem tettem a lakás juttatásra vonatkozóan, hanem kértem, hogy kérvényükkel írásba kérjék a lakás juttatást, amit Jobbágy Gábor elvtárs be is adott.

Október 10-i keltezéssel és akkori érkezéssel Hegyi Imre országgyűlési képviselő szintén kérelmet adott be, melyben az említett lakás Jobbágy Gábor részére való juttatását kéri, de megemlíti a cserére vonatkozó szándékukat is, illetve a lakáshoz való juttatást azért kérte.

Az I. kerületi Tanács Végrehajtóbizottsága mellett működő lakás elosztó Bizottság, a Városi Hazafias Népfront Bizottság, Városi DISZ Bizottság, a kerületi Tanács Végrehajtóbizottsága, valamint a kerületi Tanács Város és Községgazdálkodási csoportjának megbízottja október 11-én összeült 3 lakás juttatásának elbírálása végett. A 3 lakás juttatás elbírálása között szerepelt a Molotov u 20 sz. alatti lakás is, melyre közvetlenül 4 igénylés futott be. E mellett a Bizottság több mint 150 kérelem közül igyekszik kiválasztani a leg-rászorultabbat és leg-jogigényesebbet. A lakás elosztó Bizottság, melynek tagjai az említett szervek kiküldöttjeiből tevődött össze, hosszas vita után úgy döntött, hogy a Molotov u 20 sz. alatti, jelenleg Edelstein László által használt lakás bérlőjéül, dr. Sótornyai Gáborné körzeti orvost jelöli, mivel az I. kerületi Tanács Egészségügyi Állandó Bizottsága, valamint a nevezett orvos orvosi körzetéből álló dolgozók, mintegy 400 aláírással kérik, hogy orvosuk a körzetükhöz közel eső részen kapjon lakást. A továbbiakban a Bizottság oly értelemben határozott, hogy a dr. Sótornyai Gáborné 3 szoba összkomfortos Kilián György gimnázium melletti lakását Jobbágy Gábor, Megyei Hazafias Népfront dolgozójának jelöli. Ezzel megoldottuk az Egészségügyi Állandó Bizottság, valamint a nevezett orvosi körzetéhez tartozó betegek régen vajúdo kérését, ugyanakkor Jobbágy Gábor elvtárs lakás problémáját is, de háromszobás lakás juttatással.

Az említett juttatási ülésről jegyzőkönyv készült, melyet a Bizottság tagjai, valamint a két lakásügyi előadó is aláírt. Ezt a jegyzőkönyvet mellékelten küldöm Földvári elvtárs részére.

Október 15-én este 5 óra után munkatársammal munkából mentem hazafelé, amikor a főutcán találkoztam Hegyi Imre országgyűlési képviselővel és kérdőre vont a szóban forgó lakás juttatás miatt. Többek között közölte velem, hogy vegyem tudomásul, e dolog miatt fegyelmet fogok kapni, úgy mint ahogy azt már Sass (I. kerületi Tanács VB. titkár) is megkapta. (ott hasonlóképpen 3 szobás lakás szerzése volt a tárgy, melyre ketten voltak szereplők, Sass Tibor vb. titkár és Hegyi Imre országgyűlési képviselő).

A felelősségre vonás egész fenyegetőzésbe ment át, hogy majd lesz gondom az I. kerületi Tanács néhány dolgozójára, fogok én odamenni ellenőrizni és majd gondoskodom a felsőbb szervek útján, hogy megkapják a méltó büntetésüket. Elég wirdschaft van az I. kerületi Tanácsnál és ő majd rendet teremt ott. Arcátlanság, amit vele csinál Frigyük, Sass és én. Mert vegyem tudomásul, hogy ő országgyűlési képviselő és nem hottentotta államban, hanem a Magyar Népköztársaságban. Én próbáltam megmagyarázni, hogy a bizottság véleménye alapján történt így a döntés, és ez esetben az orvos ügye közérdek, mivel több száz dolgozó aláírással kérte, hogy a körzetéhez közel kapjon lakást. Mire válaszképpen azt mondta, hogy nem feltétlenül fontos egy körzeti orvosnak, hogy saját körzetéhez közel kapjon lakást.

Tény az, hogy Hegyi Imre országgyűlési képviselő az október 10-én beadott kérelmében megemlíti azt, hogy az Izraelba kivándorló Edelsteinéktől 1 szoba bútort 5400.- Ft értékben megvásárolta. Mindezekről a Bizottságnak tudomás volt, és éppen ezért hozott olyan javaslatot, hogy Jobbágy Gábor részére biztosítja a Sótornyai doktor 3 szobás lakását, de a Kilián Gimnázium mellett. Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy a bútórvásárlás nem lehet döntő ok egy lakás juttatásánál.

Tudatában vagyok annak, hogy az I. kerületi Tanács Végrehajtóbizottsága mellett működő lakáselosztó Bizottság jelen esetben helyesen döntött és épp a dolgozók jogos kérelmét vette legmesszebbmenően figyelembe és éppen ezért sérelmes számomra az a minősíthetetlen magatartás, amit velem szemben Hegyi Imre országgyűlési képviselő f. hó 15-én este tanúsított.

A történetekre tanú munkatársam Pákozdi Lajos műszaki előadó elvtárs. A durva hangnemet, melyet az országgyűlési képviselő elvtárstól kaptam visszautasítottam, hogy nincs jogában így beszélni, de akkor már köszönés nélkül ott-hagyott.

Kérem Földvári elvtársat, szíveskedjék támogatást adni oly mértékben, hogy hasonló esetek sem velem, sem pedig más tanácsi dolgozóval ne forduljon elő.

Úgy gondolom, hogy dolgozó népünk nem azért választotta Hegyi elvtársat a legfőbb államhatalmi szervbe az országgyűlésbe, hogy ezzel a bizalommal visszaéljen, egyéni céljaira használja ki, és azért, hogy nem kénye és kedve szerint intéződjött el ügye, más dolgozókat fenyegetsen hatalmaskodásával, hanem szolgálja híven önzetlenül a dolgozó népet és képviselje a dolgozók érdekeit.

Miskolc, 1956. október 18.

Barta László
I. ker. Tanács Vb.VG. csop. vez.

4.

Hegyi Imre
Országgyűlési képviselő
Miskolc, Tanácsháztér 5

Magyar Dolgozók Pártja
Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Bizottsága
Végrehajtóbizottságának
Miskolc
Felszabadítók utja 24.

Kedves Elvtársak!

Személyes ügyben keresem fel a Végrehajtó Bizottságot. Nem kívántam lakásügyben zavarni az Elvtársakat. A személyemet ért támadás miatt azonban kénytelen vagyok az ügyről részletes tájékoztatást adni.

Jobbágy Gábor százados a Honvédelmi Minisztériumban dolgozott. Most leszerelt. Ő a Nemzeti Paraszti Pártnál helyettesem volt, EPOSZ területi referens és Zemplén megyei titkárunk is volt. Falumbeli. Sógorom. A megyét ismeri, a miskolci és mezőcsáti járásban földművesszövetkezeteket is szervezett. Őt is ismerik a megyében. Ennek alapján a Népfront Országos Irodájában politikailag is alkalmasnak találták arra, hogy a miskolci járásban Népfront vonalon tevékenykedjen.

Felesége tanítónő. Áthelyezése csere formájában folyamatban van. Hivatali felettesei a lakásügyben segítséget ígértek. Ezt meg is adták. Egy kivándorolni akaró család útlevelét szerezték meg, hogy annak lakását kapja meg.

Jobbágy Gábor a Miskolc Molotov utca 20 sz földszint 18 alatti három szoba összkomfortos lakást igényelte ki. Az igénylés benyújtásakor Bartha Lászlónak az I. Tanács VKG csoportvezetőjének szóban bejelentettük, hogy a kiutalás után a lakást elcseréljük. Én megemlítettem, nem volna e jobb ha én igényelném ezt a lakást és Jobbágy Gábor az én lakásomat. Én a három szoba összkomfortra mindenképpen jogosult vagyok. Bartha László azt válaszolta, nem szükséges. Jobbágynek a kiutalást törvényesen el lehet intézni. Én ebben megnyugodtam.

Később tudomást szereztem arról, hogy ez a megállapodás veszélyben forog. Ekkor levélben fordultam a Lakáelosztó Bizottsághoz, ismertetve a helyzetet és a Bartha Lászlóval megbeszélteket közöltem, hogy: egy leszerelő katona kér lakást, akit támogatni kell. Másrészt korábbi politikai munkája alapján szükséges, hogy Miskolcon kapjon lakást, bejelentettem, hogy a lakást el akarjuk cserélni. A kiutalandó lakásra én jogosult vagyok. Ezt a levelet

október 10-én Kovácsné a VKG csoport adminisztrátorja Mó 8091-8-6-1956. sz. alatt iktatta. Bartha László sem a szóbeli közlésünket, sem az előbb jelezett levelet nem mutatta be a Lakáselosztó Bizottságnak.

A lakáselosztó Bizottság a fentebb jelzett lakást egy, a III. kerületben három szoba összkomfortos lakásban lakó orvosnak utalta ki. Értesülésem szerint ez az orvos Miskolc, I. kerületében körzeti orvos. Állítólag 800 aláírást gyűjtöttek, annak érdekében, hogy az I. kerületbe jöjjön lakni. Gyanúm az, hogy Dr. Nemecskai elvtárs közreműködött ebben, mert Edelsteinnének az útlevél kézhezvétele utáni napon azt mondta, hogy az orvos fog ide jönni lakni. A Molotov utca 20. sz. házban ez az orvos lenne a harmadik orvos Nemecskai és Kende orvosok mellett. Én nem ismerem azt az orvost akinek ezt a lakást kiutalták. Annyit azonban tudok, hogy a körzeti orvosnak nem kell okvetlenül a körzetben laknia. Véleményem szerint az is helytelen, hogy az orvosok egy lakásba tömörülnek.

Amikor fenti dolgok tudomásomra jutottak Bartha László ellen fegyelmi eljárás megindítását kértem a Városi Tanács elnökétől, az alábbiak alapján. Bartha László az igénylés alkalmával félrevezetett, a törvényességet hangoztatva, elállított attól, hogy én igényeljem a lakást. A Bizottság előtt elhallgatta a bejelentésemet, tehát elütött attól a jogomtól, - hogy a bizottság minden igénylő igényét figyelembe véve, így az enyémet is mérlegelve, helyesen döntsön. Ismerve az igénylők helyzetét érdemesnek tartom magamat erre a lakásra. Bartha László tehát állampolgári jogom érvényesülésében akadályozott meg.

Bartha Lászlóval az utcán találkoztam. Érdeklődtem a lakásügy iránt. Közölte, hogy egy orvos kapta meg. Kérdést tettem fel neki, hogy levelemet ismertette e a bizottsággal. „Milyen levelet” kérdezte. Értésére adtam, hogy engem arcátlanul félrevezetett. Közöltem vele, hogy igaznak kell tartanom azokat a dolgokat, amelyeket az emberek egyszerűen becsstelenségnek neveznek. Ha egy országgyűlési képviselővel így jár el, akkor más dolgozó ügyeit vajon hogyan intézheti.

Tudomásom szerint Bartha László ezután az Északmagyarországhoz levelet küldött, amelyben engem protekció-szerzéssel vádol. Glódi András Városi Tanács VKG osztályvezetője valószínű Barthánál tartott kivizsgálás és az elbeszéltek után azt a kijelentést tette, hogy: „Hegyi a lakás ügyében az utcán népgyűlést tartott”. A Barthával való beszélgetésem nem volt feltűnő az utcán. Amikor két ismerős megszólított és néhány szót váltott velem, azok sem igen tudták, hogy miről beszélgetünk.

A Szinvavölgyi elvtársnak küldött levelemre még ma sem kaptam választ. A következők jutottak tudomásomra: A Városi Tanács f. hó 18-i ülésén Lipták János ügyész bejelentése alkalmával Koscsó Sándorné a Hazafias Népfront városi irodájának munkatársa rámnézve terhelő bejelentést tett. Ennek lényege az, hogy én le csirkefogóztam a bizottságot. Ezt alátámasztja az a tény, hogy Fazekas László VB. elnökhelyettes ugyanaz nap este a Berei vitán ilyesmit mondott nekem. Arról is tudok, hogy ezt jegyzőkönyvbe akarják venni és az Országgyűlés Mentelmi Bizottságához akarják felküldeni. A valóság a következő: A Népfront Irodán azt mondtam: „Nálunk jónéhány becsületes embert ártatlanul kivégeztek. Közhivatalainkban pedig olyan bosszútól fűtött emberek dolgoznak, mint Sas Tibor, Frigyk József és Bartha László. Igazat kell azoknak adni, akik ezeket nem rendes embereknek tartják.

Kostyóné, valószínű, hogy Barthát mentse, ezt a kijelentésemet forgatta el. A Bizottságra nem volt okom sértő kijelentést tenni, mert azt félrevezették.

A Bartha László fegyelmi ügyének kivizsgálása az én személyemet érintő felelőségre vonással fajult, rosszindulatú, bosszúálló emberek kezében.

1956. elején Lévay Lászlónéval megállapodtunk, hogy a Jókai utca 11. sz. házban lévő két szoba összkomfortos lakását elcseréljük. Amikor az államosított házakat kezdték árusítani, bejelentettem igényemet. Amikor a feltételeket megtudtam visszaléptem.

Sas Tibor I. kerületi VB titkár ebben a házban Lévaiéktól és a harmadik szobában ott lakóktól egy szobát elvéve törvénysértést követett el. Lévayékat és özv. Nagy Imrénét – két családot – egy szobába akartak telepíteni. A két szobát Sas Tibor a maga részére igényelte ki. Lévayné hozzám fordul az ügyben, Sas Tibort feljelentettem. Fegyelmi eljárást indítottak ellene és figyelmeztetést kapott – ha jól emlékszem.

Sas Tibor fegyelmi tárgyalásán voltaképpen nem Sas Tibor volt a vádlott, hanem én. Erről tanúskodik a Városi Tanács VB-nak 1956. április 19-én tartott üléséről felvett jegyzőkönyv is.

A vita során felszólaló Grósz Károly „VB tag véleménye szerint Sas Tibornak elsődleges joga volt családi körülményeire való tekintettel Hegyivel szemben különösen a Lévayék osztályhelyzetét is figyelembe vesszük. A kérdés kulcsa az, hogy Hegyi konspirált Lévayékkal”.

„Huzsvári Kálmán VB tag szerint Sas Tiborban volt önbírálat az ügygel kapcsolatban. Meg kell vizsgálni azt is, hogy egy osztályellenességgel szemben történt a törvénysértési szándék. Hegyi ilyen emberekkel tárgyalta a lakáscserét. A VB. Sas Tibor felé, mint becsületes parasztkáder felett dönt. Nem mondja azt, hogy az elkövetett vétséget a VB. bocsájtja meg, de vegye figyelembe azt, hogy mások is elkövették volna Sas Tibor helyébe ugyanezeket a cselekményeket”.

A jegyzőkönyvbe ugyan nincs benne, de tudom, hogy Huzsvári Kálmán engem opportunistának bélyegzett és azt mondta, nem is tudom, hogy lett ez képviselő.

A fenti dolgok élénken mutatják, hogy Sas Tibor törvénysértése miatt tett feljelentésemért kell végigmenni ezen a tortúrán. Bosszúálló emberek összefogásáról van szó ellenem.

Lakásigénylési ügyemben ért sérelem miatt miután a Városi Tanács nem az ügy érdemi kivizsgálását végezte, hanem személyem ellen indított hajszát kénytelen vagyok a Város és Községgazdálkodási Miniszterhez fordulni.

Grósz Károly és Huzsvári Kálmán személyemet sértő kijelentéseit a Városi Tanács VB ülésén követelem visszavonni. Ezt a városi Tanács VB elnökének is megírom és követelem, hogy az április 19-én felvett jegyzőkönyvbe szereplő személyemet sértő kijelentéseket helyezték hatályon kívül.

Mindezeket azért írtam meg, mert önérzetemet sérti. Amíg én lelkesen dolgozom, megsértett emberek megnyeréséért és a nemzeti egység erősítéséért, addig egyesek útszéli támadásokat intéznek ellenem.

Ez az egész mahináció nincs összhangban 1956. október 14-ének szellemével.

Bejelentésem szíves tudomásulvételét kérem.

Miskolc, 1956. október 22.

Üdvözlettel

Hegyi Imre
országgyűlési képviselő

*(Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár. XXXIII-5. 1.
[= Az MSZMP és jogelőd pártjai Borsod-Abaúj-Zemplén
megyei és miskolci szervezeteinek iratai.] 69. fond.
[= Az MDP Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Bizottságának iratai.]
127. öe. [= A megyei első titkár levelezése.] 52. sz.)*

Hegyi Imre nyilatkozata a földosztás végrehajtásáról

(1978)

Alulírott Hegyi Imre a Hazafias Népfront Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Titkára, megyei Tanács VB tagja, országgyűlési képviselő a Csecslyuk pincesor ügyében az alábbiakat nyilatkozom:

1945 márciusában szülőfalumban Bogácson részt vettem a Nemzeti Bizottság, a Nemzeti Parasztpárt szervezésében és segítséget nyújtottam a földigénylő bizottságnak is. Mivel a rendelkezés szerint nem voltam jogosult földigénylésre, így földjeimnek szívesen segítettem a törvény magyarázásában, a földek felkutatásában, elosztásában. Budapesten, ahol éltem, ugyanis olyan emberek körében mozogtam, akik a földreformmal foglalkoztak. 1939-ben és 40-ben a Szabad Szóban a földreformról és a szövetkezetekről cikkeket is írtam.

A Pazsag-tanyát Fekete Rudolffal mértük fel. Az ott élő cselédembereknek megmagyaráztuk a törvényt és kértük, hogy ne bontsák el a tanyát. Ez a tanya ma a „Hórvölgye” Mg Termelőszövetkezeté. A felmérések során a Csecslyuk pincesoron pince is került a listára.

A tanyán volt egy traktor. Volt lenszalma. A lenszalmát eladtuk, vettünk érte gázolajat. A traktorral egybeszántottuk a földet és ebbe vetettünk búzát. Utána mértük ki a földigénylőknek. Az épületeket is hasznosítani kívántuk, mégpedig először nyúltenyésztéssel, majd baromfitenyésztéssel, sertéshizlalással és szarvasmarha tenyésztéssel akartunk foglalkozni.

A traktor és a gazdasági épületek birtokában földműves szövetkezetet terveztünk. Ennek elnöke Hócza Vendel a földigénylő bizottság elnöke volt, pénztárosa pedig Farkas Imre (Csuhai), aki nemrég halt meg.

A Csecslyuk pincesoron lévő pincét is hasznosítani akartuk, gombatermeléssel.

A Csecslyuk pince 1945-ben a földigénylő bizottság hatáskörébe, illetve a megalakult földműves szövetkezet tulajdonába került a traktor, a Pazsag-tanyán lévő gazdasági épületek, és az intézői lakás is, valamint a Méheskert gyümölcsös.

Később országosan megindult a földműves szövetkezet szervezése, a bogácsi kezdeményezéshez hasonlóan.

A traktor elvitték a putnoki gépállomásra.

A gazdasági épületeket, az intézői lakást az 1948 őszén megalakult „József Attila” Mezőgazdasági termelőszövetkezet vette tulajdonába.

Ekkor már Miskolcon dolgoztam. Emlékezetem szerint a pincét is birtokba vették.

A földműves szövetkezet volt a termelőszövetkezet szülőanyja, ilyen formán a „József Attila” termelőszövetkezet jogfolytonos volt, illetve jogutód volt.

Bogács, 1978. október 31.

Hegyi Imre
(Kéziratból.)

Hegy Imre beadványa a Megyei Tanácshoz

(1982)

Tisztelt Megyei Tanács!

Az Északmagyarország 1982. szept. 16-i számában a bogácsi hőfürdő időszakos bezárásáról nyilatkozott a Borsodi Vízmű Vállalat igazgatója. Az elhatározást véglegesnek minősítette.

Mindazok ellenére, hogy Bogács nem tartozik a választókerületembe, a téma közérdekű jelentőségénél fogva interpellálok a bogácsi hőfürdő egész éven át való nyitva tartása ügyében.

1959-ben Bogács község lakossága áldozatos és lelkes társadalmi munkával a 74 fokos gyógyvíz számára fürdőmedencét épített. Mint az avató ünnepség egyik szónoka – akkor ott tevékenykedtem, mint megyei tanácsstag [a beszúrt kézírást nem tudom elolvasni] – megköszöntem, hogy áldozatos társadalmi munkájukkal gazdagították megyénket és ezzel az alkotással hitet tettek a szocializmus, a párt politikája mellett. A gyógyfürdő – hivatalosan ugyan még nem nyilvánították annak – áldás a környék lakosságának és az oda látogató tízezreknek is. Olykor kisegítette a Mezőkövesd-Zsóri gyógyfürdőt is. A lakosság igényeit figyelembe véve hasznos – ha már úgy adódott – egy nagyobb fürdő és egy üdülő – pihenő hely egymás mellett léte.

Legelsősorban a bogácsiak áldozatos társadalmi munkáját kell értékelni. A téli időszakban jobban van idejük igénybe venni a fürdőt. Bogácson nincs mindenkinek fürdőszobája, így a fürdőépületben lévő zuhanyozó tisztasági fürdő is. (Az öltözők ebben az épületben vannak)

Másodsorban tekintettel kell lenni a 400 hétvégi ház tulajdonosra, akik között sok az idős ember – többen télen is ott laknak. Anyagi áldozatot hoztak, hogy a gyógyvíz mellett a tájat is élvezhessék.

Harmadsorban a már Bogácsot megkedvelt hazai és külföldi vendégek érdekeit is figyelembe kell venni. Közülük sokan télen is látogatják a fürdőt.

Negyedik érv a fürdő nyitva tartása mellett az iskolai úszósport fejlesztése. Bogács, Cserépfalu, Bükkzsérc, Szomolya, de Tard és Cserépváralja fiataljai számára is adott lehetőséget jobban ki kellene használni a téli időszakban. Az iskolai szünetekben, télen síeléssel, tavasszal kirándulással összekötve.

A szolgáltatás számára a hőforrás biztosítja a gyógyvizet, így a Vállalat közigazdászainak kell megtalálni a módját az egész éven át való nyitva tartásnak.

Miskolc, 1982. szeptember 18-án

Hegy Imre
megyei tanácsstag
(Kéziratból.)

Fényképek

Kovács Imre levele Hegyi Imréhez, 1939.

Budapest, 1939. augusztus 21.

Kedves Barátom!

Örömmel vettük belépésedet a "NEMZETI PARASZTPART"-ba. A munka csak most kezdődik és arra kérünk, hogy a mellékelten küldött programunkat terjeszd községeidben, lehetőleg minden házba vigyél belőle és előszóval is magyarázd meg községeid parasztságának, hogy ez az egyetlen párt, amelyik a magyar parasztságért harcol: nincs más út, mint erre lépni, mert hiszen a múltban csak csalódás és kudarc érte a magyar parasztságot s mi ettől akarjuk megkímélni.

A NEMZETI PARASZTPART a magyar parasztság egyetlen pártja. Szerinte az országban mindenütt folyik a szervezkedés s éppen ezért szeretnénk ha a Te községeid sem maradna ki ebből a munkából. Amennyiben szükségesnek tartod, személyesen is meglátogatunk, hogy átbeszéljük az összes időszerű kérdéseket.

Mégegyszer kérek, hogy terjeszd az idemellékelte parasztpárti programot, minél erőteljesebben kapcsolódj bele a munkánkba és hisszük, hogy így diadalra fogjuk vinni a paraszti gondolatot MAGYAR ORSZAGON.

Baráti szeretettel köszönt:

Kovács Imre.

"NEPEL A NEPEL"

(Hegyi Imre magántulajdonából.)

Hegyi Imre (középen) 1936-ban

(Forrás: Képes Újság, 1985. december 14. 5. p.)

A Magyar Függetlenségi Népfront megalakulása, 1949. március 15.

(A kép bal szélén, a második sorban: Hegyi Imre)

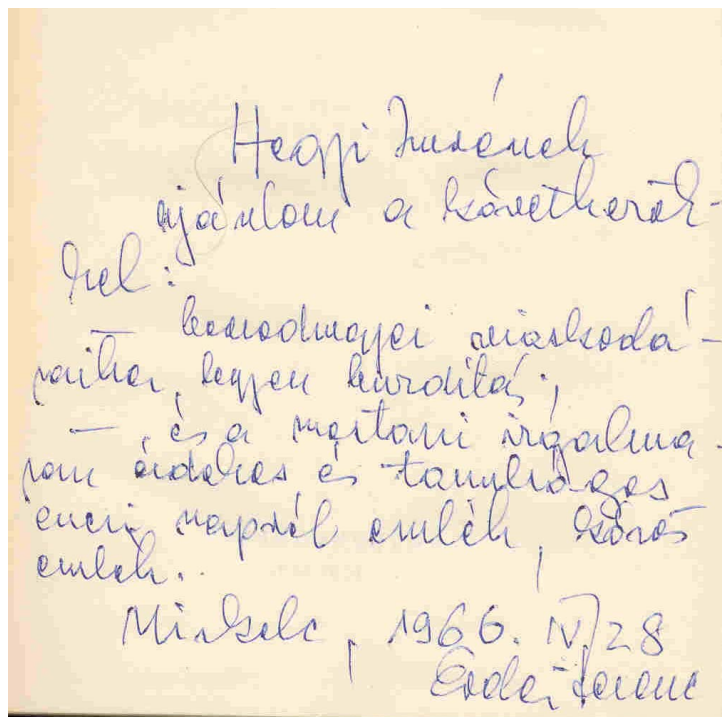
(Forrás: Képes Újság, 1985. december 14. 4. p.)

Író-olvasó találkozó. Tiszaladány, 1960. augusztus 28.

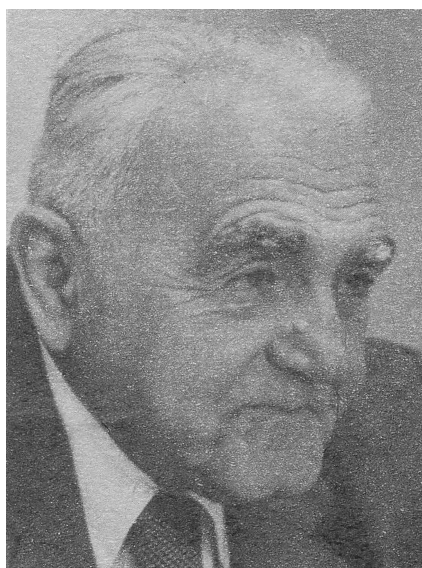
(Forrás: Képes Újság, 1985. december 14. 4. p.)

**Erdei Ferenc dedikálása Hegyi Imrének a Futóhomok c. kötetében,
1966. április 28.**

(Hegyi Imre magántulajdonából.)

Hegyi Imre 1985-ben, a Hazafias Népfrent VIII. kongresszusa előtt

(Forrás: Képes Újság, 1985. december 14. 5. p. Fotó: Bohanek Miklós)

A tokaji író tábor megnyitásakor. Tisza Ladány, 1983. szeptember 11.

(Kiss Gyula, Hegyi Imre, Feledy Gyula)

(Forrás: Déli Hírlap, 1983. szeptember 12. 1. p.)

A tokaji író táborban. Tokaj, 1993. augusztus 20.

(Hubay Miklós, Sebeők János, Hegyi Imre)

(A magyar irodalom és kultúra változásai, 1990-1993. Szerk.: Zimonyi Zoltán. Miskolc, 1994. [A Tokaji Író tábor évkönyve, V.] 255. p. Fotó: Sáray Ákos.)

Hegyi Imre átveszi a Pro Comitatu-díjat, 1993. október 22.

(Forrás: Észak-Magyarország, 1993. október 23. 1. p. Fotó: Laczó József)

Hegy Imre köszöntése 80. születésnapján. Bogács, 1998.

(Forrás: Bogácsi Ősz, 1998. 3. sz. 10. p.)

Hegy Imre Bogács község ünnepi megemlékezésén, 2002. október 23.

(Forrás: Bogácsi Tél, 2002. 4. sz. 6. p. Fotó: Jankóné Jónás Zsuzsa.)

A tokaji író táborban, 2002. augusztus 14.

(Székelyhidi Ágoston, Pomogáts Béla, Gál Sándor, Hubay Miklós, Lászlóffy Aladár, Hegyi Imre)

(Forrás: Magyar Emberi Jogok Alapítvány
Online: <http://www.hhrf.org> Fotó: Sáray Ákos.)

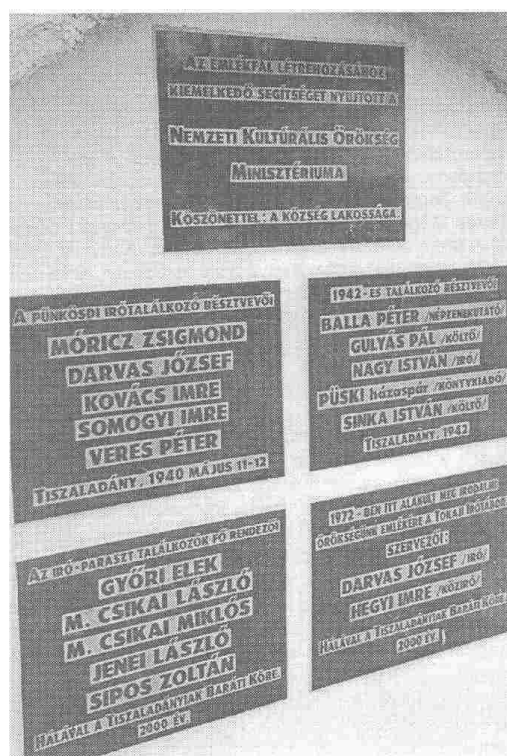
A tokaji író táborban, 2003. augusztus.

(Hegyi Imre, Lengyel Balázs, Hubai Miklós)

(Forrás: Magyar Emberi Jogok Alapítvány
Online: <http://www.hhrf.org> Fotó: Sáray Ákos.)

A népi írók emlékfala Tiszaladányban, 2000. december 29.

(Forrás: Északkelet-Magyarország, 2001. 2. sz. 31. p.)

Koszorúzás a Magyar Kultúra napján. Miskolc, 2005. január 21.

(Hegy Imre a kép bal szélén)

(Forrás: Borsod Online: <http://www.boon.hu>)